# Moji wyrzóndzani, drzistani a bulczyni, kiere żech potym opisoł.




## Tómek Sochacki

www.ponaszymu.eu

**facebook: cieszynsko rzecz po naszymu**

**Witóm Was pieknie na moji strónie o gwarze Ślónska Cieszyńskigo.**

**Tóm strónke żech srobiuł po to, coby każdy, kiery sie interesuje naszóm cieszyńskóm reczóm móg tu cosi nalyźć dlo siebie, abo cosi dopisać. Myślym se, że ta strónka bydzie poczóntkiym czegosi nowego, możne, że sie nóndóm jacysi ludzie kierzi bydóm tu dopisować swoji opowiadania, abo jakisi inksze rzeczy aji ze swojigo życio. Na strónke cały czas cosi dodowóm i chcym, coby coros barży rosła. Życzym wszyjstkim wszeckigo dobrego, czytejcie, oglóndejcie, a czasym aji do mie napiszcie. Pozdrawióm. Tómek Sochacki.**

**Fórt cosi na strónie robiym…**

**Cobyjście se nie pomyśleli, że yny tak żech cosi srobiuł, a terazy uż yny szmatłóm s rynkami w kapsach, a bambelóm sie po zogrodzie. Bo sóm tacy, co tam prawióm a aji to piszóm po forach. Baji terazy kóńczym dział o Małyszowi, a potym sie bierym za słownik, bo go chcym dopisać, bo kupa ludzi sie do mie głosi, że nie wiedzóm jako je co po naszymu, a chcieli by to skóntrolować. Majóm recht. Jak się cosi pisze po naszymu to trzeja potym ludzióm rzyc co je co, bo nie każdy umi naszóm rzeczóm rzóndzić. Terazy móm wiyncyj czasu, bo żech smiyniuł robote, a nie muszym w nij siedzieć łod rana do wieczora tóż wiyncyj bydzie nowych rzeczy na strónie. Posdrowióm was wszysjtkich pieknie. Tómek .**
**Wszeckigo nejlepszego na ty Godni Świynta a na Nowy Rok,**
**Cobyjście sie s familijami po chałupach pospołu radowali,**
**Cobyjście na rok mieli wszeckigo moc,**
**Bes uroku, godnie, coby Wóm ziymeczka łobrodziła, reż, łobili, pszyniczke, łowies,**
**Coby sie Wóm dziecka chowały a Was posłuchały, dobre noty do chałupy se szkoły nosiły,**
**Coby sie Wóm krowa łocieliła, świnia łoprosiła, koza łokociła,**
**Coby Waszo gaździno była fórt tako kulato jako je, a dobre jodło Wóm warziła,**
**Coby Wasz chłop po aryndach kupa nie chodziuł, a przi chałupie robiuł,**
**Coby sie Wóm cera dobrze wydała, a synek se wzión szykownóm niewiaste,**
**Cobyjście mieli pełnóm piwnice aji na Grómnice,**
**Cobyjście mieli pełnóm stodołe aż do przisłego lata,**
**Bożego Błogosławiyństwa, niech sie wóm wszyjstkim darzi!**
**To Wóm winszuje admin – Tómek Sochacki**

**Od Łucyje do Wilije**

**Eszcze terazy ponikierzi starzi ludzie, a Górole w Beskidach dowajóm se pozór, jaki je czas przes trzinost dni – od Łucyje do Wilije. Każdy dziyń je jako jedyn miesiónc w roku. Jo żech se też pisoł, a esi sie to sprawdzi, to uwidzymy na rok.**
**Styczyń – bydzie suchy, bes śniega a deszczu. Bydzie pieknie, a słóneczko bydzie zaglóndać zza chmor. Bydzie dojść ciepło.**
**Luty – bydzie szpatny, bydzie padoł deszcz a deszcz ze śniegym, ale bydzie ciepło. Słóneczko bydzie mało świycić.**
**Marzec – nie bydzie padać, bydzie ciepło, słóneczko bydzie zaglóndać zza chmor.**
**Kwieciyń – bydzie padoł deszcz, ale słónko bydzie zaglóndać. Może być chłódnij, jako w marcu.**
**Moj – Bydzie piekny, słónko bydzie świycić, mało deszcza, ciepło.**
**Czerwiec – bydzie ciepło, bes deszcza, abo mało deszcza, słónko bydzie świycić.**
**Lipiec – bydzie ciepło, bes deszcza, abo mało deszcza, słónko bydzie świycić.**
**Siyrpiyń – ciepło, sucho, mało chmor, słóńce świyci.**
**Wrzesiyń – bydzie zima, bydzie padoł deszcz, słóńca mało.**
**Paździyrnik – bydzie pieknie, słóńce bydzie zaglóndać, mało deszcza, abo ganc nic. Bydzie jednako chłódno. Zacznie padać śniyg.**

**Listopad – bydzie zima, bes deszcza a śniega, abo mało popadze. Słónko bydzie zaglóndać zza chmory.**
**Grudziyń – chłódnawo, mało śniega, słóneczko bydzie zaglóndać. Godni Świynta by miały być biołe.**

## Nejpiekniejsze cieszyński słowo

**Jak czytóm rostomajte portale w internecie, to fórt widzym, że gdosi pisze, coby wybrać nejpiekniejsze cieszyński słowo. Naszo rzecz je tak bogato, że mómy same piekne słowa, w tym całym wybiyraniu, idzie raczy o to, coby nónść taki, kiere je nejbarży oryginalne. Słówka s nimieckigo – knefel, ajzybaner, lebo rajfeszlus, to sóm słówka podobne do tych, kiere majóm Niymcy we szlabikorzu. Cesta, maródka, abo szpinawy – sóm s czeskigo. Yny s tymi słowami czeskimi, to se muszymy dować pozór, bo kiejsi hań downij, jak my eszcze żyli w plymiónach, to „Czesi" a „Polocy" mieli tóm swojóm rzecz barży podobnóm. Inakszy Niymcy, bo óni sóm Germanie. Tóż dobre, ale terazy spadki do tych naszych cieszyńskich słówek. Podle mie nejbarży oryginalne słówko to je WYNOTWIAĆ, abo WYNOKWIAĆ. To je taki nasze i isto yny nasze słowo. Ale każdymu sie podobo co inkszego. Piszcie kamraci do ksiyngi gości kiere słówka mocie nejbarży radzi. Srobiymy se s nich pote takóm liste.**

## Winszowani na Nowy Rok . Od Łucyje do Wilije.

**Wszeckigo dobrego Wóm przejym na tyn Nowy Rok. Coby był lepszy jako tyn, kiery uż przeszoł. Przejym Wóm gor zdrowio, bo jak je zdrowi to sóm aji grejcary.**

**Od Łucyje do Wilije**
**Rok tymu żech sie dziwoł za łokno dwanost dni od Łucyje do Wilije, a pisołech jaki bydzie latojś czas. Terazy oto zajś żech zaglóndoł jako je na polu, a popisołech se to na każdy miesiónc, tóż:**
**Styczyń – Bydzie bioło, ale śniega bydzie tak ganc akurat. Mróz bydzie, ale śniega nie bydzie kupa padać. Słónko bydzie lyniwe, a nie bydzie chcieć wylazować zza chmor. Na cestach lecy kany zomiynty.**
**Luty – Śniega miyni, słónko lyniwe, ale barży bydzie świycić jako we styczniu. Ciepło, zacznie sie śniyg topić a na polu bydzie bryja.**
**Marzec – Słónko fórt lyniwe. Śniyg się stopi, a wszyndy bydzie stoć woda. Rzyki mogóm wylywać – dowejcie pozór. Bydzie cepło, trowa bydzie chcieć pómału wylazować. Bydzie padoł deszcz.**
**Kwieciyń – Bydzie dojść ciepławo. Wszyndzi bydzie kupa marasu a wody, bo śniyg sie stopi. Słónka bydzie mało, ale bydzie zaglóndać zza chmor. Bydzie padoł deszcz.**
**Moj – Mało słóńca, kupa chmor. Bydzie padoł deszcz. Mokro a wilgno.**
**Czerwiec – kupa chmor, mało słóńca, mało deszcza.**
**Lipiec – Małó słóńca, kupa chmor, bydzie parno. Mało deszcza.**
**Siyrpiyń – Wiyncyj słóńca, jako chmor. Fórt parno. Bydzie popadowoł deszcz.**
**Wrzesiyń – Słóńca mało, parno, kupa chmor, kupa mgieł. Zima.**
**Paździyrnik – Chłódno. Mało słónka, kupa chmor. Mało deszcza.**
**Listopad – Kupa słóńca, mało chmor. Ciepło, może popadować deszcz. Bes śniega.**
**Grudziyń – Szpatnie, kupa marasu. Ciepło, czasym wyglóndnie słonko. Bes śniega.**

## TVN „Ugotowani" – po naszymu: „Uwarzyni"…

**Posłuchejcie kamraci. Dzisio do mie zwóniła paniczka s telewizyji TVN, kiero robi taki pragram „Ugotowani", po naszymu: „Uwarzyni". Pytała sie mie esi nie znóm jakisich ludzi, kierzi by chcieli do tego programu iść. Za jakisi czas – ale eszcze w moju – chcóm srobić tyn program u nas kole Cieszyna. To ni ma żodno sranda. Tóż posłuchejcie, gdo umi warzić – gor nasze cieszyński jodło – umi wyrzóndzać po naszymu, a chciołby zarobić jakisi grejcar (główno nagroda je piynć tysiyncy**

**złotych), niech sie do mie głosi. Jo warzić nie umiym – choć cieszyński recepisy znóm – tóż ni móg bych do tego programu iść, bo bych se yny narobiuł ostudy na dziedzinie. Znóm jednako ludzi, a gor paniczki, kierzi s bele czego poradzóm uwarzić taki cuda, że sie wszeckim uszy ruszajóm jak to jedzóm, a niejednymu sie eszcze po brodzie kidze.**

**Mój telefón je: 696 341 137 696 341 137 , a mail: tomaszsochacki@wp.pl**
**I pamiyntejcie: to ni ma sranda, bo apryla už było, a jo se s ludzi błozna nie robiym.**

## Cosi mało wiela o ksiónżkach

**Łoto niedowno żech se spómnioł, że funguje cosi takigo, co sie mianuje ksiónżkóm. Dlo tych co nie wiedzóm: to je taki sztus archów papióru miyndzy kartónym. Na tym papiórze sóm napisane rostomajte informacyje. Jo eszcze je s tej generacyji, kiero ksiónżki czytała, ale dzisiejszego czasu už wszecko je na szkle, a młodzi yny palcami zwyrtajóm, coby poczytać co nowego we świecie. Niby sie człowiek może tymu dziwować, ale eszcze ze sto roków tymu ksiónżka to był fórt luksus, a gdo jóm mioł to był tak jak dzisio gdosi s tabletym. Yny je tako róznica miyndzy papiórym a eletrycznym pudełkiym, że coby wychledać jakóm informacyje w ksiónżce to trzeja kapke czasu, bo sie człowiek musi podziwać do elstra, podle abeceda, potym trzeja poswyrtać palcami po archach, czasym dojść kupa, ale jak człowiek už nóndzie to co chledoł, to je przeogrómnie rod. Je też tak, że jak už sie cosi dozwiy s ksiónżki, to potym to lepszy lezie do czepani. Ty stare ksiónżki, a gor taki ganc starucne, kiere sie łotwiyro ros za czas, wóniajóm przeszłościóm, a sóm rade, że ich eszcze gdo otwiyro. Tóz móm taki apel do młodej generacyji – technika technikóm, bo świat musi ijść do przodku, a żodyn go nie bydzie haltowoł – ale trzeja kapkym wypostrzodkować tradycjym a nowe wiecy. Chcym sie chycić za dzioł Płyniesz Olzo – tam nóndziecie rostomajte informacyje s etnografije a folkloru. Posdrowióm kamraci.**

## Blajsztyft a arch papióru

**Dycki jako pamiyntóm, żech rod rysowoł. Stykło mi żech mioł blajsztyft a kónsek archu papióru. Nejprzód żech rysowoł wojoków, a rostomajte wojny a bitwy, gor kredkami. Pote nieskorzi zaś jakisi zómki, gory a chałupy. Łoto niedowno żech zajś chyciuł blajsztyft do rynki a narysowołech chałupke w goraliji. Jeżech rod że aji mój mały synek chyto się rysowanio, bo jak człowiek rysuje, to odganio łod siebie problymy a smutki. W dziale moji rysunki bydym wciepowoł to co żech rysowoł kiejsi a aji terazy. Obiecujym Wóm że bydym cosi pisoł na stróncе, coby na nij było dycki cosik nowego.**

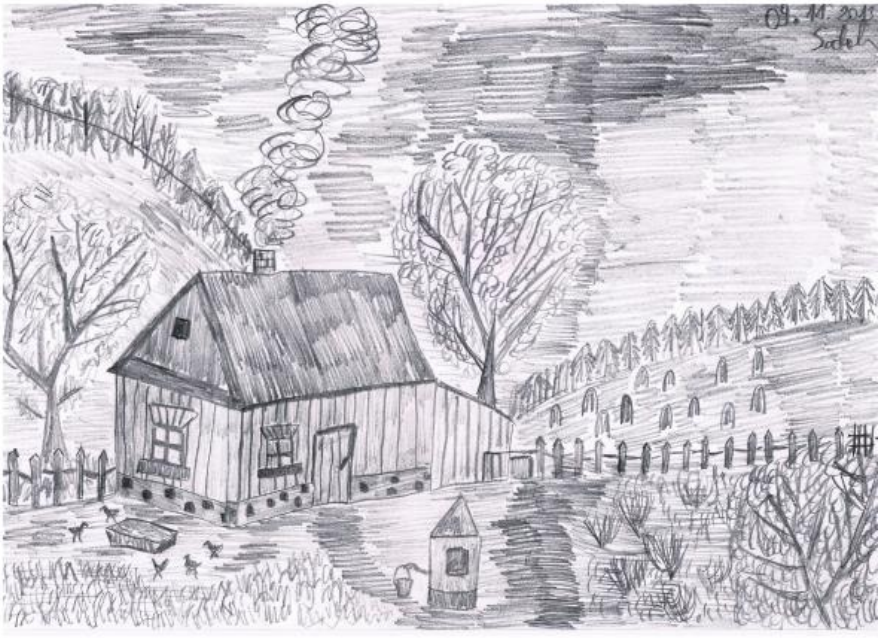

## Kiejsi arynda, terazy fejs...

**Jak se spómnym, to kiejsi hań downij, jak człowiek uż wszecko mioł porobióne w chałupie, to sie zazwóniło po kamratach, abo baji sie posłało krótki bryft - SMS, a jak sie gdo ozwoł, to człowiek sie oblyk a obuł a szpacyrcugiym sie szłapało ku aryndzie. W Małych Kóńczyc jich mómy pore: Strażok, Zómek, u Jarziny, a kiejsi była eszcze u Szczyrby kole krziża, a na Karolince. W gospodzie było dycki wiesioło, bo każdy cosik drzisnył nowego: co, kany, a kiej sie stało. Człowiek nie musioł sie łożrać, a i tak było fajnacko. Ty czasy uż sóm za nami. Terazy, jak sie gdo chce s kim widzieć, to wlazuje na fejsa. Oto niedowno mi aji kamrat, s kierym żech kiejsi chodzowoł na piwo, posłoł wirtualny krygiel s browarym a pianóm na dwa palce..**

## Stary kościół

**Stareczka se siedli na ryczce kole okna. Rynkóm odsunyli firange, podziwali sie za okno, na polu fukoł jesiynny wiater, ze stróma uż spadły łostatni liści. Na placu żodnego nie było, gowiydź siedziała we chlywie pochowano, bo sie boła zimnicy. Kocury we waszkuchni czakały, aż gazda zachajcuje pod blachóm. Dwiyrze sie łodewrziły, stanyła w nich mało Haniczka a prawi: "starko byłach dzisiok w kościele, a wiysz ón uż je taki stary, że się isto zwali a kiejsi sie doczkóm, aż bydóm stawiać nowy". Stareczka się uśmiychnyli pogłoskali wnuczkym po głowiczce a prawióm: "Wiysz moji dziecko, jo też kiejsi hań downij byłach mało tako jako ty terazy. Też sie mi zdało, że tyn kościół je starucny a że długo nie wydzierży. Ale nejprzód mie w nim łokrzcili, pote żech sie w nim brała ze starzikym, łokrzciłach swoji dziecka, pote óny wydowały sie w nim a żyniły, krzciły zajś swoji dziecka a terazy wiym, że niż mie bydóm chować to mie wniesóm w trówle do tego kościoła, a farorz bydzie w nim rzykoł nady mnóm cobych miała wieczne spoczywani". Haniczka sie yny podziwała na starkym, nie chciała wierzić w to co wyrzóndzo. Pote eszcze starka prawi: "My tukej sóm yny na chwile, a tyn kościół tukej stoł a bydzie eszcze stoł kupa roków. Nasze krziże przi grobach na kierchowie się obalóm, a w tym kościele fórt bydóm krzcić, żynić sie a rzykać nad trówłami".**



## Bulczónka po mojimu

**Eszcze jak żech był swobodny, a musiołech se sóm warzić, to żech se wymyśluł takóm polywke, kieróm każdy chłop bes baby se może lachko uwarzić. A aji jak mo babe, to se jóm może uwarzić,**

**jak sie s  nióm powadzi. Jo na tóm polywkym prawiym bulczónka, choć recepisów na bulczóne je kupa. Bulczónka to je polywka ze ziymioków, kiero musi se pómału bulkać, na małym łogniu. Na Cieszyńskij Ziymi sie prawiło na takowe jodło – ajntop, bo sie to jodało a nic wiyncyj na łobiod. Przi niedzieli a przi świyncie sie jadło polywke a drugi. Na każdo ludzie byli zarobióni, tóż gaździnki warziły wartko jodło, kiere miało być ajnfachowe, a chłopóm szmakować. Niży mocie recepis na bulczónke po mojimu, ale każdy se jóm może warzić jako sie mu uzdo.**

**Narychtujcie:**

**Garniec – sztyry litry;**
**Wodym – nejlepszy ze zdrzódła;**
**Knobloch;**
**Udko s kurczoka, abo jakisi inksze miynso, jaki kiery mo rod;**
**Trzi kostki na rosół;**
**Majyrónek, fynikiel, laurowy listek, pieprz w zorkach, sól;**
**Pore ziymioków;**
**Nugle;**
**Marekwia, pietruzieli.**

**Do garca wloć trzi litry wody. Minso pokroć, ziymioki, marekwie, pietruzieli też, a pote wciepać do garca s wodóm. Jak się woda zacznie warzić to ujónć gazu, a wciepać wszecko inksze co żeście narychtowali. Warzić pómału, polywka musi bulkać na małym łogniu. Garniec przikryć deklym, ros na jakisi czas pomiyszać warzechóm. Bulczónka je lepszo na drugi dziyń, jak się zoleży. Jak wychłódnie to jóm idzie wrazić do chłódka, baji do szpajski.**




**Co mogóm a czego nie śmióm wiesielnicy – dlo tych co sie bydóm wydować, abo żynić** :

**1. Wiesieli sie zaczyno ze zaczóntku, a kóńczy sie, kiej Młoducha a Żynich usnóm.**
**2. Ci, kierym sie nie podobo kany siedzóm przi stole, bydóm mieć na drugi dziyń całóm salym yny dlo siebie.**
**3. Gdo przidzie na wiesieli gdosik nasrany, to go bydymy roswiesielać. Jednako jak sie nóm to nie podarzi, to wiesielnika bydzie trzeja wykludzić.**
**4. Wiesielnicy nie śmióm stawiać na stole próznych sztamperli, każdy wiesielnik musi pić gorzołkym, coby młodym sie darziło.**
**5. Wiesielnicy nie śmióm kopać w nosie kómusi inkszymu, grzebać mu widelcym w uchu, pić przes słómkym sómsiada, a nie śmióm uciyrać masnych palców w oblyczki kogosi inkszego.**
**6. Nie śmi sie chodzić pod stołym a chytać wiesielników po nogach, coby nie było za niedługi**

**czas jakigo rozwodu.**
**7. Sztamperle nie śmióm być próżne. Dlo tych próznych sie bydzie loć, coby wiesielnicy w nich nie uwidzieli dna.**
**8. Ci, kierzi bydóm fanzolić, a stracóm temat, bydóm go mógli na drugi dziyń odebrać, kiej sie bydzie zamiatać salym.**
**9. Chłopi majóm aspóń roz zatańcować ze swojimi paniczkami. To je yny pore minut zwyrtanio, a jak se zatańcujóm, to sie nie bydóm pote wadzić.**
**10. Jak gorzołka sie wyleje na oblyczki to sie nic nie robi, doniesymy nastympnóm flaszkym.**
**11. Żodyn nie śmi sie wiyncyj pić gorzołki, jak sie nie poradzi rzyc: „ciupała siykiyreczka, naciupała szesnost, gdo nie wierzi niech to smierzi, że tego je szesnost". Pote eszcze trzeja porachować sylaby.**
**12. Nie śmi sie sturkać, wywracać oczami, ani kopać pod stołym przocieli, coby sie uż kludzili ku chałupie.**
**13. S wiesielo wiesielnicy mogóm brać yny dobre wspóminki, nic wiyncyj.**
**14. Ci, kierzi uż idóm ku chałupie muszóm wziónść ze sobóm swojich chłopów a swoji paniczki. Wiesielnicy nie śmióm sie wymiyniać swojimi połówkami.**
**15. Jak kiery wiesielnik se wszymnie, że je sóm na sali, to znaczy, że wiesieli sie uż skóńczyło.**
**16. Ci wiesielnicy, kierzi myślóm, że mógli by srobić lepsze wiesieli, bydóm musieć taki zrobić do pół roku.**
**17. Każdy wiesielnik musi se to poczytać, a jak bydzie robił wszecko co tukej było popisane, to wiesieli bydzie fajnacki, a żynich s młoduchóm bydóm radzi.**



**Godni Świynta a Nowy Rok 2017**

**Wszeckigo nejlepszego Wóm przejym na Godni Świynta a na Nowy Rok. Starkóm a Starzikóm, zdrowio, a cobyście co nejdługszy żyli, aji wiyncyj jako sto roków, bo Waszo móndrość je potrzebno nowym generacyjóm. Coby sie Wóm gazdowie mnożiło, a rodziło, na zogrodzie, na polu a we chlywie. Coby Wóm Gażdzinki kury kupa wajec nanosiły, a s wajec kurzóntka sie wylyngły, a coby Was chłopy posłuchały a do aryndy moc nie chodzili. Dziecka, cobyście posłuchały Tatów a Starzików, bo nie chcóm dlo was źle. Cobyście sie we szkole dobrze uczyły a posłuchały rechtorów. Coby Wóm wszeckim Pón Bóczek błogosławił. Rzykejcie do niego a bydzie Was mioł we swoji opiece. Wszeckim przejym coby tyn 2017 rok był aspóń tak dobry jako tyn, a coby nie był gorszy. Nie wodźcie sie, wyrzóndzejcie ze sobóm, nie yny przes kómputer a telefón, ale gor jak sie spotkocie. Pogódźcie sie jak żeście sóm powadzóni, pamiyntejcie o borokach a o tych kierzi sóm nimocni, bo jak je zdrowi to je wszecko. Zdrowio Wóm przejym na każdy dziyń, yny se go nie psujcie cygaretlami a gorzołóm. Gorzołym idzie pić ale po kapce. Eszcze roz wszeckigo nejlepszego na ty Godni Świynta a na Nowy Rok. Miyjcie sie pieknie.**

## Czym bydymy hajcować...?

**Lato przeszło, liści ze strómów pómału lecóm, jakisi gałynzie s małych strómków sie poobrzazowało, idzie jesiyń, potym zima i zajś trzeja hajcować. Zajś pół roku sie bydzie s kuminów kurzić ale latoś to bydzie kapkym inakszy, bo przeca mómy uchwałym antysmogowóm. Bydzie sie lepszy dychać, ludzie nie bydóm tela kuckać a rano na polu nie bydzie smogu, ale co nejwyżyj mgła. Mo się hajcować wónglim, suchym drzewym, peletym, abo brykietami. Nie śmi sie polić mułym ani flotym.**
**Uwidzymy jaki to bydzie a jeśli ludzie to wydzierżóm, bo tóna wónglo uż kosztuje tela co trzi tóny mułu a mo być eszcze drogszo. Starzi ludzie dycki znoszali do piwnice rostomajte hebzi, gałynzie, suche zieliny a liści. Jak się to podpoliło to szło przepolić w cyntralnym coby się w chałupie kapkym zagrzoło, a dokoła wóniało jakby sie pieczoki piykły. Terazy uż się tak nie śmi hajcować, bo trzeja być „eko". Spytołech sie starszego panoczka moigo sómsiada esi wiy co to znaczy. Ściepoł czopkym, podropoł sie po czepani a prawi: „wiysz co, eko to bydzie wtynczas, jak bydymy hajcować w chałupach i ani jedyn dymek nie wyndzie s kumina". "Ale to ni ma możne" – jo na to. Ón mi prawi – „wiysz co, jak bydym grzoł eletrykóm, to nie bydzie nic smrodzić". Jo mu na to: „tóż ja, yny coby tóm eletryke srobić, to trzeja kupe wónglo, czasym mułu spolić w eletrowni, coby się człowiek kapkym zagrzoł". „Hm, tóż" – prawi panoczek, "zbudujym se wiatrok, abo taki ty szkła, co móntujóm po dachach – s tego bydym mioł sztróm za darmo". Terazy jo sie podropoł po czepani, bo nie wiedziołech co móm rzyc. Kapkym żech w głowie pogrzeboł a prawiym: „Wiycie co, ale coby srobić ty wiatroki, abo ty szkła na dachu, to trzeja we fabryce, w chucie tóm ocyl a plastik topić, to s tego przeogrómnie kupe idzie smrodu do luftu". Zaś sie podropoł, wycióngnym cygaretle, zapolił a prawi: „wiysz co, uż móm osimdziesiónt roków, przeżyłech kupe rostomajtych wiecy, s babóm, s dzieckami ze samym sobóm, aji oto s tym sómsiadym, co uż pod dornikiym leży na kierchowie. No i powiym ci, że dycki jakosi było, szło sie s ludziami dorzóndzić, aji s władzóm, nó i aji s farorzym…" Potym jak żech uż szoł do chałupy, to se myślym, tóż przeca s tych hajcowanim też jakosi bydzie, yny trzeja to s głowóm srobić. Plastików uż sie nie poli, bo sóm żółte miechy, do kierych sie jich wciepuje. Rozpolić w piecu czymsikej trzeja, tóż gazety a jakisi papióry człowiek w piwnicy dycki mo. Piec móm ajnfachowy, w chałupie robióny, ale s hrubego plechu. Robił go majster, co się na tym zno, s Małych Kónczyc. Kupiłech wónglo, drzewa suchego kapkym móm, toż sprugujym polić to wóngli s wyrchu, podle tego jak to pokazowoł jedyn taki chytry chłop w Cieszynie na rynku. Jednako tych liści a hezbio a gałynzi a suchych zielin kole chałupy je tela, że czasym po połedniu, uż tak pod wieczór, to wciepym do pieca, a tyn sómsiod przidzie do mie s małóm taszkóm ziymioków a prawi: „Tómku, nie wiysz kaj tu kiery poli lebiody na polu, bo móm takóm chynć na pieczoki…"**



## Czymu trzeja czytać gazety s papióru?

**Pamiyntóm jak dzisio, że nie było pióntku, coby Tacik nie prziwiyźli s kónzumu chleba a gazet s papióru. Gazeta wóniała farbóm, jak sie jóm odewrziło, dycki sie zaglóndało a szkartowało tam, kany kiery chcioł poczytać to, co dycki co tydziyń czytoł – baji o sporcie, gdo kaj umrził a, kogo na ceście zastawili policajci. Na ty informacyje sie czakało cały tydziyń, choć paniczki po dziedzinie cosi rozprawiały, wyrzóndzały, ale wiyncyj dociepały łod siebie, a potym jak była gazeta to ty**

**wszecki informacyje szło porownać – co było prowdóm a co se fulały miyndzy sobóm. Mieli my takóm sómsiadkym, kiero prawiła, że poradzi gazetym czytać bez bryli, ale sie tak trefiło, że jóm czytała obrócónóm. Żodyn ji nigdy nie prawił, że czyto do góry nogami, bo była przeogrómnie obraźliwo. Widzicie – jakby czytała na tablecie, to by sie ji to samo łobróciło, ale czy idzie tabletym roschajcować pod blachóm?**
**Moja starka jak czytali gazetym to jóm czytali czasym pore razy za tydziyń, a potym się gazetym roskłodało a dowało na meble, coby kurze nie siodało. Tabletym tego nie srobicie. Starzik jak uż poczytali gazetym, to jóm nie wyciepowali – starzi ludzie byli szporobliwi, jak sie co dało eszcze użyć to to używali – raczy jóm wziyni do ustympu a pote jak uż szli na wielkóm strónym, to nim jóm wyciepali do zyngruby, to eszcze doczytali, co mieli doczytać. Tabletym se zadku nie utrzicie. W lecie dycki lotało wszyndzi kupa much, gor jak kansik było miynso na wyrchu, abo jakisi inksze jodło. Jak sie muchym uwidziało, to się zgibało gazetym a trzaskało się jóm po łepie. Spróbujcie to srobić s tabletym abo s kómórkóm, chyba że mocie takóm uż na wyciepani. S gazety szło srobić czopkym na głowe, jak się malowało izbym, łódke co pływała po stawie, abo samolot a potym się go puszczało do luftu, s tableta tego nie srobicie. Ale mój znómy, starszy panoczek kupuje gazety każdy dziyń. Mo aji tablet, do kierego sie czasym dziwo. Prawi mi oto tak: „Jo na tablecie czytóm co sie na dziedzinie wyprawio każdy dziyń, od pyndziałku do pióntku. Potym bierym tableta w pióntek po połedniu a sprawdzóm, czy ci w tablecie napisali to samo, co ci w gazetach. Jak mi cosi nie siedzi to bierym krziwak, a idym do Zofije s Pasieki a óna mi uż to wszecko powyrzóndzo co a jak…" Wiycie dzisio, jak żech siedzioł a czytołech gazetym, trefiłech na cosik, co mie nasrało. Chciołech napisać kómyntarz, ale sie dziwóm a gazeta przeca ni mo knefli. Ale potym żech jóm powónioł a spómniołech se jak Tacik dycki w pióntek prziwoziuł s kónzumu tych pore archów papióru, kiere ludzie czytali, abo robili s nimi inksze wiecy, bo wiedzieli, że trzeja czakać do pióntku na nowe informacyje, no chyba że gdosi mioł takóm Zofije s Pasieki...**



**Na Świyntej Barbory, o Barborze, Pusteckim a hawiyrzach.**

**Czwortego grudnia bydzie Świyntej Barbory - patrónki hawiyrzi. Barbora jich bróni przed nieszczynściami, coby dycki sie wracali do chałupy do swojich bob a dziecek, kierzi na nich czakajóm. Na szachtach, pod ziymóm, kany yny bynzinowe lampy oświycały hawiyrzóm wónglowe skały, było tak ćma, że sie zdało, że w tym ćmoku cosi siedzi a sie ruszo. Żodyn nie wiy, kiej piyrszy roz jakisi hawiyrz uwidzioł miyndzy czornymi bryłami wónglo Pusteckigo. A go to był Pustecki? Na Górnym Ślónsku mieli w szachtach Śrebnika, Skarbownika, Szarleja, kaj indzi esze na nie go prawili: Zabrzeski, Matusz, Wojtek abo Jyndra. Na Cieszyńskij Ziymi był Pustecki.**
**Tego Pusteckigo piyrszy roz uwidzioł isto mały Józek Brzózka s Karwinej, kierego foter robił na szachcie. Józkowi było trzinost**
**roków, jak jego Tacika zabiło - przcisła go wynglowo ściana. Zustoł sóm yny s Matkóm - bez grejcara, bez jodła, bez niczego. Jak boroczek stoł nad grobym Ojca, to wiedzioł, że jich czako terazy biyda. Ala matka Józka - Brzózkowa - sie nie boła żywota, była to baba odważno a twardo. Każdy dziyń wczas rano jeździła s Józkiym na opuke na hałde, a wieczór siodała s jegłóm a niciami przi petryolce a szyła sómsiadkóm fortuchy, coby cosik mało wiela**
**przignać grejcarów, bo miała eszcze pore dziecek, kiere musiała wychować. Miała też dłóg na chałupie, a fantownik fórt groził, że kucze Brzózkowej przedo, a jóm s dzieckami wygóni na**

**hólicym. Józek widzioł wiela razy, jak Mama płaczóm, bo nie chciała chałupy stracić, a płacić dłóg a wyżywić familije, to było dlo nij za ciynżki.**
**Jednego razu Józek prawi:**
**- Mamo, móm uż szternost roków, pójdym do hawiyrnie a bydym zarobioł**
**Matka yny sie uśmiychnyła, pogłoskała chłapca po głowie, a oczy miała całe mokre.**
**Za jakisi czas młodego Brzózke wziyni do roboty na szachte. Każde rano szoł s chłopami na szychte, sztygar go doł ku starymu kopaczowi Kotuli, kiery mioł dować pozór na młodego hawiyrza. Józek woziuł na toczkach wóngli do "gospody", kany starsi chłapcy ładowali go do żeleźnych wózków. Chłapiec mioł na szachcie pilobym, hercówkóm suł wóngli do toczek, potym na pleca broł pas a pchoł toczki, kany mu kopacz Kotula pokozoł. Tam to wóngli wysuł, a jechoł zaś spadki. Pas sie mu wbijoł w pokrziwióne pleca,**
**a na rynkach sie porobiły plynskiyrze, kiere go bolały. Józek czasym se popłakiwoł, ale tak, coby go chłapcy nie widzieli, bo go było gańba. Potym by sie s niego śmioli s miesiónc, a to by była ostuda. Yny Kotula, jak uwidzioł, że Józek beczy, to mu prawił:**
**- Nie becz Józek, giździe jedyn, jeżeś hawiyrz, rozumisz? dychnij se kapkym a przestóń beczeć.**
**Potym, abo kozoł synkowi se zrobić pauze, abo odwióz pore pełnych toczek za Józka, bo mioł chłapca rod. Józek przerobiuł na szachcie miesiónc, a kiej przyniós piyrszóm wypłate Matce do chałupy to ji prawi:**
**- Nie pójdymy precz s chałupy Mamo, jakosi dłóg spłacymy. Oto mocie wypłatym - doł ji kopertym s grejcarami, kiere sóm młodymi rynkami zarobił.**
**Józek mioł rod robotym na szachcie, pokochoł jóm, tak jak jego foter, choć wiedzioł, że go zabiło. Jak sie mu chciało beczeć,**
**to se chned spóminoł, że na chałupie je dłóg, kiery trzeja spłacić, tóż robił eszcze ciynżyj. Jednego dnia na szychcie sie srobiło Józkowi**
**jakosi dziwnie, w głowie sie mu zatoczyło, przed oczami uwidzioł jakisi czyrwióne koła, a czuł jakby mu gdo do czepani krampoczami walił. powiedzioł o tym Kotuli, a tyn go chned posłoł pod szyb, tóż Józek wzión do rynki hawiyrskóm lampym a szeł przed siebie. Szeł**
**pómału, stómpoł s nogi na nogym, bo s przodku, kaj robi Kotula do szoli je piekny kónsek chodnika. Myśli se, że isto to za chwile minie, że bydzie móg chned spadki sie wrócić do roboty. Ale Józek je coros słabszy, na czoło wystómpiły zimne poty, nogi sóm ciynżki jakby były ocelowe, a na ciele poczuł gynsióm skóre. Serce mu waliło tak wartko jakby uż s pół godziny gónił - synek sie wylynkoł, co sie sy mnóm robi - pomyśloł. Naroz mu pociymniało w oczach, oprził sie o sztympel, trzeja se aspóń kapke spocznóć. Józek se spómnioł na chałupym - Mame, co warzi wieczerzym, coby se synek porzóndnie pojod, kiej przidzie ze szychty po nocy, braci a siostry, kiere na niego czakajóm, a na kóniec fotra, kiery kansik tukej zustoł.**
**Darmo, trzeja iść dali. Rynkóm chledo lampki, oczy mo zawrzite, tóż sturził do nij, ta sie obaliła a zgasła. Dokoła je ćmok, jak w piwnicy bez okiyn. Nigdzi ni ma ani kapki światła, ale synek zno ceste na pamiynć - dyć przeca każdy dziyń tukej chodzi. Zaś idzie do przodku, pómału, noga za nogóm. W słabej rynce sie kolybie lampa, kiero przed chwilóm oślepła. Prawóm rynkóm fórt maco sztymple, a chledo cesty do przodku. Uż nie słychać chłopów, w czornym chodniku je cicho, a w głowie synkowi cosi zwóni, jakby go gdo kładziwkiym walił. Józek przeogrómnie pómału idzie do przodku, pod szyb, ku windzie bo tak mu kozoł Kotula. Coby yny dónść do windy, potym wyjechać do wyrchu, a ku chałupie, ku mamie. Przeszoł uż kole przekopu a szoł dali, po chodniku sturził do krziża zbitego ze szczap, potym sie wylynkoł.**
**- Gazy! - pomyśloł se Józek, a strach go chycił za kark. Naroz, isto sie to Józkowi zdo, ale ni, to sie mu nie zdo, s chodnika s boku, daleko s przodku migło światło, jakby gdosi kolyboł lampóm. Chodnikiym szoł jakisi hawiyrz. Józek poszeł za nim. To światło było jakisi dziwne, bo jak synek stowoł, coby se dychnónć, to to światło też przistowało, jakby na niego czakało. Długo chłapiec gónił chodnikami za tym światłym, tak długo, że uż nie wiedzioł kany je. Przeca s przodku, kaj fedruje s Kotulóm ni ma zaś tak daleko na podszybi, ale szybu ni ma a ni ma. Naroz to słabiućki światło sgasło. Jako terazy trefić do hawiyrzi?**
**- Isto Pustecki to był - prawi se sóm do siebie Józek, potym utrził spocóne czoło, o poszczypany sztympel a zaczón beczeć. Tela razy starzi hawiyrze rosprowiali o Pusteckim - terazy wszecki ty historyje sie Józkowi spómniały.**
**- Mamo, Mamulko - prawił se w duchu swoji Mamie, kiero terazy w chałupie warzi dlo niego wieczerzym - tak sie bojym, Mamo, tak sie bojym!**

**Józek fórt beczoł. Naroz gdosi dotknył jego pleca. Synek rynkowym utrził oczy a obrócił głowe. Stoł przed nim hawiyrz z długóm, siwóm, brodóm. W lewej rynce dzierżoł zapolónóm lampym ze złota, a w prawej dzierżoł strzybny krampocz oprzity na plecu. Był obleczóny na lepszo, mioł na siebie ancug hawiyrski, na kierym blyszczały szumne knefle ze złota, a na głowie mioł czopke s piórami s kokota.**

**- Szczyjść Boże! Pustecki! - Prawi Józek, kiery sie cały trzepoł ze strachu.**

**- Poznołeś mie synku, ale sie nic nie bój! Krziwdy ci żodnej nie srobiym. Umyśliłech se, jako Cie tukej zwabić, coby Ci wynagrodzić Twojóm miłość do Matki a do hawiyrnie. Choć siły eszcze ni mosz tela co chłopi, to robisz jako óni, coby Matce pómóc a zarobiać na żywobyci. Podobosz mi sie synku, a terazy pódź!**

**Pustecki szoł s przodku, a Józek wylynkany za nim. Mijali prózne przekopy, wlazowali do czornych chodników, przekroczali sztymple, kiere leżały na ziymi, a czym dali szli, to ćmok sie robił coros miynszy, jakby go niechali kansik ze zadku. Kole nich było jasno, jakby słóńce świyciło. Wónglo uż tukej nie było. Długi ściany blyszczały sie od lamp, kiere były powieszóne na powole. Wszyndzi tukej miasto wónglo było złoto a strzybło. S gónku, kiery przeszumnie blyszczoł było słychać jakby hawiyrze fedrowali.**

**- Słyszysz? - pyto sie Pustecki, a stanył.**

**- Słyszym - prawi Józek po cichu a też stanył.**

**- Tam hawiyrze fedrujóm - prawi Pustecki - Wszedcy, kierzi tukej na szachcie zustali, kierych zasuło, nie umrzili, ale tukej dali robióm.**

**Powiydz o tym tam na wyrchu, powiysz?**

**- Powiym!**

**- Powiydz też, że tukej żodyn nie czuje sie urobióny ani zmordowany. Ni ma nieszczynść ani katastrof. Powiysz?**

**- Powiym!**

**- I powiydz wszeckim hawiyrzóm eszcze to, że my tukej czuwómy nad wami. Jeśli kogo powoł zawalóny odgrodzi od świata, to my takimu lecymu pómóc. Powiysz?**

**- Powiym!**

**- Powiydz eszcze, że wszeckim tym kierzi miłujóm hawiyrnie, my dycki bydymy kamratami, ale tym, kierzi hawiyrni ni majóm radzi, dycki bydymy wrogami. Niech sie wszedcy ludzie zgodzajóm, niech sie jedyn s drugigo nie wyśmiywo, niech jedyn drugimu nie robi krziwdy, a s piersi każdy niech to każdy wytargo s korzyniami, rozumisz? - s korzyniami! Bo niech yny malućki korzónek niecho, to zło na nowo sie rosrośnie a rosbujo. Niech jedyn drugimu je bratym**
**rodzónym! Powiysz to wszecko tam na wyrchu?**

**- Powiym!**

**A terazy uż pójdziesz do swojich. Bydź dycki taki dobry, jaki żeś był po teraz. Miłuj Mame a miłuj hawiyrnie. Nigdy nie zapómnij o ni! Tukej mosz ody mnie cosi, co ci styknie na długo. A Mamie Twoji też.**

**Kiej to Pustecki mówił, zegnół sie, wzión ze ziymi kónsek złota, wielki jak piynść, a doł go chłapcu:**

**- Mosz weź! Dej go Matce, niech przedo to złoto a dłóg na chałupie niech spłaci. A Ty uż nigdy tukej na hawiyrnie mi nie chodź, boś je eszcze za młody, rozumisz?**

**- Ale jo chcioł być hawiyrzym, jako byli mój Tacik - prawi Józek, a Pustecki słyszy, że chłapcu je żol za hawiyrnióm.**

**- Tóż dobre, jak uż bydziesz wielki a przibydzie Ci siły, to sie stóń hawiyrzym. Terazy żeś je eszcze dzieckiym, do szkoły idź, ucz sie, a za pore roków, jak Ci roków przibydzie to przidź do hawiyrnie, rozumisz?**

**- Rozumiym! A pieknie dziynkujym za wszecko!**

**- A terazy pódź, idymy spadki.**

**Zaś Pustecki szoł s przodku. Józek kroczył za nim. Mijali prózne przekopy, zapadniynte chodniki, skryncali w czorne dziury, a przekroczali sztymple, kiero gdosi pobuloł. Czym dali szli, tym światła było miyni, a wszyndy był ćmok, kiery był coroz czorniejszy. Pustecki stanył a prawi:**

**- Słyszysz? - spytoł sie Józka a pokozoł rynkóm, kany synek usłyszoł jak gdosi wali krampoczami, hawiyrze wołali na siebie, a gdosi cis wózki do przodku.**

**- Słyszym! - prawi Józek.**

**- Tam fedrujóm Twoji kamraci. Terazy uż do nich trefisz. Idź, idź!**

**Józek chcioł eszcze cosi Pusteckimu rzyc, ale uż go przi nimu nie było. Tóż szoł chodnikiym dali przed siebie. Za chwile przyszoł ku**

**hawiyrzóm, kierzi kopali wóngli.**
**- Szczyńść Boże - pozdrowił jich Józek, a chned poznoł umazanego po gymbie Kotule.**
**- Szczyńść Boże - odpowiedzieli hawiyrze.**
**- Józek giździe jedyn, kaj żeś był tak długo? - pyto sie Kotula.**
**- Dłógo? S Pusteckim żech se kapke pochodził po hawiyrni, a terazy uż sie wracóm do roboty, mi je lepszy.**
**- S Pusteckim? Lokrystaboga! Toś ty synku sóm cały tydziyń przechodził s Pusteckim! Uż Cie kamracio przestali chledać, bo prawili, że to uż i tak wszecko na darmo. Twoja Matka płacze a targo se włosy s głowy.**
**- Mama...oto Mamie niesym!...**
**- Złoto - rykli hawiyrze.**
**- Doł mi go Pustecki - prawi Józek, a pokazuje wszeckim złoty kónsek skarbu.**
**- Złoto, prowdziwe złoto! Dobry je tyn Pustecki! - rozprowiali hawiyrze a kiwali głowami.**
**- Opowiydz Józek jako to był s tym Pusteckim! - pytoł go kierysi s chłapców. Józek chned wszecko im powyrzóndzoł. Mówił a mówił. Nie zapómnioł ani słowa, wszecko kamratóm powiedzioł, co mu Pustecki przikozoł. Wyrzóndzoł do kóńca szychty, a hawiyrze słuchali a yny kiwali głowami. Kiej Józek wyjechoł na wyrch po szychcie s hawiyrzami, to wiela mioł siły w nogach polecioł do chałupy. Matka go ściskała a była barży rada, że go widzi, jako s tego złota kiere dzierżoł w rynce. Odmiynił sie żywot we familiji wdowy. Matka złoto przedała, popłaciła dłógi na chałupie a eszcze ji dojś zustało na naukym dlo Józka. Przeszło dwanost roków, Józek sie wysztudyrowoł jako inżynier - hawiyrz a robił na tej samej hawiyrni, kany kiejsi spotkoł Pusteckigo.**
**Wszeckim hawiyrzóm Szczyńść Boże!**



**O Świyntym Mikołoju**

**Downo tymu w Mirze, kany terazy je Turcyja, miyszkoł mały chłapiec. Na miano mu było Mikołoj a był s przeogrómnie bogatej familiji. Jego Tacik a Mama mu dycki kupowali nejlepsze bawidła a nejpiekniejsze oblyczki. Nigdy mu nie chybiało jodła, a to co jod było przeogrómnie dobre. Mikołoj rod sie dziwoł na świat, kiery było kole niego a szkrybił sie, że inksze dziecka ni majóm tela wszeckigo, co ón. Na świecie wtynczas było kupa biydy, ludzie ni mieli jodła, byli nimocni, bo wszyndzi były wojny a woda, wiater a ogiyń drzónzgały wszecko, co posioli abo posadzili. Synek długo myśloł czymu ludzie sie majóm tak źle, a wymyślił, że Pónbóczek mo na świecie tela roboty, że ni mo czasu sie starać o wszeckich ludzi naroz. Umyślił se, że bydzie pómogoł chudobnym. Dycki, jak szoł do kościoła, to broł ze sobóm tela jodła a bómbónów, wiela móg uniyść. Potym to wszecko rozdowoł chudobnym dzieckóm, a widzioł, jak były rade, że od niego cosi mało wiela dostały.**
**Tacik a Matka Mikołoja widzieli to wszecko, a byli radzi, że majóm takigo dobrego synka. Prawili, że urośnie na dobrego a szykownego chłopa. Kiej Mikołoj uż był wielki, dostoł po Fotrach kupa grejcarów, złota a wszeckigo. Uznoł se, że tego tela nie potrzebuje a zaczón to rozdować chudobnym. O tym co robił, a jaki je pobożny ludzie rzóndzili w całej Mirze. Mieli go tak radzi a taki**

**mioł wszyndzi taki poważani, że go zrobili biskupym.**

**Jednego razu Mikołoj szoł hólicóm a jako dycki dziwoł sie na ludzi w mieście. Naroz uwidzioł dwóch chłopów, kierzi sie wadzili. Jedyn chcioł po drugim aż mu oddo grejcary, kiere pojczoł, abo aż mu do za to swojóm cere. Grejcary mioł oddać do rana, abo przikludzić swojóm dziołuche, kiero by szła na służbym. Czasu ni mioł moc, bo słońce uż zaczło sie chować. Mikołoj polecioł do chałupy, chycił miyszek, w kierym nosił jodło dlo chudobnych, a wciepoł do niego rostomajte drogi wieca ze złota - oryngle, pierściónki a lańcuszki. Kiej uż miyszek był pełny, wzión go a zaszoł pod chałupym chłopa, kiery mioł zapłacić dłóg. Okno było odewrzite do korzón, tóż chynył tyn miyszek do postrzodka. Spadki szoł do chałupy rod jak fazol, że zajś zrobił cosi dobrego, a pómóg Pónbóczkowi pómogać ludzióm. Mikołoj chcioł sie podziwać na piekne cery chłopa, kierymu pómóg. Chcieli jich poznać aji wojocy, kierych biskup niedowno wyratowoł. Wczas rano chłop, kiery mioł oddać dłóg obudził sie a zaczón beczeć, że jego cery pójdóm na służbe, ale jak wloz do izby, kany okno było odewrzite do korzón, ni móg uwierzić tymu, co uwidzioł. Na dłaszce leżało kupa wiecy ze złota, a chłop nie wiedzioł skónd sie to wziyno. Wiedzioł yny tela, że Pónbóczek sie zlitowoł nad jego nieszczynściym. Stykło mu to, coby zapłacić dłóg a eszcze na wiano dlo cer, kiere poznały trzech wojoków, kierych Mikołoj niedowno wyratowoł.**

**Pónbóczek uż od downa sie dziwoł na to jak Mikołoj pómogoł ludzióm, a przeogrómnie sie mu to wszecko podobało. Chned po tej nocy, kiej Mikołoj pómóg chłopu a jego ceróm, Pónbóczek go zrobił świyntym. Biskup móg dali pómogać ludzióm - bo to mioł nejbarży rod. Dostoł chałupym na północy, kany cały rok spoczywo a zbyro siły, coby we swoji świynto 6 grudnia, móg rozwiyżć prezynta dlo wszeckich dziecek na całym świecie. Dziecka na niego czakajóm, a dziwajóm sie s kierej stróny przidzie. Jak ku wóm Mikołoj przidzie, a do wóm jakisi prezynt, to se spómnijcie, jako była jego prowdziwo historyja.**



**Godni Świynta a Wilija 2018**

**Godni Świynta a Wilija na Cieszyńskij Ziymi to był czas dlo familiji a dlo przocieli. To były ty dni, kiej wszecy szli do tego Ojcowskigo Dómu - chałupy Starzików a Fotrów. Bo przeca jako w naszej szumnej pieśniczce: "Ojcowski Dóm to istny raj, dar Ojca Niebieskigo..."We Wilije dycki uż łod rana trzeja było se dować pozór, coby być jak sie patrzi, bo starzi prawili, że jaki człowiek je tyn dziyń, taki bydzie cały rok. Gor dziecka musiały być posłeszne, bo Mama prawili, że:"na Wilijóm, Dziecka bijóm". Bijóm, jich Fotrowie, jak sóm przeciwne. Godni Świynta ni mógły być bez strómka, kiery sie nosiło s lasa, potym nieskorzi szło kupić taki s plastiku w kónzumie. Kiejsi hań downij jak eszcze nie było strómka, to ludzie wieszali gałynzie jedli abo smreka nad dwiyrzami, na ścianach,**

**abo na powole. Eszcze potym nieskorzi jak už sie strojiło strómek, to ludzie eszcze wieszali ty gałynzie. Na strómku sie wieszało to, co gaździno mieli na pozoryndziu: orzechy, jabka, pierniki, ciastka, dziepro nieskorzi bómbki, mikołoje, abo gwiozdki. Jak eszcze nie było w chałupach eletryki, to sie na strómku poliły świyczki, yny trzeja było dować pozór, coby chałupa nie zgorała.**

**Už pore dni przed Godnimi Świyntami gazda robił porzóndek kole chałupy - ukludzoł rostomajte wieca, zamiatoł chlyw, plac, omiatoł smiatokym pajynczyny a czasym biylił masztale, abo waszkuchnie. Gaździno ukludzała szpajske kuchyń, myła okna a dłaszki, pómału rychtowała jodło na Wilije. Jak chciała, coby kury nosiły wajca to suła zorka do obrynczy od beczki na kapuste. Jak dziecka były wiynksze, to musiały Fotróm pómogać. W izbie, kany była Wilija musioł być porzóndek - wszecko czyste a poukludzane. Na postrzodku gazda stawioł stół, kiery gaździno przikryła biołym obrusym. Pod niego dała kapkym siana, a pore grejcarów, coby ich nie chybiało przes nastympny rok. W ponikierych chałupach na stoje sie stawiało Betlejymke - małóm stajynke s drzewa. Na stole musiało być wszecko, coby nie trzeja było stować przi wieczerzi. Ludzie wierzili, że gdo stanie przi jodle, tyn piyrszy umrze. Nejprzód ku stole siadoł gazda, potym gaździno, a na kóniec cało familija podle tego wiela kiery mioł roków - od nejstarszego do nejmłodszego. Nejważniejsze przi Wiliji było rzykani. Rzykoł gazda, czytoł Ewangelije - o tym jak Pón Jezus sie urodził. Potym łómoł sie opłatkiym, nejprzód s gaździnóm a potym s resztóm familiji. Jadło sie po cichu, coby wszecy sie szanowali,a nie wadzili sie w przyszłym roku.**

**Po Wiliji gazda szoł do chlywa a do masztale, tam dowoł kónióm a krowóm to co zustało s jodła. Dowoł jim aji po kónsku opłatka. Ludzie wierzili, że gowiydź wyrzóndzo o północy we Wilije ludzkim głosym. Wieczór cało familija śpiywała kolyndy, a dziecka chledały pod strómkiym czy tam jim czego Aniołek nie przyniós. O północy zaczynała sie w kościele Pastyrka, a u Wanielików Jutrznia. Tak sie zaczynały Godni Świynta. W drugi dziyń Świónt zaczynali po chałupach chodzić kolyndnicy, na kierych w Goraliji prawili: połaźnicy. Chodzili óni a kolyndowali aż do Grómnice. Na Cieszyńskij Ziymi ani na Świecie, takigo czasu jak Godni Świynta ni ma w całym roku. Ludzie powadzyni sie godzóm a ci, kierzi sie downo nie widzieli jadóm ku sobie.**

**Wszeckigo nejlepszego Wóm życzym,**
**Bożego Błogosławiyństwa, cobyście w tyn czas byli s familijami, a przocielami Ojcowkim Dómie, kiery je istnym rajym...**



**Winszowani na Nowy Rok 2018**

**Kiej stary rok sie kóńczył, tóż ludzie se spóminali, jaki był a rozmyślali jaki bydzie tyn, kiery idze. Wiela bydóm mieć grejcarów, wiela dziecek sie urodzi we familiji, ale nejważniejsze było to, coby wszecy byli zdrowi, a żeby żodyn nie był nimocny. Spóminało sie umrzitych, kierzi latoś lygli na kierchowie, zaświyciło sie świyczkym a za nich porzykało. Gażdziny rachowały, wiela wajec sniósły kury przez cały rok, a gazdowie wiela cieloków przibyło we chlywie. Prawiło sie kiejsi, że "na Grómnice pół piwnice, tóż gazda sie szoł dziwać, wiela ziymnioków je w corku, czy jich styknie do lata. Starka ze starzikym spóminali, jako to było na nowy rok - dziesiynć, dwacet, pindziesión roków tymu. Czakali na kolyndników, kierzi už chodzóm od Godnich Świónt. Jak pieknie zaśpiywajóm, do dostanóm dobrego bómbóna.**

**Cosi sie kóńczyło, a cosik zaczynało, jedni prawili że uż nie bydóm kurzić cygaretli, inksi, że nie bydóm pić piwa ani gorzoły. Chłopi ślubili babóm, że bydóm szykowniejsi, a baby chłopóm, że nie bydóm przeciwne. Dziecka ślubiły Ojcóm, że nie bydóm dorobiać a lepszy sie uczyć we szkole, słuchać rechtorów, a po strómach nie wylazować. A co myślały, a o czym wyrzóndzały zwierzynta a gowiydź? Kónie na nowy rok chciały, miyni ciónggnónć, a coby jim gazda dowoł lepsze jodło. Coby jich też czasym, kapke pogłoskoł a poklepoł. Krowy by chciały, coby gaździno jich nie niechowała na miedzy jak je ćma, bo sie bojóm. Kury prawiły, że bydóm niyść wiyncyj wajec, jak jim gażdzino zmiyni kokota, bo tyn co góni po placu uż je fest stary. Ludzie, zwierzynta, wszecki stworzynia chciały, coby ty trzista szejdziesiónt piynć dni było lepszych, abo aspóń takich jak ty, kiere minyły.**

**Winszujym Wóm wszyckim, cobyście byli zdrowi, bo zdrowi, to je to najważniejsze. Ci co majóm mało grejcarów, coby jich mieli wiyncyj, a ci co jich uż majóm kupa, coby sie poradzili dzielić s tymi chudobnymi a nimocnymi. Tym co posioli, coby sie mnożiło, ci co majóm gowiydź coby sie jim lyngły kurczoki, kaczki a cieloki. Coby was dziecka słuchały a były posłeszne. Chłopy bydźcie posłeszni babóm, a baby chłopóm. Szanujcie to co mocie, bo mógło być gorszy. Wszeckim wszeckigo nejlepszego w 2018 roku !**



**Starka ze Starzikiym**

**Starka ze starzikiym se siedli ku oknie przi stole. Stareczka se zawiónzała szatkym na głowie, a Starzik s rechli ściepoł czopkym, a doł se na czepań, bo mu jakosi zaczło wioć od okna. Na polu padoł śniyg, wiater kolyboł gałynzie bez liści a kansi daleko pod lasym szczekoł pies. W izbie cykały godziny, było uż trzi sztwierci na piynć, a nic wiyncyj nie było słychać. Starzik odewrził dźwiyrka a prziłożył pore kónsków drzewa pod blache. Chned ogiyń zaczón tańcować a przes szpary w szynkach łechtoł Starzika po gymbie. Smutno ta zima je latoś, eszcze żodyn nie prziszoł od Godnich Świónt, ani wnuki ani cery, wszecy robióm, gónióm za grejcarami a fórt czasu na nic ni ma. Eszcze łóńskigo roku tukej czynścij zaglóndali, a terazy dwiyrze skrzipióm na bantach, bo sie jich mało otwiyro, choć Starzik jich namazoł dwa tydnie tymu. Coroz barży sie zaczło szarzić na polu. Terazy ogiyń uż tańcowoł po całej kuchyni - po świyntych obrozkach, po starczynych handrach a po powole. Od starego drzewianego okna szła zima, wiater zaczón coros barży fuczeć, tóż Starka wziyna stary mantel a go prziłożyła ku szybie. Chałupa Starzików była staro, ale miała hrube mury, bo starczyn Foter, był mulorzym, tóż cegieł a malty mioł dojś. W izbie sie srobiło chned ciepło, Starka se dała rynce pozgrzybacóne od roboty ku szynkóm, coby se jich ogrzoć. Czym była starszo, tym barży ji było zima a musiała se wiyncyj lóntów na siebie oblykać. Rewma jóm uż krziwiła, choć sie mazała maścióm, co ji cera łóńskigo roku skónsi dokludziła. Starzika zaś cosi pchało w boku, co zjod to mu było źle. Miynsa uż moc nie jodali, wiyncyj cosi takigo na mlyku, bo nie poradzili.**

**Już im je przes osimdziesiónt roków. Tela już było takich zim, ale kiejsi hań downij, jak eszcze dziecka s wnukami s nimi pospołu miyszkali, tóż było jakosi wiesielszy. Dziecka góniły i nasrowały Starke, ale potym siodały s nióm przi blasze, a óna jim rosprowiała o Utopcach, o Nocznicach a inksze bojki, a óny siedziały po cichu bo sie kapke boły. Wszecko to było jakisi inaksze. Starzik jich zaś broł do pola, sprawił im sónki tóż jeździły s kopca za stodołóm, a potym pospołu s nim odbywały gowiydź. Terazy już ani gowiydzi ni ma, ani bydła, tóż ani sie ni ma s kim powadzić. Yny kocur spi na piecu a ani sie nie ruszo. Starka ze Starzikiym sie już nie wadzóm pospołu, bo se uznali,że eszcze tukej bydóm pore roków, możne miesiyncy, a możne dni, tóż ni ma sie co gniywać. Starka załónczyła radijo. Prawili w nim, że dzisio je dziyń starzików. Prawili eszcze, jako dziecka jim winszujóm, że jich bieróm do szkoły na wystympy, a sóm rade, że jich eszcze majóm. Starce sie skulałałza po licu jak to usłyszała. Starzik sie yny podziwoł na ziym a nic nie prawił. Przeszła zima, a Starka sie naros rozmimógła. Wziyni jóm do szpitola, umrziła pore dni nieskorzi. Starzik miyszkoł sóm eszcze pore miesiyncy, ale umrził na jesiyń. Isto mu serce rostargało s tego smutku. Terazy leżóm pospołu na kierchowie, a cery s chłopami a s wnukami se mogóm yny postoć a pospóminać tych dwoje starych ludzi, kierzi tak czakali, aż gdosi do nich przidzie.**

**Wiela takich stareczek a Starzików je wszyndzi po dziedzinach a po miastach? Jak jich mocie we swojich familijach, to jich czynścij nawszywiejcie. Óni bydóm przeogrómnie radzi, jak przidziecie. Jedyn móndry farorz kiesi napisoł:" Śpiychejmy sie kochać ludzi, tak wartko odchodzóm". Wszeckim Starkóm a Starzikóm winszujym kupa, kupa zdrowio!**



**„Na Grómnice pół piwnice”**

**"Na grómnice pół piwnice", tak kiejsi hań downij prawili gazdowie, a szli sie podziwać, wiela je ziymnioków a rzepy w corkach w piwnicy. Kiery był barży chytry to to poradził porachować, ale musioł wiedzieć, wiela tego było, jak sie skludzało wszecko na jesiyń. Ganc na isto tego nie szło porachować, bo jak sie kómu krowa ocieliła, abo świnia oprosiła, to sie wiyncyj dowało żrać. Zoleżało to też jaki był rok a jak ziymeczka łobrodziła. Dobry gazda a gaździno mieli mieć na grómnice połówke tego, co skludzili na jesiyń. Młody gazda, kiery eszcze nie umioł tak ganc gospodzrzić, musioł na wiosne iść do fotra abo do ujca, coby mu dali ziymnioków a rzepy, abo obilo, bo proł zwierzyntóm wiela wlezie, a potym, to co nie zeżrały wyciepowoł na gnój. Tak sie nie śmioło robić. Na rok już był móndrzejszy, a jego baba też, bo wiedzieli obo, że muszóm futrować bydło podle tego wiela, kiery zwiyrz zeżere.**

**Na Matki Boski Grómnicznej sie dycki szło do kościoła a świynciło sie grómnice - wielkucnóm, hrubóm świyczke, kiero potym stoła w chałupie a jak trzeja jóm było zapolić, to gaździno już wiedziała co mo robić. Grómnica była dobro jak grzmiało a sie blyskało. Stareczka jóm zapolili a postawili przi łoknie, coby pierón nie strzelił do chałupy. Jak starzik umrzili, to sie jóm zapoliło, a dało mu do rónk. Grómnice sie zapolało przi krzcie, przi kómuniji, a dycki jak we familiji sie cosi**

**robiło ważnego. Drugigo lutego sie wynoszało strómek z chałupy a kólyndnicy przestowali chodzić po chałupach. Starzik prawili, że na grómnice je pół piwnice a pół zimy, ale ta prowdziwo zima dziepro je przed nami. Tóż isto śniega eszcze napadze, coby dziecka se nakulały bałwana przez feryje. Przidzie aji możne mróz, coby ty zarazki zabił, coby ludzie nie byli nimocni. Podziwejcie sie do corków, esi ich eszcze w chałupie mocie, bo terazy stawiajóm chałupy, kiere piwnic ni majóm. A jak sie gdo spyto dziecek, kany sie kopie ziymnioki, to prawióm że w Biedrónce... Lo krysta Boga! Miyjcie sie pieknie.**



**Dziyń Paniczek**

**Roz za rok, ósmego marca majóm swoji świynto wszecki paniczki. Chłopi w tyn dziyń gónióm za kwiotkami, a stojóm w obchodzie, łod rana, coby kupić ty nejszumniejsze, a paniczki yny czakajóm na kwiotek, a nie dej Boże coby jaki chłop prziszoł do chałupy bez jakigo prezyntu. Może być miasto kwiotka pudełko s bómbónami abo jakisi lepsze wónidło. W tyn dzień sie przeduje isto nejwiyncyj kwiotków za cały rok. Lepszy na kwiotkach nie szporować, bo rostomajcie może być. Jak chłop chce mieć pokój, to trzeja kupić szumnóm pukete. Latoś nie było zima, tóż kwiotek szło przeniyść do chałupy a nie zmorz. W inksze roki rostomajcie bywało, bo puketa zmarzła, nim sie jóm dało paniczce. A jak se eszcze chłopi co wypili na dziyń paniczek, to krawal w chałupie był na isto. Co inkszego jak chłop podarowoł swoji paniczce szumne kwiotki, doł pusy a pieknie sie na nióm podziwoł, to óna czasym siónęła do łodmaryje, a wyciónęła sztwiertke dobrej gorzołki. Gorzołke na poczynstne musiała mieć łod przigody każdo paniczka - młodo, wydano, zowitka, staro ciotka a starka. Było aji tak, że chłopi nic nie dostali, tóż musieli iść do gospody ku szynkwasie. Jaki potym był krawal w chałupie to lepszy nie pisać. Ze dwacet roków tymu zaczło sie mówić o dniu chłopa. Paniczki jednako nie chcóm o tym słyszeć, bo prawióm, że se to świynto chłopi wymyślili. Coroz wiyncyj jednako kupuje swojim chłopóm jakisi prezynt. Majóm z tym wielkucny problym, co majóm kupić, bo przeca kwiotków ni, bómbónów też, tóż eszcze może być piwo, sztwiertka abo jaki fajne pachnidło. Coroz wiyncyj chłopów jednako ani nie spómino o swojim świyncie, bo majóm całóm chałupe pachnideł, bo mało kiero paniczka swojimu starymu kupi piwo albo sztwiertke gorzołki. Tóż chłopi pamiyntejcie, że na świynto paniczek trzeja kupić szumnóm pukete kwiotków, a wy paniczki miyjcie dycki schowanóm sztwiertke, abo lepszy pół litra, a nie trzeja bydzie uż tego całego świynta chłopa. Jak go nie chcecie w kalyndorzu, ni ma problymu, chłopi se go mogóm zrobić kiej bydóm chcieć...**

## Świynta Wielkij Nocy

**Świynta Wielkij Nocy, były a sóm eszcze dali, nejradośniejsze w całym roku. Ale nim sie zacznóm trzeja kapke czakać, rzykać, a jakisi czas nie jeść jodła z miynsa. Wszecko sie zaczyno łod Niedziele Palmowej, kiej sie świynciło "palmy", kieresie robiło gor s kocianek. Ozdobiało sie jich eszcze maszkami, a dowało do postrzodka gałónzki wierzby. Kocianki sie targało dwa, trzi tydnie rychli, coby popuszczały. Potym, jak już były poświyncón, to sie jich jadło - coby nie bolało w karku, a coby jodło wielkanocne sie lepszy trowiło. Kiejsi hań downij we Wielkóm Strzodym poliło sie przed kościołym Judosza - kukłe ze słómy, a jak sie jóm już spoliło, to każdy musioł wziónść ze sobóm aspóń kapke popiołu - coby pierón nie strzelił do chałupy, abo do masztale. We Skoczowie we Wielki Pióntek a Sobotym, chodzóm s Judoszym. Zaczynajóm chodzić od depa we Skoczowie, potym kludzóm Judosza po hólicach, a wszecky go pokazujóm palcami a dziecka robióm krawal na kołatkach a wołajóm: kle, kle, kle! Na kóniec wszyjscy zaś idóm spadki pod depo, a polóm Judosza. We Wielki Pióntek ludzie kierzi kludzóm Judosza dostowajóm na poczynstne tatarczówke - gorskóm gorzołke s tatarczoka. Mo jim to przipóminać, że Jezus dostoł na krziżu octu kiej umiyroł. We Wielki Pióntek hań downij ludzie sie kómpali w rzykach - gor we Wiśle. Jak sie gdo orzbluchoł zimnóm wodóm, to mioł być zdrowy a miało mu sie darzić cały rok. Starym ludzióm a tym, kierzi byli nimocki wodym s rzyki sie nosiło do chałupy, a óni sie nióm myli. Gaździny kropiły wodóm ze rzyki dwiyrze a futra. Ludzie wierzili, że woda w rzykach we Wielki Pióntek je świynto, a że sie ani nie zasmerdzi jak dłukszy postoji. Dzisiotyn zwyczaj sie zajś wraco, a ludzie sie kómpióm gor we Skoczowie we Wiśle - mo jim to prziniyść zdrowi a szczynści. We Wielkóm Sobotym świynci sie jodło. Kiejsi też sie świynciło, ale tego jodła było miyni, a ludzie na każdo je jodali tego, co niyśli do kościoła. Było tak, że ludzie widzieli miynso yny przi niedzieli, abo przi świyncie. Po chałupach ludzie robili porzóndek, ukludzali we chlywie, gaździny piykły buchty, kołocze a jodło na Wielkanoc. Dziecka góniły po dziedzinie s kołatkami, a syncy rychtowali sie na śmiergust - robili sikawki s dzikigo bzu. Jak już we Wielkóm Sobotym zagrali Gloria, to gospodorze burzili do hóli, coby pszczoły dowały wiyncyj miodu, trzepali strómammi, coby łobrodziły, a dziołuchy długo sie myły zimnóm wodóm, coby były zdrowe, młode a fórt piekne. We Wielkanoc kiejsi hań downij, rezurekcyj była w niedziele wczas rano. Ludzie eszcze nim poszli do kościoła, szli przed zagrody, abo wlazowali na kopce, coby sie dziwać na słónce. Wierzili, że we Wielkóm Niedzielym jak słóńce wschodzi, to idzie uwidzieć Jezusa - barónka, kiery je na drzewianej tarczy słóńca. Ludzie na Cieszynskij Ziymi wierzili aji, że w tyn dziyń słóńce skocze s radości, a umrzicy sie przewracajóm w trówłach, tóż ponikierzi szli na kierchów, coby posłóchać czy cosi w ziymi nie szuści. Na śniodani we Welkanoc czakali wszecy, bo każdy pościuł, a mioł przeogrómny głód. Ludzie po chałupach sie dzielili wajcym - nejprzód gazda s gaździnóm, potym s dzieckami a na kóniec ze słóżbóm esi jóm mieli. Na stole były wajca, murziny, szynka a wórszt. Poświyncóne ww Wielkóm Sobotym jodło trzeja było zjeść, a wszecko co zbyło sie dowało baji kuróm, a szupy s wajec sie zakopowało, coby ziymia lepszy rodziła. W tyn dziyń żodyn nic nie robił, yny gazda broł synka abo wnuka a szli na pole wbijać krziżyki palmowe na kónce gróntu. W Pyndziałek je śmiergust. Dziołuchy sie dowały loć, bo czym barży mokre, tym wiynkszy miały potym chyt a były zocne dlo galanów. Polywocy chodzili od chalupy do chałupy, a dziołuchy dowały jim za poloci wajca. Kiejsi na Cieszyńskij Ziymi we śmiergust ludzie rozpolali pod lasym ogiyń a smażili wajecznice. Potym balandrowali a tańcowali. Drugi Świynto było nejwiesielsze, na dziedzinach były muzyki - śmiergustówki, a ponikierzi aji sie żynili a wydowali. Wszeckim życzym Wiesiołego Alleluja, radujcie sie bo Jezus Zmartwychwstoł !**

## Jaki bydzie czas

**Na wiosne, kiej ludzie zaczli sadzić a sioć na zogónach a na polach, dziwali sie ku niebu, coby sie podziwać jaki bydzie czas - czy bydzie grzoć słónce, czy bydzie padoł deszcz. Jaki bydzie czas to kiejsi żodyn ganc na isto nie wiedzioł, bo nie było radija ani telewizora. Ludzie musieli spolygać yny na tym, co uwidzieli w przirodzie. Baji jak kokot śpiywoł na ziymi, to sie prawiło, że sie czas zmiyni, a jak pioł na grzyndzie, to prawili, że czas jaki je, taki bydzie. Jak było widać góry, to dycki potym padoł deszcz. Jak gór nie było widać, to miało być pieknie. Starzi ludzie jak jich zaczło boleć w krziżu, abo łómać rewma, to prawili, że bydzie zmiana pogody. We stawie zaczła ryczeć żaba - to znaczyło że bydzie padać. Kury jak chodziły, sbiyrały a zobały trowym, to też miało być na deszcz, tak samo, kiej smerdziała gnojówka. Kiej wczas rano na polu nie było rosy na trowie, to znaczyło, że bydzie padać. Jak trefiło na dziyń jakio świyntego to ludzie też sie dziwali jaki wtynczas je czas,**

**baji na Medarda - jak Medarda dziyń obwieści, takich bydzie dni sztyrycet. Prawiło sie też, że od świyntej Hanki chłódne wieczory a poranki. Na Zofije dycki padoł deszcz, tymu sie prawiło na nióm pojscano Zofija. Pisało sie jaki je czas od Łucyje do Wilije - każdy dziyń to był jedyn miesiónc. Jaki czas był w piyrszy dziyń taki mioł być we styczniu, jaki w pióntym taki mioł być w moju, a tak dali. Potym nieskorzi se ludzie pokupili rostomajte wieca, kiere mierziły wiela je ciepła, jaki je ciśniyni a aji pokazowały czy bydzie pogoda czy deszcz. Baji starki na dziedzinach miały taki mały dómek gorolski, w kierym była baba a chłop w gorolskich oblyczkach, a w postrzodku był termometer. Jak wyszła baba to miało padać, a jak chłop to miało być pieknie. Dlo gazdy, kiery sioł łobili, a dlo gażdziny, kiero sadziła jarziny czas był przeogrómnie ważny, bo jak popadało to czasym nie szło ani łorać w polu. Jak zajś było fest posucha, to nie szło baji sioć ani sadzić. Jak uż deszcz zaczón padać to ludzie sie dziwali na kałuże. Jak sie na nich robiły bańki, to znaczyło że bydzie padać długo. Jak zaczło padać wczas rano, to sie prawiło, że długo padać nie bydzie, bo deszcz rano je jak babski płacz - hned ustanie. Ludzie hań downij sie kupa dziwali na niebo, na słońce a aji na miesiónczek. Jak słońce wieczór było czyrwióne, to znaczyło, że bydzie wiater abo hyc. Jak było blade a żółtawe, to było na deszcz. Rano jak było czyrwióne to było na deszcz abo na szudere. W nocy jak kole miesiónczka było taki koło, to też znaczyło, że czas sie zmiyni. Gorole snoci poradzili nejlepszy rzyc jaki bydzie czas. Dziwali sie dycki na góry a doliny, a podle tego wiedzieli esi bydzie padać, abo świycić słońce. Jak mgła sie klejzo do potoka abo do rzyki to bydzie piekny czas. Jak miesiónczek stoji w kole, to za trzi dni czas sie zmiyni. Jak nad gróniami zachodzi czyrwióne słónko, to nie bydzie pierónów ani sumeryji. To samo jak gwiozdy pieknie sie blyszczóm na niebie. Górole wiedzieli jaki bydzie czas aji s roskrotej cebule. Kroło sie jóm na dwanost kónsków, każdy kónsek to był jedyn miesiónc. Potym suli to solóm, a ty kónski, kiere wartko spleśniały oznaczały miesiónce, kiej bydzie kupa deszczu. Dzisio, isto eszcze starzi ludzie sie dziwajóm na przirode a na ku niebu, bo w telewizorze wyrzóndzajóm co chwila jaki bydzie czas aji tydziyń do przodku. Yny pamiyntejcie, że to co prawióm w telewizorze, to możne bieróm łod tego Górola, kiery se siedzi kansik na gróniu a poglóndo ros na gory a doliny a ros ku niebu...**



**Świynto Floriana a fajermónów**

**Dzisio sztwortego moja je świyntego Floriana. Florian to był rzymski wojok, kiery żył we trzecim wieku, za cysorza Dioklecjana, kiery przeogrómnie ni mioł rod krześcijan. Kozoł zbulać kościoły, zakozoł wojokóm a urzyndnikóm wiary w Jezusa, a tych kierzi byli mu nieposłeszni, wyganioł z Cysarstwa, abo zabijoł. Florian był oficyjerym, kiery mioł pod sobóm wojoków - fajermónów, bo wtynczas eszcze nie było fajermónów tak jako terazy. Wszyndzi tam, kany sie poliło, óni przijyżdzali a gasili ogiyń. Eszcze długi czas fajermóni mieli taki hełmy podobne do tych, jaki mieli rzymscy wojocy - to to była tako tradycyj. Baji eszcze terazy fajermóni noszóm taki hełmy jak majóm służbym kole Bożego Grobu. Ludzie wyrzóndzali o Florianowi, że robiuł rostomajte cuda, baji**

**jednego razu jak sie poliło miasto, to nabroł wody do amperka a zgasił nim wszecki chałupy. Ludzie go mieli radzi, bo wiedzieli, że jak sie co stanie to Florian przijedzie ze swojimi wojokami - fajermónami a jim pómoże. Był jednako Krześcijaninym, a cysorz Dioklecjan kozoł wszeckim aby rzykali do boga, kiery mioł na miano Jowisz. Florian nie chcioł sie wyrzyc Jezusa, tóż wojocy cysorza powiesili mu na karku żarna, a utopili go w rzyce - sztwortego moja, trzista sztwortego roku po urodzyniu Jezusa.Floriana zrobili świyntym dziepro w szesnostym wieku. W 1528 roku w Krakowie był przeogrómny ogiyń. Spoliło sie kupa chałup a ostoł sie yny kościół Świyntego Floriana. Ludzie wierzili, że to patrón kościoła uchrónił go od łognia. Od tego czasu Florian sie stoł patrónym fajermónów a wszeckich ludzi, kierzi gasili ogiyń. Nieskorzi swojim patrónym se go zrobili kuminiorze, hutnicy, kowole a piekorze - wszecy ci, co we swej robocie byli blisko ognia. Ludzie zaczli go malować na obrozkach, a na chałupach wieszali tabule, na kierych było napisane: "Świynty Florianie chrón tóm chałupe, a wszeckich co w nij sóm łod ognia". Na obrozkach Świynty Florian je malowany jako rzymski wojok, w oblyczkach legiónisty, kiery dzierży w jednej rynce lancym a proporzec, a w drugij amper z wodóm a gasi kościół a bo chałupe. Dzisio je świynto Floriana ale aji fajermónów. Dzisio nie jeżdżóm yny do ognia, ale wszyndzi tam, kany ludzie potrzebujóm pómocy - na cestach, kiej rzyka wyleje, abo jak przidzie powicher. Kiejsi kóniami a wozym, dzisio uż modernymi autami, w kierych majóm wszecko, coby ratować aji ludzki życi. Od czasu Floriana zmiynił sie wercajg a technologija, ale fórt majóm poważani u ludzi, bo wszecy wiedzóm, że chned przijadóm wszyndzi tam, kany sie cosi stało. Wszeckim fajermónóm wszeckigo nejlepszego a cobyście dycki szczynśliwie przijechali spadki do depa.**



**Wilija Świyntego Jóna**

**Wilija Świyntego Jóna je w nocy z dwacatego trzecigo na dwacatego sztwortego czerwca. Hań downij się na nióm prawiło Sobótka, noc Kupały, noc świyntojańsko, abo kupalnocka. To świynto je eszcze s czasów pogańskich, s tradycyji słowiańskich, kiej nie było u nas eszcze krześcijaństwa. Je to nejkrótszo noc w całym roku. Jeja nazwa – kupalnocka, je od pogańskigo boga Kupały, kiery był patrónym miłości a płodności. Piyrszy ros się o tym świyncie pisało w trzinostym wieku.**

**Obrzyndy sobótkowe sie nigdy nie podobały kościołowi, ale kupa ludzi na nich chodziło, bo byli ciekawi, jako to wszecko wyglóndo. Potym nieskorzi w szternostym wieku kościół jednako to świynto adoptowoł jako świynto Jóna Krzciciela, tóż terazy się na niego prawi noc świyntojańsko – od Świyntego Jóna, kiery łónczy pospołu ogiyń a wodym. W noc, kiero była przed Sobótkóm świynciło sie zieliny a zioła a w kościołach sie śpiywało pieśniczki o Świyntym Jónie. Zieliny, kiere sie świynciło to było gor Świyntojański Ziele (Dziurawiec), Macierzanka a kwiotki ze zogrody. Na Świyntojański Ziele sie prawiło aji guślarski ziele, bo znachorki go używały do guseł a czarów. Dobrze było mieć w izbie paprotkym, kiero miała chronić przed rostomajtymi nimocami, a kieróm szło utargać w lesie. Świynciło sie w te noc aji wodym, kieróm potym farorze kropili a świyncili rostomajte wieca.**

**W te nejkrótszóm noc w roku poliło się fajery, na kiere się prawiło sobótki. Poliło sie jich dycki na kopcach. Kole nich tańcowały dziołuchy w biołych oblyczkach, a ciepały do łognia bylicym – czarodziejski ziele, kiere miało być prociw czarownicóm. Fajery polili aji chłopi a skokali przes ogiyń. Skokały aji pory – dziołuchy s chłapcami, a ta pora, kiero skoczyła nejdali, miała przed sobóm długi żywobyci. Przi fajerach sie prawiło rostomajte zaklyncia, a popiół s nich sie potym suło na grónt, coby ziymia mnożiła kupa obilo a ziymnioków. Tyn popiół był aji prociw krupóm, coby nie narobiły szkody. Plac, kany się polił fajer chronił łod czarów a łod złych mocy. W noc świyntojańskóm kwit kwiotek paprotki. Świycił ón snoci po ćmoku a pokazowoł ceste do schowanych skarbów. Wachowały go jednako czarownice a inksze stwory, tóż jak się go chledało to trzeja było robić rostomajte ceremóniały a obrzyndy. Jak sie już tyn kwiotek przyniósło do chałupy, to wszecki skrzinie a trówły miały był pełne złotych grejcarów, a tyn gdo naszeł kwiotek paprotki, kiej chcioł móg zrobić tak, że go nie lza było uwidzieć.**

**Kwiotek paprotki chledali gor ci, kierzi sie miłowali, bo mógli iść pospołu do lasa a Tatowie jim nic na to nie prawili. Dziołucha, kiero go naszła chned sie miała wydać, a dowoł dycki kupa szczynścio tymu, gdo go naszoł. W ksiónżkach go opisali jako Nasięźrzał – je to zielina, kiero moc u nas w lasach nie rośnie, tóż tymu je a była tako zocno. W noc Kupały dziołuchy ciepały na wodym wiónki – kiere były symbolym, że dziołucha je swobodno a ni miała eszcze chłopa. Wiónki sie plótło s chabrów, maków a ruty. Wiónzało sie jich do kónska drzewa ze świyczkóm. Jak wiónek płynył długo a rowno, abo jak go wyciónggnył s wody chłapiec, kiery przoł dziołusze, to chned miało być wiesieli. Jak się wiónek zaplóntoł do zielin abo do krzoków, to znaczyło, że eszcze aspóń rok dziołucha sie nie wydo. Nejgorszy było, jak wiónek się utopił, abo jak zgasła świyczka. Mógło to znaczyć, że cosi złego się stanie w żywocie dziołuchy, że pozno synka kierymu bydzie przoć a ón ji ni, abo że dziołucha sie nie wydo a sustanie staróm dziywóm. Mógło to wróżyć aji, że dziołucha zustanie zowitkóm, abo śmierć.**



**Jako sie hań downij stawiało chałupy**

**Wiela razy se człowiek tak myśli, coby było, jakby starzicy postowali spod dorników a podziwali sie na tyn świat, kiery terazy je. Eszcze tak ze dwacet roków tymu, jak w Małych Kóńczyc ludzie stawiali kupe nowych chałup, to stare ciotki prawiły, że jak były młode, to oto tam pod lasym była jedna chałupa, w kierej miyszkoł taki a taki, a hanej na kopcu były trzi chałupy, a tam na rownym gruncie nie było nic. Nie poradziły tego pojóńć, że tela chałup sie stawio. To było dwacet roków tymu. Terazy jak sie człowiek przejedzie na kole po dziedzinie, baji w moju, to widać kansik pod lasym grónta. Jak potym nieskorzi sie tam jedzie w siyrpniu to uż chałupa stoji, a pómału sie do nij wkludzajóm. Wszecko idzie wartko zrobić, bo technika poszła do przodku, a młodzi ludzie każdy chcóm mieć aspóń małóm chałupkym ale swojóm. Kiejsi hań downij, baji za Starej Polski, jak sie postawiło chałupym to potym w nij miyszkało kupa ludzi - starzicy, łojcowie a dziecka ze swojimi dzieckami. Każdy mioł swój kóntek, a dycki jakosi sie poradzili powciskać. W takowej wielkucnej familiji każdy mioł swoji miejsce. Jak dziecka były przeciwne to starka prawili: "każdy wojok na swój kwartyr!", a uż każdy wiedzioł kany mo iść. Potym nieskorzi dziecka zaczły stawiać swoji chałupy. Tatowie dowali kónsek pola dziołusze abo synkowi, coby se postawił swoji. Stawiało sie wtynczas wielkucne chałupy, bo sie prawiło, że bydóm pospołu wszecy miyszkać. Taki chałupy sie stawiało w szejdziesióntych a siedymdziesióntych rokach, poprzednigo wieku. Potym uż sie wszecko zaczło miynić. Młodzi uż nie chcieli miyszkać pospołu z łojcami, bo prawili, że sie mogóm wadzić, a że lepszy bydzie jak póndóm na swoji. Starzi pómogali jako mógli, dowali grejcary, bawili dziecka a baji nie chcieli nic za eletryke, bo przeca młodzi stawiajóm chałupym. Dzisio je podobnie, yny chałupy sie stawio wartko.**

**Eszcze oto dwacet roków tymu ludzie sie budowali piynć roków. Terazy jak se kiery napyto firme, to chałupa stanie za pół roku. Moja staro ciotka mi prawili, że jak stawiali chałupym a eszcze wtynczas była młodóm dziołuchóm, to malte sie miyszało łopatóm w kajfasie, a cymyntu sie dowało yny kapke, bo go bardzo ani nie lza było dostać. Terazy przijedzie gruszka a betóndeke sie wylywo roz dwa. Tam kany kiejsi była pod lasym jedna chałupa, terazy jich je cało hólica, a jak za trzicet roków ci z tych chałup sie podziwajóm kole siebie, to możne uż lasu nie bydzie a chałup bydzie jak mojiczków na miedzy. Świat sie zmiynio, ludzi przibywo, a każdy chce mieć swoji. Ale dycki nejlepszy je, jak sie idzie do fotrów na łobiod a wnuki ze starzikiym a ze starkóm mogóm kapke pobyć. Bo tak jako sto roków tymu familija je jedna, a dycki jedyn ku drugimu idzie, czy sie miyszko w jednej, abo we trzech chałupach.**



## Dożynki

**Pómału sie kóńczóm żniwa a zaczynajóm dożynki. Gazdowie uż majóm obili a reż pomłócóne, a słóma je pokostkowano, abo skulano do wielkucnych kulatych beli. Kukurzica eszcze stoji, bo mo czas, ale eszcze miesiónc a jóm bydóm młócić a rzazać na kiszónke. Dycki jak uż widzym, że kómbajny zaczynajóm ramplować, to wiym, że gazdowie jadóm do pola młócić. Kiejsi tak ze trzicet roków tymu, na dziedzinie były yny ze dwa, trzi kómbajny, u wielkich siedloków, abo w "kółku". Jak uż obili było zdrzałe, to trzeja było se kómbajn zamówić, a czakać, kiej przijedzie. To czakani było dość nerwowe, bo gazda s gaździnóm sie dziwali ku niebu, jaki je czas, esi kómbajn przijedzie eszcze przed deszczym, bo yny suche obili lza było młócić. Jak uż kómbajn robił krawal u sómsiada, to Tacik wartko rozkłodali płachtym na trowie, coby kómbajn móg wysuć obili chned jak go wymłócił. Jak uż maszyna przijechała, to była radość a syncy chcieli jechać na kómbajnie, bo to była tako atrakcyj yny ros w roku. Małe dziecka sie boły, bo kómbajn był wielkucny a wyglóndoł jak czyrwióno potwora z bojki, kieróm im Mama czytali wieczór przed spanim. Jak uż łobili było na płachcie, to gadza móg zapłacić kómbajniście, czasym aji mu doł eszcze piwo, abo pół litra. Zorka sie brało do rynki a dziwało sie jaki sóm, esi nie ma miyndzy nimi moc pyrzu abo czy obili to ni ma jako poślod. Dziecka rade góniły boso bo obilu, ale gazda jich przeganioł, coby tego nie rosciepowały. Terazy sie trzeja było śpiychać, coby wszecko skludzić, coby to nie zmokło a nie zawilgło. Jedni mieli maszyne, kiero wioła obili na piyntro, inksi musieli suć obili do miechów a wynoszać na wyrch na plecach, a eszcze inksi mieli wycióngi ze silnikiym, a na linach to wycióngai aji na strych. Potym nieskorzi, trzeja było każdy dziyń po łobilu chodzić boso, coby sie nie zaparziło. Było czasym tak, że w obilu sie naszły chroboki - wołki. Wszeckich zorek nie zeżrały, ale mógły kupa zniszczyć. Na obili sie dowało jabka a gruszki, bo dłukszy wydzierżały a nie gniły. Chned za kómbajnym trzeja było zamówić prese, kiero przijechała dycki pore dni po młócyniu. Kiejsi sie robiło ze słómy yny kostki, kiere sie na prziczepie swożało do stodoły a układało do sómsieka.**
**Kiery gazda mioł wiyncyj kostek ze słómy, układoł jich na kupe a przikrywoł płachtóm, coby nie zmokły. Jak uż słóma była skludzóno, to gazda móg orać. Jak mioł swój traktór a płóg, to móg se pómału wszecko narychtować, a jak ni mioł, to zaś trzeja było iść do "kółka" a zamówić orani. Starzi ludzie dycki prawili, że jak uż je poorane, to chned bydzie jesiyń.**




## Jesiynny smutek

**Przidzie ku jesiyni taki czas, kiej uż wszecko s pola je poskludzane, liści ze strómów prawie wszecki pospadowały, a jak godziny sie cofło do zadku, to wieczory sóm długi a chned je ćma. W ty wieczory jak na polu wiater gwizdo a w telewizorze uż ni ma bardzo sie na co dziwać, to człowiek se spómino tych, kierzi umrzili oto terazy, rok tymu, dziesiynć roków, dwacet, trzicet... Czym człowiek starszy, to se poradzi spómnieć wiyncyj tych ludzi a jakosi mu je ku tej śmierci bliżyj. Bo jak prawiła moja staro ciotka Malka: "wszecy pójdymy pod dornik, a żodyn tukej nie bydzie sóndnymu dniu trómbił". Tak ze dwacet roków tymu jak se ty stare ciotki siadły u nas w kuchyni na Podlesiu, to spóminały oto tego gazde zza lasa, kiery umrził na spaniu. Tóm babe s kopca, kiero była jak hól,**

**wielko, zdrowo a naroz sie obaliła, a uż sie nie spamiyntała, ani jak jóm wziyni do szpitola. Tego pijoka ze sztreki, co go rak zeżroł, a tamtego panoczka, kiery nigdy nie kurził, nigdy nie pił a też do trzech miesiyncy sie stracił. Cały wieczór tak poradziły siedzieć a wyrzóndzać, bo tela tych kamratów a przocieli było do spóminanio. A co jedyn rok to jich było wiyncyj, że pómału wieczora chybiało, a trzeja było ty stare ciotki pytać aż uż kóńczóm, a idóm se krajuszkiym ku chałupie. Potym uż ani starych ciotek nie było, ani starki ani starzika, ale zaś było o czym wyrzóndzać, bo my se s Mamóm spóminali ty ciotki, jak do nas chodziły, jako czasym była sranda, jako poradziły o tych starych hań downych czasach rozprowiać. Był eszcze starzik a starka, kierzi pod kóniec żywota miyszkali u nas. Przez lato chodzili po zogrodzie a cały dziyń cosik kole chałupy porobiali, ale jak uż było ku jesiyni, a przyszły ty długi wieczory, to jak my se siedli w izbie, nie trzeja było radija ani telewizora - tela było spóminanio. Ta jesiyń to je taki magiczny czas, kiej człowiek zaczyno wierzić w duchy. Jak wiater buchnie do okna, abo jak cosi zaszkrobie za szafóm, to człowiek sie zaroz po głowie szkrobie, bo nie wiy co to na isto je. Jak żech był mały, to starzik mi prawił, że w ty dni na Wszeckich Świyntych a Zaduszki duchy tych, kierzi umrzili radzi chodzóm po świecie, a wracajóm sie spadki tak, kaj miyszkali. Szkoda, że yny ros w roku tak spóminómy tych, co poumiyrali. Taki Zaduszki by miały być cały rok, bo przeca ci, kierzi leżóm na kierchowie by mieli leżeć aji u nas w sercu. Łogiyń, kiery sie poli na grobie, mioł by sie polić aji w naszej pamiynci. Coros my sóm starsi, coros wiyncyj przocieli a kamratów spóminómy, a czym wiyncyj jich bydzie do spóminanio, tym bliżyj bydymy tego dornika, o kierym prawiła ciotka Malka. Wyciómgcie stare fotografije, siednijcie se w izbie, a pokożcie dzieckóm tych kierych uż ni ma miyndzy nami. Jak my nie bydymy spóminać a pamiyntać o naszych łojcach, starzikach a prastarzikach, to o nas też może Świat chned zapómnieć.**

## Godni Świynta hań downij

**Jak eszcze nie było na Cieszynskij Ziymi krześcijaństwa, to kiejsi hań downij nasi prałojcowie miasto Świónt Bożego Narodzynio łobchodzili Godni Świynta. Tymu do dzisia eszcze baji na Cieszyńskij Ziymi sie prawi Godni Świynta na Boże Narodzyni. Słowianie prawili na rok - god, tóż tymu nazywali tych pore dni Godnimi Świyntami. Kiejsi ludzie wierzili, że dwacatego sztwortego grudnia sie rodzi nowe słóńce - Swaróg, a stare umiyro. To nowe słóńce robiło, że dziyń był coros długszy, a noc krótszo. Zaczynoł sie Nowy God - Rok. Gody sie świyntowało dwanoście dni, aż do szóstego stycznia, a na każdy wieczór sie prawiło, że je świynty. Na Gody sie nie śmiało nic robić. Jak gdo sie chycił jaki roboty, to to była zło wróżba, a mógło prziść do takiji chałupy nieszczynści. W Gody trzeja było chodzić na nawszczywe do przocieli, do familije, a śpiywało sie starucne pieśniczki. Trzeja było balandrować, jeść a śpiywać, bo słóńce sie narodziło, a było coros bliżyj do wiosny, a ciepłych dni. Ludzie sie dziwali każdy dziyń jaki je czas na polu, a podle tego wiedzieli, jako bydzie przes dwanoście miesiyncy. Wierzili aji, że w tych dniach, ci kierzi umrzili, wracajóm sie na ziymie, tóż polili fojery na kierchowach, coby umrzikóm było ciepło, a coby naszli po ćmoku ceste do chałupy.**

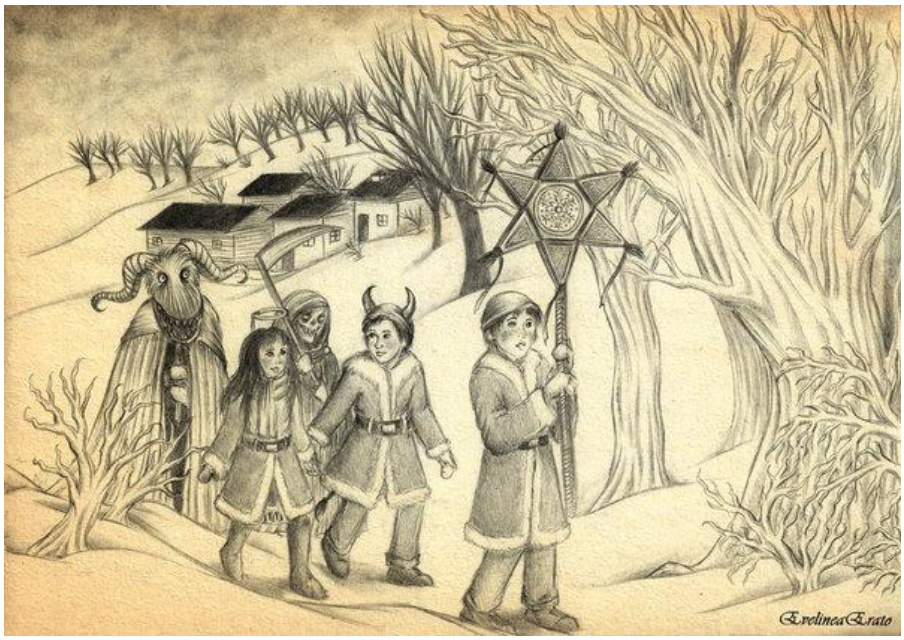

**Na Cieszyńskij Ziymi sie wieszało pod powołym podłażniczke - ustrojónóm gałynź smreka abo sosny. Gaździny cisły siano abo słóme pod łobrus na stole, a potym sie wyciónгało słómki a s nich sie wróżyło, jaki bydzie przyszły rok. Gazda stawioł w kóncie piyrszy snopek słómy, kiery zwióz s pola - Diduch. Ozdobiało sie go łorzechami, jabkami, drzewianymi ptoszkami, a figurkami s ciasta. Tyn snopek sie niechało do wiosny, a zorka, kiere s niego spadły gazda sioł jako piyrsze. Po chałupach sie chodziło z małóm figurkóm - symbolizowała óna słóńce, kiere sie urodziło. Śpiywało sie przi tym pieśniczki gazdowi a gażdzinej, coby sie darziło na cały rok. Gody kóńczył Szczodry Dziyń. Wieczór cało familija a służba, siodała do stołu. Jadło sie Sójki - pierogi s kapusty, kaszy a buraków, a Szczodroki - syte placki z biołej mółki. Dzieckóm sie dowało orzechy, coby były zdrowe a silne, a jabka, coby jich nie bolało w karku. Trzeja było sie fest najeść, coby dać siłe słóńcu, kiere sie rodzi, a wojuje ze ćmokiym. Gazdowie wierzili, że umrzici wyrzóndzajóm ze zwierzyntami, a óny mówióm s ludziami, tóż dycki w Szczodry Dziyń chodzowali do chywa a do masztali a słuchali, czy kóń, abo krowa nie bydóm rzóndzić.**

**Jeszcze ros Wóm życzym Wiesiołych Godnich Świónt!**

## Sztyrycatka

**Przidzie w żywocie człowieka, taki dziyn, że stanie rano, podziwo sie do kalyndorza, czasym se eszcze weźnie bryle, a wyczyto, że dzisio mo geburstag. Jak mu je trzicet sześć, abo trzicet dziewiynć, to eszcze pół biydy, ale jak se wszymnie, że mu je sztyrycet, to uż sie podropie po głowie, a pomyśli se, że kónsek żywota je uż za nim.**
**Tak je aji sy mnóm. Roczka nie pamiyntóm, jak mi było piynć roków, to sie mi zdało, że każdy rok trwo wieki. Potym jak żech zaczón chodzić do przedszkola a do szkoły, a rechtorzi mie nauczyli rachować, to żech pisoł w zeszycie na każdy geburstag a każde miano, wiela mi je: siedym, osim, dziesiynć. Dziesiynć roków to były taki kulate urodziny, pamiyntóm żech dostoł jakisi bawidła, kiere było wtynczas ciynżko dostać w magacynie, bo to eszcze było za kómuny. Potym mi było jedynost, dwanost, skóńczyłech szkołe podstawowóm a poszełech sie uczyć do Cieszyna. Pamiyntóm, że mi Mama a Tacik prawli: tego nie śmisz, tamtego sie nie chytej, s tamtym kamratym ani nie wyrzóndzej, bo kurzi a pije. Jak mi było szesnost, siedymnost, to żech w kalyndorzu szkyrtoł dni, a rachowołech wiela mi chybio do osimnostki. Jak mi było osimnost, to żech se myśloł, że chyciłech Pón Bóczka za nogi. Dostołech dowód osobisty, mógłech se chodzić a jeździć kany żech chcioł, ale ujec mi fórt prawił, że mature muszym napisać, że to je okno na świat. Tóż żech jóm napisoł, na studia do Cieszyna żech sie dostoł i zaś w kalyndorzu żech zaczón pisać a szkyrtać wiela mi chybio do dwacatki.**
**Dwacatka to je magiczno liczba, człowiek se myśli, że uż kupa w żywocie przeżył a widzioł, a że je chytry jak radijo. Pore roków zajś przeszło, skóńczyłech studia, było mi piynć a dwacet a kansik w pudle żech naszoł kalyndorz w kierym żech kiejsi szkyrtoł dni do osimnostki. Od tego dnia, żech zaczón rachować dni ale jakosi wolno mi to szło. Potym za rok żech sie ożynił a ze zaczóntku czas stoł w miejscu ale po poru rokach my se s babóm zaczli rachować roki ale do zadku. Dziecka sie rodziły, rosnóm, a człowiek sie stowo coros starszy. Synkowi bydzie za chwile dziesiynć, za pore roków przikludzi do chałupy galanke, a jo sie pocieszóm, tym, że jak mi bydzie pindziesiónt to bydym przeżywoł drugóm młodość. Jutro mi bydzie sztyrycet. Dziwóm sie na mój żywot a widzym, oto tam, jak żech był mały, jak żech sie ku Mamie cis, a óna mie przitulała, widzym Ojca jak mu siedzym na kolanach, widzym wszeckich tych co eszcze sóm, a aji tych kierych uż sy mnóm ni ma. Wszecy prawili: dowej pozór, bo jak Ci bydzie sztyrycet to potym to uż poleci s kopca. A jo chcym, coby teraz czas kapke zwolnił, coby ty godziny tak pómału cykały. Byle by zdrowi było, a wszecko inksze samo przidzie. Sztyrycatka to je nowy etap w żywobyciu, jedni sie go bojóm, a inksi ani nie chcóm pamiyntać że przyszła. Posłuchejcie kamraci s rocznika siedym dziewiynć, jak uż przidzie tyn dziyń, to stóncie jako dycki, a czakejcie co sie stanie. To bydzie nastympny fajnacki etap we waszym żywocie...**

**Słowo o Polokach na Zaolziu**

**Historyja, kieróm Wóm łopowiym je prowdziwo, a wszecko sie zaczło ganc sto dziesiynć roków tymu w Trzińcu, eszcze za Austryje. Miyszkoł tam synek, kierymu było na miano Jónek. Było mu siedymnost, a miyszkoł tam hanej na kopcu, s kierego było widać Lysznóm a kónsek Goleszowa. Choć mu nie było ani osimnost, to už robiuł we Werku, tak jak jego foter. Starzik robili cały żywot na gróncie, ale jak postawili Werk, to kupa chłopów tam zaczło robić, bo dostowali lepsze grejcary, a na gróncie robili ale už miyni, bo ni mieli tela czasu. Tóż Jónek też byl bańkorzym, a robiuł łod rana do wieczora przi piecu. Wtynczas nie było granic ani wojoków, kierzi jich wachujóm, a ludzie chodzowali s jednej dziedziny do drugij bes papiórów. Jónek mioł kamrata w Goleszowie, Karola, kiery też robił we Werku, a czasym go broł na muzyki do swoji dziedziny. Jónek musioł dować pozór, coby mu syncy goleszowscy nie wyfackali, bo był s inkszej dziedziny, ale wtynczas żodyn nie prawił, że kiery je s Czech abo s Polski. Od Ostrawy po Biylsko, wszecy rzóndzili po naszymu, bo to było Ksiynstwo Cieszyński, a ludzie mieli nad sobóm świyntego cysorza s Wiydnia - Franca Jozefa. Mógli czytać a pisać po polsku, były polski gazety, Wanielicy skludzili tukej Biblije po polsku a kupe ksiónżek, tóż ludzie czytali. Dziecka we szkole sie uczyli nejprzód po nimiecku a pote, po polsku, ale kupa s nich pisało jako słyszało - po naszymu. Jónek też poradził po nimiecku wyrzóndzać, a aji musioł, bo we werku główny majster to był Rakuszan. Jak s Karolym ros szli na muzyke przi sobocie, to sie mu spodobała dziołucha s Goleszowa - Zofija. Pore razy zatańcowali, potym eszcze pore razy pospołu na muzyce balandrowali, a zaczli se przoć. Tak przeszły sztyry roki. W szternostym roku, zaczła sie wojna, tóż Jónek poszoł na asynt, do wojska służyć pod cysorzym. Za dwa roki przyszoł s fróntu, a chned poszoł do Zofije, kiero na niego už długo czakała. Ojcowie Jónka też sie wybrali do Goleszowa na smowy, dorzóndzić wiano, a jak Jónkowi było dwacet trzi roki to sie ożyniuł ze Zofijóm. Musioł jednako odsłużyć eszcze dwa roki ale go puścili, bo Zofija zustała nie sama. Młodzi miyszkali w chalupie s fotrami Jónka we Trzincu. Rok przed kóńcym wojny, urodził sie jim synek - kierymu dali na miano Jozef. Wojna sie skóńczyła, wszecy sie radowali, ale nad Olzóm przibywało wojoków - polskich po jednej strónie a czeskich po drugij. Za dwa roki ponabijali palików a tabule a zakozali przechodzić s Trzińca do Goleszowa. Cieszyn też przerzazali na poły, a ludzie sie dropali po czapani, co sie robi.**



**Naroz tustelocy w Trzińcu a w inkszych miastach a dziedzinach dostali czeski papióry, a mieli w nich napisane, że sóm Czechami. Zaolzianie sie jednako nie chcieli dać, pozakłodali polski szkoły, fórt chcieli mieć polski miana, ale to sie władzy moc nie podobało. Jónek ze Zofijóm jak chcieli iść do jeji fotrów to musieli se na becyrku wyrobić papióry. Mijały roki, Jozef potym mioł swoji dziecka, Zofija s Jónkiym sie zestarzili, ale wszecy wiedzieli, że tam za miedzóm, za palikami, za tymi tabulkami je jejich familija. W Goleszowie też ludzie wiedzieli, że oto tam za kopcym, za graniców miyszkajóm Polocy. Potym przisźła eszcze inkszo władza, kiero chciała tóm polskość w Zaolzianach uż ganc zabić, ale óni zajś sie nie dali. Fórt mieli swoji szkoły, sbiyrali sie do kupy w PZKO a w Kóngresie Poloków a krzewili tóm polskość tam za Olzóm. Tak je do dzisia. Jozefa, Karola a Zofije uż ni ma, ale żyjóm ich wnuki a prawnuki, kiere fórt rzóndzóm po naszymu a majóm polski miana. Óni nie sóm żodnóm Polónióm, jak sie kómusikej kiejsi uzdało, óni sóm Polokami, kierzi tam miyszkali stówki roków. Chwała Wóm za to tustelocy - Polocy ze Zaolzio, że fórt mocie Polske w sercach. Kupe jeżdżym po Cieszyńskij Ziymi za Olzóm, a jak yny sie spotykóm s Wami to wiydźcie, że móm do Was wielki szacunek, że poradzicie fórt rzóndzić po naszymu a po polsku, a że ta naszo cieszyńsko rzecz za Olzóm sie fórt twardo dzierży. Pamiyntejmy o Polokach tam za kopcym, óni tam sóm byli a bydóm...**

## Dziyń Paniczek

**Dycki były a sóm kole nas, matki, baby, starki, ciotki. Dzisio jim kupiymy kwiotek, abo czekulade, pozwiymy jich na kawe, abo na łobiod do gospody, ale tak by miało być fórt, trzista szejdziesiónt dni, dokoła, bo baby snoci uż taki sóm, że potrzebujóm, coby jim chłopi nadskakowali, ale czy tak je na isto? Jako to było kiejsi? Nó, kiejsi hań downij paniczki dostowały kwiotek yny ros za czas, baji jak sie wydowały, jak urodziły, abo jak uż wydzierżały s jednym chłopym baji trzicet roków. Ty co miały chłopa, kiery kapke mioł rozumu pod czopkóm, to dostowały kwiotek aji z nienazdanio. Oto szoł chłop s pola, uwidzioł szumne kwiotki na miedzy, utargoł jich a prziniós babie, czasym ji doł pusy, a óna s tego miała radość, s tego kwiotka s miedzy, bo wiedziała że ji chłop przeje. Byli aji tacy chłopi, że wlyżli kómusikej do zogródki, baji starej ciotce, utargali kwiotek, a prziniósli babie a aji starej ciotce, a ta była tak rada, że se nie wszymła, że ji chybi cosi w zogródce, bo stary ujec ji nigdy nic nie prziniós ani s miedzy.**




**Dziepro potym jakich sto roków tymu, ósmego marca, gdosi zapisoł w kalyndorzu Dziyń Paniczek. Od tego czasu chłopi uż sie musieli barży starać. Byli takowi, kierzi fórt targali kwiotki na miedzy, abo chodzili na złodziejke do zogródki, ale coroz czyńscij kwiotki szło kupić od tych co jich sadzili**

**w zogródkach a pote sprzedowali. W kónzumie szło kupić czekulady, a aji inksze wieca, kiere baby majóm rade. Czy to był kwiotek s miedzy, czy z zogródki, czekulada z kónzumu, abo inkszo fikuśno wiec, dycki paniczki były rade że sie na nich pamiynto. A co by było, kiej by sie jim kupowało kwiotki, abo inksze prezynta każdy dziyń? Chned by sie jim to zbrzidło, a po miesióncu by nas chłopów pytały, aż uż nie gupnymy. Stary ujec mi dycki prawili, że ros za tydziyń ni, ale ros za miesiónc, baji przi wypłacie trzeja paniczce cosi kupić, abo jóm pozwać na kawe, abo na obiod do gospody. O tych pore grejcarów Was nie ubydzie a uwidzicie, jak bydóm rade, a co potym wieczór bydzie... Wszeckim paniczkóm, w jejich świynto wszecko co nejlepsze, zdrowio, coby Was chłopi posłuchali, dziecka nie nasrowały, a cobyście miały fórt wyśmiote gymby.**

**Filmy a seryjale po naszymu:**

**Szybcy i wściekli - Wartcy a dziwocy**
**Wzgórza mają oczy - Kopce majóm blyszcze**
**Rambo - Jónek s flintóm**
**Pociąg z forsą - Cug s grejcarami**
**Ojciec Chrzestny - Potek**
**Piękny umysł - Szumny rozum**
**Zapach kobiety - jako wónio paniczka**
**Chwyć mnie, jeśli potrafisz - Chyć mie, jesi poradzisz**
**Batman - Gacopiyr**
**Jestem Bogiem - Jeżech Pónbóczkiym**
**12 Małp - Dwanost opic**
**Fighter - Bijok**
**Okręt - Szyf**
**Znachor - Maściczkorz**
**Za garść dolarów - Za howiónsło grejcarów**
**Gnijąca panna młoda - Skrymbiało młoducha**
**Wesele - Wiesieli**
**Nie lubię poniedziałku - Ni móm rod pyndziałku**
**Lokator - Kwartyrnik**
**Szklana pułapka - Szklano paść**
**Bylismy żołnierzami - Bylimy wojokami**
**Tato - Foter**
**Chłopaki nie płaczą - Syncy nie beczóm**
**Dzień świra - Dziyń waryjota**
**Zezowate szczęście - Świdrate szczynści**
**Kevin sam w domu - Kevin sóm dóma**
**Daleko od szosy - Hań łod cesty**
**Drogówka - Policajci na cestach**
**Faceci w czerni - Panoczkowie po czornu**
**I kto to mówi - Toż, gdo to prawi**
**Jaś fasola - Jónek Fazol**
**Lejdis - Paniczki**
**Lekarze - Dochtorzi**
**List w butelce - Pismo we flaszce**
**Lokatorzy - Kwartyrnicy**
**Naga broń - Sago flinta**
**Nie kłam kochanie - Nie cygóń roztomiły**
**Nic śmiesznego - Żodno sranda**
**Piorun - Hróm**
**Plebania - Fara**

**Pociąg - Cug**
**Polskie drogi - Polski cesty**
**Prawdziwe kłamstwa - Prowdziwe cygaństwa**
**Brzydula - Szpatno**
**Przepis na życie - Recepis na żywot**
**Przyjaciel wesołego diabła - Kamrat szkowroźnego czechmóna**
**W głowie się nie mieści - To rozum nie biere**
**Dzieci kukurydzy - Dziecka s kukurzice**
**To ja złodziej - To jo szkłóda**

**Zajónc, barón a kurczok**

**Zajónc przyszoł ku barónowi a prawi:**
**- Nie wiysz kany je kurczok, tyn s kierym żech łóńskigo roku na jor wyrzóndzoł?**
**- Na ni, kurczoków, żech už downo nie widzioł, łóńskigo roku na wiosne małe kurzynta góniły po placu, to se spóminóm,**
**- Mosz recht, neprzód były wajca, potym kwuczka na nich siadła a wylyngły sie taki żółte małe podciepy,**
**- Nejprzód ty wajca skónsik sie wziyny, myślym że ło tym cosi może wiedzieć Kokot.**
**Kokot mało kiej s kim wyrzóndzoł. Chodziuł yny po placu a pioł, ros na ziymi a ros na grzyndzie, zoleżało na tym, jaki bydzie czas. Jednako terazy, jak uwidzioł zajónca s barónym, tóż ku nim prziszoł a prawi:**
**- Nie chcym Wóm nic prawić, ale na wajcach, sie na ozajst nie znocie.**
**Barón sie poszkroboł racióm po czepani a prawi:**
**- Kokocie, tóż wyrzóndzej, posłuchómy...**
**Kokot zapioł, podziwoł sie ku niebu jaki bydzie czas, a prawi:**
**- Zima už przeszła, a mómy jor. Wszecko sie zielyni, budzi do życio, ludzie tymu prawióm Wielkanoc. Nie wiym ganc co to znaczy, ale isto to je jakisi jejich świynto, w kierym sie wszecko rodzi do życio. Aspón se tak myślym, bo dycki gaździno nasadzi kure na wajcach, a za pore tydni sie klujóm małe kurzynta. Wtynczas tych wajec gaździno biere moc a potym jich jeji cery szumnie malujóm na rostomajte barwy a poski. Bieróm aji ty wajca do kościoła, s wórsztym s buchtóm, a farorz to kropi świntóm wodóm, a potym w niedzielym to jedzóm rano, a gor ty wajca, bo prawióm, że wajco to je znak życio.**
**Barón sie zaś poszkroboł po łepie a prawi:**
**- Wiysz jo żech widzioł, jak gaździno piykła takóm buchte, kiero była ganc podobno do mnie.**
**- A kaj żeś to widzioł, był żeś w kuchyni? zawrzeszczoł zajónc.**
**- Na ni, w kuchyni żech nie był, ale łokno je tam tak nisko, że poradzym do niego łeb wrazić, a chned wszecko widzym.**
**Kokot zaś zapioł, zatrzepoł skrzidłami a prawi:**
**- Tóż Ci rzeknym, czymu żeś je taki zocny. Jeżeś symbolym Jezusa, takigo Boga, kiery we Wielkanoc umiyro a zajś sie rodzi.**
**Jo tego moc nie poradzym pojónć ale taki to je. Słyszołech, jak gazda prawił cosi o Baranku Bożym. Wiysz co, nejlepszy bydzie, jak wrazisz łeb do kuchyni a posłuchosz, co sie tam we Wielkanoc wyrzóndzo.**
**Na zajonca prziszły nerwy a prawi:**
**- Tóż posłuchejce, a jo żech widzioł, jak cery gaździnej łóńskigo roku w koszu niósły taki zajónce s czekulady, miały uszy a gymbe ganc jak jo. Kapke żech sie wylynkoł, bo myślołech, że to sóm moji dziecka, ale przeca óny wtynczas spały w trowie. Co to mógło być?**
**Terazy barón odewrził gymbe a prawi:**
**- We Wielkanoc zajónce sie piecze, bo żech widzioł taki fajnie wypieczóne, a wóniały, że ganc sie mi jich chciało...**
**- Jezeryna, to ludzie nas piekóm a potym jedzóm w te wielkóm noc, czy jako sie to nazywo?**

**- Ni, waryjocie. Prawi barón. To były taki buchty, kiere wyglóndały jak zajónce, ale możne, że to były króliki, ganc nie wiym.**
**- Ale wiycie, co je fajne we Wielkanoc? prawi kokot. Że my sóm nejważniejsi, bo kany sie nie podziwocie, tam uwidzicie baróna, kokota, kurzynta lebo zajónca. Moja už siedzi na wajcach, a chned sie ulyngnóm kurzynta, a s nich urosnóm kurczoki a s kurczoków kury a kokoty. Nó a zajóncu, kurczok s kierym, żeś wyrzóndzoł łóńskigo roku to je jo. Widzisz taki to je, że sie rodzymy, potym rosnymy a na kóniec umiyrómy. Każdy rok sie kurzynta klujóm s wajec, a każdy rok je Wielkanoc, ale ludzie wierzóm, że nejprzód cosi musi umrzić, coby sie potym na nowo urodzić.**
**Barón ze zajóncym sie yny na siebie podziwali, co tyn kokot drziszcze. Tak se ty zwierzynta powyrzóndzały, a to ganc we Wielki Pióntek. Potym przyszła sobota a Wielkanoc, po nij Pyndziałek, na kiery prawióm śmiergust. Ros za rok ty trzi zwierzynta sóm zocne, ale isto yny kokot wiy, co to wajco znaczy, że to je nowe życi. Fórt mu to jednako w głowie nie siedzi, że cosi umiyro a potym chned ożywo.**
**Kokot nie wiy, bo nie musi, ale my wiymy, że Wielkanoc to je nejprzód śmierć a potym nowe życi, bo Jezus powstoł z mortwych.**
**Wiesiołego Alleluja, Bożego błogosławiyństwa Wóm życzym, cobyście kapke miyni jedli, a kapeczke wincyj pomyśleli, co ty świynta znaczóm, bo kokot, barón a zajónc už isto wiedzóm...**



**Cebula**

**Lyki s aptyki sóm coros drogsze, antybiotyki nie sóm moc fajne na strzewa, tóż co miasto nich używać?**
**Podziwejcie sie za łokno do zogródki a na miedze, styknie wykopać abo utragać jakómsik zieline, jak żeście sóm nimocni.**
**Dzisio kapke o cebuli. Nejlepszo je tako, kieróm sie styrko do ziymi we sztwortym miesióncu a targo na jesiyń, baji w dziesióntym. Tak mi aspóń prawiła starka. Nejlepszy se jóm zasadzić do pognojónej grzóndki, bo pruszek ni ma moc dobry, sami wiycie, że to je sama chemija. Jak sie jóm už wytargo na jesiyń, to jóm wsujcie do kosza, coby miała luft, a wydzierży do wiosny. Kupa sie wyrzóndzo o oczyszczyniu organizmu, sóm jakisi flostry, kiere sie lepi na szłapy, a stare ciotki dycki prawiły: "chcesz być zdrowy, to se wroź cebule do fusekli". Jako sie to robi? Trzeja ukroć dwa flostry cebuli, każdy wrazić do fusekli a legnóć spać. Cebula wyciónngnie szpatne wieca z organizmu, a Wy sie bydziecie czuć ganc lepszy. A jak kómu szłapy smerdziały, to už nie bydóm. Cebula to je aji jarzina prociw kuckaniu. Trzeja jóm pokrónżać, zasuć cukrym, a dać do ciepłego. Rano bydziecie mieć syrop na kuckani. Jak kiery mo ryme, a nie poradzi dychać, to cebula zaś sie przido. Pokrónżejcie nożym cebulym a dejcie na plaski talyrz. Niechejcie to kole legiera, a rano jak staniecie bydzie sie Wóm lepszy dychać. Cebula zebiere s luftu wszecki szpatne wieca, czyrwióno**

**bydzie lepszy płynyć w żyłach, a aji serce Wóm podziynkuje. Jak cebula sie srobi brónzowo, to jóm wyciepcie a nakrónżejcie świyżej. Bydzie w izbie nióm wóniać, ale styknie odewrzić okno a przeluftować. Tako cebula pokroto na talyrzu, to je naturalny filter luftu, a nie trzeja kupować eletrycznych, kiere yny eletryke żeróm, a esi fungujóm, to żodyn nie wiy. Jak sie warzi polywke, piecze miynso, abo aji robi wajecznice, to wciepcie do jodła pokrónżanóm cebule. Uwarzóno, abo upieczóno też je dobro, bo strzewa jóm potrzebujóm. Jak gdosi ni mo zogródki, bo miyszko w mieście, to cebule kupi u gospodorza abo w magacynie s jarzinami. Za kilo cebule zapłaci pore złotych a za lyki czasym aji stówke...**



**Knobloch - czosnek**

**Lyki s aptyki sóm coros drogsze, antybiotyki nie sóm moc fajne na strzewa, tóż co miasto nich używać? Podziwejcie sie za łokno do zogródki a na miedze, styknie wykopać abo utragać jakómsik zieline, jak żeście sóm nimocni.**

**Knobloch to je zielina, na kieróm ponikierzi prawióm czosnek. Kiejsi hań downij każdo gaździno go miała w zogródce, bo wiedziała, że jak przidzie jesiyń a zima to bydzie trzeja go ze szpajski wyciógnyć. Wieszało sie go w stodole, na strychu, abo baji w kumorze, bo wydzierżoł długo, ale musioł mieć luft. Knobloch sie przido gor, wtynczas jak kogo w karku zaszkrobie, abo zacznie kichać. Jako sie go używo? Jak mocie ryme a zaczynocie kichać, to uż trzeja sie zaczónć lyczyć, coby nie przisżło co gorszego. Wyciógncie szmolec abo masło, obiercie knobloch, spuczcie dwa, trzi zómbki nożym abo wyciskarkóm, a wymiyszejcie go s tym fetym. Potym pomazejcie tym chlyb. Możecie popijać czyrwónym barszczym, baji takim s pruszku. Knobloch szczypie w gymbie, ale wyganio bakteryje, wirusy, a gdo mioł zatkany nos, to sie mu bydzie lepszy dychać. Jak was boli w karku, to styknie obrać jedyn zómbek a cyckać dwacet minut. Knobloch sie dowo aji do jodła, baji jak smażicie miynso s babucia, to dobrze je wciepać pore zómbków, abo aji jak warzicie polywke s owiynzigo miynsa. Taki knobloch jak sie upiecze, abo uwarzi smakuje lepszy jako surowy, choć uż ni mo tela tych wiecy, kiere lyczóm. Knobloch je dobry aji na serce, bo obniżo ciśniyni a czyści żyły, coby czyrwióno lepszy płynyła. Dycki, jak jycie cosi s miynsa, wórszt, abo baji leberka, to se obiercie dwa, trzi zómbki a przegryzejcie. Moja starka prawili, że jak boli w uchu, to trzeja se styrczyć jedyn zómbek knoblocha na pore minut. jak Wóm je źle, sóm żeście przeżrani, abo we strzewach mocie chroboki, to knobloch zajś sie przido, bo bydzie sie wóm lepszy trowić a chrobok zdechnie. Na jasiyń a na zime, dobrze mieć syrop na grype. Narychtujcie dwa, trzi**

**zómbki knoblocha, trzi cytróny, szejść łyżek miodu łod pszczelorza a szklónke wody. Knobloch trzeja spuczyć, cytróny też coby wypuczyć s nich sok a miyszómy wszecko s miodym. Fórt dolywómy wody a jak sie wszecko wymiyszo, to trzeja to postawić tam, kany nie ma światła baji do szpajski na dwacet sztyry godziny. Potym to wlywómy do ćmawej flaszki - przido sie jak gdosi zacznie kichać, abo charczeć. A jak Wóm smerdzi s gymby, a potrzebujecie zajechać kansik do urzyndu bo se pogryźcie zielóne pietruzieli - starka prawili, że pómogo...**



**Pokrziwa**

**Lyki s aptyki sóm coros drogsze, antybiotyki nie sóm moc fajne na strzewa, tóż co miasto nich używać? Podziwejcie sie za łokno do zogródki a na miedze, styknie wykopać abo utragać jakómsik zieline, jak żeście sóm nimocni.**

**Eszcze jako mały chłapiec pamiyntóm, że starzik targoł pokrziwy a styrkoł se jich za posek, bo prawił, że mu to pómogo na boleści w krziżu, a starka jak miała rewme, to se pokrziwami obkłodała nogi. Jak żech sie nimi spolił jako dziecko, to było kupa krawalu, bo to nie było nic fajnego, ale Mama mi dycki prawili, że to je na zdrowi. Kiejsi hań downij sie s pokrziwy warziło polywke, a dowało sie jóm trusiokóm, lebo kurczokóm, baji jak pszkały, coby sie jim wypucowały hyrtónie. Ponikierzi świyże pokrziwy dowajóm do jodła, baji do sałatek. Moja starka dycki targali świyże pokrziwy na miedzy, wiónzali jóm porwozym a wieszali we szpajsce, abo na bóntramie, coby obeschła. Potym na jesiyń a w zimie warzili s tych suchych liści tej, kiery był dobry prociw rymie a inkszym nimocóm. Taki tej był dobry baji jak gdosi mioł kamiynie na nyrkach, bo czyńscij chodził do ustympu a kamiynie poradził wyjscać, jak kómu zabyło szpatnie, bo pojod kupa masnego, abo jak gdosi mioł laksyrke. Pokrziwe sie warziło aji chned jak sie jóm utargało. Stykło jóm wciepać do wrzawej wody a powarzić. Gdo chce mieć pieknóm skóre, to by mioł taki tej pić, bo pokrziwa pucuje czyrwiónóm. Miały by go pić paniczki a dziołuchy, kiere chcóm mieć szumne włosy a pazury. Na co kupować drogi maści a tabletki, jak styknie se pokrziw natargać a uwarzić. Musicie jednako dować pozór, coby teju s pokrziw nie pić za kupe - nejwyżyj sztyry szklónki na dziyń. Nejlepsze sóm snoci ty, kiere sie utargo w moju.**

**Stare Ciotki s Czech**

**Mój starzik sie urodziuł w Łazach kole Orłowej eszcze za Austryje, we familiji hawiyrza. Potym nieskorzi dziepro sie przekludzili do Małych Kóńczyc, na Podlesi. Prawie wszystki jego siostry se wziyny chłopów ze Zaolzio, a tam sie przekludziły. S poczóntku, za Starej Polski jak jedyn do drugigo chcioł zónść abo zajechać, to yny stykło wojokowi na granicy pokozać papiór a ón**

**puszczoł a ani sie bardzo nie dziwoł do taszki. Wiyncyj sie chodziło jako jeżdżiło, bo ty stare ciotki miyszkały oto we Frysztocie, w Karwinie, a Pietrowicach, tóż ganc blisko. Potym nieskorzi, jak prziszli kómuniści, to granice durch zawrzili, a jak sie starzik chcioł wybrać do Czech, to musioł w becyrku se wyrobić papióry, abo ciotki musiały mu posłać zaproszyni. Na granicy wojocy sznupali po taszkach, tóż nie lza było bardzo nic przeniyść. Ale ludzie byli chytrzejsi, jako czyrwóno władza. Baji jedna ciotka, kiero miyszkała w Małych Kóńczyc, dycki rada sie pieknie łoblykała, tóż chodziła ku siostróm, a potym do obchodu s lóntami a bótkami. Ale tam szła w starych lóntach a dziurawych bótkach, kiere w Czechach wyciepała, a spadki przisźła jako szumno, wypyrczóno paniczka. Była kapke hrubszo, bo miała na sobie trzi swetry, dwie koszule a dwa mantle. Jak sie chciało w taszkach przeniyść jakisi jodło, to też ludzie naszli sposób. W aucie czy w cugu, stykło wyciónggnóć tworużki, kiere tak smerdziały, że wojocy yny s daleka sie dziwali na paszport a yny kiwali rynkami, coby jechać. Nejwiynkszo sranda była jak ciotki chciały przijechać do Polski na wiesieli. Było jich s chłopami a s dzieckami tela, że do auta by nie wlyźli, a autobus był za drogi, coby go wynajónć, tóż ujec wymyślił, że weźnie mały traktorek s prziczepóm, a jakosi ty ciotki na wiesieli prziwiezie. Każdo se zebrała jedyn stołek, siadła se na nim na prziczepie a tak jechały s chłopami a s dzieckami do Polski. Wojocy jich ani nie kóntrolowali, bo to było fest srandowne: chłop s brodóm jedzie traktorym a na prziczepie na stołkach siedzóm szumne paniczki... Jako jechali spadki, tego nie wiym, isto zaś pytali ujca. Dzisio už starych ciotek ni ma, ale kansik na Zaolziu żyjóm jejich dziecka a wnuki, możne už aji prawnuki. Wojoków też na granicy ni ma, ale dycki jak żech je w Karwinie abo w Pietrowicach, to widzym ciotki, jak ze starzikiym szpacyrujóm po miedzy, a wyrzóndzajóm jako je s tej a s tamtej stróny Olzy. Rodzili sie w jednym świecie, ale umiyrali už każdy w inkszym...**




**Piszym jako słyszym**

**Moja Starka Zofija, kiero by terazy už miała wiyncyj jako sto roków, dycki mi prawiła, że trzeja pisać jako sie słyszy. Pamiyntóm, że jak żech do nij jeździł, kiejsi hań downij, to wszyndzi w zeszytach, miała popisane kómu pojczała wiela grejcarów, kiej gdo mo miano, a kiej mo iść do dochtora. Wtynczas żech sie uczył už po polsku pisać a czytać, tóż cosi mi nie pasowało, w tym co stareczka mieli napisane. Spytołech sie ji: "Starko, a czymu piszecie po naszymu, a nie po polsku?" Starka sie na mnie szpatnie podziwała, a prawi: "Dyć to je po polsku, a jo piszym jako rzóndzym. Dziepro potym nieskorzij, żech srozumioł, że starzi ludzie, kierzi eszcze sie uczyli za "Starej Polski", a mieli skóńczóne szejść klas, pisali tak, jako wyrzóndzali na każdo, a dlo nich to było pisani po polsku.**

**Jakby Rej abo Kochanowski stanyli s grobu, to by se moji starce podali rynce, bo cieszyńsko rzecz, je podobno do jynzyka polskigo, kierym óni wyrzóndzali. Starka nie pisali wierszy, ale pisali ważne wieca, baji:"Jo Zofija żech pojczała Helynce tela a tela grejcarów", "Dwacatego sztwortego marca idym do dochtora, tego łod serca" "Móm do kóńca tydnia oddać Maryjce tóm maszynke na miynso""Mój, mo do kóńca miesiónca se wykupić lyki na kuckani" To co óna pisała, a jako pisała, to były przeogrómnie ważne wieca, kiere musiała srobić a załatwić. Pisała aji za mojigo starzika, kiery fórt ksiónżki czytoł, a potrzebowoł takigo "mynadżera". Jak żech zaczón robić strónke w internecie, to żech mioł problym, jako co napisać po naszymu. Ale hned żech se spómnioł co starka prawili: "piszym jako rzóndzym", tóż żech tak zaczón pisać, a pómału cosi s tego powstowało. Wszecko idzie napisać po naszymu, yny trzeja posłuchać samego siebie. Starka we szkole sie nauczyli pisać a czytać, poznować litery a to ji stykło, bo potym musieli iść paść krowy a wyrobiać na pańskim. Ale skyrz nij, terazy poradzym pisać po naszymu, bo starka mi pokozała jako sie to robi. A jak Wy chcecie pisać w jynzyku naszych starek, to nejprzód posłuchejcie, esi po naszymu wyrzóndzocie, a potym chyćcie pisok, weźcie kónsek papióru, abo siednijcie przed kómputerym a uwidzicie jaki historyje bydziecie pisać - o wiela lepsze jako jo.**



**Feryje trzicet roków tymu**

**Jakosik se nie spóminóm, coby my jako dziecka w letni feryje cały dziyń sie dziwali do telewizora, abo do jakisik małych pudełek. Ani se nie spóminóm, coby my se pisali przes jakisi kómunikatory. Za to se spóminóm cosik inkszego, letni feryje trzicet roków tymu, hyc jak pierón, nejprzód na zaczóntku czerwca foter zamówił kosiarkym, tóż wszecki miedze sie siykło a yny pore sie niechało krowóm, coby sie miały kany paść. Potym sie wiertało dziury na ostropce, na kierych sie wieszało suche siano, coby ganc uschło. Wiela razy było tak, że ich deszcz popadoł, ale starka prawili, że to je dobre, że to siano bydzie lepszy krowóm smakować w zimie. W lipcu trzeba było dycki w ziymniokach a w rzepie trowym targać, coby ich nie przerosła, bo wtynczas sie eszcze tak tymi chemikalijami nie strzikało jako terazy. Dni były długi, a noce krótki, tóż my s kamratami jeździli na kołach po szutrowych cestach, a gónili my po lesie. Jak uż sie zaczło ćmić, to nas dziepro mama wołali do chałupy na wieczere a coby sie we wannie orzbluchać. Do telewizora my sie dziwali yny rano, jak był Teleranek, abo 5-10-15, a wieczór jak puszali bojke, baji Smerfy abo Gumisie. Foter dycki prawił, że po bojce trzeja iść spać, bo potym nieskorzi sóm uż filmy yny dlo starszych. Jak nie było roboty na polu, to my sie bawili w chałupie tym, co my mieli. Ponikierzi mieli taki małe ruski gry, w kierych sie chytało wajca, abo ajnfachowe kómputry, w kierych ty gry sie czytały fest długo, ale jak uż sie sczytały, to sie grało w jednóm gre aż sie nóm zmierzła. Jak my chcieli ze**

**sobóm przerzóndzić, to stykło zawołać przes dolinym, abo siednyć na koło a zajechać kónsek cestóm, a to co my chcieli se rzyc, to my wyrzóndali całe wieczory, aż sie zećmiło, a zajś nas mama wołali do chałupy. W siyrpniu dycki były źniwa. Nejprzód kómbajn przijechoł, taki Bizón, wielkucny czyrwióny. Łobili my suli do miechów, a potym sie go nosiło na strych. Za pore dni przijechała presa, a porobiła kostki ze słómy, kiere trzeja było zawiyźć do stodoły. Fórt przez ty feryje była robota, a miyndzy nióm koło, las a ksiónżki. Ci kierzi sie dziwali do oszklónego pudła, chned zaczli nosić bryle, tóż my sie tego wylynkali, bo wtynczas nosić okulory to było kapke gańba. Dzisio, jak to synkowi mówiym, to sie na mie dziwo jakbych był przigłupi. Młodzi majóm jedno pudełko, w kierym znóndóm wszecko to, o czym żech Wóm napisoł, ale do tego szkła nie wlezóm, a styknie, że nie bydzie sztrómu pół dnia, to dziepro wyndóm s chałupy a podziwajóm sie jaki szumny je tyn świat a wiela w nim je ludzi, s kierymi mogóm przerzóndzić bes ładowarki...**




**Nie wyciepujcie jodła...**

**Fórt sie słyszy w radiju a w telewizorze, że ludzie wyciepujóm jodło bo snoci go kupujóm za kupe, a nie poradzóm go zjeść. A nie wyciepujóm go zwierzyntóm, yny ganc do śmiecio, tam kany hybajóm papiór, abo inksze wieca, kierych uż nie potrzebujóm. Kaj to kiedy było, coby wyciepować chlyb, wórszt abo syr. Dyć ludzie kiejsi ani bardzo tego ni mieli, a miynso jodali łod świynta. W mieście ludzie jodło wyciepowali dycki, yny kiejsi, jak gdo mioł przociela na dziedzinie, to mu zawióz to, co nie zjod a gadzina to wydziubała. Było s tego aspóń wajco. Terazy zwierzónt je coros miyni, tóż aji ludzie na dziedzinach jodło wyciepujóm, miasto go dać siedlokowi, abo baji rosciepać w lesie, coby dziczyna to zjadła. Kiejsi hań downij, jak chlyb abo kónsek chleba spod na ziym, to sie go całowało, bo to przeca je symbol ciała Chrystusa. A jak chlyb, abo żymły zbyły, to gaździno to suszyła na potym mleła na brezle. Szupy łod wajec, sie dowało kuróm, coby nosiłytwarde wajca, a szupy s jabłek krowóm a kozóm, coby miały lepsze mlyko. Oszkrabiny ze ziymniokóm sie warziło pospołu s drobnymi ziymnioczkami a dowało babucióm. Kości a miynso łod łobiadu sie ciepało psóm a kocuróm, a baji bioły syr abo nugle rade wydziubały kury a trusioki. Nic sie nie śmiało zmarnować, bo to był grzych. Dzisio jak idymy do magacynu, to kupujymy na forot, jakby miała być wojna - dej Boże coby ji nie było. Moja Starka prawili dycki, że lepszy kupić miyni a potym nieskorzi dokupić. Na forot kupowała yny cukier a mółke. Kiejsi se ludzi barży wożyli jodło, bo wiedzieli, wiela je kole niego roboty, nim sie go srobi. Uczyło sie dziecka, coby se nakłodały na talyrz tela, coby to zjadły. Jak zbyło cosi s łobiadu to Mama to niechali na drugi dziyń, a jadło sie to eszcze po drugi. Je nas coros wiyncyj, wody je coros miyni, bo deszcza je mało, ziymia je wymynczóno, bo fórt dokoła musi rodzić, a my jóm coros wiyncyj pruszkujymy. Czym lepszy sie nóm żyje, tym wiyncyj marnujymy wody a jodła. Ale Pónbóczek to widzi, a może nas za to kiejsi pokorać, a uż nóm grozi palcym, bo deszcza je mało. Moja staro ciotka, kiero umrziła patnost roków tymu, kiej uż były wielkucne magacyny a restauracyje, prawiła mi, że eszcze przidzie taki czas, kiej ludzie bydóm sadzić jadziny a ziymnioki a chować gadzine, krowy a inkszóm gowiydź. Gdo mo**

**kónszczek pola, to se go woli zasioć trowóm a potym jóm golić, miasto se go przełorać a mieć swoji jarziny. Moja teściowo mo osimdziesiónt roków, chodzi a krziwaku a każdy rok mo zogródke. Tak była nauczóno, że nejlepsze je swoji a jako s tego je radość jak to urośnie. Starzi ludzie żyli w czasach, kiej każdy przi chałupie mioł cosi swojigo i jo se myślym, że ty czasy sie chned wrócóm.**



**Kwuczka abo kokot?**

**Hań downij, w inkszym świecie, możne aji w inkszym wymiarze, kany nie było chytrych telefónów, żyły dziecka, kiere łod rana do wieczora góniły po polu a sie bawiły. Ja, telefóny były, wisiały na ścianie, a kółkiym sie na nich wytoczało numero, abo na kneflach. Jak ty dziecka Mama zwołowali do chałupy na wieczerze to były nasrane, bo eszcze tela było wiecy do srobiynio. Jedyn sie schował do piwnice, inkszy w lesie do szałasu, a oto ta dziołuszka do kopki ze sianym. Tela miały ty dziecka roboty s kamratami. Jak uż Mama abo Tata zaczli barży ryczeć po dziedzinie, to umazane szły do chałupy, a w głowie miały telowne plany, co zajś jutro bydóm robić pospołu. Bo oto Tómek s Pasieki s Michołym zaczli kopać w lesie jamym, bo hledali jakisich skarbów, co jich Niymcy za okupacyji snoci zakopali, a Pieter s Wojtkiym rajzowali na kołach po szutrowej ceście, a ścigali sie, gdo bydzie piyrszy. jak uż powieczerzali, to jim Foter puścił bojke w telewizorze, a to była jedyno wiec, kieróm widzieli we szkle. Jak sie pomyli, to eszcze długo leżeli a łobmyślali, co bydóm robić a wynotwiać jutro. Dziołuchy zaś miały inksze wieca do roboty. Asia a Jadzia miały chałupke na strómie pospołu s chłapczyskami, a tam chowały lalki, kiere czosały, a kolybały jak małe dziecka. Jola a Agnieszka sbiyrały kwiotki na miedzy a potym jich dowały do ksiónżek suszyć, coby były taki plaskate. Rano jak sie pośniodało, to chned sie zaś leciało na pole, a nie trzeja było telefónóm, stykło koło, a wartki nogi, a uż sie było na drugim kóńcu dziedziny, kany miszkoł kamrat, a czakoł w łoknie. Fejsbuka nie było, tóż dziecka sie domowiały dycki dziyń do przodku, kany sie zyndóm, a kany pojadóm. Jak sie naszło stare opóny w lesie to sie jich kulało do doliny, potym zajś do kopca a na spadek. Jak sie szło miedzóm to sie brało trowe, kiero wyglóndała jak łobili, a ciónglo sie jóm w palcach, coby w nich zustoł sóm kłos, a dziwali my sie co s tego bydzie kwuczka, abo kokot? Utargało sie potym takóm trowe, srobiło sie s ni okiynko, polizało sie go, a wyglóndało to jako szkło. Szwagrami my na siebie ciepali, a gdo jich mioł nejwiyncyj na siebie to przegroł. Gdo był barży zrynczny, to poradził na trowie zagrać - stykło jóm polizać, wrazić miyndzy dwa wielki palce u obu rónk a fuknónć. Nad Piotrówkóm my hledali plackoczy a ciepali my jich tak, coby klejzały sie po wodzie. Prawiło sie na to puszczani kaczek. Tyn wygroł, kierego plackocz sie nejwiyncyj razy odbił od wody, a ponikiery aji skoczył na drugi brzyg. Starsi chłapcy zza lasa - Nowocy, jednego razu se srobili boisko w lesie na Podlesiu, coby grać fusbal. Porobili bramki, postawili jakisi ławki, a grali tam, jak mieli czas. My też tam w piłke kopali, ale jak nas żodyn nie widzioł, po cichu. Zagrać na takim boisku, w postrzodku lasa, jak eszcze nie było "Orlików" to była**

**sama radość. Ech, las, miedza, szutrowo cesta, koło a głowa pełno nowych wiecy, bes chytrych telefónów. Jutro muszym synkowi pokozać, jako sie robi kwuczke, abo kokota, jeżech ciekawy czy sie mu to spodobo...**



**Jarziny s kopca - wydzierżóm do jora.**

**Czas wartko leci. Oto my zogródke kopali, grodzili, sioli a sadzili jarziny a uż jich pómału trzeja targać. Ziymnioki uż sóm w corkach w piwnicy, terazy oto za trzi tydnie trzeja eszcze wytargać marekwie, pietruzieli a ostatni keleruby. Ni ma tego moc, tóż nie trzeja kopca kopać, yny pokroć a wrazić do zamrażarki. Owiynzióm polywke sie warzi co drugi dziyń, tóż celer a marekwie sie do nij wciepie. Kiejsi, jak jarzin były całe zogóny, to sie jich wraziło do piwnice do piosku, abo do kopca. Jako sie robiło kopiec, gdo s Was eszcze pamiynto? Trzeja było wykopać jame, takóm głymbokóm na meter, nejlepszy tam, kany nie nie przidzie woda, a ziymia je s pioskiym. Na spodek sie dowo suche chebzi, gałynzie a na wyrch godnie suchej słómy a liści, kiere terazy uż spadujóm ze strómów. Nie śmi sie tam dować żodnych foliji, bo jak popadze, to tam bydzie woda stoć a jarziny nóm sgnijóm. Na ty liści a słóme dowómy dziepro jarziny a ziymnioki, kiere sie eszcze brónami wywłóczy ze ziymie przi pokopkach. Na to dowómy zaś suche liści, słóme a gałynzie s chebzim. Na kóniec to wszystko przciepujymy ziymióm a robiymy kopiec. Jak w zimie bydzie fest mróz, to sie to przikrywo eszcze dekóm a bo folijóm, ale trzeja pamiyntać, coby to ros na jakisi czas odkryć, bo sie nóm jarziny a ziymnioki zaparzóm. Schowane w ziymi, wydzierżóm do jora, bo w ziymeczce rosły a zdrzały. Kupa razy było tak, że na grómnice gaździno mieli w piwnicy w corkach same skrymbioki, a jak gazda zaszoł do kopca, a przyniós takigo becoka, to sie babie aż lica zaświyciły.**



**Chned był na łobiod sałot, abo stryki. Uż żech to kiejsi pisoł, że stare czasy sie bydóm pómału wracać, że ludzie zacznóm sadzić ziymnioki a jarziny, bo w magacynie to je przełogrómnie drogi, a styknie yny s chałupy wylyźć, kapke pokopać a sie pozgibać, coby mieć swoji. Moja ciotka Helynka dycki prawili, że kómu sie nie lyni, tymu sie zielyni. Ja, ja przidóm taki czasy, że przi każdej chałupie bydzie zogródka, a zogón ziymnioków, a w szopce pore kur, bo sie podziwejcie wiela sie umarni grejcarów za wajca, jarziny a jodło w magacynie. Wyprugujcie tyn kopiec, aji jak ni mocie przi chałupie zogródki. Nakupcie jarzin a ziymnioków, zakopcujcie to, a uwidzicie, że Wóm bydóm sómsiedzi zowiścić na wiosne, jak bydziecie s kopca wynoszać ganc świyże jodło, kiere po zimie je fest drogi. Kiejsi hań downij w tych kopcach gazda mioł swoji skarby, kiere nosił gaździnej do kuchynie, a óna mu robia s tego fajnacki jodło, a była rada jak fazol. Yny gazda ji nie rzeknył, wiela zjod pieczoków, po pokopkach, jak sie zieliny poliło...**

**Jako Ujec Eda dokludził Ciotce kocura...**

**Na polu je coros barży zima, w chałupie pod blachóm sie hajcuje uż łod rana do nocy, a jak sie wyziómbi w izbie, to trzeja sie pierzinóm przikryć aż pod nos. Myszy to wiedzóm, tóż sie cisnóm do kuchynie a do szpajski, kaj jakóm dziuróm. Styknie, że sie dwiyrze łodewrze do pola, a uż jedna s drugóm przelecóm do waszkuchnie. Siedzóm se potym za piecym we ścianie, a dziwajóm sie kaj jaki kocur przidzie, a jak se wszymnóm, że go ni ma, tóż se dowajóm. W kuchyni jodła kapke je, bo dycki gaździno cosi niecho łod obiadu, abo łod wieczerze, ale we szpajsce, to je dziepro gościna. Wiszóm tam szpyrki, wórszt a we skrzinkach sóm marekwie, co jich gazda wytargoł tydziyń tymu ze ziymie. Jak ni ma kocura w chałupie, to jedna mysz woło drugóm a trzecióm, a chned po kuchyni a po izbach lotajóm całe mysi familije, bo sie wartko mnożóm, a gaździno sie dziwi, że marekwie sóm ponadgryzane, a we szpyrce je dziura jako palec. Pamiyntóm, że taki problym miała kiejsi ciotka Helynka, bo ji kocur zdech, a młodego se nie zegnała, bo latoś było kupa roboty na polu. Ujec Eda, też jakosi zapómnioł, bo maszyny a traktór mazoł, coby zajś na jor sie kulały po zogónach, tóż jich chciały myszy zeżrać. Ciotka nastawiała paści, ale fórt ty małe podciepy lotały po izbach, tak że nie szło ani w nocy spać. Aż sie nasrała a przikozała ujcowi, że mo kocura dokludzić, bo inakszy we szpajsce mało co zustanie. Ujec mioł kamrata Jozefa, s kierym kiejsi robił na szachcie. Urznół kilo wórsztu, wzión s bintfela pół litra, wartko poodbywoł, obuł se gumocze a poszoł przes groble na drugóm stróne dziedziny.**

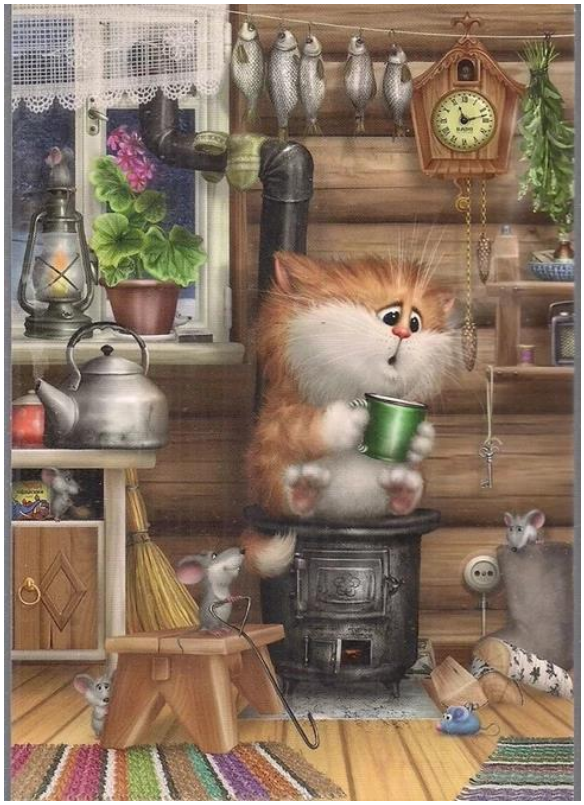

**Jozef już też mioł połodbywane, tóż se siedli w kuchyni, ujec s kapsy wyciónгnył flaszke, s taszki wórszt a baba łod Jozefa narychtowała sztamperle. Downo sie nie widzieli, tóż rzeczy było godnie, ale naros Ujec uwidzioł szumnego kocura, kiery wloz do izby a se legnył na kafloku. Jozef, poradził kszefty robić, tóż tak tego kocura zachwolił, że Ujec go wzión do chałupy za kilo wórsztu. Był rod jak fazol, bo terazy bydóm myszy uciekać do pola jak takigo potwora uwidzom. Ciotka też była rada, kocura wziyna do kuchynie, a dała go na piec. Poszkrobała go po głowie a pomyślała, że myszy już mo s głowy. Tóm noc przespała całóm, a ani nie słyszała coby mysz zaszkrobała. Na drugi dziyń Ujec sie dziwo a kocura nigdzi ni ma. Chledo go po stodole, dziwo sie do szpajski, do szopki a na piyntro do siana, kocur sie stracił i dobre. Za jakich pore dni Ujec sie wybroł do Jozefa, bo potrzebowoł pojczać perlik a kliny do drzewa. Eszcze nie wlos do furtki a oto jego kocur mu przelecioł pod nogami a hópnół do siyni. Co sie okozało. Kocur wiedzioł, jako na spadek iść o chałupy, bo go Ujec niós za widoka. Jak wszystki myszy wychytoł to se uznoł, że już swojóm robote srobił, a puściuł sie do chałupy, w kierej sie wychowoł. Ujec był nasrany, bo Jozef wórszt zeżroł, a kocur u niego na kafloku se spi w nejlepsze. Jozef sie yny zaśmioł, a prawił, że jak eszcze kiedy bydzie chcioł kocura pojczać na jednóm noc, to musi zaś prziść, przyniyść pół litra a kilo wórsztu. A potym jak kocur swoji srobi, to go nie bydzie musioł ani odkludzać do chałupy, bo ón już se sóm przidzie...**

**Zabijaczka,**

**Kóniec listopada, gazda leżóm eszcze pod pierzinóm, bo mu je zima, a s wieczora chynył yny hebzio pod blachym, ale gaździno już sie oblykła, podziwała sie do łokna, eszcze je ćma, ale idzie już krowy łodbywać, a gazde żducho, pierzine cióngnie a prawi:**
**- Stowej Jozef, bo trzeja w parzoku zahajcować a wody do niego naloć.**
**- Tóż dyć, dzisio je zabijaczka, Zofijko hyń tam pore kónsków pod blache, bo mi je ganc zima.**
**- Pod blachóm je ćma. Slyź s legiera a zahajcuj, bo bydzie trzeja wode grzoć w garcach na preswórszt.**
**Gazda stanył, wartko sie oblyk, ukroł se kónsek chleba, szmolcym ze szpyrkami pomazoł a tejym popił. Pomyśloł se:**
**- Dej Boże, coby tyn babuciek był raczy szpyrczok, bo jo móm tyn szmolec rod jak pierón.**
**Wylos na pole, przyniós papiór ku parzoku słóme, a pore kónsków drzewa. Maszynkóm to zapolił a wody do parzoka naloł. Ta woda sie bydzie grzoć ze dwie godziny, a musi być do siódmej wrzawo, bo masorz nie bydzie czakoł. Potym odewrził wrota do stodoły, a przeciepoł lańcuch przes bierco. Babuć latoś je szumny, tóż wzión tyn hruby, kierym wyciógoł ze starym ujcym wielkucnego dymba s lasa. Gaździno poodbywała, a chned sie wróciła na spadek do kuchynie. Narychtowała miski, garce, uprzóntła szpyrnik, aumyła bóncloki. Dwa wielkucne garce už stoły na blasze, a pod nióm tańcowoł ogiyń, jakby był rod yny sóm ganc nie wiedzioł s czego. Starzik sie už też obudzili, pojedli mlyka s chlebym, wziyni krziwak a poszli sie podziwać, esi wszystko je narychtowane. Starka też už nie spali, siedli se kole blachy, a ciepali pod nióm kónski drzewa. Starzik jak już wszystko skóntrolowoł, to sie wrócił na spadek do kuchynie a prawi babie:**
**- Samym drzewym nie uhajcujesz, musisz wónglo naciepać.**
**- Tóż dyć, ale gdo mi wónglo przyniesie, kie mie rewma pokrynciła.**
**- Toś miała zustać w legierze, dycki sie ciśniesz kany nie trzeja a strasznie chcesz pómóc.**
**- Idź Adolf a nie ser mie, przyniyś mi wónglo w amprze, aspóń tela!**
**Starka ze Starzikym sie poradzili powadzić ros dwa, ale dycki potym zaś siodowali przi stole a gazety czytali - wtynczas był spokój, bo nic nie wyrzóndzali. Masorz przijechoł na kole w siedym godzin, tak jako prawił, nigdy sie nie stało, coby przyszoł nieskoro. Uwidzioł starzika a woło:**
**- Niech bydzie Pochwolóny gazdo!**
**- Na wieki wieków. Jyndrys Ty sie pierónie nie starzejesz, fórt żeś je jako miesiónczek w pełni.**
**- To s tych szpyrek a wyrzosków, ze zabijaczek, kiere mi fórt baba na łobiod ze ziymiokami warzi!**
**Gazda przyszoł, masorza przywitoł, s bintfela wyciógnół pół litra a trzi sztamperle. Naloł sobie, Ojcu a masorzowi, potym eszcze na drugóm noge, a pospołu poszli do chlywa. Dziecka przegnali**

**do izbów, babucia wykludzili na pole, masorz wartko strzelił, poderznół go, krew spuścił do miski a doł gaździnej.**



**Gaździno wziyna rogolke a jóm rosfyrtała, coby nie stynęła a postawiła jóm do kuchynie. Tóm krew sie potym wleje do gardawy. Chłopi babucia chned przekulali do wasztroka kany uż była wrzawo woda, kieróm gazda prziniós w amprach s parzoka. Masorz szkroblicóm babucia oszkroboł,ratki mu oberznół a uż roczniok wisi na lańcuchu. Starzik prawi:**
**- Babuć wisi, tóż Jozef polyj!**
**- Nale Tato, dyć my eszcze bardzo nic nie srobili.**
**- Nie rzóndź! Baby nie widzóm tóż na zdrowi.**
**Baby dobrze widziały ale nic nie prawiły, bo chłopóm robota szła. Uż bachora sóm wyciógnióne, uż miynso we szpajsce leży na stole, a masorz preswórszt robi a ciepie do wielkucnego garca. Kierysi s nich sie posro ale to sie nic nie stanie, bo ta woda s miynsym to je pyrdelónka - polywka, na kieróm starzik czakoł cały rok. Czakoł aji na wajecznice s rozumym, na kieróm się starka anie nie poradzi dziwać. Maszynka uż je do stoła przikryncóno - bydzie sie robić jelita. Masorz we wielkim garcu miyszo gardawe s krwióm a prziprawami a do bachorów jich maszynkóm ciśnie. Potym eszcze srobi leberka, kiere gaździno dowo do szklónek a zawarzuje. Wydzierżóm do jora, a gazda ze starzikiym bydóm s masnymi pusami chodzili całóm zime. Szpyrki do wyndzynio trzeja zasuć solóm, wrazić do wielkucnego lawora a przikryć. Gazda jich do tydnia bydzie wyndził. Latoś babuciek mioł godnie szpyrek, tóż gaździno jich nie nadónżała na patelniach smażić. Jak jich zesmażiła to wlywała wszystko do bóncloków a stawiała we szpajsce. Masorz sie sfuczoł, a dostoł głód. Dziwo sie esi gaździno uż nie warzi swaczyny. Swaczyna, to była tako polywka s wóntroby, kieróm sie jodało s chlebym. Jedyn talyrz a szło robić do wieczora. Gaździno na nióm zapómniała, ale starka, kiero uż terazy wóngli ciepie pod blache, jóm uż downo uwarziła. Chłopi se siedli ku stole, gazda prawi masorzowi:**
**- Jyndrys, takigo babucia żech eszcze w żywocie ni mioł, bes uroku, tela szpyrek a miynsa.**
**- Jozef bydź rod, bo do jora daleko, a gaździno Ci przi blasze nie śmi schudnónć!**
**Starzik siyngnył do bintfela, poloł zaś po sztamperlu a prawi:**
**- Cały rok żech czakoł na tóm zabijaczke, a jak pamiyntóm, to dycki to było wielkucne świynto, bo jak sie podarziło uchować szumnego kormika, to my wiedzieli, że głodu nie bydzie.**
**- Mosz recht Tato, ale terazy we sklepie też mocie miynso, jelita a preswórszt.**

**- Ja, yny podziwej sie wiela chemije w tym je. Jo cały żywot jod yny to, co żech se uchowoł, a co mi na gróncie urosło, a wszysto na gnoju. Chwała Pón Bóczkowi móm dziewiyndziesiónt roków, a eszcze pod dornik sie nie śpiychóm!**
**- Nó, tóż Foter za to wypijymy, na zdrowi.**
**Wszyndzi w chałupie wszystko je masne, dłaszka, schody a aji dwiyrze. Starka w siyni klejzła a jakby sie nie chyciła koła, to by sie wykopyrtła. Ale zabijaczka zaś sie udała.Wszyndzi wónio majyrónkiym, fyniklym, szpyrkami a pyrdeklonkóm, kieróm starzik bydzie jod teraz eszcze s tydziyń aż mu rzicióm wyndzie. Masorz nim siod na koło a pojechoł ku chałupie eszcze wypił pore półek. Gaździno mu wraziła do kapsy papiórowy grejcar, a do taszki dała kónsek miynsa, preswórszt a pore jelit. Jak już wszystko było poskludzane to gazda s gaździnóm wlyźli pod pierzine a usnyli ros, dwa. Yny starzik se siod ku piecu a wciepoł pod blache wielkucny rympoł drzewa. Podziwoł sie na ogiyń, kiery wiesioło tańcowoł a migoł po ścianach. Pomyśloł se:**
**- Pón Bóczku, dej mi eszcze dożyć do jutra, a jak mi dosz przeżyć do zabijaczki za rok, to obiecujym, że już ani sztamperla nie wypijym...**

## Czorny pióntek

**Moja staro ciotka Malka miyszkała za sztrekóm, a chodzowała do nas dycki ros za tydziyń, przes las a przes miedze, kieróm ji siedlok niechoł, coby mógła sie po nij do nas dostać. Nosiła taszke, a loski ni miała, bo prawiła, że eszcze chodzić poradzi, a żodyn krziwak ji kludzić nie musi. W tej taszce miała pudełko na wajca, kiere kupowała łod moji starki Zofije. Malka sie wydała nieskoro, a miała chłopa, Rudka, kiery przełogrómnie mioł rod wajca a wajecznice, a gor w pióntki, bo przeca w w tyn dziyń sie nie śmi jeść miynsa. Jak przisziz ku dwiyrzóm, dycki zaklupali a syncy już ji łotwiyrali, bo przeca staro ciotka byli przełogrómnie obraźliwi. Chned ji stołek dowali, a tej warzili, bo ciotka go mieli radzi. Ale jak już se siadła, to dziecka se siadły przi niji na dłaszce, bo znała starucne pieśniczki a wiersze, kiere wyrzóndzała aji po nimiecku, bo eszcze kóńczyła szkoły za Austryje a za Starej Polski. Starka Zofija sie podziwali do szpajski, a se wszymli, że wajec ni ma. Na śniodani starzikowi usmażili wajecznice, a dziecka pore wajec rozbiły, jak jich niośli s chlywa w garcu. Starka dycki chowali trzicet, sztyrycet kur a kokota, tóż wajec cały rok było godnie, ale jak przisziła jesiyń, tóż kury sie piyrziły, a wajec było mało, wszystki sie jadło, a nie lza było nic uszporować. A Malka siedziała, a czakała. Tej wypity, tóż starka ji dała eszcze kónsek buchty, ciotka jedzóm, starzik Adolf ji leje sztamper warzónki, ciotka pijóm, dobre, ale wajec ni ma, tóż cóż robić? Starka lecóm do chlywa, macajóm kury, marne, wajec nie bydzie. Wołajóm chłapczyska, dajóm jim grejcar a taszke, coby leciały do kónzumu kupić dwacet wajec. Bo tóż jakby Malka wajec nie dostała, to by potym nie przisziła ani za pół roku. Chłapcy sie wartko na kołach swyrtli, wajca prziwiózli, tóż Starka se oddychli, a wajca do pudełka Malce wrazili. Starzik Adlof se miyndzy tym sztamperle warzónki ze szwagierkóm wypili, dowiedzioł sie aspóń, gdo umrził na dziedzinie, a kierego se biere ta dziołucha od Kulów s Podlesio. Starka warto rachujóm, za wajco kiere jim kura sniósła chciała trzicet groszy, syncy ji kupili taki samo w kónzumie za dwacet. Tóż dobre, coby se Malka nie pomyślała, że to je jakisi oszustwo, tóż ji to przedajóm za piynć a dwacet groszy. Malka jak to usłyszała, to była przeogrómnie rada. Chned sie dźwigła ze stołka, taszke porwała, a poszła ku dolinie, przes las do chałupy. Była rada, że uszporowała na wajcach, a jeji chłop już czakoł na wieczerze. Przisziła do chałupy, Ujec Ruda już siedziołw kuchyni, bo mioł głód, tóż óna wartko dała kapke masła na patelnie, pokrónżała do tego cebule, wszystko to zesmażiła, do tego rosfyrtała wajca, kidła Ujcowi a sobie a talyrz, a jedzóm. Ujec sie dziwo, a na talyrzu ta wajecznica sie jakosi świyci, dycki była tako żółto a czyrwióno, a terazy je blado, a jakosi inakszy szmakuje. Ciotka Malka też łyżke oblizujóm, ech, cosik to ni ma echt. Ujec to zjod, bo mioł głód, ale s Ciotkóm już w tyn pióntek nie wyrzóndzoł, bo mioł na nióm złość, a gor na ty wajca, kiere nie chciały być żółte. Ciotka garce pomyła, lygła se ku Ujcowi do legiera a zagasiła świałto. Dycki przi pióntku, to eszcze jakómsik gazete poczytali, abo przerzóndzili co bydóm robić przi sobocie. A dzisio nic, wszyndzi ćma, żodnego świątła, czorny pióntek. Ciotka po ćmoku stanyła a załóńczyła se baterke, podziwała sie na szupy s wajec, na kierych był sztympel s kónzumu. Pomyślała se, że już nigdy w żywocie nie**

**kupi wajec s magacynu, a jak bydzie kupować wajca od Zofije, to nejprzód pójdzie s nióm do chlywa, bo óna isto kur nie poradzi macać, kie musi sztymplowane wajca s kónzumu kupować. Dycki lepszy drogszy kupić, jako potym od kogosi wysłuchawać, że cosi je na nic. Tyn czorny pióntek to je przestroga, do tych, co chcóm przedować jakisi wieca o wiela drogszy, jako jich kupili. Starka Zofija nie chciała Malki obrazić, ani na nij srobić zorobku, ale obie wiedzóm, że uż też żodnego czornego pióntku robić nie bydóm. Za pore grejcarów, szkoda se s chłopym robić zwade...**

## Od Łucyje do Wilije

**Kiejsi hań downij, jak ludzie chcieli wiedzieć jaki bydzie czas na prziszły rok, to pisali jako je za oknym na każdy dziyń od Łucyje do Wilije. Potym yny se gazda poczytali, że baji w lutym bydzie zima, a w siyrpniu hyc. Nie trzeja było ani telewizora, bo każdo gaździno wiedziała do przodku, esi ziymnioki bydóm latoś szumne, a wiela bydzie siana. Hanka też latoś miała narychtowany stary kajet, we kierym chciała cosi o czasie na każdy miesiónc pofifrać. Jednako tydziyń tymu strzaskała se bryle, a bes nich nic nie poradziła s bliska nic uwidzieć. Po nowe miała prziść dziepro po Nowym Roku, tóż pytała swojigo chłopa, coby ji pisoł jaki je czas od Łucyje do Wilije. Prawiła mu, że to je ganc ajnfachowe, styknie sie dziwać przes cały dziyń jako je na polu, esi padze deszcz, śniyg, esi je wiater abo mróz. Jozef jednako mioł moc roboty, a ni mioł czasu fifrać jakisi gupoty, eszcze przes dwanost dni. Tóż ale baba go pieknie pytała, a nie chcioł robić krawalu, tóż wzión kajet do masztale, a hynół go do taszki, kiero wisiała na wrotach. Na Łucyje było szpatnie, ani sie żodnymu nie chciało wylazować na pole. Jozef pół dnia przesiedzioł we stodole, bo sprawowoł maszyne do siocio, coby na jor mioł czym robić. Kajet doł starzikowi, kiery uż downo nic nie pisoł, bo okulory sie mu strzaskały dwacet roków tymu, a potym mu baba kupiła telewizor, tóż sie do niego dziwoł jak yny mioł czas. Doł mu za to pisani pół litra śliwowice, a starzik byli radzi jak fazol. Starka Zofija, jego baba rada sztrykowała, a heklowała aji bes bryli, bo oczy miała dobre. Poradzi eszcze aji gazete poczytać, choć pore razy jóm miała obrócónóm. Starzik wiedzioł, że sóm nic nic nie napisze, choć wiedzioł jako je na polu, tóż popytoł babe coby przes tych dwanost dni mu tam cosik mało wiela nafifrała. Obiecoł ji, że bydzie fest pod blachóm hajcowoł, bo przeca óna sie moc nie ruszała, a dekami sie fórt przikrywała. Tóż starka fifrali, yny jóm noga fest pobolowała, tóż nigdzi s chałupy nie wylazowała, yny dycki w połednie sie dziwała przes zamazane okno, jaki na polu je czas. A okno miała fest zamazane, bo go Haneczka miała umyć, ale fórt ni miała czasu. A tymu, że to okno było zamazane, to starka ganc nie widziała, jako je na polu, tóż jak padoł deszcz, to sie ji zdało, że padze śniyg a je zima, a jak było fest zima, to sie ji zdało, że na polu je ciepło, bo starzik pod blachóm hajcowoł, yny coby nie zmarzła a zapisowała tyn czas, jaki je za oknym. We Wilije starka dali kajet starzikowi a starzik Jozefowi. Jozef go doł Hance, a óna była fest rada, bo przeca terazy bydzie wiedzieć jako bydzie na prziszły rok. Tóż ale prziszoł styczyń, kiery mioł być ze śniegiym, a tukej yny kapke posuło. W lutym miało być zima, a tukej jóm słónko po licu łechce. Marzec je s deszczym a miało być śniega po rzić. W kwietniu słónce grzeje, je hyc a mioł być mróz. W Moju, sucho ani kapki deszcza. Tukej trzeja wołki ciógnónć, ziymnioki sadzić a miało kapke popadać. Nastympne miesiónce to samo. Hanka sie nasrała, nadała Jozefowi bo przeca mioł wszystko popisać, ale ziymnioki urosły, same szumne becoki, obilo było kupa, siana a słómy pełny sómsiek, tóż Hanka zaś na rok dała chłopu kajet, coby pisoł od Łucyje do Wilije. Jozef sie poszkroboł po głowie, zaszoł ku starzikowi, ale tyn po nim uż chcioł dwie flaszki za to pisani, a starka Zofija po chłopie coby wiyncyj pod blachóm hajcowoł. Tóż kamraci, sami widzicie, że lepszy se dycki spolygać na sobie, bo inakszy Was to przełogrómnie drogo wyndzie. A starce dycki lepszy okno wypucować na Godni Świynta, bo nigdy nie wiycie, co se tam w kajecie fifrze...**

## Jako ujec dokludził ciotce koze

**Było to uż jakisi czas tymu. Ciotka Helynka była u dochtora, a tyn ji prawił, że by ni miała pić mlyka łod krowy a jeść od nij syra, masła a pić kapołki. Tóż baba sie zastarała, bo miała dwie maliny we chlywie, a żol by ji było jich przedować. Ale potym dochtór ji prawił, że może mlyko pić ale łod kozy, bo snoci je zdrowsze, choć je maśniejsze. Tóż dobre, ciotka szatke zawiónzała, dochtorowi**

**wajca do kapsy wraziła, a poszła do chałupy. Po chodniku se spóminała, że kiejsi mama chowali koze, ale to mlyko miało taki gorski szmak. Foter prawili, że to skyrs tego, że fórt ta koza żrała same kwiotki, a kiejsi aji wcisła do siebie rajzyntaszke. Ale dobre, jak dochtor prawił, że kozi mlyko bydzie lepsze, tóż trzeja bydzie skónsikej kozym dokludzić. Ujec Eda jak to usłyszoł, to ciotce obiecoł, że zajedzie jutro chned rano na spynd do Małych Kóńczyc, a tam przijyżdżo ros za czas jedyn chłop s goralije, a mo dycki szumne koziczki, taki pstrokate podciepki. A krowy że se niechajóm, bo przeca mlyko sie oddowo, a fórt dziecka chodzóm po syr, a po śmietónke a ujec jak przidzie s pola, to se rod aji kapołki naleje do bóncloka. Ujec sie obudził wczas, ciotka eszcze spała. Poodbywoł, krowóm a kormikóm gnój odciepoł, słómóm zasłoł, doł jim pożrać, a w kóntku robił nowy plac dlo koziczki, coby ji było dobrze. Ze starej łodmaryje we waszkuchni wzión pół litra gorzołki, bo wiedzioł, że tyn Górol se rod wypije. Do szpajski siyngnył po kónsek wórsztu, utargoł kónsek chleba do kapsy, oblyk sie sie a poszoł ku dolinie. Na przejmo było bliży, tóż chned był na krziżówce przi spyndzie. Krawalu tukej dycki było kupa, bo chłopi a baby przedowali, kupowali, wadzili sie o cyny, że za łaco abo za drogo, ale ujec wiedzioł dycki do kogo iść, tóż chned był przi Górolowi. Jónek s Jaworzinki go poznoł, a uż szklónke wyciónngnył coby poloć, ale dzisio leje ujec, bo przeca bydzie kupowoł koziczke, tóż aji o cyne sie trzeja kapke powadzić. Wadzili sie tak, że Jónek spuścił s trzech stówek na sto pindziesiónt, tóż ujec był rod jak fazol. Górol mu doł aji lańcuch, tóż Eda kroczył do chałupy, bo wiedzioł że ciotka uż go bydzie czakać, co kupił. Kapke mu rzicióm szkubało, bo Jónek eszcze wyciónngnył jaworziński bimber, coby tóm koze przepić, coby sie dobrze chowała a kupa mlyka dowała, hej! Ciotka ani sie nie wszymła, że ujec mo wypite, chned koze zakludziła do kóntka, dała ji nowy obujek a przyniósła eszcze**
**słómy, coby ji nie było zima. Pod pysk wraziła kapke siana a rzepe, pogłoskała a przikozała, coby rosła a chned dała dobrego mlyka. Przyszoł jor, koza była coros wiynkszo, rogi ji urosły wielkucne, a bodlawo była jak pierón. Dycki jak jóm ciotka kludziła na miedze, to poradziła s nienazdanio ji dziubnónć do rzici. Przeszło lato, przyszła jesiyń, tóż ujec koziczke kludzi ku capowi za cysarskóm ceste do siedloka Macheja, kiery mioł szumnego capa. Oblyk se stare lónty, bo tyn cap smerdzioł na kilometer, a potym eszcze oblyczki musioł we stodole mieć miesiónc powieszóne na rechli. Machej go przywitoł, puścił capa ale tyn sie jakosi nie biere do roboty. Jedyn drugigo obwónioł, polizoł, ale skokanio nie bydzie. Eda ściepoł czopke a ganc sie zastaroł, bo Machej mu prawił, że ta koziczka, kieróm ze spyndu przikludził, to je cap. Tóż co terazy srobić? Ciotka go na isto mietłóm przegóni. Machej zaszoł do szpajski, wyciónngnył sztwiertke, poloł a ujcowi a prawi:**
**- Móm ganc takóm samóm koze, pstrokatóm a bodlawóm. Ros uż miała małe, wymie mo wielkucne mlyka dowo godnie, a uż je poskokano. Helynka nigdy kozów nie chowała**
**tóż ji powiysz, że tak wyglóndo koza, jak jóm cap poskocze. Mlyko bydzie mieć a bydzie rada.**
**- Tóż a co s capym?**
**- Capa se niechóm. Je szumny, a możne eszcze latoś jakómsik koziczke poskocze. Jakosik Ci muszym pómóc kamracie, przeca se znómy łod małego. Tóż dobre. Eda idzie do chałupy, nogi sie mu kapke trzepióm, kludzi koze do kóntka a idzie leżeć ku babie, bo uż było nieskoro. Rano sie budzi, dziwo sie za okno, a ciotka s mietłóm góni po placu.**
**- Darmo, narobiłech pierónstwa, to terazy dostanym po rzici... Wlazuje do chlywa, dziwo sie, ciotka koze głosko a prawi.**
**- Wiysz co Eda, nie wiedziałach, że tym Machej terazy capów na kozy nie puszczo, yny jich wymiynio za kozy a eszcze taki szumne. Isto tych kozów mo**
**godnie a nie wiy, co s mlykiym robić.**
**Ujec se oddychnył, a prawi:**
**- Tóż dyć Helynko, tego mlyka mo tela, że sie w nim ros za tydziyń we wannie kómpie..**



**Jako Francek wyrychtowoł kuminiorza a kuminiorz Francka.**

**Hań downij, jako terazy, po chałupach chodzowoł kuminiorz, kiery kuminy pucowoł a ros do roka go było trzeja na strzechym puścić. Eszcze downij jak chałupy ni miały kuminów, były kurne, to wszystek dym szoł na izbe a nie trzeja było co pucować. Ale jo se spóminóm jako Francek chcioł wyrychtować kuminiorza a wyrychtowoł siebie a było to jakich pindziesiónt roków tymu. Francek był chłop szporobliwy, grejcarów nie marnił, nie kurził cygaretli, gorzołke a piwo pił yny jak mu gdo poloł, tóż aji baba miała s niego radość. Ale na drugóm stróne był wysrany, bo by chcioł yny szporować, tóż galoty mioł aż sie ganc potargały, bótki nosił do szewca Badury do Cieszyna coby mu jich sprawowoł wiela wlezie. Borok Badura uż bardzo ni mioł co kleić, tóż Franckowi se kozoł kupić nowe bótki, kiere i tak bydzie s dziesiynć roków sprawowoł. Taki był. Ale babie a dzieckóm nie żałowoł. Zofijka dycki wypyrczóno, cera a dwóch synków wyłoblykani jako do kościoła po dziedzinie chodzowali. Miyszkoł Franek w chałupie, pospołu s Fotrami swoji baby. Sgodzali sie, ros za czas yny sie powadzili, ale to skyrz tego że babucióm mało żranio doł, abo kuróm łobilo nasuł na ziym miasto do starego garca. S babóm sie wadził yny przi niedzieli, bo go chciała oblyc jak szoł do kościoła, coby wyglóndoł jako gazda a ni jak borok. A ón sie szprajcowoł, bo nigdy nie chciał żodnej nowej oblyczki, a babe było gańba, że chodzi po dziedzinie jak borok. Po dziedzinie zaczón chodzić nowy kuminiorz Badura. Był to młody synek, a mówił s dziołuchóm łod siedloka Tómice, tóż Francek srandowoł, że se musi dować pozór jak sie uż ożyni s Tómiculóm, bo tam zabijaczki sóm aji sztyry razy do roka. We szpajsce, we szklónkach, w lodówce a w zamrażarce je fórt jodło, kierym Tómicula go bydzie futrować. Kuminiorz yny sie zaśmioł a rzeknył Frankowi, że ón je s figurantnej familije, a tłósnóm yny ci, co siedzóm a fórt żeróm. Na strzesze u Franka było jedno okiynko, do kierego Badura wlazowoł jako mysz, potym kumina sie chycił, a go pucowoł. Franek mu doł do kapsy grejcar, achtlik do kapsy a podziynkowoł. Napytoł se go na przyszły rok, bo widzioł, że dym s kumina bucho, a fajnacko go przepucowoł. Badura sie ożynił s Tómiculóm. Wiesieli było wielkucne, bo przeca siedlok wydowo cere. Tómica na piyntrze młodym srobił dwie izby. Badura jodoł w kuchyni u teściowej, kiero mu fórt warziła jelita ze ziymniokami a s zasmażanóm kapustóm, miynso s babucia s pomaszczónymi ziymniokami, kurczoki, gynsi, kaczyce, a badura jod a chwolił sie wszyndzi, że staro Tómicula mu warzi a ón je fórt figurantny, do każdej dziury wlezie. Przidzie Badura do Francka. Gazda sie na niego podziwo, kapke przibroł, ale uwidzymy, możne wlezie jak ni, to go bydymy ciść. Kóminiorz wlazuje na wyrch ciśnie sie do okiynka, a nie poradzi przelyźć. Ros, drugi, trzeci no nie przelezie. Na wyrch wylazła aji baba Francka a prawi coby jeji chłop tam wyloz a kumin wypucowoł. Tóż dobre, borok kuminiorz doł Franckowi line s gewichtym a szczotkóm a chned s kumina dym zaczón uż klejzać po całej zogrodzie. Francek ciśnie pinóndz do kapsy kuminiorzowi, ale ón tego nie chce wziónść. Prawi:**

**- Uż sie nie mieszczym do tej dziury na waszej strzesze, cóż terazy pocznymy?**

**- Panie Badura, móm dlo Was jednóm rade. Wiym, że Was Tómicula godnie kormi. Jak chcecie we wszystki dziury do kuminów wlazować, to nieśmicie tela jeść.**

**- Jak Was bydzie chciała futrować, to ji musicie rzyc, że uż dość, że uż musicie iść do roboty.**

**Badura posłechnył słowa Francka, a dycki jak przejyżdżoł na kole przi frankowej chałupie to mu doł, szpyrke, preswórszt, wórszt, miech ziymnioków a aji kónsek miynsa. Frankowo baba nie nadónżała warzić a piyc tego wszystkigo, co kuminiorz nosił, bo był rod jak fazol, że do każdego kumina na dziedzinie wlazuje. Yny Franek sie staroł, bo jakosi mu zaczón legier skrzipieć, a oblyczki kiere na siebie cis zaczły być ciasne.**

**Prawi babie:**

**- Wiysz co, lepszy uż kuminiorzowi nic nie prawić, że rzić nie poradzi styrczyc do okna na strzesze, niech sie sóm tropi, bo potym ón tak człowieka oczaruje, że legier zaczyno skrzipieć, a oblyczki sóm ciasne...**



**Uczyły nas rechtory...**

**Hań downij szkoła to nie była żodno sranda. Jak żech zaczón chodzić do piyrszej klasy, to my wszyscy mieli obleczóny jednaki lónty, coby jedyn drugimu nie wyczytoł, że mo piekniejszy sweter, lebo szumniejszóm suknie. To nie było gupi, bo baji terazy jedyn nosi koszule, na kierej je taki mały znaczek, kierego ledwa co widać, a zapłacił za nióm dwiesta złotych. A inkszy mo takóm, na kierej tego znaczka nie widać, ale widać jakisi poski a kulki, a fotrowie za to zapłacili yny pindziesiónt złotych. Dziecka sie dziwajóm jedyn na druggo, a porownowajóm sie jacy sóm, tóż ty mundurki to były taki oblyczki, kiere srobiły s nas jednako obleczóne dziecka a na nich my nosili tarcze, na kierych było napisane, do kierej szkoły patrzymy. Pamiyntóm jak mie Mama przikludzili do szkoły zapisać. W klasie rechtorka zapisowała dziecka s kierymi żech chodził do przedszkola, tóż my sie znali. Kierzi byli odważniejsi, to zaczli na tablicy kredóm cosi na bioło pisać, ale chned to trzeja było gómbkóm zamazać, bo rechtorka sie na nas szpatnie dziwała. Przes piyrsze trzi roki nas uczyła Paniczka, kiero yny stykło że sie na nas podziwała a my już wiedzieli kany mómy skoczyć, abo co mómy robić. W piyrszej klasie nas nauczyła liter a czytanio, całóm drugóm klase my sie uczyli tabliczki mnożynio, a czytanio. Tabliczka mnożynio sie nóm długi czas śniła po nocach ale za to jóm pamiyntóm jóm do dzisia. W trzecij klasie, jak my już tabliczkym znali, to sie zaczło robić jakisi obliczynia. Zaczli my aji czytać ksiónżki, w kieryh były opisane rostomajte historyje. Rechtorki my sie boli. Nie śmiało sie na lekcyji moc wyrzóndzać miyndzy sobóm, po klasie chodzić a nie dej Boże ciepać papiórkami swiniónymi w kulke. A kaj tam były jaki telefony, abo gry, dyć by nas ze szkoły wyciepali… Ale my byli tacy podciepy, gor syncy, że dycki my cosik wymarasili. Tóż potym jak Fotra do szkoły wezwoł dyrektor, to w chałupie my czakali ynu poska na rzici.**



**Potym mundurków uż nie było. Przisźła inkszo władza, wszystko sie smiyniło, ale fórt my wiedzieli, że rechtor to je rechtor, a muszymy go posłuchać. Jak my byli posłeszni a posłuchali na lekcyjach, to było wszystko w porzóndku a tak by to miało być. Kiejsi rechtor był kapke jak policajt. Wahowoł dziecka, coby se krziwdy nie narobiły. Jak gdo kómusik dokuczoł, to hned linijkóm pogroził. We szkole, do kierej żech chodził kupa wiecy żech sie nauczył, ale rechtorki a rechtorów trzeja było posłuchać. Nie było tak jako terazy, że dziecka a rechtorki to só kamraci. Wiycie kamratów, to mogóm mieć chłopi w gospodzie, ale młodziyż musi mieć jakisi respekt przed rechtorym. Czym wiyncyj sie rechtor skamraci s dzieckami tym miyni go bydóm szanować a posłuchać. Hań downij nigdy tak nie było, a wychodzili my ze szkoły nauczyni. A terazy jacysi hytrzi s Warszawy wymyślili program, kiery sie na nic nie godzi, bo gdo to widzioł, żeby dziecka w pióntej klasie nie umiały tabliczki mnożynio. A syncy kierzi wychodzóm ze szkoły nie poradzili kónska drzewa urznónć piłóm. Dziynkujym Pón Bóczkowi żech sie uczył kiejsi hań downij, kiej rechtorzi mieli hyre, a nie byli naszymi kamratami. Ja terazy jak jch spotkóm, to aji se mogymy piwo w aryndzie wypić, ale Wtynczas jak nas uczyli, to my wiedzieli, że nie śmiymy se za kupa powolić. Dycki miyndzy nami był jakisi plac, a to była ta wiedza, kieróm óni nóm przekozali. Czym wiyncyj rechtor je kamratym s dzieckami, tym miyni wiecy jim powiy, bo kamraci to sóm chłopi przi piwie w gospodzie...**

**Zdjynci, kiere widzicie dedykujym wszystkim rechtorkóm a rechtoróm, kierzi nas uczyli. A Wy kierziście sie sy mnóm uczyli (klasa B) to sie sami wyhledocie. Jak sie bydziecie dziwać na siebie to sie nie starejcie, fórt my sóm młodzi...**

## Szmolec

**Wszyscy dokoła prawióm, że szmolec s babucia ni ma zdrowy, że jak sie go pojy, to przes serce a przes żyły czyrwióno nie poradzi lecieć. A jo wóm cosik łopowiym, jako s tym szmolcym na prowdy było. Jozef dycki ros do roka zabijoł kormika, a jak go kupowoł na spyndzie, to wybiyroł szpyrczoka, coby mioł na sobie godnie fetu. Baba s nim dycki ryczała, bo jak masorz Pszczółka prziszoł na zabijaczke, to wszystko było masne, a dziecka klejzały na dłaszkach. Starka też jak szła ros przes kuchyń do izby, to jóm musieli kludzić, tak było gładko, ale szpyrki ji wóniały, tóż kozała se jich chned prziniyść na talyrzu a ku tymu kónsek chleba. Stareczka miała uż przes dziewiyndziesiónt roków. Cały żywot robiła na gróncie przi gospodarce, wychowała siedym dziecek, a kiejsi hań downij poszła do dochtora, bo jóm cosi zaczło dusić w piersiach, a nie poradziła dychać. Dochtor był eszcze starej daty, tóż starke zbadoł a prawi:**

**- Mocie cosi ze sercym, nie śmicie jeść szmolcu, bo Wóm żyły zaciśnie.**

**Starka sie ganc zastarała, bo pore szpyrek ze szmolcym na chlebie, to przeca je nejlepsze śniodani. Dochtór sie podropoł po głowie a prawi:**

**- Wiycie co, żodnych cetli wóm nie dóm, bo to i tak je sama chemija. Kupcie se w kónzumie pół litra dobrej gorzołki a każde rano, niż pośniodocie se wypijcie szpamperle, to samo wieczór niż pójdziecie spać. Szmolec ze szpyrkami możecie jeść ale nie każdy dziyń.**

**- Ale jo go jym oto dwa razy za tydziyń we strzodym a przi niedzieli. Wiycie Panie Dochtorze mi sie go tak przełogrómnie chce.**

**- Tóż dobre, przidźcie zaś a jakisi miesiónc, zaś Was przebadzym. Eszcze, musicie sie ruszać, chodzić każdy dziyń do pola, odbywać, knobloch jydźcie, pogryzejcie cebule a serce bydziecie mieć zdrowe.**

**Starka chodziła do tego dochtora każdy miesiónc. Nie dowoł ji żodnych cetli, yny ros ji kazowoł pić kóniak, ros gorzołke, a ros aji śliwowice, co jóm Górole przedowali na torgu we Strumiyniu. I starka żyła, jak była zabijaczka a szpyrki sie na patelni smażiły, to dycki s talyrzym szła, yny jóm trzeja było kludzić, bo Jozef takigo masnego bagóna dycki do chlywka wraził, że przi zabijaczce wszyscy sie musieli dzierżeć ścian jak szli s siyni do kuchynie. Jozef masne mioł rod. Dycki na śniodani jod bóndź szmolec ze szpyrkami, abo świyczke abo wajecznice ze szpyrkami, bo jego baba też miała rada se pojeść tak,**

**coby broda była masno. jednego roku, po zabijaczce Jozefowi zabyło słabo, nie poradził luftu chycić, baba mu okno odewrziła a starka uż ze sztamperlóm gorzołki leciała, coby mu do gymby wloć. Jozef uż s Hynkiym zza lasa pore piw wypił, ale gorzołkóm nie pogardził. Rano baba go zapisała do ośrodka, do dochtora. Jozef prziszoł do niego, tyn go sbadoł a prawi:**

**- Tóz Panoczku serce mocie chore, isto jycie szmolec...**

**- Ja Panie Dochtorze, dycki pri zabijaczce, a potym ze szpyrnika wycióngóm szpyrki, a ze szpajski a baba mi robi babraczke, wajecznice ze szpyrkami, stryki s wyroskami a ziymnioki ze szpyrkóm ros za czas, a co drugi dziyń se aji szmolcym pomażym chlyb. Dochtór jak to usłyszoł to mu ślina do gymby prziszła, oblizoł sie a prawi:**

**- Panie Jozefie, nie śmicie tego szmolcu jeść. Szpyrki to yny tak ros za czas, a babraczke yny ros na miesiónc. Dostaniecie cetle na serce a baba niech wahuje cobyście jich jedli rano a wieczór. Gorzołki ani piwa też nie śmicie ku tym cetlóm pić, bo Wóm może ganc cerce stanónć. Chłop poszeł do chałupy a sie ganc zastaroł. Nim se legnył to mu baba dała cetle do gymby, wodóm s gorka jóm zapił a usnół.**

**Rano sie dziwo, a starka do łodmaryje siyngo a wycióngo flaszke kóniaku, leje go do sztamperla, potym idzie do szpajski, kraje kónsek szpyrki a jy na sniodani s chlebym. A Ón cetle połyko, zapijo wodóm, a baba mu niesie na talyrzu kónsek chleba a pómidor. Starka sie dziwo, że Jozef dycki przi sobocie jod chlyb ze szmolcym, pogryzoł to knoblochym, a potym dziepro szoł odbywać. W**

**pyndziałek wziyna chned rano ze szpajski kónsek szpyrki, w małym bóncloku szmolcu a pore wajec. Wraziła to do taszki a zaszła do ośrodka. Zaklupała do dwiyrzi dochtora a prawi:**
**- Dochtorze, coście napisali na serce tymu mojimu Jozefowi?**
**- Tóż wiycie cetle na serce a na żyły.**
**- Kiej żeście jedli babraczke, abo stryki s wyrzoskami?**
**- Wiycie, moja baba dochtorka mi fórt jakisi cetle przepisuje, fórt mie yny kormi pómidorami, chlebym a warzónym pietruzielim.**
**- Panie dochtorze, jo żech chodziła kiejsi chań downij do Waszego Fotra, a óni mi prawił, że na serce to yny sztamperla gorzołki na rano a na wieczór.**
**- Tóż dyć, ón mo isto ze sto roków, a fórt w łodmaryji kóniak mo a se go popijo.**
**- Nó, a mojigo Jozefka chcecie truć cetlami. Dochtorze tu mocie kónsek szpyrki, bónclok szmolcu a pore wajec. Niech wóm s tego Wasza paniczka cosik dobrego**
**nawarzi.**
**Dochtór pomyśloł, starke do dwiyrzi odkludził, a uż wieczór jod wajecznice ze szpyrkami pospołu s Fotrym, babóm a s wnukami.**
**Rano jak do niego przyszoł Jozef na kóntrole to mu prawi:**
**- Panie Jozefie, szmolec, stryki s wyrzoskami a szpyrki s chlebym możecie jeść. Yny wiycie...**
**Wiym Panie Dochtorze, przed śniodanim a po wieczerzi muszym wypić sztamperle gorzołki. Tóż szmolec w bóncloku był dycki we szpajsce, stryki s wyrzoskami gaździno smażiła a Jozef, jak umrził mioł niecałe sto roków...**



**"KÓŃ JAK"**

**Jónek s Hankóm byli uż po ślubie trzicet roków. Wychowali troje dziecek, dziołuche a dwóch chłapców. Ón robił na szachcie, óna w chałupie była gaździnóm, a pospołu mieli małóm gospodarke, tóż roboty było dycki kupa, gor że od zaczóntku miyszkali sami, w chałupie, kieróm dostali od hanczynej starki, kiero do śmierci była swobodno. Jónek jak eszcze chodził do roboty, to rano wczas sie budził, poszoł poodbywać, pośniodoł, a potym na wartko autobusym jechoł na szychte. Robote mioł ciynżkóm, bo fedrowoł na przodku na Darkowie. Hanka też roboty dycki miała dość. Rano dziecka do szkoły trzeja było wyrychtować, eszcze chłopu śniodani srobić, a krowy podoić, bo Jónka krowa kopała - w rynkach mioł siłe, tóż jóm ściskoł a óna to ni miała rada. Tak jim to żywobyci szło, dziecka rosły, a dycki cosi oba mieli do roboty, tóż ciotka Helynka sie s nich śmioła, a dziwiła sie, kiej mieli czas dziecka robić. Bo tak było, że jak byli młodzi, to yny to robili od wielkigo dzwóna, bo fórt było cosi, a potym jak Hyniek poszoł na pyndzyj, to uż sie jakosik nie chciało, a gor, że Hanke fórt głowa bolała. Choć mieli uż wiyncyj jako piyndziesiónt roków, to fórt łod rana do wieczora lotali. Hanka czasym wnuki bawił, co ji dziecka podciepały, baji jak jechali na**

**jakómsik muzyke, a Jónek choć mioł pyndzyj to eszcze dorobioł jako wahtyrz na szachcie, bo fórt chcioł na Darkowie robić, aspóń na wyrchu. Pospołu stowali o pióntej a chodzili spać o jedynostej, dziyń w dziyń. Czasym se Jónek chycił Hanke za kolano ale to było wszystko. Jednego dnia, przi niedzieli, po połedniu oba ni mieli co robić. Jónek mioł chynć na piwo s kamratami, ale Hanka se spómniała, że jeja starka jakisi wina miała schowane w piwnicy, tóż isto by było dobre ich sprógować, gor że starka to robiła jakich trzicet roków tymu s malina a wiśni. Tóż dobre chłop zeszeł do piwnice, dziwo sie a nad corkiym na ziymnioki je półka na kierej stojóm flaszki. Siyngnył po jednóm, był na nij przilepióny, zakurzóny papiór. Przejechoł palcym a czyto: "KOŃ JAK". Kruca, to je kóniak, to bydzie moji babie smakować. idzie na ku babie, biere dwie szklónki a polywo. Wypili s Hankóm całóm flaszke a zaczli to robić. Robili to całóm noc, potym zaś cały dziyń, Jónek uż ni mo siły, ale Hanka go fórt ku sobie ciónghie, tóż fórt a fórt sie po tym legierze kulajóm. Cera a syncy burzóm na dwiyrze, klupióm na okna, pomyśleli se , że Fotrowie isto kansik pojechali, bo ani słychu dychu. Po trzech dniach Jónek a Hanka dostali głód, tóż usmażili se na rano wajecznice, na łobiod Hanka srobiła stryki s wyrzoskami, a Jónek poszoł kury a kaczyce połodbywać. Dobrze, że ni mieli krowy, bo by ji isto mlyko s wymión wykapało. Jak uż se Hyniek pojod, to naszoł tóm flaszke sprzed trzech dni, opucowoł kurz a poczytoł co hanczyna starka tam napisała: "KÓŃ JAK NIE PORADZI TO TRZEJA MU NALOĆ S TEJ FLASZKI PIYNĆ KAPEK NA AMPER WODY". Jónek se wszymnył, że s tej jednej flaszki by pómóg chłopóm a babóm w całej dziedzinie. Chned poszoł dopiwnice, wzión nastympnóm flaszke a poloł sobie a babie. Pierón wiy, co eszcze ta hanczyna starka tam do tych flaszek wloła...**

## Pióntek trzinostego

**Był na dziedzinie jedyn chłop, kiery przełokropnie wierził w przesóndy. Mioł na miano Francek a było mu sztyrycet roków. Był nejmłodszy s rodzyństwa, a zustoł sóm w chałupie s Matkóm, kiero sie o niego fórt starała. Robił we Werku we Trzińcu, robote mioł fajnóm a wiela sie nie urobił. S wypłaty też poradził jakisi grejcar do fusekle styrczyć. Gany mu nie było, babóm sie ganc podoboł, yny jego Matka go chciała mieć przi sobie, bo sie boła że zustanie sama, tóż robiła wszystko coby sie nie ożynił. Łod małego mu prawiła, że baji jak czorny kocur mu przeleci przes ceste, to sie musi wrócić. Francek jeździł do roboty na kole, tóż wiela razy do chałupy przijechoł aż wieczór, bo miasto cysarskóm cestóm, jechoł skyrs kocura miedzóm przes las przes trzi dziedziny. Baji jak przyniós bótki, kiere mu sprawił szewiec Badura, to nigdy jich nie kłod na stół, bo hned Matka groziła palcym, że go bydóm ciść w nortach. Jak pospołu wilijowała cało familija, to Francek choćby sie mioł pojscać, nie stanył piyrszy ze stołka. Jak sie dostoł do szpitola bo dostoł bruch, to jak s niego wyszoł żodnymu nie podowoł rynki, bo Matka mu przikozała. Potym sie dozwiedzioł, że kómu by rynki podoł, tyn bydzie nimocny a dostanie sie do szpitola. Jak Franckowi zazwóniło w lewym uchu, to wiedzioł, że gdosi mu rzeknie jakómsik dobróm nowine, a jak w lewym to złóm. Nejgorszy było jak umrził starzik, bo matka kozała pozasłaniać wszystki okna a zdrzadła, coby sie jeji Foter w żodnym nie przeglóndnył, a chned mu aji oczy kozała zawrzić, coby nastympnego umrzika nie uwidzioł. W pióntek trzinostego ani synek ani Matka nie wylazowali s chałupy, bo przeca cosi sie złego stanie, Francek tego dnia se dycki broł orlaub. Tóż tak przes roki Francek se s Matkóm żyli w małej chałupie pod kopcym. W kierysi pióntek jako dycki Mama synka wyrychtowała do roboty, wraziła mu do taszki kónsek syra a chlyb, a chłop pozwyrtoł na kole na szychte. Ta warto przeszła, bo tego dnia majster prawił chłopóm, że skyrs awarie muszóm rychlij skóńczyć. Była ganc jedna, kiej Francek wyloz s roboty a dostoł głód, tóż poszeł do baru. Kozoł se polywke za trzinost złotych, zjod jóm, gymbe utrził a mioł wyńść, yny paniczka kiero mu polywke dała na stół przileciała, że zapłacił za kupe, a óna mu źle wydała. Była to Hanka, kierej chłopa zabiło na szachcie pore roków tymu. Baba jak sie patrzi, wdowa s dwójkóm dziecek. Spodobała sie mu, tóż jóm pozwoł na kawe w pyndziałek. Jak jechoł na kole s roboty a był przi chałupie to mu keta spadła a musioł koło zakludzić do Hyńka. Hyniek se kozoł trzinost złotych. Jak uż obwiadwoł, to powyrzóndzoł Matce wszystko, co sie mu dzisio przitrefiło. Óna yny rynce słożyła a podziwała sie do kalyndorza, że dzisio je trzinostego, a óna zapómniała kartke s jednym miesióncym utargać.**

**Tóż straszne nieszczynści. Matka mu zakozała iść wszyndzi tam, kany była trzinostka, ale w pyndziałek chłopu sie zaś zachciało polywki, a Hanke przeca pozwoł na kawe. Paniczka s nim poszła, a okozało sie, że je narodzóno trzinostego, że mo synka, kierymu je trzinost, a że jakosik ta trzinostka sie ji dzierży. Francek sie ganc wylynkoł ale Hanka sie mu podobała. Minył rok a tych polywek a kaw chłop sjod a wypił tela, że Matce Hanke - swojóm galanke przikludził pokozać, nó a s nióm dwoje dziecek. Starce ze zaczóntku zabyło słabo, ale potym isto zrozumiała, że uż nic nie srobi, że przeca synek sie musi ożynić. Ślub był trzinostego w pióntek, ale matka Francka o tym ani nie wiedziała, bo zaś wytargała s kalydorza jednóm kartke. Hanka s dzieckami sie skludziła do Francka, za rok sie jim urodziła dziołuszka a za trzi roki chłapieczek. Matka umrziła trzinostego w pióntek. Niż jóm Świynty Pieter zakludził do nieba, to ji pogroził palcym, bo chciała wlyźć przes dwanostóm brame...**



**W chałupie ludzie umiyrajóm...**

**Starzi ludzie dycki prawili coby nie siedzieć w chałupie, a wynść na pole, kansik baji do lasa abo aspóńdo chlywa gowiydź poodbywać, bo w chałupie ludzie umiyrajóm. Tóż Wóm łopowiym jako to było s jednóm Helynkóm, kiero za diabła s chałupy nie chciała wynść. Boła sie wirusa, tóż pierzine a zogłowek przeniósła do drugij izby, bo sie boła, że jóm chłop czymsikej zarazi. Było to w na kóniec lutego, kiej nejwiyncyj ludzi było nimocnych na grype. Każdy drugi mioł ryme, kuckoł, kichoł a ludzie po kapsach nosili mokre sznuptychle, bo fórt jim s nosa kapało. Chłop Heli, Jozef tyn sie zaś nie boł nimocy. Każdy dziyń łod rana do wieczora cosik kole chałupy robił. Rano jak stanył, piyrsze co, to pił sztamperle gorzołki. Był uż na pyndzyji, tóż czasym se móg dać aji dwie. Potym śniodoł, ros jod wajecznice, abo wajca, abo kónsek wórsztu, a wszystko pogryzoł cebulóm a knoblochym. We szpajsce tego mioł godnie nawieszane, bo łóńskigo roku tym zasadził pół zogóna. Potym sie łoblyk, szoł poodbywać, zaszoł sie aji podziwać do synka, na wnuki, a Hela? Fórt w izbie siedziała, bo przeca w gazetach pisali, coby ludzie w chałupie zustali, bo wirus latoś je jakisi gorszy, a dochtorzi sami nie wiedzóm co to je. W chałupie se wszystko porobiła, poukludzała, chłopu obiod uwarziła, ale hned szła do izby a zawiyrała dwiyrze, coby jóm wirus nie naszeł. A Jozef gónił po dziedzinie. Do kónzumu jechoł na kole po chlyb, potym sie stawił do gospody, kany wypił dwa wartki s chłopami a na kóniec eszcze do brata wloz na plac, s Fotrym przerzóndził a nie puścili go pokiel nie wypił sztamperle na zdrowi. Kaj prziszoł to wszyscy kichali, kuckali a smarkali w sznuptychle. W chałupie Jozef uż mioł na blasze obiod nawarzóny, zjod a szeł se legnónć do legera, aspóń na pół godziny. Hela siedziała przi oknie we swoji izbie a fórt rzykała, coby tyn wirus jóm nie dopod. Wieczór po wieczerzi chłop wzión ze szpajski cebule, pokroł na talyrz a wzión ku swojimu legieru. Hela nadowała, że to smerdzi, ale Jozef wiedzioł co robi. Zaszoł eszcze do kuchyni, rospuczył knobloch, doł na gazete a pokłod na dłaszke. Za pore dni Hela zaczła kuckać a**

**smarkać, Jozefowi nic, fórt góni jak ze sraczkóm. Baba se kozała zazwónić po dochtora, tyn przijechoł a babe pobadoł, nó darmo wirus. Hela rynce słożyła a prawi:**
**- Tóż jako jo żech ani s chałupy nie wylazowała a jeżech nimocno, a tyn mój stary pierón, po dziedzinie góni a nic mu ni ma.**
**- Paniczko, bo s tymi nowymi wirusami je tak, że lepszy miyndzy ludzi iść a go dostać, bo wtynczas organizm wiy, s czym musi bojować. Tymu Waszymu chłopu ani nie kapło s nosa. A Wyście siedzieli w chałupie, tóż pierón wloz przez okno s luftym, a chned was zaraził.**
**- Tóż ale przeca jadłach witaminy a jakisi cetle.**
**- Paniczko nejlepszo je cebula a knobloch. Trzeja wynść na pole a podychać se luftym, poodbywać babucie, kury a kaczyce. Zónść se na zogóny, wymierzić, kany bydziecie ziymnioki sadzić. Nie śmicie być dóma, bo w chałupie ludzie umiyrajóm. Wirusy sie tej cebule a knoblocha bojóm jak czert wody...**
**Jozef sie yny dziwoł s boku a uż mioł na talyrzu nakrotóm cebule a na gazecie knobloch, kiery babie styrczył pod legier. Usmarkanej Heli na drugi dziyń doł teju s miodym a s cytrónóm. Baba pośniodała, wygrzoła sie pod pierzinóm, a w połednie uż warziła obiod. Jozef dochtorowi zaniós miech cebuli a knoblocha. Bydzie mu kapke smerdzieć w chałupie, ale aspóń wirusa zabije. A Hela uż wiy, że nie śmi sie w izbe zawiyrać, bo przeca w chałupie ludzie umiyrajóm...**



**Jako Karlik utopił Marzannym,**

**Latoś jakosik kupa ludzi na dziedzinie miało ryme, kuckali a fórt do sznuptychli smarkali, tóż gaździny nie postarczyły jich prać. Wszystko tymu, że łóńskigo roku cebule nornice podgryzły a knoblocha było mało na zogónach, bo se ludzie uznali, że cetle s aptyki bydóm lepsze prociw ponikierym nimocóm. Yny Karel posadził całe zogóny cebule a knoblocha, tóż jak gdo ni mioł, to szoł do niego a dowoł mu za to godnie grejcarów, tóż chłop po grómnicy uż jich mioł wielkucny miyszek uszporowany. Ludzie ku nimu szli bo, ta chemija s aptyki od dochtora była na nic. Zofija fórt rzigała, Hanka dostała s tego laksyrke a Jozefowi sie zaczło toczyć w głowie, że mało nie przepod do sómsieka. A nimoc na dziedzinie była straszno. W każdej chałupie gdosi krzipoł, mioł ryme abo zimnice. Dochtór, kiery sie łóńskigo roku tukej przikludził kansik s Polski zarzóndził epidymie, żodyn nie śmioł wylazować s chałupy, coby jedni drugich nie zarażali. Cóż s tego, kiej wirusa uż wszyscy mieli, jedni na drugich kuckali a smarkali. Tóż dochtór s policajtami zarzóndził, że gdo kucko abo mo ryme, bydzie sóm w kumórce siedzioł przes szternost dni. Nie było to ganc dobre, bo baji Hyńka wielkigo siedloka zawrzili we szpajsce, a przes dwa tydnie zeżroł wszystki szpyrki a ni mioł gdo odbywać, tóż jego baba sie tropiła a góniła, coby babucie a krowy były oporzóndzóne. Felka tesorza zaś zawrzili w szopce, kany mu chłopi każdy dziyń nosili warzónke, ale robota stoła bo ni mioł gdo robić stołów, stołków a ryczek. W każdej chałupie gdosi był zawrzity a i tak nimoc nie ustowała. Każdymu do okna zaglóndała Marzanna a szpatnie sie dziwała na całóm**

**familije. Yny w chałupie Karlika wszyscy byli zdrowi. Jego baba wszyndy, w każdym kóntku miała pokrónżanóm cebule, dziecka nad łóżkami w handrze spuczóny knobloch a na blasze stoł nawarzóny cały garniec teju prociw krzipocie. Dochtór przyszoł do Karlika a w całej chałupie wóniało cebulóm, knoblochym, pokrziwami a miodym. Chned se spómnioł jak jego starka lyczyła ryme a kuckani, żodnymi cetlami, ale tym, co naszła w zogrodzie. Policajt kozoł Karlikowi całóm cebule a knobloch rosdać wszystkim po dziedzinie, tóż wszyndy była radość, bo gaździnki porobiły syrop s cebule na kuckani, a knobloch spuczyły, zawiónzały a powiesiły po izbach. Wóniało szumnie po całej dziedzinie. Za pore dni, jak wszystkim było lepszy, to se ludzie spómnieli, że przeca je jor, a że trzeja Marzannym spolić. Felka puścili ze szopki, tóż dwie szumne deski hned sbił, a dziecka to obwiónzały słómóm a starymi lóntami, srobiły głowe, wszyły ji dwa knefle, eszcze szatke oblykły a uż Marzanna stoła pod ścianóm. Dziwała sie na wszystkich szpatnie, bo to przeca je ta pieróna, kiero przinoszo wszystki nimoce, a latoś zas przyniósła wirusa, kierymu borok dochtór nie rozumioł. Dziecka wziyny Marzanne, zaśpiywały ji pieśniczki kiere sie śpiywo na kóniec zimy, a zaniósły nad rzyke. Zimy uż ni ma, nimocy też, tóż jóm Karlik podpolił a wciepoł do rzyki. Terazy trzeja sie radować z jora a sioć sadzić, powylazować s chałup. Tyn nowy dochtór uż wiy, że se na zogródce musi posadzić cebule a knobloch, żodne cetle. A Marzanna płynie w Pietrówce, szpatnie sie na ludzi dziwo, ale zima, wirus a nimoce, kiere mo w sobie sie polóm we słomie, s kierej ji rynce a głowe dziecka srobiły.**



**Dziyń chwastów.**

**Ludzie wymyślajóm rostomajte świynta a dni, tóż nie wiym esi wiycie, że dzisio je dziyń tych wszystkich zielin, kierych gor gaździno ni mo rada, bo ponikiere s nich ji rosnóm pospołu s marekwióm abo s pietruzielim. Musi jich fórt plyć a wyciepować do brózdy. Inksze rosnóm na miedzy, a pospołu s trowóm a s kwiotkami sie jich suszy na ostropcach. Inksze rosnóm po lasach, a człowiek jich zdepce, a ani nie wiy, co s nich wszystko idzie srobić. Prawiymy na ty zieliny chwasty, a dzisio je jejich dziyń. Hań downij gazdowie hned wiedzieli jakóm majóm ziymie kole chałupy a na gróncie, podle tego jaki zieliny a chwasty na nij rosły. Mógli se poplanować, co bydóm sioć a sadzić na każdy rok. Musieli jednako dycki rok dać ziymeczce dychnónć, coby sie mogła kapke odrodzić. Pómogały ji w tym chwasty, bo korzyniami jóm spulchniały, zastawiały w nij wode aji wtynczas kiej była posucha. Ponikiere chwasty pómogajóm zorkóm kiełkować, a młodym roślinkóm rosnónć. Terazy sie jich strziko chemijóm a jak sie podziwocie na obili, to ni ma w nim ani trowki, ale to ni ma dobre, bo tóm chemije jymy w jodle. Kiejsiw obilu było kupa szpóny a swińskij trowy a to było ganc normalne. Potym sie to wioło burdakiym, coby reż abo pszyniczka**

**była czysto. Na chwastach dycki je kupa chroboków, a poniekiere s nich majóm kwiotki, tóż lotajóm na nich pszczoły. Chroboki s chwastów wydziubujóm ptoki, kiere jch majóm przełogrómnie rade. Kupa chwastów to sóm zieliny, kiere kiejsi hań downij suszyły zieliniorki a lyczyły nimi ludzi po dziedzinach. Baji pokrziwa, ajbisz, babski gniyw, basakir, biedrziniec, fortusznik, haniczka abo baji szczyrbek. Miasto cetli, by sie miało pić tej ze zielin, bo kupa s nich je dobrych na krzipoty, kuckani a rostomajte boleści. Przizły taki czasy, że każdy przed chałupóm strziże trowe ros za tydziyń. Ale dobrze je dycki na jor, niechać miedze aspóń do kóńca moja a nie siyc ji. Pszczoły se nasbiyrajóm pyłku a chwasty ożywióm ziymeczke. W ostatnich rokach deszcza je mało a musicie wiedzieć, że niezesieczono miedza zastawuje kupa wody. Dycki je dobre niechać kole chałupy jakisi kónsek, miedzy, bo jak se przi nij siedniecie wieczór, to poczujecie wiela zielin tam bydzie wóniać. Kupa chwastów zabijajóm siedlocy, kiej strzikajóm łobili, kukurzice abo raps chemijóm, kiero zabijo zieliny, my jóm w chlebie zjymy, nadychómy sie nióm, zabijo pszczoły a aji do zogródki wlezie na marekwie a na sznytloch. Tóż trzeja chwastóm dać rosnóńć, aspóń w poniekierych miejscach. W miastach, kany je kupa betónu, ludzie kupujóm zorka chwastów a siejóm jich do ziymie, coby aspóń kapke zielónego mieli kole bloków. Kiejsi hań downij chwasty w obilu były jako chrobok w jabku. Ludzie wiedzieli na isto, że jedzóm cosi, na co dzisio sie prawi EKO...**



**Niechejcie kapke trowy przi chałupie**

**Przi każdej chałupie na dziedzinie je maszynka z motorym, kiero siecze trowe, kwiotki, zieliny a wszystko co ji wlezie do pysku. Jedni tóm trowe dowajóm do miechów a wystawiajóm ku ceście, inksi wyciepujóm do przikopy, sóm aji tacy, kierzi jóm niechajóm aż uschnie, bo majóm radzi jak jim kole chałupy wónio sianym. Kiejsi trowe na dziedzinach sie barży szanowało. W każdej chałupie chowało sie jakómsik gowiydź,krowy, kozy a barány. To wszystko chciało źrać, tóż na jaro, w lecie a eszcze aji na jesiyń, przez dziyń sie to wszystko pasło na miedzy. Po połedniu broł traktor z prziczepkóm, abo tragacz a jechoł nakosić trowy, coby bydło miało co źrać aji przez noc. Tako krowa poradzi fórt mleć pyskiym a pogryzać, prawi sie na to, że ćwiynkuje. Przez całe lato sie trowe siykło a suszyło na ostropcach, coby gowiydź miała co źraćw zimie. Żodyn ani nie myśloł, coby zesieczónóm trowe niechać na miedzy, coby zgniła, abo jóm suć do miechów. Ja, ponikierzri jóm dowali do wiekucnych drzywek a robili s nij kómpost. Ale to było hań downij a terazy tak robióm**

**yny wiynksi gazdowie. Terazy każdy jak yny uwidzi, że trowayny kapke podrośnie, to jóm strziżóm jak razyjerzi wojoków przi asyncie. Chned jak yny jakisi kwiotek wystowo na miedzy, to už zapolajóm maszynki a jadóm go zabić. Ale to sie bydzie pómału miynić, bo każdym rokiym je coroz wiynkszo posucha. A uczyni ludzie se wszymli, że pszczoły trzeja ratować,bo zapylajóm kwiotki, toż už aji we wielkich miastach sie robi miedze w postrzodku betónu. Wody padze z nieba przeogrómnie mało. Sami widzicie, że oto yny kapke ziymie pomoczyło, a kaj sóm jarziny, strómy. A kaj je obili, kukurzica a ziymnioki. Dycki na jaro, jak wóm kole chałupy urośnie miedza z kwiotkami, to jóm niechejcie jakisi czas. Tako trowa zastawi wode w ziymi, tóż miyni ji wyparuje do luftu, a do kwiotków lotajóm pszczoły, kiere bieróm z tych waszych kwiotków pruszek a robióm z nich miód. Tym miodym żywióm swoji larwy, coby jich byo wiyncyj. Pszczoły zapylajóm kwiotki, z kierych potym rośnie kupa owoców a zielin, kiere jymy. Tóż nim zapolicie maszynke, kiero zesiecze wszysko co je zielóne kole chałupy, to se pyty wszymnijcie, wiela wody poszło do lufu, a wiela pruszku z kwiotków żeście zmitrynżyli. Podziwejcie sie za okno, dyć ta zielóno miedza z moiczkami a inkszymi kwiotkami je ganc szumno. Kiejsi wielcy malyrze z tego robili obrozki, kiere terazy sóm fest drogi. Idzie posucha, tóż niechejcie aspóń do kóńca moja ty miedze, bo uwidzicieprzidzie taki czas, że możne už nie bydzie co siyc...**



**Stare strómy**

**Móndry gazda nie bulo starych strómów, bo wiy, że z nich sóm same profity. Po pilobie w polu idzie se siednyć w ciyniu a baji posłuchać jak śpiywajóm ptoszki pochowane w gałynziach. Kiesi pod takimi starucnymi strómami dycki stoła ława a stół, przi kierym siadywała cało familija, jak gdosi przijechoł na nawszczywe. Wiela sie tam w ciyniu dycki nieboszczyk starzik nawyrzóndzoł bojek a pogodek ze swojigo żywobycio. A starka, wiela sie tam z babami nasiedziała a obrzóndziły dycki pół dziedziny, a wiela razy sie powadziły. W starym strómie majóm gniozda ptoki, kiere okróm tego, że szumnie śpiywajóm, to eszcze żeróm chroboki, kiere by strómowi chciały zaszkódzić. Żeróm aji kumory, muchy a wszystko to, co loto w lufcie, abo góni po ziymi a gazde z gaździnóm nasrowo. Stary stróm zastawuje wode w ziymi a tymu zieliny, kiere rosnóm kole niego lachko jóm mogóm pić gor jak je posucha. Jak je hyc, to ni ma lepszy jako w ciyniu pod zielónymi listkami. Sóm stare strómy, na kierych rosnóm kwiotki, s kierych jak przidzie jor, to pszczoły se zbiyrajóm na miód. A jak pszczoły bzuczóm na starej trześni abo jabłóni, to gaździno wiy, że bydóm w lecie fajnacki owoce, a bydzie z czego warzić dzieckóm kómpot. Tóż jak je kole chałupy stary stróm, to go niechejcie. Kiejsi przidze jego kóniec, ale to nie bydzie zoleżeć od was. Stare strómy były tukej, jak eszcze nie było nas a isto bydóm dali aji jak nas už nie bydzie.**

## Trze zmarzli a pojscano Zofija

**Dycki jak pamiyntóm na zaczóntku moja było pieknie, ludzie sadzili ziymioki, marekwia a pietruzieli już wylazowały ze ziymie a w folioku sie zielynił sałot. Strómy kwitły, ptoszki śpiywały, piec w piwnicy już poszoł spać, ale przyszło dwanostego moja, Pankracego a zrobiło sie jakos chłódno, potym trzinostego - Serwacego a szternostego - Bónifacego. Starzi gazdowie wiedzieli, że co je w ziymi posiote, abo z nij wylazło na zogrodzie, trzeja bydzie przikryć, bo jak przidóm trze zmarzli, to mogóm tym zielinóm zaszkódzić. Starzik dycki mioł narychtowany stus drzewa w szopce, coby pod blachóm rozchajcować. Lato, zima, jor, jesiyń, dycki musioł mieć czym polić, bo starce fórt było zima a ón też aji w lecie chodzowoł w koszuli, bo czyrwióno už w żyłach nie żynyła jako za młodu. Młodzi sie grzoli pod pierzinóm, a nie musieli chajcować, ale kaj w chałupie były małe dziecka to trzeja było aspóń kapke przepolić. Trze zmarzli fukali zimnym luftym, jak sie odewrziło dwiyrze do pola, czasym aji kapke posuli śmiegiym, ale nejradszy chodzowali do zogródki sie podziwać, esi gaździno jarziny przikryła aspóń jakómsik dekóm. Tym jarinkóm mało kiej robili krziwde, ale lyniwo gaździno jak wylazła do pola to ji tak dycki zabyło zima, że musiała hned czopke a kabot oblykać. W nocy, jak szłapy wystyrczyła spoza pierziny, to zaś jóm łechtali coby ji było zima, a wtynczas aji gazda jóm nie poradził ogrzoć. Ale starzikowi a starce pómógli, bo wiedzieli, że óni dycki z tóm marekwióm a pietruzielim jak z małymi dzieckami, tóż aji w kuchyni chynyli rympoł drzewa, coby starzi nie zmarzli. Nó a potym patnostego przyszła dycki pojscano Zofija, kiero cały świat dycki pololа deszczym. Padało łod rana do wieczora a ku tymu było zima, tóż starzik už mioł pół stusu spolóne, bo starka mu w izbie marzła. Prawił dycki, że trze zmarzli rok do roka przidóm, coby ludzióm przipómnieć, że jor a lato je krótki. Tóż nie dziwcie sie, że starziki całe lato ciupióm na pnioku drzewo a majóm go dycki cały stus, bo przeca lato a jesiyń wartko przyndóm...**

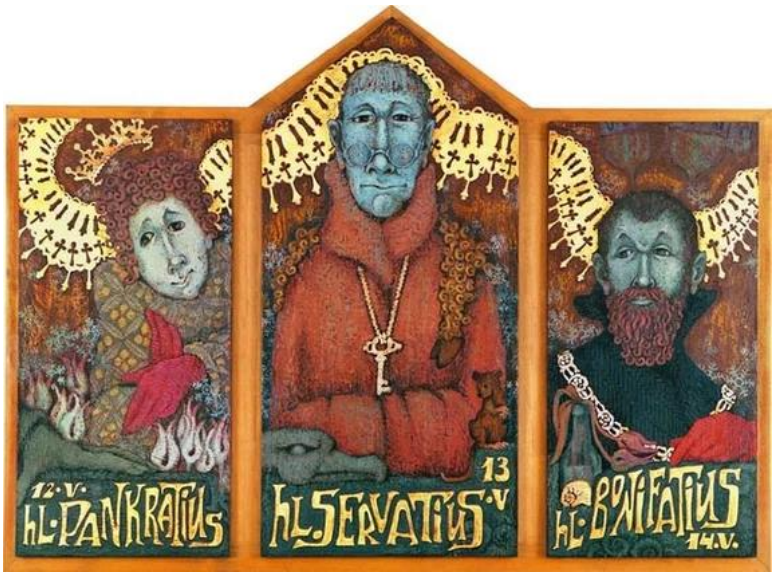


**Kiej sie śmieje dziecio, śmieje sie cały świat...**

**Wszyscy my kiejsi hań downij byli dzieciami. Ponikierzi z nas, gor chłopi, se myślóm, że nimi sóm fórt. I tak na isto je, bo człowiek sie bawulko cały żywot, yny czym inkszym. Wiela razy jak baji wlazujym z dzieckami do magacynu z bawidełkami, to sóm bych se kupił jakisi auto, co sie go kieruje pilotym, klocki abo koparke, co wyglóndo na ozajst jak prowdziwo. Dyć jak żech był mały, to takownych wiecy nie było. Mioł żech pore bawideł to żech se ich szanowoł, bo były drogi, a wiyncyj przestoły na półce jako sie kulały po dłaszce. Tóż terazy mogym sie kapke ze synkiym pobawić autami a klockami, kierych kiejsi nie było. Ale bawidła to ni ma wszystko, bo najważniejsze je, coby każdy mały człek mioł kole siebe ludzi, kierzi go majóm radzi a kierzi go opatrujóm. Jak je Mama a Tacik, Starka a Starzik, bracio siostry, familija, to je to najważniejsze. Jako mały synek był żech szczynśliwy, bo kole mie byli ci, kierzi mie mieli radzi a jo żech mioł ich rod. Nasza chałupa była dycki pełno ludzi: ciotek, starych ciotek, ujców, młodszych ciotek a młodszych ujców. Było tela wyrzóndzanio a tela do posłuchanio, że nie trzeja było radija ani telewizora puszczać, bo wszystko żech wiedzioł co sie kaj na świecie robi. Jak żech sie už nasłuchoł ciotków a ujców, to**

**żech z dzieckami gónił po lesie. Stawiali my szałasy z chebzio a nosili my do tego rostomajte stare garce a ździorba. Nie było lepszy jako sie schować w takij chałupce. Jak żech był starszy, to my zaś na kołach rajzowali po całej dziedzinie, jedyn do drugigo na nawszczywe. Przi każdej chałupie był balón, tóż jak sie w niego nie pokopało to nie szło usnónć. Bo jako dziecka my sie musieli fest wygónić a jak nas Mama wołali do chałupy to była kora. Jak żech był mały, to były zimy jak sie patrzi. Jak śniega nasuło w listopadzie to tajoł dziepro w kwietniu. Pół biydy, że za stodołóm żech mioł kopiec, bo było kaj jeżdżić na miechach a na sónkach. Byli my mali, byli my szczynśliwi ,ni mieli my starości. A tak by to miało być, bo kiej sie śmieje dziecio, to sie snoci śmieje cały świat...**



**Wajecznica na Zielóne Świóntki**

**Na Cieszyńskij Ziymi a gor w Goraliji na Zielóne Świóntki dycki sie smażiło wajecznice. Na jor a w lecie kury uż dycki dobrze nosiły wajca, a we szpajsce wisiały eszcze szpyrki po zabijaczce, tóż było z czego jóm zrobić. Hań downij jóm nejprzród robili Górole w Beskidzie Ślónskim, a dziepro potym sie ta tradycyj zaczła rozchodzić po calućki Cieszyńskij Ziymi. Takóm wajecznice sie smażiło dycki na polu, we wielkucnym garcu nad fajerym, kiery sie rozpolało z drzewa z lasa. Kidało sie do garca aji dwiesta wajec, coby cało familija se pojadła, a jak takóm wajecznice robiła cało dziedzina, to uż jedyn garniec nie styknół.**



**Wiela razy było tak że padało, tóż ludzie sie schrónili pod strzeche abo jak nie było kaj, to czakali aż przestanie padać, bo przeca wajecznice trzeja było usmażić. Ta tradycyj je do dzisia, gor miyndzy Wanielikami, kierzi świyntujóm to, że hań downij Pónbóczek posłoł na Apostołów**

**Świyntego Ducha. Kupa stowarzyszyń, Kół Dziedzińskich Gaździnek a aji ludzie po chałupach w Zielóne Świóntki smarzóm wajecznice, bo to je i tako przileżytość coby sie ludzie pospołu zeszli a ze sobóm pobyli. Przi garcu je dośc roboty, bo jedni trzaskajóm wajca, inksi krajóm szpyrki abo wórszt, eszcze inksi krajóm chlyb a rychtujóm talyrze. Jedyn, gdo mo moc siły miyszo to wszystko wielkucnóm warzechóm. Dośc przi tymu je rzeczy a srandy, bo przeca jak sie gaździnki a chłopi zyndóm, to poradzóm obrzóndzić pół Świata. Wajecznice sie dowo na chlyb, a nie śmi sie jóm jeść łyżkóm. Wyprógowoł żech to a na isto lepszy tak szmakuje. Ta tradycyj je też z Goralije, bo kiejsi sie kładło wajecznice na chlyb, jako sztyry palmy do sztyrech rogów gróntu, coby dobrze ziymeczka obrodziła. Potym po takim smażyniu jak uż se wszyscy pojedzóm, to se idzie wypić kawe, tej, gdo mo mało to może eszcze pociść buchty, a chłopi se mogóm dać po jednym, bo przeca wajecznica je czasym fest masno. Ponikierzi se eszcze i zatańcujóm, bo przeca wajecznice trzeba wyskokać. Hań downij na każdym gróniu se polił fajer, a dlo Góroli to było wielki świynto. Do dzisia sie o tym pamiynto, że smażyni wajecznicy na Zielóne Świóntki przisło od pastyrzi z Beskidów.**

## Cosi o starych ciotkach

**Jónek mioł kupa ciotek. Było jich tela, że ani jich nie poradził porachować. Nejstarsze były stare ciotki - to były siostry starki a starzika. Dlo nich Jónek mioł nejwiyncyj reszpektu, bo miały uż swoji roki a były obraźliwe. Trzeja było se fest dować pozór, co sie przi nich wyrzóndzo, bo jak cosik szpatnie usłyszały a przeónaczyły to hned sie oblykły a szły do chałupy. Potym nie przisły na nawszczywe pore dni, ale jak sie jim uż zmierzło w chałupie siedzieć, to zaś przisły. Sranda była z tymi starymi ciotkami, bo starzik jich dycki nasrowoł a robił se z nich błozna, a óny siedziały a yny udowały, że nie słyszóm. Ale Jónek wiedzioł skyrs czego to je. Dycki tak bywało po zabijaczce, bo wiedziały, że starka we szpajsce mo nawieszane szpyrki a kity, tóż czakały kiej jim gdo co kidnie na talyrz. Starka dycki co miała, to dała, a starzik jak jim eszcze poloł warzónki, to sie śmioły aji jego błoznóm. Jónek z tymi ciotkami rod wyrzóndzoł, bo go uczyły rachować, grały z nim w karty a uczyły go starodownych pieśniczek.**



**Ale nejwiyncyj mioł rod, jak tako staro ciotka przisła na jesiyń abo w zimie, to wtynczas se siadła kole pieca a zaczła mu wyrzóndzać o utopcach, o nocznicach, o diobłach a aji o pusteckim, co hawiyrzóm pómogoł w szachtach. Potym borok synek nie poradził spać a sie chowoł pod pierzinóm, ale na drugi dziyń zaś drugo ciotka mu wyrzóndziła nowóm pogodke, tóż by rod jak fazol. Bo ty stare ciotki były słuszne a hyrne, ale jak sie jich o cosik człowiek spytoł, to potym cały**

**wieczór o tym drzistały. Baji jednego razu starka sie spytała swoji starszej siostry, jako to było, że Francek z Palowego Kopca se wzión za babe Hanke z Sikornika. Óna ganc nie wiedziała ale zaszła do swoji siostry, przikludziła jóm do starki a we trzi už wyrzóndzały cały wieczór a eszcze pół nocy. Bo kiejsi hań downij nie było telefónów, jako terazy, tóż tako staro ciotka musiała iść przez pół dziedziny, coby cosik rzyc cosik nowego a jak už to rzekła, to už chned to wiedzieli wszyscy po chałupach, bo stare ciotki to wartko roznióśły. Nie było szkubaczek, łuskaczek, kopoczków, pokopków, wiesiel, dożynek, muzyk, w kierych by nie było starych ciotek. Wszyndzi musiały być, wszystko musiały wiedzieć, a wszystko wiedziały. Mały Jónek to wiy na isto, bo jak sie go rechtorka spytała we szkole wiela je piynć a piynć, to rzyk że sie spyto starej ciotki, ale jak sie go spytała o połednicach, to rzóndził trzi sztwierci godziny, aż zazwóniło. Potym stare ciotki zaczły umiyrać. Umrził i starzik, tóż ni mioł gdo kogo nasrować. Jónek poszeł na asynt, ale eszcze od nejstarszej ciotki sie dozwiedzioł historyje swoji familije. Wszystko to napisoł blajsztyftym na archu papióru a schowoł do podstola. Potym nieskorzi jego wnuk to opisoł na internecie a terazy to wszyscy czytajóm z odewrzitóm gymbóm. Tóż jak mocie eszcze jakóm staróm ciotke to jóm nawszczywcie, zaniyście ji kónsek buchty a óna wóm wyrzóndzi jako to kiejsi bywało. Zebiercie se aji ze sobóm pisok a wiyncyj archów papióru. Wiycie wielach jo mioł tych starych ciotek? Kiebych jako mały synek pisoł wszystki jejich pogodki, to by z tego była cało odmaryja ksiónżek.**

## Moja Starka, Rej a Kochanowski...

**Moja starka Zofija, kiero dzisio by už miała wiyncyj jako sto roków niechała po sobie jakisi zeszyty, w kierych pisała blajsztyftym wszystko, co se nie poradziła spamiyntać - baji komu pojczała wiela grejcarów, kiej gdo mo miano, abo jaki cetle mo jeść rano a jaki na wieczór. Dycki pamiyntóm, jak rzóndziła, że pisze jako słyszy, skyrs tego, że miała dycki kole siebie ludzi, kierzi wyrzóndzali tak jako óna po naszymu, tóż pisała po naszymu na tych swojich archach papióru. Do szkoły poszła dziepro jak ji było sześć, a tam sie nauczyła rachować a pisać po polsku. Przedtym, jak była mało to tego jynzyka nie znała, bo przeca wszyscy kole ni yny po naszymu wyrzóndzali. Zaczła czytać ksiónżki a gazety po polsku, ale fórt nie poradziła pojónć, czymu yny jeja rechtorka rzóndzi po polsku a wszyscy kole ni po naszymu. Tóż jak s Matkóm poszła na torg do Cieszyna, to była rada, bo chciała usłyszeć jakisi inksze jynzyki. Ale kaj, tukej też wszyscy drzistali jako jeji kamraci a cało familija. Jak už była wydano, to se kupiła radijo, a dziepro w tej drzewianej kisiyńce gdosi mówił po polsku. Ale fórt jakosi nie poradziła w tym jynzyku rzóndzić. Była fest nasrano, bo tóż przeca litery už znała, a nie umiała jich jakosik na papiórze dać do kupy, coby napisać cosik mało wiela po polsku. Tóż ale sześć klas skóńczyła, jako wiynkszo czyńść dziecek na dziedzinie, a to ji stykło, bo przeca gospodarka a robota na gróncie była najważniejszo. Potym jak už była starszóm paniczkóm, to se ze starzikiym kupili telewizor, do kierego sie dziwali dycki wieczór, jak panoczek abo paniczka szumnie wypyrczóno rzóndziła co sie wszystko na świecie robi. Ale i wtynczas fórt pisała a rzóndziła yny po naszymu, a jak natrfiła na kogosik, gdo mówił po polsku, to sie przeca jakosik dorzóndzili. Aż do śmierci po naszymu myślała, prawiła a pisała. Jak we szpitolu sie ji dochtór spytoł, jako sie mo, to u prawiła, że nie poradzi rzóndzić. Dochtór, kiery naszej rzeczy nie znoł rzyk starce, że už mo swoji roki a "rzóndzić" ludziami už isto nie bydzie. Jak sie terazy dziwóm na to wszystko, co starka pisali, to jedno wiym na isto. Kieby pisała na internecie po naszymu, to by to s tego były nejszumniejsze a nejprowdziwsze pogodki. A wiycie wiela takich starek a starzików było, a kiejsi chodziło po świecie? Terazy se przedstowcie, że żyjóm a yny by jich trzeja było nauczyć cykać po kneflach na kómpiutrze. Dlo mie też, naszo cieszyńsko rzecz to był piyrszy jynzyk, kierym żech poradził rzyc wszystko. Dziepro potym we szkole mi rechtorka pokozała, że je eszcze inkszy, polski, tyn kierego sie też muszym nauczyć. I wiycie co, už wiym, że starka pisali po staropolsku. Bo jak żech poczytoł Reja a Kochanowskigo, a eszcze słownik starucnej polsczyzny, toch se wszymnół, że przeca ci dwo wielkucni panoczkowie na każdo musieli rzóndzić po naszymu. Tóż dobre, kieby sie moja Starka kansik pospołu zeszła z Kochanowskim a z Rejym, to by sie z nimi dorzóndziła? Myślym że ja, bo na Cieszyńskij Ziymi przez stówki roków starucny**

**jynzyk polski żył, a yny czasym do niego ludzie styrkali jakisi słowo z czeskigo abo z nimieckigo. Starka pisali tak jako słyszeli a rzóndzili co chcieli, po naszymu po cieszyńsku. Jo też wyrzóndzóm po naszymu a se myślym, że ani Rej ani Kochanowski, ani Niymiec a aji Czech sie nie bydzie na mie gniywoł. Bo przeca naszo cieszyńsko rzecz je tak bogato, że ze wszystkimi kole nas sie dorzóndzymy.**

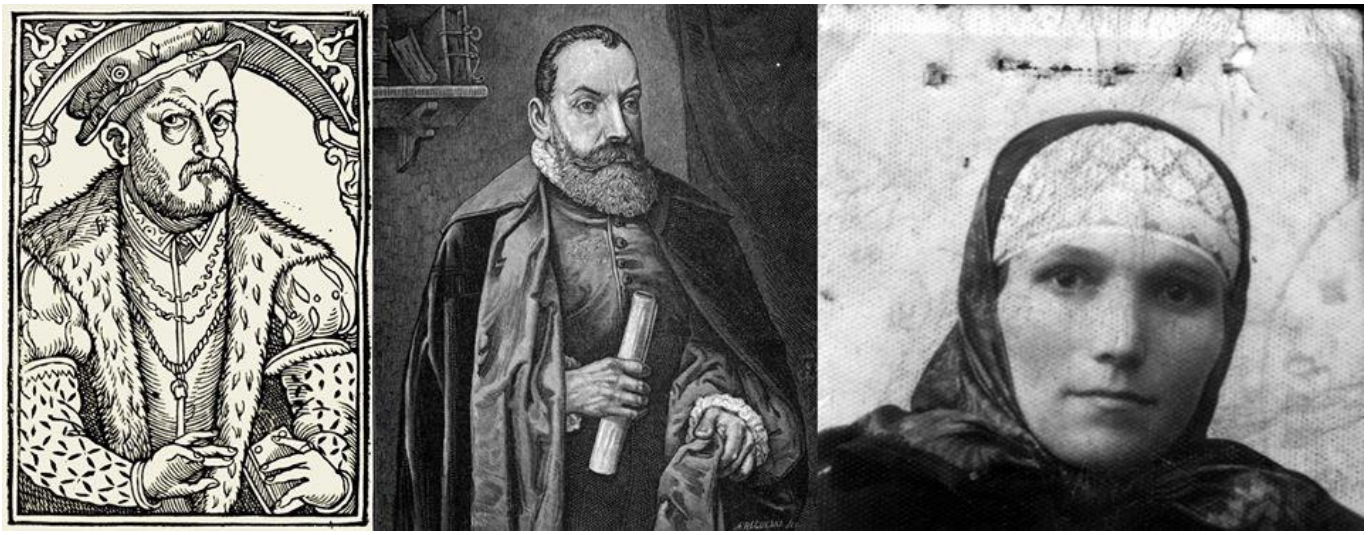

**Zrobili Ślónzokóm wielkóm krziwde...**

**To małe czyrwióne, w postrzodku mapy to je Województwo Ślónski. Nie każdy w nim wyrzóndzo abo godo po naszymu, bo sóm taki miasta a dziedziny, kaj je kupa ludzi, kierych Ojcowie a Starzicy tukej przijechai za robotóm. Robili tukej na szachtach, werkach, na gróntach a choć sie na nich prawiło, że nie sóm ganc stela, to dzisio wszyscy my sóm Ślónzokami. I wszyscy by my sie mieli chycić za rynce, a pokozać całej Europie a Światu, że gdosi nóm ubliżył, że to ni ma ganc tak jako rzóndzóm we Warszawie abo w Pradze.**




**My Ślónzocy sóm fest hyrnym narodym. Nigdy my sie nie dali ani Rakuszanóm, ani Prusokóm ani Czechóm. Chcieli nas na siłe uczyć jynzyka, ponikierzi chcieli aby tukej była jedna wiara, a eszcze inksi coby Ślónzok wyrzóndzoł po polsku. Ale gor u nas na Cieszyńskij Ziymi pospołu żyli a żyjóm wedla siebie Katolicy, Wanielicy, Zielónoświóntkorze, a kupa inkszych kościołów. Każdy se tukej może wierzić w co chce, tak to dycki było a bydzie. My przeca mómy swojóm bogatóm kulture, swojóm rzecz, godke. Mómy hyrne baby - nasze Matki a Starki, kiere nas od kolybki uczyły**

**rzykanio, pieśniczek a pogodek. Mómy silnych chłopów, kierzi swojich synków uczóm roboty - w lesie przi drzewie, na szachcie, lebo na gróncie. Dzisio, kiej cało Polska a Europa sie na nas dziwo a pokazuje palcami, muszymy sie dzierżeć pospołu. To minie, zaś bydymy chodzić przez miedze na piwo, a Czesi do nas do magacynów a na torg. Kómusikej sie kapke w głowie pokopyrtało, a zawrził nas jak w kisiyńce, ale mómy siłe, tóż wyndymy z tego z głowóm podniesiónóm do wyrchu. Bo naszo siła to nie sóm yny nasze kszefty a grejcary, ale to, co niesymy przed sobóm, czego nas nauczyli nasi Fotrowie a Starzicy. Dziwóm sie na tóm mape, a tak se myślym, że możne by nie było szpatne pomyśleć o jaki małej autonomiji. Nie myślym, coby sie ganc odłónczyć od Polski, ale coby Ślónzocy mieli u siebie kapke wiyncyj władzy. Poradzymy gospodzarzić, poradzymy ciynżko robić, bo tak my sóm nauczyni, tóż u siebie by my se regirowali po swojimu. Na ślónskich chałupach okróm polskich fan coroz wiyncyj je tych górnoślónskich a cieszyńskich. Ślónzocy z każdym rokiym czujóm, że sóm tu stela. Po tym co z nami zrobili, muszymy rzyc panoczkóm we Warszawie a w Pradze: "Nie róbcie z nas Ślónzoków błozna, bo eszcze ście nie widzieli jacy poradzymy być, kiej nas gdosi nasere!"**

## Noc Świyntojańsko, Kupalnocka, Sobótka a cosi o wiónkach

**Wczora była Wilija Świyntego Jóna. Świyntuje sie jóm dycki, jak je nejkrótszo noc a nejdłukszy dziyń. Ale nim tukej aji na Cieszyńsków Ziymie przyszło Krześcijaństwo, to Słowianie, nasi przodkowie, świyntowali Noc Kupały - Kupalnocke, na kieróm kościół katolicki prawił Sobótka. W całej Europie, nie jyny Słowianie w nejkrótszóm noc w roku rzykali do swojich bogów ognia, wody miesiónczka a miłości. Rozpolali oginie sobótkowe, w kierym polili rostomajte zieliny. Taki fajer sie rozpolało z kónsków dymba, jasiónu abo brzozy. Wbijało sie brzozowy kólik, na kiery sie dowało koło ze słómóm namoczanóm we smole. To koło sie potym wartko zwyrtało, coby sie chyciło. Jak już sie poliło, to sie go kulało do stusóm, kiere były już narychtowane, dycki na kopcach, coby ich było widać. Nejprzód jednako sie musiało wygasić wszystki fajery po całej dziedzinie aji ty pod blachóm w chałupie. Potym gor chłapcy skokali przez taki stusy, bo to snoci oczyszczało a chróniło człowieka prociw rostomajtym złym mocóm a nimocami. Noc sobótkowo, to był czas gor dlo młodych, bo wtynczas se mógli pochledać swoji drugij połówki. Kiejsi hań downij dziołuchóm a synkóm galanów a galanki chledali nejstarsi z rodu, abo swatki. Ty dziouchy, kiere nie chciały mieć chłopa na siłe, miały roz za rok przileżytość, coby se nónść synka same. Tóż plótły wiónki ze zielin, a z kwiotków, dowały na nich cosik, co sie poliło a puszczały na wode we stawie, abo w rzyce. Niży stoli chłapcy, kierzi też, se chcieli nónść galanke barży ze serca, jako podle tego, co starzik mu nawyrzóndzoł. Syncy chytali ty wiónki a nióśli ku fajerze, kany czakały dziołuchy. Młodzi sie chledali podle wiónków, a mógli se potym pospołu iść kansik do lasa, abo na miedze. Jak se szpacyrowali po lesie, na młakach to chledali kwiotka paprotki. Ku ranu, nim słónko zeszło szli spadki ku fajeróm, przeposali sie bożym drzywkiym, pospołu skokali przrez ogiyń a dzierżeli sie za rynce. Kwiotka paprotki snoci żodyn nie naszeł, ale esi by sie kómusik podarziło, to musioł nejprzód pokónać rostomajte straszydła, kiere go wachowały, a potym iść do ciymnego lasa chledać wielkucnego skarbu. Plytło sie aji wiónki z Bożego Drzywka a dowało bydłu na rogi, coby go chrónić prociw urokóm czarownic a rostomajtych nimocy. Przi fajerach sie godnie wróżyło. Baji z wody we studni, z kwiotków na miedzy, z kamelków, z dzikigo bzu, a aji ze sznytlocha. Wierziło sie, że gdo je przi sobótkowym fajerze, tyn bydzie zdrowy, wiesioły a bydzie sie mu darzić cały rok. Hań downij sie wierziło, że sie nie śmi kómpać w lecie w stawie a w rzykach jak już słónko zóndzie przed Kupalnockóm, bo rostomajte stwory, gor utopce yny czakały, coby człowieka wciónгnyć pod wode. Jednako w Noc Kupały sie każdy móg kómpać, bo wtynczas wszystki stwory sie boły fajerów a tego balandrowanio, a aji potym już żodnego nie dopalowały. Potym nieskorzi, jak na ziymie Słowian przyszoł kościół katolicki, to z Kupalnocki zrobili Noc Świyntego Jóna, bo chcieli, coby ludzie dali świyntowali noc wody a ognia, ale już podle tego jako chcioł papiyż a biskupi. Bo nie wiym esi wiycie, ale każde świynto w kościele, to je kapke pogaństwa a kapke wiary katolickij. Eszcze mało wiela o Sobótce. Była snoci to przeogrómnie piekno dziołucha, kiero miała galana**

**Sieciecha. Jak synek sie wracoł spadki z wojny a mioł sie ożynić ze Sobótkóm, to jejóm dziedzine napadli wojocy z obcej krajiny. Sobótka dostała strzałóm do serca a umrziła. Było to bezmala w noc Kupały. Kupała to je słowo, kiere je z jynzyka indoeuropajskigo, od słowa kump, kiere znaczy tela co kupa ludzi, abo banda. Nie znaczy kómpać sie, abo myć sie wodóm, jako sie ludzióm zdo. Do dzisia w Noc Świyntojańskóm, choć to je katolicki świynto, fórt dziołuchy puszczajóm wiónki, wróżóm, ledzy kany sie poli fajery a balandruje do rana. A sóm w Polsce a aji w Europie taki grómady ludzi - Rodzimowiercy, kierzirzykajóm do starodownch bogów słowiańskich, a kierzi Kupalnocke świyntujóm ganc jak kiejsi hań downij nasi praojcowie. Hej, kieby dziołuchy a chłapcy dali świyntowali Noc Świyntego Jóna jako Noc Kupały, to by nie musieli chledać galanów a galanek po internecie.**



**Dobro sie dycki wraco spadki ...**

**Stary, chudobny a nimocny chłop siedzioł na torgu pod płotym a przedowoł wajca. Przidzie do niego wypyrczóno paniczka a sie pyto:- "Po wiela przedujesz ty wajca?"- Starszy panoczek sie na nióm podziwo a prawi:- "pindziesiónt groszy za wajco paniczko".- Weznym sześć za dwa pindziesiónt, abo idym dali!"- Biercie po wiela chcecie, bo żech eszcze dzisio ani jedno nie przedoł, a cosik mało wiela muszym przeca zarobić.Wziyna wajca a poszła. Była fest hyrno, że wygrała, bo przeca kupiła wajca łacniejszy, a tyn borok ani nic nie prawił. Siadła do swojigo szumnego auta a pojechała do miasta do fest drogij gospody na obiod, na kiery była domówiono ze swojóm kamratkóm a z jeji chłopym. Kozali se obiod, na kiery chłop od wajec by musioł isto miesiónc siedzieć na torgu. Potym óna poszła zapłacić. Gospocki se kozoł trzista trzicet złotych. Paniczka mu dała trzista pindiesiónt a rzekła:- Wydowke se niechejcie.Wszystko by było do porzóndku, kieby paniczka zapłaciła tymu chłopu, co przedowoł wajca tak samo, jak gospockimu. Borokowi na torgu jakby chynyła aspóń złoty, abo dwa wincyj za ty wajca, to by był rod jak fazol. Czymu dycki je tak, że dowómy godnie grejcarów tym, kierzi jich nie potrzebujóm, a jak widzymy starke, co przeduje kwiotki pod murym w mieście, to sie chcymy pokozać jacy my sóm wielcy panowie?**
**Był kiejsi panoczek, kiery kupowoł rostomajte wieca od chudobnych ludzi na torgu, choć ich ani nie potrzebowoł. Płacił jim wiencyj grejcarów, jako chcieli. Spytołech sie go kiejsi, czymu tak robi? A ón mi rzyk:- Wiycie, terazy żech je zdrowy, móm godnie grejcarów, ale może prziść taki czas, że sie mi nie bydzie darzić, że zbankrocym, że przidzie nimioc a wtynczas możne że bydym chowoł kury a przedowoł wajca pod płotym na torgu. Wtynczas możne przidzie gdosi, gdo kupi ody mie wajca a do mi za nich jedyn abo dwa grejcary wiyncyj.**
**Dobro sie dycki wraco człowiekowi spadki, pamiyntejcie o tym...**

**Jako Jónek ze Zofijóm rozrazili legier.**

**Uż je nieskoro, dziecka spióm, tóż Wóm napiszym takóm historyje, jako se Jónek wzión babe, s kieróm lygoł do legiera, a co potym s nióm wszystko robił, abo nie robił. Wiycie, rostomajcie to je miyndzy babóm a chłopym, baji nejprzód jak sie młodzi galanióm, to se przejóm a pokazujóm to wszystkim dokoła, bo przeca cały Świat sie musi na nich dziwać, jako se dowajóm pusy a sie obściskujóm, a jaki szumne pukety galan kupuje galance, a óna mu w trómbie piecze kaczyce, a buchty coby borok nie zesłob. Potym jak sie uż długszy czas smykajóm, to Tatowie, Stare Ciotki a Starzicy sie zaczynajóm pytać, kiej bydzie to wiesieli bo przeca uż pore roków chodzi galan ku galance a fórt nic, tóż to trzeja jakosik skóńczyć w jednóm lebo w drugóm strónym. Jónek chcioł być chytry, a wartko sie ożynić, bo uż wszyscy mu prawili że je stary kóń, tóż zaszoł na muzyke a se siod z kamratami na ławie po murym. Doł se piwo a dziwoł sie jako dziołuchy zwyrtały. Gany mu nie było, bo choć mioł okulory ale był postawny a jak se włosy poczosoł na bok, a oblyk jak sie patrzi, to dziołuchy snoci za nim jscały. Była jednako dziołucha, kiero nie tańcowała ani sie na niego nie dziwała. Siedziała w kóntku, jako ón, na miano miała Zofija. Jónkowi kamraci mieli każdy galanke, tóż se z niego błozna robili, coby szoł a Zofije wyzwyrtoł. Jednego razu jak sie uż muzyka skóńczyła a wszyscy sie odkludzali do chałupy, to szoł Jónek sóm a przed nim drepsiła Zofija. Jakosik tak se zaczli pospołu wyrzóndzać, że potym za tydziyń na muzyce tańcowali a dziwali sie do oczy. Przeogrómnie sie jim musiało śpiychać, bo za pół roku były smowy a chned potym wiesieli. Jónek sie przekludził do chałupy Zofiji, w kierej bywała ze swojimi Fotrami. Dostali jednóm izbe przi kuchyni z kierej musieli być radzi. Jak Jónek cosik chcioł po Zofiji, to dycki nieskoro wieczór abo w nocy, bo po kuchyni dycki gdosi drepsił a nejwiyncyj starka, tóż młodzi dycki sie dziwali esi zgasło światło. Dycki doczkali eszcze ze sztwierć godziny nó a potym uż sie mogli chytać tej roboty. Tak dorobiali, że Zofija zustała nie sama. Hned potym umrziła starka, tóż młodzi mieli uż dwie izby. Do piynciu roków mieli troje dziecek, tóż było w chałupie wiesioło. Ale jak Jónek chcioł co po babie, to musieli zaś to zrobić nieskoro wieczór abo w nocy. Terazy choć stareczki uż nie było, to nejprzód musieli dziecka pouspować, doczkać aż wszyscy sie z kuchyni wytracóm a dziepro potym sie mogli chytać tej roboty.**



**Jak dziecek nie było dóma, bo jich ku sobie wziyna jónkowa Mama, to mógli sie zawrzić w izbie a wartko to zrobić, ale po cichu, bo dycki w kuchyni siedziała jakosik staro ciotka, kiero przisźła na nawszczywe. Jak uż dziecka były wiynksze, to mieli eszcze gorszy, bo yny legier zazgrzipił a uż wszyscy mieli oczy odewrzite. Tóż brali koła a jechali do lasa, abo lecieli do stodoły na sómsiek, jak jich żodyn nie widzioł. Roki leciały, Tatowie od Zofije sie pominyli, dziecka se przikludziły swoich galanów a galanki, pożyniły sie, powydowały sie a Zofija z Jónkiym zustali sami dwo chałupie. Terazy mieli trzi izby yny dlo siebe, żodnych starek ani starych ciotek, kiere stoły po dwiyrzami, tóż mogli dnie a noce pod pierzinóm robić rostomajte wieca, na kiere za młodu ni mieli**

**czasu. Jónek aji wzión babe do takigo jednego magacynu do Cieszyna, ale jak tam Zofija wlazła to chned uciykła do pola, bo uwidziała nafukanego chłopa z gumy, a eszcze Jónkowi wyfackała po gymbie, że też go ni ma gańba. Bo óna przeca zwykła to robić po ćmoku, a po cichu, a nie przi roźniónym świetle, a eszcze coby ji chłop jakisi pierónstwa pokazowoł. Ale potym ji kupił cosi w tym magacynie, nieskorzy zaś cosi, a po miesióncu rozrazili legier. Tóż widzicie taki to było, je a bydzie. Jak człowiek je młody a sie mu chce, to ni ma jako, a potym jak sie zestarzi a byłoby kaj, to uż ni ma chynci ani siły. Tóż rostomiłe baby a chłopi, jak uż bydziecie na pyndzyji, bydziecie mieć dlo siebie czas, to zakludźcie swojóm połówke do takigo magacynu, w kierym sóm rostomajte wieca, kiere lza użyć do tej roboty. Możne ze zaczóntku bydzie kapke krawalu, ale potym uwidzicie – do tydnia legier bydzie rozrażóny…**

**Co sie kiejsi piło w hyc.**

**Dzisio jak je hyc, to se każdy idzie a kupi w magacynie wode, lemóniade abo orynżade. Wszystko je w plastikowych flaszkach a narychtowane stoji, yny grejcary trzeja zapłacić paniczce przi kasie. Kiejsi jak sie chciało pić a słónko fest hajcowało, to wszystko szło nónść w kuchyni abo we szpajsce. Tak sie mi zdo, że jakosik ludzie hań downij mieli miyni czasu na wszystko, bo robili łod rana do nocy na gróncie a przi gospodarce, a eszcze musieli sie o pici a o jodło starać, bo w kónzumie tego przeca nie było. Pół biydy, że starki bywały po chałupach, bo gor starzi ludzie mieli tego czasu wiyncyj, tóż młodym poradzili cosik mało wiela pómóc. Rano do śniodanio sie warziło tej. Stoł we wielkim garcu a każdy se tam do niego dowoł co chcioł: cukier abo sok. A sok stoł we szklónkach, bo go starka łóńskigo roku w lecie z gaździnkóm robiła z rybiźli z malin abo z ostrynżnic. Tej stoł w bóncloku cały dziyń, bo jak ochłódnył sie go też szło napić, a jak sie do niego dało kapke soku z malin, to nic lepszego ani w magacynie nie lza było kupić. W lecie każdy owoc, kiery spod ze stróma stareczka ciepała do wielkucnego garca a warziła kómpot. Piła go cało familija do obiadu, a jak ochłódnół to był nejlepszy, bo był zimny, tóż jak sie przisżło z pola do chałupy to go każdy do gorków loł a dziecka sie oblizowały, bo stareczka go srobiła s jabłek s agryzu a s uherek. Choć go stareczka dali do szpajski to kómpot tam długo nie stoł, bo do rana uż bónclok był prózny.**



**W nejwiynkszy hyc a gor jak sie robiło przi sianie, to wszyscy nejprzód szli ku studni. Jak sie amper zimnej wody s nij naciónglo, to sie naloło nejprzód kóniom, kiere musiały smyczyć fury siana na wielkucnych wozach, potym sie piło takóm wodziczke gorkami, kiere starka uż rychlij narychtowali, bo przeca dzisio fest hajcujóm. Przi źniwach a przi sianie nejlepsze a gor dlo chłopów było jednako piwo. Gazda go chowoł w piwnicy, abo go ciepoł do wielkigo drzywka w kierym była woda, co spadła pore dni tymu jak była szudera. Piwo po robocie w hycu, to dlo chłopów było nejlepsze, co**

**gazda móg narychtować. Ale yny po jednej flaszce, bo przeca trzeja było eszcze siano skludzić do stodoły, przi źniwach obili we stodole wioć a w miechach nosić na piyntro. Nó a to piwo gazda mioł schowane uż długszy czas, bo musioł zaniyść do cieszyńskigo browaru pore kaczyc a liwe, coby mu dali taszke Brackigo. Dzisio mómy wszystko w kónzumie w plastikowych flaszkach, pieknie popisane a zaszpóntowane. Ale to je sama chemija. Warzicie tej a Wóm zbydzie - nie wylywejcie go, dejcie tam kapke cytróny a miodu. Mocie kole chałupy jabka, trześnie abo uherki? Uworzcie kómpot. Pamiyntejcie, że pici to je woda, óna je czysto, ale dowejcie pozór, co sie do nij wciepuje abo leje. Starka tam wciepowała a loła yny to, co naszła na zogrodzie abo we szpajsce.**

**Ostropce, orstwie, orstewki.**

**Czas terazy je takowy, że fórt padze. Tóż kiery gazda chce suszyć siano je fest nasrany, bo co go kapke poruszo a posuszy to hned zacznie padać. Starzik prawił, że siano musi popadać, bo potym w zimie lepszy szmakuje bydłu, ale wody z nieba latoś kapie tela, że ze siana sie robi gnój. Terazy zrobić siano to je roz dwa, bo sie trowe na miedzy zesiecze kosiarkóm, inkszóm maszynóm sie go poruszo a zgrabiarkóm sie go skulo w jednóm raje. Kiejsi przi tymu było mocka roboty, ale szło siano zrobić aji bez maszyn, yny trzeja było mieć ostropce, na kiere sie prawiło w ponikierych dziedzinach orstwie. Leżały przi każdej chałupie pod stodołóm a pod szopkóm a gazdowie każdy rok jich sprawowali, bo sie w nich szczeble łómały, tóż trzeja było jich dycki na jaro na nowo nastrugać. W ostropcu nie śmiało żodnego chybiać, bo sie go siano nie dzierżało, a fórt spadowało. Chłopi szli kosić trowke dycki rano, nejlepszy jak eszcze była na nij rosa, bo sie jóm lachko siykło. Kosa musiała być naklepano a nabruszóno, bo inakszy sie trowe yny szkubało a ta robota była na nic. Jak miedza była zesieczóno a słónko sie na trowe oprziło, to uż wieczór siano wóniało a gaździno wiedziała, że na drugi dziyń w połednie go trzeja iść poruszać. Jak popadało tóż darmo, czakało sie na lepszy czas. Siano sie ruszało grabiami, abo widłami. Jako sie to robi nejlepszy wiedzieli starzi ludzie, tóż pokazowali to młodym, coby wiedzieli. Trzeja było to tak robić, coby dźwignónć siano od ziymie, bo musiało mieć luft, kiery go suszył. Jak baby a dziecka ruszały siano, to chłopi znoszali ostropce na miedze. Brali świeder a robili dziury, w kiere styrkali orstwie, ale dowali pozór coby były rowne, bo jak sie krziwo wraziło ostropiec do ziymie, to sie móg aji obalić. Jak sie sie siano poruszało to sie go grabiło ku orstwi w raje. Aji jak siano popadało, to jak yny kapke uschło, dowało sie go na ostropiec. Ale nie każdy poradził go postawić - zaś nejlepszy to robiła starka a starzik. Trzeja było siano strykać miyndzy szczeble, ni za mało, ni za kupa, coby jedna worstwa przicisła drugóm. Na wyrch sie na ostropiec dowało czopke - czube, bo przeca musioł jakosik wyglóndać. Jak orstwie były postawiane to uż mógło padać, bo wszystka woda skapowała dołu, a siano nie zgniło. Potym uż yny jak było słónko a hyc, to sie ostropce rozebrało a swiózło sie siano do stodoły. Orstwie sie wyciónglo ze ziymie, swiózło pod stodołe, a jak zaś trowka urosła to zaś sie przidały - aji trzi razy za rok.**



**Terazy w taki czas, jaki mómy latoś siano sie ciynżko suszy. Sóm niby maszyny, nejlepszy by było siano postyrkać do ostropca, ale to je robota, kieróm uż yny starki a starziki poradzóm zrobić. Przi**

**takim stawianiu ostropca robiła dycki cało familja. Przisźła i staro ciotka zza lasa, ale yny coby starke nasrać, że mo z jednej stróny za kupa siana a że sie to na isto obali. Krawalu było godnie, gor jak czorne chmory zaczły rzynónć po niebie, bo starzik a chłopi za prziczepóm se dali po piwie a starka przeca ni może czakać aż gdosi zrobi czopke na ostropcu. Ostropiec baji wieczór wylóndoł jak bubok, kierego my sie jako dziecka kapke boli. Stoły jak wojocy na miedzy a wachowali chałupy. Każdy mioł czopke, ponikiere miały aji rynce a starzik nas straszył, że ostropce w nocy se na miedzy tańcujóm, tóż my sie jako dziecka spod pierziny dziwali esi kiery z nich sie nóm nie podziwo przez okno do izby...**

**Mój Starzik ajzybaner**

**Mój Starzik cały żywot robił jako ajzybaner w Czechowicach a Zybrzidowicach. Kóntrolowoł wagóny jako rewidynt, a aji chodzowoł po glajzach, esi kieróm nie trzeja sprawić. Stowoł na szychte wczas rano, jak było sześć to uż musioł być w robocie. Ale nejprzód musioł eszcze Starce pómóc poodbywać, tóż sie dźwigoł z legiera pół pióntej rano, coby dojechać na sztacyjón na kole. Jak żech sie urodził, to Starka ze Starzikiym sie przekludzili do Czechowic do bytu. Starzik uż na szychty nie musioł chodzować, bo był na pyndzyji ale dycki rano słyszoł jak cugi jadóm, bo glajzy były niedaleko, a pod kóniec siedymdziesiónтych roków eszcze aji damfuje jeździły a gwizdały. Jako dziecio, dycki w pióntek jeździłech do starzików do Czechowic. Kole połednia my dycki czakali na Starzika, kiery jechoł cugiym roz w dziesiynć a roz w jedynost. Zima abo lato, dycki jakosi do chałupy na Podlesiu przidrepsił. Moja Mama dycki uż na Fotra czakali z obiadym, ale sie stało, że baji szoł przez Kóńczyce a stawił sie do mojigo Ujca Brónka, abo do Ujca Karola, kierzi jako ón byli ajzynbanerami. Tam u nich se siednół, doł se półke, abo dwie a prziszoł kole drugi. Chodził o losce, bo jak był we wojsku to spod z kónia, a mioł cosik złómane w kłymbie. Szoł ku naszej chałupie dycki szutrowóm cestóm, tóż wszyscy my wyglóndali esi starzik nie idzie. Pamiyntóm, że mioł obleczóne stare galaty od ancugu, kabot kiery ściepowoł jak był chyc, a czopke kieróm dźwigoł jak sie z kimsikej na ceście witoł. Potym nieskorzi jak Starzik nie poradzili uż tak chodzić, to Foter po niego jechoł autym na sztacyjón do Zybrzidowic. Jak uż poobwiadwoł a se spocznył, to żech z nim szoł, abo jechoł na cug do Czechowic, kiery kiejsi chodził co pół godziny ze Zybrzidowic. Jak żech był mały, to mie Starzik kludził choć mioł taszke a loske, a jak żech był kapke starszy, to żech kludził Starzika, bo mi Mama przikozała, że go móm wachować. Na sztacyjónie a gor na perónach wóniało jakómsik oliwóm. Starzik mi prawł że to czuć ty drzewa, kiere sóm pod glajzami, bo sóm zapuszczane. Dycki my przisźli na perón nieskoro, tóż Starzik zastawioł loskóm cug, bo przeca był ajzybanerym pyndzyjistóm. Roz sie tak stało, że nas Ujec Karol wzión do kabiny takij elektrycznej lokomotywy. Kurde to żech mioł ucieche, boch jechoł ganc z przodku cuga. Jak my jechali pospołu ze Starzikiym we wagónie, to w lecie żech dycki otwiyroł okno a dziwołech sie jak cug jedzie a ogibo sie jako glizda roz w te a potym we wte. Wiater mi szkuboł włosy, a nie lza było dychać. Cug klepoł kołami o glajzy, a Starzik sie dziwoł do okna - na isto se spóminoł ty stare dobre czasy, kiej na szychty chodzowoł jako rewidynt. W Czechowicach na sztycyjónie dycki było kupa ludzi, jako w mieście, ale fórt żech czuł ty glajzy a drzewa pod nimi. Spóminóm se, że Starzik sie dziwoł na to jakby se chcioł chned oblyc kabot a iść sprawować wagóny.**



**Tych starych prowdziwych ajzybanerów dzisio uż je mało. Mój Starzik poradził se na perónie na ławce sednónć a medytować o swoji robocie, o kamratach, kierzi uż sóm pod dornikiym a o tych cugach, kiere sóm coroz lepsze a z kumina sie im nie kurzi, bo jadóm na eletryke. Muszym dziecka przewiyżć cugiym aspóń do Chybio, coby im pokozać, że idzie jechać miyndzy dziedzinami nie yny autami, ale baji cugiym, na kiery sie fórt dziwo ze zybrzidowskigo perónu z ławki ich prastarzik - ajzybaner. Wiszóm mi na ścianie stare godziny, kiere Starzik mioł w izbie. Styknie zegnać cajgier a óny bydóm cykać. Możne eszcze roz wyrzóndzóm całóm historyje kolejorzi - ajzybanerów, ale coby to usłyszeć to trzeja pogasić radija a telewizory. Taki kolejarski godziny ni majóm rade krawalu, jedynie żeby jechoł cug a klepoł kołami o glajzy, wtynczas zaczynajóm cosi szuszkać...**

**Pón je mojim owczorzym po naszymu podle Psalmu Dawida**

**Pón je mojim owczorzym,**
**Nie chybio mi nic,**
**Powoluje mi leżeć na zielónych miedzach,**
**Kludzi mie ku wodzie, kany se mogym spocznónć,**
**Okrzysio mojóm dusze,**
**Kludzi mie po chodnikach, po kierych lza iść,**
**Bo wiy jako mi je na miano,**
**Tóż choć bych drepsił po ćmawym padole,**
**Nie bydym sie boł zła,**
**Bo Tyś je sy mnóm,**
**Twoja kryka a loga,**
**To je to, skyrs czego żech je rod,**
**Stół dlo mie rychtujesz,**
**Choć dokoła móm kupa wrogów,**
**Mażesz mi głowe oliwóm,**
**W mojim kielichu je fórt cosi dobrego,**
**Tóż dobro a łaska pójdóm za mnóm,**
**przez wszystki dni mojigo żywota,**
**a bydym bywoł w chałupie z mojim Panym,**
**Uż dycki.**

**Skrómnie przerobił: Tómek Sochacki**



**Na świyntej Hanki chłódne wieczory a poranki**

**Dzisio mómy świyntej Hanki. Opatruje wszystki matki, baby kiere pochowały chłopów, tych co sie ożynili a wydali, piekorzi, rybiorzi a tych, co pływajóm na szyfach. Je to najważniejszo świynto w lipcu. Dzisio majóm aji swoji miano wszystki Hanki (Anny). Na Hanki sie dycki balandrowało, baji eszcze do niedowna, wczas rano przed chałpami, w kierych miyszkały Anny grali muzykancio. Dlo chłopów a synków to świynto też było płatne, bo sie baji wierziło, że jak chłapiec w tyn dziyń pozno**

**dziołuche a zacznóm pospołu mówić, to sie ożynióm a bydóm żyć długi roki w szczynściu a we zgodzie. Prawiło sie: "Szczynśliwy, gdo na Anne namówi se panne". W tyn dziyń sie kóńczyły ciepłe noce, tóż sie prawiło, że na świyntej Hanki chłódne wieczory a poranki. Jak był chyc, a ludzie urobiyni siedzieli pod chałupami, to taki chłódny wieczór był nejlepszy, coby se spocznónć a potym iść spać coby mieć siłe do cynżkij roboty na polu. Gazdowie dycki chned rano jechali do pola, baji siyc trowe, bo eszcze było chłódno a na trowce sie blyszczała rosa. Śpiywało sie przeca, że "nejlepszy z rosóm siyc trowkym kosóm". Nejgorszy było jednako jak jaki chłop szoł z muzyki a za kupa wypił. Derził ku chałupie, ale nie poradził ku nij dónść, bo sie mu nogi ugibały. Jak kaj legnół w kopce siana to pół biydy, bo sie sianym przikrył jako pierzinóm. Ale jak sie obalił na miedzy a przespoł sie do rana, to na isto na drugi dziyń mioł ryme, bo rano było chłódno. Jako ludzie na to prziszli, że od świyntej Hanki rano a wieczór je chłódek? Kupa roków sie dziwali na przirode. Chłopi trowe siykli sto, dwiesta a aji trzista roków tymu, tóż Fotrowie prawili swojim synkóm, że rano je rosa na trowie, a wieczór wieje chłódek tóż idzie robić a nie trzeja chledać ciynia pod strómym. Syncy to potym prawili swojim synkóm, dziołuchy swojim ceróm, tóż jedna generacyj to wszystko prawiła drugij a ta nastympnej. Terazy czas je rostomajty, ale fórt je tak jako nasi starzicy prawili. Muszymy sie dziwać, jako je prziroda a rzyc to naszym dzieckóm, coby sie dziwały esi baji od świyntej Hanki rano a wieczór po polu fórt wieje chłódny luft.**



**Sto roków tymu...**

**Sto roków tymu Ślónsk Cieszyński przerzazała granica. Władza w Pradze a we Warszawie chciała, coby po jednej strónie byli Czesi a po drugij Polocy. Ale ani jedni ani drudzy se nie wszymli, że idzie nowo generacyj ludzi, kierzi na siebie prawili, że sóm tu stela. Tusteloków było tym wiyncyj, czym barży Praga a Warszawa wymyślała rostomajte kurowody. Tustelok widzioł, że Cieszyńsko Ziymia uż ni ma tako jako kiejsi, tóż nie chcioł być ani Czechym ani Polokiym. Robił we werku na szachcie, na gróncie, sprawowoł bótki, szył oblyczki, piyk chlyb a buchty a sprawowoł koła. Chodzowoł do katolickigo abo wanielickigo kościoła. Czytoł Biblije po polsku, czesku abo nimiecku, ale jak chcioł cosik napisać, to pisoł po naszymu. Bo pisoł tak, jako słyszoł a jako wyrzóndzoł na każdo. Szoł na asynt do czeskigo abo do polskigo wojska, ale dycki z rynkóm na sercu śpiywoł "Ojcowski Dóm", "Szumi Jawor, szumi" abo "To kóńczycki pole, z rudnickim sie schodzi". Jak prziszoł ze służby z wojska, to bywało tak, że se wzión dziołuche kiero bywała za Olzóm. Bo dlo młodych Tusteloków granicy nie było. Była yny rzyka, kiero cosik szuszkała na isto po naszymu, bo sie nasłuchała tych gaździnek tustelańskich, kiere prały lónty na obu brzegach, ale wyrzóndzały jednóm rzeczóm - po naszymu. Górole na gróniach w Beskidach fórt gónili swoji owce na redyk, a fukali do trómbit jedni w Jabłónkowie a drudzy w Istebnej. Dlo Tusteloków granica to byli yni wojocy a celnicy, kierzi wachowali, coby żodyn sie nie opowożył jóm przelazować jak ni mioł papiórów. Ale stare ciotki, kiere bywały w Karwinie, Hawiyrzowie abo w Orłowej, fórt pozywały swojich przocieli zza rzyki, coby jich nawszczywiali. Tustelokóm we szkołach sie zakazowało rzóndzić po naszymu. Ale Matki a Starki naszóm rzecz jim do głowy cisły, bo wyrzóndzały o takowych wiecach, że dzieckóm sie gymby otwiyrały a nie poradziły spać. Fotrowie a Starzicy jich uczyli roboty na polu, coby wiedzieli, że robota na Cieszyński Ziymi aji na gróncie aji we werku aji na szachcie je świynto. Óna dowo grejcar za kiery**

**sie familija wyżywi. Ale robota dowo aji obili, jarziny a gowiydź, s kierych je jodło na śniodani, obiod a wieczerze. Tustelok rzykoł jako poradził do Pónbóczka, po naszymu po polsku po czesku a aji po nimiecku - ale dycki ze szczyrego serca. Ale jak chcioł se powyrzóndzać z Fotrym w niebie, to uż go pytoł yny po naszymu. Jacy my sóm, ci ludzie stela po stu rokach jak Cieszyńskóm Ziymie przerzazała granica? Po naszymu sie fórt rzóndzi. Ale przibyło Tusteloków, kierzi rzóndzóm po polsku a po czesku a naszej rzeczy nie znajóm, bo sóm baji z Krakowa abo z Ołomuńca. Óni prawióm sami o sobie: "jestem stąd" abo: "jsem zdejší". Wartko sie jednako uczóm tej naszej rzeczy, tóż jich z Cieszyńskij Ziymi nie wyciepiymy. Jednako my Tustelocy tacy, kierzi cieszyńskóm rzecz wycyckali z matczynym mlykiym, muszymy sie dzierżeć pospołu. Wszyscy łod Ostrawy do Biylska, bo choć sto roków tymu nas gdosi chcioł wciepać do dwóch miechów, to my sie nie dali. Pokiel na Cieszyńskij Ziymi sie wyrzóndzo po naszymu, żodnej granicy ni ma a nie bydzie.**

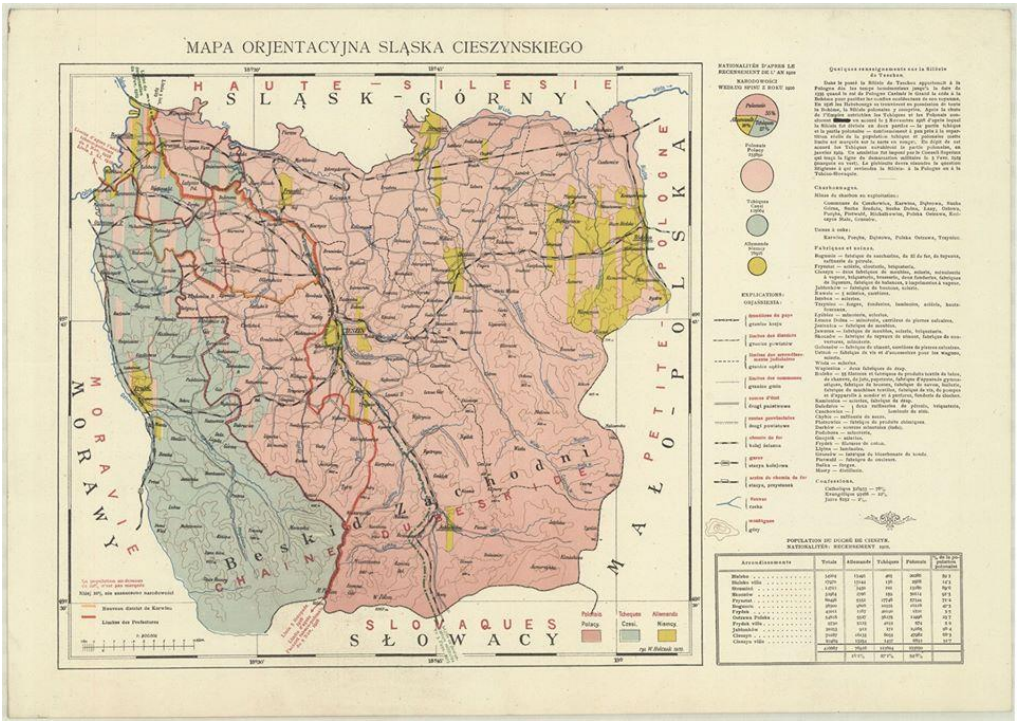


**Miastowi na dziedzinie**

**Kiejsi na dziedzinach było niewiela chałup. Każdy sie znoł, tóż sie prawiło, że oto tam hanej pod sztrekóm bywo Machej a na kopcu Pala, na Zogrodnikach Chmiyl a na Podlesiu przi krziżu Hanzel Kokot. Potym jednako tych chałup zaczło przibywać, bo Fotrowie przepisowali grónt dzieckóm, tóż kole ojcowskij chałupy urosły nowe, ale to była fórt familija. Przischły jednako taki czasy, że grónty po dziedzinie zaczli kupować cudzi ludzie, kierzi nie byli stela. Przikludzili sie kansik z miasta, abo przijechali na ziymniokach z Polski. Ci kierzi byli z dziedziny, poradzili spokopić jako sie na dziedzinie żyje. Ale z tymi z miasta były fórt jakisi kurowody. Baji Jozef spod lasa dostoł za sómsiada familije, kiero sie przikludziła z bytu z wiynkszego miasta a postawiła se chałupe wedla jego gróntu. Jozef to był stary siedlok, kierego familija tukej na dziedzinie bywała uż ze trzista roków. Dycki tak bywało, że jak sie gdosi przikludził na nowy plac, to sie szoł prziwitać ze sómsiodami. Było dobre coby wszyscy dokoła sie znali a wiedzieli, co za jacy ludzie bywajóm za miedzóm. A tu nic, przeca Jozef nie pójdzie a nie bydzie sie z nimi witoł, dyć żodnymu łod rzici nie odpod. Siedlok mioł mały grónt, na kierym chowoł krowe, cieloka, kury a kaczyce. Kokot śpiywoł dycki o pół pióntej, a nowym sómsiadóm sie to nie podobało, tóż zaszli Jozefa żałować na Policyje. Policajt Wawrziczek sie yny na nich podziwoł, w duchu sie zaśmioł a prawi:"Tóż kokot to je ptok a śpiywo jak yny poczuje że je wczas rano, ale przerzóndzym z Jozefym a rzeknym mu, coby cosik z nim zrobił". Jozef sie nasroł, nó ale dobre kokota zawrził na noc do piwnice. Potym zaś ta nowo familija zaszła żałować Jozefa za krowe Maline, że jim ryczy pod łoknym, tóż Wawrziczek zaś do Jozefa. Gazda uż by fest nasrany, ale dobre przekludził krowe za chałupe, Lojsce Brachaczkuli nie bydzie zawadzać. Za pore tydni sie zaczły żniwa, tóż po całej dziedzinie kómbajny a traktory rajzowały łod rana do nocy. Jozef se dycki napytoł kómbajn a prese z kółka. Jónek Machejów, kiery na tych maszynach jeździł, latoś mioł kupa roboty, tóż przijechoł do Jozefa młócić a presować ganc z wieczora. Zaś ta nowo familija chned rano do policajta Wawrziczka poszła gazde żałować, że jim chóczy pod oknym a że jim dziecka nie poradzóm spać. Ale doczkejcie jako sie to skóńczyło. Baba**

**Jozefa, Hanka przedowała mlyko a wajca do kónzumu, do kierego chodziła familija z miasta. Przedowała tam Maryśka Kulino. Była to chytro baba, tóż uż wiedziała jako tych nowych wyrychtować. Paniczka z miasta każdy dziyń szła do magacynu po chlyb, wajca a mlyko. Jednego razu przidzie, a na półkach nic ni ma. Pyto sie, co sie porobiło, tóż Maryśka ji prawi, a robiła se z nij błozna: "Na paniczko kokot Wóm zawadzoł, tóż Jozef go zabił, a jak ni ma kokota, to kury wajec nie noszóm. Krowa Wóm snoci ryczała pod łoknami, tóż jóm stary gazda przedoł na spyndzie". Paniczka z miasta nic nie prawiła, otoczyła sie a poszła do chałupy. Rano pospołu z chłopym przyszli do Jozefa, pytali go coby sie nie gniywoł a że sóm tukej nowi. Jozef sie uradowoł, posadził jich w kuchyni przi stole, Hanka nakroła chleba, nasmażiła wajecznice a dała każdymu po kónsku syra. Nowi sómsiedzi byli uż zgłoszóni. Tóż Wy wszyscy, kierziście sie przikludzili z miasta abo z inkszych dziedzin, kany możne nie było tela siedloków. Szanujcie robote na gospodarce na dziedzinie. Chlyb, wajca, mlyko, miynso - tego byście ni mieli na stole, kieby tego gazda a siedlok nie zasioł a nie uchowoł. Tóż jak słyszycie kapke krawalu a cosi Wóm zasmerdzi, to se z tego nic nie róbcie. Wyście sóm na dziedzinie nowi, tóż uszanujcie siedloków, kierzi tukej uż korzyniami wrośli w ziymie.**



**Trzeja sie gibać**

**Przyszły takowe czasy, że kupa ludzi w robocie musi siedzieć. Tóż siedzóm na stołku z rynkami oprzitymi na stole, a fórt cosik robióm na kómputerze, abo aspóń udowajóm, że majóm ciynżkóm pilobe. Dochtorzi prawióm, że taki siedzyni ni ma moc dobre, bo potym boli w krziżu, serce gorszy ciśnie czyrwiónóm a na stare roki przidzie rewma. Kiejsi hań downij mało gdo przi robocie siedzioł na stołku przi stole - ludzie łod rana do nocy stoli, chodzili lebo gónili. Gaździno jak rano stanyła, to cosik mało wiela pojadła a szła wartko odywać a podojić krowy. Jak dojiła to siedziała na małej sztokerli, abo czympiała. Potym jak co robiła to siodała przi piecu na ryczce, abo zaś na sztokerli jak baji szkrobała ziymnioki. Gazda dycki wiyncyj chodził a stoł, jako siedzioł, bo odbywoł byki, krowy kludził na miedze, kosił trowe, abo zaprzyngoł kónie do woza. Gaździno eszcze gor w lecie sie kupa zgibała abo chodziła po sztyrech, baji jak pleła w grzóndkach na zogrodzie, w ziymniokach abo w rzepie. Ludzie sie aji zgibali, jak sbiyrali jabka, ziymnioki, abo orzechy. Jak gazda sie uż fest urobił to sie oprził o mur, siednył na pnioku, abo se czympnył, gaździno se raczy siodała na sztokerli abo na małej ryczce ale yny na chwile, bo przeca roboty dycki było kupa a czasu niewiela. dzisio ludzie jak sie uż fest zasiedzóm, to idóm na siłownie abo do fitnessu. Kiejsi sie wziyno grabie abo widły a szło sie ruszać siano, zagrabować lebo kidać gnój. Chłopi jak ciupali drzewo w lesie abo kopali pnie to potym mieli rynce jako kulturyści. A kowolowi żodyn packi nie dowoł, bo poradził ściść rynke jako terminator. Ale co jo eszcze pamiyntóm, to starzi gazdowie dycki jak poobiadwali, to se szli legnónć, aspóń na chwile, coby sie jodło poukłodało w brzuchu. Lygali aji chłopi pod strómami jak był hyc, coby se kapke dychnónć a spocznónć łod ciynżkij piloby. Tóż a kiej sie siedziało przi stole? Yny lecy kiedy sie siodało przi niymu na stołkach, bo stół to był symbol ołtorza, a na nim dycki leżoł chlyb, na kiery ludzie prawili, że to je Ciało Chrytusa. Familija siodała przi stole**

**jak obiadwała. Dziecka musiały być wtynczas słuszne, bo Foter sie na nich szpatnie dziwoł. Wszyscy siodywali ku stole aji na Wilije, bo to była przeca najważniejszo wieczerza w roku. Gazda siedzioł przi stole jak przijechoł ujec z miasta a pospołu wyrzóndzali, co sie robi na Świecie a w polityce. Gaździno przi stole siedziała dycki hyrnie przi szkubaczkach, pospołu z inkszymi babami, kiere se przisły pośpiywać, powyrzóndzać a napić sie warzónki. Tóż widzicie, że kiejsi ludzie fórt sie gibali a przi stole siodywali yny roz za dnia na chwile. Tóż jak uż mocie takóm robote, że musicie na stołku siedzieć, to se roz za czas stóńcie, podziwejcie sie za okno, abo se czympnijcie. Człowiek sie musi gibać, inakszy na starość bydzie nimocny, abo ani tej starości nie dożyje.**



**Marzanna – Matka Ziymia**

**Siyrpiyń to je miesiónc, w kierym świyntujymy kóniec źniw - w ludowej kulturze sie na to prawi Dożynki lebo czas wiyńców. Jednako dycki jak widzymy w kalyndorzu cosik na czyrwióno to sie trzeja podziwać spadki do naszej słowiańskij historyji, bo każde kościelne świynto, było kiejsi świyntym Słowian, kierymi my sóm. Tóż tysiónc roków tymu Słowianie dziynkowali Matce Ziymi Marzannie, na kieróm baji w Rusach sie prawiło Mokosz. Po dziedzinach sie dziynkowało za to że łobilo je godnie a że bydzie godnie chleba na stołach po chałupach. Dzisio sie świynci wiyńce kiere sie robi gor z pszynice abo z reżu. Ale kiejsi hań downij ty wiyńce sie robiło ze zielin, bo w siyrpniu óny umiyrały a wiyndły, tóż sie jich suszyło a wieszało pod bóntramym, coby sie ludzie przez cały rok lyczyli na rostomajte nimoce, bo przeca cetli kiejsi nie było. Wierziło sie, że Marzanna kieróm na jor sie utopiło a spoliło we wodzie, terazy schodzi na ziymie a dowo ludzióm wszystko nejlepsze, co mo. We wiyńcu by miały być zieliny a łobili, kiere ludzie chcieli coby obrodziło na rok. Baji jak latoś było mało pszynice a kupa jynczmiynio, to pszyniczki we wiyńcu musiało być godnie - takowno była ta magija. Ta Marzanna była fest płatno u Poloków, Czechów a Słowoków. To była tako Matka Ziymia. W pieśniczkach, kiere sie śpiywało gor na Ślónsku Marzanna była Boginióm żywota a śmierci. Na głowie miała dycki wiyniec, a była obleczóno jak młoducha - cało na bioło, na karku paciorki, zesieczóne obili, jabko, a złoty klucz, kiery otwiyro brame do inkszych światów a dali do jesiyni zimy a jora. Ponikierzi prawióm, że baji Maryśka abo Kasia s pieśniczek a s pogodek to sóm taki małe Marzanny. Jak potym przyszli katolicy, to baji w Gnieźnie Marcin Bielski w 1551 roku napisoł, że " Marsa mianowali Marza, tóż potym po naszymu Marze lebo Marzanne topili we wodzie". A potym dziepro powstoł kult Matki Boskij Zielnej. Ty wszystki oblyczki, kiere Słowianie noszóm, wszystki wiyńce a pieśniczki to je ze starucnej tradycyji słowiańskij, kiere nóm dali nasi hań downij praojcowie. Gazdowie a gaździnki bydóm przi dożynkach dziynkować Pón Bóczkowi**

**za to że godnie zorek latoś sie pokulało do kómbajnów. jak w kościołach dożynkowy wiyniec bydziecie niyść przed ołtorz, to se spómnijcie na Marzanne, bo óna tukej była na długo przed tym, jako Maryja, przed kieró klynko terazy kupa słowiańskigo ludu. Pamiyntejcie, że zieliny trzeja terazy targać a suszyć coby Wóm cały rok służyły. Każde zorko, kiere do miecha spadnie, utargoł Pón Bóczek. Bo przeca bez niego ni ma nic. A Marzanna a Maryja? Jo se myślym, że mu pómogajóm, jedna przi źniwach a drugo przi zielinach. Podle tego jako se każdy wierzi.**




## Letnikorze

**Maryśka s Władkiym bywali w Hażlachu a pospołu gospodarzili uż wiyncyj jako sztyrycet roków. Na gróncie było dycki kupa roboty, przi dzieckach też, a eszcze musieli opatrować starych Fotrów, s kierymi bywali pospołu w jednej chałupie. Nó ale przeszły roki, Fotrowie umrzili, dziecka sie s chałupy powykludzały, tóż maryśka a Władys zustali sami. Roboty było fórt na gróncie kupa, ale maszyny były lepsze a uż pómału wszystko same robiły. Jednego wieczora obo se siedli przi stole w kuchyni a wyszpekulyrowali, że se weznóm na kwartyr letnikorzi. Izby sóm, Maryśka jim uwarzi a na dziedzinie je dycki lepszy jako w mieście - ponikierzi sóm jako na wczasach. Tóż dobre, Władek doł ogłoszyni do Głosu a za dwa dni uż u nich była familija z wiynkszego miasta - baba, chłop a dwoje dziecek. Od poczóntku było s nimi kupa srandy. Tóż baji rano, gazda stowoł o pióntej a uż burził na dwiyrze letnikorzi, coby stowali. Babie kozoł iść Maryśce pómóc krowy dojić, chłopa wzión do chlywa ku odbywaniu a dziecka niechoł spać. Letnikorze nie wiedzieli, co sie robi, ale tóż dobre, nauczyli sie aspóń dojić a odbywać. Paniczka sie aji przi tymu dozwiedziała, jako sie robi mlyko, a chłop poznoł kany babuć mo sznyclówke. Dobre, porobióne było, tóż gaździno całóm familije pozwała na śniodani. Fajnie szmakowoł bioły syr a mlyczko, bo przeca se go wydojili a uż terazy wiedzóm że mlyko je łod krowy a nie s pudełka. Po śniodaniu gaździno wziyna dziecka, coby posbiyrały wajca. Przełogrómnie sie dziwiły, jak se wszymły, że wajco wylazuje kurze z rzici. Ale czy to je taki samo wajco jako s kónzumu? Uwidzymy. Na łobiod gaździno zrobiła ziymnioki s kiszkóm a usmażiła pore wajec na maśle. Dziecka sie dziwiły, żez ty wajuszka z kurzi rzici sóm o wiela lepsze jako ty s magacynu. Po obiedzie dziecka sie poszły pobawulkać na miedze. Uwidziały kupa zwierzónt, kiere znały yny s ksiónżek - krowy, kozy, baróny lebo bażanty. Baba s chłopym poszli s gaździnóm na zogródke. Fajnie tam wóniało ziymióm. Dostali po kopaczce a kopali ziymnioki, wytargowali aji pietruzieli, marekwie a nasbiyrali malin. Gaździno uwarzi fajny kómpot - nie żodnóm bździne s plastikowej flaszki. A ziymnioki s jarzinami bydóm na bulczónke - takij polywki na isto eszcze nie jedli. Wieczór wszyscy se siedli na ławce pod lipóm. Nie trzeja było**

**żodnego radija ani muzyki, bo świyrszcze grały na swojich hóślach a jakisi ptoszek śpiywoł jak we wielkucnej operze. Na wieczerze każdy dostoł po wielkim kónsku chleba s masłym a zapił gorkiym maślónki. Ale na gorku sie nie skónczyło, tóż o mało wieczór nie rostargało haziel. Na drugi dziyń, zaś robota. Panoczek pojechoł s dzieckami a s gazdóm na torg przedować babućki a paniczka s gaździnóm szły macać kury. Potym sie jednako chyciły warzynio bulczónki. Tóż tak przeszoł cały tydziyń a letnikorze prawili na kóniec, że na takich wczasach eszcze nie byli. Miastowe dziecka už wiedzóm, że mlyko a wajca sie nie robi we fabryce a jejich miastowi Fotrowie poznali wiela piloby je na gospodarce, coby srobić chlyb, masło abo bioły syr. Na rok przijadóm zaś, už se izbe napytali. Weznóm możne swojich kamratów, tóż bydzie wiesioło.**



**My Słowianie**

**Skiyl my sóm? Baji my, kierzi bywómy na Cieszyńskij Ziymi? Tóż przeca że my sóm ze Słowian. A choć przez naszóm ziymie przes stówki roków przelazowały rostomajci wojocy, handlyrze lebo ludzie, kierzi sami nie wiedzieli skiyl sóm, to terazy mogymy rzyc, że w każdym jednym s nas siedzi Słowianin. Jak otwiyrómy gymbe a rzóndzymy - słychać starucne słowa, kiere hań downij w całej słowiańskij Polsce pisali aji wielcy poeci, baji Rej a Kochanowski. kiej oblykómy paradne oblyczki na jakisi świynto, to w nich kupa wiecy mo swoji słowiański korzynie. Kiej świyntujym Godni Świynta, Wielkanoc, abo baji Świyntego Jóna, to przeca kiejsi ty świynta były słowiański, nim eszcze tukej przyszli ci, co krziżym a aji mieczym nas nawracali. I jak sie podziwocie to zwyczaje na Wilije, na Śmiergust abo na świynto umrzików sóm fórt pogański. Strómek, siano pod obrusym, polyni świyczek na grobie, lebo loci dziołuch wodóm, mo fest słowiański korzynie. Tóż dobre, ale jak rzykómy do Pón Bóczka to sie mómy naszych słowiańskich prałojców wyrzyc? Na ni. Bo óni tak jako my, rzrykali do swojich bogów. Mieli baji Radogosta, Peruna abo Swarożyca - Daćboga. Mieli ali Światowida, kiery snoci cały świat widzioł. Terazy to je ganc podobne, bo każdo wiara mo swojigo boga a każdo prawi, że mo recht. Słowianie mieli bogów, kierzi opatrowali cały świat ale każdy mioł cosi na starości - jedyn lasy, inkszy grónty a eszcze inkszy pieróny s nieba. Krześcijanio majóm dekalog, Słowianie go też mieli a był takowy:**

**Swojich praojców - czcij**
**Grónty Fotrów - chróń**
**Matke Przirode - miłuj**
**Wiare swoji familiji - dzierż**
**Fotróm - pómogej**

**Starych - miyj w zocy**
**Młodych - rychtuj na ceste**
**Od móndrych - sie fórt ucz**
**W ciynżkij pilobie - sie nie lyń**
**Swój ród - przedłużej**

**Jak to zapamiyntocie, to na isto bydóm z Was naozajst Słowianie. A jak sie podziwocie do zdrzadła to uwidzicie kogosik, gdo kiejsi hań downij tukej na naszej Cieszyńskij, słowiańskij ziymi bywoł, ciynżko robił, kómusik przoł, groł, śpiywoł, żył a umiyroł. Idźcie wiyncyj do przirody. Legnijcie se na miedzy, oprzijcie sie o stróm, posłuchejcie jako szuszko las. Możne usłyszycie jakisi historyje naszych Prałojców. Idzie być Słowianinym a rzykać do Pón Bóczka. A jak gdosi chce porzykać do jakigosik słowańskigo boga, to uż je jego wiec. Każdy se wierzi jako chce. Slawa!**



**Pieczoki**

**Francek latoś poszoł na pyndzyj. Dostoł szumne grejcary, bo przeca cały żywot robił jako ajzybaner - jeździł na damfulach, jako maszynita. Dycki chcioł mieć takigo wielkucnego grilla, na kierym by poradził smażić rostomajte wórszty, miynso a inksze wieca, ło kierych sie mu ani nie blynsło. Bo tóż dycki jak sie chciało wórszt upiyc na polu jak byłl fajny czas, to trzeja było plac narychtować, drzewa nónść, naciupać a esze jakisi patyki, coby wórszt na nich nastyrkać. A na grillu - ros, dwa trzi a rostomajte dobroty hned szło upiyc. Tóż Francek każdy dziyń cosik smażił, a s jego zogródki szoł dym, barży jako s dyfule, kieróm cały żywot jeździł. Yny starziczek chodzili po placu a głowóm kryncili, bo przeca na isto sie Jozefowi w głowie wszystko na rymby otoczyło. Prziszoł wrzesiyń a małokóńczycki odpust, tóż cało familija wiedziała, że trzeja pómału sie chytać kopanio ziymnioków. Francek zieliny kosóm obsiyk, wciepoł jich na miedze, kopaczke ze stodoły wykludził a namazoł oliwóm,coby nie piskała. Wszystko narychtowane. Francków grill też. Wypucowoł go, wónglo przikupił a aji boczku, wórsztu, bo przeca bydzie gościna, jak yny sie ostatni ziymnioczek skulo do corka. "Latoś nie bydzie pieczoków, latoś bydymy jeść jako wielcy panowie, bo przeca pieczoki to je taki jodło dlo parobków" - pomyśloł se Francek a kopaczke zapión do capka. Ale zapómnioł wół jak cielynciym był, bo każdy rok jak uż zieliny były suche a robiło sie pokopki - hledało sie w ziymi**

**ziymnioków, kierych sie nie wykopało na kopoczkach - to sie potym ty ziymnioczki wciepowało do zielin, kiere sie poliło. A Francek dobrze pamiynto, eszcze jak był dzieciym, że jego foter jak wraził papiór do suchej zieliny a jóm podpolił, to szoł s tego biolućki dym. Nejprzód sie klejzoł po zielinie, a potym uż szoł do luftu a w czyrwiónym postrzodku sie piykło to co nejlepsze - pieczoki. Chłop zawrził oczy a se to wszystk spómnioł, tóż mu ślina zaczła do gymby ciyc. Ale hned sie spamiyntoł, bo przeca grill uż czako tóż trzeja sie śpiychać s kopoczkami. Przeszoł tydziyń, dwa, wykopane ziymnioki uż spióm w corkach a zieliny w kopkach na miedzach sóm ganc suche. Tóż starzik wzión capka zapnół bróny a przejechoł pore razy po ziymioczysku. Ledzy kany powyskakowały ziymnioczki, kiere sie kansik schowały przed kopaczkóm. Tóż starzik s wnukami jich posbiyroł do miecha, wzión kónsek papióru, maszynki a podpolił jednóm kopke zielin. Jak sie uż to roschajcowało to wciepoł pore ziymnioków do postrzodka a poszoł odbywać. Wnukóm przikozoł, coby wachowały ognia, bo downo nie padało a było dokoła sucho. Francek na zogródce smarził swoji wórszty, ale uż mu to rzicióm wylazowało. Naroz cosik poczuł. Nie był to dym s wónglo, ale zawóniało zielinóm. Dziwo sie a starzik s wnukami pieczoki robióm na miedzy. Jeróna kandy, zjod by jednego, bo s boczku sie mu uż odbijo, a s tego wórsztu mu je ganc szpatnie. A wnuki miały radość. Bo taki pieczok to je nejlepszo dobrota, jakóm idzie na jesiyń na gróncie upiyc. Tyn czorny ziymnioczek, jak sie go odewrze, to w postrzodku je żółty, a wónio wszystkim tym co rośnie na miedzy. Ani talyrzi nie trzeja, styknie to do pazurów chycić a jeść. Francek se dziepro wtynczas wszymnył, że nejlepsze je to nejbarży ajnfachowe. Styknie ziymniok wciepać do fajera a uż je fest dobre jodło. Tako mało czorno wiec - pieczok, łod kierego dziecka majóm pazury a pusy zmazane, to ni ma sprosty ziymniok - to je ziymniok, o kierym wiedzóm yny ponikierzi. Francek se siednył przi fotrowi. Pogrzeboł patykiym w czyrwiónym fajerze, iskry wiesioło poleciały do luftu. Pyto sie starziczka: "Dosz mi pieczoka"?. Chłop sie na niego podziwoł a prawi: "Tóż toć że ci dóm, ale wiysz co, tyn wórszt s grilla mi fest wónio, tóż jutro mi go musisz usmażić. Naozajst bydzie fajnie szmakować s pieczokiym...".**



**Starzikowe godziny,**

**Dycki jak pamiyntóm, wisiały na ścianie na wyrchu, coby se jich dziecka nie ściepały na głowe. Starzikowe godziny. Starzik jich kupił za starej Polski jak eszcze robił jako ajzybaner. Na jor a w lecie człowiek se bar-zo ani nie wszymnół, że godziny na ścianie wiszóm, bo roboty było dycki kupa a wiela je godzin, to sie wiedziało podle tego, kiej sie szło odbywać gowiydź, abo jak sie szło siyc trowym rano, abo eszcze wtynczas kiej kury drepsiły spać. Ale jak przyszła jesiyń a długi wieczory, a roboty uż było miyni, to sie wiyncyj siedziało w chałupie przi kachloku a s izby było słychać, jak cykały starzikowe godziny. Jak se baji człowiek legnyl do legiera, to taki cykani go hned uspało. Ale taki zygor, mioł dusze, bo w nim żodnych baterek ani eletryki nie było. W postrzodku sie blyszczały same zymbatki a sprynżyny. Wszystki sie toczyły jakby tańcowały owiynzioka - jedne były wartki a drugi pómalejsze. Cajgier sie fórt kolyboł, w te a we w te, fórt a fórt, jakby sie gdo na niego dziwoł, to naozajst uśnie. Ze zadku był cały s drzewa, tóż wszystko co sie w nim w postrzodku robiło było słychać jakby ze starych górolskich hósli. Mierził czas całej**

**familiji dycki, jak było dobrze a kapke gorszy, jak sie nowe dziecio rodzio to bił wiesioło, a jak starzik umrzili to stanył a stoji do dzisia. Jakby ty godzny wiedziały, że tego co jich kiejsi kupił uż ni ma s nami. Prógowoł godziniorz cajgier dorobić, porzóndnie sie jich kluczym naciógło - wszystko na nic. Starzi ludzie prawili, że taki godziny se żyjóm swojim żywobycim. Czasym je tak, że stare godziny stojóm pore roków, a potym zaczynajóm zaś chodzić a bić. Możne se muszóm kapke pospać, wyspoczywać a możne sie nie poradzóm dziwać na tym świat, jaki mómy terazy. Co taki zygor widzioł a słyszoł? Jakby mioł w sobie kamere, to by s tego był fest długi film o każdej familiji. Starzikowe godziny fórt wiszóm jako kiejsi. Dziwajóm sie na nowe generacyje dziecek, kiere sie w izbie bawulkajóm. Myślym, że sie mi podarzi jakosik tyn cajgier wysztelować a zaś zymbatki zacznóm wiesioło tańcować. Siednym se wtynczas na stołku a bydym posłuchoł, co ty godziny bydóm wyrzóndzać. Kieby miały gymbe, to by miały co rzóndzić - na isto by nie stykło tydnia, coby tego posłuchać. Jak mocie taki zygor, to go nie wyciepujcie. Jak poradzicie to go dejcie godziniorzowi sprawić, bo to cykani a klepani w postrzodku drzewianego pudełka, to je muzyka kieróm posłuchały nasze starki a starzicy. Rzeknie gdo, że taki zygor wónio oliwóm, na ni bo naozajst wónio zabijaczkóm, polywkóm, bulczónkami kiere sie hań downij warziło, zielinami kiere sie suszyło pod bóntramym a chlebiczkiym, co go gaździno wyciógała s trómby. Ale wónio aji świyczkóm, kieróm sie zaświyciło starzikowi, jak umrził a zogródkóm, co była za oknym w kierej szumne kwiotki zaglóndały do starczynej izby Nawóniały sie ty godziny, nadziwały a nasłuchały kupa wiecy. A co bydóm wyrzóndzać tym, kierzi przidóm po nas? Tego sie na isto nie dozwiymy, bo yny godziny to wiedzóm...**




**Czymu trzeja chodzić po chałupach**

**Hań downij sie ludzie jakosik wiyncyj nawszczywiali, jako terazy. Baji Starki, Starzicy, Stare ciotki a ujcowie, jak yny kole chałupy mało wiela porobili, to sie hned łoblykli, bótki obuli a szli. A kany chodzowali? Tóż przeca, że ni przed siebie - dycki uż łod rana wiedzieli, że dzisio nawszczywióm tego a tego przociela. Terazy uż wiym, żę to było na isto skyrs tego, że nie chcieli być sami. Bo dycki tak, było a fórt je, że człowiek ku człowiekowi ciógnie - podrzistać, pobalandrować, abo aspóń se kapke pospołu posiedzieć. Eszcze jako synek pamiyntóm, że sie chodzowało po chałupach. A nie była to żodno ostuda, bo przeca trzeja sie było ros za czas zynść, coby powyrzóndzać co sie na dziedzinie robi. Dycki jako pamiyntóm w każdej chałupie było cosik upieczóne - buchta, kołocz abo jakisi ciastka. Bo hań downij baby piykły wiyncyj jako terazy, coby mieć we szpajsce cosik na plechu. Na nawszczywie sie dostowało kónsek buchty, czasym bómbóna a tej. Starsi pili kawe s takich szklónkach w plastikowym koszu s uchym, ale takich szklónek dzisio uż ni ma. Od nawszczywy do nawszczywy sie kupa wiecy porobiło, tóż Mama abo stare ciotki miały o czym wyrzóndzać. Dzisio sóm telefóny, tóż ludzie przestali chodzić po**

**chałupach, bo to przeca je kapke ostuda. dzisio ludzie sóm tacy sami dlo siebie - a to ni ma dobre. Kiejsi też sie nie chodzowało do przocieli za czynsto, bo sie prawiło: "chcesz mieć kamrata dobrego, nie chodź za czynsto do niego". Na co sie eszcze chodzowało po chałupach - coby pojczać grejcary, soli, cukru, mółki, pieprzu, majyrónku, abo aji wajec. Co hybiało, to sie pojczowało a potym oddowało. A przi tymu też było kupa rzeczy, bo przeca yny tak wlyźć a hned iść to nie było fajne. Trzeja było dycki siednónć, jak było zima to sie łogrzoć przi kachloku a aji baji wypić tej. Gorszy jak gdo pojczoł a nie oddoł, to była ostuda. Bo jak sie eszcze zaszło a rzekło, że sie oddo za tydziyń to było słuszne, ale nic nie rzyc a oddać za miesiónc - to s tego mógły być kurowody. Do Starki sie chodzowało nejradszy, bo Stareczka dycki wraziła do kapcy kołocz, bómbón a aji jaki grejcarek. Ale taki už sóm Starki, że jak wnuki przidóm, to musi dać a tak je do dzisia. Chodzowało sie po chałupach aji skyrs tego, coby jedyn drugimu pómóg. Gdosi cosik potrzebowoł to skozoł po ujca, brata abo fotra a tyn prziszoł. Baby też chodzowały pómogać ale barży do szkubaczek, łuskaczek abo kopoczków. Grejcarów sie za to nie brało, ale trzeja to było odrobić. Przi takowej robocie było dycki moc srandy, bo sie wypiło piwo, pore sztamperli gorzołki, abo warzónke. Dało sie przocielowi pojeść, napić, porzóndziło sie, pośmioło, czasym aji zaśpiywało, zagrało a było wiesioło. Człowiek nie wzión za robote ani grejcara, ale i tak szoł wyśmioty ku chałupie bo pómóg, a to było najważniejsze. Kiejsi hań downij ludzie ciónglі ku sobie, ale to był ganc inkszy świat, kierego už ni ma a isto nie bydzie. Tóż terazy yny od nas zoleży, esi sie bydymy wiyncyj nawszczywiać. Bo se terazy spóminóm, że przeca mój Starzik dycki prawił: "w chałupie (swoji) ludzie umiyrajóm, tóż už lepszy chodzić po cudzych chałupach, możne człowiek bydzie żył dłógszy..."**



**Mietła**

**Uż po kapce idzie jesiyń. Czuć jóm w lufcie a po strómach, bo liści zaczyno sztrajchować na złoto a na czyrwióno. W zogródkach ludzie zaczynajóm robić porzóndek a aji obrzazować strómy s gałynzi. Kiejsi jak eszcze po chałupach były stare kachloki, to sie taki chebzi spoliło pod blachóm abo w cyntralnioku. Jak kansik była brzózka a sie jóm obrzazało, to gazdowie nigdy gałónzek nie polili. Z brozy sie robiło mietły. Nejlepsze mietły robili starzicy, bo wiedzieli, jako gałynzie dać do kupy a w kierym miejscu to drótym chycić, coby sie nie rozleciała. Nie wszystki gałynzie z brzózki sie godziły na mietłe. Nejlepsze były taki oto długi na meter. Musiało jich być tela, boby jich nie szło objónć packami. S hrubszej gałynzi sie robiło sztyl, kiery musioł być rowny. Jak uż sie gałónzki dalo do kupy, wraził sie pomiyndzy nich sztyl, to sie to wiónzało drótym. Dycki na kóniec trzeja było eszcze na pnioku siykiyrkóm wyrownać gałynzie na kóńcu a fertik, mietła gotowo. Hań downij ludzie wierzili, że jak sie piyrszy roz zamiatało to trzeja było se pomyśleć jakisi życzyni. Mietły sie robiło podle tego, kany sie nimi zamiatało. Długsze były na plac, do zamiatanio liści a krótsze baji do chlywa abo do siyni. Zamiatać mietłóm trzeja umieć, ni ma to taki ajnfachowe jako sie zdo. Jak uż mietły po czasie ubyło to sie na nióm prawiło oszkrabek abo szkrobaczka. Była dobro baji do zamiatanio kurzińców we chlywie. Mietłe sie dycki stawiało gałynziami do wyrchu, bo to snoci odganiało szpatne moce. Kiejsi hań downij jak sie posioło obili to sie styrkao mietłe do ziymie, coby żodyn tego posiotego nie urzeknół. Na wiesielach eszcze do dzisia sie lecy kany tańcuje mietlorza. Je to taki srandowne tańcowani, w kierym chłop tańcuje z mietłóm. Nowo mietła, kieróm sie robi na jor z młodych gałónzek wónio jak sie nióm zamiato. Każdy na isto słyszoł, że na mietłach lotały czarownice, tymu hań downij sie stawiało kole nowej chałupy mietłe, coby czarownice se myślały, że tukej uz jakosik bywo. Mietłe, kiero je na zdjynciu żech zrobił wczora. Kapke je koślawo, ale zamiato dobrze. Cały sztusek gałónzek żech se niechoł na zaś, bo mietła sie zedrze a zamiatać kole chałupy przeca fórt trzeja. A mietłe stawióm yny pod stodołóm abo pod chlywym, bo przeca u mie w chałupie naozajst żodnej czarownicy ni ma...**



## Bez uroku!

**Kiejsi hań downij, jak sie na gospodarce cosik nowego ulóngło, to gazda s gaździnóm byli fest radzi. Bo przeca każde nowe kurzóntko, cieloczek abo barónek to była radość a ludzie na isto wiedzieli, że bydóm mieć s czego a przi czymu żyć. Wiela razy, jak sie baji krowa cieliła, to gazda społ na słómie we chlywie, coby warto krowie pómóc, jak baji cielok był szpatnie ułożóny w brzuchu. Jak sie už wysnożyła, to dowało sie cielokowi pić siare, bo miała w sobie nejwiyncyj dobrych wiecy a była jako cetle s witaminami. Kurczoczki, kaczki, trusioki a liwy sie kluły same. Yny trzeja było kwuczce srobić plac a gniozdo, coby se mógła spokojnie siedzieć a grzoć swoji dzieciónka. Jak sie jóm nasrało, to dziubała po pazurach, baji jak gdosi chcioł małego kurczoczka wziónśc na rynce. Małe cieloczki, barónki a kozy hned stowały na nożki a hledały cycka, bo przeca fórt były głodne. Jak gdosi obcy sie przyszoł podziwać na małe zwierzóntko, to dycki musioł rzyc: "Bez uroku!". Prawiło sie tak tymu, coby odgónić złe uroki, kiere mógła na gowiydź hynónć baji czarownica. Złe moce szły nie yny do chałupy, ale aji do chlywa. Jak gdosi nie rzyk "bez uroku" to kury przestowały niyść wajca, krowa miała miyni mlyka a baróny a byki były preciwne a zaczły bóść jak pierón. Taki urok, kiery ciepła czarownica szło odczarować a umiały to ponikiere starsze baby, kiere wiedziały jako to zrobić. "Bez uroku" sie prawiło aji jak sie szło s nowiydzkóm jak sie urodziło dziecio. Jak sie tego nie rzekło, to móg prziść deboł, a hynónć do kolybki podciepa. Taki podiep ryczoł, fórt chcioł jeść a były s nim same kurowody. Skyrs tego trzeja było fort wahować dziecia w kolybce a dować se pozór. Bez uroku sie prawiło i na zogródce, jak gaździnej urosły jarziny a gazdowi na gróncie obili. Dzisio też eszcze gor starzi ludzie tak prawióm, bo nie myślijcie se że diobłów, czarownic a złych mocy už ni ma. Sóm pochowane po lasach a po przikopach a yny czakajóm kany jaki urok na kogo wciepać...**



## Rowno noc a rowny dziyń - yny dwa razy do roka.

**Dziyń je tak dłógi, jako noc yny dwa razy do roka - jak sie zaczyno jor a jesiyń. Dzisio to sóm dlo wszystkich yny daty w kalyndorzu, ale kiejsi hań downij to były fest magiczne dni, w kierych ludzie wierzili w rostomajte wieca. Bo przes cały rok noc sie mocuje s dniym, ale w ty dwa dni noc a dziyń majóm tela samo godzin - po dwanoście. Dlo nas noc s dwacatego drugigo na dwacaty trzeci września to je poczóntek jesiyni, ale dlo tych, kierzi żyli hań downij na Cieszyńskij Ziymi to na isto był magiczny czas. W ty dni baji ludzie sie dziwali jaki bydzie czas. Jak dwacaty trzeci wrzesiyń był ciepły, to by miała być ciepło cało jesiyń. A jak ty dziyń było zima, to śniyg a mróz przyszoł rychlij**

**jako dycki. Jak w tyn dziyń padało, to ludzie wierzili, że bydzie padać aż do świyntego Andrzeja. W tóm noc, kiej dziyń je tak samo długo jako dziyń, dwie moce - dziyń a noc - światło a ćmok sóm tak samo silne. Ziymia je wtynczas nejbar-ży płodno, a je to snoci nejlepszy czas, coby sbiyrać owoce. Słowianie świyntowali wtynczas drugi plóny, bo sie sbiyrało godnie malin, jabłek, gruszek a jarzin. W noc przesilynio Słowianie dziynkowali za to, że ziymeczka jim eszcze dała godnie wszystkigo ze strómów a ze zogrody. Ta ziymia to była dlo Słowian bogini Mokosz. Ale w te noc swoji świynto miały aji czarownice, kiere na mietłach leciały na sabat. Taki sabaty, były w baji goraliji na gołych gróniach, kany nie było żodnych strómów. A co sie tam wyprawiało, to lepszy nie pisać, bo to dziecka eszcze poczytajóm. W tóm noc chłop a baba byli rowni. Cały rok sie gazda s gaździnóm wadził, bo obo chcieli, coby było po jego. Ale w te noc sie pogodzili, bo babski a chłopski moce sie wyrownały. Życi a śmierć też jakosik sie dorzóndziły, bo ludzie wierzili, że sie urodziło w te noc tela dziecek, wiela umrziło starek a starzików. Dwa razy do roka świat sie nie kolyboł. To tak jakby na starej żerdzi siadły s jednej a s drugij stróny po trzi kury, abo jakby baji se gazda chycił do obu pacek dwa miechy ziymioków, kiere wożóm tela samo. Dlo Słowian ta noc to było świynto dożynek. Polili fajery, balandrowali a byli radzi, że bogowie jim dali godnie wszystkigo, że sóm pełne corki a miechy. Tóż na rok, jak sie zaś noc srowno s dniym a jak na kalyndorzu posuniecie okiynko o jednóm liczbe dali to se spómnijcie na swojich hań downych słowiańskich praprastarzików, dlo kierych to była noc pełno cudów a rostomajtych dziwokich wiecy. Ale eszcze Wóm rzeknym na kóniec, że jak uż było dwacatego sztwortego września ,to kury pospadowały ze starej żerdzi, baba s chłopym sie zaś zaczła wadzić, światło ze ćmokiym a dziyń s nocóm sie zaczli mocować. Worce w tóm noc przesilynio se siednyć a posłuchać jak sie świat nie gibie ani na prawo ani na lewo. Ón stoji...**



**Baba Jaga**

**Idóm delsze jesiynne wieczory. Dziwómy sie do hytrych telefónów, do telewizora, abo do kómputerów. Ale hań downij jak eszce ani nie było eletryki po chałupach, to ludzie siodali przi kachloku, abo przi stole a czytali jakisi gazety, ksiónżki, abo Biblije. Małe dziecka szły ku starce, abo ku starzikowi a posłuchały pogodek a legynd o rostomajtych ludziach, królach a wiecach, kiere były na świecie. Jednako jak były przeciwne, a Tatowie jich chcieli po rzici walić, to stareczka sie yny podziwała przez łokno na ćmok, na las a uż wiedziała o czym bydzie wyrzóndzać, coby dziecka były posłeszne. Zaczła pogodke o Babie Jadze. Baba Jaga dycki bywała w lesie, bo las to był taki plac, w kierym było czasym ćma aji w dziyń a szło sie w nim stracić, bo było godnie strómów. Tóż**

**jak gdosik wloz do lasa za daleko a uż nie wiedzioł kany je, to było po nim, bo Baba Jaga sie uż na isto na niego s krzoków dziwała. Była to staro baba, oblyczki miała stargane, nos krziwy, długi cycki, kierymi snoci dusiła ludzi, staróm czopke na głowie a zedrzite bótki na szłapach. Bywała dycki w postrzodku lasa w małej drzewiónce s czornym kocurym, godym abo s parszywóm żabóm. Chałupa Baby Jagi miała szłape, na kierej mógła po lesie chodzić, tóż żodyn nie poradził na isto rzyc, kany jóm widzioł, bo sie fórt gibała. Włosy miała długi, biołe a podpiyrała sie krziwakiym. Oczy też miała biołe, tóż szpatnie widziała a snoci szpatnie smerdziała. Baba Jaga to jednako nie była Wiedźma, bo Wiedźmy pómogały ludzióm, lyczyły jich, sbiyrały zieliny a odganiały złe moce. Baba Jaga jak wylazowała ze swoji chałupki, to sbiyrała patyki po lesie, abo zieliny kierymi snoci truła ludzi. Wierziło sie, że jy dziecka a tych kierzi sie stracóm w lesie, tóż dycki mamy przikazowały, coby dziecka za daleko do lasa nie wlazowały, bo tam może być Baba Jaga. Ale s nióm naozajst było kapke inakszy. Kiejsi hań downij, jak eszcze u nas nie było krześcijaństwa a dochtorów, to lyczyły yny wiedźmy a czarownice. Jako żech przedtym napisoł, óny pómogały ludzióm - jak nie pómógły to nie zaszkódziły. Ale naszli sie farorze a biskupi, kierzi prawili, że óny robióm źle, tóż poniekiere s nich poszły do lasa a raczy tam bywały. Kupa wiedźmów a czarownic krześcijaństwo wymordowało, choć óny fest ludzióm pómogały. Tóż skyrs tego, potym nieskorzi na ty, kiere obyły sie prawiło Baby Jagi a powymyślało se na nich, że baji żeróm ludzi a dziecka. Ale wiycie, dycki se trzeja dować pozór jak sie idzie do lasa, a za daleko ni ma co odchodzać od chałupy. Jak uwidzicie starke, co sbiyro patyki, to lepszy odyndźcie precz. Pamiyntocie jak stareczka wóm wyrzóndzała o Babie Jadze? To terazy wóm rzeknym prowde. Óna was yny straszyła, bo to je wiedźma, kieróm przegónili do lasa. Ale wasze dziecka o tym eszcze nie wiedzóm, tóż jak was nasrajóm, jak sóm przeciwne a mocie jaki las kole chałupy, to jim wyrzóndźcie takóm pogodke o Babie Jadze. Yny że potym do tego lasa jich bydziecie musieć zakludzić, bo óny bydóm chcieć aspóń uwidzieć chałupke na szłapie. Na szczynści dlo was, to chałupka poradzi fest wartko uciekać a Baba Jaga sie schowie kansik w krzokach.**



## Świynty Michoł a Perun

**Dycki jak było świyntego Michoła w kalyndorzu, to ludzie aji na Cieszynskij Ziymi wiedzieli, że cosik sie kóńczy a cosik zaczyno. W tyn dziyń pogóniczóm, chaśnikóm a szuchajóm sie kóńczyła słóżba. Dziywki, kiere słóżyły u bogatych siedloków też szły na zime do chałupy. Na odchodne dostowali annielski śniodani, abo go nie dostali wubec, tóż sie prawiło: "Świynty Michoł swaczyne przekichoł". Hań downij było tak, że hudobni chałupnicy, kierzi mieli yny kónsek pola a wiyncyj dziecek, posyłali ty nejstarsze na słóżbe. Na zime musieli jakosi sie wszyscy wyżywić, tóż biydy było w ponikierych familijach fest. Na świyntego Michoła to był ostatni dziyń, kiej gazdowie sioli obili. Prawiło sie, że jak tyn dziyń je ciepło, to aspóń zorka nie zmarznóm w ziymi a jak ku tymu zahóczało s nieba, to było eszcze lepszy. W całych Karpatach a aji w naszych Beskidach, baczowie kóńczyli paść swoji owce na gróniach. Bacza jak zagasił fajer, kiery sie polił przez wiynkszóm czyńść czasu, to robił nad nim znak krziża. Musioł eszcze aji sałasz zawrzić a narychtować na zime, coby móg do niego zaś prziść spadki na jor. Jak baczowie przyszli do dziedziny, to dowali dzieckóm a babóm redykołki - małe syrki podobne do zwierzónt, a gazdów, od kierych mieli owce - czynstowali gorzołkóm. Pastyrze mógli od Michoła uż paść bydło na rozpuszczke, bo s gróntów było wszystko poskludzane, tóż krowy ni mógły żodnej szkody uż srobić. Prawiło sie, że "po Michale możesz paść aji na powale". Na świyntego Michoła siedlocy miyndzy sobóm pisali nowe umowy na najym gróntów a miedz a targali ty stare. Gdo kómu był dłóżny jakisi grejcary, to mu musioł hned wrócić. Kiejsi hań downij siedlocy a gazdowie byli radzi jak na świyntego Michoła zahóczało s nieba. Ludzie wierzili, że był patrónym pierónów a poradził aji robić szudery. Downo tymu, jak eszcze Słowianie rzykali do swojich bogów, to yny jedyn s nich poradził pierónami walić, to był Perun. Wierzili, że snoci blyskawicóm powiónzoł lańcuchami diobła. Jak przyszło krześcijaństwo, to ludzie zaczli rzykać do Michoła, bo był ganc podobny do Peruna. Hań downij sie wierziło, że złe dusze nie umiyrajóm a zabić jich poradzi yny blyskawica. Tóż dowali obrozki a figurki Michoła przed dwiyrze do chałup a przed kościoły.**



## Babi lato

**Gaździnka wylazła z chałupy sie podziwać kapke na pole. Ostatni tydziyń fórt padało, tóż nie szło bar-zo ani nigdzi drepsić. Ze zogródki prawie wszystki jarziny sóm poskludzane, yny słóneczniki sie śmiejóm do świata a ledzy kany zustała w ziymi cebula, co jóm zapómniała gaździno s cerami wytargać. Słóneczko wylazło zza chmor a hned babe ogrzoło po jakli a po plecach. Uż człowiek wielasi roków po tym świecie chodzi, kości mo niedogrzote, tóż dycki je dobrze jak słónko sie o nióm oprze. Wszyndzi tańcujóm liści, bo jich pani jesiyń zamiato - pod stodołe, ku szopce, na**

**miedze a zaś spadki. Gazda jich fórt w dzichcie nosi do chlywa, bo przeca szkoda słómy - wszystko sie na gospodarce użyje, nic sie nie zmarnuje a nie wyciepie. Jesiyń to je tako pora w roku, że roboty je miyni, tóż człowiek mo czas, coby se siednónć a podziwać sie na tyn pomalowany na strzybno a na złoto świat. Jakosik to Pón Bóczek tak zrobił, że nejszmniejszy czas w roku to je aji czas smutku, bo wszystko dokoła umiyro a wiyndnie. S tego sie zaś na jor urodzi nowe, ale terazy człowiek o ty nie myśli. Gaździnka idzie miedzóm a naroz cosik jóm połechce po gymbie. Tóż przeca, babi lato, bez tego by jesiyni nie było. Biołe nitki, kierych wszyndy je moc, bo sie młode pajónki po deszczu pobudziły a wandrujóm od stróma do stróma, od krzoka do trowy a dali, po calućkij dziedzinie. Nie lza sie od tych nitek odgónić. Człowiek je uż czasym nasrany, bo to lezie do włosów, do gymby a na oblyczkach też tego je kupa. Ale marne, to je yny roz do roka a dobrze, że przed zimóm eszcze aspóń taki lato nóm prziroda dała. Bo jak uż przidóm długi, zimne wieczory a ludzie sie bydóm ciść ku kachlokóm, to se bydóm spóminać tyn ciepły wiaterek, w kierym tańcowały nitki a na nich małe pajónczki. Gaździnka sie zgiyna a pozbiyrała ostatni jabka, kiere z jabłónki spadły do suchej trowy. Eszcze z nich gazdowi dzisio kómpot uwarzi, bo potym nieskorzi to uż yny z pieczek. Starka też z chałupy wylyźli a siedli se na stołku ku słónku pod murym. Krziwakiym pogrzebała w liściach - zaś orzech, tóż go trzeba podniyść. Bo wszystko to je od Pón Bóczka. Nic sie nie śmi zmarnować, ale cosik na isto trzeja niechać zwierzyntóm - óny też chcóm zime przeżyć. Babi lato połechtało starke po zgrzibacónym czole. Zawrziła oczy a spómniała se jako góniła kiejsi hań downij za tymi nitkami. Wiela to było radości z takij małej wiecy. Stykło dzieckóm wylecieć na pole a hned se naszły jakisikej hyzdy. Gazda niesie ku chlywu ostatnióm dzichte liści. Miyndzy tymi liściami sie naszeł pajónczek, kery po babim lecie wandrowoł. Darmo, na zime zustanie z krowami a na jor wylezie na miedze, aspóń mu tukej bydzie ciepło. Tak sie toczy tyn nasz swiat fórt dokoła. Terazy my sioli, sadzili a uż ziymnioki sóm w corku a obili na piyntrze. Chytejmy to, co je terazy a tukej kole nas, bo czas leci. Babi lato furgo na wietrze yny na chwile. Starka to wiedzóm, tóż skyrs tego mrużóm oczy a sóm fest radzi jak jich słóneczko a ty strzybne nitki łechtajóm po gymbie. Óna sie uż przez ty wszystki roki nauczyła chytać to, co terazy je a za chwile tego ni ma. Żywobyci je jako ty nitki, kiere targo wiater, ale trzeja czasu a roków, coby człowiek se tego wszymnół. Starka uż to wiy...**

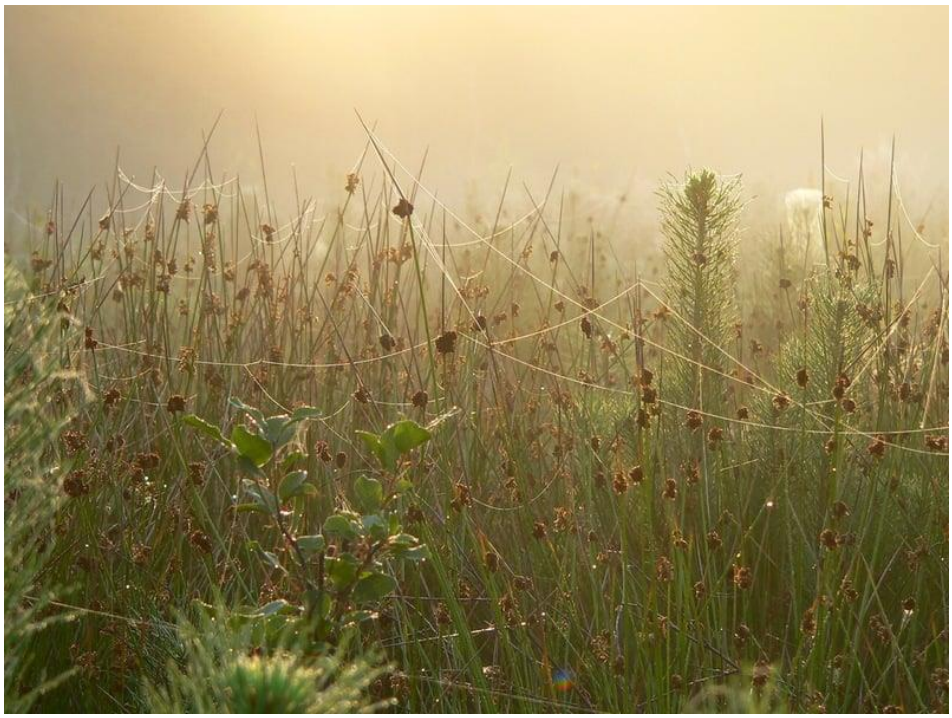

**Hań downij swadźba - terazy wiesieli**

**Wiycie kiej w roku było kiejsi hań downij nejwiyncyj wiesiel? Tóż przeca, że na jesiyń. Roboty uż tak mocka nie było, wszystko było poskludzane, wieczory były coros dłógsze, tóż szło sie do tego porzóndnie przirychtować. Nasi sławiańscy praojcowie, na wiesieli prawili swadźba. To było dycki wielkucne świynto, bo sie wiónzały ze sobóm pospołu dwie familije - dwa rody. A czymu eszcze na jesiyń? Bo hań downij było tak, że młducha musiała mieć wiano. A nejlepsze wiano, to była na isto pierzina a zogłowek. Ale niż sie młodzi zeszli pospołu, to jim było trzeja kapke pómóc. Hań downij to robił swat. Swat to był gdosi, gdo wiedzioł, że sie baji synkowi jakosik dziołucha podobo, abo dziołusze synek. Tóż chodził łod jednego do drugigo a wypytowoł sie po zdaleku, esi sie majóm ku sobie. Nejgorszy było ze starymi swobodnymi babami a chłopami, tukej ani swat nie pómóg. Jak uż sie młodzi zaczli galanić, to potym swat szoł do Fotrów dziołuchy a pytoł czy jóm wydajóm za tego a tego synka. Jak rzeki, że ja, to sie zaczło rychtować swadźbe. Dzisio sie zdo, że swatów uż ni ma, ale jak sie tak podziwómy, to wiela razy kamrat synka, abo kamratka dziołuchy poradzi zeswatać dwoje, kierzi ani nie wiedzóm, że sie ku sobie majóm. Jak uż było wiesieli, to najważniejszo zabawa, gor dlo dziołuch to były oczepiny. Hań downij młoducha miała na głowie wiónek, nieskorzij welón, kiery ciepała za siebie a swobodne dziołuchy musiały go chytać. Wierziło sie, że ta kiero go chyci, to sie hned wydo. Na Cieszyńskij Ziymi młodusze sie dowało na głowe czepiec. Jak kiero baba chodziła bez czepca a miała dziecko, to sie na nióm prawiło zowitka, bo se zawijała czep a spinała szpangóm ze zadku głowy. Hań downij jak młoducha a żynich uż szli do ślubu, to młodzi syncy, kamraci młoduchy, abo ci kierzi sie z nióm galanili stowali pospołu a chcieli żynicha zastawić, coby sie nie poradził dostać ku dziołusze. Tóż żynich musioł mieć przi sobie gorzołke, kieróm dowoł tym chłapcóm a dziepro go puszczali. Do dzisia na Cieszyńskij Ziymi sie robi szlogi, kiere sóm starucnóm tradycyjóm naszych przodków. Robiło sie eszcze tak, że jak uż młodzi byli po ślubie, ale eszcze przed wiesielim, to ty podciepy kradły młoduche, coby jóm drugi roz żynich wykupił gorzołkóm. U Słowian, młoducha niż wylazła s chałupy to pytała swój ród, swojóm familije, coby ji przeboczyli, że idzie s chałupy. Dziołucha dziynkowała Tatóm, że jóm wychowali a dali ji wiano. Eszcze terazy na Cieszyńskij Ziymi w chałupie młoduchy młodzi klynkajóm a Fotrowie jich błogosławióm. Śpiywo se przi tymu "Ojcowski Dóm" a rzyko sie "Ojczy Nasz". Obrónczki se na ślubie młodzi wymiyniali snoci eszcze we starucnym Egipcie. Piyrsze były zrobióne ze zielin, skóry a dziepro potym ze zielaza. Złote obrónczki zaczli robić Izraelici, a od nich to przejyni Rzymianie, kierzi jich przyniyśli do Europy. Na polskich ziymiach a aji na Ziymi Cieszyńskij obrónczki sie zaczło używać na ślubie dziepro w osimnostym wieku. Słowianie na swadźbie wiónzali młodym rynce a młoducha a żynich se wymiyniali miyndzy sobóm wiyńce. Oba rody ciónghy maszki, coby sie podziwać, esi małżyństwo bydzie iste.**



S

**Dziyń wajca**

**Wczora był snoci dziyń wajca. Wiycie tych dni czegosikej porobili tela, że człowiek nie poradzi tego pochytać. Każdo wiec mo na isto swój dziyń, tóż czymu by swoji świynto ni miało mieć baji wajco. U nas na Cieszyńskij Ziymi nejwiyncyj wajec je tych kurskich. Cosik mało wiela od kaczyc a trusiek. Nó, a je u nas taki wielkucny ptok, kiery do nas prziwandrowoł z Australije - struś. Tyn mo wajco - kiere woży tela, wiela piynć a dwacet wajec kurskich. Wajco było dycki na gospodarce. S niego sie lóngły kurczoki, kaczyce a trusioki. Ale dycki nejwiyncyj wajec nosiły a noszóm kury. Kura to je taki ganc ciekawy ptok. Rano stowo wczas rano, jak yny kokot zaśpiywo. A kokot to ni ma kura, to je taki ptok, o kierym Wóm cokik rzeknym za chwile. Eszcze ni ma bar-zo widno a uż kury dziubióm zorka a trowe. Muszóm se pojeść, bo gaździno czako na jednóm wiec - na wajco. Jedna kura go sniesie rano, inkszo po połedniu, a dycki jak sie wajuszko wkulo do gniozda to je radość, bo kura zaczyno dgokać. Ryczy na całóm stodołe, że cosik wysrała. Gaździno wiy, kany chledać wajec, bo kury jich rade noszóm wszyndzi tam, kany wiedzóm, że gazda nie wlezie. Idóm tam, kaj jim wszyscy dowajóm pokój. Czasym je tak, że we gnioździe je ze dwacet wajec, bo żodyn se nie doł pozór kany kura s wajcym idzie. Nejgorszy je s trusiokami, bo truśka wajco niesie dycki daeko od chałupy - kansik we krzokach, na kraju lasa, abo na miedzy. Taki gniozdo se robi, jako ji pasuje a kany chce. A na co je kokot? Kokot siodło kury. Jak jakosik kura sie mu fest spodobo, to jóm siodło wiyncyj. Potym jak zniesie pore wajec, to zaczyno kwuczeć a prawi sie na nióm kwuczka. Kwuczke lepszy niechać, bo jak sie nasro to poradzi dziubnónć - bróni wajec. S nich sie wylyngnóm małe kurczoczki, nowe życi, bez uroku, kiere hned góni po placu. Truśka a kaczyca też siedzi a wachuje swoji wajca, bo przeca nie bydóm po placu gónić same kurzóntka. Ale gazda a gaździno wiy, że nejlepsze co je z wajec to je naozajst wajecznica. A z czym sie jóm jy, to zoleży kiej sie jóm zrobi. Baji hned na jor, yny na maśle. Potym jak sie zogródka zazielyni, to ze sznytlochym. Ku zimie jak uż j babuć zabity, to ze szpyrkami. Na obiod wajco je dobre usmażóne na szmolcu ze ziymniokami a z kiszkóm. Wajco uwarzóne we wodzie idzie zjeść aji same, ale ponikierzi prawióm, że jednako nejlepsze wajco je w buchcie abo w kołoczu. Każdy rzóndzi co inkszego. Ale jedno je iste, że wajco to je żywot. Kiejsi hań downij przi każdej chałupie góniły kury, zbiyrały chroboki, dziubały trowe a zorka obilo. Dzisio sie paniczki dziwióm, że jak kupióm wajco z kónzumu to żółtko je biołe. Chcecie mieć czyrwióne żółtka we wajcach, to se kupcie z dziesiynć kur a puśćcie jich na zogrode. Ku tymu ze dwa miechy obilo a kokota. Szopke Wóm zrobi chłop. Tako wajecznica z wajec od kur, kiere se nasbiyrajóm to je cosik takigo o czym ludzióm z miasta sie yny blynśnie. Sranda srandóm, ale dziyń wajca sie wajcu patrzi. Bood wajca sie wszystko zaczyno. A co było piyrsze, kura esi wajco to uż se muszóm filozofowie wyszpekulyrować. Jo se myślym, że jim to rzeknie kokot.**



**Kapke nieskoro, bo už je po świyncie rechtora, ale dycki. Spóminóm se jacy óni byli, kiej żech chodzowoł do szkoły. A to na ozajst było kiejsi hań downij, pamiyntajóm to yny ci, kierym je po sztyrycatce. Tóż jak mi było siedym, to mie Mama posłali do szkoły do Małych Kóńczyc. Wziyna nas paniczka, Zofija Cieślarka. Tóż w piyrszej klasie my sie uczyli liter a cyfer. Kupa kredy my wypisali na tabuli a strasznie moc tuszu w piórach po zeszytach, niż my sie nauczyli pisać a rachować. W piyrszej klasie my musieli umieć wszystki litery a cyfry. Gdo nie umioł, kómu rechtorka, mama abo starka nie poradziła tego wyłożyć, to potym starzik wykłodoł, a jak ón nie poradził to už potym yny foter. Drugo klasa to było czytani, malowani a na rachowaniu no przeca że tabula mnożynio. Wszyscy pamiyntómy, że nas "Cieślarka" uczyła tej tabule cały rok. Pod kóniec drugij klasy my znali mnożyni jako "Ojczy Nasz". We trzecij klasie przyszła prziroda, na polskim my zaczli coroz barży czytać a na matymatyce to už były nawiasy, coski nowego. We sztwortej klasie nas wziyna Pani Sztefka Twardziczka. Zaczli my sie uczyć przi nij ruskigo a geografiji. Biologije nas uczyła Marysia Berezino. Ta klasa od biologije, to były same szklane akwaria, we kierych cosik pływało. Co to było to na ozajst sóm nie wiym, bo to yny chciało żrać, ale na ścianach były narysowane kości, jakisi schematy s kierych nas Berezino odpytywała a jak my pisali sprawdzian to czytała ksiónżke, ale jednym okiym sie dziwała, co gdo robi. Fizyka? To była paniczka Jola Kijewsko. Óna jak wlazła to už każdy wiedzioł, że cosik sie bydzie robić, bo była taka energiczno, że nóm poradziła baji o tej energiji wyłożyć wszystko. Od sztwortej klasy nas uczyła matematyki a chemiji Wiesia Wołoszynka. Wszyscy my jóm posłuchali, ale mało gdo jóm rozumioł, abo nie chcioł rozumieć. Dziepro jak wloła jakisi kwas do zasady, to my spokopili, że to dowo sól a wode. Historyji nas uczył dyrechtor Andrzej Czakón. Wszyscy my sie go boli, bo wyglóndoł kapke jak Rumcajs z lasa, ale nauczyć poradził. Na gimnastyce my mieli dwóch rechtorów. Nas, synków uczył Pón Buzek, kiery był chemikiym, tóż my na wuefie fórt gónili za balónym, a jak Buzek mioł zastymstwo na chemiji to nóm prawil jakisi wzory, ale syncy fórt yny myśleli na tyn mecz kiery przegrali ze siódmóm klasóm, tóż syndzia - kalosz. Dziołuchy miały " Wanatke" kiero jich fórt przeganiała po miedzy ,abo ćwiczyły na sali.**



**Polskigo nas uczyła "Wisia" Palino. Dycki se siadła na ławce przed nami a recytowała wiersze, kiere my potym też sie uczyli na pamiynć. Ale kozała nóm aji czytać ksióżki, kiere my ji musieli potym wyrzóndzać. Malowanio nas uczyła Paniczka Bajgierka, techniki Kuboszek, tóż aji syncy aji dziouchy wiedzieli co w chałupie trzeja sprawić a co posztrachować .Gdo nas uczył śpiywać a muzyki, tóż przeca że Nowoczka. Pani Asia poradziła wszystkich nauczyć śpiywać. Jak zagrała na**

**pianinie a przi tymu se stanyła, to wszyscy gymbe otwiyrali. W podstawowej szkole my sie nauczyli tela, że jak my przishli do strzednich szkół a do zawodówek to my wiedzieli co a jak, w kierym kościele zwóni. Uczyli my sie z ksiónżek, kiere wóniały papiórym. Na przerwach my gónili po betónach kiere były od klasy do klasy. Gónili my aji po polu. Śmioli my sie, srandy było dycki kupa, wyrzóndzali my pospołu. Byli jednako tacy, kierzi mieli w rynkach gry, to my sie na nich szpatnie dziwali, bo yny sie fórt dziwali na tyn ekran a nie chcieli nóm dać zagrać. Rechtorzi jednako wiedzieli, co z takimi robić - wziyni to diabelstwo a fertik. Tako była ta moja podstawówka. Czegosik żech sie nauczył, a fórt to pamiyntóm. Poradzym aji synkowi pómóc, choć od tej moji nauki uż je trzicet roków. Dziynkujym Wom Rechtorzi, żeście mie czegosik nauczyli. Żech nie poszeł jako osioł do Cieszyna. Noty to ni ma wszystko. Najważniejsze je to, co mi w głowie zustało. A zustało kupa, eszcze fórt czujym jako wóniały ty ksiónżki...**

**Mlyko, syr, maślónka...**

**Idym se dzisio po magacynie a dziwóm sie na ty wszystki mlyka, syry a maślónki. Myślym se, esi to zebrać, abo ni. Siyngóm packóm, dziwóm sie na to, co tam napisali a na ozajst jeżech z tego gupi. Bo tela liter E nie widziołech w żywocie, a jak żech se wszymnył, że mlyko w plastiku wydzierży dwa miesiónce, to sie pytóm sóm siebie, co by na to rzekła moja Mama, abo baji ciotka Chmiylka. Bo przeca kiejsi ludzie byli nauczyni, że mlyko je łod krowy a nie z magacynu, a wszystko je we szkle a nie w jakimsik plastiku. Bo jak żech był małym synkiym, to mlyko a śmietónke sie robiło w chałupie a yny ci w miastach kupowali to we szklónkach z mlyczarni. Ale niż to tam trefiło, to była fest długo cesta. Bo mlyko sie nie biere z magacynu. Óno sie biere z ludzkij roboty a łod krowy, kiero z człowiekiym żyje. Tóż eszcze baji trzicet roków tymu przishoł gazda na jor na spynd do dziedziny a kupił se cićke. Zakludził se jóm do chlywa, dowoł ji trowy, siana coby rosła. Jak uż kapke podrosła to jóm zakludził na miedze na lańcuchu a przibił na kuliku kładziwym. Jak wypasła koło, bo ji młodo trowka szmakowała, to jóm przebił na nowy plac. Dycki był kónsek miedzy, coby sie napasła. Jak uż kapke porosła a zaczła gónić z chwostym ku wyrchu, to sie biegała. Każdy gazda wiedzioł, że takóm jałówke trzeja zakludzić ku bykowi. Jak zustała cielno, to dycki tak bywało, że sie cieliła w zimie abo na jor. W każdym chlywie se gazda robił w kóntku lygier ze słómy, bo jakby sie zaczła jałówka cielić, to ón był blisko. Baji jak trzeja było po weterynorza zwónić, to warto lecioł do sómsiada, kiery mioł telefón.**



**Jak sie jałówka ocieliła, to uż była krowóm. Gazda jóm hned wydojił coby sie dać napić cielokowi z ampra siary, bo sie prawiło, że ta siara mo w sobie nejwiyncyj dobrego. A potym sie niechało cićke cyckać, a co nie wycyckoł to sie doiło. Coroz wiyncyj żroł trowy a siana, tóż gaździno miała coroz wiyncyj mlyka. A co z tym mlykiym? Jak krowe podojiła do ampra, to uż w kuchyni wziyna handre a przecedziła mlyko do garca. Odloła cosi do miynszego garca a zbytek niechała. W miyńszym garcu jak go na kachloku zgrzoła to było na śniodani - jako gdo mo rod, z chlebym, z kakałym abo z gryzym. Wielki garniec gaździno odstawiła do szpajski, coby sie skiszczyło. Na drugi dziyń sie na niego podziwała a zebrała z wyrchu śmietónke, wszystko co zbyło sie kisiło dali. Tóm śmietónke wloła do maśniczki, a starka zaczła robić masło. Za godzine sie zaczło pómału na wyrchniczku robić masło, a za pół godziny uż w maśniczce gichało. Tóż gaździno wziyna lawór, masło wyciónga, zaczła go puczyć a płókać wodóm. Z maśniczki zloła wyrobiche - maślónke, kiero ze ziymniokami szmakuje starzikowi jako w nejlepszej restauracyji. A skiyl je syr? Tóż przeca że z z kiszki, kiero sie robi z mlyka jak sie go odstawi do ciepłego baji do szpajski. Podle tego jak je ciepło, a esi je lato abo zima, kiszka sie musi zrobić tako, że jóm gaździno krónżo nożym. Takóm kiszke gaździno postawiła na kachlok, pomiyszała warzechóm a hned sie srobił syr. Zloła go przez hadre do bóncloka a niechała coby stwierdnół. Na cóż takowy syr? Na kołocz, z kakałym a cukrym, abo ze śmietónkóm. A co sie zloło ze syra do bóncloka to była kapołka. Gazda a starzik jóm pił, a nie było nic lepszego jak sie chciało pić w hyc. Toż widzicie wiela roboty kiejsi musieli gazda a gaździno srobić, coby mieć wszystki ty wieca, po kiere siyngocie terazy w magacynie. Pamiyntejcie, wszystko w plastiku to je chemija, co je we szkle, w bóncloku abo w garcu to możecie pić a jeść, bo to mocie z miedzy, ze siana, z tego co sie gazda utropił a gaździno uśmiychła.**

**Kónsek buchty**

**W każdym kónsku buchty je jakosik historyja. Gdo buchte jod jako dziecio, abo potym za młodu, tym wiy że każdy jeji krajiczek to było wyrzóndzani, spóminani, miłowani a wszystko, co kiejsi ludzi pospołu wiónzało. Ale niż gaździno ciasto na buchte zarobiła, to jóm gazda nasroł. Wajec nie pozbiyroł we stodole, w kachloku nie zahajcowoł, ani drzewa ze szopki do kuchynie nie prziniós. Bo przeca ciasto musi mieć ciepło. A nejlepsze buchty sie piykło dycki na jesiyń, bo na to było wiyncyj czasu a gaździnej sie aspóń nie mier-zło. A nie robiła buchty sama. Stareczka mółke przez rzeszótko suła, cery wajca do miski trzaskały, kocur murczoł na kachloku a starzik przikłodoł pod blache a dziwo sie co sie bydzie robić. Starszo cera wyciónga plech ze szpajski, namazała go fetym, baji masłym ze sztwiertki a posuła brezlami, coby sie ciasto nie chyciło. Ciasto se musiało poruszać, tóż jak kachlok był ciepły, to sie przi niymu postawiło miske a przikryło jóm kónskiym szmaty. Dziołuszki sie dycki nie poradziły doczkać kiej sie ciasto dźwignie, tóż se ze starkóm zaśpiywały jakómsik starucnóm cieszyńskóm pieśniczke. A jak zaśpiywały, to sie ciasto hned dźwigło, pod blachóm uż ogiyń tańcowoł a starzik szoł hledać gazdy, kiery siedzioł na pnioku a strugoł kuliki. Tela wiela razy ón sie ze starkóm powadził, to by ani w hrubej ksiónżce żodyn nie spisoł. Ale se wszymli, że ze siyni uż czuć buchte, tóż ni ma źle. A co ku buchcie? Tóż przeca że warzónka. Eszcze jakisi pół litra tam starzik w piwnicy kansik naszeł. A w kuchyni? Ciasto do plecha gaździno opaternie wloła a zbytek warzechóm wyszkrobała. Plech chyciła fortuchym a wraziła go do trómby, z kierej buchło ciepło, bo starzik wónglo chynył pod blache. Uż sóm szynki czyrwióne, starka garniec z wodóm na myci postawiła na piec a szpatnie sie na starego podziwała, bo miasto cetli sztamper gorzołki se zaś łyknół. Gaździno poszła do szpajski porachować wajca. Nó, gazde pochwoli, bo po sómsieku pochodził a naszeł wszystki gniozda. W chałupie wónio tak, że wszystkim w nosie wierci. Starka odewrzóm dźwiyrka trómby a podziwajóm sie esi buchta je rumiano. Je, tóż jóm wyciónngnie na stół, zawrze oczy a powónio. Ja to je to, co se spómino jak był młodo, jak jeja starka ze zawrzitymi oczami wyciónngała plech z trómby. Buchta idzie do szpajski, do musi kapke ochłódnónć. Za oknami uż je ćma, starka dzieckóm wyrzóndzo pogodke o Babie Jadze, a starzik z gazdóm wlyźli do kuchyni a siedli se na ławie. Gaździno prziniósła plech z buchtóm, wziyna nóż a zaczła kroć. Wszystki dziecka uż czakajóm, bo to gor dlo nich je zocne, ale aji strarzik sie oblizuje. Tóż gaździno dowo każdymu po kónsku. Nejprzód Starce, bo to je jeja**

**Matka, co jóm wychowała, nauczyła piyc chlebiczek a buchty. Jak ji tyn kónszczek dowała to ji aji podziynkowała, za wszystko, za to że je terazy szykownóm gaździnkóm. Drugi kónsek dała Fotrowi, kiery jóm dycki mioł rod, aji jóm bróni przed Matkóm jak ji chciała wyrzazać. Ale se spómino, że aji Foter jóm chcio paskiym zeprać jak sie galaniła z tym podciepym z dziedziny wedle. Wielkucny kónsek buchty dałą swojimu chłopu. Choć jóm każdy dziyń nasro, to przeca robi a staro sie o familije. Rostomajcie bywało, ale przeca jakosik fórt trzeja żyć. Pół plecha ni ma, tóż terazy kroła gaździno dzieckóm, ażdymu na talyrz. Każdego mo rada, każdego na isto na ludzi wychowie. Plech uż je prózny. Cało familija siedzi w kuchyni przi stole. Gazda ze Starzikiym sie na chwile wytracił ale baby se mrugajóm, bo przeca wiedzóm, że kansik majóm schowanóm flaszke. Buchtóm w chałupie eszcze bydzie wóniać do rana. Wszyscy uż spióm we swojich legierach. Wszyscy dostali po kónsku buchty od serca a wiedzóm, że sie bydóm mieć radzi. Bo to ni ma yny taki kónszczek ciasta. W nim je kupa miłości, kiero wónio obilym wajcami, drożdzami a brezlami. Każdo buchta, kieróm kiejsi gaździno, abo starka wycióngały z trómby, to był znak że familija je pospołu tukej a terazy. A jeji każdy kónszczek to była historyja baji miyndzy Starkóm a Starzikym, że sie zaś pogodzili. Ale gaździno gazdowi nie dała kónska buchy pokiel, nie naszoł wajec w sómsieku. Ale wiyrzcie mi aji bez tych wajec a tego kónska buchty jakosik sie w legierze pospołu dorzóndzili.**



**Świynto Urszula rozciepuje perły**

**Wczora dwacatego piyrszego października, było świyntej Urszule, tóż wszystkim Ulóm, tym kiere znóm a aji tym, kierych nie znóm winszujym zdrowio a wszystkigo nejlepszego. To fórt je, a dycki był fest płatny dziyń dlo tusteloków na Cieszyńskij Ziymi. Hań downij sie prawiło, że świynto Urszula rozciepuje perły, bo na jesiyń rano uż je zima, a na trowie sie świyci rosa, kiero je jako porozciepowane perełki. Prawiły to gor paniczki, kiere skludzały z gróntu lyn a kónopie. A kiejsi sie godnie sioło lnu a kónopiji, tak jako terazy sie sieje baji pszynice, reż abo kukurzice. Skludzani lnu to była ciynżko robota, przi kierej ludzie siedzieli (abo stoli) kupa tydni a aji miesiyncy. Kiejsi hań downij lyn sie sioło jako terazy obili, abo kukurzicym, bo z nitek lnianych sie robiło ćwilich, gradel, celt a wszystki oblyczki. Paniczki co skludzały lyn z pola, rade sie czasym podziwały na trowe, na kierej słónko sie błyszczało w kapkach rosy. Aspóń tela miały radości przi tej swoji pilobie. Rosa sie nejwiyncyj robi dycki na jesiyń a to był prezynt dlo ludzi, coby była uroda na zogrodzie a na gróncie. Ludzie se myśleli, że rosa spaduje z nieba. A wszystko, co spaduje z nieba, to było cosik świyntego, od Pón Bóczka, bo jak kapki wody były na trowie to gazda wiedzioł, że wszystko bydzie lepszy rosło. Rosa sie traci dycki do połednia, tóż zaś sie prawio, że ty perełki zbiyro słónko a jich pije a przeogrómnie mu to szmakuje, jak jakisi nektar. Skyrs tego żyje. Wierziło sie, że rosa to było cosik z inkszego świata. Szło sie przez nióm dorzóndzić z umrzikami a duchami**

**z tych inkszych światów. Jak sie jóm zebrało o tej a o tej godzinie, to była jako lykarstwo, ale mógła aji otruć. Chróniła snoci przez czarami, bo to była czysto, świynto woda, kieróm ludzióm spuszczoł Pón Bóczek. Jak gdo kiejsi był nimocny, to sie robiło okłady z rosy a było dobre dlo zdrowio, pochodzić po nij boso a aji sie po nij pokulać hned rano. Ludzie wróżyli podle rosy, jaki bydzie czas. Jak ji nie było, to hned prziszoł deszcz, a jak baji ji było kupa, to potym godnie świyciło słóneczko a było pieknie. Wierziło sie eszcze, że z rozsutych pereł rosy sie rodzóm myntle a inksze małe stworzynia, baji cykady, kiere były szumne a pieknie poradziły grać, tóż ludzie chodzili wyśmioci na gymbach. Ale czymu Urszula miała rozciepować perły? Bo jeji świynto je w drugij połówce października, a wtynczas na trowie a na liściach uż je oszeć. Tóż a ta oszeć też wyglóndo jako maluczki perełki. Ludzie kiejsi eszcze prawili, że po świyntej Urszuli nie lza wyść na pole yny w samej koszuli, abo że po świyntej Urszuli, gazda sie kożuchym otuli. A jako sie na jesiyń siykło ostatni trowy, kiere ze ziymie wylazowały? Nó przeca, że z rosóm. Suchóm trowe sie siykło źle.**



**Jeżeś owocym swojich przodków…**

**Tych co eszcze żyjóm a aji tych, kierzi uż pomrzili. Tych co żyli sto, dwiesta a tysiónc roków przed Tobóm. To skyrs nich jeżeś tukej kany ześ je a tym, kim żeś je. A musisz żyć tak, jako poradzisz nejlepszy. Twoji praojcowie ci dali swojóm miłość, móndrość a siłe do żywobycio, kieróm musisz niyść dali a dać to swojim dzieckóm. Dziwosz sie na swojich starych Tatów, abo na Starzików a czasym żeś je na nich nasrany, bo se myślisz, że cie sekirujóm abo ci cosik prawióm, co ci sie nie podobo. Óni tukej dzisio sóm a jutro jich może nie być. Óni sóm tym, czym bydziesz za pore roków. Óni byli tacy, jako ty, yny że czas fórt gno a ónego nie zastawisz. Pamiyntej, żeś od nich dostoł wszystko za darmo, tóż za darmo to dowej dali. Nie chciyj za to grejcarów, bo to coś dostoł, to sóm wieca kierych nie idzie chycić ani pomacać. Nie idzie ich schować do odmaryje, ani uwarzić z nich żodnego jodła. Wszystko Ci ludzie poradzóm zebrać, ale tego, coś dostoł od swojich Fotrów a óni od swojich praojców Ci nie zebiere żodyn. Terazy je twój czas. Terazy tyś je na wyrchu tej piramidy żywota. Terazy ty, bydziesz dowoł to coś kiejsi dostoł. Od tego jako to zrobisz bydzie zoleżeć, jaki bydóm twoji dziecka, wnuki a aji jejich dziecka. Czasym se myślisz, że ucieczesz od swoji familiji. Kupa ludzi tak robi, ale aji jak pojedziesz na kóniec Świata, to fórt w postrzodku ciebie je cosik, co ci prawi, żeś korzyniami wrós w ziymie, z kierej pochodzosz, że tymi korzyniami żeś je wrażóny w jedyn grónt pospołu ze swojimi przocielami. Mosz moc, ani nie wiysz jako óna je wielkucno. To je moc serca. Dali Ci jóm twoji praojcowie, cobyś nióm uzdrowioł a sprawowoł Świat dokoła. Nie ciepej pierónów, bo yny polisz a bulosz wszystko. Pamiyntej, że twoji dziecka sie na Ciebie dziwajóm a robióm ganc to samo co Ty. Każde słowo, kiere rzóndzisz, każdy krok, każdóm radość a każdóm złość. Tóż pokazuj im, nejlepszóm stróne samego siebie. Miłość to je lykarstwo.**

**Poradzi wylyczyć wszystki nimoce aji ciała aji ducha. Pomyślij se jako sie czujesz, kiej mosz kogosik fest rod. Jak sie wtynczas czuje Twoji ciało a Twój duch. To same jak czujesz kogosik miłość. Miłościóm lyczysz nie yny sóm siebie ale aji tych, co sóm kole Ciebie. To same je z Twojimi praojcami. Jak posyłosz jejich miłość dali, do swojich dziecek, przocieli a inkszych ludzi, to znaczy, że żywot naszych przodków mioł syns. Spómnij se na tych, kierych uż przi Tobie ni ma. Prziwrzij oczy a prziwołej jich w myślach. Wyciónglij ku nim rynce, tak jakżeś kiejsi wycióngoł rónczyczki ku swoji Matce. Jeżeś przeca owocym swojich przodków…**

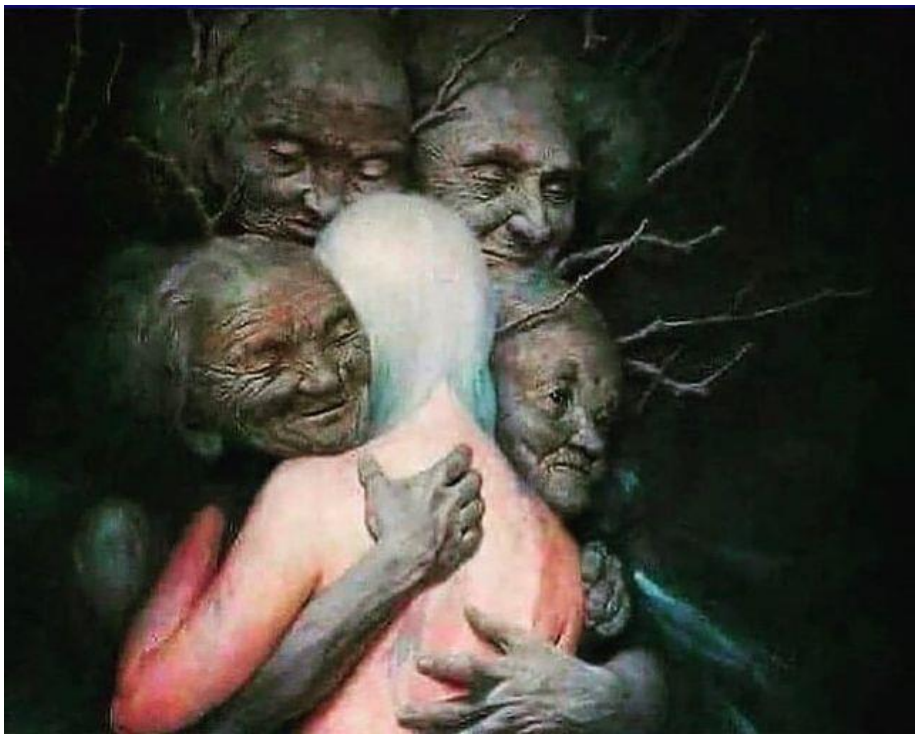

**Dwa diobły**

**Zeszły sie roz w lesie przi fajerze dwa diobły - jedyn młody a drugi stary.**
**Tyn młody sie pyto starego:**
**- Ty, posłuchej, jako Ci sie podarziło zakludzić do piekła tak kupa dusz?**
**Stary czert sie poszkroboł po rogach, wciónгnył dym z fajki a prawi:**
**- Rzekłech im cosik, skyrs czego sie zaczli boć.**
**- Tóż dobre, yny tela? A czego sie boli? Wojny? Głodu?**
**Stary dioboł sie na nego podziwo a prawi: Na ni, poboli sie nimocy!**
**Na to młody sie zahruził a prawi:**
**- Tóż to co, nie byli nimocni? Nie umrzili? Nie było dlo nich dochtora?**
**Stary dioboł pogrzeboł patykiem w ogniu a prawi:**
**- Ale katać tam, byli nimocni, pomrzili, ale lykarstwo było.**
**Młody dioboł sie zaś zahruził a prawi:**
**- Tóż dobre, terazy to uż nic nie rozumiym.**
**Stary dioboł widzi, że młody sie tropi, tóż sie uśmiychnył a prawi:**
**- Wiysz, óni uwierzili, że jedyno wiec, kieróm muszóm uratować choćby nie wiym co, to je jejich żywot. Przestali sie mieć ku sobie, głoskać, witać ze sobóm. Nie schodzii sie przi stole w zogrodzie, przestali pospołu śpiywać, a byli fórt daleko od siebie. Zaczli sie boć jedni drugich. Boli sie robić to co kiejsi robili eszcze jako ludzie, bo uż za życio byli jako mortwi. Potym nieskorzi sie jim pokóńczyły grejcary, stracili robotym, ale dyć przeca tak chcieli, bo sie boli o swój żywot, skyrs tego przestali chodzić do roboty a ni mieli ani na chlyb. Wierzili we wszystko co poczytali w gazetach. Kansik ciepli swojom swobode, nie wylazowali z chałup, pozawiyrali okna a dwiyrze. Przestali sie pospołu nawszczywiać. Nie chodzowali do kamratów a przocieli. Cały świat sie zmiynił w takowy wielkucny harest, w kierym żodyn żodnego nie zmuszoł coby tam był zawrzity. Wszystko**

**co czytali brali za prowde. Yny skyrs tego, coby żyć aspóń o jedyn dziyń długszy. Tóż tak żyli, ale umiyrali  każdy dziyń. Tóż skyrs tego, tak lahko żech broł jejich dusze do piekła...**
**- Młody diobeł sie na niego podziwoł a prawi:**
**- A było jaki lykarstwo na tóm nimoc?**
**Stary diobeł stanył, podziwoł sie na ziym a prawi:**
**- Ja, byliby żyli, kieby nie czytali tela gazet...**



**Cyntralniok**

**Jak yny na polu chłódny wiater na jesiyń fuknył a eszcze ku tymu zaczło padać, to uż gazda wiedzioł, że trzeja zachajcować. Ale bar-ży o tym wiedzioł starzik, bo starka uż go pore dni ku kachloku wyganiała aż słoży ogiyń, ale ón se hrubsze jakle oblykoł a starke w legierze kocym w nocy przikrywoł, bo jak se spómnioł że zaś trzeja chajcować, to żałowoł że nie bywo kansik w Afryce. Nó ale przeca drzewa na zime je cało szopka a wielkucne kónski sóm poukłodane pod stodołóm, tóż żodyn nie bydzie mar-znył. W piwnicy w corku je pore metrów wónglo a jak go chybi to przeca Jozef, co na szachte jeździ go przi nejgorszym prziwiezie. Dycki z tym hajcowanim był krawal pomiyndzy starkóm a starzikiym. Starce było fórt zima, tóż starzik ji prawi, że sie za mało gibie, że yny siedzi w kuchyni a orzechy łusko, sztrykuje a gazety czyto. Poszła by na pole, na szpacyr, do Heli za miedze, dozwiedziała by sie co na dziedzinie nowego. Starka byłą jednako takowo, że pokiel ji starzik nie zahajcowoł, to na złość nigdzi nie szła, fórt go napalowała, tak że chłop musioł naznoszać drzewa do kuchynie, w ocelowym amprze wónglo a babie zahajcować. Jak pod blachóm zaczło strzylać, to uż było dobrze. Każdy gdo szoł kole pieca sie dziwoł, esi w nim łogiyń tańcuje, bo przeca starce je zima. A choć wszyscy sie seblykali a nie bylo w chałupie czym dychać, to aspóń starziczek mioł pokój, bo se móg po polu drepsić a robić swoji wieca. Hań downij było tak, że kachlok grzoł całóm chałupe. Jak sie do niego prziłożyło wieczór, to eszcze szło ciepło z kachli do nocy. Potym w chałupie sie kapke wyziómbiło, ale na jesiyń eszcze mrozów nie było, tóż pół biydy. Byle jakigo chebzio sie ciepło pod blache a ciepło było hned. Jak starka mar-zła to gazda sie śmioł, że na isto starzik sie z nióm mało kulo w legierze. Ale stary gazda na jesiynny chłódek mioł inksze sposoby. W odmaryji na spodku mioł pochowane dycki pore flaszek dobrze nasztelowanej gorzołki. Jak uż babie było ciepło, to sie oblyk, do kapsy jednóm wraził, poodbywoł a szoł do garaży, abo do szopki. Tam se flaszeczkym schowoł pospolu ze sztamperlym a jak go starka posłała po drzewo na hajcowani, to se sztamprle wypił. Nó, przeca każdy mo swoji paliwo, no ni? Hajcowani na jesiyń, to eszcze nie była tako straszno wiec. Ale po jorze a po lecie człowiek dycki był nasrany, że zaś w tym kachloku musi pożdorać. Potym nieskorzi gazda ze starzikym sie dorzóndzili a zrobili cyntralne. Cyntralniok, to uż było cosi. W całej chałupie szykowni instalatorzi porobili rułki a pod oknami powiesili kaloryfery. Piec stoł w piwnicy, tóż starzik musioł po schodach**

**iść przikłodać, ale przeca do cyntralnego chodzowoł aji gazda. Starka wiedziała, że jak w kaloryferach cyko, to gdosi ogiyń słożył, tóż była rada. Ale se ani nie pomyślała, że przi nowym piecu se chłopi siedli a starzik poloł każdymu do sztamperla, bo przeca przi kachloku jak sie zahajcowało, to było ciepło, a terazy wszystko ciepło idzie kansik w rułkach na chałupe. Tóż nowo technologija do chałupy przisźła, ale w starym kachloku sie fórt hajcuje, bo przeca gaździno na czymsik musi obiod uwarzić a kocur sie rod w kuchyni grzeje. Yny starzik mo radość, bo jak go starka wyganio, bo je zima, to sie chłop rod traci, bo w piwnicy se z chłopami może zynsć a poloć sztamperlei, bo żodyn tego nie poradzi spokopić, czymu starce w chałupie je ciepło, a óni w piwnicy sie przi piecu muszóm grzoć gorzołkóm...**



**Świynto reformacyji. Wanielicy na Cieszyńskij Ziymi.**

**Trzicatego piyrszego października w tysiónc piyncet siedymnostym roku, Marcin Luter przibił na dwiyrzach katedry we Wittynberdze swoji dziewiyndziesiónt piynć tez. Tak sie zaczła reformacyj a historyja wanielików a jejich wiary, kiero poszła do świata. Przisźła aji na Cieszyńskóm Ziymie a je z nami fórt. Wanielicy tukej żyjóm pospołu z inkszymi wiarami, bo Ślónsk Cieszyński to je taki plac na ziymi, kany każdy se może wierzić po swojimu a żodyn sie skyrs tego na niego szpatnie nie dziwo. Ale tak dycki nie było, bo kiejsi hań downij sie ludzie poradzili aji pobić a postrzylać, bo jedyn był katolik a drugi wanielik. Reformacyj przisźła na Cieszyńskóm Ziymie we dwacatych rokach szesnostego wieku. Za Wacława Adama kupa ludzi przeszło na wanielickóm wiare, ale jego synek Adam Wacław uż musioł zaś sie wrócić na katolicyzm. Habsburgowie zebrali wanielikóm kościoły, kiere jim doł Wacław Adam a Elżbieta Lukrecja zabróniła inkszej wiary, jako katolicko. Wanielikóm nie było lahko. Ni mieli kaj rzykać, tóż porobili se taki leśne kościoły, kaj sie zbiyrali a odprawiali nabożyństwa. Taki leśny kościół je baji na Równicy. Musieli aji chować Biblije a inksze religijne ksiónżki, bo to też było zakozane. Potym nieskorzi jak sie skóńczyła wojna północno, to szwedzki król Karol dwanosty sie upómnioł o wanielików a dorzóndził sie z cysorzym Jozefym piyrszym, że sie w Polsce postawi kościoy łaski. Jedyn stanył w Cieszynie a stoji po dzisio - to je**

**Kościół Jezusowy, nejwiynkszy na Ziymi Cieszyńskij. Musioł być taki wielkucny, bo wtynczas to był jedyny wanielicki kościół w Ksiynstwie Cieszyńskim. Mógło w nim wroz rzykać aji sześć tysiyncy ludzi. Wanielicy zaczli być rowni katolikóm dziepro w tysiónc osimset sześdziesióntym piyrszym roku. Zaczli wtynczas se organizować swoji zbory a żywot kulturalny. Piyrszy zbór był w Orłowej, potym w Ostrawie, Boguminie, Miyndzyrzeczu a we Skoczowie. Wanielicy nie szli z ruchym narodowym po Wiośnie Ludów, bo paterkowie a pastorzi prawili, że wiara protestancko je nimiecko. Ale baji Paweł Stalmach - wanielik, to był jedyn z wiynkszych polskich narodowców. Wanielicy zrobili kupa dlo kultury a oświaty naszej ziymi. Zaczli po chałupach czytać Biblije a inksze religijne ksiónżki. Wanielicy zakłodali ponikiere dziedziny na Cieszyńskij Ziymi baji Wisłe abo Karpyntnóm, kaj robili ludzie, kierzy robili przi drzewie po lasach. Dzisio na Ślónsku Cieszyńskim, po obu strónach granicy żyjóm wedle siebie katolicy a wanielicy w zgodzie. Kiejsi było rostomajcie, ale terazy sie wszyscy szanujóm. Jak katolicy majóm świynto to wanielicy nie robióm krawalu, a jak świynto majóm wanielicy to zaś inksi nie ramplujóm na polu. A niech tak bydzie dali, bo tustelocy dycki wierzili**

**każdy po swojimu. Wszystkim wanielikóm życzym, coby fórt trwali przi wierze swojich fotrów. Niech Wóm Pón Bóczek błogosławi.**



**Ważniejsi wanielicy, kierzi żyli na Ziymi Cieszyńskij:**

**Jerzy Trzanowski (1592-1637) pastor, napisoł zbiór pieśniczek Cithara sanctorum.**
**Jan Muthmann (1685-1747) piyrszy polski pastor, kiery napisoł piyrszóm polskóm ksiónżke na Ślónsku Cieszyńskim.**
**Johann Adam Steinmetz (1689-1762) nimiecki pastor, pietysta, pedagog**
**Samuel Ludwik Zasadius lub Sassadius (1695-1755) polski pastor, pietysta**
**Jerzy Sarganek (1702-1743) wanielicki rechtor, pisoł polski a czeski pisma religijne, pietysta**
**Jan Traugott Bartelmus (1735-1809) superintendynt Moraw, Ślónska Austryjackigo a Galicyji, członek konsystorza**
**Karol Kotschy (1789-1856) pastor, teolog, botanik, znoł pomologijym a badoł zieliny w Beskidach. Propagowoł oświatym i kulturym polskóm.**
**Jan Śliwka (1823-1874) nauczyciel szkoły ludowej, autor polskich podręczników.**
**Paweł Stalmach (1824-1891) długi roki był redaktorym piyrszej polskij gazety "Gwiazdki Cieszyński", kiero była wydowano w Cieszynie.**

**Gottlieb Biermann (1828-1901) rechtor w gimnazjum wanielickim, znoł historyje Ślónska Cieszyńskigo.**
**Andrzej Cinciała (1825-1898) prawnik, badacz folkloru a publicysta.**
**Theodor Haase (1834-1909) polityk i pastor wanielicki, morawsko-ślónski superintendynt Kościoła wanielickigo.**
**Jerzy Badura (1845-1911) pastor a publicysta.**
**Franciszek Michejda (1848-1929) pastor, redagowoł a wydowoł kupa pism. Założył Towarzystwo Wanielicki Oświaty Ludowej.**
**Jan Michejda (1853-1927) brat Franciszka, prawnik, poseł, pospołu z inkszymi robił Rade Narodowóm Ślónska Cieszyńskigo Śląska Cieszyńskiego, piyrszy polski burmistrz Cieszyna.**
**Jan Pindór (1852-1924) pastor, tłumaczył kupa pism religijnych.**
**Józef Kożdoń (1873-1949) zrobił a regirowoł Ślónskóm Partyjym Ludowóm a pospou z inkszymi zrobił Zwiónzek Ślónzoków na Ślónsku Cieszynskim, w kierym był aji sekretorzym.**
**Karol Kulisz (1873-1940) pastor, mynczynnik, działoł w ruchu społecznościowym.**
**Andrzej Buzek (1885-1971) pastor, napisoł kupa publikacyji o historyji kościoła a wanielikach.**
**Karol Hławiczka (1894-1976) groł na pianinie, pisoł muzyke, uczył historyji muzyki, chopinolog, popularyzowo kulturym religijnóm a działoł w ruchu społecznym.**
**Władysław Santarius (1915-1989), pastor, przywódca ruchu przebudzeniowego w Czechosłowacji w 2. połowie XX wieku.**
**Leopold Otto (1819-1882) narodowiec, pastor w parafiji w Cieszynie.**
**Andrzej Wantuła (1905-1976) biskup Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w PRL, długi roki był proboszczym w parafiji we Wiśle.**

## Dziady a nie żodne Halloween...

**Hań downij, jak eszcze na Cieszyńskij Ziymi bywali nasi słowiańscy praojcowie, jak eszcze nie było ani zómku na kopcu w Cieszynie, to dycki na jesiyń w noc pomiydzy październikiym a listopadym spóminali tych co umrzili. Ta noc to było świynto, na kiere sie prawiło Dziady. Ludzie wierzili, że w świynto Dziadów, z duszami umrzików szło sie kóntaktować, bo chodziły wtynczas po świecie. A jesiyń to była ta pora w roku, kiej sie wartko ćmi, dziyń zaczyno być krótki, tóż we ćmoku duszóm sie lepszy drepsi. Dziad dlo naszych słowiańskich praojców to był przodek, kiery ni mioł miana, kierego my ani nie musieli znać. Tóż skyrs tego, Dziady to był tyn czas, kiej dusze przodków szły do chałup, a do familiji z kieróm bywały za życio. Słowianie czcili a spóminali tych, co umrzii aji sześć razy do roka. Dziady sie świyntowało na jor a na jesiyń, umrzików sie spóminało eszcze aji jak dziyń sie rownoł z nocóm, a jak dziyń (Noc Kupały), abo noc była nejdługszo (Szczodre Gody). Z tego sie wziyna tradycyj malowanych wajec a próznego talyrza we Wilije. Nejważniejsze jednako były dziady na jesiyń. Familija sie musiała do nich porzóndnie przirychtować, bo wiedzieli przeca że jich nawszczywi jakosik duszyczka,abo aji duszyczki. Musieli mieć na pozoryndziu jodło a pici, coby dusze poczynstować a coby sie tako dusza nie nasmoliła. Hań downij, eszcze kiejsi, kiejsi nosiło sie jodło a pici na kierchowy a na grobach familija se robiłl gościne. Każdy musioł cosi ciepnónć na ziym a kapke wyloć, bo ludzie wierzili, że dusze kiere wandrujóm po świecie se to weznóm, bo przeca o głodzie nie bydóm drepsić. Dziepro potym sie jodało po chałupach a też trzeja było jodło a pici ciepać a po kapce wylywać na dłaszke. Było tak, że gazda odewrził dwiyrze a pozywoł duszyczki, coby se przisły cosik zjeść a napić. Jak we świynto Dziadów familija pospołu jadła, to sie nie śmiało robić krawalu jak sie stowało od stoła a nie ukludzało sie resztek jodła ze stołu. Nie wylywało sie aji wody po myciu przez okno, nie hajcowało sie w piecu a nic sie nie szyło. Wszysto skyrs tego, coby dusza mógła po chałupie wandrować, coby sie nie zamatłała w niciach a mógła wylyźć przez kumin. Wierziło sie, że duchy umrzików pómogały famiiji przi robocie. To były taki duchy, co siedziały po chałupach, ale trzeja było o nich dbać. We świynto dziadów ludzie musieli sie dać ogrzoć a umyć duszóm, kiere wandrowały po świecie. Stawiało sie sauny a poliło sie fajery przi cestach. Taki ogiyń mioł pómóc duszy, coby trefiła do chałupy, w kierej kiejsi bywała, a coby aji spadki trefiła do Nawii - słowiańskij krainy umrzików. Jak by było ćma, to duszyczka by**

**mógła zabłóndzić. Ogiyń sie poliło eszcze skyrs tego, coby sie uchrónić przed demónami - duszami tych kierzi sie baji powiesili, bob kiere umrziły po porodzie, abo ludzi, kierzi sie potopili. W te noc, kiero je przed nami, ludzie wierzili, że na świat wylazowały dobre dusze, ale aji złe baji taki wómpiyrze, kiere sie chciały porachować z tymi, co jich potympili. Fajery sie poliło czasym aji przi grobach, bo sie wierziło, że umrzicy sie przi nich ogrzejóm. Dzisio ludzie polóm znicze na grobach - to je tako tradycyj, kiero zustała z hań downych czasów. Do dzisia eszcze baji we wschodnij Polsce sie wynoszo jodło, pici a gorzołke na kierchów. Ale dziady sie prawiło aji na wandroków, kierzi chodzowali po świecie. Ludzie wierzili, że poradzóm sie óni kóntaktować z duszami umrzików, abo sami sóm umrzikami. We świynto Dziadów sie dowało wandrokóm jodło, pici a grejcary. Słowianie mieli aji swoji maski, kiere robili na świynto dziadów. To były karaboszki, kiere sie dłubało we drzewie. Dowało sie jich wszyndzi po kóntach w izbie, w kierej sie odprawiało Dziady. Każdy se bydzie w ty dni spóminoł, tych co umrzili, każdy jako wierzi a jako poradzi. Muszymy pamiyntać, że my urośli w słowiańskij tradycyji, tóż możne lepszy bydzie odprawiać Dziady jako świyntować Halloween, kiere przisziło do nas z Ameryki a to je przeca cudze świynto. Wiyncyj Wóm bydzie zima po plecach, jak se spómnicie na tych, kierzi eszcze niedowno z wami pospołu bywali. Niech ta noc bydzie jasno, magiczno. Zapolcie fajery, coby dusze poradziły trefić do swojich chałup…**



**Śmierć a pogrzyb**

**Eszcze cosi o śmierci, bo przeca w tych dniach spóminómy swojich umrzików. Śmierć była z człowiekiym dycki, aji na Cieszyńskij Ziymi, żodnego nie niechała tukej żyć a w sóndny dziyń trómbić. Choć byli tacy, kierzi prawili że bydóm żyć aspóń tych sto roków, to człowiek se nie śmi tak ani pomyśleć, bo kiej sie ta nasza nitka żywota stargo to nie zoleży od nas. Kiejsi hań downij ludzie umiyrali w chałupach, abo blisko chałup. Mało gdo jechoł do szpitola, bo starzi ludzie prawili, że se raczy usnóm w tej swoji izbe, we familiji, miyndzy swojimi. Wierziło sie, że śmierć przepowiadały rostomajte zwierzynta. Baji jak gdosi mioł umrzić, to przi chałupie ryczoł kuwik. To je tako mało sowa, kiero jak ryczy to snoci słychać: "kuwik, kuwik!". Kupa ludzi rzóndzi, że jak kuwik zaryczy, to na isto gdosik umrze, bo baji łóńskigo roku jak ryczoł w chałupie wedle to umrziła ich starka. Inkszym zwierzynciym, kiere czuło śmierć je pies. Jak pies wyje, to dycki wyje na śmierć. Ptokiym, kiery czuł śmierć była aji kukuczka. Jak gdosik usłyszoł, że zakukała yny roz to znaczyło, że bydzie żył eszcze rok. O śmierci sie ludzie moc dozwiadowali kiej spali a jak sie jim blynsło. Baji nie było dobrze jak sie kómusik śnił bioły kóń, lebo wróna. Śmierć miała prziść jak sie blynsła bioło pierzina, zómb, kiery wypaduje, czorny dym, babuć, abo szpatno woda. Jak sie kómusik śniło, że umiyro gdosi z jego familiji to znaczyło opacznie, że bydzie żył długo. Ale jak sie śnił gdosi z nejliższej familije, kiery nie poradził skónać, to mógło znaczyć, że umrze hned. Ale o śmierci**

**mogóm nóm cosik rzyc aji taki rostomajte wieca z naszego żywobycio. Baji była jedna baba, kierej foter był nimocny. Była Wilija a dycki jeja familija miała jedyn świycznik na stole. Ale latoś jakosik sie tak stało, że były dwa. Na jednym była mamina świyczka a na drugim od fotra. Ta fotrowo sie poliła wartko a mamina pómalszy. Foter tej baby umrził eszcze przed nowym rokiym. Ludzie wierzili, że jak przichodzi śmierć to ze ściany spadujóm obrozki, abo zdrzadła, że cosik klupie a rampuje na strychu, w piwnicy abo na okno. Jak uż gdosik umiyroł, to wszyscy w chałupie musieli być po cichu. Nie śmiało sie go targać, rzóndzić do niego, ani na niego wołać, coby nie umiyroł. Musiało być cicho, bo inakszy umrzik by nie poradzi przynść do inkszego świata, kiery był tam kansik hanej po drugij strónie. Do pogrzebu umrzika rychtowała nejbliższo familija, gor paniczki. Nejprzód go myły a oblykały. Potym sie umrzika kładło na dłaszke, na kieróm sie dowało kapke słómy. Potym sie go niósło do legiera, pokiel sie go nie wraziło do trówły. Trówłe sie stawiało na postrzodku izby, tak coby umrzik mioł nogi ku dwiyrzóm. Kole trówły sie dowało kwiotki a poliło sie świyczki. Katolicy dowali do trówły różaniec a dokoła umrzika asparagus, kierego zielyń to był symbol żywota, kiery odeszeł. Do chałupy, w kierej gdosi umrził dwa dni a dwie noce chodzowali sómsiedzi a famiija na prózne noce. Jedyn - czytok, abo śpiywok - zaczynoł dycki rzykani a śpiywani, kiere za nim powtarzała reszta. Wierziło sie, że jak gdosik chyci umrzika za serdeczny palec, to tyn sie uż w żywocie niczego nie wylynko. Pogrzeby sie robiło dycki do połednia. Umrzrika sie eszcze całowało a kropio sie go świyncónóm wodóm. Po trówłe szło dycki osiym noszaczy, kierzi jóm zawrzili gwoździami a jak jóm wynoszali to nióm klupali trzi razy o próg. Tak umrzik sie żegnoł z dziedzinóm, familijóm a chałupóm, w kierej sie wiela razy i urodził. Ponikierzi prawili: "Zóstóncie z Pón Bóczkiym". Za trówłóm szli nejprzód żoczki z krziżym, potym chłopi, potym farorz, nejbliższo familija a na samym kóńcu baby. Inakszy było jak umrził swobodny synek abo dziołucha. Pogrzyb był kapke jak wiesieli, bo to miało tym młodym nasporzić to, że nigdy sie uż nie ożynióm a nie wydajóm. Trówła była bioło abo jasno a niośli jóm młodzi chłopi. Z prawej stróny trówły szło sześć dziołucha a z lewej sześć synków. Byli jako drużki a drużbowie na wiesielu. Na piersiach mieli wónionczki a drużki miały w rynkach świyczki, tóż sie prawiło, że jak sie szło na takowy pogrzyb, że sie idzie kómusikej świycić. Eszcze w dewatnostym wieku, jak umrził swobodny synek, to jedna dziołucha niósła na zogłowku złómanóm świyczke, abo zielóny wiónuszek, a to miało znaczyć żywot, kiery sie skóńczył za wczas. Po pogrzebie aji eszcze terazy familija umrzika pozywała kamratów a przocieli na stype. Hań downij, każdy dostowoł kónsek chleba. Familija miała pokore od sześciu tydni do roka, zoleżało gdo umrził. Potym było sjimani pokory, abo przipóminka - ludzie wtynczas rzykali w kościele za dusze umrzitego. O śmierci muszymy myśleć cały rok. Óna na ozajst po nas kiejsi przidzie. Dej Boże coby każdy umrził bez ciyrpiynio a pomiyndzy swojóm familijóm. Kiejsi jakisi móndry farorz rzyk, coby my sie śpiychali mieć radzi ludzi, bo wartko sie tracóm...**



**We zdrowych strzewach je zdrowy duch, tóż jydzmy kwaśne.**

**Nie wiym esi wiycie, ale odporność na nimoce mómy we strzewach. Siedzóm tam taki maluczki bakteryje, kiere piyrsze ryczóm do układu immulogicznego: "dowejcie se pozór, mómy tukej cudzego wirusa, abo bakteryje, kiero może narobić fest szkód". Ale naozajst je tak, że strzewa to je tyn najważniejszy układ immunologiczny. Je w nich nejwiyncyj kómórek, kiere nas brónióm. Tam do strzew idzie wszystko, co jymy, pijymy a aji co dychómy. Tóż skyrs tego sie prawi, że odporność mómy z brzucha. Układ, kiery nas bróni sie schodzi ze wszystkimi wiecami ze świata, w kierym bywómy tam we strzewach. Sóm tam baji taki kómórki dyndrytyczne, kiere majóm strzympeczki, kierymi wrosły we ściany strzew a majóm kóntakt ze wszystkim, co nimi idzie. Strzewa uczóm cały systym, kiery nas bróni o tym, co je dobre a co złe. Profesorzi a dochtorzi tymu prawióm GALT. Tóż dobre, gdosi rzeknie, że przed wirusami a bakteryjami nas chróni skóra. Psinco prowda. Skóra mo 1,7 metra kwadratowego, a strzewa jich majóm 200. Strzewa to je takowe wielkucne rzeszótko, kiere przesiywo jodło do czyrwiónej. Skóra je twardszo a mocniejszo, tóż ni ma lehko wirusowi abo bakteryji sie przez nióm dostać do popstrzodka. Dziepro jak sie człowiek ur-znie, to poradzóm sie dostać do czyrwiónej. A przez płuca a kark? Nó, poradzóm sie dostać, ale też tam jim ni ma lahko, bo baji w płucach nabłónek mo trzi worstwy.**



**Tóż co nóm zbywo? Muszymy żyć we zgodzie z bakteryjami, kiere mómy we strzewach. Mogymy se jóm aji zdziadować, baji jak jymy antybiotyki, abo inksze cetle, kierych nie muszymy połykać, ale nóm w telewizorze prawili, że sóm snoci dobre. Tych dobrych bakteryji we strzewach je pół drugo kila. Sóm przilepióne do ścian strzew a nie puszczajóm żodnych cudzych wirusów ani bakteryji do postrzodka organizmu. Ty cudze mikroby fórt by sie chciały w nas wewiertać, ale ty dobre bakteryje brónióm ścian tych strzew, bo to sóm przeca jejich strzewa. To je ganc podobne do tego, kieby była wojna a wojocy by ze sobóm wojowali. Ci nasi wojocy zwónióm do tych wojoków, kierzi sóm w naszym organizmie a uż cało armia wiy, że trzeja iść prociw podciepóm, kierzi nas atakujóm. Co trzeja jeść, coby we strzewach było wszystko w porzóndku, a coby człowiek by zdrowy? Bakteryje kwasu mlykowego. Kany sóm? W każdym jodle z jarzin, kiere je kwaśne. Kiszóno kapusta, kiszóne ogórki, kiszóne buraki a aji czosnek, kiery je dobrze gryźć do każdego jodła. Kwaśne trzeja jeść, coby ty nasze bakteryje, kiere siedzóm we strzewach były silne.**

**Jo już pół roku pijym kwaszóne buraki. Jako sie jich robi? Na ganc ajnfachowo. Styknie buraki pokrónżać do wiynkszego słoika, yny ledzy kany trzeja wciepać knobloch a listek laurowy, a nejlepszy to ukłodać worstwami. Zaloć to przewarzónóm wodóm a postawić do kansik do ciepłego. Po tydnu mocie uż taki czyrwióny kwas, w kierym je godnie tych dobrych bakteryji kwasu mlykowego, witamin a wszystkigo co nejlepsze. Pijcie se tego szklónke każde rano przed śniodanim. Pamiyntejcie, gor terazy, kiej rostomajte korónawirusy podciepy chcóm do nas wlyść, że sie trzeja brónić. Pamiyntejcie, zdrowi to sóm zdrowe strzewa, a bakteryje, kiere tam sóm majóm rade kwaśne, tóż jydzcie kiszónóm kapystym a ogórki do każdego obiadu. Zdrowio wszystkim a dzier-żcie sie!**

**Śmierć we mieście**

**Śmierć przyszła do jednego miasta, a siadła se na kamiyniu przed wrotami. Wyglóndała jak starucno paniczka - miała na sobie stare oblyczki a na szłapach stargane bótki. Opiyrała sie na starej kryce a dziwała sie na ludzi, kierzi wlazowali a wylazowali do postrzodka. Siedziała se tak już długszy czas, tóż ku ni przyszoł wojok, kiery wahowoł miasta a prawi:**
**- Gdo żeście sóm, a po cóż żeście tukej przyszli?**
**- Jeżech śmierć a przyszła żech tukej, coby przez dwa tydnie zabić sto ludzi.**
**- Wojok sie wylynkoł, kozoł zawrzić wrota do miasta, wlecioł miyndzy ludzi a ryczy:**
**- Ludzie, dowejcie se pozór, je tukej we mieście śmierć a do dwóch tydni zabije sto ludzi!**
**- Ludzie sie fest wylynkali, pokupili wszystkigo na forot, pozawiyrali sie w chałupach, a nie chodzili na nawszczywy. Każdy sie boł, że ta śmierć po niego przidzie.**
**Przez dwa tydnie w całym mieście umrziło tysiónc ludzi.**
**Jak uż przeszło tych szternost dni, to śmierć se zaś siadła przed wrotami miasta a podeprziła sie na kryce. Uż była narychtowano, coby iść dali. Uwidzioł jóm nasrany wojok a prawi:**
**- Dyć żeś miała zabić yny sto ludzi a zabiła żeś ich tysiónc!**
**- Sto żech zabiła jo. To byli fest nimocni ludzie, starki a starziki, kierzi umiyrajóm dycki. A zbytek zabił strach, boś ich wylynkoł. Przez ty dwa tydnie nie myśleli uż o niczym inkszym jako o śmierci. Przestali se pómogać a nawszczywiać. Stali sie jedni dlo drugich jako wilki. Hruza ich zabiła...**



**Nasza mało ojczyzna**

**Dzisio bydymy świyntować swobode naszej wielkucnej ojczyzny - Polski. Każdy po swojimu, jako gdo poradzi. Jedni powieszóm fane na ścianie chałupy, inksi możne pojadóm po hólicach a bydóm fanami kolybać, coby każdy wiedzioł, że tyn dziyń je inakszy, taki nasz, yny roz do roka. Wyciónggnymy aji fane Ślónska Cieszyńskigo, naszej ziymi, kiero je tukej, na kierej żyjymy wszyscy, kierzi my sóm tu stela. Kany eszcze kupa z nas wyrzóndzo po naszymu, a dej Boże coby tak było jak nejdługszy. Kany se każdy wierzi w Pón Bóczka po swojimu a niech tak bydzie. Spóminać se**

**bydymy, każdy po swojimu eszcze aji ty nasze ganc małe ojczyzny, tam skiyl my sóm. Kaj my sie ulóngli, kany nas fórt ciónghie a kaj wandrujymy myślami jak nóm je źle, jak nie wiymy jaki to wszystko dali bydzie, jak chcymy aji uciyc od tego dziwokigo świata. Wtynczas zawiyrómy oczy, a widzymy każdy z nas tóm naszóm małóm ojczyzne. Tóm chałupe, w kierej my sie chowali, w kierej nasza matka nas nauczyła rzykać, w kierej my sie bawulkali a starka wyrzóndzali niestworzóne pogodki, jako to hań downij bywało. Widzymy tóm zogrode, w kierej dycki na jor kwitły starczyne kwiotki we wszystkich barwach a wóniały zieliny, co my jich potym pili jak my byli nimocni. Do tej zogrody my uciekali jak my fotra abo mame nasrali a siedzieli my w nij jak trusioki, coby nas żodyn nie naszeł. Gdosi usłyszy, że cosik klupie - to starzik klepie na pnioku kose, a foter jakómsik maszyne sprawuje w garaży. Od starzika to my sie kupa naposłuchali tych historyji jak eszcze był we wojsku za "Starej Polski", jak jechoł a spod z kónia a jak było "za Niymców". Foter jak se siod pod strómym, urobióny to dycki mioł czas coby nas wziónść ku siebie a jakómsik srande wyrzóndzić. Robił w pilobie, coby my mieli wszystko co my potrzebowali. Matka, to jeji oczy my uwidzieli jak my sie yny zaczli rozglóndać po świecie. To óna nas dowała spać, nauczyła jako mómy ludzi szanować a Pón Bóczka mieć radzi. Dała nóm wszystko to, co kiejsi wziyna od swoji matki a óna od swoji. Z generacyji na generacyj ty dobre wieca szły aż do nas. W każdej izbie, w każdym kóntku, kaj sie człowiek podziwo, to je co spóminać. Kómuskej za tymi zawrzitymi oczami zawónio miedza, na kierej z kamratami gónił za balónym, abo za ostropcami sie chowoł. Na tej miedzy dycki było co robić a szło se jakisik hyzdy pospołu wymyślić. Zawrze gdo oczy a zaszumi mu las, w kierym my stawiali szałasy a bazy a jakisi chałupy z gałynzi a hebzio. W tym lesie my se wymyślali niestworzóne historyje, że baji ty strómy to sóm wojoki a tam hanej w tej jamie siedzi jakisi niedźwiydź. Tam była sranda a strach, ale aji pyrsze kochani, bo jak gdo kogosik mioł rod, to do dzisia na strómach je jego miano. Tam w tej chałupie, na tej miedzy w tym lesie je nasza mało ojczyzna. Tam dzisiow myślach niech każdy poleci, jak se yny zawrze oczy. Tych ludzi, kierzi tam z nami byli uż wiela ni ma, abo jich ni ma wubec. Tóż aspóń se odewrzmy abum ze starymi fotografijami. Spómnóm sie starucne czasy, naszo młodość, piyrsze kochani, wszystki dobre a złe wieca. Ta naszo mało ojczyzna ni ma na mapie, ale je w naszych sercach. Zawrzijcie oczy, spómnijcie se jóm, ale miyjcie radzi aji tóm naszóm wielkucnóm - Polske.**





**Na Świyntego Marcina**

**Dzisio je świyntego Marcina. W katolickij tradycyji sóm trzi wieca, kiere ludzie o nim wiedzóm: że na jego świynto trzeja zjeść wielkucny, słodki rożek, upiyc liwe a że rajtuje na biołym kóniu. Na Cieszyńskij Ziymi hań downij sie w tyn dziyń jodało liwy, choć nie każdy jich mioł, bo trzeja było jich chować od jora, a fest futrować. Nejlepsze były ganc na jesiyń w połówce listopada, tóż gor u siedloków na obiod dycki na Marcina była liwa, a aji u biydniejszych gazdów każdy cosi mało wiela do nij podziuboł. U grofów a bogatych pónów liw na stole w tyn dziyń było godnie, bo dycki w połówce listopada mali gazdowie, kierzi mieli grónty, musieli dać tym grofóm grejcary, obili abo baji liwy, za to że mogóm sioć a gospodarzić. A czymu sie jodało liwy w tyn dziyń? Bo była tako**

**pogodka, kieróm wyrzóndzali ludzie od nejdowniejszych czasów, że Świynty Marcin dycki chcioł być farorzym a jak go potym nieskorzi zrobili biskupym, to sie schowoł do kumory a żodyn go nie poradził nónść, ale liwy zaczły ryczeć a pokozały tym co jich papiyż posłoł, kany sie Marcin schowoł. Ponikierzi jak jedli liwe to sie dziwali jaki mo kości na piersiach, miynso a skóre a podle tego poradzili rzyc jaki bydzie czas a jako bydzie zima. Jak baji kość na piersi była bioło, to zima bydzie ze śniegiym a jak była czyrwióno, to zima bydzie bar-ży z deszczym. Na Marcina sie dycki piykło powijane rożki, jako aji w całej Polsce. Ta tradycyj je eszcze z czasów naszych słowiańkich praojców, kierzi dycki na jesiyń w listopadzie skłodali swojim bogóm ofiary z wołów. Gdo woła ni mioł, to se móg aspóń napiyc rożków, kiere jednako musiały wyglóndać jako rogi od woła - też takowe poswijane. Woły opatrowoł słowiańki bóg Wales - Wołos. U Słowian listopad to był miesiónc, w kierym sie zabijało godnie zwierzónt, kiere skłodali swojim bogóm. Skyrs tego, na Marcina sie zabijało kupa liw, bo nieskorzi katolicy tóm tradycyj przejyni. A rożki fórt były poswijane, bo wierzili, że sóm jako podkowa, kieróm stracił kóń świyntego. Hań downij sie na świyntego Marcina kupa jadło a kupa piło, aji piwa a gorzołki, bo Marcin je patrónym ożralców a żyroków. Trzeja było se kupa pojeść a godnie napić, ale dycki sie podzielić z tymi chudobnymi, jako to robił świynty. Na świyntego Marcina gazdowie ostatni roz w roku puszczali gowiydź a bydło na miedze a na pole. Wieczór wszystki zwierzynta zganiali spadki do chlywa a cackali go gałónzkóm z brzozy abo ze smreka, na kieróm sie prawiło marcinka. W słowiańskij tradycyji w połówce listopada už było trzeja skóńczyć roboty na gróncie a w zogródce, bo ziymeczka idzie spać a bydzie spoczywać do jora. Trzeja ji dać pokój, nie kopać nie grabić, bo sie może pogniwać a nie bydzie po zimie rodzić. Tóż to, co terazy ludzie świyntujóm na Marcina mo swoji korzynie w naszej słowiańskij tradycyji. Jedni bydóm rzykać do Marcina, inksi do Welesa a sóm aji tacy, co w tyn dziyń do siebie wcisnóm wiela wlezie - na isto wszyscy świyntujóm. Yny dycki trzeja sie z tymi chudobnymi podzielić, bo tych je na świecie coroz wiyncyj...**



**Staro chałupinka...**

**Śpiywo sie eszcze na Cieszyńskij Ziymi takowóm pieśniczke: "Staro chałupinka, ku ziymi sie chyli...". To je pieśniczka, kiero sie mi spómino dycki jak jadym cestóm, baji do roboty a widzym starucnóm chałupe, kieróm postawili osimdziesiónt, możne sto a możne aji sto pindziesiónt roków tymu. Óna mo swojóm historyje, bo w każdej izbie, w każdym kóntku jak gdosi posłucho, to słychać śmiych, bek, wyrzóndzani, abo muzyke - bo tam przeca bywały całe familije a pore generacyji. Takich chałupek na Ślónsku Cieszyńskim už je coroz myni. Bywo tak, że jak se gdosi chce postawić nowóm, modernióm chałupe, to tóm starucnóm zbulo, bo przeca je szpatno a zajmuje plac. Ale przeca kiejsi hań downij ta chałupa - starka też była modernio a szumno. Yny roki, kiere szły, jóm**

**zaczły obszkubować, oklupały ji malte a powybijały okna. Z tymi nowymi chałupami bydzie to samo, a myślym, że eszcze rychlij, bo kiejsi sie stawiało z lepszych materiałów, baji z cegieł. Kiejsi sie stawiało chałupe roki, a terazy stanie do miesiónca - tóż niby technologija idzie do przodku, bo terazy przijedzie firma z maszynami a stawio jóm hned. Ale kiejsi, pómogali wszyscy we familiji, potym jedni drugi szli odrobiać, a możne, że aji z tego było wiesieli, bo baji mulorz mioł szwarnóm cere, kieróm se namówił synek siedloka, kiery stawioł nowóm chałupe. Ale to było kiejsi. Stare drzewiónki stojóm už yny isto kansik ledzy kany w goraliji, abo po skansynach. Starych murowanych chałup je wiyncyj, tóż tak se myślym, że jak mocie takóm chałupe blisko siebie, to poróbcie ji zdjyncia. Terazy to je ajnfachowe, bo styknie telefón z kapsy wyciógnónc. Nie wiymy, esi ta chałupa bydzie stoć eszcze na rok. Coroz miyni aj u nas stodół, murowanych chlywów a masztali. Też by tymu trzeja było zdjyncia porobić. Bo przeca to je czynśc naszej materialnej kultury. Kultury hyrnych tusteloków. Ni ma to żodyn lańcuszek, kiery tukej puszczóm. Ty zdjyncia se niechejcie dlo siebie, abo jak chcecie możecie pokozać na internecie. Jo dzisio Wóm pokożym pore chałup, kiere mijóm, jak każde rano jadym do roboty do Czech. Ja stojóm ledzy kany taki stare chałupki, kiere majóm aji po sto roków a sóm obrychtowane a wyglóndajóm jak moderni, ale mury z cegły to je jejich dusza. A nejwiyncyj sóm rade, że w nich fórt jakosk familija bywo. Bo dycki sie prawiło, że jak w jakisi chałupie gdosi dwiyrze a okna otwiyro a zawiyro, to óna to jakosi czuje a nie bydzie sie suć. Ale jak zustanie stoć ganc sama, to sie bydzie pómału chylić ku ziymi a z tego wszystkigo sie pómału ganc zesuje. To, co sie kiejsi hań downij procnie stawiało całe roki, dzisio idzie lahko obalić w godzine. Ale to, co sie przez ty całe roki robiło w tej starej chałupie, nie obali żodno maszyna - to zustało w sercach tych, kierzi tam bywali.**





# ANTYBIOTYKI ZE ZOGRÓDKI

# A Z PRZIRODY



## CEBULA

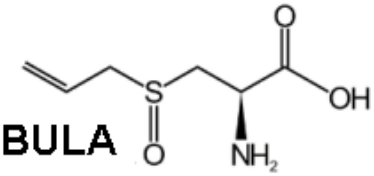

Mo w postrzodku olejki, kiere fest wóniajóm, baji dwusiarczek alilo – propylowy, zwiónzki siarki a zwiónzki alkilowe.

## OREGANO

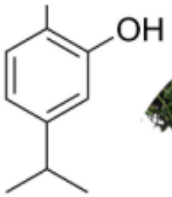



Mo w postrzodku karwakrol, kiery zabijo bakteryje, wirusy a grziby. Lyczy grype, ryme, grzibice, drożdżyce a jak kogo bolóm sfoły. Idzie go dychać z wrzawej wody.



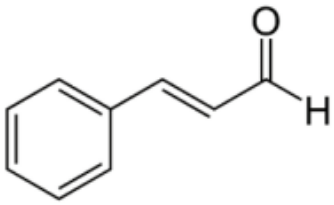

## SKURZICA

Aldehyd skurzicowy, kiery je we skurzicy wzmacnio odporność, lepszy po nim funguje rozum, rozgrzywo a zbijo cukier.

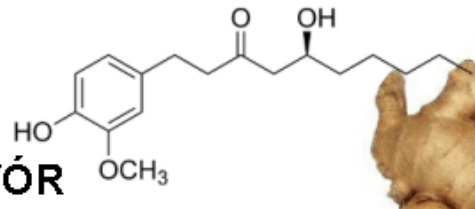

## ZOZWÓR



Rozgrzywo, wzmacnio odporność. Je dobrze go dać do teju, polywek, ryb abo miynsa. Je aji dobry jak gdo rzigo.



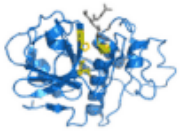

## MIÓD

Zabijo bakteryje, baji grónkowca złocistego, lyczy sie nim zapolyni skóry. Nejwiyncyj Inhibiny , kiero zabijo bakteryje nóndziecie w miodzie z lipy, gryki, spadziowym a ze strómów z jegłami.

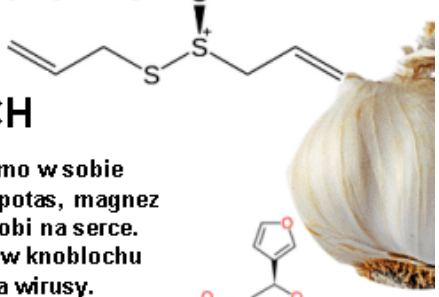

## KNOBLOCH

Bómba witamin, mo w sobie witaminym B, C, potas, magnez a selyn. Dobrze robi na serce. Allicyna, kiero je w knoblochu Zabijo bakteryje a wirusy.

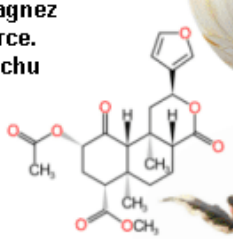

## SZAŁWIA



Lyczy zapolynia, gor w gymbie. Zbijo zimnice, je dobro na ryme, na dychani, na strzewa a na dychani. A to skyrs tego, że mo w sobie salwinoryny A.

facebook.com/gwaracieszynska.pl

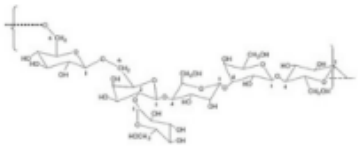



## KISZÓNE

Kiszóne ogórki, buraki a kapusta majóm godnie witaminy C. Pucujóm organizm, zabijajóm bakteryje, wzmacniajóm odporność, bo majóm godnie kwasu mlykowego.

## TYMIANEK

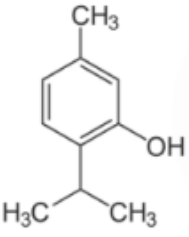

Mo w postrzodku thymol, kiery zabijo bakteryje a grziby. Nejlepszy je suszóny, abo jako oliwa.



**Rzykani**

**Tako myśl na noc, a niż przidzie dziyń. Nie wiym jako wy, ale jo żech se uż z Póń Bóczkiym wieczór powyrzóndzoł. Tak ganc szczyrze. Rzyk żech mu, żech je yny ajnfachowym człowiekiym a coby mi doł wszystko to, co mi trzeja - chleba na każdo a zdrowio dlo mie a dlo moji familiji. Wyszuszkołech mu moji wszystki grzychy. Esi mi wyboczy nie wiym. Nie klepoł żech żodnych wyuczónych paciyrzi. Tak ganc swojimi słowami żech se z nim powyrzóndzoł. Rzykłech mu co mie mier-zi, że baji móm jakisi kurowody z ludziami. Ale tela tego je, tego ciynżoru żywobycio, żech zawrził oczy a**

**pomyślołech se: "Tóż Pón Bóczku, mój Fotrze weź se mój cały żywot na swoji pleca, bo jo uż tego nie poradzym niyść". Rzykani mo swojóm moc, yny trzeja szczyrze pón Bóczkowi wszystko powyrzóndzać. Nie miyndzy ludziami paradować a skłodać rynce, ale w kumorze, tam kany żodyn nie widzi. A jak gdo nie wierzi, w to o co rzyko, to niech lepszy hned idzie spać. Moja starka prawiła: "rzykej do Pón Bóczka sczyrze na każdo, choćby było nie wiym jako źle a uwidzisz, że w twojim żywobyciu sie bydóm robić cuda". A jaki sóm ty cuda? Zdrowi, szczynści a zgoda. Tóż rzóndził żeś dzisio z Pón Bóczkiym? Jak ni, to z nim przerzóndź, jakbyś rzóndził ze swojim Fotrym, tak ganc ajnfachowo przi stole, baji we swoji kumorze.**

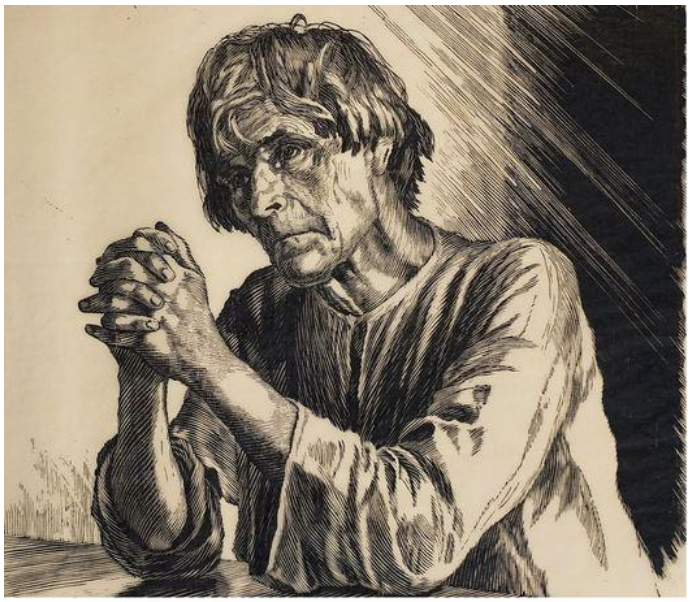


**O fojcie a sekretorzu**

**Regirowoł w jednej gminie fojt, Jozef mu było na miano, kiery mioł same kurowody z urzyndnikami, bo fórt broł do urzyndu samych takich, co nie poradzili nic wyrzóndzić, nic napisać ani nigdzi zazwónic. Tóż pojechoł do znómego fojta, kierymu było Karol, do gminy wedle a rzyk mu:**
**- "posłuchej, jako to robisz, że u Ciebie w urzyndzie robióm sami chytrzi ludzie, wiym to, bo jak yny do was zwóniym a potrzebujym cosik wyrzóndzić, to roz, dwa, trzi a uż to je.**
**Karol sie uśmiychnył, a prawi:**
**- Wiysz, jo bierym do urzyndu yny takich, co poradzóm myśleć, hned Ci pokożym.**
**Wzión telefón, zwóni do sekretorza Staszka Macury a prawi:**
**- Posłuchejcie panie sekretorzu, chcym sie was o cosi spytać.**
**- Wyrzóndzejcie Panie Fojcie.**
**- Wasza matka mo dziecko a wasz foter mo dziecko, ale ni ma to ani wasz brat ani siostra, tóż gdo to je?**
**- Panie fojcie, tóż przeca to żech je jo.**
**- Dziynkujym sekretorzu.**
**- Terazy widzisz Jozefie jako sie to robi?**
**- Wiym a hned jak przijadym to na isto wyprógujym.**
**Jozef przijechoł do urzyndu, zwóni do sekretorza a prawi mu:**

**- Panie sekretorzu, chcym sie was cosi spytać.**
**- Wyrzóndzejcie Panie Fojcie...**
**- Wasza matka mo dziecko a wasz foter mo dziecko, ale ni ma to ani wasz brat ani siostra, tóż gdo to je?**
**Sekretorz fuczy, mlasko a dycho do telefónu. Za chwile prawi:**
**- Panie Fojcie dejcie mi kapke czasu, bo terazy Wóm nie poradzym odpowiedzieć.**
**- Tóż dobre, ale sie śpiychejcie...**
**Borok sekretorz przidzie do chałupy a pyto sie baby:**
**- Ty, Hanka chcioł żech cie sie o cosi spytać.**
**- Tóż warto rzóndź, bo muszym iść odbywać.**
**- Posłuchej, jako to może być, że twoja matka mo dziecko a twój foter mo dzecko, ale ni ma to ani twój brat ani twoja siostra.**
**Hanka zawiónzała szatke a prawi:**
**- Tóż przeca, że to je jo.**
**- Sekretorz wydychnył a na drugi dziyń poszoł do fojta a prawi:**
**- Panie fojcie uż wiym gdo to je.**
**- Tóż wyrzóndzejcie.**
**- To je moja baba Hanka.**
**- Fojt sie skrziwił, podziwoł sie szpatnie na sekretorza a prawi:**
**- Na ni, bo to je Staszek Macura!**



**Słowiański Kalyndorz obrzyndowy po naszymu.**

**Podziwejcie sie, że ponikiere świynta sóm ganc podobne do tych, jaki mómy terazy aji na Cieszyńskij Ziymi.**
**MARZEC (BRZEZIYŃ)**
**1 marca: Lasztówka**
**Rzykało sie do jora. Wołało sie ptoki, coby przileciały spadki a ludzie se wtynczas dycki napytali czas na jor. Dziwali sie jako lotajóm lasztówki a podle tego sie wróżyło czas a nejbliższe dni. Rzykało sie do bogów, coby sie darziło na nowy rok a coby hned przisżło słónko a ciepłe dni.**
**9 marca: Szczodry Wieczór, Świynto Matki Ziymi (Nowy Rok)**
**Słowiański Nowy Rok. Odprawiało sie rytuały coby uroda była dobro a coby familija była szczynśliwo. Jak tego dnia było słónko, to lato miało być ciepłe. Jak padoł śniyg to uroda miała**

**być dobro, jak fukoł ciepły wiater to miało być godnie deszczu w lecie a jak był wiater z północy, to lato miało być chłódne.**

**13-20 marca: Jorni Tydziyń Jarowita**

**Czas, kiej se pucowało chałupy a odprawiało rostomajte rytuały z wodóm, poliło sie stusy na kopcach a strajchowało sie wajca. Dzisio sie jich sztrajchuje, coby czcić żywot, kiery sie rodzi.**

**16 marca: Wierzbica (Pasieka Jorni)**

**Świynto, w kierym sie czciło wierzby, kieróm Słowianie uznowali za piyrszy stróm w całym wszechświecie (Pradrzewie). W tyn dziyń nas praojcowie targali gałónzki z wierzby a prali sie nimi po ciele, bo wierzili, że to jim do zdrowi. Tymi gałónzkami świynciło sie aji pasieki, coby pszczoły zrobiły kupa miodu.**

**17-18 marca: Dziyń sie równo z nocóm (Świynto Dadźboga)**

**Dziołuchy szły, tańcowały a rzykały do boga Dadźboga.**

**20 marca: Nawski Wielki Dziyń**

**Umrzicy szli na ziymie ze słowiańskij krainy umrzików, na kieróm sie prawiło Nawia. Nasi praojcowie sie moczali w rzykach abo sie loli wodóm, coby nie byli nimocni a coby dusze umrzików jich opatrowały.**

**Wielkidziyń (Piyrszy Dziyń Jora) – piyrszo niedziela po jornim zrównaniu dnia a nocy**

**Świynto, w kierym sie budziła prziroda a rodził sie żywot – każdego roku fórt dokoła. W tyn dziyń topiło sie Marzanne, kiero była boginióm zimy a śmierci. Dzisio to je Wielkanoc.**

**Pyndziałek po Wielkimdniu (Wołoczilne)**

**Hań downy śmiergust. Chłapcy chodzili po chałupach a polywali wodóm dziołuchy a óny ji za to dowały sztrajchowane wajca.**

**20-26 marca: Dziady Jorni (Świynto Jora)**

**W tych dniach sie poliło fajery coby ogrzoć ziymie a skokało sie przez ni coby sie opucować. Do rzyki wciepowało sie chlyb, jako ofiare. Świynciło sie zorka a zaczynało sie jich sioć. Wierziło sie, że światło zwycynżo nad ćmokiym. Rzazało sie gałónzki wierzby a wrażowało do źbónków z wodóm, kieróm sie nosiło ze świyntych zdrzódeł. Tóm wode ze źbónków sie potym brało na rostomajte rytuały.**



**KWIECIYŃ (ŁŻYKWIAT)**

**11 kwietnia: Utopiec Jorni**

**Nasi praojcowie skłodali ofiare przodkowie składali ofiarę utopcóm (bóstwóm, kiere bywały we wodach), coby nie topiły chałup, dziedzin a ludzi.**

**15 kwietnia: Świy Jarowita**

**Świynto chłopów. Rzykało sie do boga Jarowita. Skłodało sie ofiary, poliło fajery a pyrskało sie jich piwym.**

**22 kwietnia: Wielko Mokosz**

**Świynto paniczek. Rzykało sie do bogini urody Mokoszy. Skłodało sie ofiary, śpiywało sie pieśniczki, chodzowało sie a tańcowało.**

**20-26 kwietnia: Świynto Strómów (Świynto Zielónych Bogów)**

**Rzykało sie do tych bogów, kiere podle Słowian byli strómami po lasach.**

**30 kwietnia: Świynto Welesa**

**Składało sie ofiary Welesowi – wyganiało sie bydło na miedze.**

**MOJ (ROSIYŃ)**

**1 moja: Święto Wesny (Jora)**

**Hań downij to były słowiański majówki. Do ziymie sie wkopywało zielóny strómek, kiere sie ozdobiało maszkami. Strojiło sie aji suknie gałónzkami z bzu. Śpiywało sie pieśniczki (wiośnianki) a młodzi tańcowali kole strómka. Ci, co sie potracili przi tańcowaniu, musieli se dać pusy.**

**2-11 moja: Tydziyń Rusalny (Rusalia)**

**Baby szły nad rzyki a potoki a wieszały na strómach, kiere kole nich rosły kónski ćwilicha dlo rusałek. Robiły aji dlo nich wiónki a ciepały na wode.**

**11 moja: Zielnik**

**Zbiyrało sie zieliny prociw nimocóm. Jodało sie po lasach a na miedzach. Plótło sie wiónki a ozdobiało chałupy w postrzodku a na polu kwiotkami abo gałónzkami z listkami.**

**CZERWIEC (CZYRWIYŃ)**

**15 czerwca: Świyntowit Letni**

**Rzykało sie do Świyntowita o o dobróm urode na gróntach.**

**20/21 czerwca: Noc Kupały (Sobótki, Wiónki)**

**Dzisio to je Noc świyntego Jóna. Piyrszy dziyń lata.**

**Świynto, w kierym ludzie czcili ogiyń a Dadźboga. Poliło sie fajery, balandrowało nad rzykami. Skokało sie przez fajery, ciepało sie wiónki na wode, hledało sie kwiotka paprotki a wróżyło sie gdo sie wydo abo ożyni. Ludzie wierzili, żę to je nejlepszy czas coby robić dziecka.**

**30 czerwca: Pożegnani Jarowita**

**Poliło sie kukłe Jarowita, boga jora, coby uczcić to, że zasioł nowe plóny a miłość.**

**LIPIEC (LIPIEŃ)**

**1 lipca: Świynto Dadźboga**

**Ludzie zaczynali siyc trowe a suszyć siano. Świyntowali kowole, kierych bogiym był Daćbóg.**

**4/5 lipca: Letni Świynto Miesiónca**

**Rzykało sie do Chorsa, kiery był jako miesiónczek. Hań downij na miesiónczek sie prawiło miesiónc, tóż ludzie sie dziwali na niego a podle niego mierzili czas w miesióncach.**

**20-27 lipca: Tydziyń Peruna**

**Rzykało sie do Peruna, boga pierónów, w lasach pomiyndzy dymbami.**

**22 lipca: Perunica Letnio**

**Rzykało sie do Blyskawicy, kiero była takóm boginióm jako Perun. W tyn dziyń sie ni miało robić na polu, coby sie Blyskawica na kogo nie pogniwała.**

**SIYRPIEŃ (ZAREW)**

**6 siyrpnia: Spas Jabkowy**

**Świynciło sie a jodało jabka, gruszki a innych owoców ze strómów.**

**16 siyrpnia: Spas Chlebowy**

**Świynciło sie a jadło chlyb z nowych zorków a dziynkowało sie bogóm za urode.**

**16 siyrpnia: Świynto Leszego**

**Rzykało sie do Leszego – boga lasu. Skłodało sie mu w ofiyrze chlyb na miedzach a w zogrodach. Pytało sie ducha leśnego o dobroć, coby nie kludził ludzie po polach a nie plóntoł im cest a chodników.**

**19 siyrpnia: Letni Strzibóg**

**Rzykało sie do Strziboga – boga wiatru. W tyn dziyń sie wróżyło podle tego, z kierej stróny fukoł wiater.**

**WRZESIYŃ**

**4 września: Perunica Jesiynno**

**Ostatni świynto pieróna a blyskawicy, kiere idóm spać na zime.**

**8-9 września: Rodzanice**

**Rzykało sie do bogów, kiere opatrowały dziecka, kiere sie urodziły. Pytało sie jich o dobry poród a zdrowi dlo całej familiji.**

**20 września: Jesiynny Strzibóg**

**Rzykało sie do Strziboga o dobry czas a przepowiadało sie czas na jesiyń podle tego z kierej stróny wieje wiater.**

**23 września: Świynto Plónów**

**Piyrszy dziyń jesiyni, Świynto plónów. Dziynkowało sie za zebranóm urode a pytało sie bogów o urode aji na rok.**

**24 września: Świynto Dómowika i Owinnika**

**Składało sie ofiary bogóm z misek z mlykiym a owsym, coby opatrowały chałupe , zorka obilo a gowiydź.**

**26 września: Świyntowit Jesiynny**

**Świynto urody – rzykało sie w chramie Świyntowita, skłodało sie ofiary, wróżyło sie z obrzyndowego picio o zimie.**

**27 września: Pasieka**

**Świynto pszczelorzi.**

**PAŹDZIYRNIK**

**1 paździyrnika: Jesiynne Świynto Matki Ziymi**

**Początek jesienno-zimowych robót. Okres wyprawiania wesel. Modlitwy młodych dziewcząt o szczęśliwe zamążpójście.**

**25 paździyrnika: Dziady**

**Dziyń, w kierym sie spóminało sie tych co pomrzili. Wywoływało sie duchy. W tyn dziyńbyła wilija umrzyków, z jednym talyrzym na stole wiyncyj.**

**31 października: Świynto Mokosz**

**Baby rzykały do bogini Mokosz a dowały ji ćwilich a przyndziwo. Paniczki pytały Mokosz coby pobłogosławiła roboty, kiere zaczynały nastympnego dnia - szyły a przyndły.**

**LISTOPAD (PROSICZ)**

**8 listopada: Tury**

**Świynto flintkorzi, zaczynały sie góny. Flintkorze skłodali ofiary a rzykali o to, coby sie jim darziło na gónach.**

**24 listopada: Świynto Złotej Baby**

**Wróżyło sie co bydzie kiejsi. A baby, kiere eszcze ni miały dziecek pytały bogów, coby urodziły lahko a bez kurowodów.**

**30 listopada: Świynto Goduna**

**Terazy Andrzejki. W tyn dziyń sie wróżyło gdo z kim sie ożyni a za kogo sie wydo.**

**GRUDZIYŃ**

**6 grudnia: Spas Zimowy**

**Dziyń, w kierym przyszła zima. Katolicy zmiynili Spas Zimowy na świyntego Mikołoja, bo baji kiejsi se prawiło: „pytej Mikołoja a ón to rzeknie Spasowi".**

**21-23 grudnia: Świynto Godowe (Zimowe Stani słońca)**

**Wieczerze a świyntowani z familijóm. Świyntowało sie zaćmiyni słońca, jako nowej energii, kiero sie budzi do żywota.**

**23 grudnia: Świynto Roda**
**Świynto boga Roda. Piykło sie buchty, warziło sie piwo a miód.**
**24 grudnia: Świynto Kolady**
**Familija sie schodziła przi stoje a jadło sie, cosi podobnego do wilije, na kierej były syte jodła a śpiywało sie starodowne słowiański pieśniczki.**
**LUTY (LJUTYCZ)**
**2 lutego: Grómnica**
**Schodziła sie zima z jorym. Światło zwyciynżo ćmok. Poliło sie świyczke – grómnice, kiero miała odgónić głodne wilki, prziwołać ciepłe dni a chronić chałupe prociw burzóm ni oraz chronić dom przed burzą. Grómnicóm sie robiło rostomajte rytuały, kiere miały chrónić familije a coby sie ji dobrze darziło.**
**9-15 lutego: Tydziyń Welesa**
**Świynto Welesa, przewracało sie kożuchy na rymby, coby przywołać ciepłe dnia a pożegnać zime. Odprawiało sie rostomajte ceremóniały magiczne, coby gowiydź była zdrowo.**
**21 lutego: Jorni Strzibóg**
**Rzykało sie do boga wiatrów. Podle tego, jaki był czas tego dnia wróżyło sie, jaki bydzie czas na wiosne a na lato.**
**26 lutego: Nowoleci**
**Balandrowało sie a żegnało rok, kiery sie kóńczył.**

**Wiedźma**

**Wczora był dziyń Wiedźmy. Z ksiónżek każdy wyczyto, że to je baba, kiero czaruje, ciepie uroki a na Cieszyńskij Ziymi sie prawi do dzisio, że wiedźma to je taki dokuczliwe babsko, kiere dopaluje a dożyro wszystkich dokoła, tak że ji uż majóm dość. Ale kiejsi hań downij, wiedźma to była paniczka, gor starszo, kiero wiedziała jakisi ważne wieca. Bo wiedźma, to je w starucnych słowiańsich jynzykach baba, kiero mo wiedze. A wiedza, to je wszystko to, co óna wiy a poradzi to przekozać nastympnym generacyjóm. Tóż a wiedźmy fórt żyjóm? Naozajst żyjóm a majóm sie dobrze. Baji każdo starka, a staro ciotka, kiero poradzi zieliny nazbiyrać na miedzy a jich potym pod bóntramym suszy je wiedźmóm. Bo óna wiy, jaki suszóne zieliny trzeja zaloć wrzawóm wodóm, coby wylyczyć zimnice, krzipoty abo laksyrke. Każdo zielina, kiero rośnie na miedzy całe lato sie ku słónku dziwo a gymbulke nadstawio, coby jóm zieliniorka stargała a suszyła. Wiedźmóm je każdo starka, kiero wnukóm wyrzóndzo stare historyje a pogodki o diobłach, czarownicach a utopcach. Bo takij wiedzy ni mo żodyn. Stareczka to usłyszała od swoji starki a terazy to wyrzóndzo dzieckóm a óny jóm posłuchajóm z odewrzitymi gymbami. Nejlepszy sie takowe historyje posłuchało przi kachloku, jak pod plechami ogiyń tańcuje a sie blysko po ścianach w kuchyni, to dziecka se myślóm, że to na isto uż ty diobły skónsik wylazujóm.**



**Wiedźma to była kiejsi babicula, kiero chodzia po chałupach, wszyndzi tam kany baba rodziła. Hań downij nie było dochtora ani szpitola na telefón, tóż sie skozało po takóm hebame a óna przisźła. Wszystkich chłopów z izby a z chałupy wygóniła, ba jak baba rodzi to sie nie śmióm na to dziwać. Ta wiedza, kieróm miały kupa dziecek a bob uchróniła przed śmiercióm, nim sie do szpitola dostały. Wiedźmóm je każdo matka, kiero prawi synkowi a dziołusze, co może a co nie śmi robić w tym świecie. Dziywczacka a synczyska sie tymu śmiejóm, ale potym za pore roków, jak już sóm w tym wielkucnym świecie to se spómnóm, co ta wiedźma - matka prawiła. Kupa chłopów prawi że mo baby - wiedźmy. Tóż majóm recht, bo ty baby majóm wiedze, co sie z chłopym robi jak wypije pół litra a ku tymu eszcze pore piw. Każdo baba, kiero cosik wiy, a tóm wiedze chce dali swoji cerze, synkowi, wnuczce, wnukowi abo jakimusik młodymu przekozać to je wiedźma. Ta wiedza je cynniejszo jako złoto, bo to je wszystko to, co w całym żywobyciu ta paniczka uwidziała, pomacała a usłyszała. Wiedźme je dobrze mieć w we familiji a naozajst każdy jóm mo. Ni ma to żodno baba, kiero bywo w lesie, choć kiejsi hań downij rostomajcie było. Wiedźma to je każdo paniczka młodo a staro kole was, kiero mo wiedze - cosi cynnego wiy. Worce takij wiedźmy czasym posłuchać...**

**Synek sie roz spytoł swojigo fotra:**
**"Jako żeś kiejsi żył, jak nie było takowej technologiji jako terazy:**
**bez kómputerów**
**bez internetu**
**bez telewizorów**
**bez klimatyzacyji**
**bez chytrych telefónów**
**Foter sie na niego podziwoł a prawi:**
**"Żyli my tak, jako żyje twoja generacyj:**
**bez Pón Bóczka**
**bez rzykanio**
**bez lutowanio jedyn drugigo**
**bez gańby**
**bez reszpektu**
**bez hónoru**
**bez skrómności**
**bez czytanio ksiónżek**
**Wiysz my sie urodzili w inkszych czasach a dziynkujym Pón Bóczkowi, żech mojóm młodość przeżył wtynczas. Bo jak baji ci powiym jaki było nasze żywobyci, to mi isto na ozajst nie uwierzisz:**
**Baji jak my jeździli na kołach, nigdy my ni mieli na głowach kasku. Na tych kołach my rajzowali po dziedzinie całe dnie.**
**We szkole miyndzy lekcjami my wyrzóndzali jedni z drugimi.**
**Po szkole my chodzowali pospołu do chałupy a potym jak sie poobiadwało, to my gónili na polu do wieczora.**
**Nie siedzieli my pół dnia przed telewizorym.**
**Grali my z kamratami takimi prowdziwymi a nie z takimi z Internetu.**
**Jak sie nóm chciało pić to my sie napili wody co jóm mama naciónggli na rympole ze studnie a nie z plastikowej flaszki.**
**Nie byly my nimocni, choć my pili zode z jednej szklanej flaszki, a rynce my myli yny rano a wieczór.**
**Nigdy my nie stłóśli, choć my jedli na każdo kupa ziymnioków a chleba.**
**Choć my ni mieli wiela bawidełek, to my se jich pojczowali jedni drugim.**
**Miasto tabletów my mieli ksiónżki, kiere wóniały papiórym a przigodami.**
**Nasi fotrowie nas nauczyli robić a nauczyli nas aji reszpektu do ciynżkij roboty.**
**Nigdy my ni mieli:**
**chytrych telefónów**
**tabletów**
**czatu**

apek
ale my za to mieli prowdziwych kamratów.
Chodzili my jedni do drugich, a dycki my dostali cosik dobrego pojeść.
Spóminómy se nasze młode roki jak sie dziwómy na czorno - biołe fotografije, ale tamtyn czas był kolorowy a jasny.
Dziwómy sie do dzisia do albumów a chowiymy w nich stare fotografije naszych starek a starzików.
Nie wyciepowali my ksiónżek, nie wyciepowali my bawidełek - bo przeca wszystko idzie sprawić a polepić.
Nasz żywot był w chałupie we familiji a nie w internecie na fejsbuku lebo na instagramie.
Nie pokazowali my całymy światu, jako mómy w chałupie a kany my byli na wczasach.
Nie ciepali my swojigo żywobycio do internetu.
Foter długszy czas nic nie prawił, stanył a poszeł, a synek jak to wszystko usłyszoł to yny gymbe odewrził, że taki świat kiejsi hań downij móg być.
Świat ludzi a nie małych pudełek, kiere ludzi uż ganc zbałamónciły...



**Woda utlynióno**

Wszyscy jóm mómy kansik w podstolu, abo w kastliku. Siyngómy po nióm yny wtynczas, jak sie ur-znymy nożym, abo dziubnymy jegłóm. Woda utlynióno. W aptyce jóm idzie kupić za małe pinióndze a wiela nimocy nióm idzie wylyczyć, to mało gdo wiy.
1. Jak kogosik zaczyno boleć w karku,to trzeja naloć sztwierć szklónki przewarzónej letnij wody a dać do tego dwie łyżki wody utlyniónej. Trzeja tym szpluchać kark aż przestanie boleć. Idzie tym aji pucować gymbe każde rano. Jak gdo mo jakóm rane na dziónsłach to też to snoci pómogo.
2. Jak kogo boli ucho, abo czuje że mo w nim jakisi szpónt, to niech se legnie a do ucha puści ze sztyry kapki wody utlyniónej.
Za chwile naozajst poczujecie, że ucho je odetkane.

**3. Baji dziecka jak majóm ryme, to nie poradzóm dychać przez nos. Tóż zróbcie takóm miksture: Do pół łyżki soli fizjologicznej dejcie 2-3 kapki wody utlyniónej. Jak dziecio bydzie leżało do mu puśćcie do noska pore kapek tej mikstury. bydzie sie mu lepszy dychać przez nos.**
**4. Jak mocie na skórze krosty, wysypke, abo świyrbiónczke, to se dejcie kapke wody utlyniónej na wate a przemywejcie tam, kany skóra je zapolóno. Woda utlynióno zabijo bakteryje a aji grziby.**
**5. Jak mocie grzibice na szłapach to zmiyszejcie pół tej biołej flaszeczki wody utlyniónej z przewarzónóm wodóm - jedyn ku jednymu. Przemywejcie tym szłapy aż uschnóm, potym dziepro oblyczcie fusekle.**
**6. Baji paniczki jak chcóm mieć kapke jaśniejsze włosy, to niech se zaś zmiyszajóm wode utlyniónóm z ciepłóm przewarzónóm wodóm jedyn ku jednymu. Trzeja to wciyrać we włosy. Rozjaśni to aji ćmawe fleki na skórze.**
**7. Paniczki mocie rade sie myć we wannie? Nalyjcie se do wody tóm biołóm flaszeczke wody utlyniónej. Wyleziecie jakbyście sie zaś na nowo urodziły.**
**8. Chcecie se sami zrobić pastym do pucowanio zymbów? Dejcie 2-3 kapki wody utlyniónej do pół łyżki sody oczyszczónej. Ta piana, kiero sie z tego zrobi to je nejlepszo pasta do bielynio zymbów. A jak kartaczek, kierym pucujecie zymby wrazicie do wody utlyniónej, to na isto wszystki bakteryje zdechnóm.**
**9. Jak pierecie biołe oblyczki, a chcecie coby były bar-ży biołe, to wlyjcie pół biołej flaszeczki wody utlyniónej do pralki, tam kany dycki wlywocie tóm chemije do bielynio. Uwidzicie, biołe bydzie ganc biołe a nie bydzie na lóntach żodnych fleków.**
**10. Jak pomiyszocie zaś sodym oczyszczónóm z wodóm utlyniónóm to wypucujecie łaziynke. Trzeja tóm piane kiero powstowo dać tam kany je zamazane, poczkać pół godziny a zmyć wodóm. Tóm miksturóm możecie aji pucować haziel.**
**11. Wiela razy w chałupie, gor jak sie zacznie hajcować widzicie czorne fleki na ścianach od pleśni. Wlyjcie całóm małóm biołóm flaszeczke wody utlyniónej do tego czym strzikocie jak pucujecie okna, a ku tymu tela samo wody. Idzie to postrzikać aji samóm wodóm utlyniónóm, abo sie dowo do tej mikstury miasto wody ocet.**
**12. Jak sie kómu puściła czyrwióno z nosa, to niech se namoczo kónsek waty we wodzie utlyniónej a wrazi do nosa na pore minut.**




## Katarzinki

**Wszyscy znómy planetowani, kiere dziołuchy se odprawiajóm na Andrzeja, jak chcóm wiedzieć, kiero sie kiej wydo a jakigo bydzie mieć chłopa. A wiycie, że chłopi se też tak planetowali? Hań downij aji na Cieszyńskij Ziymi w nocy z dwacatego sztwortego na dwacatego pióntego listopada swobodni syncy, kierzi eszcze nie byli żónaci odprawiali "Katarzinki". To je taki kapke zapómniany zwyk, kiery sie robiło dycki na świyntej Katarziny. Óna je patrónkóm ajzybanerów, filozofów, alwokatów, a aji swobodnych, szykownych synków, kierzi sie chcóm dozwiedzieć jakóm bydóm**

**mieć babe. Planetowani było a aji fórt je zakozane przez kościół katolicki, bo to je przeca starucny słowiański zwyk, kiery kiejsi hań downij młodzi odprawiali z reszpektym, bo fest wierzili, że to jim pokoże przisłego chłopa abo babe. Ale potym nieskorzi, to uż były bar-ży taki hyzdy, coby sie pośmioć. Ponikierzi prawiom, że planetowani na świynto Katarziny to je słowiański zwyk, jak eszcze sie rzykało do bogini Mokoszy. Dwacatego pióntego listopada to był dziyń Mokoszy, abo dziyń ludzkij doli. Hań downij sie nie planetowało jedyn dziyń, ale aji tydziyń, a od świyntej Katarziny do świyntego Andrzeja je piynć dni. To było snoci skyrs tego, że tak długo słowiańscy syncy a dziołuchy planetowali z kim sie ożynióm, abo za kogo sie wydajóm. Tóż jako ty Katarzinki sie odprawiało? Na, dziołuchy siedziały w jednej izbie a przyndły na kolewrótach a syncy planetowali.Baji każdy se urzazoł gałónzke z wiśni a wraził do wody. Jak gałónzka zakwitła na Godni Świynta, to znaczyło , że sie synek ożyni eszcze na jor. Stawiało se eszcze na stole baji gorki a chowało sie pod nich rostomajte wieca. Potym syncy dźwigali ty gorki a podle tego, co pod nimi naszli hned wiedzieli, co bydzie w nejbliższym czasie. Baji pierściónek - wiesieli, grejcar - że jich bydzie mioł godnie, zorka obilo - że ziymeczka na rok obrodzi a prózny - że bydzie psinco. Syncy se aji dowali pozór co sie jim bydzie blynść w te noc. Jak to była kura, to sie zyndzie ze swobodnóm dzioluchóm, jak to była czorno kura, to natrefi na wdowe, jak to była kura z kurczokami, to nacapi na wdowym z dzieckami. Jak sie blynsła sowa, to było dobrze a jak czorny abo siny kóń to synek bydzie stary kawaler. Syncy se dowali aji babski majtki, lajbiki abo pióra ptoków pod zogłowki, coby w nocy uwidzieli na spaniu swojóm przisłóm babe. Słowianie hań downij wierzili, że w listopadzie umrzicy chodzóm po świecie a poradzóm pokozać młodym synkóm, jakóm bydóm mieć babe. A przeca każdy synek chcioł sie ożynić. Tóż ponikierzi tak planetowali, coby sie mu ta baba pokozała aspóń kapke. Bo przeca hań downij jak synek mioł uż tych dwacet roków, to by sie mioł ożynić. A jak mu było baji piynć a dwacet to uż aji Tatowie sie dziwali po dziedzinie kaj jako dziołucha by go możne chciała. Ale jak mioł szczynści to na tym planetowaniu na świyntóm Katarzine mu starucno bogini Mokosz naozajst pokozała tóm dziołuche, co jóm bydzie mioł. Gorszy było, jak se syncy w tóm noc wypili za kupe gorzołki, to potym rano stowali a chytali sie za głowe, bo jednymu sie zdało że widzi hrubóm a ón mo rod chude, a inkszymu sie zdało, że widzi chudóm a ón by raczy do chałupy wzión takóm babe jak hól. Tóż z tym chłopskim planetowanim rostomajcie bywało, ale pamiyntejcie syncy, że se też poradzicie sie aspóń kapke na swojóm przisłóm babe na Katarzinkach podziwać. Yny, wiyncyj wiary a miyni gorzołki.**

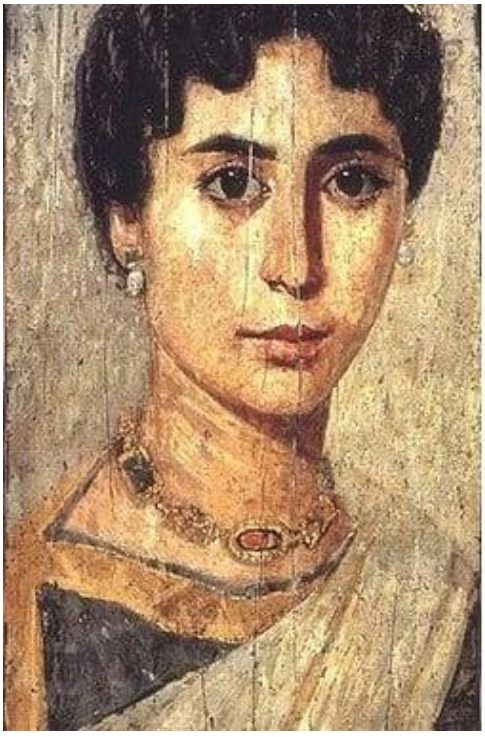



# Piyrszy śniyg

**Dzisio pirszy roz tej jesiyni posuło z nieba śniegiym. Ni ma tego moc a hned o taje, ale dycki cosi. Luft sie kapke przepucowoł, toż idzie aspóń czym dychać, ale nie śmi żodyn hajcować harapuciami, bo wtynczas lepszy z chałupy wubec nie wylazować. Ale stało sie cosi, na co bych rzyk że to je cud - dziecka wylazły z chałup na pole. Uwidziały, że cosik biołego leży na zogrodzie a na miedzy, tóż wartko wypoliły do siyni, oblykły sie a uż góniły kole chałupy. Widzicie, co sie musiało stać, coby dziecka odeszły od kómputerów a od tych małych chytrych telefónów. Stykło kapke śniega z nieba. Nie pómógło jak mama z fotrym jich wyganiali do pola, nie pómógło jak na polu było pieknie a mógły na zogródce cały dziyń gónić za balónym. Musiało dziepro napadać kapke śniega, coby jedyn z drugim sie zaczón kapke gibać. Bo przeca to biołe cosi je zocne. Ponikierzi uż aji zapómnieli, że sie na to prawi śniyg. Fotrowie sóm radzi, bo przeca dziecka se podychajóm luftym a kapke sie ruszóm z izby. Widzioł żech, że ludzie powycióngali aji sónki, kiere kansik były zaciepane w szopkach a po garażach. Trzeja jich było opucować, bo ponikiere pore roków leżały a czakały na śniyg. Dziecka gónióm po polu, choć tego śniega je niewiela, to klejajóm z kopca na plastikowych liściach, kiere dowajóm pod rzić. Radości a śmiychu przi tymu je godnie, bo to sóm nejlepsze hyzdy, jaki idzie odprawiać na polu jak je zima. Ponikierzi zaczli aji kulać śnieguloki. Ale coby go zrobić, to trzeja umieć. Na to trzeja specjalnóm instrukcyj, kieróm znajóm fotrowie a starzicy, kierzi śnieguloków w żywocie nakulali każdy ze sto. Każdy śniegulok to je taki panoczek ze śniega, kiery musi mieć na głowie kastrolek, w rynce miełe, abo aspóń patyk, oczy z wónglo, nos z marekwie a knefle z kamiyni. Ale każdy se go robi po swojimu. Wielkigo nie lza zrobić, bo je mało śniega, nó ale tóż darmo - jako zima, taki śniegulok. Kiejsi nie było chałypy, przi kierej by nie stoł taki śniegulok a było, że stoła ich cało familija. Tóz teraz se przedstowcie, że taki śniyg napadze baji dzisio a bydzie sie dzier-żoł do jora. Dziecka bydóm mieć co robić, a fotrowie bydóm yny sónki mazać, coby warto żynyły z kopca. A jak sie sónki połómióm, to jeździć idzie na byle czym, baji sie nafiluje foliowy miech słómóm, abo sianym a wrazi pod rzić. Tóż sami widzicie, że ty nasze dziecka, coby od tych kómputerów sie jim w głowie nie szkopyrtło, może uratować śniyg. Bo przeca sóm uż latoś tak zasiedziane, że za chwile sie bydóm boć ludzi a nie bydóm poradzić jedne drugich poznować. Terazy trzeja rykać do Pón Bóczka, coby suł tym śniegiym a coby to nie tajało a uwidzicie, że kole chałup sie zrobi ruch. Jak bydzie wiyncyj śniega, to bydóm eszcze inksze hyzdy, bo idzie postawić zómek a prać sie kulkami, a gdo mo traktór, to może dziecka powozić w sónkach po miedzy. A eszcze, jak człowiek sie przyndzie na szpacyr a podziwo sie na strómy jak sóm szumnie prziozdobióne na bioło a cało prziroda, to sie hned w głowie wszystko ukłodo jak sie patrzi po tej jesiyni. Tóż dej Boże, coby był tyn śniyg - możne sie wrócóm stare czasy, jak dziecka w zimie wylazowały z chałup a nie szło jich zegnać spadki. A tak mo być, nie żodne siedzyni przi pudełkach, kiere yny ludzi bałamóncóm.**



**Szczynść Boże, Zdarzbóg Hawiyrze!**

**Dzisio przi świyncie Barbory, kapke o hawiyrzach, bo choć terazy uż majóm lepszy wercajg a maszyny jako eszcze baji dwacet, abo pindzesiónt roków tymu, to fórt jak jadóm na szychte, to nie wiedzóm, esi sie wrócóm do chałupy na spadek. Skyrs tego baby hawiyrzi dowajóm jim pusy a rozłónczajóm sie z nimi dycki jak chłop idzie na szachte do roboty, bo nie wiedzóm, esi go eszcze uwidzóm. Podziwo sie eszcze hawiyrz na dziecka, kiere spióm we swojich legierach, też jim do pusy na czoło a idzie na szychte. A robota na dole je takowo, że gdo tam nie był, to tyn ani nie uwierzi, wiela razy hawiyrz uciyk łod śmierci. A przi piwie w aryndzie taki hawiyrz może kamratóm wyrzóndzać a wykłodać rostomajte pogodki a historyje aji całóm noc, co było na szychcie, a óni yny pokiwajóm głowóm, podziwajóm sie na niego, a jutro tego ani nie bydóm pamiyntać. Ale dlo hawiyrza szachta to je jego drugo chałupa. Kupa s nich prawi, że jak sie uż roz sjedzie na dół, to człowiek je jako zaczarowany, że uż tam chce robić do pyndzyje. Bo naozajst jakosik magija tam na dole je. Przeca każdy słyszoł pogodki o świyntej Barborze a o Pusteckim. Wiela razy Barborka ratowała hawiyrzi a Pustecki jim pómogoł jak nie szła robota, abo sie stracili. A eszcze gor, że na dole je ćmok, w kierym pierón wiy, co może siedzieć. Jo se myślym, że każdy hawiyrz mo wiynkszóm wiare w Pón Bóczka, jako inksi, bo uż bar-zo ni mo wyjścio. Nim wlezie do szola a faro dołu, to dźwigo kask a prawi: Szczynść Boże, abo Zdar Bóg, bo uż terazy yny mu to zustało: zawierzić Pón Bóczkowi. Z jednóm partyjóm fórt chodzi na szychty a wiy, że se chłopi muszóm jedni drugim pómogać, bo inakszy robota nie bydzie zrobióno, a sztygar bydzie nasrany. A ni ma to żodno sranda, bo jak sie mo kilometer skał a ziymi nad sobóm, to trzeja se dować fest pozór, bo jak baji tómpnie skała, to żodnymu ni ma do śmiychu.**



**Ale króm strachu musi być aji sranda. Skyrs tego nejwiyncyj wiców znajóm a wyrzóndzajóm hawiyrze, bo każdo srandowno pogodka odganio precz tyn strach, kiery każdy na isto poczuje na dole przi robocie. W aryndach, dycki roz za rok na świyntej Barbórki sie schodzóm hawiyrze, coby se pośpiywać, powyrzóndzać wica, dobrze pojeść a chlastać piwo. Ale idóm tam, szumnie wypyrczyni w hawiyrski ancugi eszcze skyrs inkszej wiecy - coby dzier-żeć tradycyj. Bo wszystko, co sie w takowej aryndzie robi - baji skokani przez skóre, to je eszcze z czasów, kiej pod ziymióm robili gwarkowie. Czasym przi piwe a aji jak baji chłopi kóńczóm szychte, to sie spómino tych hawiyrzi, kierych uż ni ma. Jedni zustali na dole, inkszych wywióźli, ale dycki po nich zustała baba z dzieckami a boleść kansik w sercu. Ale jak zaś jedyn z drugim wyrzóndzóm jakisi fajnacki wic, to hned sie lepszy na sercu zrobił a zaś je wiesioło, bo przeca robota na dole czako, tóż trzeja sjechać do tej jamy, do tego ćmoka, w kierym yny sie blyskajóm światła lampek. Hawiyrze mieli reszpekt dlo swoji roboty, bo dycki była ciynżko a nic ni mieli z miodym. Tak je do dzisia. Ale reszpekt majóm**

**ludzie aji dlo hawiyrzi, bo w pilobe kopióm wóngli - czorne złoto, kiere sie eszcze terazy ciepie do pieca, coby nóm w zimie było ciepło. Gdo mo wóngli to niech se go woży, bo każdy kónsek to je kogosik procno robota. Jak uż taki hawiyrz idzie na pyndzyj, to poradzi wnukóm całe dnie wyrzóndzać o robocie na szachcie. A jak sie zyndóm pospołu dwo hawiyrze to aji do rana - tela było rostomajtych wiecy na tych szychtach. Podziwo sie taki pyndzyjista na szachte a oczy sie mu robióm mokre, bo przeca tam, kiejsi bya jego drugo chałupa a drugo familija - kamraci hawiyrze.**

**Rostomili Hawiyrze dzisio przi waszym świyncie, przi Barbórce, winszujym Wóm, coby sie Wóm darziło, kupa Błogosławiyństw od Pón Bóczka, teja zjazdów, wiela wyjazdów, cobyście wszyscy dorobili do pyndzyje. Niech Was pón Bóczek, Barbórka a Pustecki opatruje.**

**Szczyńść Boże, Zdarzbóg!**

**Mikołoj, Spas Zimowy a Weles**

**Dzisio se trzeja dować pozór, bo może prziść świynty Mikołoj. Do ponikierych dziecek uż przyszoł w nocy, przez kumin a do ponikierych dziepro przidzie pospołu z diobłami, kiere bydóm zwónić łańcuchami. Ci, co byli szykowni dostanóm jakisi prezynta, a ci przeciwni szupiny ze ziymnioków. Ale nejprzód, eszcze baji w listopadzie dziecka piszóm do Mikołoja pismo, kiere dowajóm za okno, abo kansik do szpajski a wierzóm, że świynty go nóndzie a przyniesie wszystko, co chciały. Mało gdo wiy, że Mikołoj, to był na isto biskup Mitry, kiery rod wszystkim dokoła pómogoł a dowoł rostomajte wieca. Do dziesióntego wieku, Mikołoja znali yny w Azyji ale potym cysorz Kónstantynopola rzyk, że jak gdo bydzie świyntowoł dziyń Mikołoja, to szatan bydzie fest nasrany. To samo prawiła bizantyjsko ksiynżniczka Teofano, kiero sie wydała za cysorza Ottóna drugigo. Jak jechała do swojigo przyszłego chłopa, to wziyna ze sobóm figurke Mikołoja a potym sie użzaczło świyntować jego dziyń w całych Niymcach. W Polsce a na Cieszyńskij Ziymi świyntego Mikołoja przywiózła Rycheza - baba Miyszka drugigo Lamberta. Hned potym sie stawiało kościoły, w kierych tyn świynty był patrónym - baji naszo cieszyńsko rotunda. Ale przed Mikołojym kole szóstego grudnia prezynty roznoszoł Spas Zimowy. To był bóg tego wszystkigo, co sie robiło w zimie. Eszcze ledzy kany sie prawi: "popytej Mikołoja a ón to rzeknie Spasowi". Gdo to był Spas, to ganc naozajst żodyn nie wiy, ale szpekulyruje sie, że to je Weles, Pón zaświatów z rogami na głowie. Był to bóg, kiery mioł pod sobóm magije, przisiyngi, wszystkich majstrów, kierzi poradzili cosik zrobić, handlyrzi a bogactwa. Opatruje aji bydło. Był to chłop z brodóm, kiery rozdowoł ludzióm rostomajte dobre wieca a grejcary. Słowianie rzazali okłocki obilo, na kieróm sie prawiło broda Welesa. Jak potym przyszło krześcijaństwo, to sie na to prawiło broda Mikuły - Mikołoja.**



**We Ślónskich Beskidach hań downij sie wierziło, że Górole, kierzi tam miyszkali przemiyniali sie we wilkołaki. Było tak skyrs tego, że kólyndnicy obracali kożuchy na rymby a udowali, że sóm wilkami. Tyn zwyk był eszcze z czasów przed krześcijaństwym, kiej kole szóstego grudnia ludzie rzykali do Welesa. Hań downij ludzie na Cieszynskij Ziymi wierzili, że Weles opatruje bydło a potym jak zaczli wierzić we świyntego Mikołoja, to wieszali jego obrozek we chlywie, coby chrónił zwierzynta przed wilkami a złymi mocami. Eszcze na poczóntku dewatnostego wieku na Mikołoja sie nosiło do kościoła okróm grejcarów żywe liwy abo kury. W tyn dziyń sie nie robiło nic kole chałupy. Dycki jedyn chłop sie przeblykoł za Mikołoja a musioł mieć na sobie oblyczki, coby wyglóndoł jako biskup. Mikołoj, jakigo znómy obleczóny jako skrzot, pochodzo z Ameryki. Na Cieszyńskij Ziymi pospołu z Mikołojym chodzowało aji dwanost ludzi rzebleczónych za annioły, diobły, baby, Żydy, Cygóny, Cygónki, śmierć a kuminiorzi. Hań downij kole Jabłónkowa chodzowała pospołu z Mikołojym eszcze aji Mikołojka, kiero była obleczóno w cieszyński oblyczki a miała kosz pełny bómbónów a ciastek. Tela historyji. Jedno je naozajst pewne, że nie zoleży wiela mómy roków, każdy wierzi w Mikołoja. A jak aji gdo prawi, że nie wierzi, to cygani, bo rano chledo po chałupie pochowanych prezyntów. Jak zwónek zazwóni a zaszczyrkajóm lańcuchy, to gdosi idzie. Pospóminejcie se, esi żeście byli szykowni, bo jak ni to dostaniecie miech szupin a próntkiym po rzici.**

**Cieszyńsko rzecz**

**Jedni majóm jynzyk, inksi godke. a my ludzie tu stela, kierzi my wrośli korzyniami w Cieszyńskóm Ziymie, mómy rzecz. Co to je ta rzecz? Ni ma to cosik, co idzie pomacać, polizać, abo powóniać. Kiejsi hań downij ludzie jóm bar-ży mieli w zocy, terazy je tak, że ponikierych je za nióm gańba, ale ni ma sie za co gańbić, bo rzecz to je cosik takigo, co z nas robi ludzi stela. Każdy gdo rzóndzi po naszymu, tyn rzecz zno, a jakómsik rzecz mo ku drugimu.**



**Baji na dziedzinie zyndóm sie dwie gaździnki a rzóndzóm, wiela kiero naszła wajec w sómsieku, abo jak długo chowały babucia, niż była zabijaczka. a wiela z niego było szpyrki. To je rzecz. Dwo chłapcy sie zyndóm, a wyrzóndzajóm kany pójdóm w sobotym na muzyke - do Wielkich Kóńczyc, lebo do Pruchnej a kiere dziołuchy se namówióm, coby z nimi poszły. Hej, to dziepro je rzecz. A gazda, jak idzie do aryndy, a tam siedzóm inksi gazdowie a zacznie jedyn przez drugigo prawić, jaki sóm latoś kłóska obilo, to też je rzecz. Takich rzeczy, ci co wyrzóndzajóm po naszymu przez cały dziyń majóm przełogrómnie moc. A drzistani to też je rzecz? Tóż przeca, że ja, bo jak dwie starki stanom przi płocie a zacznóm fulać o tej Hance, co je zowitków, to majóm rzecz o tej dziołusze, kieróm galan niechoł a chodzi skyrs niego nie sama. Rzeczy je tela, że czasym dnia nie styknie, coby wszystko a wszystkich obrzóndzić. Ale ty wszystki małe rzeczy, o kierych mówiymy po naszymu - my ludzie tu stela, to sóm taki małe cegły, z kierych je postawióno rzecz cieszyńsko, kieróm rzóndzymy. Wiymy co to je cesta, zicherka, zorko, kiej oblyczka je sztuberno a kiej dziołucha je wypyrczóno. Prawiymy: "Wy Starko", "Wy Ujcu". Jak rachujymy prawiymy piynć a dwacet. Rzykómy do Pón Bóczka a umrzików dowómy do trówły. To sóm taki słowa, kiere znómy yny my - tustelocy, żodyn inkszy. Jak jadymy do Warszawy a zacznymy miyndzy sobóm rzóndzić, to ludzie sie na nas dziwajóm, a nie wiedzóm bar-zo, z jakigo kraju my sóm. Cieszyńsko rzecz, to je nasz kod, kiery poradzymy odewrzić yny my, żodyn inkszy. Sóm uczóni, kierzi by chcieli tóm rzecz jednako jakosik odewrzić, ale czynsto gynsto jóm yny pitfajóm pitfokiym. Coby rzecz spokopić to trzeja wlyźć pomiyndzy nas, posłuchać jako rzóndzymy a potym prugować aspóń podrzistać po naszymu. Dziepro nieskorzi , po rokach baji taki Warszawiok usłyszy, co to je rzecz. Ale my sami se tej rzeczy nie wożymy. Nowo generacyj uż jóm mało używo. Co bydzie jak cieszyńsko rzecz umrze? Zustanóm jacysi tustelocy, kierzi bydóm gadać, ale uż nie bydóm wrośnióni w szumnóm Cieszyńskóm Ziymie. Bo każdo ziymia mo swojóm rzecz. Muszymy se wożyć tóm naszóm, bo na isto je nejszumniejszo na świecie.**

**Czasym trzeja zastawić żywot, baji przi piecu**

**Terazy idóm nejdługsze noce a nejkrótsze dnie. Słónko jak yny wylezie na niebo, to pore razy sie mu ziaje a hned idzie spać, tóż światła człowiek mo mało. A światła łod słónka potrzebujymy, coby żyć a coby my si dobrze czuli. Terazy jak sie zećmi, to hned rożygómy w izbie lampe, włónczómy telewizor w kiery sie dziwómy do nocy, ale hań downij to było inakszy. Jak sie zećmiło w grudniowóm noc, to se ludzie zapolili petryolke, ale to światło słabe. Stykło, coby sie człowiek podziwoł do szpajski, abo do łodmaryje. Tako petryolka jak sie poliła, to dziecka sie boły, bo na ścianach zaczynały tańcować rostomajte ciynie a podciepy. Lampy na eletryke były, ale fórt sie ludzióm zdało, że to je drogi ich rożygać, a że trzeja tej energije szporować. A przeca mieli recht a byli bar-ży ekologiczni jako my, bo sie świyciło dycki w jednej izbie ,a nejwiyncyj w kuchyni, w kierej dycki siedzieli wszyscy. Hań downij jakby sie człowiek przejechoł po dziedzinie, to sie w każdej chałupie świyciło w jednym oknie - ludzie szporowali światło. W taki grudniowe noce, rostomajte myśli ludzie mieli w głowach. Jak gdosik mioł wszystko w porzóndku, to szoł spać. Ale jak kómusik cosik nie siedziało, to nejlepszy jak se siednył przi piecu, przi kachloku a na chwile sie zastawił. Pożdoroł pod blachóm, wciepoł kónsek drzewa, coby ogiyń nakormić a dziwoł sie jak w kuchyni, abo w izbie zaczyno na ścianach tańcować. Hned sie w głowie wszystko ukłodało. A gdo przi piecu siedzioł? Baji gazda, kiery kupił małego babućka a sie staroł, esi bydzie żroł a sie bydzie dobrze chowoł. Gaździno, kiero miała kurowody z kurami, bo cosik wajec nie chcóm niysć. Starka, bo sie zaś powadziła ze starzikiym, a synek bo sie mu jedna dziołucha podobo, ale nie wiy jako do nij przerzóndzić. Każdy cosi, jedyn wiyncyj drugi miyni. Ale przi piecu sie siodało dycki, jak człowiek chcioł sie zastawić, bo żywot kapke za warto gnoł do przodku - jak go trzeja było kapke wyszlajfować. Kiej w kuchyni było ćma a yny pod blachóm ogiyń hóczoł, to był tyn czas kiej o wszystkim człowiek myśloł. Co zrobił dobrze a co źle. Kómu ubliżył a kómu pómóg. Esi z Pón Bóczkiym je w porzóndku a z nim dzisio powyrzóndzoł. Jak ogiyń z kachloka zaczón tańcować na ścianach, to wszystki złe duchy a myśli poprzeganioł. Bo ogiyń to je siła - jak sie poli, to familiji je ciepło a je na czym warzić jodło. Ale aji dowo człowiekowi taki jakisik lepsze myślyni a nadzieje,**

**że przeca musi być dobrze. Kany tarazy se mogymy tak na chwile zastawić nasze żywobyci? Kachloków a cyntralnioków ni ma, ale sóm ci z kierymi bywómy na każdo - to je tyn ogiyń. Tóż styknie zagasić telewizor, chytre pudełka dać na kastlik, a hned nas ogrzeje tyn ogiyń kierego nóm chybio - wyrzóndzani. Bo na isto mało pospołu mówiymy. Nauczyli my sie pisać a yny palcami gibać po szkle. To co nas ogrzeje terazy w ty grudniowe dnie, wieczory a noce to je wyrzóndzani a to że sie podziwómy jedni na drugich. Wiyrzcie mi, że kieby ludzie hań downij wiedzieli, że przidóm takowne czasy jaki sóm terazy, to by przi piecu ani nie siodali - hned by szli a rzekli swojim przocielóm co jich mier-zi.**

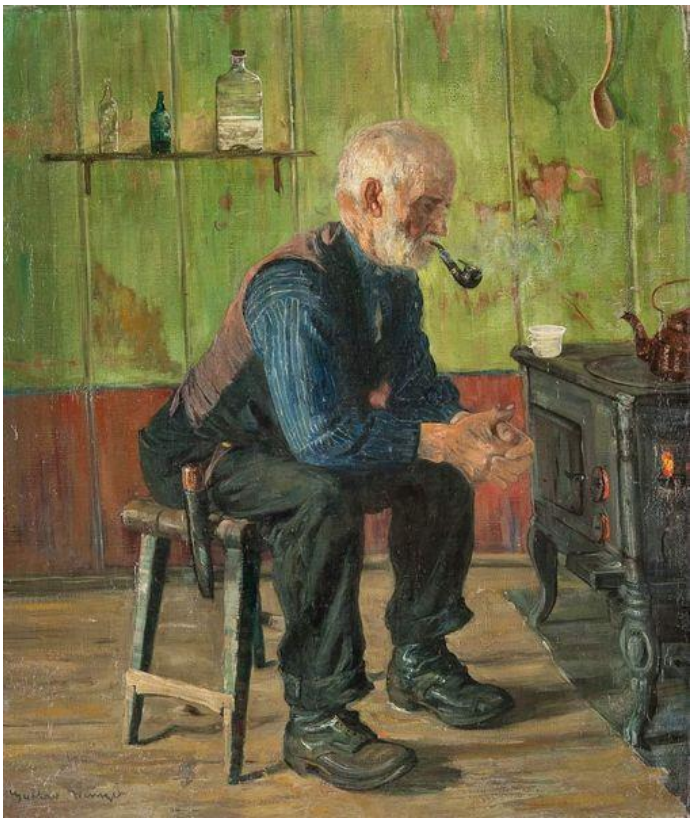

**Świyntej Łucyje: nowy rok słóneczny, czarownice a Helloween na Cieszyńskij Zymi...**

**Dzisio je świyntej Łucyje. Ponikierzi od dzisia bydóm pisać do Wilije, jaki je czas a podle tego bydóm wiedzieć, jaki bydzie cały przyszły rok. Ale mało gdo wiy, że w tyn dziyń kiejsi han downij tustelocy mieli swój "Helloween". Na Cieszyńskij Ziymi na Łucyje wieczór rożygało sie lampy z oliwóm a stawiało sie jich do okna. To był wieczór, w kierym magija była fest silno. Swodobne dziołuchy a syncy rożygali świyczki a wrażowali jich do postrzodka banii, w kierych rzazali dziury, coby wygóndała jak ludzko głowa. Ty banie sie obwijało papiórym, coby wiater nie zgasił świyczek. Młodzi drepsili po całej dziedzinie śpiywali rostomajte pieśniczki, a potym w aryndzie balandrowali a tańcowali do północy, choć był adwynt. Tóż to było cosik podobnego jak Helloween, ale po cieszyńsku. Nim przyszło krześcijaństwo, to ludzie wierzili, że trzinostego grudnia to był dziyń, kiej sie rodziło słóńce a światło. Ale to nie było ganc trzinostego, bo niż przyszoł kalyndorz gregoriański, to na naszych słowiańskich ziymiach był kalyndorz juliański, kiery był posuniynty o dziesiyńć dni do przodku. Tóż hań downij Łucyje było dwacatego trzecigo grudnia – w zimowe przesilyni słóńca. Kiejsi w całej Europie a aji na Cieszyńskij Ziymi w tyn dziyń ludzie świyntowali, bo witali słóńce a nowy rok słóneczny. To były świynta kiere odprawiali ludzie eszcze tysióńce roków tymu, jak słóńce było bogiym. Hań downij sie wierziło, że na Łucyje zaczynajóm wiyncyj po świecie wandrować a furgać czarownice. Wierziło sie aji, że w tyn dziyń chodzowały blisko ludzi, chałup a prógowały robić na paskude. Ale szło sie przed nimi uchrónić. Baji baby nie wylazowały z chałupy jak uż było ćma. Wachowało sie dziecka, aji ty, kiere leżały w kolybkach, coby jich czarownice nie wykradły. Bo jak sie jim podarziło dziecio drapnóć, to niechały miasto niego podciepa, kiery był szpatny, yny ryczoł a był fest przeciwny. Ludzie wierzili aji, że yny czarownice**

**poradziły sie dziwać na słońce a nie mrużyć oczy – słońce jich nie nigdy nie zblindowało.We chlywach, masztalacha a na zogrodach sie dowało poświyncóne zieliny, ożyny a nad głowami krów sie szuszkało po cichu rostomajte zaklyncia. Dyć przeca to czarownice poradziły skućkać mlysko. W dziyń świyntej Łucyji sie ludzie zaczli rychtować do godnich świónt. Jak gdosi sie zaczón rychtować rychlij abo nieskorzi, to we familiji mógła być potym skyrs tego zwada. Ty tradycyje a zwyki były gor silne u góroli. Prawili óni, że od Łucyje na wschodzie przestowo ubywać dnia a yny na zachodzie dziyń sie robi krótszy yny do dwacatego piyrszego grudnia. Skyrs tego na Łucyje to był czas kany wszystko było na granicy, lepszy sie wtynczas czarowało a używało złe moce. Nasi praojcowie trzinostego grudnia planetowali podobnie jako terazy ludzie na Wiliji, bo to ganc dzisio sie zaczynoł nowy rok słóneczny a nowy rok w przirodzie. Ludzie sie dziwali jaki bydzie czas przez dwanost nastympnych dni, podle tego sie planetowało, jaki bydzie czas przez cały prziszły rok. Były aji taki starucne przisłowia, baji: „Świynto Łucy – noc króci". Trzinostego grudnia nie śmiało sie żodnymu nic pojczować, bo to przinoszało pecha.**



**Szczyńści**

**Haneczka prziszła na nawszczywe do swoji starki. Cało była dziwoko a fest nasrano skyrs tego, że dzisio miała same kurowody. Baji kamratka nie chciała s nióm iść do nowego magacynu z oblyczkami, Tatowie fórt do nij hóczóm, że sie mo uczyć, że bez szkoły przeca nigdzi do świata nie pójdzie, a przeca fest chce. A eszcze galan do nij dzisio ani nie zazwónił, choć do niego pisała że mu przeje - naozajst uż jóm ni mo rod. Przełogrómnie je nieszczynśliwo, tóż musiała sie starce kapke polutować nad swojim żywobycim. Stareczka sie na nióm podziwała, pogłoskała jóm po gymbie, kiero eszcze była gładko, młodo, nie tako pozgrzibacóno jak ta starczyna. Dziołucha jak sie uśmiychła, to miała gymbulke, jakby słónko stowało zza kopca, a jak sie śmioła to jakby wiesioły wiater na jor kolyboł kwiotki na miedzy. Na starczynej gymbie też słónko świyciło, ale taki na jesiyń, co sztrajchuje liści w lesie na złoto a na strzybno. Ty liści wiszóm na starucnych strómach, kiere pómału żywot uż majóm za sobóm. Jedno słónko, dwa światy, dwa szczynścia. Haneczka sie spytała starki, bo była fest ciekawo, co to je to szczynści, bo przeca óna go jakosik dzisio nie naszła. Starka jóm przicisła ku sobie, pokolybała jako kiesi jak była maluczko a prawi:**
**- Wiysz, czym człowiek je starszy to to szczynści je kapke inaksze, jak żech była młodo toch była szczynśliwo, jak żech se mógła potańcować z chłapcami na muzyce, jak mi galan rzyk że mie mo rod, jakech baji dostała nowóm oblyczke od matki. Ale potym nieskorzi po rokach to szczynści zaś było inaksze. Byłach rada jak dziecka były szykowne, jak chłop mi przestoł chlastać, jak żeście sie wy wnuki urodziły a jak mi każdego roku urosły szumne marekwie na zogródce.**
**Haneczka se lygła na zogłowek na starczynym legierze, chyciła jóm za rynke a prawi:**
**- Tóż a terazy, jak uż mosz swoji roki, to kiej żeś je szczynśliwo?**
**Starka sie uśmiychnyła, podziwała sie za okno, kany sie kolybała gałynź starej trześni a prawi:**

**- Wiysz, czym je człowiek starszy, to mo w zocy wieca, kiere za młodu se wubec nie wożył. Kiejsi żech se myślała, że jak żech je zdrowo a poradzym chodzić, to tak musi być. A dzisio to je szczynści. Jeżech szczynściwo, a jeżech rada skyrs małych wiecy. A czym żech je starszo, to jeżech rada miyńszym wiecóm. Baji jak sie rano obudzym, dychóm, nic mi ni ma, to uż żech je szczynśliwo. A jak stanym z legiera, poradzym sie gibać, zrobić kole siebie - tym tuplym żech je rada. Potym jak se pojym, wyndym se na pole, puszczym kury, kokota, kaczyce, liwy, coby se naszkubały trowy a poż-rały obilo - to uż żech je fest rada. To sóm terazy dlo ciebie Haniczko małe wieca, ale jo za nich dziynkujym Pón Bóczkowi. To je taki moji szczynści. A to, że terazy tukej pospołu wyrzóndzómy to je cosik takigo, czego nie idzie zmierzić żodnymi grejcarami, złotym ani oblyczkami. Mieć drugigo człowieka kole siebie, to je szczynści, kierego nie idzie wycynić.**
**Haneczka słuchała, uśmiychła sie do stareczki, ale starka wiedziała, że dziołuszka tego eszcze nie spokopi, eszcze nie terazy, dziepro kiejsi, jak do nij przijdzie jeja wnuczka a rzeknie ji, że mo kurowody, a że je fest nieszczynśliwo. Wtynczas ji wyłoży, co to je szczynści, ale óna tego na isto nie spokopi, bo sie zaś świat zmiyni, ale dycki bydzie tak, że czym człowiek je starszy to mo w zocy miyńsze wieca.**



**Staro fotografija**

**Mocie w chałupie stare fotografije? Tóż dyć, że każdy mo, eszcze takowne czorno - biołe, kiere były robióne na starucnych aparatach. A pamiyntocie, jako sie kiejsi robiło zdjynci? To nie było jako terazy, że sie mignie telefónym kiej sie chce, a hned to widzymy. Hań downij fotografija to było cosi, bo sie jóm nie widziało hned, ale po jakimsikej czasie. Baji jak sto roków tymu, nasze prastarki a prastarzicy szli do fotografa z dzieckami, to było wielkucne świynto. Chłopi sie Musieli pooblykać a paniczki wypyrczyć, bo przeca wtynczas fotograf był jak malyrz - to był artysta. Stanyła cało familija a wszyscy musieli być słószni, bo inakszy fotografija sie nie udała. Ale aji gdosi sie uśmiychnył, to zrynczny fotograf poradził cosik dorobić, baji babie lico zrobić bar-ży czyrwióne, abo panoczkowi fusa bar-ży nasztrajchować, coby wyglóndoł słósznie. Takóm fotogafije sie dowało do rómka a wieszało na ścianie w izbie a potym starka a starzik sie dziwali długi roki na**

**familije, kiero bywała w chałupie. Tako starucno fotografija była jak świynty obrozek. Potym nieskorzij przyszły takowe czasy, że sie aparat do robiynio zdjynć szło kupić w magacynie. Tóż tyn co go mioł w rynkach, to był magik, bo poradził bez malowanio hned zastawić każdóm chwile z ludzkigo żywobycio. Na wiesielu, kansik w kuchyni, na polu pod trześnióm a baji przi zabijaczce. Fest se trzeja było dować pozór, bo jak sie zablyskało w lampy abo cosik cykło, to uż sie było na kliszy. Potym sie z nióm szło do fotografa, kiery jóm wywoływoł na papiór, taki kiery sie blyszczoł. Takowe fotografije sie dowało do albumu a sie jich potym oglóndało a pokazowało. Kupa było uciechy, jak sie familija przi tymu zeszła, bo sie szło podziwać jako gdo wyglóndoł pore roków tymu. Takowóm fotografije szło pomacać, wóniały hań downymi czasami, ponikiere uż były zabarwióne, obszkubane od oglóndanio, ale fórt sie z nich śmioły znóme gymby. Potym przyszła nowszo technologija a fotografije były jak posztrajchowane. Aparaty były lepsze, tóż aji tych zdjynć było wiyncyj. Coroz wiyncyj sie fotografiji cykało, ale coroz miyni sie jich potym oglóndało. Terazy uż mómy takowóm technike, że yny styknie palcym klepnónć a hned mómy zdjynci, kiere mogymy posłać na cały świat. Ale czym wiyncyj fotografiji robiymy, tym miyni jich oglóndómy, bo se myślymy, że przeca tak lahko jich zrobić, że jich wrażymy kansik na dysk a fertig. Ni ma to tak. Fotografija yny wtynczas je żywo, kiej sie z nij gdosik na nas dziwo. Ale ni z kómputera, kómórki, abo z tableta ale z papióru, abo ze ściany. To co my chycili aparatym to je jakosik chwila z naszego żywobycio. Tyn gdo na nij je odżyje w naszej głowie dycki, jak sie na niego podziwómy. Odewrzcie starucne albumy, zawóniajóm hań downymi czasami. Pomacejcie stare fotografije, poczujecie tyn czas, kiej były robióne. To był jakisi czas, jakosik chwila naszych przocieli, kierych uż z nami ni ma. Wyrzóndzajóm do was? Dziwajóm sie na was? Wtynczas na isto wóm chcieli możne cosik rzyc. Terazy jak cykómy zdjyncia, to je nasz czas. Gdo nas bydzie oglóndoł? Tego nie wiymy, ale naozajst bydymy sie na niego dziwać a ón na nas.**



**Przi wyndzoku**

**Hań downij, każdy gdo chowoł babucie, mioł na zogrodzie wyndzok. Cały rok stoł przikryty jakimisik starymi oblyczkami a mantlami, coby go deszcz nie popadoł, ale jak sie kóńczył rok, to przyszeł czas, kiej sie robiło zabijaczki, to był aji czas wyndzoka - bo sie przeca wyndziło. Wyndzoki sie stawiało jako gdo poradził. Baji my mieli przi chałupie takowny ajnfachowy. Jak sie kopało studnie, to zbył jedyn betónowy kryng, kiery starzik z fotrym przekulali do zogródki, wykopali pod nim jame, kieróm poobkłodali cegłami a przikryli jóm ocelowym plechym a na to ziymie. Na wyrch wyndzka ciepli stary, hruby mantel starzika, kiery mioł eszcze jak robił jako ajzybaner. Pore godzin a wyndzok stoł. Gdo mioł wiyncyj czasu, to se go móg zbić z desek, abo wymurować z cegieł, kiere zbyły eszcze z czasów jak sie baji stawiało chałupe. Jak sie szło kole takigo wyndzoka, czy to był jor, lato czy jesiyń, to dycki wóniało tym wyndzónym a hned se każdy spóminoł na wyndzyni a było**

**mu już teschno do zimy, do zabijaczki. Jako dziecka my sie dziwali do wyndzoka a wierzili my, że tam bywajóm diobły, bo tam było ćma. Bo przeca jak sie nie chciało we wyndzoku hajcować, to starzik prawili, że tam naozajst diobeł siedzi. Dycki jak sie już babucia zabiło to sie rychtowało miynso, kity, boczek a szpyrki do wyndzynio. Trzeja było aji zegnać drzewo, kierym sie we wyndzoku hajcowało. Nejlepsze było z olszy, buku, jabłónki, śliwki, gruszki a inkszych strómóm, kiere dowały owoce. Wyndzok sie rozpolało wczas rano, jak eszcze było ćma, coby sie porzóndnie rozgrzoł. Hań downij wyndzili gor starzicy, bo mieli kupa czasu, tóż eszcze dziyń przedtym rychtowali hoki, drzewo a dziwali sie do szpajski esi miynso je porzóndnie zabejcowane. Starzik wiedzioł, że jak wyndzok rozhajcuje a dym pójdzie po zogrodzie a po miedzy do jego kamrata Jozefa, to hned przidrepsi, tóż mioł schowane pół litra. Po sztamperlu se szło dać jak już miynso wisiało na hokach. Wyndzok to była tako magiczno wiec, przi kierej sie zchodzili gor chłopi. O czym wyrzóndzali? Na dycki o czymsikej, ale nejwiyncyj o zabijaczce, esi kormik latoś był szumny a jaki sie jim podarziło latoś na spyndzie kupić małe babućki. Dym z wyndzoka wónioł tak szumnie a tak fest, że oblyczki, w kierych starzik wyndził było czuć cały rok jak jich powiesił w siyni na rechli. Wyndzyni to był jedyn z tych dni w roku, kiej starzik był najważniejszy w całej chałupie. Ón wachowoł coby ogiyń nie zgos, kolyboł miynso na hokach, dziwoł sie jakóm majóm skóre a barwe. Ku wieczoru, jak już było ganc ćma, to yny pod wyndzokiym było czyrwióno a z miynsa okapowała umasta, to starka przyniósli chłopóm kónsek chleba a nóż. Przyszoł czas, coby sprógować esi to, co caluśki dziyń dym lizoł, już było dobre. Starzik każdymu ur-znył po kónszczku boczku, abo kity, ku tymu kónsek chleba a sztamperle gorzołki. Jak sie chłopóm kidało po brodzie, to starziczek wiedzieli, że miynso idzie dować do szpajski abo pod bóntram. Tam to bydzie wisieć na hokach długi czas a wóniać tym wyndzónym bydzie aż do nastympnej zabijaczki. Wyndzok bydzie eszcze dymił calóm noc a rano starzik go przikryjóm starucnym mantlym. Każdy gdo bydzie szoł kole wyndzoka hned se spómni, że we szpajsce stareczka majóm nejlepsze wieca, kiere jak sie jy, to sie yny ludzióm kidze po brodzie.**



**Niż przyszoł strómek, była podłaźniczka**

**Dzisio mało gdo se poradzi wystawić, coby na Godni Świynta nie było dóma przystrojónego strómka, kiery stoji w kóntku izby. Strómek już downo wyloz z chałup a stawio se go we wielkucnych magacynach, becyrkach, urzyndach a na hólicach. Strómek przyszoł na Cieszyńskóm Ziymie od niemieckich wanielików. Dziepro we dwacatym wieku sie zaczło strómki stawiać do polskich chałup. Hań downij, niż przyszoł strómek, stawiało sie do kóntka izby diduchy. Diduch to był okłocek ze słómy obilo, reżu, abo owsa. Diduch, to było cosik podobnego do strómka a robiło sie go dycki ze słómy, kieróm gazda wymłócił na poczóntku źniw. Stawiało sie go dycki kłóskami**

**dołu do dłaszki w izbie, kany sie wilijowało. Wierziło sie, że diduch dowoł urode na gróncie a ludziom zdrowi. Przeganioł aji złe moce. Ale eszcze hań downij sie wierziło, że diduch to je umrzik, bo kiejsi znaczył to samo, co dziod – przodek, tóż sie go stawiało kole stoła, coby umrzicy mógli pospołu jeść z familijóm. Diducha sie dzier-żało w chałupie aż do Szczodrych Godów, kiere mógły być przez dwanost nocy. Tóż jak sie podziwómy na kalyndorz, kiery mómy dzisio, to diduch stoł w chałupie od Wilije do Trzech Króli. Słóma była dycki potrzebno na dziedzinie, tóż musiała być w chałupie i na Gody a na Wilije. Skyrs tego sie wieszało po ścianach rostomajte ozdoby, kiere sie z nij robiło – gor gwiozdy a krziże. Robiło sie z nij aj dziady – poswijane pynczki słómy, z kierych sie puczyło małe figurki. Wierziło sie że słóma dowo urode na gróntach, a zdrowi dlo familiji. Inakszy było ze sianym, kiere symbolizowało masztal, we kierej sie urodził Jezus. Kupa zwyków uż dzisio ludzie zapomnieli. Mało gdo wiy, czymu pod stołym przi kierym sie jadło Wilije, stawiało sie zieleźne wieca – kosy a czyńści od płóga. Robiło sie tak, coby krety nie robiły dziur na gróntach, kany sóm posiote zorka. Wiónzało sie porwozami a łańcuchami rogi stoła, coby chlyb sie dzier-żoł chałupy. Na stół przed wilijóm sie dowało siano a suło sie zorka obilo na obrus, coby na rok była uroda a zdrowi. Nie stawiało sie po chałupach całych strómków, ale yny jejich wyrszczki abo gałynzie, kiere sie wieszało na wyrchu pod powołym. Prawiło sie na to podłaźniczka, abo podłaźnik. Podłaźniczki sie wieszało gor w goraliji a na Cieszyńskij Ziymi. W inkszych rejonach sie na nióm prawiło sad, lebo wiecha. Zwyk wieszanio podłaźniczki przyniośli snoci Wałasze, kierzi wandrowali po całych Karpatach. A czymu sie na to prawi podłaźniczka? Bo w rzeczy góroli podłazić kogosik, to znaczy iść do czyjisi chałupy z winszowanim. Tóż jak gdosik kogosik podloz, to mu przyniós szczyńści. Tyn, gdo podłazi to je podłaźnik – kiejsi to był tyn, gdo piyrszy przyszoł winszować na Godni Świynta. Podłaźniczka miała chrónić chałupe, chlyw, masztal a familije prociw złym mocóm, urokóm, a swobodnym dziołuchóm miała dać szykownego chłopa. Gazda, kiery chcioł urzazać podłaźniczkym, musioł iść do inkszego świata – do lasa, a w lesie dycki było kupa złych mocy, zazraków a morów. Gazda musioł ukraść z tego świata zielóny wyrszczek, abo gałynzie. Wierziło sie, że to je symbol żywota, w kierym ni ma nimocy a złych wiecy. Podłaźniczki sie wieszało dycki na Szczodre Gody. Wiónzało sie na nich orzechy, ozdoby z papióru, pierniki, jabka, gwiozdki a pierścionki z opłatka – światy. Podłaźniczki sie wiónzało porwozym pod powołym, tóż szło jich spuścić, jak sie chciało z nich zjeść orzech, abo jaki piernik.**



**Je jedna gorolsko pogodka, skiyl sie wubec wziyna podłaźniczka. Jedyn niedźwiydź chcioł sie pokłónić dziecióntku Jezus, tóż złómoł szumnego smreka a go niós. Ale stróm był wielkucny, tóż**

**co chwila musioł stanónć a był cały sfuczany. Raczy go smyczył za sobóm. Szoł przez potoki w gorach, a co sie smrek zamoczoł we wodzie, to potym hned na nim woda zamarzła a był cały obsuty małymi kryształkami, kiere sie we słónku świyciły jako diamynty. Uwidziały to rybki a sie jim to spodobało, tóż skoczyły na smreka. Potym tego szumnego smreka uwidziały ptoszki, tóż se na niego też posiadały. Niedźwiydź tego smreka przismyczył przed Jezuska, tóż do dzisia sie stawio strómek w izbie a ozdobio sie go rostomajtymi świycidłami. Takowne pogodki wykłodały ludzióm skiyl sie wziyna podłaźniczka a nieskorzij aji strómek, na kiery sie prawiło Boży stróm. Uschniyntej podłaźniczki sie nigdy nie wyciepowało. Drobiło sie jóm a dowało gowiedzi do żranio, abo sie zakopowało na gróncie, do brózdy, coby była uroda. Podłaźniczka a strómek oznaczały żywot, bo były zielóne. Na strómku okróm rostomajtych ozdób sie przyczepiało aji świyczki. Potym sie zaczło używać świateł na eletryke, bo przeca od świyczki sie móg lahko chycić strómek a aji cało chałupa. Hań downij sie wierziło, że ty światła to je pamiynć o tych, kierzi umrzili. Bo we Wilije – szczodry dziyń, tyn łogiyń mioł pokazować duszóm umrzików, kany majom iść ku swoji chałupie a ku swoji familiji. Ty ogiyń mioł aji chrónić prociw rostomajtym nimocóm. Dzisio wieszómy na strómku bombki, ale hań downij sie wieszało czyrwióne jabka a orzechy. Jabko to był symbol rajskigo owoca, kierym byli kuszyni Adam a Ewa a miały przyniyść zdrowi a urodym. Orzechy miały przyniyść familiji siłe a coby sie wszyscy mieli dobrze. Hań downij jak eszcze Wilija była wieczerzóm, kieróm sie jodało za dusze tych co umrzili, to jabko, fazole a groch to było jodło dlo duchów umrzików. Lańcuchy, kiere sie wieszo na strómku to je symbol zniewolynio przez grzychy a hań downij to był symbol tego, że cało familja sie dzier-ży kupy. Strómek jak sie go postawi w izbie, to potym kole niego sie toczy cały żywot familiji, tak jak kiejsi podłaźniczka.**

**Winszowani na Gody**

**Coby Wóm kury na sómsieku wajca nosiły,**
**a Starka ze Starzikiym dycki mieli siły.**

**Coby sie Wóm babućki dobrze chowały,**
**Dziecka były posłószne, a Was w zocy miały.**

**Coby sie Wóm krowy dobrze pocieliły,**
**A gazda mioł fórt tela, co mo terazy siły.**

**Coby Wóm ziymeczka dobre zorka rodziła,**
**A krowa trowy na miedzy moc nie marasiła.**

**Coby sie urodziło tela dziecek w chałupie,**
**Cobyście jich poradzili dzier-żec w legierze po kupie.**

**Coby Wóm chłop nie chodzowoł na każdo do aryndy,**
**Raczy mu pochowejcie flaszki po chałupie wszyndy.**

**Cobyście mieli ziymnioków w corkach pół piwnice,**
**Coby Wóm tego stykło naozajst do Grómnice.**

**Cobyście byli zdrowi a nimoce przeganiali,**
**Zieliny suszyli, wrzawóm wodóm zalywali.**

**Cobyście sie wszyscy w chałupie dycki radzi mieli,**
**Przez tydziyń, rano w nocy a aji przi niedzieli.**

**Wszystigo dobrego, niech sie Wóm darzi!**



**Trzeci dziyń Godów...**

**Na dwacatego siódmego grudnia hań downij na Cieszyńskij Ziymi sie prawiło, że to je trzeci dziyń Godów. W tyn dziyń kościół spómino Jana Apostoła, kiery napisoł Ewangelije. Świyntować a balandrować ludzie dycki mieli radzi, tóż skyrs tego hań downij nasi praojcowie se zrobili Gody o jedyn dziyń dłógszy. W tyn dziyń sie radowali wszyscy ci, kierzi byli na słóżbie, bo mógli po tym, co robili na Gody u gazdów, iść spadki do swojich chałup. Na trzeci dziyń Godów, o kierym už mało gdo wiy, zaczły sie rozchodne dni – czas w kierym słóżba sie łónczyła ze swojimi gazdami a szła do swojich chałup. Na odchodne parobki, dziywki a cało czelodź , kiero służyła na gospodarce, dostowała pecynek chleba, wyndzóny boczek, abo szpyrke, wajca, bańke mlyka a kapke syra. Grejcary za słóżbe dostowali dziyń rychlij, tóż z próżnymi rynkami nie szli ku chałupie, choć robota u gazdów nie była lahko a na ponikierych packach były plynskiyrze. Ci, kierzi chcieli dali robić u swojich gazdów a gaździnek wracały sie do nich na spadek drugigo stycznia, ale kupa dziywek a pachołków szło robić na inksze gospodarki. Wszyndzi jednako był chlyb, kiery mioł dwie skórki. Byli aji takowni, kierzi zustowali a robili przi chałupach pospołu z Fotrami, tóż przez pore dni wielcy gazdowie musieli wszystko sami robić na swojich gospodarkach. W trzeci dziyń Godów ludzie dziwali na przirode a jaki je czas. Podle tego sie planetowało, jaki bydzie jor. Baji jak było kupa śniega, to už w kwietniu trowa by miała być zielóno. Latoś trzeci dziyń godów trefił na niedziele, tóż tym tuplym moecie świyntować. Kaj kiery eszcze mo jaki ciastka, sałot abo szynke, to jydzcie, bo jutro už zaś trzeja iść do roboty a zacznie sie obyczajne żywobyci.**



**We winszowaniu je moc, ani nie wiycie jako...**

**Wszyscy se winszujymy wszystkigo dobrego na Nowy Rok, coby sie nóm darziło, mnożiło, coby my byli wszyscy zdrowi. Ale prawiym Wóm, że naozajst tyn nowy 2021 rok nie bydzie lepszy, jak my nie bydymy aspóń kapke lepsi jedni ku drugim. Bo cóż z tego, że bydymy zdrowi, jak bydymy sie pospołu jedni z drugimi wadzić? Cóż z tego, że bydymy mieć miech grejcarów, jak bydymy se zowiszczyć jedyn drugimu, że gdosi mo kapke wiyncyj jako jo. A eszcze cóż z tego, że sie nóm bydzie darzić, jak nie bydymy poradzić sie podzielić tym, co mómy, z tymi kierzi majóm miyni od nas. Nie winszujmy se jedni drugim tego, co by my sami chcieli dostać. Winszujmy inkszym tego, co chcymy, coby óni dostali, od ludzi, a aji od Pón Bóczka. Bo jak sie tak człowiek podziwo, to dychómy a żyjymy yny skyrs tego, że ón tak chce. A wiyrzcie mi, że mało wiela zoleży od nas, bo dzisio my tukej sóm, a jutro mogymy leżeć w trówle. Mómy eszcze trzista sześciesiónt sztyry dni, coby być lepsi, jako łóńskigo roku. Bo tyn rok bydzie lepszy, yny wtynczas jak my bydymy lepsi. Tóż pyty, śpiychejmy sie mieć radzi ludzi, bo sie wartko tracóm. Jak gdosik sie na kogo gniywo, to niech sie z nim hned ujedno, a jak gdosik nie nawszczywił swoji Starki, Starzika, Matki, abo Ojca, to niech to zrobi aji terazy a powinszuje jim zdrowio a szczynścio. Ni ma co czakać. Jutro jich tukej z nami nože nie być, a zustanóm nóm yny fotografije. Bo winszowani to nie sóm yny słowa. To je moc a kapke aji magija. Ty słowa majóm przeogrómnóm siłe, jak winszujymy jedni drugim ze szczyrego serca. Taki winszowani potym je z nami cały rok. Spóminómy se na niego jak nóm je źle, jak sie nóm nie darzi, abo jak my sóm nimocni. Toż pamiyntejcie, że to coście se wczora jedni drugi rzekli a przi tymu żeście sie dziwali jedni drugim do oczy, to nie sóm yny słowa - to je zaklynci. Coby sie óno spełniło, to człowiek, kiery jich rzyk musi być dobry. Musi nie zowiszczyć, być szczery a dycki pómogać tym, kierzi potrzebujóm pómocy. Wierzym, że tyn rok, kiery sie zaczón bydzie lepszy od tego łóńskigo, bo my wszyscy bydymy lepsi.**

**Tóż na tyn Nowy Rok 2021 eszcze roz Wóm winszujym Bożego Błogosławiyństwa, zdrowio, szczynścio a niech sie wszystkim darzi. Pómogejcie se a opatrujcie sie pospołu jako yny poradzicie. Bydym rod jak fazol esi sie to wszystko stanie!**



**Trzech Króli, trzi świynte, trzi boginie...**

**Jutro kościół katolicki bydzie świyntowoł Trzech Króli. Ich miana sóm: Kacper, Melchior a Baltazar. Ale niż sie ta tradycyj jakóm znómy przijyna na Cieszyńskij Ziymi, to było ganc inakszy, bo nie było trzech króli, ale były trzi paniczki. Hań downij ludzie na całym świecie bar-ży rzykali do bogiń - paniczek, jako do bogów - chłopów. Baji Słowianie, mieli nejprzód Welewite, a potym dziepro Welesa. A na poczóntku, jak ludzie zaczli rzykać do swojich bogów, to kupa razy bywało tak, że boginie - baby były trzi. Tóż kościół katolicki, jak przerobioł Słowian na inkszóm wiare, to musioł**

**sie do nich dopasować. A Słowianie dycki radzi rzykali do trzech bogów, baji do Mokoszy, Łady a Leli. Skyrs tego kościół jim potym kozoł rzykać do trzech świyntych: Katarziny, Małgorzaty a Barbary. Potym dziepro, jich przemianoł**
**na 3 króli, kierych znómy terazy. Każdy mioł barwe, kieróm dostoł łod trzech świyntych a óny od trzech bogiń: jedyn je bioły, drugi czorny a trzeci mo ryszawóm brode. Tela historyji. Na Cieszyńskij Ziymi na Trzech Króli po chałupach chodzili chłapcy a dziołuchy poprzeblykani za owczorzi a królów, s kierych jedyn z nich dycki musioł być posztrajchowany na czorno. Jak tako banda przyszła do jakisik chałupy, to dycki winszowali, baji tak:**

**My trze królowie, przyszli my k Wóm,**
**Szczęści zdrowi, długi roki, winszujymy Wóm!**
**Byście byli wiesieli, jako w niebie annieli,**
**winszujymy, winszujymy, wszystko dobre życzymy,**
**Coby sie wóm darziło, wszystko hojnie obrodziło,**
**Na miedzy, w polu a ogrodzie,**
**W tym Waszym szumnym sadzie.**
**W chałupie a w oborze,**
**We stodole a w kumorze,**
**Aby wszyndy u was było dobrze!**
**To wóm życzą trzo królowie.**

**Po winszowaniu królowie śpiywali eszcze kolyndy. Za winszowani dostowali dycki kołocze, owoce, abo potym nieskorzi aji grejcary. Trze królowie okróm świyntego Mikołoja, jego czelodki, Grzegorzy a Judosza, to byli jedyni poprzeblykani ludzie, kierzi chodzowali winszować po dziedzinach. Han downij szóstego stycznio sie świynciło kadzidło (na Cieszyńskij Ziymi jałowiec), mirre (żywice ze strómów, kiere majóm jegły), złote abo strzybne wieca (gor grejcary) a wode. Wszystko to sie potym używało do rostomajtych magicznych ceremóniałów a do lyczynio nimocy. Jak gazdowie przyszli z kościoła to poświyncónóm wodóm kropili ule, coby pszczół było kupa na jor, chlyw a masztale, coby było w nich dycki godnie gowiydzi. Wode, kiero miała trzi barwy sie loło aji, jak sie gdo oszkapił. Przeżegnowało sie nióm aji dziecka, kiere sie niechało same w chałupie, abo ty, kiere lygały spać. Mazało sie nióm tych, co byli nimocni, co kónali a umrzików. Poświyncónym złotym sie macało nimocnych czyńści ciała a jałowcym ze żywicóm sie smyndziło ludzi, gowiydź a bydło. Wszystko, co sie jodało na Trzech Króli było jak we świynta - lepsze jako w niedziele. Nejstarsi beskidzcy Górole pamiyntajóm eszcze jak sie chodzowało po chałupach po pastuszkach. Miyndzy świyntym Szczepónym a świyntym Trzech Króli do górolskich chałup przichodzali pastuszkowie - trze syncy, kierzi mieli owczorski kije w packach. Rzóndzili o Dobrej Nowinie a o tym, że sie urodził Jezus. Obleczyni byli w biołe koszule, a na brzuchu poski, na kiere dowali eszcze kożuszki. Na głowie mieli baranice, abo wysoki papiórzane czopki. Śpiywali pieśniczki, wyrzóndzali, tańcowali a odgrywali rostomajte wieca, coby pokozać gazdóm całóm historyje o narodzyniu Jezusa. Za to, że przyniośli Dobróm Nowine dostowali jabka, kołocze a od majyntnych gazdów aji grejcary. Po pastuszkach sie chodziło na Cieszyńskij Ziymi, na Morawach, Słowacyji a aji w Karpatach. Z trzech króli, kierzi chodzowali po chałupach nejbar-ży sie ludzie a gor dziecka boły jednego, kiery był cały pomazany sadzóm a yny blyszczoł oczami. Jak sie ni miało koróny, to sie wraziło na głowe dite baji od mółki. Jak wlyźli do chałupy to zaczynali rzóndzić:**

**Idymy tukej trze królowie , idymy k Wóm, idymy k Wóm,**
**Szczyńścio zdrowio winszujymy Wóm,**
**Szczyńścio, zdrowio winszujymy Wóm.**

**Potym śpiywali eszcze pore kolynd. W goraliji kolyndnicy chodzowali z gwiozdóm, niedźwiedziym a aji z turóniym, kiery mioł szpatny pysk. W takij bandzie to uż były rostomajte postacie: król, wojok, muminiorz a śmierć z kosóm. po takim winszowaniu kuchyńm siyń a izby były zamaraszóne**

**śniegiym a bagnym, tóż gaździno musieli długo pucować dłaszki. Ale najważniejsze było to, że ludzie se pospołu winszowali a byli radzi, że mogóm ze sobóm pospołu być a balandrować. Gazdowie wiedzieli, że po takownym winszowaniu na gróncie bydzie urada, a gaździno bydóm mieć kupa wajec w sómsieku. Wierziło sie aji, że tyn Nowy Rok bydzie lapszy, jako tyn stary. Ludzie byli radzi aji skyrs tego, że przibywało dnia: na Boże Narodzyni (Gody) na kurze postómpiyni, Na Nowy Rok na zajynczy skok, a na Trzech Króli na barani skok. Trze Królowie chodzóm, coby wyrzóndzać o tym, że sie urodził Jezus. Niesóm mu a jego Matce prezynta. Na Cieszyńskij Ziymi ta tradycyj je fórt żywo przez csły rok, bo jak sie urodzi małe dziecio, to familija a przociele idóm z nowiydzkóm. Po Trzech Królach pómału sie skludzało strómki a podłaźniczki a ozdoby sie chowalo do kiśniczek, coby były zaś na rok. Po Trzech Królach sie zaczynoł miynsopust, na kierego sie terazy prawi: karnawał. Miynsopust był aż do wtorku przed Strzodóm Popielcowóm a ludzie wtynczas balandrowali, chodzowali na muzyki, bale, ale aji se pospołu pómogali - robili se pobaby.**



**Pobaba**

**Hań downij ludzie żyli jakosik inakszy. Grejcary rachowali jako my, szporowali jako poradzili, ale wiedzieli jednóm wiec, o kierej uż dzisio mało gdo pamiynto - że trzeja se jedyn drugimu pómogać. Prawiło sie tymu pobaba. Ale ta pómoc nie była ganc za darmo. Ja, wszyscy szli jak było trzeja pospołu, baby, chłopi a dziecka, ale wiedzieli, że jak óni bydóm cosik potrzebować, to przidóm ludzie aji z drugigo kónca dziedziny. Pobaby były rostomajte. Baji eszcze jakich dwacet roków tymu jak sie chałupe stawiało, to nie w miesiónc ani dwa, ale pore roków. Wszyscy we familiji, kierzi poradzili to szli robić, a aji sómsiedzi. Każdo pómoc, choćby yny gdosik łopatóm do ziymie dziubnył, miała wielkucnóm moc. Pobaby były aji wtynczas jak sie kopało ziymnioki. Jak yny gazda zapuścił traktór a zapión do niego namazanóm kopaczke, to uż sómsiedzi chytali kosze, ampry a szli na ziymioczysko. A żodyn sie nie pytoł, wiela gdo za to chce, bo ludzie wiedzieli, że: "dzisio jo tobie, a jutro ty mie". Hań downij na dziedzinie roboty kole chałupy było kupa, tóż jak jaki gazda, abo gaździno widzieli, że bydóm poradzić sami czegosik zrobić, to pytali sómsiadóm, coby przyszli. Ale były takowne roboty, do kierych nie trzeja było żodnego moc pytać. Baby rade szły na łuskaczki a na szkubaczki, bo przeca dycki przi tymu była sranda, a wiela sie przi tymu szło dozwiedzieć! Na pobabach sie pómogało, ale nic ni ma za darmo, tóż żodyn z próżnymi packami nie wylazowoł. Baji przi zwożaniu siana, gazda dycki mioł we szpajsce pochowane flaszki z piwym, a gaździno buchte a wode w bóncloku, bo przeca trzeja cosik mieć na poczynsne. Żodyn sie nie dziwoł na grejcary, ale sie wszyscy dziwali, coby zaś przyszli pómóc ci, kierym sie pómógło, jak bydzie trzeja. Bywało aji tak, że po sómsioda sie szło w nocy, jak sie baji krowa cieliła. Nigdy człowiek nie wiedzioł, kiej**

**bydzie potrzebowoł drugigo człowieka, ale wszyscy na dziedzinie wiedzieli jedno, że sóm jakisik kurowody, to gdosik przidzie. W pobabie była dycki jedna najważniejszo wiec - coby jedyn człowiek szoł za drugim, a coby ludzie na dziedzinie wiedzieli, że nie sóm sami, że dycki jim gdosik pómoże. A jak sie robiło pospołu, to żodyn nie dzier-żoł zawrzitej gymby, ale fórt sie wyrzóndzało. To wyrzóndzani, to że sie gdosik na kogosik podziwoł, że sie czuło człowieka kole siebie to był skarb, kierego dzisio uż je mało. Chłopi se pololi gorzołki do sztamperli a baby miodule. Dziecka pojadły buchty, kołocza a miały jakisi hyzdy. A starka ze starzikiym byli radzi, że sie zaś zeszło pore chałup, kiere stojóm, bo jich postawili ludzie tu stela, tukej z tej dziedziny, ci tustelocy, kierzi jedni ku drugim radzi chodzóm a se pómogajóm. Ale bywało aji tak, że jedna baba drugi babie szła pómóc, a jakisik gazda drugimu gazdowi. Wtynczas nie szło ganc o pómoc, ale o cosik inkszego. Gazde nasrała gaździno, tóż se naszeł jakómsik robote, przi kierej szło flaszke wypić z gazdóm zza lasa. Gaździno, kiero snoci gazde nasrała se z gaździnóm zza gróntu mógła powyrzóndzać przi kulaniu zawijoka, co je na dziedzinie nowego. Takowne pobaby też były, bo ludzie szli jedni za drugimi.**

**Obrozek "Wykopki" namalowoł Jan Wałach - nasz wielkucny, tustelański, górolski artysta.**



**Jak se spómnym, co my wywodzali, jako dziecka, to sie czasym dziwiym, że eszcze żyjymy na tym świecie. Dzisio żyjymy pozawiyrani w chałupach a rynce mómy zedrzite od rostomajtej chemije, kiero mo snoci zabijać wirusy. Czym wiyncyj tak bydymy robić, tym naszo odporność bydzie mniyjszo, tóż pyty wylyźcie z chaup, bo w chałupie snoci udzie umiyrajóm. Nó, a terazy se pospóminejmy, co my jako dziecka robili, a widzicie, że fórt żyjymy.**

**1. Pili my mlyko hned potym, jak jóm Mama, abo Starka podojili krowe. Nejlepsze było, jak sie eszcze w amprze piyniło, a my mieli biołego fusa pod nosym.**

**2. Owoców my nigdy nie myli, niż my jich jedli. Jabka sie czasym glancowao o galaty, coby sie blyszczały. Żodyn nie szpekulyrowoł, co na tych owocach chodziło, abo gdo jich macoł.**

**3. W zimie cały dziyń, łod rana do wieczora my byli na polu. Do chałupy my szli yny na obiod. Mieli my mokre bótki, galoty, czopki a rynkawice - tak my se wyrobiali odporność - na świyżym lufcie.**

**4. Rynce my myli yny roz za dziyń na wieczór, bo przeca nie było czasu, bo my gónili po polu łod rana do wieczora. nie tak jak terazy, że człowiek mało wiela pomaco a uż sie idzie kartaczym pucować.**

**5. Pili my zode wszyscy z jednej flaszki. Yny sie jóm kapke rynkóm obetrziło a z jednej zodówki sie nas napiło dziesiynć.**

**6. Dowali my „gryza”, jak gdo mioł co fajnego na śniodani, abo jakóm czekulade. We sztyrech my poradzili zjeść żymłe z masłym a żodyn sie drugigo nie pytoł, esi mo umyte zymby.**

**7. W lecie nejlepszy sie chodziło boskym, bez bótków, po trowie, po obilu, po piosku, yny trzeja było dować pozór na szkło.**
**8. Pili my wode z garca, kiery stoł w siyni. A było aji tak w lecie, jak był hyc, że sie wraziło gymbe do drzywka, w kierym byłą nachytano woda z deszcza. W zimie jak sie chciało pić, to my brzidoki aji jodali śniyg.**
**9. Na polu jodło my dowali lecy kaj, bo przeca żodyn nie nosił ze sobóm talyrzi. Yny było trzeja pamiyntać kany sie to dało a coby pies, abo kocur tego nie zeżroł.**
**10. Jak my jedli bómbóny, abo cosik słodkigo, to dycki my se eszcze palce oblizowali – tak nóm to szmakowało.**
**11. Skokali my we stodole na siano z piyntra na sómsiek. Mało gdo mioł klepeta połómane, bo my jodali kupa biołego syra a mlyka.**
**A co Wy se spóminocie, jak żeście byli mali?**



**Przidźcie sie podziwać**

**Eszcze do niedowna na Cieszyńskij Ziymi był takowny zwyk, że jak sie obrychtowało, abo obiyliło izbe, kupiło jakisi legier, segmynt, a aji sie kupiło nowe auto, to potym przizła familija sie na to podziwać. Kiejsi hań downij sie izby biyliło, lebo sztrajchowało roz za czas, coby pajónki przegónić. Jak sie na ściane gichło wopna, to przizła sie na to podziwać starka, a yny rzekła, że to je dobre, bo przeca biyliło sie aji chlyw a masztale. Ale jak potym nieskorzij, jak izbe sztrajchowoł malyrz, to uż przizła cało kómisyj. Bo malyrz nie sztrajchowoł izby pół dnia, ale ze trzi dni. Nejprzód gazda z gaździnóm se musieli wybrać barwe, potym jak uż sie dorzóndzili, to jim malyrz pokozoł wołek z rostomajtymi wzorkami. Jak sie wszyscy pospołu dorzóndzili to na wszystkich ścianach były wzorki taki same. Ale jak na każdej ścianie były inksze wzorki, to znaczyło, że sie gazda z gaździnóm powadzili. Izbe Starzików sie sztrajchowało roz za ruski roki, bo starzi ludzie wszystko majóm dobre, a to z nimi wydzier-ży do śmierci. Ale jak uż malyrz swojóm robote zrobił w izbie, kany spali gazda z gaździnóm, to potym każdy, kiery chałupe nawszczywił sie szoł na to dziwać. A w takij chałupie wóniało farbóm, a w pomalowanej izbie było, jako w pałacu - wszystko pukludzane, pomyte a jako nowe. Wszyscy prawili, że izba je szumnie poszrajchowano, tak dycki trzeja było rzyc. Ale stare ciotki potym miyndzy sobóm rzóndziły, że przeca tam w tej izbie bydóm mieć ćma, a ty wzorki wołkiym robił jakisi paprok, bo sóm krziwe. Baji siostra starki przizła a prawi: "Jezeryja, przeca to mocie szumnie", ale potym jak sie rożło światło, to nie wiedziała esi je dziyń, lebo noc. A żodyn nie wiedzioł wiela gorzołki poloł malyrzowi starzik, kierymu to je ganc jedno, esi izba bydzie bioło, zielóno, lebo czorno, bo ón w nij yny spi, a wiynkszóm czyńscióm czasu je na polu, lebo w kuchyni. A jak sie kupiło nowe meble? Tóż przeca, że zaś sie wszyscy przizli podziwać. Na**

**segmynt sie dycki prawiło, że je szumny. Ale baji na taki tapczam, na kierym se szło siednónć, to už szło pomamrać. Bo zaś jak przisżły stare ciotki, to jednej je pod rzicióm trwardo a drugij je ganc dobrze. Tóż żodnej nie lza było wygodzić. A były kiejsi takowne stare ciotki, że sie podziwały do nowego segmyntu, odewrziły se dźwiyrka, co tam gaździno schowała, a esi bydzie mieć dość placu na wszystki oblyczki. A dycki sie prawiło: "ja, to mocie szumne, taki paradne", bo inakszy sie nie śmiało rzyc. Ale zaś, jak paniczki szły ku chałupie to se rzóndziły pospołu, że przeca óni to majóm twarde, abo mało wiela jim tam do tego wlezie, a że óny by tego nie kupiły ani za boga. Familija sie przisżła podziwać aji na auto, kiere se kupił gazda z gaździnóm. baby sie dziwały na barwe, a esi mo kółka, ale chłopi ci mamrali, że motór je slaby, a że tukej r-zowi a tam gdosik do tego buchnył. Ale dycki ci, kierzi cosik nowego mieli, sami se byli winni, bo sie chwolili, że oto majóm izbe posztrajchowanóm, lebo nowóm dłaszke, abo nowe auto. Prawili: "przidźcie sie podziwać", tóż przisżli. Podziwali sie, a dycki rzekli, że to je szumne, bo tak trzeja było. Ale potym mamrali, ale to už je takowno ludzko notura. To mamrani nie było ze zowiści, ale zolażało esi gaździno dała babóm na stół buchte a po sztamperlu warzónki, a gazda esi chłopóm w garaży poloł samogónu a ku tymu doł po kónszczyczku uwyndzónej szpyrki. "Przidymy sie podziwać", to je tradycyj, kiero je fórt na Cieszyńskij Ziymi, a niech je miyndzy chałupami, bo to ni ma zowiść, ale ciekawość, Tóż jak se cosik obrychtujecie, to rzeknijcie, kiej sie wszyscy mogymy prziść na to podziwać!**



**Pogodka o ptoszku**

**Mały ptoszek wartko furgoł na połednie, bo uciekoł przed zimóm. Nó ja, ale był už fest mróz, tóż ptoszek przemor-z a spod na ziym.**
**Jak tak leżoł ledwa żywy, to do niego prziszła krowa, kiero se drepsiła po polu, a na niego nasrała. Krowski gówno było ciepłe, tóż ptoszek sie zaczón pómału grzoć, a byłu mu dobrze. Był fest rod, jak se tak leżoł w tym gównie- za chwile se zaczón aji śpiywać. Usłyszoł to kocur, kiery społ przi piecu w piwnicy, prziszoł ku gównie, wysmyczył z niego ptoszka a hned go zeżroł. Tóż czego my sie nauczyli z tej pogodki:**
**1. Nie każdy, gdo na Ciebie nasro je Twojim wrogiym.**
**2. Nie każdy, gdo cie wysmyczy z gówna je Twojim kamratym.**
**3. Jak už siedzisz w gównie, to raczy ani nie otwiyrej gymby.**

**Rostomili kamraci, wszyscy kierzi tukej cosik czytocie,**

**Jak żeście se uż isto wszymli, dzisio żech zmiynił nazwe tej stronki. Ni ma to uż "gwara cieszyńska po naszymu", ale "cieszyńsko rzecz po naszymu". Jakosik mi sie to słowo "gwara" przestało podobać. Gware majóm baji haresztanci, ale my, kierzi bywómy na Cieszyńskij Ziymi, ludzie tu stela - Tustelocy, mómy rzecz. Rzecz, to je wiyncyj jako gwara, to je cosik takigo co, słychać dycki jak rzóndzymy, wyrzóndzómy, fulómy, bulczymy, mówiymy, a eszcze kaj co. Jak ludzie tu stela pospołu rzóndzóm po naszymu, to majóm jakómsik rzecz, jedyn do drugigo. Muszymy też kapke tej naszej rzeczy aji brónić, coby nie umrziła, tóż terazy je taki czas, że to naozajst od nas zoleży, esi jóm dómy dali nastympnym generacyjóm. A sóm my to winni tym wszystkim, kierzi nas po naszymu nauczyli rzóndzić – naszym Matkóm, Fotróm, Starkóm a Starzikóm. Jak przestanymy wyrzóndzać, to rzeczy nie bydzie, a zustanie yny cosik próżnego. Ale cieszyńskij rzeczy muszymy aji brónić przed tymi wszystkimi, kierzi by chcieli, coby jynzyk ślónski był jedyn, dlo wszystkich kierzi bywajóm na Górnym Ślónsku a na Cieszyńskij Ziymi. Kierzi prawióm, że ślónsko godka je aji u nas. Ale to ni ma prowda, a muszymy to Sapierónóm wykłodać, aż to spokopióm. Kieby nie rzecz, to by nie było naszych pieśniczek, tańcowanio ani tego, co piszymy po naszymu. Kieby nie rzecz, to by nie było chałup, kiere ludzie stawiali a eszcze stawiajóm. Nie było by obrzyndów a zwyków na rostomajte świynta, jodła na każdo a przi niedzieli. Nie było by chlebiczka, ani pieca, w kierym sie go piecze. Nie było by tradycyji, bo by Foter nie poradził synkowi rzyc, jako sie robi na gróncie, a Matka by nie poradziła dziołusze powyrzóndzać wszystkich recepisów na jodło a na buchty. Kieby nie naszo rzecz, nie byłoby isto ani nas. Tóż pyty, miyjcie w zocy naszóm mowe, naszóm rzecz, skyrs kierej wszystko co na naszej Cieszyńskij Ziymi mómy, a bez nij by wiela wiecy ani nie uwidziało Świata. A niech Was nie bydzie gańba po naszymy drzistać, we Warszawie, w Krakowie abo w Poznaniu. Bo naszo cieszyńsko rzecz, to je przeca jynzyk Reja a Kochanowskigo. To je starucny słowianski jynzyk, kiery sie tukej u nas obstoł, a kiejsi hań downij podobnie jako my, rzóndziło kupa Poloków. Tóż widzicie, że mómy wielkucny dar, kiery my dostali, tóż muszymy pospołu go opatrować. A jako to robić - styknie yny gymbe odewrzić a kapke se z kimsik powyrzóndzać, abo aspón podrzistać.**



**Na co chłopu garaż?**

**Eszcze do niedowna, jak sie stawiało chałupe, to dycki kole nij musioł być garaż, do kierego chłopi se chowali auto a cały wercajg jaki yny kaj mieli. W takim garażu było dycki wszystko na swojim placu, a Pón Bóczku opatruj, esi baba abo dziecka cosik wysmyczyły a nie dali spadki, tam kany to patrziło. Bo przeca garaż dlo chłopa, to je to samo, co kuchyń dlo paniczki. Terazy w tych nowych chałupach garaże sie robi uż w chałupie, abo dołu pod chałupóm, ale fórt to je plac, kany regiruje chłop. Bo chłopóm nejlepszy wónio szmyr a bynzina. To je tak samo, jak gaździnej wónio buchta, kieróm wyciónгnie z trómby. Jak sie kaj yny co skućko w chałupie, to chłop to biere do garaży a próguje to sprawić. Roz sie podarzi a ponikiedy ni, ale dycki nejważniejsze sóm chynci. A kany chłop uciecze, jak sie powadzi z babóm? Tóż przeca, że do garaży, bo to je takowny plac, kaj naozajst baba za nim nie pójdzie. Taki chłop se siednie na stołku a hned se cosik nóndzie do roboty - choćby na złość babie, ale tam bydzie siedzioł aji do nocy a klepoł kładziwym. W takij garaży, dycki była jakosik kaczyca, w kierej se gazda hajcowoł, coby mu nie marzły palce przi robocie. Ponikierzi se postawili kole nij aji stary legier, kieby sie z babóm bar-ży powadzili a musieli tam zustać na noc. Ale w garaży chłop mało kiej był sóm. Mioł jakisi radijo, kiere mu grało, ale przeca jak sie baji skićkało auto, a nie poradził go sprawić, to hned zazwónił po kamrata z chałupy wedle, kiery sie na tym znoł, a tyn zaś musioł zawołać Józka a Hyńka, kierzi przi autach też cosik robili a uż je cało kómisyj majstrów, kierzi na isto auto sprawióm. Chłop dycki mioł w garaży pochowanóm gorzołke a piwo, kiere wciónгoł baji jak auto nie chciało jechać. Chłopi sie podziwali na silnik a kryncili głowami, bo nie poradzili nic wyszpekulyrować, ale jak gazda poloł po dwa sztamperle, to uż każdy był mechanik. Chycili sie sprawowanio, każdy gónił z kluczami, kładziwym, a czym bar-ży ubywało gorzołki, tym wiyncyj śrubek leżało na ziymi. Jak uż auto na kóniec odpoliło, to aji gaździno była rada, bo przeca jutro trzeja jechać porzykać do kościoła. Jak chłopi chodzowali jedyn ku drugimu, to dycki widzieli, kany chledać kamrata - tóż przeca, że w garaży. Tam przi tym wercajgu, śrubkach a szmyrach było nejwiyncyj rzeczy. A myślicie, że chłopi nie plotkujóm? Czasym eszcze bar-ży jako baby, yny że my na to prawiymy, że zbiyrómy informacyje jedyn od drugigo. Nejlepszy sie wyrzóndzało w garaży w zimie, jak sie zeszli kamraci przi kaczycy, a wyrzóndzali jak pszczoły w hólu, tak że gaździno przyszła na nich ze smiatokiym. Ale jak uwidziała, że cosik sprawujóm, to szła na spadek do chałupy. Bo wszyscy wiedzóm, że przeca chłop nie idzie do garaży po próznu, ale dycki cosik sprawować. A jak nie sprawuje, to na isto wyrzóndzo z kamratami, jak co sprawić. Bo jak w chałupie wszystko funguje, to gaździno je rada, a ani nie chodzi do garaży chłopów rozganiać.**



**Starka a Starzik:**

**Wszystko wiedzóm,**
**Wszyndzi byli,**
**Wszystko majóm w chałupie,**
**Wszystko poradzóm uwarzić,**
**Wszystko poradzom sprawić,**
**Dycki majóm czas dlo nas czas,**
**Mało kiej sóm na nas nasrani,**
**Nauczyli nas rzykanio do Pón Bóczka,**
**Uczyli nas piyrszych liter, cyfer a czytanio,**
**Dycki nas posłuchajóm,**
**Dycki mogymy ku nim prziść a sie polutować,**
**Dycki majóm chlebiczek na stole,**
**Dycki majóm cosik fajnego we szpajsce,**
**Robióm nejlepszy tej a kawe,**
**Nejlepszy warzóm,**
**Znajóm wszystki recepisy na jodło,**
**Poradzóm wylyczyć z każdej nimocy,**
**Znajóm wszystki bojki, pogodki a historyje,**
**Dycki byli, sóm a sie nóm zdo, że dycki bydóm,**
**Sóm nejmóndrzejsi na świecie,**
**Naozajst nas majóm nejbarży radzi,**
**Tóż skyrs tego, wszystkim Starkóm a Starzikóm, winszujym wszystkigo nejlepszego, Bożego błogosławiyństwa a zdrowio.**
**A za tych, kierzi uż umrzili, zapolcie świyczke a porzykejcie...**




**Snorz po naszymu**

**Każdy z nas rod spi. Jak po ciynżkim dniu, abo po jakisi pilobie człowiek se legnie do legiera, to je rod jak fazol, bo może klónkory wyprościć, przikryć sie pierzinóm a prziciść głowe do zogłowka. Wiela razy je tak, że sie nóm nic nie blynśnie, ale sóm takowne noce, że sie blynśnie fórt. Budzymy sie potym rano a podle tego, co se nóm stawiało na oczy sóm my mokrzi jak szczury, albo by my chcieli, coby sie eszcze nóm to fórt blynsło. A to, co widzymy w nocy, jak spiymy mo swoji znaczyni. Ponikierzi wierzóm, że podle tego, co sie blynśnie, sie potym bydzie toczyło nasze**

**żywobyci. A Wy, coście dzisio widzieli w nocy? Dołu mocie pore opisów, tóż se poczytejcie co to znaczy:**

**Szczur – Dowejcie se na kogosik, abo na cosik pozór.**

**Boć sie szczura - bydziecie sie boć cosik zrobić,**

**Szczur Was gryzie - gdosik Was bydzie żałowoł, a ludze Was bydóm pokazować palcami.**

**Zabić szczura - bydziecie mieć kurowody w miłości.**

**Szczur w klotce, abo w paści - Wasi kamraci sóm fałeszni.**

**Mortwy szczur - robisz w żywocie wieca, kiere sóm prociw Twojimu sumiyniu.**

**Bioły szczur - dowejcie se pozór, bo kole Was sóm fałeszni ludzie.**

**Brónzowy szczur – Dowejcie se pozór na kszefty, kiere bydziecie robić.**

**Mieć dziecio – niedługo bydziecie mógli robić ganc nowe, fajne wieca.**

**Dziecio sie rodzi – bydzie sie Wam darzić w kszeftach.**

**Dziecio sie bawulko – bydziecie sie hned radować.**

**Dziecio je nimocne, bulo sie, abo ryczy – nie bydzie sie Wóm darzić.**

**Dziecio je chude – przidóm gorsze czasy.**

**Biołe, zdrowe zymby – bydzie sie Wóm fest darzić, a ze wszystkimi bydziecie żyć we zgodzie.**

**Popsute zymby – nie bydzie sie Wóm darzić, przidzie jakosik nimoc.**

**Zómb boli – bydzie sie Wóm darzić.**

**Blómbowani zymbów – musicie zaczónć wyrzóndzać kurowody.**

**Targać zymby – bydziecie mieć kurowody z grejcarami.**

**Tracić zymby – nieszczynści, nimoc, abo śmierć kogosik z familije.**

**Zymby sie ruszajóm, ale nie wypadujóm – Dowejcie pozór na Wasze zdrowi.**

**Czyrwióno – jak leci skyrs tego, że gdosik kogosik zabił abo rznył – musicie bar-ży wierzić w samych siebie, bo mocie sie za mało w zocy.**

**Nóm sie leje czyrwióno – mocie w sobie energije, abo chowiecie przed światym to, że gdosik oszkapił waszóm psychike.**

**Kómusik sie leje czyrwióno, a my mu pómogómy – potrzebujecie kogosikej pómocy.**

**Czyrwióno – starocie sie o kogosikej.**

**Czyrwióno na rynkach – chowiecie w sobie jakómsikej wine.**

**Czyrwióno na oblyczkach – zawadzocie kómusik na ceście do karyjery.**

**Naszo śmierć – zmyniocie sie, odrodzocie sie na nowo.**

**Śmierć kogosikek, gdo uż umrził - je Wóm teschno za kimsikej, z kim my byli zwiónzani.**

**Śmierć kogosikej, gdo żyje – powadzicie sie z tym kimsikej.**

**Śmierć, kiero sie blynśnie wydanej babie, abo żonatymu chłopu – rozwód.**

**Śmierć kiero sie blynśnie swobodnej dziołusze, abo synkowi – nowo miłość.**

**Szumne, zdrowe włosy – bydzie sie Wóm darzić a bydziecie zdrowi.**

**Czosani włosów – Wasze żywobyci idzie w dobróm stróne.**

**Szpatne włosy – podziwejcie sie na swoji żywobyci, esi je dobre a, esi cosik nie trzeja w nim zmiynić.**

**Chłop, kiery mo włosy jako baba – Dowejcie pozór, bo wasz chłop abo baba, może mieć kogosik na boku.**

**Siwe włosy – bydzie Wóm smutno.**

**Włosy wypadujóm – cosik, abo kogosik stracicie, a starocie sie o to.**

**God wylazuje z ćmoka – mocie tajymnice a bojicie sie jóm rzyc.**

**God – mócie kurowody w legierze z babóm, abo z chłopym.**

**Kormić goda – bydziecie mieć nieprzijymnóm sytuacyj – ocyganani Was gdosik, kogo żeście mieli radzi.**

**God Cie ugryz – bydziecie sie wadzili z tymi, z kierymi bywocie w chałupie.**

**Wasze Wiesieli – Wasze żywobyci sie bydzie zmiyniać, ale przidóm aji kurodowy, kierymi sie nie przejmujcie, bo wartko sie skóńczóm.**

**Świadek na wiesielu – hned bydziecie mieć kupa grejcarów.**

**Przerwane wiesieli – nieszczynści.**

**Wiesieli siostry, abo brata – podziwejcie sie, esi mocie w zocy ludzi.**
**Chodzić nie sama – W żywocie sie stanie wszystko, co żeście chcieli, bydzie sie Wóm darzić.**
**Chodzić nie sama ale z kurowodami – mocie kurowody, z kierymi nie poradzicie nic zrobić.**
**Inkszo baba chodzi nie sama – Nie bydziecie sie starać o grajcary.**
**Waszo kamratka chodzi nie sama – sparzić sie w miłości, abo przestóncie sie porownować z inkszymi.**
**Waszo siostra, abo siostrzynica chodzi nie sama – familija sie powadzi.**
**Chłop chodzi nie sóm – cosik sie w żywocie kóńczy.**
**Waszo galanka chodzi nie sama – rupiecie sie (rupieć – boć sie odpowiedzialności).**
**Czorny kocur – bydziecie żrać pieczki, idóm złe czasy a kurowody.**
**Przeganiać kocura – pokónocie kurowody.**
**Kocur, kiery dożguje – gdosi Wóm chce zrobić krziwde.**
**Chudy abo, mortwy kocur, miauczyni – dostaniecie szpatne wiadomości.**
**Ryszawy kocur – przijymne chwile, zrobicie wszystko, coście se nasztymowali.**
**Nowe bótki, tracić bótki - bydzie sie Wóm darzić.**
**Stare bótki – Dowejcie pozór, gdosik Was chce oszydzić.**
**Dziurawe bótki – cosi sie Wóm popsuje, abo zrympoli.**
**Mokre bótki – nimoc.**
**Wyciepać bótki – powadzicie sie a bydziecie mieć skyrs tego kurowody.**
**Ciasne bótki – cosik Was mier-zi, musicie cosik zmiynić.**
**Wypucowany, zadbany kóń - bydziecie mieć pokój w chałupie a we familiji.**
**Kóń szpatny, zdziadowany - czegosik chcecie, ale skyrs tego sóm we Waszym żywocie kurowody.**
**Bioły kóń - sczynści, bydzie sie Wóm darzić, moc grejcarów.**
**Kóń brónzowy - bydziecie sie dorzóndzać ze swjóm babóm (chłopym), abo przidzie nowo miłość.**
**Rajtować - podle tego, jak wartko leci kóń, byście mieli wyrzóndzić swoji kurowody.**
**Rajtować fest wartko - śmierć.**
**Czysto woda - bydzie sie darzić w chaupie a w robocie.**
**Szpatno woda - cosi sie Wóm w głowie robi niedobrego, we Waszej psychice. Bydziecie nimocni.**
**Dziwać sie do wody a uwidzieć tam kogosik inkszego - dowejcie pozór na to, co se przedstawiocie w głowie.**
**Pływani w rzyce, abo w jeziorze - dowejcie pozór, stanie sie cosik złego.**
**Pływać w małym stowku - wiyncyj dbejcie o swójóm babe, abo chłopa, bo potrzebuje wiyncyj miłości.**
**Być na pogrzebie kogosik - kogosik, abo cosik żeście stracili a nie poradzicie sie z tym pogodzić.**
**Być na swoim pogrzebie - w żywobyciu sie bydzie kupa wiecy zmiyniać - bydzie sie darzić.**
**Być na pogrzebie kogosik bliskigo - bydziecie sie wadzić.**
**Ludzie, kierzi idóm za trówłóm - kogosik bliski umrze.**
**Rachować grejcary - chcecie być wartko bogaci, abo nie wiycie jako wydować grejcary.**
**Chybiać grejcarów na cosikej - gdosik chce Was fałesznie obskarżić.**
**Grejcary z inkszych państw- zapłacicie za cosik, co sie nie musi wrócić.**
**Zarobiać grejcary - szczynści w miłości.**
**Wygrać, abo dostać grejcary - cosik stracicie.**
**Dożgujóm Was dziwoki psy - boicie sie rzyc swoji babie, abo chłopu, że chcecie czegosik wiyncyj w legierze.**
**Boć sie pasa - cosik Was poli.**
**Pies szczeko - w robocie bydziecie robić cosik nowego.**
**Wiesioły pies - wszyscy Was majóm radzi.**
**Pies, kiery sie ku Wóm ciśnie - dowejcie pozór, bo gdosik na Was narychtowoł paść.**
**Nimocny pies - nie bydzie sie Wóm darzić.**
**Pies Was ugryz - bydziecie nimocni.**

**Chłop, abo baba Was zdradzo - cosik chowiecie przed inkszymi, a starocie sie, że sie o tym dozwiedzóm, abo podejrrzywocie, że Waszo baba, abo chłop ni ma dlo Was szczyry. Może to aji znaczyć, że ze swojóm babóm, abo chłopym Wóm ni ma dobrze.**
**Gdosik Was zdradzo - mocie jakisik kurowody z babóm, abo z chłopym.**
**Kogosik zdradzocie - potrzebujecie czegosik nowego.**
**Ogiyń, kiery gore jasno - stanie sie cosik sczynśliwego.**
**Gore stodoła - Wasze żywobyci sie zmiyni na lepsze.**
**Gore chałupa - narychtujcie sie na kurowody we familji, ujednejcie sie z przocielami, pokiel je eszcze czas.**
**Gore las - czegosik sie fest bojicie.**
**Umrzić, jak gore chałupa - Wasza familija Was nie bydzie rozumieć.**
**Gore auto - nic Was nie napado do głowy, co dalij robić.**
**Pajónk - chłopi dowejcie se pozór z babami, a baby z chłopami.**
**Pajónk gryzie - Wasza baba, abo chłop mo kogosik na boku.**
**Zabić pajónka - bydziecie sie wadzić.**
**Pajónk dożguje - potrzebujecie czegosik nowego w legierze od Waszej baby, abo chłopa.**
**Kupa pajónków - bydzie sie Wóm darzić, możecie zarobić kupa grejcarów.**
**Bojicie sie pajónków - musicie bar-ży wierzić ludzióm.**
**Kupa myszy - chybio Wóm siły na każdo a mieli byście se spocznónć, abo cosik zmiynić we Waszym żywocie.**
**Myszy gónióm - kurowody a sumeryje.**
**Boć sie myszy - czegosik sie bojicie, ale nie musicie sie tego boć.**
**Zabijać mysz - pokónocie kogosik, gdo je prociw Wóm.**
**Mysz w paści - wyrzóndzicie wiecy, z kierymi mocie kurowody.**
**Chytać myszy - czako Was szczynści w nieszczynściu.**
**Babuć - śmierć.**

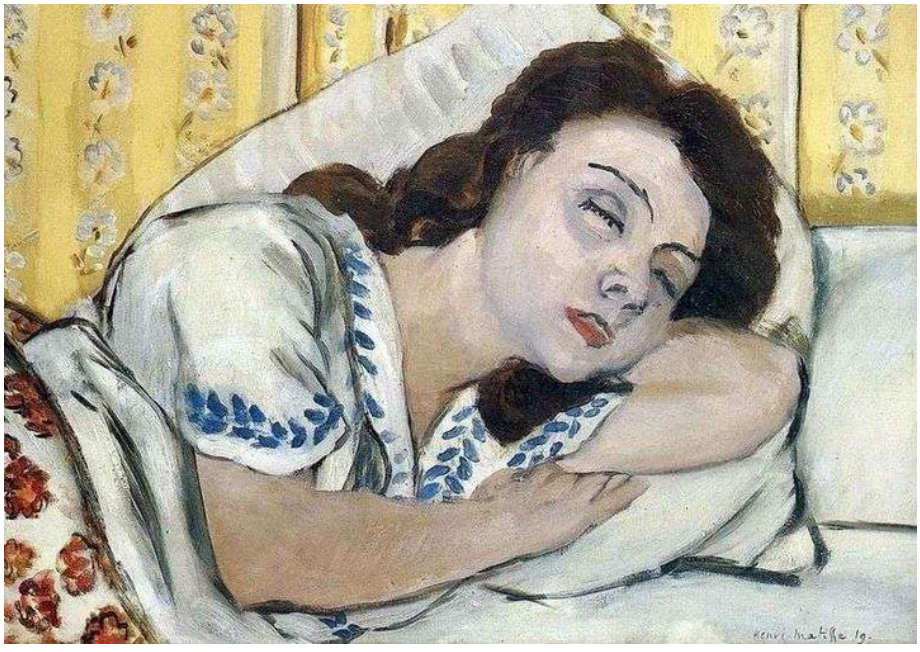

**Elekryczne zdrzadła**

**Wierzym tymu, że kiejsi przidzie takowny czas, że zagaszymy na chwile wszystki telewizory, chytre telefóny, kómputery a wszystko do czego sie dziwómy, jako do zdrzadła, a podziwómy sie jedni na drugich. Wiycie, kiejsi hań downij było w chałupie yny jedno takowne szkło, kiere sie puszczało dycki wieczór, jak sie człowiek chcioł podziwać, co je nowego na tym wielkucnym świecie, potym dziecka chciały bojke, a starzi eszcze ganc ku wieczoru sie podziwali na jakisikej film, choć przi tymu usnyli. To był stary telewizor. Do niego sie szło podziwać jako do zdrzadła, jak był**

**wyłónczóny. Człowiek widzioł w nim samego siebie. Ale szło w nim uwidzieć stół, stołki, legier, a wszystko to, co my mieli w izbie. szło sie przed nim poczosać, jako we zdrzadle, bo człowiek widzioł w nim siebie samego. To, esi cyknymy na knefel, kiery rozświetli całóm izbe zoleżało od Starki a Starzików, abo od Fotrów. Telewizor zoleżoł od nas, a nie my od telewizora. Dlo nas dziecek to ón był fest zocny, bo w nim były bojki, kiere my mieli radzi. Ale ty bojki na papiórze my poradzili nónść aji w magacynie, a my se o nich czytali a oglóndali z nich obrozki. Nejprzód sie poczytalo gazete, wziyno kredki, cosik narysowało, a dziepro potym sie w telewizorze to poglóndało. A baji Starzik, dycki czytoł gazety, ale jak uż wszystko w nich poczytoł, to se siod w kóntku w izbie a kozoł se puścić telewizor, bo cosik tak bydóm rzóndzić o polityce a, co sie wszystko robi we świecie. Ale nejprzód cosik poczytoł, a potym sie dziwoł do szkła. A Fotrowie, kierzi baji radzi czytali, jak sie dziwali na film, jak uż było nieskoro, to se o tym wyrzóndzali, esi ganc go zrobili podle ksiónżki, kieróm kiejsi poczytali. Telewizor to było takowne zdrzadło, w kierym człowiek sie móg na siebie samego podziewać, esi eszcze je człowiekiym. Potym jednako przyszły kómputery. Na telewizorze sie oglóndało coroz wiyncyj programów, ale jednako fórt sie czytało jakisik pomalowane gazety, kiere pisały o rostomajtych seryjalach gor z Połedniowej Ameryki. Ale dziecka zaczły grać na kómputerach, a Fotrowie jich przeganiali do pola, bo przeca nie lza fórt siedzieć przed tym zdrzadłym. Ale przyszły na kóniec takowne czasy, że każde dziecio mo chytry telefón a sie do niego dziwo fórt a fórt. Kiejsi telefón był yny na to, coby kansik zazwónić, baji do weterynorza, jak sie krowa cieliła. Dzisio, w to małe zdrzadło sie dziecka dziwajóm we dnie a w nocy. Ni ma to dobre, bo czym miyni czujóm papiór ym gorszy. Czym miyni w chałupie papióru, tym my sóm bar-ży ogupiyni tymi małymi zdrzadłami. Pón Bóczku opatruj, co to bydzie dali. Jaki je dlo nas ratunek? Zróbmy jednóm wiec. Muszymy zagasić ty wszystki szła, w kiere sie dziwómy na każdo po pore godzin. Jak uż przestanóm świycić to se jich dejmy przed gymbe a uwidzymy w nich nas. Óny fungujóm yny skyrs sztrómu, kiery jim dowómy. To yny od nas zoleży, jak długo bydóm świycić. Jak ich nie rożnymy, to zustanóm mortwe. Dycki jak uż wyłónczycie Wasze chytre telefony a kómputery, to sie podziwejcie do jejich szkieł, jako do zdrzadła. Uwidzicie w nich człowieka, kiery jim dowo żywot - eletryke. Wiela ksiónżek skyrs tych elektrycznych zdrzadeł my wyciepali, wiela nóm óny ukradły żywota, a wiela słów my skyrs nich nie przerzóndzili? To se uż muszymy rzyc sami sobie. Na kóniec Wóm wszystkim chcym rzyc to, co kiejsi rzyk mój Starzik: "Papiór wónio przigodóm, a zdrzadło yny tym, czym sie go pomaże".**



**Żywot**

**Dziecka a starzi ludzie majóm dycki ze żywota nejwiynkszóm radość a srande. Wiedzóm, że ni majóm nic do stracynio. Skyrs czego tak je? Bo ci piyrsi sóm na poczóntku swojigo żywobycio, a ci drudzy na kóńcu. Starka ze Starzikiym sie dziwajóm za siebie a widzóm wiela roków przeżyli, wiela cest przeszli a wiela wiecy było po chodniku. Jak se to wszystko spóminajóm, to roz sie tymu śmiejóm a inkszy roz z oczy sie jim kulo kapka. Dziecka sie nie dziwajóm za siebie, óny sie dziwajóm yny do przodku. Bawulkajóm sie a oczami tyn świat by chciały zjeść, tak sie jim to wszystko podobo. Eszcze nie wiedzóm, co jich czako. Starka ze Starzikiym wyrzóndzajóm wnukóm rostomajte historyje, ale óny to majóm za jakisi bojki z inkszego świata. Dyć tyn jejich świat je taki szumny, wszyndzi kany idóm je cosik nowego, a to o czym rzóndzóm starzi, naozajst nigdzi ma. A aji esi je, to kansik tam daleko, za siódmóm goróm a za siódmym lasym. Starzicy wiedzóm, że dziecka tymu nie wierzóm, bo to tak dycki je, że jak gdosi wyndzie na wielkucy kopiec a wróci sie spadki, to wyrzóndzo tym na dole, kierzi dziepro na niego wlazujóm, jako tam je. Ale ci yny rynkami machajóm a sie śmiejóm - muszóm sami tóm cestóm przyńść, coby wiedzieli, o wiela kamiyni trzeja zakopnónć. Dziecka a Starzicy sóm na dwóch kóńcach żywota, a tymu żywotowi sie śmiejóm. Dziecka, bo eszcze mało wiela widziały, Starzicy, bo widzieli uż tela, że nic jich nie wylynko. Dziecka niesóm każde swój maluczki miyszek tego, co przeżyły, Starzicy każdy swój wielkucny miech wiecy, kiere przez całe roki do tego miecha wciepali. Każdy ze swojim miechym se mogóm siednónć na pnioku pod wielkucnóm jabłónkóm. Wnuk rzeknie, że tyn stróm je przeogrómnie wielki, a Starka go przyciśnie ku sobie, zawrze oczy a sie uśmiychnie - óna przeca tóm jabłónke pamiynto jak była eszcze maluczko.**



**Na grómnice pół piwnice**

**Jónek z Gróntu to był słuszny gazda a fest szporobliwy. Nie utracił grecara w gospodzie a jak baba mu chciała kupić jakisi oblyczki, to ón nigdy nic nie chcioł. Tóż też chodził po dziedzinie jak borok w potarganych galotach a jakli, ale mioł miyszek grejcarów schowany po zogłowkiym - to było dlo niego najważniejsze. A przi tymu, że Jónek był takowny szporobliwy, to był aji kapke wysrany, bo jak gdosik przyszoł czegosik pojczać, to dycki mamroł, a głowóm kryncił, że ni, bo przeca każdy by mioł tak gospodarzić, coby mieć a nie musieć nic pojczować. Nejwiyncyj mioł kurowodów, jak przyszło świynto grómnicy. Bo dycki sie prawiło, że na grómnice pół piwnice, a ón, mioł dycki na grómnice eszcze wiynksze pół ziymioków w corkach, bo sóm raczy nie zjod na obiod, coby całej familiji stykło do jora. A wszyndzi dokoła w chałupach ludzie w corkach mieli uż mniyjsze pół, tóż**

**chodzili do Jónka na ziymnioki, choć wiedzieli że zaś bydzie mamroł. Tóż każdy se wzión pore grejcarów a doł chłopu, coby se niemyśloł, abo sie nie boł, że mu tego miecha ziymioków nie wrócóm. Ale latoś zima była jakosik cieplejszo, jako dycki, tóż co śniyg spod, to hneda topnioł. Jónek mioł chałupe w dolinie, tóż jak woda płynyła z gróntów, baji jak padało, to sie kiejsi dycki dostowala do piwnice. Ale gazda, jak chałupe po starzikowi dostoł, to jóm odrynowoł a už żodnej wody w piwnicy ni mioł a ziymnioczki dycki mioł suche. Latoś jednako tej wody w ziymi z tego śniega było tela, że Jónek sie moc staroł, bo dryny były pełne a ziymnioki zaloło. Nó darmo, gazda jich doł do skrzinek, ale kupa z nich pogniło, bo przeca wiycie że ziymniok ni mo rod wody. Tóż dobre a co terazy? Na grómnice ni ma połówki piwnice a możne sztwierć. A do jora eszcze daleko. Tóż pieknie Jónek se wzión miechy a po chałupach pochodził, coby mu ludzie pojczali ziymnioków, bo mu woda potopiła corki. Ale ja, ludzie pojczali, familija a aji cudzi, a ani nic za to nie chcieli, eszcze w każdej chałupie Jónek dostoł kónsek buchty a wypił pore sztamperli gorzołki. Kapke mu było gupie, bo dycki od wszystkich grejcary broł, a tu ci sami ludzie mu pojczali pół drabinioka ziymnioków. Od tego czasu, gazda sie dycki na grómnice dziwo, wiela mo ziymnioków w corkach, a jak mo wiynksze pół to rod pojczuje, bo nigdy człowiecze nie wiysz, kiej bydziesz po kómusikej cosik chcioł.**



**Wirus pomiyndzy dziedziniorzami…**

**Wiysz Jozef, wczora żech stoł w kolejce ku kasie po chlyb, jako dycki rano w magacynie a paniczka, kiero stoła przedymnóm se drzisła. Chcioł żech ji rzyc, że przeca tak sie nie śmi robić pomiyndzy ludziami, że by jóm mógło być gańba. Ale ani żech nie ścignył gymby odewrzić, bo óna zaczła rzóndzić piyrszo a prawi:**

**- Jak żeście panoczku tóm bździne usłyszeli, toście stoli przi mie za blisko. Dystans, aji tukej na dziedzinie to sóm aspóń ty dwa metry.**

**- A jak żeście cosik poczuli, to znaczy żeście panoczku szpatnie oblykli maske na pysk, a za to je sztrof., hned to mogym nagłosić. - Ale jak żeście jednako tóm mojóm bździne fest w nosie poczuli, to bydźcie radzi!**

**Tóż jo sie ji pytóm czymu?**

**Óna ku mie przidzie a prawi:**

**- Panoczku, bo na isto ni mocie tego nowego wirusa a už aji wiycie, że dycki rano w piónek jodómy z chłopym fazole…**

**Rostomili kamraci dziynkujym fest za Wasze winszowani,**

**Wszystkim Wóm przeogrómnie dziynkujym za winszowani na ty moji urodziny. Myślym, że dycki ważne je to zdrowi, bo jak óno je, to grejcay snoci przidóm same. Ale najważniejsze je to, coby człowiek nie przestoł wyrzóndzać z Pón Bóczkiym, a fórt go pytoł o to, co mu w żywobyciu na każdo trzeja. Żyjym na tym świecie uż sztyrycet dwa roki, cosik żech uż uwidzioł a usłyszoł, ale wierzym tymu, że eszcze kupa przedy mnóm. Ale to nie zoleży ody mie, bo człowiek se planuje rostomajte wieca, a przidzie taki czas, że sie to wszystko zbulo, jako chałupka z kart. Planować trzeja, ale opaternie, coby za daleko nie wylazować do przodku. Raczy dziyń, dwa, a nie miesiónc ani rok, bo sami widzicie, wiela z tego, co my se poplanowali sie nóm straciło. Bydźmy radzi, że mómy co jeść, kany spać a że nóm nie padze na głowe, bo to kupa ludzi na całym świecie by chciała mieć, ale borocy muszóm bojować o każdy dziyń, coby przeżyć. Budzymy sie w ciepym legierze, a fórt ponikierzi z nas narzykajóm, że majóm mało grejcarów, że nas w robocie nasrali, a że do magacynu o sztwierć godziny nieskorzij prziwióźli chlyb. Wiyrzcie mi, że kupa ludzi aji u nas w Polsce, by chciało mieć takowne kurowody. Jak sie rano budzisz zdrowy, jak cie nic nie boli, a jak mosz co wrazić do garca, to żeś je szczynśliwy człowiek a nie mamrej. Tóż jo też ni móm co jojczeć, bo przeca ni ma bardzo o co. Zdrowy żech je, aji baba, dzieckóm też nic ni ma, dość tak sóm posłeszne, tóż yny rzykać do Pón Bóczka, coby tak było dali. Pokiej bydym poradził a mioł siły, to dycki cosik po naszymu napiszym, a jak sie mi nie bydzie chcieć, to bydóm pisać inksi. Esze Wóm rzeknym, że sie ni ma co gniywać. Jak gdosik je nasrany na drugigo, to niech sie z nim ujedno, bo żywot je za krótki, coby my sie jedni na drugich szpatnie dziwali. Dzisio my tukej sóm, a jutro nas może nie być.**

**Wszystkim Wóm winszujym, tego coście aji mie winszowali - wszystkigo nejlepszego, zdrowio a Błogosławiyństwa Bożego, niech sie Wóm wszystkim darzi.**

**Pozdrowióm a dziynkujym, Tómek Sochacki**



**Miynsopust**

**Od trzech króli do strzody popielcowej na Cieszyńskij Ziymi ludzie mieli miynsopust. To był wiesioły czas, w kierym sie balandrowało, tańcowało a kupa jodało. Ludzie mieli kapke radości w zime, kieróm by uż nejlepszy posłali precz. Nejwiyncyj srandy a radości było przez ostatni pore dni miynsopustu, na kiere sie prawiło ostatki. Chodziło sie wtynczas na muzyki, na kierych baji w goraliji nejwiyncyj tańcowały młode baby, kiere sie wydały w miynsopuście. To jejich zwyrtani miało być na urode – coby ziymeczka szumnie obrodziła. Kupa gazdów wtynczas robiło zabijaczki, tóż gaździnki miały potym na czym smażić krepliki na masny sztwortek, kiere filowały marmuladóm. Z głowy a chwosta babucia sie warzio kwaśnice, kieróm w goraliji sie nejwiyncyj jodało w miynsopuście. Górole balandrowali nejdługszy - zaczynali muzyke w sobote a kończyli we wtorek o północy. Wtynczas muzykancio chowali swoji hóśle, basy a inksze instrumynta do sztrajchowanej tróchły. Prawiło sie na to pogrzyb basów. Wycióngało sie jich dziepro w śmiergust. W miynsopuście ludzie se chodzili pospołu pómogać po chałupach. To była pobaba. Prawiło sie dycki, że jak gdosik kómusik pómoże, to tyn drugi mu to musi zaś wrócić. Chłopi chodzili gor do lasa robić przi drzewie, a kupa gaździnek robiło łuskaczki, lebo szkubaczki. Robota nie była w tym wszystkim najważniejszo. Baby były rade, bo se powyrzóndzały, pośpiywały a jak sie kansik naszeł jakisik muzykant, to sie aji potańcowało. W goraliji gaździnki robiły przóndki, na kiere wiela razy przyszoł gajdosz a hned wszyscy po dłaszcze zwyrtali. Wiela razy było aji tak, że na takich przóndkach synek zaczón mówić z dziołuchóm a potym sie uż galanili. Ludzie wierzili, że w miynsopuście sie nie śmiało wyciepować gnoja, bo myszy mogóm potym znisczyć urode na gróntach. Nie śmiało sie szyć, przóńść, ani czosać wełny, bo potym snoci, jak człowiek umiyro, to bydzie go fest bolało w piersiach. W chałupe trzeja było poukludzać a garus wywiyźć na zogrode. Ukludzało sie aji we stodole a w masztali, bo ludzie mieli w miynsopust wiyncyj czasu na robote przi chałupie. W miynsopuście robota sie miyszała z tańcowanim, śpiywanim a dobrym jodłym. Nigdy przez cały rok, sie ludzie nie schodzali pospołu tak, jako w miynsopuście.**



**Stary barón a studnia**

**Jednego razu po polu przed masztalóm se drepsił barón. Pod jabłónkóm leżało godnie jabłek, kiere w nocy pospadowały, jak fukoł wiater, tóż barón jich jod a ani sie nie dziwoł kany idzie. Jedno jabko leżało kole starucnej studni, kieróm gazda odewrził, bo jóm mioł dzisio z chłopami zasuć. Prógowoł tóm studnie eszcze pogłymbić, ale wody w nij uż nie było ani kapki. Barón z wysraności chcioł to ostatni jabko kiere na kraju studni leżało zeżrać, ale noga mu klejznył a wpod dołu. Jak uż był na spodku studnie, to zaczón ryczeć, tak że przilecioł gazda z gaździnóm a sómsiedzi. Wszyscy**

**szpekulyrowali, co dali z tym barónym zrobić. Przeszło pół dnia a nic nie wymyślili. Gazdowi było fest szkoda baróna, bo choć był starucny, to jednako dycki z nich chodzowoł na miedze, a poradził eszcze biyrki poskokać, tóż tak ganc nic z niego nie było. Ale nie lza było go wyciógnónć, bo żodyn ni mioł pojczać rympoła, a studnia była sucho, tóż gazda cały okorany zawołoł chłopów, coby studnie zasuli pospołu z barónym, darmo. Zwiyrze ryczało, bo było całe wylynkane, a czuło że sie jego żywot kóńczy. Chłopi chycili łopaty a zaczli ciepać ziymie do studni barónowi na pleca. Tyn, jednako na świecie żył uż jakisi rok, tóż nie był gupi. Dycki, jak mu wciepali ziymie na pleca, to jóm ze siebie strzepoł, a podeptoł, tóż był coroz wyżyj. Barón nie ryczoł, tóż gazda z chłopami se myśleli, że uż naozajst je przisuty a sie udusił. Ale każ tam, zwiyrze fórt strzepowało ze siebie ziymie, potym jóm pod sobóm deptało a było fórt a fórt wyży. Czym wiyncyj gazda z chłopami ciepali ziymi do studnie, tym wiyncyj światła barón widzioł, a tym bar-ży był rod, że isto sie mu żywot eszcze nie kóńczy. Gazda też był rod jak fazol, jak uwidzioł, że barón sie uratowoł, ale był fest nasrany na siebie, że go niechoł we studni na śmierć. Na kóniec barón hópnył ze studnie a wszyscy sie uradowali, bo chcieli go zasuć a na kóniec sie uratowoł. Jako je nauka z tej pogodki? Żywot Ci bydzie ciepoł na pleca rostomajte szpatne wieca a kurowody, jako tymu barónowi ziymie. Jak bydziesz poradził jich ze siebie ściepać a podeptać szłapami, to z tego wszystkigo wyndziesz. Ale jak bydziesz yny stoł, to cie to wszystko za chwile zasuje a sie udusisz. Wszystko to, co ci żywot nasuje na pleca musisz użyć, coby sie dostować coroz wyżyj. Ale ni wyżyj jako inksi, ale wyżyj we swojim żywobyciu. Barón był wysrany a go żywot pokoroł. Terazy uż se dowo pozór a jabka niecho aji inkszym zwierzyntóm. Ale jednego se wszymnył, a Wy też to zapamiyntejcie. Dycki sie idzie wydostać aji z nejgłymbszej studni, ale nie śmi sie stoć - trzeja cosik ze sobóm robić.**



**Próg**

**Bez Boga ani do proga - tak prawili Starzicy swojim wnukóm a Tatowie dzieckóm a mieli recht, bo próg to ni ma yny kónsek drzewa - to je granica. Gdosi, gdo se pomyśli, że granice sóm yny baji miyndzy gróntami, abo miedzami, tyn mo recht. Ale sóm eszcze takowne, kiere se robi człowiek we swoji głowie. Takóm granicóm je naozajst próg. Ludzie od hań downych czasów wierzili, że w chałupie żodyn jim nic złego nie zrobi, bo w postrzodku je familija, je stół, przi kierym siedzóm, piec w kierym sie poli ogiyń a od kierego idzie hyc. Wszystko to, co je w chałupie znómy - kuchyń, izby, szpajske, każdy kóntek. Ludzie wierzili, że po kóntkach sie chowajóm dobre duchy, kiere pómogajóm gaździnej a gazdowi przi robocie w chałupie. Ale to co je na polu, za oknami a za progiym, to uż je inkszy świat. A skyrs tego, że do chałupy sie dycki wlazowało dwiyrzami, a nie**

**oknami, to ludzie dowali pozór, coby przi odewrzitych dwiyrzach nie puścić do postrzodka złych duchów, a nie wypuścić tych dobrych. Bo w tym świecie za progym, bywały rostomajte podciepy, kiere mógły zrobić kupa szkody w chałupie - przismyczyć nimoc, abo nieszczynści. W starucnych chałupach próg był wysoki, a dwiyrze niski, tóż ludzie, kierzi szli na nawszczywe musieli sie sklupić a pokłónić sie gazdowi a gaździnej. Próg to był plac, za kierym a pod kierym siedziały rostomajte złe a dobre duchy, tóż było kupa zwyków, kiere eszcze do dzisia ludzie odprawiajóm. Baji jak żynich a młoducha przekroczali próg chałupy młoduchy, to go musieli pocałować. Młoducha jak szła do chałupy żynicha musiała dować pozór, coby nie wlyźć bótkiym na próg. Żynich wnoszo młoduche przez próg, coby jóm uchrónić przed złymi duchami. Przez próg sie żodyn nie śmi z drugim witać, bo jedyn je w tym dobrym świecie a drugi w złym. Baba, kiero chodziła nie sama, nie śmiała siedzieć na progu. Jak sie wynoszało trówłe z umrzikiym, to sie nióm klepało trzi razy o próg, coby duch umrzika żodnego w chałupie nie straszył. Przez próg sie nie wylywało wody, ani pómyji, coby nie ogichać annioła, kiery nas wachuje. Przez próg sie nie dowało żodnymu jodła a nic do picio, ani wandrokóm, kierzy drepsili po dziedzinach. Jak gdosik kansik jechoł w dalekóm rajze, to niż wyszeł z chałupy klynkoł przi progu a rzykoł do Pón Bóczka, a jak sie wrócił na spadek to próg całowoł. Jak gaździno chciała przegnać czarownice, kiere ji kradły mlyko, to zakopowała pod progym noże, a inksze ostre wieca, a coby dobre duchy wachowały chałupy, to sie pod progym zakopowało głowe zabitej kury. Było eszcze kupa tych rostomajtych zwyków, na kiere dzisio ponikierzi prawióm "zabobóny", ale kiejsi hań downij ludzie w nich wierzili. Dzisio próg to je fórt cosik takownego, za czym je inkszy świat, o kierym fórt mało co wiymy. Lepszy uż tyn próg mieć w zocy, bo nigdy człowiek nie wiy jakigo zazraka pusci do chałupy.**



**Zolyty**

**Hej, kany sóm ty czasy, kiej my na zolyty chodzowali! Człowiek sie dziwo na dziecka, potym na wnuki a se myśli, że to było przeogrómnie downo tymu. Ale przeca dycki se to idzie kapke pospóminać, ty hań downe czasy a aji to, co o zolytach wyrzóndzali Starka a Starzik. Bo to przeca nie była żodno sranda. Jak synek sie spodoboł dziołusze, abo dziołucha synkowi, a nejlepszy jak jedyn drugimu, to zaczli ze sobóm pospołu mówić. Ale na to sie eszcze nie prawiło, że sie młodzi galanióm, bo nejprzód synek musioł prziść do dziołuszynej chałupy a przerzóndzić z jejimi Fotrami. Wiela razy było tak, że óni uż wiedzieli, z kim mówi jejich cera, bo na dziedzinie wszyscy hned wiedzóm gdo, z kim, kany a kiej. Tóż Tatowie łod dziołuchy wiedzieli s kierej dziedziny, z kierej chałupy a familiji je synek, kiery przidzie. Jak to był jakisik pijok, to dziołusze to chcieli wyłożyć, że z takim podciepym nie bydzie mieć żywota. Ale jak sie dziołusze podoboł a nie widziała świata okróm niego to darmo, nic nie poradzili zrobić. Synek jak przyszoł piyrszy roz do chałupy, w kierej bywała dziołucha to dycki nejprzód pozdrowił Fotrów od dziołuchy a potym z nimi rzóndził. Tóż óni sie go pytali, co robi, wiela jego Fotrowie majóm gróntu, krów a kormików. Musieli o nim co Nejwiyncyj wiedzieć. Dycki aji było tak, że synek dostowoł jakisik jodło. Snoci jak mu gaździno postawiła na stole wajecznice, abo syr to znaczyło, że sie Fortóm od dziołuchy nie sposoboł. Ale jak dostoł baji kaczyce, abo rympoł dobrego miynsa, to uż sie móg radować, bo gaździno z gazdóm se uznali, że je szykowny. Bo óni sie dziwali na to, esi jejich dziołucha bydzie miała przi niymu żywot. Jak mioł bywać z nimi w chałupie, to musioł być robotny, a jak dziołucha miała iść bywać do niego, to sie zaś dziwali wiela mo gróntu a esi wyżyjóm z jego gospodarki. Potym synek chodzowoł ku dziołusze na zolyty. Kiejsi mało kiero miała swojóm izbe, ale jak uż jóm miała, to mógła synka do nij pozwać na kawe, abo na tej. Ale dycki dwiyrze musiały być odewrzite, coby Matka abo Starka widziały, co młodzi robióm. Ale jak takij izby ni miała, to wtynczas se siedli pospołu baji w kuchyni, abo w izbie, a kiejsi famiije były wielkucne, tóż dycki gdosik z nimi był pospołu. Nó, nie mieli to młodzi nic z miodym.**

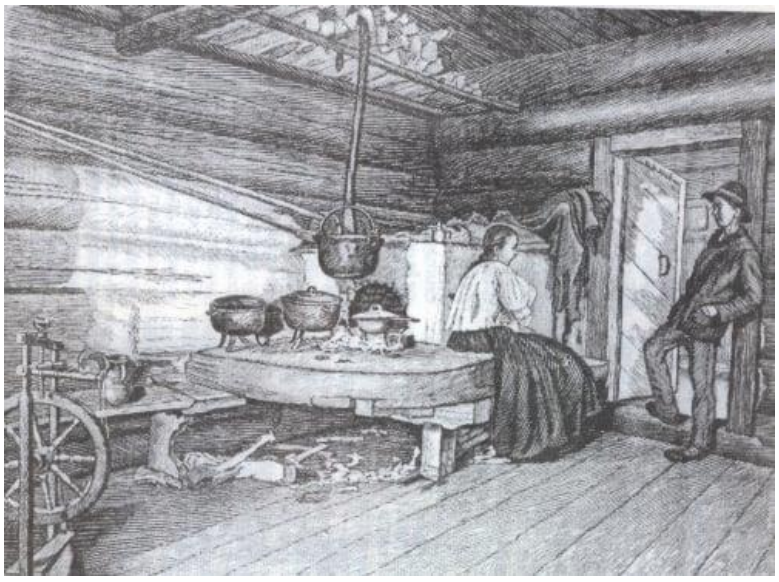

**Wiela razy było jednako tak, że synek prziszoł a rzóndził z dziołuchóm pod chałupóm na ławce, abo stoli pod strómym, a jak żodyn nie widzioł, to se aji dali pusy. Nejlepszy jak zolyty były na jor, a w lecie, bo wtynczas było tej roboty nejwiyncyj, tóż synek jak był szykowny, to móg każdy dziyń ku dziołusze prziść, a pómóc jeji familiji na gróncie abo na gospodarce. Bo jak chodził na zolyty każdy dziyń, to sie Fotrowie od dziołucho na niego szpatnie dziwali. Prawili aji, że je dociyrny, tóż nejlepszy było, jak prziszoł, cosik pómóc a przi tymu sie móg aji kapke z galankóm pościskać. Szykowny galan, to była aji takowny, kiery poradził ze wszystkimi o wszystkim mało wiela przerzóndzić. Nejwiyncyj o to stoli Starka a Starzik. Tóż jak synek prziszoł na zolyty a ze Starzikami od dziołuchy dycki przerzóndził, to uż był jednóm szłapóm we familiji. Synek móg wziónść dziołuche na muzyke, ale nejlepszy jak pospołu z nimi szli baji jeji bracio, abo siostry. Nó a**

**nejlepszy jak tam była eszcze starka a stare ciotki, coby młodych wachować. Dycki musiało być tak, że galan był starszy od od galanki, nie rok lebo dwa ale aspóń pore, bo sie prawiło: "dziołucha sie rodzi, a synek za płógym chodzi". Jak synek dziołusze przoł a óna synkowi, to wiesieli było hned, bo kiejsi jak sie młodzi fest długo galanili, to sie prawiło, że sie smykajóm. Było aji tak, że sie galanio rozeszli, bo baji Fotrowie fórt hóczeli, abo galanio se jedyn drugimu cosik ubliżyli. Ale przeważnie było tak, że sie młodzi mieli fest radzi, tóż jak sie uż pogalanili, to było wiesieli.**

**Przi poście je obrozek mistrza Jóna Wałacha, na kierym je synek, kiery na isto prziszoł ku dziołusze na zolyty.**

**Jako Jónek ściepoł pore kilo**

**Jónek to był hruby, wielkucny chłop. Prawili mu wszyscy na dziedzinie, że na isto fórt jodło ciśnie do gymby, a naozajst tak było. Ożynił sie z Zofijóm, kiero hrubo nie była, ale przeogrómnie rada stoła przi blasze a fórt cosik warziła. Hledała w gazetach a w ksiónżkach nowe recepisy na jakisik fajne jodło, coby chłop se pojod, bo przeca sie dycki hań downij prawiło, że jak se chłop nie pojy, to je zmierzły a nie chyci sie żodnej roboty. Ale Jónek czy mioł próznóm cyche, czy do nij cosik aspóń mało wiela wciepoł fórt był jakisi ospały a robić sie mu nie chciało. Zofija mu warziła, piykła a smażiła jodło, kiere mioł rod ale sama tego nie jadła, bo sobie a dzieckóm yny taki pulty warziła, kierych by sie Jónek nie chycił. Jakisi gryzek, ziymnioczki z wajcym, abo amolety z marmuladóm. Chłop by sie tego nie chycił, bo ón yny stryki z wyrzoskami, na obiod dycki miynso a ziymniokami pomaszczóne szpyrkami z kapustóm, a wszystko musiało być masne, coby sie Jónkowi kidało z brody. A co lygoł do legiera, to bar-ży deski skwiyrczały, bo musiały hrubego chłopa dzier-żeć. Zofija była coroz bar-ży nasrano, bo jak yny cosik chciała w nocy po chłopie, to ón jóm yny przilegnył a nic wiyncyj Tóż darmo, Jónka trzeja odchudzić, ale jako to zrobić? Zofija kupowała w magacynie gazety, w kierych miasto recepisów na jodło było aji napisane, co trzeja jeść, coby ściepać pore kilo. Ale to ni ma wszystko. Okróm jodła, trzeja aji aspóń kapke gibać. Zofija rano obudziła Jónka a mu prawi:**
**- „Jak chcesz mieć śniodani, to stowej a idź poodbywej krowy, oto mosz amper a jich podojisz, kuróm chyń obilo, a puść jich na pole, pozbiyrej wajca a potym eszcze naciupej drzewa a prziniyś ku kachloku!”**



**Kurde, Jónek nie wiedzioł co sie robi. Tela roboty, za jedno śniodani? Ale dobre poszeł, porobił wszystko, co mu baba kozała, przidzie spadki do kuchyni a amprym mlyka a z wajcami w kapsach, siednie przi stole a czako. Zofija mu dowo na talyrzu jedno uwarzóne wajuszko, krajiczek chleba a gornek mlyka. No ni, kaj je ta wajecznica ze szpyrkami z piynciu wajec a ku tymu eszcze tej z cukrym a jakosik buchta pomazano masłym? Ni ma, baba sie za niego biere. Jak yny pośniodoł, to go wygnała do roboty. Trzeja rajczule sprawić, deski na stodole przibić, a babucióm gnój wyciepać. Jónek mioł głód jak pierón, tóż jak go Zofija zawołała na obiod, to był rod jak fazol. Ale na talyrzu je kónsek owiynzigo miynsa, pore ziymnioczków a sałot. A kaj je miynso w fecie, ze ziymniokami**

**a z pomaszczónóm kapustóm? Ni ma. Pomyśloł se yny, że Zofija go dynczy, a poszeł jako dycki se legnónć po obiedzie do legiera. Tukej Zofija na to mu nic nie prawiła, bo dycki tak było że jak siedlok, abo gazda zjedli obiod, to se szli legnónć, aspóń na pół godziny. Ale potym Zofija szkubie chłopa, coby sie gibo, bo przeca trzeja jechać trowy bykóm nasiyc, a zaś odbywać krowy a babucie. Tóż chłop to musioł zrobić, bo mioł ganc strach, że nie dostanie wieczerzi. A na wieczór Zofija dała chłopu krajiczek chleba, kónszczek szónki, a ku tymu kapke masła. Chłop to złod a hned poszoł spać, bo był zmordowany. Tak go ta Zofija mordowała cały miesiónc, aż chłop ściepoł dziesiynć kilo, a potym każdy miesiónc fórt cosik. Sóm stowoł wczas rano, szeł odbywać a jod wszystko to, co mu Zofija narychtowała. A w nocy, miała z niego yny radość, bo jak po nim cosik chciała, to nie było jako kiejsi, że jóm yny przilegnył, ale sie kulali po legierze, a do roka było dziecio.**

**Jak uż umrzesz, nie starej sie o Twoji ciało...**
**Twoji przociele zrobióm wszystko co trzeja,**
**podle tego, jako bydóm poradzić.**
**Sebleczóm z Ciebie oblyczki,**
**opucujóm Cie**
**obleczóm Cie,**
**wysmyczóm Cie z chałupy a weznóm pod Twojóm**
**nowóm adrese,**
**Kupa ludzi przidzie na Twój pogrzyb, coby sie z Tobóm połónczyć,**
**ponikierzi se weznóm orlap w robocie, a aji nie pujdóm na smowy, coby prziść porzykać nad Twojóm trówłóm,**
**Twoji wieca, aji ty, kiere żeś nie rod pojczowoł, bydóm przedane, rozdane, abo spolóne:**
**Twoji obrozki,**
**Twój wercajg,**
**Twoji bótki,**
**Twoji oblyczki,**
**Twoji ksiónżki...**
**A wiydz, że naozajst świat sie nie zastawi a nad Tobóm,**
**nie bydzie beczoł,**
**Fórt ludzie bydóm sioć, a chować gowiydź,**
**Miasto Ciebie kogosik weznóm do roboty,**
**kogosi, gdo bydzie umioł robić to, co żeś robił Ty.**
**Twój majóntek na kierym żeś siednył podzieli familija,**
**podle porynczynio...**
**Ludzie, kierzi Cie yny znali z widzynio rzeknóm:**
**- Borok chłop...**
**lebo:**
**- Ón za żywota fest balandrowoł.**
**Twoji sprawni kamraci bydóm beczeć pore godzin, abo pore dni,**
**ale potym nieskorzi uż sie zaś zacznóm śmioć.**
**Twoji zwierzynta sie nauczóm z nowymi ludziami.**
**Twoji fotografije jakisi czas bydóm wisieć na ścianie,**
**abo postojóm na odmaryji, ale potym jich schowióm do podstola.**
**Gdosik eszcze se siednie na twojim stołku, a bydzie jod przi**
**Twojim stole.**
**Przeogrómno mankulija bydzie tydziyń, dwa, miesiónc, dwa, rok, dwa...**
**Potym Cie bydóm yny czasym spóminać, a wtynczas Twoja historyja sie skóńczy,**
**Skóńczy sie pomiyndzy ludziami,**
**Skóńczy sie tukej,**
**Skóńczy sie na tym świecie,**
**Ale zaczniesz swojóm historyje kansik indzi, w inkszym świecie,**

**we swojim żywocie po śmierci.**
**Tam jednako nie bydzie:**
**ciała, krosy, miana, wygody, grejcarów, hyry, auta, chałupy, roboty, przocieli, familiji ani baby...**
**W swojim nowym żywobyciu bydziesz potrzebowoł yny swojigo ducha, a opowogi, kieróm mosz na tym świecie.**
**To bydzie to jedzine bogactwi, kiere tam bydziesz mioł.**
**To bogactwi to jedzino wiec, kieróm zebieresz z tego żywobycio.**
**Jak żyjesz z ludziami a dlo ludzi, z miłościóm dlo wszystkich, kierzi sóm kole Ciebie, to mosz takowne bogactwi, o kiery sie ani żodnymu nie sniło.**
**Tóż żyj, a bydź rod żeś tukej je.**
**Z tego świata nie zebieresz tego, co mosz, ale to co żeś doł inkszym.**
**To je Twój żywot, tóż żyj tukej a terazy, jakby to był Twój ostatni dziyń.**



**Dziyń jynzyka ojczystego**

**Dzisio mómy świynto naszej cieszyńskij rzeczy, na kieróm idzie naozajst rzyc, że to je jynzyk. Wszyscy my - Tustelocy, po jednej a aji po drugij strónie Olzy se dzisio mogymy rozwożyć, esi mómy w zocy rzecz, kieróm rzóndzili nasi Fotrowie a Starzicy. Czy nas je za nióm gańba, bo wiela razy my baji w magacynie miasto po naszymu gadali po polsku, abo po czesku, bo sie na nas ludzie mógli szpatnie dziwać. W taki dziyń jako dzisio, mieliby my od rana do wieczora wyrzóndzać, rzóndzić, prawić, bulczezć, fulać a aji fanzolić wiela yny mómy siły. Aspóń jedyn dziyń w roku, by my mieli tak ze wszystkimi dokoła rzóndzić, coby cały Świat usłyszoł, że my sóm stela, z naszej przeszumnej Cieszyńskij Ziymi. A mómy sie czym chwolić, bo naszo rzecz to je przeogrómny skarb, kiery mo każdy z nas w sercu a w głowie. To ni ma cosik, co zar-zowi, abo z tego zyndzie farba. Jak to bydymy opatrować, tak eszcze nasze dziecka to od nas zebieróm dlo siebie. Ale jak tóm rzecz niechómy, schowiymy kansik do podstola w naszej głowie, to jóm pómału bydymy zabijać. Naszym jynzykiym ojczystym - cieszyńskóm rzeczóm lza ogwarzić a opisać cały świat. Ni ma takij wiecy, kierej by nie szło po naszymu pomianować. Było by przeogrómnie fajnie, coby nasz jynzyk mioł takowne świynto jako dzisio cały rok, na każdo. Bo przeca dycki jak gdo rzóndzi po naszymu, tyn świyntuje. Chciołbych, coby my świyntowali naszóm rzecz dycki każdy dziyń, od rana do wieczora. Chciołbych eszcze Was pytać, cobyście sie nie boli pisać po naszymu – każdy jako poradzi. Napiszcie pyty dzisio cosik mało wiela o swojim żywobyciu, cosik srandownego, abo do płaczu. To Wasze a moji pisani też robi to, że naszo rzecz żyje. Piszcie jako słyszycie, myślicie a wyrzóndzocie na każdo. Ale przeca je aji jynzyk, kierym mówiymy – polski. Tóż każdy Tustelok**

**może rzyc, że zno dwa jynzyki kiere sóm ganc do siebie podobne. Jedyn, to je tako staro wersyj tego drugigo, bo sie prawi, że cieszyńsko rzecz to je mowa Reja a Kochanowskigo. Prawi sie, że skyrs jynzyka polskigo naszo cieszyńsko rzecz ginie – ale to ni ma ganc prowda, bo to, kiery jynzyk ginie zoleży terazy uż yny od nas. Było tak hań downij, że nóm zakazowali rzóndzić po naszymu, ale my sie nie dali. Jo dzisio od samego rana wyrzóndzoł po naszymu, a eszcze przeca sie dziyń nie skóńczył. Myślym, że aji jutro bydym świyntowoł, bo sie chycym rzóndzynio jak yny stanym z legiera.**



**Miesiónczek.**

**Dzisio w nocy, gdo nie poradzi spać, a podziwo sie przez okno do wyrchu, to uwidzi na niebie miesiónczek, szumny kulaty jako kołocz na czornym plechu. Od hań downich czasów ludzie sie na niego dziwali, gor jak był takowny jako terazy, a wierzili, że jak świyci na niebie, to może jim pómóc ale aji zrobić jakósik szkóde. Inksi sie na niego dziwali, a prawili że to je głowa z oczami, nosym a gymbóm, kiero sie na ludzi z wyrchu dziwo. Ale w hań downych czasach miesiónczek na niebie to był taki zygor, kiery pokazowoł człowiekowi, jako leci czas. Dzisio prawiymy że zaś przeszoł miesiónc, bo zaś przeszło trzicet dni od czasu kiej go nie było widać do czasu kiej zaś go ni ma na niebie. Kiejsi tak ludzie mierzili czas. Ni mieli godzin ani kalyndorza, tóż sie dziwali na niebo a gor na miesiónczek. Miesiónczek jest fest babski, bo kupa paniczek wiy, że jak je kulaty, to je nejlepszy czas coby spać z chłopym a potym chodzić nie sama. Jak miesiónczka na niebie ni ma, to z tego ani nie bydzie dziecek. Ludzie sie dziwali na miesiónczek a se wszymli, że jego żywot na niebie, to je żywobyci człowieka. Nejprzód go ni ma, potym go je kapke, potym połówka, potym je kulaty, a le hned sie zaczyno tracić, bo zaś go je pół, potym sztwierć a na kóniec sie traci w czornym niebie. Tak to je aji z naszym żywotym. Ale tak to je aji z kołoczami na czornym plechu, bo jak jich gaździno z kachloka wyciónġnie, to sie świycóm, ale potym jak se jich wszymnóm dziecka, to zustanie yny czorny plech. Ludzie sie dziwali na miesiónczek aji skyrs tego, coby uwidzieć, jaki bydzie czas. Baji jak rogi miesiónczka były do wyrchu, a był szumny to mioł być piekny czas, ale jak były dołu, a eszcze za chmorami, to na isto bydzie padać. Jak na Gody miesiónczek był kulaty, to zima miała być krótko a ciepło, ale jak go wtynczas nie było, to naozajst nawali śniega a bydzie długo fest zima. Dycki jak kulaty miesiónczek świycił na niebie, to gazda wiedzioł, że terazy je nejlepszy czas,**

**coby robić na gróncie, bo z tego bydzie uroda, a trzeja na torgu kupić babucia, bo hned urośnie a bydzie zabijaczka. Jak miesiónczek świycił na niebie, to kupa młodych sie żyniło a wydowało, bo snoci sie jim miało darzić. Wtynczas sie snoci aji nejlepszy lyczyło nimoce, a dziecka kiere sie rodziły jak świycił miesiónczek były snoci móndre. Ale zaś jak miesiónczek był kulaty, to baby, kiere chodziły nie same a małe dziecka se musialy dować pozór, coby na nich nie świycił. Gazda też wtynczas nie sioł zorek obilo, bo potym we żniwa było na nim fest szpóny. Jak miesiónczek był kulaty to sie ani ni sadziło strómów na zogrodzie a gaździno dowała pozór coby nie świycił na wajca, kiere były pod kwuczkóm, bo kurzynta mógły być nimocne. A jak miesiónczka na niebie nie było widać, abo ledwo co zaczynoł świycić, to sie sioło a sadziło to, co rosło nejbliży ziymi. Nie śmiało sie wtynczas lyczyć nimocy, bo czarownice robiły swojm czornóm magije, ale to był dobry czas, coby zbiyrać a suszyć zieliny. Dobre było wtynczas sie chytać stawianio chałupy, a gor studni. Górole strzigali owczóm wełne, a gdo mioł jakisi grejcary kansik schowane to nimi trzepoł, coby być majyntnym. Jak miesiónczka na niebie nie było widać, to ludzie wiedzieli, że lepszy kole wody nie chodzić, bo wtynczas wylazowały utopce. Ale eszcze w czornóm noc tam kany sie dwie cesty schodzóm szło sie zynść z duszóm, kiero wandruje, a jak gdo wloz na miedze to móg uwidzieć czarownice, kiere zbiyrały zieliny dlo swojich czarów. Ale jak miesiónczek zaświycił, to se też trzeja było dować pozór, bo baji mory wlazowały do chałup a nie dowały ludzióm spać, bo jich dusiły. Ale aji z kierchowów sie budziły rostomajte demóny, a ludzie posłuchali esi nie wyje wilk, bo hned sie z niego móg zrobić jakisik szpatny podciep. Ale nie starejcie sie, jak żeście byli szykowni, to naozajst nic wóm miesiónczek nie zrobi. Ale dycki lepszy jak na was nie świyci...**



**Pocztorz z pyndzyjóm**

**Dycki lepszy mieć pinióndze w papiórze, coby szuściły a grejcary, coby zwóniły w geldtaszce. Tak prawili starzi ludzie, a eszcze terazy kupa z nich nejraczy jich chowie kansik, coby jich żodyn nie poradził nónść. Bo jak sie jich do do banku, to pierón wiy, co sie z nimi robi, a dycki gdosik może z nimi cosik pociachmarzić. Była oto ganc niedowno Zofija z Małych Kóńczyc, kiero bankóm nie wierziła a miała ganc recht. Pyndzyj ji nosił pocztorz dycki na dziesióntego każdego miesióńca. Był to chłapiec z dziedziny, oto hanej z tej chałupy przi lesie od Wawrziczków. Jak pyndzyj przyniós, to mu Zofija dycki cosik do kapsów wraziła. Do jednej pinióndz a do drugi pore wajec, bo chowała kury. Tak było dycki. Ale jednego razu pocztorz z pyndzyjóm nie przyszoł, tóż Zofija zoziyrała od okna do okna a potym aji stoła we dwiyrzach a siedziała na ławce przed chałupóm - fórt czakała a fórt nic. Dziepro za dwa dni przyszeł dopis, że wszystki pyndzyje idóm na kónto do banku a każdy**

**pyndzyjista musi iść do banku se kónto założyć a tam sie wszystkigo dowiy. Tóż dobre, Zofija sie oblykła, wziyna hantaszke a poszła na dziedzine. W banku siedziały słuszne paniczki, kiere ji rzekły, że jak chce dostać pyndzyj to se musi kónto założyć. Tóż dobre, kónto je ale co dali? Paniczki sie ji kozały nie starać, wszystko wyrzóndzóm a Zofijka mo prziść za dwa dni, snoci już pinióndze bydóm na kóncie. Baba była nasrano, bo jak miała papióry w packach to se poradziła to wszystko jakosik porodzielać - to na jodło, to na eletryke, to na bórg w magacynie. A terazy wywodzajóm z jakimisik bankami. Ale dobre za dwa dni Zofija zaś poszła do dziedziny a paniczki w banku już całe wyśmiote czakały, coby ji jeji pinióndze wypłacić. Baba rada jak fazol wylazła z banku bo już mo w geldtaszce to co dycki miała jak przyszła pyndzyj. Ale potym nieskorzij, jak se siadła przi blasze, to se pomyślała, na co je tyn bank? Jak był pocztorz to dycki pyndzyj przyniós, dycki na dziesióntego, a terazy trzeja sie oblykać, jechać do dziedziny po swoji pinióndze. A eszcze roz sóm a roz jich ni ma, bo trzeja zwónić do paniczek esi przyszły. Siedzóm tam trzi na rzici, a eszcze sie człowiek musi upóminać o swoji grejcary. Nie lepszy było, jak tyn pocztorz chodził? Ale eszcze wiynksze kurowody były, jak Zofiji dali karte a rzekli, że se może pyndzyj wybrać we ścianie. Jeryna kandy tego już je dość! Tóż dobre świat idzie do przodku, ale kany je tyn człowiek? Ta Zofija, kiero nie poradzi sie ze ścianóm dorzóndzić a fórt firangami ruszo, esi jednako nie przidzie pocztorz z pyndzyjóm.**




**O utopcach stela, a o cieszyńskim utopcu Rokitce**

**Jak bydziecie kiej szpacyrować wieczór kole Olzy, a wszymniecie se, że sie woda ruszo, a potym uwidzicie jakisik dziwoki zwiyrze, abo takownego niby człowieka, kiery kurzi fajke, to to był naozajst Utopiec. Starki a Starzicy, kierzi bywajóm na Cieszyńskij Ziymi prawióm, że kiejsi hań downij utopców było godnie we stawach, rzykach a aji po przikopach. Jedni wyrzóndzajóm, że to sóm duchy, kiere regirujóm całym wodnym światym, inksi że to sóm ludzie, kierzi sie potopili, abo ci co sie sami chcieli zabić, tóż rypsli sobóm do wody. Eszcze inksi prawióm, że to sóm duchy dziecek, kiere sie nie urodziły, a nasi słowiańscy praojcowie wierzili, że to sóm dusze ludzi, kierzi sie nie poradzili dostać do Nawiji. Kiejsi wszyscy wiedzieli, że ni ma sie co czochtać przed świyntym Kupały (świyntego Jóna), ani drepsić kole rzyk a rzyczek kole północy, ani w połednie**

**bo wtynczas utopce mógły sie fest nasrać. Utopce wciónгały ludzi a zwierzynta pod wode, bo jedne chciały tym skończyć swojóm pokute, a inksze tak robiły skyrs tego, że były nasrane, że nigdy nie pójdóm do nieba. Dusze potopiónych chowały do garców, kiere obracały dnym do wyrchu. Wszyndzi tam, kany było kupa wody, ludzie wierzili że na isto bywajóm utopce. Przeogrómnie rade snoci siedziały w Olzie a wszystkich rzyczkach, kiere do nij płynyły. Bezmala eszcze za za Franca Jozefa bywało jich na cieszyńskij Ziymi przeogrómnie moc. W każdej dziedzinie jich było kupa. Starucne utopce wyglóndały jako mali ludzie, z kierych kapała woda. Miały szpatnóm gymbe, zielóne wyblyszczóne oczy, a wielkucnóm głowe. Ku tymu miały eszcze długi, dycki zimne rynce a na sobie miały obleczone czyrwióne galoty, zielónóm jakle a czyrwiónóm czopke, abo kłobuk. Mało kiej szło uwidzieć utopcule – babe utopca, kiero była tak szpatno, że raczy sie zmiyniała w parszywóm żabe. Ale przeogrómnie feszne były utopcowe cery, kiere dycki przed północóm szły na muzyke, na kierej zwodzały chłapców a potym jich topiły. Jak utopiec chcioł zwiyść człowieka, to sie poradził zmiynić w małe dziecio, kiere sie same bawulko nad wodóm, abo w szumnie obleczónego panoczka, kiery pozywoł młode dziołucho, coby z nim szły do wody, gor w lecie jak był hyc. Ale nejgorsze dlo ludzi było to, że utopce sie poradziły premiynić w rostomajte zwierzynta: wielkucne szczuki, kiere sie lachko dowały chycić, raki, gołymbie, kaczyce, w babucie a aji w kónie. Niż wciónгły kogosik pod wode to sie zaczynały śmioć a klaskać packami. Ponikierych utopców ludzie znali a aji jich pomianowali. Baji we Stónawce bywoł utopiec Bernard, kiery przestoł topić ludzi, poszeł na pyndzyj, a zaczón pómogać familiji Klimszów, kierzi mieli kupa dziecek. Inkszy to był wiesioły utopiec Rajzokitka ze Zybrzidowic, kiery był jednako przeogrómnie wylynkany. Eszcze był utopiec Wajda ze Suchej Górnej, kiery sie kamracił z parobkami, kierzi paśli kónie nad stawym Szczyrkulóm a utopiec z Małych Kóńczyc, kiery siedzioł nad Piotrówkóm a kurził fajke. Handlyrze, kierzi jeździli do Skoczowa na torg a szli przez most nad Wisłóm musieli zapłacić jednego grejcara utopcowi, kiery pod tym mostym siedzioł. Inakszy jich nie puścił dali. W Brynnej wszyscy wiedzieli, że starucny utopiec w Brynnicy, kiery mioł rod piwo w aryndzie to był dobry kamrat fojta a gazdów. Starki wyrzóndzały, że całe starucne familije utopców bywały kole Strumiynio, Chybio, Pogórza, Zobłocio, Nawsio, Łómnej a Karwiny. Jak utopce naszły jakómsik rzyke abo stow, w kierym była głymboczyna, czysto woda a godnie ryb, to sie potym prały o każdy kónsek placu. Pod wodóm se robiły swoji siedziby, w kierych wszystko miały szumnie porobióne. Szły z nich precz yny wtynczas, jak jich ludzie przegónili. Wiynkszo czynść utopców raczy bywała na dziedzinie, ale czasym ponikiere szły do miasta. Przez jakisi czas w Olzie pod Cieszynym bywoł darkowski utopiec , kiery ludzi woził, a żodnymu nie zawadzoł. Przyszoł tukej, jak umrził stary Szewczyk. Ale Cieszyniocy lepszy se spamiyntali inkszego utopca, kiery bywoł kole Olzy – mioł na miano Rokitka. Niż sie skludził do miasta nad Olzóm, to długi roki bywoł pospołu ze swojóm familijóm w rzyce Tyrce pod Jaworowym. Jednako z czasym w dziedzinie pod gorami jakosik zaczło chybiać placu, tóż Rokitka sie musioł przekludzić. Coby sie dostać do Olzy, musioł zapłacić sto ryńskich gazdowi, kiery bywoł po Jaworowym. O północy wylynkany chłop przijechoł drabiniokiym nad brzyg Tyrki. Niż utopiec sfolowoł wszystki swoji wieca, to naporynczył gazdowi, coby sie nie opowożył oglóndać za siebie. Siedlok był jednako przeogrómnie ciekawy, co utopiec biere ze sobóm do Cieszyna, tóż sie zgión a podziwoł sie do zadku. Jak uwidzioł w swojim drabinioku ryby, to sie fest wylynkoł, jednako nic nie prawił. Podle tego, jako se kozoł Rokitka, pojechoł ku Cieszynu. Utopiec jednako wiedzioł, że chłop nie robił tak, jako ón mu przikozoł, tóż mu rzyk, coby żodnymu nie prawił o tym, co uwidzioł. Za pore miesiyncy gazda sie wybroł na torg do Cieszyna. Jak szoł przez Olze, to naroz jego kóń sie zaczón topić, a przed chłopym stanył jego stary znómy Rokitka, o kierym už pómału zabył. Utopiec sie na niego szpatnie podziwoł, pogroził mu palcym a hrubym głosym rzyk, że straci kónia skyrs tego, że go nie posłechnył, a wyrzóndzo wszystkim dokoła, co mioł na drabionioku. Cieszyniocy eszcze długo to spóminali. Wiedzieli, że z zawziyntnikiym Rokitkóm, lepszy ni mieć żodnych kónszachtów. Zaś przeszło pore roków, a cieszyński utopiec ani nie myśloł, coby sie przekludzić, bo sie mu tu spodobało w tym starucnym, szumnym Cieszynie. Aji Cieszynioków už zaczon mieć pómału rod, a óni mu ani nie wlazowali na ceste. Potym nieskorzi Rokitka chodził aji do magacynu do miast a żodyn už sie tymu nie dziwowoł. Ludzie byli ciekawi, jako wyglóndo baba od Rokitki – utopcula a aji jego dziecka, bo po hólicach Cieszyna drepsił dycki**

**sóm. Rzóndziło sie, że Rokitka przeogrómnie wachowoł swoji baby, a dziecka dzier-żoł krótko. Roz przi sobocie jedna z Rokitkowych cer poszła na muzyke do miasta, nie rzekła o tym fotrowi, a eszcze przyszła po północy. Jakisik synek, kierymu sie dziołucha spodobała, odkludził jóm do chałupy. Dziepro nad Olzóm se wszymnół, że to je utopcowa cera, kiero go chciała zwiyść a potopić. Jak uciekoł to yny usłyszoł jak cosi we wodzie żblucho, a po dziołusze nie było ani śladu. Jak sie mu wróciła opowoga a przyszoł spadki nad rzyke, to uwidzioł na wodzie czyrwióne fleki. Był rod, że żyje ale żol mu było dziołuchy, kieróm foter musioł fest zeprać. W Olzie hań downij były przeogrómnie dobre ryby, jednako Rokitce sie zmier-zło fórt ty ryby żrać, tóż zaczón jeść owiynzine a miynso z babucia. Ale dycki jak przyszoł do masorza, to se fest wymyśloł. Masorze miyndzy sobóm wyrzóndzali, że ani stare paniczki, nie były taki zadudrane. Roz jedyn masorz nie wydzier-żoł a ur-znył utopca w palec. Rokitka wyloz od niego a nic nie prawił. Niechoł po sobie yny flak czyrwiónej na dłaszcze. Od tego czasu uż nic nie kupowoł w Cieszynie, ale tego masorza nie zabył. Po jakimsik czasie go fajermóni wydobyli mortwego z Olzy. Ludzióm było fest żol starego masorza, bo go mieli w zocy. Rokitka był coroz starszy a zrobił sie dociyrny dlo Cieszynioków. Ludzie prawili, że nocami wylazowoł z Olzy a hópkoł do Bobrówki, kiero płynie przez Liburnie. Zwodzoł ludzi po nocach, tóż byli cali wylynkani, a tych se nie dali pozór topił a broł do swojigo haresztu pod wodóm na wieki. Cieszyniocy coroz bar-ży sie boli tego utopca. Coby sie nie dać dociyrnymu duchowi matki plótły ceróm do włosów spóne – zieline od złego. Ludzie, kieri chodzowali wieczór przez most nad Bobrówkóm dzier-żeli w rynkach krziże, różańce, abo Biblije, bo wierzili że poświyncónego sie utopce fest bojóm. Ale potopiónych ludzi fórt przibywało. Dziepro potym jedyn farorz kozoł na Liburni postawić bożóm mynke. Tego Rokitka uż nie poradziłl wydzier-żeć. Jednej nocy nafilowoł taszki swojimi wiecami a wykludził sie do Olzy w Boguszowicach. Olza płynie jako hań downij, ale esi Rokitka tam eszcze bywo? Chodzi eszcze do Cieszyna? Dowejcie se na niego pozór…**

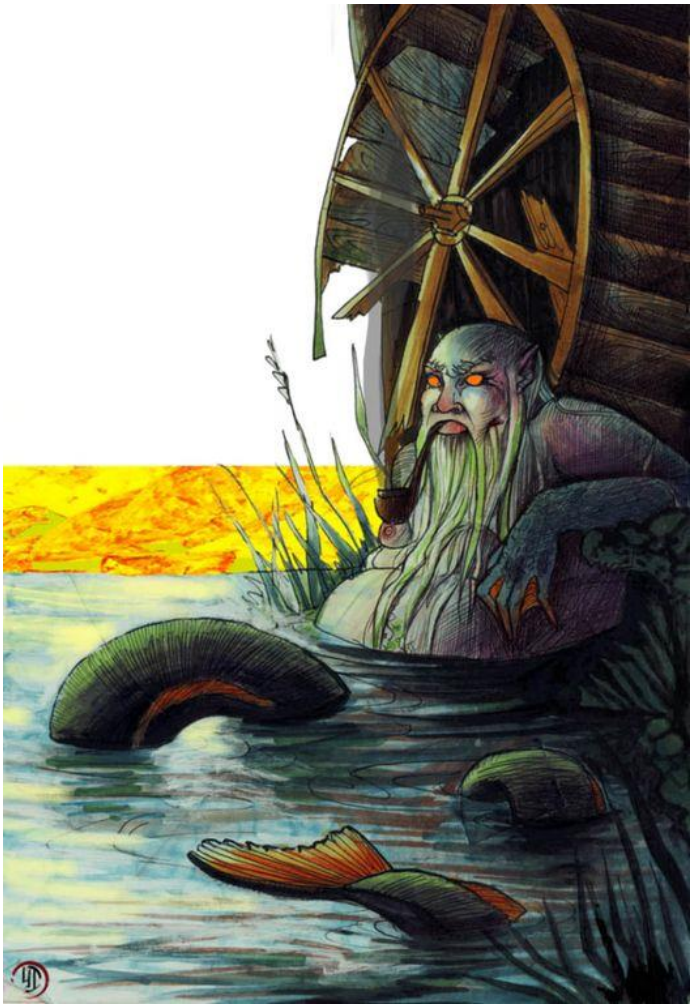

**"Równouprawniyni"**

**Baby na dziedzinie uż od downa cosik szpekulyrowały. Schodziły sie dycki we strzode u Zofiji Wawrziczkuli pod lasym, a do wieczora o czymsikej wyrzóndzały. Chłopi sie chcieli dozwiedzieć co zaś wynokwiajóm, ale nie poradzili bo odkiyl Zofija se kupiła kómputer z internetym, to ledwo poodbywały, cosik mało wiela w chałupie porobiły, uż siedziały wszystki u nij w kuchyni po kupie, a firangi w oknie pozaciónгały, coby jich żodyn nie wyzyzowoł. Tóż darmo, chłopi aspóń mieli pokój a mógli se piwo a gorzołke pić w garażach a po masztalach, ale to sie miało zmiynić, uż niedługo. Baby sie dziwały do tego kómputera a tam czytały przeogrómnie dziwucne wieca, kiere pisały paniczki z miasta. Baji, że baba może być, jako chłop a robić wszystko to co ón. Prawi sie na to "równouprawniyni". Tóż dobre, paniczki wszystko poczytały, co jim inksze paniczki z miasta wyłożyły, a przeszkolóne poszły każdo do swoji chałupy. Nejbar-ży se to do serca wziyna Hanka, kiero o tym szpekulyrowała całóm noc, jako to zrobić, coby była jako jeji chłop - Jónek. Rano stanyła z legiera, oblykła se stare Jónkowe galoty, przyniósła ku kachloku drzewa, wónglo, złożyła fajer pod blachóm, oblykła se ciepłóm jakle a poszła do chlywa odbywać. Jónek sie obudził, podziwoł sie dokoła, galot ni ma, bótków też, pod blachóm zahajcowane, tóż se legnył, przekuloł sie na legierze a społ dali. A Hanka wszystko robiła, ty nejciynższe roboty - gnój kidała, siana, słóme ze sómsieka smykała do chlywa, nanosiła wody krowóm w amprach, a aji traktor zapuściła a kónsek pojechała, bo chciała wiedzieć, jako sie na nim jeździ. A Jónek społ dali, bo se myśloł, że na isto mo jakisik świynto, bo Hanka tak wszystko za niego robi. Nó, ale dziecka uż siedziały przi stole a czakały na śniodani, tóż chłop stanył, zaszoł do szpajski, każdymu kidnył na talyrz kapke kiszki a do packi doł po kónsku chleba.**



**Dziecka jak to zjadły, to każde dostało laksyrke, bo nie były zwykłe takowne wieca jeść na hned rano. Jónek góni jako mucha w latarni, bo Hanki fórt ni ma, dziecka na aport chodzóm srać, a Starzik siedzi przi stole, a sie uż dziwo, co bydzie na obiod. Mioł fest głód, tóż zaszoł do szpajski, wyciónгnył garniec z fazolami, kiere Hanka uwarziła przedwczorym, a przepómniała jich wczora dać na obiod, postawił na blasze a nakidoł na talyrz sobie a Jónkowi. Chłopi to zjedli, popili pónccloczkiym kiszki a hned lecieli na aport, bo przeca se pojedli skiszczónych fazoli. Tak to je, jak chłopi zustanóm sami w chałupie, a baby ni ma. Hanka sie wróciła na spadek dziepro wieczór, wszystko jóm bolało, ledwo drepsiła, tóż tak jak była obleczóno, tak rypsła sobóm do legiera. Jónek do wieczora siedzioł na hajźlu, tóż dziecka poszły spać zmazane a głodne. Rano Jónek stanył wczas rano, zahajcowoł pod blachóm, poszeł odbywać, a jak sie wrócił na spadek to uż dziecka jadły śniodani, a Hanka siedziała na stołku a mazała sie jakómsik maścióm, bo nie czuła nóg ani rónk. Obo sie śmioli sami ze siebie, bo to "równouprawniyni" Hance sie jakosik nie podarziło. Baba**

**poradzi robić wszsytko to co chłop, a chłop wszystko, co baba, ale ni fórt. Jak trzeja, to sie poradzóm zmiynić, ale yny baji na dziyń, dwa, Jónek z Hankóm už o tym wiedzóm. Bo nejszumniejszo gaździno je dycki przi blasze, jak wachuje fajera, kiery sie poli dlo całej familiji, a gazda je nejszykowniejszy jak mo plynskiyrze na rynkach od ciynżkij roboty. Tak było dycki, a jaki to bydzie to uwidzymy, bo zaś dzisio sie baby zeszły pospołu u Wawrziczkuli...**

**Cieszyńsko studnia**

**Pogodke o trzech braciach, kierzi założyli a postawili Cieszyn znajóm wszyscy. Jak sie fest uradowali, że sie pospołu zeszli a wykopali studnie, kiero stoji w Cieszynie do dzisia. Ale je eszcze jedna pogodka o cieszyńskij studni, kieróm żech dzisio wymyślił, ale możne, że jóm gdosik kansik už kiejsi kómusik wyrzóndził, a możne aji napisoł. Było to hań downij, ale kiej ganc, to už żodyn nie wiy. Byli trzo bracia, kierzi sie urodzili a bywali w Cieszynie: Jozef, Jónek a Hyniek. Choć to byli Cieszyniocy, to pochodzili z gróntu, kiery pospołu ze starym Fotrym mnożili tam, kany terazy je wielkucny kierchów, jak sie jedzie ku Pastwiskóm. Bracia sie mieli przeogrómnie radzi, wszyndzi chodzowali pospołu, wszystko pospołu robili, ale jak umrził stary Foter, to se siedli przi stole, a chcieli podzielić grónt pomiyndzy siebie. Stoła na nim aji chałupa, tóż musieli to wszystko jakosik sprawiedliwie poszczykać. Siedzieli dziyń a noc, ale nic nie poradzili wymyślić. Na kóniec sie powadzili, a każdy poszeł w inkszóm stróne świata. Niechali chałupe a grónt, bo se rzekli, że raczy niech to zarośnie trowóm a mury niech sie zesujóm, bo żodyn nie chcioł drugimu ustómpić. Tóż nejstarszy Jozef poszeł ku Hażlachu, tam zaczón mówić a galanić z jednóm dziołuchóm a sie z nióm ożynił. Jónek poszeł ku Frysztocie a tam osiod a sie ożynił, a Hyniek podrepsił ku Brynnej a też sie tam ożynił.**



**Każdy robił na cudzych gróntach, choć mieli jedyn swój w Cieszynie. Mijały roki, bracio mieli už swoji dziecka, potym aji wnuki, a jednego razu se spómnieli na tyn grónt a chałupinke, z kierej poszli precz roki tymu. Chcieli pokozać swojim babóm, dzieckóm a wnukóm, swojóm Ojcowizne. Tak sie jakosik stało, że sie wybrali rowno trzicet roków po tym, jako umrził jich starucny Foter. Chcieli mu na kierchowie rożnóć świyczke a nad grobym porzykać. Wziyni każdy po dwa kónie, założyli jich ku drabiniokóm, na kiere posiadali pospołu z familijami, a jechali ku Cieszynu. Po chodniku bracio chcieli pokozać każdy swoji familiji cieszyński rynek, kopiec ze zómkiym, a aji studnie, przi kierej sie hań downij zeszli trze bracio. Ta studnia wtynczas była pełno wody, ludzie kierzi wandrowali dowali tukej pić z ampra swojim kóniom a aji krowóm. Jozef, Jónek a Hyniek widzieli, że kónie suszy, tóż przizli ku studni. Jakosik to Pón Bóczek zrobił, że sie zeszli wszyscy wroz, pospołu ze swojimi familijami. Nejprzód sie nie poznali, ale potym beczeli jako dziecia, bo**

**sie przeca tela roków nie widzieli, a rozeszli sie po świecie skyrs takownej małej wiecy. Przeogrómnine sie wszyscy uradowali, jako kiejsi trze bracio, kierzi założyli a postawili Cieszyn. Zaś studnia złónczyła ludzi do gromady, zaś trze bracio sie radowali, jako wieki tymu. Staróm chałupinke a grónt przedali, podzielili sie grejcarami, a choć bywali daleko od siebie, to nie było tydnia, coby jedyn ku drugimu nie przijechoł. Roz za czas sie schodzili przi cieszyńskij studni, trze bracia z Cieszyna: Jozef, Jónek a Hyniek.**

**Nocznice, mory a północnice…**

**Dzisio Was kapke postraszym. Wiycie sami, że jak se gdosik legnie wieczór do legiera, głowe wciśnie do zogłowka, przikryje sie pierzinóm a zawrze oczy, to chce hned usnónć. Ale sóm takowne noce, że to ni ma możne, bo cosik fórt człowiekowi zawadzo. Hań downij sie wierziło, że to wszystko je skyrs nocznic, mor a północnic, kier chodzóm po nocach. Słowianie wierzili, że jak człowiek spi to dusza, kiero siedzi w jego głowie może wandrować po świecie. Może aji drepsić w czasie od hań downych czasów aż do tych czasów, kierych eszcze ni ma, a kiere kiejsi dziepro bydóm. Ta dusza, co siedzi w głowie se mógła wandrować, bo inkszo dusza kiero siedzi w ciele fórt tam je. Ale wtynczas rostomajte demony, kiere chodzowały po nocach wiedziały, że człowiek sie nie poradzi brónić, tóż mógły z nim dorobiać a go sekirować. Mógły go baji ugryźć , wycyckać kapke czyrwiónej abo aji podusić. Mora to była przeważnie dusza baby. Snoci kupa ludzi jóm widziało w nocy, jednako każdy o nij inakszy prawił. Jedni rzóndzili, że wszystko przez nióm widać, jako przez szybe, że mo fest długi rynce a giczole. Nad oczami miały zrośniynte oberwie, jednako nejlepszy jich było widać jak miesiónczek świycił na niebie, to baji w izbie abo jak sie podziwało przez okno, to szło jich uwidzieć. Ale jak miesiónczka na niebie nie było, to ani morów nie lza było uwidzieć. Inksi prawili, że mora wyglóndała jako fest szpatne dziecio z czyrwiónóm czopkóm na głowie. Ale rostomajte nocne demony mógły ku człowiekowi prziść baji jako kocur, żaba, łaska, abo myszy. Ponikiere były tak chytre, że sie poradziły schować do jegły abo w ściebłu słómy. Tóż lachko sie mógły dostać do chałupy, baji przez dziurke we dwiyrzach, do kierej sie styrko klucz. Mora to je takowny demón, kiery żere czyrwiónóm. Ludzie wierzili, że jak jich ugryz baji kumor, to w nocy w izbie musiała być na isto mora. Ponikiere nocne demóny poradziły człowiekowi siednónć na piersiach a dusić. Jak roz porzóndnie przicisły piersi, to czyrwióno szła do głowy, a potym tóm czyrwiónóm piły z nosa, abo z karku. Jak sie człowiek hned nie obudził to rano był ganc bez życio. Mora w nocy nigdy człowieka nie zabije, bo wiy że zaś może ku niymu prziść a kapke czyrwiónej mu wycyckać. Ale rostomajcie to bywało, bo jak mora była fest głodno to poradziła człowieka we śnie aji zabić. Jak kogosik mora dusi to sie ciepie po całym legierze, fest sie poci a zwuczy. Jak Was w nocy picho w piersiach, to na ozajst Was dusi mora. Mory mógły jednako dynczyć aji zwierzynta, gor kónie. Wiela razy było tak, że gazdowi uciyk kóń z masztale, bo go na isto mora chyciła, a jak lecioł to cyckała z niego żywot. Takowny kóń był porwany, a mioł warkocze, kiere mu mora w nocy zrobiła. Jak babucie, krowy, lebo króle zdychały, to sie prawiło że to zrobiła mora. Mory poradziły aji wycyckać soki ze zielin – wtynczas schły. Ludzie hań downij sie jednako poradzili przed morami jakosik chrónić. Stykło nie spać a chycić jóm baji do flaszki, kieróm sie ciepało do fajera, abo do wody. Jak kogosik dynczyła mora to sie dowało zogłowek na drugóm stróne legiera, kany były szłapy, a wtynczas mora nie wiedziała kany mo dusić. Była jedna wiec, kierej sie mory fest boły – zdrzadła, bo były tak szpatne, że jak sie na siebie we zdrzadle podziwały, to hned uciekały. Czym wiyncyj było w chałupie zdrzadeł, tym lepszy. Inksi wierzili, że morze trzeja dać porzóndnie pojeść. Stykło w nocy rzyc, że sie ji do jakisik dobre jodło, a hned rano mora – młodo dziołuszka uż klupała do dwiyrzi, wziyna to jodło a wartko uciykła. Kogo w nocy mora dusiła to stawioł na sztorc kose, abo siykiyrke. Mora uciekała aji wtynczas, kiej poczuła gówno, abo jschochy. A skiyl sie brały mory? Yny Słowianie wierzili, że to je dusza ludzko, kiero żyje swojim włośnim żywobycim, bez ciała, kiere kansik se tam żyje. Ale demónym w mocy były aji dusze ludzi ,kierych gdosik zabił, abo cosik zabiło, abo sie sami zabili. Baji maluczki dziecka, kiere umrziły z głodu abo z zimna hned jak sie urodziły, abo baby kiere umrziły hned jak dziecio urodziły. Ludzie wierzili, że zmora to mógła być dusza szóstej, lebo siódmej cery jednego Fotra. Ale moróm móg**

**być człowiek, kiery mioł wielkucne oberwie abo oczy, kiere miały każde inkszóm barwe. Jak nieskorzij przisżło krześcijaństwo, to sie prawiło, że mory to sóm ludzie kierzi nie byli okrzczóni. Ale wtynczas sie zaczło wierzić tymu, że more każdy może zrobić jak rzeknie: Zmoraś Maryjo miasto Zdrować Maryjo. W nocy mogóm Was aji sekirować nocznice. Wierziło sie hań downij, że mocznica to je dusza baby, kieróm gdosik potympił. Lecdzy kany wierzili, że to były dusze dziołuch, kiere umrziły miyndzy smowami a wiesielim. Miały długi rynce a klepeta, bywały po lasach, czosały sie szyszkami a rade drepsiły tam, kany cesty sie schodziły, bo mógły wandroli napalować. Ponikiere nicznice napalowały ludzi po chałupach yny kole północy, tóż skyrs tego sie na nich prawiło: północnice. Jak nocznica wlazła do chałupy , to sie neprzód dziwała kany je jaki maluczki dziecio, coby go obudzić. Kupa tych podciepów kole Was chodzi a do okiyn zaglóndo. Tóż se dowejcie pozór, bo nigdy nie wiycie skiyl jako mora abo nocznica przidzie…**



**Fotrowe rynce**

**Francek chcioł robić we werku w Trzińcu, jako inżynier. Uż wyrzóndzoł z jakimisik ludziami, kierym sie fest spodoboł, że je szykowny. Musioł jednako eszcze ostatni roz powyrzóndzać ze samym nejwyższym panym dyrechtorym. Tóż za nim poszeł, a dyrechtor sie podziwoł na francków życiorys, we kierym było napisane jaki szkoły kóńczył, a co wszystko umi. Za chwile dyrechtor sie go spytoł:**
**- "Dostali żeście panoczku jaki stypyndium na szkołe?"**
**- "Ni panie dyrechtorze"**
**- "Gdo zapłacił za wasze szkoły a sztudyrowani, Foter?"**
**- "Ja, Foter"**
**- "Kany robi Wasz Foter?"**
**- "Ón je kowolym"**
**Dyrechtor sie na synka podziwoł a chcioł po nim, coby mu pokozoł rynce. Francek mu pokozoł packi, kiere były czyste a gładki.**
**- Pómogaliście kiej waszym Fotróm?"**
**- Na ni, bo óni dycki chcieli, cobych sie uczył, sztudyrowoł a czytoł godnie ksiónżek. Skyrs tego nie poradzym moc nic zrobić**
**na gospodarce a przi chałupie..."**
**Dyrechtor mu prawi:**

**"Tóż dobre. Pyty, jak przidziecie do chałupy to opucujcie rynce waszymu Fotrowi a wróćcie sie tukej jutro rano".**

**Francek był rod, bo czuł że naozajst tóm robote dostanie. Jak przyszoł do chałupy to sie spytoł swojigo Fotra, esi mu może umyć rynce. Foter sie na niego podziwoł, ale był rod że synek chce mu zrobióne packi opucować. Nie wiedziołl jednako, czymu to robi. Francek wzión mydło, do lawora ciepłej wody a opucowoł Fotrowi rynce, kónsek po kónsku. Piyrszy roz synek widzioł, jaki jego Foter mo urobióne rynce a wiela mo plynskiyrzi od ciynżkij roboty. Mioł ty rynce aji oszkapióne, bo sie popolił od fajera, abo sie buchnył kładziwym po palcu. Piyrszy roz Francek poznoł, jako to je, kiej sie robi na każdo a jaki sie wtynczas mo packi. Widzioł, jak ciynżko Foter musioł robić, coby synkowi zapłacić szkoły a ksiónżki. Ty wszystki plynskiyrze a oszkapióno skóra, to było na isto to, co Foter płacił za to, że Francek móg sztudyrować, a mieć w żywocie fajnóm robote. Jak uż Francek opucowoł fotrowe rynce, to stanył utrził jich uciyrokiym a potym poszeł poukludzać hamernie. Wieczór synek a Foter wyrzóndzali do nocy. Ani nie wiedzieli, że je tela wiecy do obrzóndzynio.**



**Na drugi dziyń rano synek szoł zaś do dyrechtora werku, kiery sie go hned spytoł:**

**- "Coście panoczku wczora robili, a coście sie nowego nauczyli u was dóma?"**

**Franckowi sie ganc chciało beczeć, ale rzyk dyrechtorowi:**

**- " Opucowoł żech fotrowe rynce a jak zech skóńczył, toch poukludzoł całóm hamernie. Terazy uż wiym a jeżech isty, że bez mojich Fotrów bych ni był tym, kim żech**

**je tukej a terazy. Hned po tym, jak żech opucowoł fotrowe packi, żech se wszymnół, jak ciynżko je robić samymu. Spokopił żech, że muszymy se jedyn drugimu pómogać, bo samymu je fest ciynżko wszystko robić."**

**Dyrechtor sie na synka podziwoł a rzyk:**

**- To je wiec, kieróm hledóm u tych, co robióm we werku. Bierym do roboty yny tych, kierzi poradzóm miećw zocy pómoc inkszych ludzi. Ludzi, kierzi wiedzóm jak ciynżko robióm inksi, a wiedzóm że grejcary to ni ma najważniejszo wiec w żywocie. Mocie tóm robote." Dziecka od małego trzeja uczyć roboty, aji jak sie uczy, lebo sztudyruje. Musi wiedzieć, jak procnie trzezja robić, coby se zarobić na kónsek chleba. Jak mu dowómy grejcary a nie uczymy, wiela sóm worce, to se jich wubec nie bydzie mieć w zocy, a nie bydzie miec w zocy ani nas. Ale nie bydzie mieć w zocy żodnego człowieka, bo sie mu bydzie zdać, że grejcary idzie lahko zarobić, abo rosnóm jako uherki na strómie. Muszymy dować naszym dzieckóm wszystko to, co jim patrzi - oblyczki, jodło, kómputer, koło a bawidełka, ale jak Matka pucuje dłaszki, to muszóm ji pómóc, a jak Foter sprawuje płot, to też mu muszóm aspóń kładziwo pridzier-żeć. Po jodle niech se umyjóm za sobóm talyrze, niech se poskłodajóm swoji wyprane oblyczki do szafy a niech z Wami pospołu warzóm. Mocie jakóm robote kole chałupy, tóż jim dejcie - aspóń mało wiela. Żodyn nie wiy, co nasze dziecka**

**bydóm robić w żywocie, możne bydóm siedzieć na rzici a sie dziwać do kómputera, ale pómoc Fotróm a robota rynkami**
**jich nauczy, że na chlyb se trzeja zarobić a grejcary nie leżóm na miedzy. W żywocie dowómy a bierymy, a to jako nasze dziecka bydóm mieć inkszych w zocy, sie nauczóm w chałupie, od nas. Jak nie nauczymy dziecek robić a pómogać sobie a ludzióm, to jim robiymy przeogrómnóm krziwde. Francek dziero po rokach, se se wszymnół, że zmazane, urobióne fotrowe rynce sóm wiyncyj worce, jako miech grejcarów.**

**Stónawski fajermón**

**A słyszeliście rostomii kamraci o fajermónie? Jo też dugi roki, o takownym podciepie nie wiedzioł, a jakech se o nim poczyto, to sie mi włosy postawiły pod czopkóm. Hań downij o nim żodyn nie wiedzioł a ani nie słyszoł. Ludzie wyrzóndzali yny o bandurkach – małych fajerach, kiere roz za czas wylazowały z bagna. Ale nieskorzij, hawiyrze ze Stónawy, kierzi szli do chałupy ze szachty zaczli prawić, że widziel okróm bandurek eszcze cosik inkszego. Nejwiyncyj takownych pogodek wyrzóndzali przi kryglu piwa we stónawskij aryndzie, ale wiela razy było aji tak, że to rżóndzili na krzyżbo. Ale co to było, to ganc nie poradzili rzyc. Jedni prawili, że widzieli człowieka bez głowy, kierymu z karku buchoł fajer, jak z pieca, co go rozhajcowali we werku. Inksi zaś prawili, że to je naozajst wielkucny chłop, skyrs tego go zaczli mianować z nimiecka fajermón. Ale nie było tak, coby tyn fajermón siedzioł kansik pod mostym a czakoł kogo by tukej wylynkać. Co zrobić, coby wyloz z bagna to piyrszy sie dozwiedzioł Jozef Michejda, kiery dycki rod piskoł, jak szoł ze szychty. Roz też, jak szoł kole stónawskigo bagna to se piskoł cały rod, bo przeca był pióntek wieczór po szychcie. Zapiskoł trzi razy a hned uwidzioł fajermóna, kierymu szoł fajer z karku. Dziepro potym stónawski farorz chłopóm wyłożył, co to je tyn fajermón, bo poczytoł starucnóm ksiónżke o słowiańskich demónach, tóż był o cosik chytrzejszy. Była to dusza, kiero góniła po świecie za kore. Za życio był chłopym, kiery nigdy za nic żodnymu nie podziynkowoł, abo ubliżoł zwierzyntóm. Fajermón długo musioł po świecie drepsić za kore, a czasym sie przemiynioł aji za kónia a czakoł na wybawiyni. Za dnia gónił po gróntach, kany gazdowie orali ziymie a aji po miedzach, kany sie suszyło siano. Dycki kaj kómu pómogoł przi robocie, a jak jaki gazda mu podziynkowoł, to fajermóni sie zmiynioł w chłopa w biołych oblyczkach, a uż nie musioł wiyncyj za kore po świecie chodzować. Tóż dobre, farorz jim to tak wyłożył, a stary sztajgier Francek Noga jim rzyk, coby nie drzistali, bo przeca to je yny gaz - metan, kiery wylazuje z bagna, a roz za czas sie zapoli. Żodne bojki. Ale stało sie tak, że jak Francek ganc krzyżby szoł kole stónawskigo stawu ku chałupie a piskoł, to naroz przed nim stanył fajermón z fajerym miasto głowy. Od tego czasu uż sie nie śmioł z chłopów, hawiyrzi jak wyrzóndzali o fajermónie, a jak szoł kole bagna, to uż ani nie zapiskoł. Tóż Dowejcie se pozór, jakbyście kiej szli przez Stónawe. Nie piskejcie, raczy dzierżcie gymbe zawrzitóm, jak nie chcecie na fajermóna natrefić.**



**Starucni górole prawili dycki tak:**

**1. Wyrzóndzej pomału a myśl wartko.**
**2. Nie rzóndź nic na ludzi, yny podle tego jakich majóm przocieli a familije.**
**3. Jak kómusik prawisz że go mosz rod, to rzóndź prowde.**
**4. Jak sie nad kimsikej lutujesz, a mu to prawisz, to sie mu dziwej do oczy.**
**5. Nigdy sie nie śmyj z czyjisik snów a jak gdosik o czymsik fantazyruje.**
**6. Dowej ludzióm wiyncyj jako chcóm a niech Ci sie przi tymu gymba śmieje.**
**7. Dycki dzierż w głowie pieśniczke, kieróm mosz nejbar-ży rod.**
**8. Nie wiyrz tymu co słyszysz, marnij dycki wszystki grejcary, dowej wszystko co mosz, a spej pokiej sie nie wyspisz.**
**9. Przi wielkucnej miłości a kiej robisz wielkucne wieca, to dycki reskirujesz.**
**10. Jak przegrosz to sie skyrs tego czegosik naucz, a miyj z tego aji jakisi profit.**
**11. Miyj samego siebie w zocy, miyj w zocy inkszych, dycki bier na siebie wszystko, coś zrobił.**
**12. Dowej pozór, coby mały rajbach nie zbuloł wielkucnego kamractwa.**
**13. Jak se wszymniesz, żeś źle zrobił, to tego nie zamiatej pod tepich, ale wartko to sprow.**
**14. Każdy dziyń posiedź kapke sóm.**
**15. Odewrzij głowe na nowe wieca, ale dzierż swoji włośne wartości.**

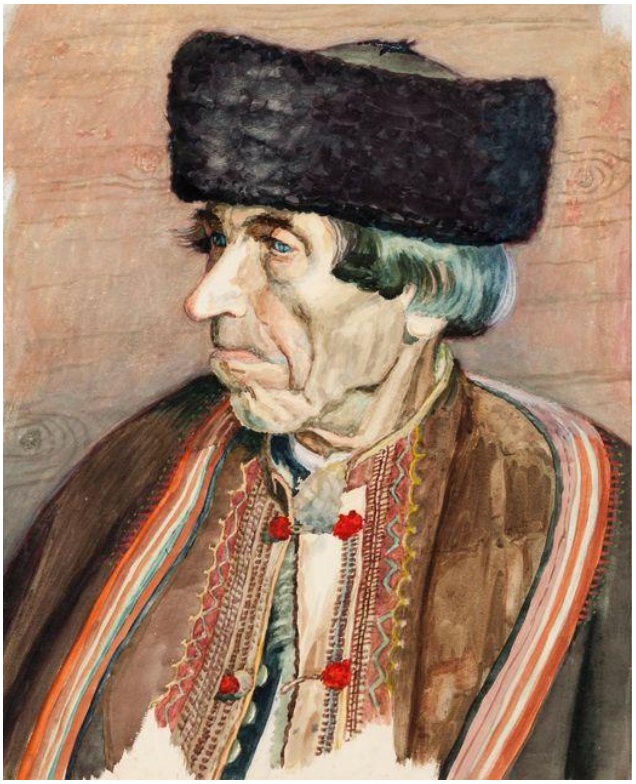

**16. Czasym jak człowiek je po cichu, to je nejlepszo odpowiydź.**
**17. Wiyncyj czytej.**
**18. Wiyrz w Pón Bóczka, ale zawiyrej swojóm chałupe.**
**19. Jak sie wadzisz z przocielami to yny o tym, co je tukej a terazy. Nie wyczytuj starych wiecy, co były kiejsi.**
**20. Czytej pomiyndzy wierszami.**
**21. To co wiysz, to dowej dali swojim dzieckóm. Skyrs tego to co, je ważne bydzie dycki na świecie.**
**22. Miyj w zocy ziymie, nie maraś ji.**
**23. Jak cie ludzie chwolóm, to jich posłuchej a siedź po cichu.**
**24. Nie styrkej sie do cudzego żywota, nie rodź drugimu próznymi słowami.**
**25. Nie wiyrz tym, kierzi cie całujóm, jak majóm zawrzite oczy.**

**26. Roz za rok idź tam, kany żeś nigdy nie był.**
**27. Jak zarobisz kupa grejcarów, to dej cosik z tego chudobnym.**
**28. Pamiyntej – czasym ci sie podarzi, jak nie dostaniesz czegosik, co byś fest chcioł mieć.**
**29. Posłuchej dochtorów, ale naucz sie nie robić ponikierych wiecy, kiere ci kazujóm.**
**30. Dziwej sie na to, co ci sie podarziło zrobić przez wieca, kiere żeś musioł skyrs tego stracić.**
**31. Twoja rajza sie skończy, kiej dojedziesz do swojigo włośnego „jo".**
**32. Jak warzisz jodło a kómusik przajesz to nie dziwej sie na żodnego – nie rób tego podle cudzych recepisów.**

**Obrozek namalowoł Jan Wałach – nasz wielkucny tustelański, beskidzki malyrz.**
**Zdrzódło: [www.janwalach.com](http://www.janwalach.com)**

**Podciepy**

**Wiela razy hań downij było tak, że jak jakisi dziecio było przeciwne, nieposłeszne, ni miało w zocy ani Fotrów, ani Starzików ani aji rechtorów we szkole, to sie na niego prawiło, że je podciep. Taki pierónek poradzi cały dziyń wywodzać a szkódzić. Tukej strzasko szklónke, tam zaś kómusik dziubnie do rzici - sóm z nim same kurowody. Co chwile mo pysk strzaskany, noge oszkapiónóm, abo cosik złómane. Ale hań downij starzi ludzie prawili, że podciepy to były naozajst takowne małe diobełki, kiere bywały baji we szpajsce, pod odmaryjóm, po izbach pod legierami, pod schodami, po strychach a aji w piwnicy w corku pomiyndzy ziymniokami. Ale nejradszy siedziały w kuchyni za kachlokiym, bo jim tam było ciepło a szło cosik wylizać z garców, jak familija poobiadwała. Ponikierzi prawili, że podciepy siedzóm aji w dziurach, pospołu z myszami abo w dłaszce pomiyndzy delinami. Ale mało gdo tymu wierził, bo przeca podciep je wiynkszy a nie poradził by wlyźć baji do dziury po myszach. Ci, co widzieli podciepa prawili, że mioł nie wiyncyj jako pół metra, a wyglóndoł kapke jako małe dziecio, takowne kiere sie ledwa urodziło. Podciepy to sóm takowne maluczki łysónie, kiere majóm wielkucnóm głowe. Óny yny margiyrujóm małe dziecka, bo naozajst poradzóm wartko gónić a majóm fórt głód. Poradzóm zeżrać kaj co – marekwie z corka, obili z miechów z waszkuchni, abo aji szpyrki, co wiszóm na hokach we szpajsce. Takigo podciepa idzie zdzier-żeć, ale prowdziwe kurowody sie zacznóm jak w chałupie sie urodzi maluczki dziecio. Podciep yny czako, kiej Matka niecho swoji dziecio same w kolybce. Wtynczas biere, wysmykuje go a chowie w odmaryji, abo we szpajsce. Potym nieskorzi go może aji zasmyczyć do lasa, kansik na miedze, abo aji na kóniec świata. A skyrs czego tak robi? Bo je fest lyniwy. Matka dziecia biere podciepa a go kormi, opatruje jako swoji, śpiywo mu pieśniczki, uczy rzykać, a z niego i tak wyrośnie potym takowny ancyjosz, że z nim żodyn we familiji nie poradzi wydzier-żeć. Podciepa szło poznać o tym, że fórt mioł głód, fest dorobioł, gryz Matke jak mu dowała cyckać a fórt walił do galot. Ponikiere baby poradziły sie jednako przed podciepami uchronić. Kiejsi było tak, że nie szło fórt przi dzieciu siedzieć a go kolybać, bo przeca na dziedzinie było dycki kupa roboty, tóż Matki jak musiały niechać maluczki dziecio same w izbie, to dowały pod kolybke nóż, siykiyrke, lebo cosik ostrego. Ale snoci nejlepszy było puścić do izby kokota, bo ónego sie boły aji diobły a gor podciepy. Jak uż jednako mocie podciepa w chałupie, to go możecie eszcze wychować. Styknie mu pore razy po rzici poskiym wystrzylać jak cosik nawywodzo, a to by miało pómóc. Sóm jednako takowne podciepy, kiere uż sóm usmolóne do kónca żywota. Tóż dycki sie musicie dziwać, po izbach, we szpajskach, abo za kachlokiym esi tam nie siedzóm jakisik maluczki podciepki, bo jak Wasza baba zacznie chodzić nie sama, to lepszy uż narychtować ostry nóż, siykiyrke a nejlepszy mieć we chlywie szumnego kokota.**



**Sioci obilo**

**Stacho stanył dzisio wczas rano, na polu eszcze było szaro, ale kansik tam za strómym niebo sie robiło taki jakisi jaśniejsze. Chłop se z poczóntku pomyśloł, że to je słónko, ale jak sie podziwoł na godziny to se wszymnół, że to isto je miesiónczek. Uż nie poradził spać, klynknył se na ziymi przed świyntym obrozkiym a porzykoł, jako dycki rano, ale dzisio wiedzioł, że zrobi cosik, co ónymu a jego familiji pómoże żyć dali, bo bydzie z tego chlebiczek. Jak uż pośniodoł a poodbywoł, to wyloz na pole a wloz do stodoły. Mioł w nij mały kamerlik, kany w miyszkach były nasute zorka obilo. Blyszczały sie w słónku, kiej jich wzión do packi a przesuł do drugij, jako w klepsydrze. Tak leci ludzki żywobyci, pomyśloł se Staszek, przez ty nasze rynce. Miechy z obilim narychtowoł eszcze łóńskigo roku, kiej sie go na boisku młóciło. Opatrowoł ty miechy jak swoji dziecia - każdy dziyń przyszoł a sie dziwoł esi ni ma wilgły, a esi sie do nich myszy nie dały. Dzisio ty zorka miały trefić spadki do ziymie - tam, kany urosły. Stacho jich oddowoł Matce Ziymi, a pytoł jóm, coby jich namnożiła, coby jich było godnie. Jak uż miyszki z obilym stoły na kraju gróntu, to chłop se nabroł tela zorek, wiela móg dźwignónć do starej cychy a dycki niż zaczón sioć to klynkoł, ściepowoł czopke a robił na ziymi znak krziża, do kierego wciepowoł pore zorek. Niż zaczón sioć to eszcze wzión do pacek ziymie, coby sie podziwać, jako je. Rod tóm ziymeczke aji wónioł, bo czuł w nij tóm procnóm robote, kieróm robiła na tym gróncie cało jego familija. To je fórt ta świynto ziymia, kieróm obrobioł jego Foter a Starzik. Óna mu a jego familiji dowo chlebiczek, kierego jim nigdy nie chybio. Jak sioł, to nic nie prawił, bo sie kiejsi wierziło, że jak przi siociu je krawal, to sie pobudzóm chroboki a zeżeróm zorka. Drepsił pómału a opaternie. Rozciepowoł packóm obili kole siebie, a dowoł pozór, coby nie mijać żodnego placu. Stowoł po śladach swojich przodków, robił ganc to samo, co óni podle tego jako go nauczyli. Wiedzioł jaki czas musi być, coby na jor zorka do ziymi ciepać, jako mo być ziymeczka, a aji wiela obilo musi zebrać do gorści. Ty maluczki złote zorka urosnóm do szumnego obilo, z kierego bydzie mółka a kupa inkszego jodła. Jak przeszoł gróntu tam a spadki to mioł próznóm cyche. Podziwoł sie dycki ku niebu a w myślach pytoł Pón Bóczka, coby latoś była uroda. Synek szoł dycki za nim a włóczył, coby zorka schować w ziymi jako w pierzinie, a coby jich ptoki nie wydziubały. Muszóm eszcze kapke pospać, ale jak yny jich deszcz popadze a słónko ogrzeje ziymeczke, to szumnie poschodzóm a dokoła bydzie zielóno. Staszek niż pojechoł spadki ku chałupie, to eszcze roz czopke ściepoł a porzykoł Ojczy Nasz. Przeca w tym rzykaniu pytómy Pón Bóczka, coby nóm doł chleba naszego na każdo. Tego, kiery skyrs procnej robocie bydzie wónioł na stole, ale nejprzód zawóniać musi ziymia, kiero wszystko rodzi, a kieróm dycki ludzie na dziedzinie mieli w zocy. Dzisio Stacho zrobił cosik świyntego, co robili jego przodkowie przed nim - wrócił ziymi to, co urodziła, a óna w odwdziynce bydzie to mnożyć a opatrować.**



**Jare Gody, Marzanna a Jaryło**

**Dzisio mómy snoci piyrszy dziyń jora, ale jak żech sie podziwoł do okna, to sie mi zdało, że bar-ży zima sie wraco a nie chce odynść. Uż se człowiek myśloł, że bydzie ciepło, że sie prziroda a ziymia bydzie budzić, a tu zaczón padać śniyg a fuko zimny wiater. Kiejsi hań downij ludzie wierzili, że zima je jako śmierć, bo jak óna je na świecie, to wszystko spi, nic sie nie zielyni a nic sie na grónicie nie rodzi. Boginióm zimy u Słowian była Marzanna, na kierón sie prawiło aji Morana. W piyrszy dziyn jora, na kiery sie prawiło Jare Gody, Morana – zima uwidziała Jaryle – boga, kiery niós jor, słónko, żywot a ciepło. Morana z Jarylóm sie ni miały rade a pospołu sie zaczły bić. Dzisio za oknym jednako widzimy, że Morana fórt sie mocno dzier-ży. Ludzie to też czasym hań downij widzieli, tóż mieli zimy dość. Bo przeca lepszy sie grzoć na słónku, a iść cosik robić do pola, jako fórt siedzieć w chałupie a yny pod blachóm hajcować. Skyrs tego gdosik kiejsi wyszpekulyrowoł, że trzeja spolić Morane, to wtynczas rychlij odyndzie. Wziyni kapke słómy, stare oblyczki, szatke a zrobili se takóm babe, kieróm polili. Prawili na nióm Marzanna. Kiej sie jóm spoliło, to wiela razy było tak, że zima sie poboła a pómału szła precz. Ale było aji tak, że Morena sie fest nasrała na ludzi a zaczła eszcze bar-ży suć śniegiym a jich ziómbić. Jak sie Marzanne poliło, to wszyscy wziyni jakisi szczyrkowki, hóśle, trómpety a co yny mieli w chałupie a robili przeogromny krawal. Ale spolić abo potopić Marzanne to była jedna wiec, trzeja było eszcze pómóc jorowi a Jaryle, coby Morane przegóniły. Skyrs tego ludzie świyntowali Jore Gody. W tyn dziyń sie poliło fajery wszyndy, kaj sie dało, coby ogrzoć ziymeczke, coby ji było cieplejszy a coby zaczła pómału budzić wszystko do żywota. Słowianie wierzili, że Jare Gody to był piyrszy dziyń nowego roku w kierym sie sieje, sadzi a robi wszystko na polu, na gróncie a kole chałupy. W tyn dziyń ludzie polili rostomajte zieliny, kiere sie smyndziły w chałupie a kole nij. Było dobre aji poukludzać we stodole, w masztali a we chlywie, bo jak przidzie robota na polu, to uż na inksze wieca nie bydzie barzo czasu. Ludzie wierzili, że śmierć sie kóńczy a idzie żywot. Dyć przeca uż trowka sie ledzy kany zaczyno lahko zielynić, kocianki wylazujóm a ponikiere strómy uż zaczynajóm puszczać maluczki pónczki. Ptoki też czujóm jor, a swojim śpiywanim przeganiajóm Morane, kiero choć eszcze suje śniegiym, to wiy że Jaryło coroz bar-ży słónkiym grzeje a że z nim na isto nie wygro. Spolóno Marzanna płynie rzykóm, dziecka wiesioło sie z nióm łónczóm a śpiywajóm pieśniczki. Uż czuć jor, bo przeca stary gazda też wyloz sie podziwać na miedze a na grónt esi uż kaj nie uwidzi zielónej trowki. Tego nie widzioł, ale pomiyndzy strómami mu migła Morana – zima. Szpatnie sie na niego podziwała a pogroziła mu palcym, bo widziała jak latoś to ón robił Marzanne. Ale chłop sie yny uśmiychnył a poszoł dociepać drzewa pod blache, coby mu baba nie zmarzła, bo przeca jor dziepro pómału na świat zaglóndo. Ale w lufcie uż czuć żywot – świat sie rodzi zaś na nowo, jako każdy rok.**



**Narodowość? JEŻECH TU STELA**
**Język? NASZO RZECZ, PO NASZYMU**

**Uż niedługo, piyrszego apryla zacznie sie spisowani wszystkich, kierzi bywajóm w Polsce. Bydóm spisować aji nas, kierzi bywómy na Cieszyńskij Ziymi – tych kierzi sóm tu stela. Jednako przez ty wszystki roki od dewatnostego wieku, od Austryje, potym przez wojny, Niymców a komunistów, aż po dzisio, Tustelocy sie miyszali z Polokami, Czechami, Morawiokami, Niymcami, Rakuszanami a aji z Madziarami. Fest nami pożbluchali przez ty ostatni dwiesta roków, ale cosi nóm przeca Tustelokóm zustało – tradycyj, to że mómy w zocy Pón Bóczka, Fotrów a robote, a naszóm rzecz. To wiyncyj znaczy, baji dlo mie, jako kónsek plastiku, na kierym je napisane nasze miano a to że patrzymu ku Polokóm. Jako poznać Tusteloka? Tóż przeca rzóndzi po naszymu, naszóm rzeczóm. Ale wiycie co, sóm aji takowni, kierzi skónsik prziszli na Cieszyńskóm Ziymie, zaczli rzóndzić po naszymu a stali sie Tustelokami. Takich ludzi jo móm fest w zocy. Ale na drugóm stróne, kupa je Tusteloków, kierzi byli chowani od dziecia tukej, kierych Matki a Starki nauczyły tej naszej tustelańskij tradycyji a ónych terazy je gańba cosik rzyc po naszymu. To uż je jejich wiec, ale szkoda, że depcóm to co dostali ganc za darmo. Tóż dobre, ale zazwóni do nas gdosi a sie nas spyto jakóm mómy narodowość. Abo nóm do arch papióru, na kierym to bydymy musieć napisać. Możne bydzie aji tak, że to zrobiymy przez internet, bo terazy przeca uż wszystko idzie łónlajn. Idzie wpisać narodowość jakóm yny sie chce, bo to że gdosik sie czuje Polokiym, inkszy Ślónzokiym a eszcze inkszy Górolym, to ni ma od żodnego z wyrchu nigdzi przikozane, jak baji obywatelswo, kiere wpisujóm do papiórów jak sie yny człowiek urodzi. Narodowość zoleży od tego, co człowiek usłyszy, uwidzi a aji poczuje, jak je dzieciym a potym nieskorzij za młodu. Baji jo, jak sie podziwóm na kónsek plastiku we szrajtofli to widzym żech je snoci Polokiym, ale jak sie podziwóm na moji całe żywobyci, a na to wszystko, co mi moja familija a przociele dali, to sie czujym bar-ży Tustelokiym – kimsikej stela, kiery bywo na Cieszyńskij Ziymi, a kiery w nióm wrosnół korrzyniami jako stróm na skraju lasa. Tyn maluczki naród, do kierego patrzym, to sóm wszyscy ci, kierych uż sy mnóm ni ma a ci kierzi eszcze fórt kole mie sóm. Jak sie z nimi zyndym, wlezym pomiyndzy nich, odewrzym gymbe a zacznym wyrzóndzać, to sie czujym ganc swobodnie, bo wiym że my sóm wszyscy stela. Ale to że my sóm stela, to eszcze ni ma wszystko. My wszyscy rzóndzymy po naszymu – każdy jako poradzi a ni ma za to gańba. Ta naszo rzecz to je cosik takownego, że wszyscy dokoła prawióm – ja to sóm ci, kierzi bywajóm na tej Cieszyńskij Ziymi. Skyrs tej rzeczy my sóm stela a óni, inksi sóm tam stela. To że nas ni ma gańba rzóndzić po naszymu znaczy, że my sóm taki maluczki naród. Nie chcymy wytargować naszej Cieszyńskij Ziymi od Polski, choć czasym jak sie dziwóm, co ci we Warszawie wywodzajóm, to móm chynć sie odgrodzić od nich rajczulóm. Bo przeca to co mómy w papiórach to nie ma ważne, ale najważniejsze je to, co mómy napisane w sercach. Skyrs tego jo we spisie napiszym narodowość: JEŻECH TU STELA, a jak sie mie spytajóm o jynzyk to wpiszym, że rzóndzym NASZÓM RZECZÓM PO NASZYMU. Zrobcie tak jako jo, a uwidzicie, jako potym Warszawiocy bydóm szpekulyrować co my to wszystko popisali. Możne zacznóm chledać tego maluczkigo narodu kiery je tu stela a rzóndzi swojóm rzeczóm. A na isto go nóndóm, bo ón tukej je, schowany, na naszej szumnej Cieszyńskij Ziymi...**

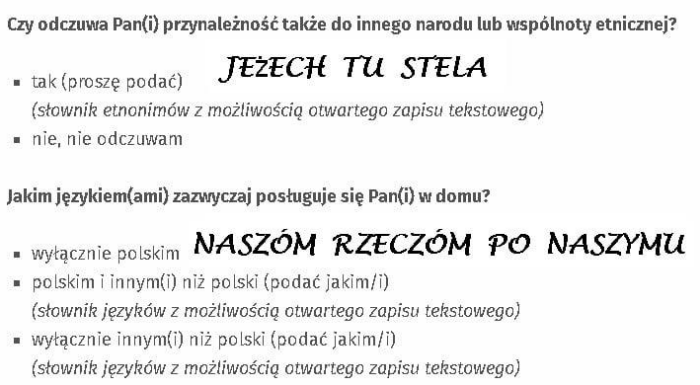

Czy odczuwa Pan(i) przynależność także do innego narodu lub wspólnoty etnicznej?

- tak (proszę podać) JEŻECH TU STELA
  *(słownik etnonimów z możliwością otwartego zapisu tekstowego)*
- nie, nie odczuwam

Jakim językiem(ami) zazwyczaj posługuje się Pan(i) w domu?

- wyłącznie polskim NASZÓM RZECZÓM PO NASZYMU
- polskim i innym(i) niż polski (podać jakim/i)
  *(słownik języków z możliwością otwartego zapisu tekstowego)*
- wyłącznie innym(i) niż polski (podać jakim/i)
  *(słownik języków z możliwością otwartego zapisu tekstowego)*

# Czas

**Ludzie na dziedzinie dycki chcieli wiedzieć, jaki bydzie czas jutro a baji pojutru, bo przeca od tego zoleżało, co sie bydzie wszystko robić kole chałupy a na gróncie. Jak miało być pieknie, to baji gazda wiedzioł, że se musi narychtować ziymnioki, kiere chcioł sadzić, lebo mazać maszyne do siocio obilo, a eszcze inkszy roz był rod, bo wiedzioł, że bydzie zwożoł siano z miedzy. A gaździnka, rychtowała flancki, kiere chciała jutro wrazić do ziymie, nasióna marekwie a pietruzieli, kiere sioła na zogródce, lebo była rada jak fazol, bo se mógła prani powieszać na sznórze, a hned ji uschło. Ludzie wiedzieli jako bydzie, bo sie dziwali na przirode, na niebo, na strómy a podle tego szpekulyrowali, esi bydzie słónko, abo bydzie szpatnie. Potym nieskorzi už w każdej chałupie był telewizor – taki pieroński pudło, przed kierym ludzie zaczli siedzieć a dziwali sie na niego jako na szumny obrozek. Tam tako szykowno paniczka, lebo panoczek dycki wieczór wyrzóndzali jaki bydzie czas jutro, pojutru a aji za tydziyń. Tóż gaździnki a gazdowie tymu wierzili, bo dycki było tak, jako prawili w tym pudle ze szkłym. Ludzie sie przestali dziwać na strómy, ptoki a na chmory, ale wierzili tymu, co prawili w telewizorze. Tóż dobre. Ale był na dziedzinie jedyn chłop – Ruda Kula, kiery tymu moc nie wierził, a prawił, że jich ty szumnie wyoblykane paniczki a panoczkowie kiejsi fest wyrychtujóm. Ruda to był chłop słuszny, kiery swoji wiedzioł. A dycki wierził yny tymu, co widzioł tukej a terazy, ale czas szpekulyrowoł podle tego co widzioł dokoła siebie. A że był chytry, to kupa ludzi ku niymu chodzowało a sie go pytało, co majóm robić. Ale odkiyl na dziedzinie se wszyscy pokupili pudła, to už żodyn nie chcioł ani Rudy posłuchać.**



**Ale roz sie tak stało, że paniczka w telewizorze rzekła, że bydzie pieknie a na drugi dziyń przisźła tako ulicha, że sie woda loła po miedzach ściurkym, a ludzie byli narychtowani, że bydóm swożać siano. Fest sie wszyscy nasrali na tóm paniczke, kiero kansik we wielkucnym mieście siedzi a psinco wiy – na ozajst se musi o czasie eszcze poczytać. Nó, ale tyn panoczek w ancugu ón je szykowny, a szwarny, ón wiy jaki bydzie czas. Gor baby sie na niego dziwały jako na obrozek a mu wierziły, bo przeca ón by jich nie scyganił. Ale roz sie stało, że jich wyrychychtowoł, bo rzyk że nie bydzie padać, że yny chmory bydóm wisieć na niebie, tóż wszyscy szli kopać ziymnioki. Z poczóntku było ganc fajnie, ale jak gazda przejechoł kopaczkóm trzeci wołek, to zaczło padać. Gdo z Was zbyroł ziymnioki w deszczu, tyn wiy jako to je radość. Wszystko oblepióne, zamazane, bótki, oblyczki całe od ziymie, od bagna – na nic to je. Lepszy było siedzieć dóma, abo se legnónć. Panoczka už w telewizorze żodyn nie posłuchoł, ale nasrane baby a chłopi zaszli ku Rudkowi, bo sie go chcieli spytać, jaki jutro bydzie czas, bo przeca trzeja ziymnioki wykopać. Ruda wyloz z chałupy, siod se na ławce, oprził pleca o mur a yny rynkóm pokozoł na kraj lasa. Ludzie tam poszli, dziwajóm sie a naszli tam wielkucny kamiyń, na kierym gdosik napisoł:**

**"Chcesz wiedzieć jaki terazy je czas, to sie na mnie podziwej.**
**Jak żech je:**
**Wilgły - to padze**
**Zimny - to je mróz**
**Suchy - to nie padze**
**Bioły - to padze śniyg**
**Dowo ciyń - to świyci słónko**
**Nie widać - to je mgła**

**Baby a chłopi jak to poczytali, to sie podziwali na Rude, na strómy, na niebo, na ptoki a na przirode. Wtynczas naozajst spokopili jednóm wiec, że jaki bydzie czas jutro, to zoleży isto yny od Pón Bóczka. Borok człowiek może rzyc jaki je czas yny tukej a terazy.**

**Wiyrzbno niedziela**

**Dzisio je Niedziela Palmowo, w kieróm katolicy spóminajóm, jak Jezus wjechoł do Jerozolimy a wszyscy byli tak radzi, że go witali palmami, jako wielkucnego króla. Potym tyn zwyk przejyni aji w Europie, a zaczło sie robić cosik takownego, co wyglóndało aspóń kapke jako „palmy". Ale przeca wiymy, że prowdziwe palmy u nas nie rosnóm, jedynie kansik pod szkłym, kany je cały rok ciepło. Skyrs tego „palmy" sie robi z tego, co rośnie u nas na miedzy. Hań downij na niedziele palmowóm sie prawiło niedziela wiyrzbno, bo „palmy" sie robiło z rostomajtych zielin a gałynzi ale nejwiyncyj z wiyrzb. Słowianie wierzili że wiyrba to je stróm, kiery dowo żywot, a każdy gdo sie ji yny chyci bydzie plymny. Skyrs tego dycki na jor, jak yny sie zaczły robić kocianki na wiyrbach, to dziołuchy a syncy targali z nij gałónzki a prali sie nimi wiela wlezie. Prało sie aji zwierzynta, coby były zdrowe a były godnie plymne. Tyn zwyk potym sie ludzie przeniośli do tradycyji katolickij, bo dycki jak sie kiejsi wylazowało z kościoła, to sie ludzie prali gałónzkami z wiyrzby. Ale farorzóm sie to moc nie podobało, tóż miasto tego wymyślili, że lepszy coby ludzie jak uż chcóm se kapke pobalandrować, to niech se raczy robióm wielkucne, długi, wiyńce. Eszcze niż sie zaczło robić a świyncić palmy, wierziło sie, że dobrze je zjeść kocianki z wiyrzby, bo to dowo zdrowi a człowiek je z tego plymny.**



**Jak sie połkło kocianke z palmy, to potym cały rok nie bolała głowa a ani w karku. Poświyncóne palmy sie dowało dycki do wody, abo styrkało za świynte obrozki. Ponikierzi jich wrażowali pod bóntram, coby uchrónić chałupe przed pierónami. Ty palmy sie eszce poliło baji jak sie wykludzało piyrszy roz bydło paść na miedze – miało go to chrónić przed rostomajtymi złymi mocami a aji**

**przed czarownicami. Poliło sie jich aji wtynczas, jak gdosik był nimocny. Takij palmy sie nie śmiało wyciepać, bo to mógło prziniyść chałupie a familiji nieszczynści a nimoce. A eszcze jak gazda szoł sioć obili na grónt, to robił krziże z tych palm, coby mu ziymeczka dała szumnóm urode. Palmy sie robiło dóma, żodyn jich nie kupowoł na torgu, ani w magacynie. Dowało sie do nich, a dowo fórt gałónzki z wiyrzby. Kaj yny sie sie nie podziwómy w katolickij tradycyji je cosik, w co wierzili nasi praojcowie Słowianie. Wiyrba to je stróm, na kiery se radzi dziwómy, jak sie kóńczy zima, bo jak zaczyno puszczać kocianki, to człowiek wiy, że jor uż sie hned zacznie, a przeca jor to je żywot. A czymu Słowianie wierzili, że akurat wiyrba to je stróm żywota? Bo poradzi rosnónć na grónach, kany żodyn inkszy stróm nie urośnie, baji we wodzie. Młode gałónzki a kocianki poradzi puścić aji ta wiyrba, kiero je uż fest staro a sucho. Wiyrba wyglóndo kapke jak baba – jeji gałynzie sóm ciynki, wajeczne a sóm podobne do babskich włosów. Skyrs tego dlo Słowian to był stróm żywota, s kierego potym sie zaczło robić palmy.**

**Wyblyszczki**

**Spóminóm se, że jak żech był dzieciym, to mi Mama prawili, cobych nie chodził na wyblyszczki. Długo żech se spóminoł, co to je, bo przeca to było wiyncyj jako trzicet roków tymu, alech se spómnioł. Kiej sie szło na wyblyszczki? Na baji jak w jakisik chałupie było wiesieli, a gdosik prziszoł sie na niego podziwać, a nie był wubec napytany. Abo jak u kogosik była jakosik impreza, a gdosik prziszoł a siednył pod chałupóm, to sie prawiło, że prziszoł na wystrziżki, że chce wychcieć jakisik dobre jodło. Jak dziecka szły sie na wiesieli podziwać, to eszcze nie było nic takownego, bo przeca stoły przi ceście a robiły szloge – to była a je fórt tradycyj, kieróm wszyscy dzier-żóm. Gorszy było, jak na wiesieli prziszoł gdosi ze starszych, gdo nie był napytany, to uż była ostuda. Nie wiym skiyl sie wziyno to słowo wyblyszczki. U nas w Małych Kónczyc tak prawili moja Matka a Starka. Myślym se, że to je ausdruk, ale może sie mylym. Na dziedzinie dycki bywali takowni ludzie, kierzi szli do sómsioda, jak yny usłyszeli, że sie garcami klupie. To były gor starucne baby a chłopi, kierym sie zdało, że dycki każdy jich pozwie wszyndy, kany je wiesieli, krzciny a aji miano.**



**Ale óni nie byli cudzi, bo to dycki były stare ciotki, starzi ujcowie, abo jakosik familija, kiero choć była z pióntej wody z pieczek, to jednako musieli być wszyndzi, bo na ozajst wiedzieli, że jich napytali. Tako staro ciotka jak prziszła na wiesieli, a żodyn jóm nie napytoł, siedziała jak truśka, bo żodyn z nióm nie chcioł tańcować, ale jodło ji dowali do talyrza, tóż se aspóń cosik dobrego pojadła. Żodyn, ji nie prawił, że se mo iść, bo przeca Jezeryna, by sie hned pogniywała. Ale wszyscy sie na nióm dziwali a prawili, że prziszła na wyblyszczki. Pón Bóczku opatruj, jakby baji Starzik chcioł iść sie aspóń podziwać do sómsiada jak młoduche wykludzajóm, na dyć Starka by go**

**smiatokiym przegnała. Jak żeś nie był napytany, to sie nigdzi nie ciś, bo to je gańba. Ale chłopi dycki po cichu poradzili jakosik od baby uciyc a szli za stodołe, abo za chlyw sie dziwać jako jejich kamrat cere wydowo, abo synka żyni. Jak jich uwidzioł Foter wiesielowy, to uż ku nim szoł z gorzołkóm a polywoł do sztamperla. A eszcze jim doł jednóm, lebo dwie flaszki, bo przeca sie kamracóm uż długi roki a nie jednóm wiec pospołu przeżyli. Tóż to nie były wyblyszczki, bo żodyn z nich na wiesieli nie szoł, choć dostali gorzołe, wórszt a aji po kołoczu. Nejgorsze były paniczki, a gor stare ciotki, bo przishły na wiesieli sie yny podziwać, ale jak jich uwidziała Mama wiesielowo, to jich wziyna a pytała żeby se przeca siadły, bo jodła a warzonki je kupa. Ale wszyscy wiesielnicy sie na nich dziwali, a rzóndzili pospołu, że jich żodyn nie pytoł a przishły. Na wyblyszczki dycki lepszy iść po cichu, jak cie żodyn nie widzi. Jak sie dziwosz przi płocie na wiesieli, to eszcze ni ma nic szpatnego. Dycki cie gazda może pozwać na pół litra a na wórszt. Nejgorszy je jak sie ciśniesz ku stolu, a żodyn cie nie pytoł. Wtynczas to je kapke ostuda, ale starzi ludzie dycki rzóndzili, że óni przeca idóm se aspóń posiedzieć ku bandzie. A ty wyblyszczki, to je yny to co se ludzie o nas pomyślóm, ale hned o tym zapómnóm. Na wyblyszczki sie eszcze baji u mnie dóma prawiło - wystrziszki, ale możne, że to był takowny małokóńczycki ausdruk.**

**Ausdruki**

**Oto żech pisoł cosik o wyblyszczkach, na kiere sie u mnie dóma prawiło - wystrziszki. To słowo wystrziszki to isto je takowny małokóńczycki ausdruk - słowo, kiere sie wyrzóndzo yny w jednej dziedzinie, abo aji w jednej chałupie a nigdzi indzi. Ale ausdruki, to sóm aji powiedzónka baji: "w rzić mie ugryź", "bulczysz jak babuć w pumyjach", abo "fanzolisz jak niezdrowo rzić". Ludzie se wymyślali taki srandowne ausdruki, coby jednóm wiec opisać słowami, kiere wubec ndo nij nie pasujm. Co znaczy ausdruk, to wiedzieli yny Tustelocy, kierzi se jich miyndzy sobóm wyrzóndzali.**



**Dycki było tak, że ausdruk sie kómusik prawiło, jak sie go chciało nasrać. Baji Starka jak sie powadził ze Starzikiym, to mu na kóniec prawiła "wyliź mi rzić, sto razy a nie roz". A baba jak chłop ji cosik rzyk, co ji nie pasowało to prawiła, że sie "stawio jak prózny miech na ziymioczysku". A eszcze jak jak gdosik sie fórt śmioł z byle czego, to sie prawiło, że sie "śmieje jak gupi do syra" a jak kómusik uciekało oko, że był kapke świdraty to sie prawio, że mo "jedno oko na Maroko". Jak dziecio wrzeszczało, to Matka, lebo Starka prawili, ze ryczy "jak sagi w pokrziwach" a jak dziecka dorobiały w chałupie to Staro Ciotka na nich wrzeszczeli: "każdy wojok na swój kwartyr!". Kupa było tych ausdruków. Jak sie cosik krziwo napisało, abo zrobio to ludzie prawili, że to je "jakby byk najscoł", a jak jak sie gdosik spiychoł to sie go szlajfowało, że "wartki gówno rzić targo". Dycki jak sie to rzekło, to człowiek wiedzioł hned co a jak. Ale ausdruki to były a fórt eszcze sóm takowne słowa w cieszyńskij rzeczy, kiere sie rzóndzi yny w jednej dziedzinie, a czasym yny w poru chałupach, abo we familiji. Skiyl sie to wziyno? Na, hań downij przez Ksiynstwo Cieszyński drepsili**

**cudzi wojocy, gor Rakuszanio ale aji Niymcy, Czesi a aji Madziarzi. Ponikierym z nich sie spodobała jakosik dziołucha tóż sie z nióm ożynili a słowa z jego rzeczy uż zustały we familiji, po chałupach a w dziedzinie. Każdo rzecz fórt żyje, tóż robióm sie nowe słowa, kiere sie nie pisze, ale wylazujóm ludzióm z gymby. Kupa ausdruków sie zrobiło skyrs tego, że ludzie nie poradzili nónść słowa na jakómsik wiec, tóż wymyślali cosik nowego. Kupa z nas robi nowe słowa a ani o tym nie wiy, potym jich powtarzajóm, rzóndzóm inksi a rzecz żyje a słowniki sóm coroz bogatsze. Jak wiycie o jakisik ausdrukach, to jich napiszcie. Radzi to wszyscy poczytajóm. A niech Was nie bydzie gańba tukej pisać po naszymu, bo przeca wiycie, że "gańbe trzeja schować do kapsy". Tak se myślym, wiela ausdruków se wymyśliła moja Starka, jak wykludzała krowy na miedze...**

**Nie mamrej…**

**Nie mamrej, że zaś musisz siyc trowkym przed chałupóm, bo jak tak je, to mosz kany bywać, a nie kapie ci na głowe.**
**Nie mamrej, że cie cisnóm galoty, bo jak tak je, to mosz co jeść.**
**Nie mamrej, że zaś musisz skludzić wóngli do piwnice, bo jak tak je, to bydziesz mioł w chałupie ciepło.**
**Nie mamrej, że mosz kupa oblyczek w odmaryji, bo jak tak je, to kole Ciebie sóm ci, kierych mosz rod.**
**Nie mamrej, że zaś musisz stować wczas rano do roboty, bo jak tak je to Twoja Baba a dziecka bydóm bydóm mieć wszystko, co jim patrzi.**
**Nie mamrej, że Cie zaś baba nasrała, bo jak tak je, to sie zaś ujednocie, a każde ujednani to je poczóntego czegosik nowego.**
**Nie mamrej, że rzykosz do Pón Bóczka, a Ón ci nie dowo tego o co go pytosz, bo jak tak je, to Ón Cie fórt próguje.**
**Nie mamrej, że Cie dzisio wczas obudził kokot, bo jak tak je, to eszcze żyjesz…**
**Jak sie obudzisz rano w ciepłym legierze, słyszysz, że Baba w kuchyni uż klupie po garcach, dziecka gónióm po izbach a ze szpajski szumnie wónio, toś je bogatszy od wszystkich nejbogatszych ludzi we świecie.**
**Dziepro kiejsi Cie żywot może przciść a wtynczas se spómnisz, jak żeś mamroł, kiej żeś mioł wszystko.**
**A mieć wszystko to czasym znaczy, że ni mosz nic. Bo to nic wyrzykosz u Pón Bóczka dziepro wtynczas, jak Cie żywot przciśnie.**
**Tak żech to dzisio wyszpekulyrowoł, a co Wy na prawicie?**



**Sztrajchowane wajca**

**Wajco to je żywot, dycki go tak ludzie widzieli. To je aji najważniejszy symbol Świónt Wielkij Nocy. Jako we Wilije sie ludzie łómnióm opłatkiym, tak we Wielkanoc jy sie wajca a winszuje sie zdrowio, a coby sie darziło. Jak wajco sie pokulo do kosza, to je znak, że uż je czas, coby świyntować. U Słowian wajco to był symbol żywota, siły a plymności. Sztrajchowane wajca, sie wziyny ze starucnych kultów słowiańskich, bo przeca wajca sie kiejsi dowało bogóm. Ta mało wiec, to był takowny most miyndzy ludziami a bogami. Ponikierzi aji wierzili, że świat je podobny do wajca a stoji na kurzich szłapach. Jak na polski, słowiański ziymi przyszła nowo religija ze Rzymu, to farorze a biskupi zakozali ludzióm dować wajca na stoły we Wielkanoc, ale tyn zwyk a tradycyj był silniejszo, tóż wajco zustało. Ludzie okróm tej oficjalnej religiji mieli swojóm, kieróm odprawiali po chałupach, a niechali se godnie swojich starych słowiańskich zwyków. Słowianie sztrajchowali wajca dycki na Jare Gody. A sztrajchowali tam rostomajte wieca: symbole, kiere były z kosmosu a z przyrody, abo wieca, o kiere pytali swojich bogów. Tóż był na nich baji miesiónczek, było słónko, gwiozdki, ogiyń a wszystko, co dowo światło, bo Słowianie go mieli fest radzi. Bo przeca światło dycki je prociw ćmokowi a nocy. Na wajcach kupa było wiecy, kiere były jako rómb, bo z Matymatyki pamiyntocie, że rómb to je cosik podobnego do wajca, tela że je ostry. Po kraju wajca a rómbu wandruje słónko, rośnie na nim stróm żywota, a sóm żywot. Na wajcach ludzie hań downij sztrajchowali swój żywot, a możne aji swoji marzynia. Wszystko to, coby chcieli mieć a kany by chcieli być. Ale godnie sie sztrajchowało baji kaczyce, kiere dycki przifurkły na jor a odfurkły przed zimóm, a podle tego luzie hań downij se mierzili czas. Wajco to była aji obróna prociw złym mocóm, czarownicóm a jejich czaróm. Kupa maści sie robiło z wajec, bo sie wierziło, że poradzóm wylyczyć rostomajte nimoce. Aji jak sie wajco do czegosik użyło, to szupy sie dowało spadki kuróm, ale hań downij sie jich używało aji w magiji, bo poradziły niszczyć zło. Niż sie stawiało chałupe, to sie pod nióm musiało zakopać szupy z wajec.**



**We Wielkanoc sie zakopowało szupy na grónt, coby uroda była szumno. Wodóm, w kierej sie warziło wajco, kere sie potym sztrajchowało, paniczki se mazały gymbe a a potym całe, coby długszy wyglóndały młodo a były szumne a zdrowe. Tóm wode sie używało aji prociw rostomajtym nimocóm. Wajcami sie lyczyło fónsok, febre, zimnice, ryme a żółtaczke. Ludzie wierzili, że nimoc może przyńść na wajco, kiej nimocny człowiek bydzie dzier-żoł wajco w rynce a sie na niego dziwoł. Potym trzeja było wyniyść to wajco z chałupy, za płot, za grónt a wyciepać nejlepszy tam, kany sie schodzóm cesty. Skyrs tego nigdy sie nie śmiało przyniyść do chałupy „cudzego" wajca, kiere sie naszło kansik daleko od chałupy. Wajca sztrajchowały dycki paniczki, ale trzeja było dować pozór, bo nie każdo jich mógła go pomalować. Nie śmiała tego robić baji baba, kiero miała kramy. Jak kiero paniczka nie poradziła pieknie sztrajchować, to mógła wajco pomalować na jednóm barwe. Do sztrajchowanio sie brało buraki, szupe z cebuli abo zielóny reż – wszystko, co barwiło. Na**

**Cieszyńskij Ziymi a na Ślónsku szkrobało sie nożym na wajcu rostomajte wzory. Wielkanocne wajco ludzie radzi dowali jako prezynt baji wandrokóm, coby porzykali za dusze umrzików. Potkowie jich dowali dzieckóm, coby rosły zdrowe, szykowne a posłeszne. Wajca sie dowało każdymu, gdo przyszoł powinszować a dziołuchy dowały sztrajchowane wajca chłapcóm, kierych by chciały mieć za chłopów. Wajco, kiere wrażymy do kosza, to je żywot, to je aji nadzieja na lepszy czas, kiery naozajst przidzie, yny muszymy tymu wierzić. To wajco to też je przikład tego, jako nasza prastaro słowiańsko tradycyj fórt żyje pospołu z religijóm, kieróm hań downij przismyczyli ze Rzymu.**

**Śmiergust**

**Dzisio je śmiergust, dziyń w kierym trzeja ogichac wodóm każdóm paniczke a każdóm dziołuche. Skyrs czego sie to wziyno, a jak jo pamiyntóm śmiergust, jako mały chłapiec, to Wóm dzisio powyrzóndzóm. Skiyl sie wziyna ta tradycyj? Kiejsi hań downij, jak przyszoł jor, to na Jare Gody syncy brali gałónzki z wiyrzby, abo z brzozy a prali nimi młode dziołuchy. Skyrs tego po polsku tyn zwyk sie mianuje „śmigus", bo sie „śmigało" – prało swobodne dziołuchy, kiere eszcze nie były wydane gałónzkami, coby se hned naszły chłapca, miały kupa dziecek. Robiło sie tak aji skyrs tego, coby były zdrowe, odganiało sie tym rostomajte nimoce. Dziepro potym nieskorzi zaczło sie dziołuchy gichać wodóm, kiero miała takóm samóm moc, jako gałónzka. Syncy kierzi chodzili po śmierguście – śmiergustnicy, drepsili po dziedzinie, śpiywali pieśniczki a jak przyszli do chałupy, kany bywała jakosik swobodno dziołucha to jóm prali po nogach gałónzkami a nieskorzi gichali wodóm. Dziołucha musiała być cało mokro, tóż bywało aji tak, że jóm wciepali baji do troków a całóm jóm wyczochtali we wodzie. Wiela razy dziołuchy potym były nimocne, miały ryme abo zimnice, ale każdo była rada, że jóm chłapcy ogichali wodóm, bo możne przeca sie latoś uż wydo. Jak eszcze jóm wymazali karwaczym, to sie wydała naozajst. Za ogichani wodóm syncy dostowali dycki kónsek buchty, kołocz a od gazdy po sztamperli gorzołki. Dostowali eszcze aji sztrajchowane wajca a po kónsku murzina. Jak było na polu szpatnie, abo fest zima, to sie gichało dziołuchy w chałupie. Trzeja było ogichać aji gaździnóm, coby była cały rok zdrowo, a coby gazdowi przi blasze nie schudła. Ludzie wierzili, że jak we śmiergust we dwiyrzach piyrszy stanie młody synek, to sie bydzie cały rok darzić.**



**Bywało aji tak, że po śmierguście dziołucha zaczła mówić ze synkiym a potym se z nim galaniła, bo sie prawiło, że chłapiec, kiery piyrszy dziołucho ogicho we śmiergust sie z nióm ożyni. W Brynnej a w Istebnej syncy prali dziołuchy słodkim strómkiym – trzcinóm cukrowóm, a za to óny musiały w aryndzie jim poloć po sztamperlu gorzołki. Za to jim syncy dowali ty gałónzki, kiere mógły zjeść. Nejwiyncyj śmiergustników szło do chałup, w kierych bywały nejszwarniejsze dziołuchy, ale każdo młodo baba we śmiergust była dycki ogichano wodóm, tóż sie nie musiała starać, że bydzie miała suche oblyczki. Przi śmierguście było dycki kupa krawalu, bo dziołuchy kwiczały, góniły po izbach, kole chałupy a wszyndzi było nagichane wody, tóż gaździno była kapke nasrano, ale takowny był zwyk a tradycyj, tóż darmo – hander dóma je dość. Jako mały synek dycki**

**my chodzowali s Fotrym po śmierguście. Było pore chałup na dziedzinie, kany bywały dziołuchy a paniczki, kiere trzeja było aspóń kapke postrzikać wodóm. W jednej kapsie żech mioł dycki takowne plastikowe wajco a w drugij wode z perfumym, kiery szumnie wónioł. Dziołuchy żech gichoł tym wajcym, a jak chybiło wody, to dycki jóm szło nabrać z kranu. Ale starsze paniczki a stare ciotki też przeca trzeja było poloć ale opaternie, coby potym na drugi dziyń ni miały rymy. Tóż dycki żech jich kapke poloł tóm drugóm flaszeczkóm z wóniawym parfumym. Za to, żech prziszoł po śmierguście dostołech od dziołuch bómbóny, od paniczek jakisik grejcar a mój Foter dycki sztamperle gorzołki. Wieczór pamiyntóm, że sie szło na muzyke, na kieróm sie prawiło śmiergustówka. Hań downij po śmierguście we wtorek był babski gniyw, abo babski śmiergust – wtynczas to dziołucho a paniczki gichały wodóm chłopów a chłapców, ale yny tych s kierymi bywały na każdo w chałupie.**

**Goiczek zielóny, szumnie przistrojóny…**

**Eszcze do dzisia na Cieszyńskij Ziymi je takowno tradycyj, że we śmiergust a potym eszcze we wtorek młode dziołuchy a małe dziołuszki chodzóm po dziedzinie z goiczkiym. Goiczek to je strómek, szumnie przistrojóny maszkami, zwónkami a wajcami - w tym wszystkim je żywot a siła. Ludzie wierzili, że to je jor, kiery prziszoł na świat, a że uż zima poszła precz. Dziołuchy chodzowały a eszcze fórt chodzóm z goiczkiym po chałupach a śpiywajóm szumne pieśniczki. Za to dostowały bómbóny, kónsek buchty, kołocz a wajca, aji ty sztrajchowane. W pieśniczkach winszowały gazdowi a gaździnej, coby sie jim darziło, mnożyło, coby byli zdrowi a ziymeczka dała szumnóm urode. Bo wiyncyj nic ludzie przeca do szczyńścio nie potrzebowali. Ludzie w chałupie, do kierej prziszły goiczorki byli fest radzi, bo wiedzieli a aji w to wierzili, że sie jim bydzie darzić. Dziołuszki miały wiónki na głowie, a dycki chodziły we wałaszkach, szumnie wypyrczóne, bo przeca jak goiczek był pieknie przistrojóny, to óny też musiały. W goiczku wszystko miało jakómsik symbolikę. Zielóny strómek to je żywot, jor a przirodа, kiero sie pómału budzi. Farbiste maszki pokazywały ludzióm, że sie uż kóńczy zima a zaczyno sie jor. Zima przeca je bioło, czorno abo ćmawo a maszki, kiere sóm na goiczku majóm rostomajte farby – żółte, czyrwióne, zielóne, abo modre. Hań downij goiczorki były yny trzi. Jedna dzier-żała goiczek, a dwie śpiywały rostomajte pieśniczki. Baji takownóm:**

**Prziszli my tu prziszli, pod wasze okiynko,**
**Coby was posdrowić szykowno gaździnko ,**
**Goiczek zielóny, szumnie przistrojóny.**

**A na tym goiczku sztrajchowane wajca,**
**Sóm też tam dziołuszki szykowne do tańca,**
**Goiczek zielóny, szumnie przistrojóny.**

**Siedzóm se gaździnka na małym stołeczku,**
**Piastujóm dziecióntko w biołym zogłoweczku,**
**Goiczek zielóny, szumnie przistrojóny.**

**Zdało sie nóm zdało, że w polu gorało,**
**A to gaździneczce liczko zakwitało,**
**Goiczek zielóny szumnie przistrojóny.**

**Zdało sie nóm zdało, że sie w polu mroczy,**
**A to gazdoszkowi czerniły sie oczy,**
**Goiczek zielóny szumnie przistrojóny.**

**Dejcie wy nóm dejcie, co nóm dać i chcecie,**
**Bo trzeja iść dali, dobrze o tym wiycie,**
**Goiczek zielóny, szumnie przistrojóny.**

**Skiyl sie wziyna ta tradycyj chodzynio s goiczkiym? Ponikierzi wyszpekulyrowali, że od świyntych gojów, kiere Słowianie robii po lasach. W tych gojach rzykali do swojich bogów, a wierzili, że w nich bywajóm rostomajte duchy. Dycki jak sie robiło takowny goj, to trzeja było obynść plac, kany mioł być, a tyn plac obchodzało sie z gałónzkami w packach. Goiczek je od słowa goj a goj to je mały lasek. Jak goiczorki przidóm pod wasze dwiyrze, abo po okno,a szumnie zaśpiywajóm, to sie Wóm bydzie na isto darzić. Dejcie jim co mocie nejlepszego w chałupie, bo sóm tego worce. Z goiczkiym dziołuchy chodzowały eszcze na Zielóne Świóntki a w piyrszych dniach moja, kiej sie stawiało słupy majowe, ale o tym Wóm napiszym nieskorzi.**

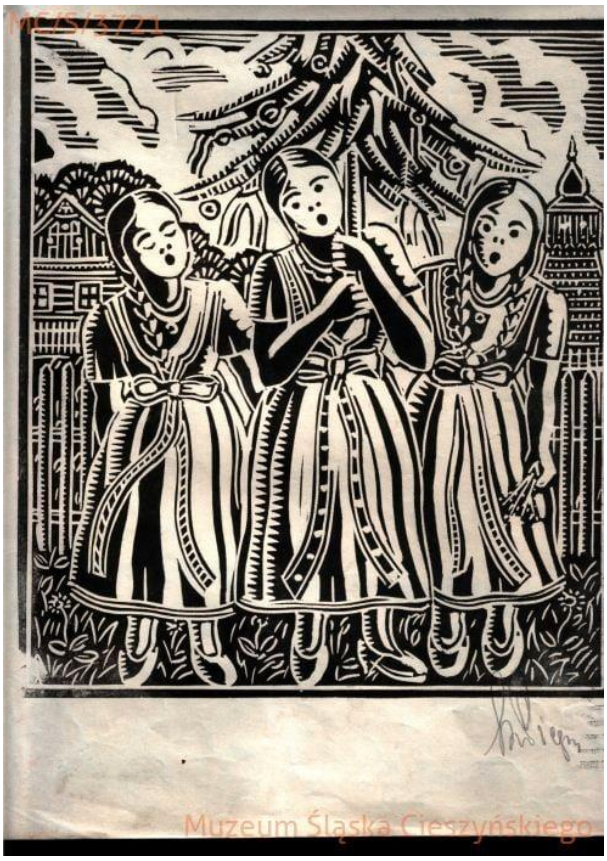
Muzeum Śląska Cieszyńskiego

**Śpiywani**

**Spóminocie se, kiej żeście ostatni roz śpiywali? Ale nie w kościele, bo tam sie śpiywo yny wtynczas, jak farorz, abo organista ludzióm koże. Kiej żeście se zaśpiywali tak od siebie, jakómsik pieśniczke, kiero za wami drepsiła dłógszy czas? Ludzie przestali śpiywać po chałupach, a przeca kiejsi sie śpiywało wiyncyj, bo sie prawiło, że w chałupie, w kierej sie śpiywo bywajóm dobrzi ludzie, bo snoci źli ludzie nie śpiywajóm wubec. Pieśniczki były na Cieszyńskij Ziymi jak rzykani do Pón Bóczka, bo przeca nasze Starki dycki rano śpiywały o zorzach, kiere stowajóm, jak yny sie zaczyno dziyń. W pieśniczkach ludzie se spóminali całe swoji żywobyci. Baji gaździno jak stoła przi blasze a warziła obiod, to se śpiywała o galanie, kierego miała niż zaczła mówić ze swojim chłopym. Tyn synek był szwarny a chodził ku nij, ale óna go nie chciała, bo tańcowoł ze wszystkimi dziołuchami na muzykach, a nie poradził se wybrać jednej, z kieróm bydzie galanił. A gazda, jak szoł do chlywa odbywać, to se zaśpiywoł o kóńczyckich godzinach, kiere smutno bijóm, a rozłónczajóm go z jego miłóm, ale przeca przidzie takowny czas, że sie ożyni. A ożynił sie, kapke nieskoro ale dycki, a dobrze zrobił, bo dostoł szykownóm babe. Bo przeca sie prawiło dycki: za długi czakani, dobre śniodani. A chłopi w aryndzie jak popili to śpiywali o babach, z kierymi majóm**

**same kurowody, bo jim wypiły wino, kiere se kozali naloć. Kupa pieśniczek sie śpiywało przi gorzołce, bo jak człowiek wypije, to sie mu gymba zaczyno bar-ży otwiyrać. Ale nejwiyncyj sie śpiywało jak sie zeszły pospołu paniczki, baji na szkubaczkach. Pomiyndzy nimi była dycki jedna baba, kiero prawiła: „tóż baby, a terazy se zaśpiywejmy to a to". A óny śpiywały, o marnym świecie a szwarnych synkach, kierzi jich kiejsi odeszli, abo aji o kóńczyckim mostku, kiery sie ugibo. Bo przeca w każdej pieśniczce je móndrość, je jakosik filozofija żywota, kiery przeogrómnie wartko gzuje. Kupa pieśniczek se śpiywały młode dziołuchy, kiere eszcze nie miały galanów, ale uż sie jim chłapcy podobali, jednako jakosik sie fórt nie poradziły wydać. Możne chciały tymi pieśniczkami jakigosik chłapca zaczarować, coby zaczón z nimi mówić. A ty, kiere uż galanów miały, to śpiywały o miłości, a o tym że jich majóm fest rade. Starodowne pieśniczki śpiywały Matki dzieckóm, a Starki wnukóm. Śpiywali se chłopi, jak szli siyc trowke na miedze, a baby sioły jarziny na zogródce, bo każdo pieśniczka była o czymsikej, o tym co kiejsi ludzie robili, a jako żyli na Cieszyńskij Ziymi. Roz sie śpiywało wartko, a inkszy roz pómału, zoleżało esi w pieśniczce była radość, lebo smutek. Ale pieśniczka miała dycki ludzi kludzić ku sobie, coby byli pospołu, po kupie. Bo jak se zaśpiywały baby a chłopi pospołu, to przeca jak baji gdosik na kogosik był nasrany, to mu przeszło, a kiej sie synek podziwoł na dziołuche przi szumnej pieśniczce, to uwidzioł jaki mo piekne lica, a zaczón ji przać. Na Cieszyńskij Ziymi było dycki eszcze tak, że sie śpiywało po robocie. Jak uż siano było w sómsieku, a obili w miyszkach, to pieśniczki lepszy wylazowały z gymby, bo choć ludzie byli utropióni, to dycki eszcze mieli siłe, coby pośpiywać . Pieśniczka na Cieszyńskij Ziymi dycki była jak rzykani. W chałupie, kierej sie śpiywo sie dycki darzi, a ludzie majóm sie radzi. Pieśniczka to je nasze żywobyci a naszo śmierć. Ale pokiej żyjymy, mieli by my śpiywać, jako poradzymy, jedyn lepszy a inkszy gorszy. Poczytejcie se pyty cieszyński pieśniczki. Choć nie bydziecie umieć jich zaspiywać, to uwidzicie wiela w nich je móndrości tych, kierzi byli tukej przed nami. A melodyje do nich nie musicie znać, bo żywot jóm sóm Wóm zaśpiywo.**




**Pore pogodek a bojek z Cieszyńskij Ziymi**

**Jako utopiec wachowoł gazdowej chałupy**

**Hań downij we Strumiyniu bywoł gazda, kiery mioł dóma oswojónego utopca. Cały dziyń tyn utopiec siedzioł w chałupie za kachlokiym, a w nocy dycki hópnył do gazdowego stawu a ty stawy gazda mioł trzi. Jednego razu, jak gazda robił na gróncie to przyszli Cygóni a okradli jego chałupe. Jak uż mieli wylazować z miyszkami nafilowanymi rostomajtymi wiecami, we dwiyrzach gdosik stanył jakisik wielkucny chłop a jich zastawił. Dziepro jak wszystko wrócili spadki a dali tam, kany każdo wiec patrzi, to mógli dziepro iść precz. Tak utopiec wachowoł gazdowej chałupy.**

**O starucnym młynie**

**W jednej dziedzinie we starym młynie przeogrómnie straszyło. Wszyscy, kierzi w tej dziedzinie bywali o tym wiedzieli. Każdóm noc tam sie robiły takowne wieca, że żodyn nie chcioł tam wlazować, ani aji teryndy kole tego młyna drepsić. Bywała tam wdowa po młynorzu, kiery umrził jakisi czas tymu. Żyła sama, żodyn ji nie chcioł pómóc, tóż młyn coroz bar-ży niszczoł. Prógowała pytać ludzi na dziedzinie, coby ji pómógli z tymi straszydłami, ale wszyscy sie fest boli. Roz przez dziedzine szoł młody chłapiec, kiery w żodne buboki a straszydła nie wierził. Przszoł do młyna a pytoł wdowe, esi może tukej zustać na noc, bo uż ni mo siły dalij wandrować. Baba sie zgodziła, ale mu hned rzekła, że we młynie straszy. Synek miasto sie poboć, był fest ciekawy, co sie to w nocy tukej robi. Przszła północ. Synek siedzioł na sztokerli, a czytoł ksiónżke. Naroz cosik zaczło prać do dwiyrzi. „Gdo klupie niech wlezie" – ryknół chłapiec. A tam z drugij strony jakisi głos prawi: „Odewrz ty dwiyrze!". Synek zaś ryknył, że ón też sóm tukej wloz, a fórt siedzioł na sztokerli. Dwiyrze sie odewrziły a stanył w nim gdosi cały obleczóny w czorne lónty. Wloz do postrzodka, a w packach dzier-żoł miech grejcarów. Potym wysuł ty grejcary na dłaszke a rozdzielił jich na trzi czynści. O jednej ta zjawa poszła precz a z nióm aji grejcary. Rano synek o tym wszystkim powyrzóndzoł babie młynorza a óna go pytała, coby z nióm eszcze kapke pobył. Drugij a trzecij nocy sie robiło ganc to samo. Synek sie dziwoł na tóm zjawe a prawi: „Czymu fórt sujecie ty grejcary a bierecie jich yny z tej jednej kupki? Cosik sie mi zdo, że cyganicie!" Jak yny to rzyk, to z tej zjawy wyfórgnył gołómb a przerzóndził do chłapca: „Dziynka, żeś mie wybawił. Jak żech był tukej młynorzym, toch fórt cyganił ludzi. Tóż skyrs tego, żech musioł pokutować, pokiel gdosik mi nie rzeknie prowde do oczy. Dziynka, żeś mie wyratowoł a pyty naprow krziwdy, kiere żech zrobił. Dej ty grejcary na trzi rowne kupy. Jednóm dej chudobnym, drugóm dej moji babie a trzecióm se weź ty. Chłapiec zrobił tak, jako mu rzyk młynorz. Od tego czasu we starym młynie uż nie straszyło, a wdowie po młynorzu sie uż terazy lepszy żyło.**



**O potce utopcowych dziecek**

**Roz jedna dziołucha siykła trowe kole stawów. Naroz uwidziała hrubóm żabe a prawi do nij: „Uciekej tu stela żabo! Widzym, żeś je kotno, tóż nie chcym ci zrobić krziwdy. Jak sie okocisz, to przidym na krzciny twojich dziecek. Za pore dni jak zaś siykła trowe, to przszła ta żaba a chciała, coby dziołucha przszła na krzest jejich dziecek, jako obiecała. Dziołucha poszła za nióm nad stow a tam żaba sie zmiyniła w utopcowóm babe. Woda sie rozstómpiła a obie do nij wlazły. Tam dziołucha okrzciła dziecka utopculi, jako obiecała. Baba była fest rada, bo terazy ty dziecka nie bydóm przeca potympióne. Za to wkludziła dziołuche do izby a kozała ji pootwiyrać wszystki**

**szklónki. Jak to zrobiła, to z każdej wylecioł jedyn duch. Jak już ty uchy furgały były nad wodóm, to podziynkowały dziołusze, bo to były dusze ludzi, kierych utopiec zabił ze zowiści, że ludzie mogóm być zbawiyni, a ón ni.**

**O Pusteckim, kiery uratowoł hawiyrza.**

**Było to hań downij na jednej szachcie kole Frysztota. Jedyn hawiyrz robił na szachcie – jeździł na maszynce, kiero ciónгła wózki z wónglim. Naroz sie dziwo, a gdosik wlecioł na glajzy, świyci lampóm a na niego a kiwie packóm. Hawiyrz zastawił maszynke, a poszeł sie podziwać, co sie stało. Na glajzach jednako żodnego nie uwidzioł. Tak sie eszcze stało pore razy, tóż chłop sie nasroł a zaryczoł: „Ni móm czasu, muszym już jechać!", a už wiyncyj sie nie zastawił. Jednego razu usłyszoł za sobóm jak gdosik strasznie ryczy – to był tyn chłop z lampóm. Hawiyrz se pomyśloł, że na isto go pojeździł wózek z wónglim. Fest sie wylynkoł a hópnół z maszynki, coby go ratować, jednako żodnego pod kołami nie uwidzioł. Chłop chwile stoł, porozglóndoł sie dokoła a wrócił sie spadki do maszynki. Jak yny siod, to przed nim sie zwaliła ściana wónglo. Kieby hawiyrz jechoł, a nie zastawił sie, to naozajst by go ta ściana zabiła. Wtynczas spokopił, że tyn chłop to był Pustecki, kiery mu uratowoł żywot. Przeca hawiyrze dycki se wyrzóndzali o duchu, kiery jim pómogo a czasym aji jich ratuje – to je tyn Pustecki.**

**Co rod jod jedyn strzigóń**

**W jednej familiji sie urodziła przeogrómnie szwarno dziołuszka. Była piekno jak obrozek, ale jak sie už rodziła, to jedna baba prawiła, że z dziołuszki urośnie strzigóń, kiery bydzie fest napalowoł ludzi. Jak dziołucha urosła, to sie stało tak, jako prawiła ta staro baba. Każdej nocy sie traciła z chałupy, skokała na ludzi a wyszkrobywała jim oczy, kiere fest rada jadła. Przeogrómnie kupa ludzi na dziedzinie było ślepych. Zdało sie, że na tego strzigónia nie bydzie rady, bo żodyn nie wiedzioł jako sie przed nim uchrónić. O strzigóniu sie dowiedzioł jedyn ślepy farorz, kiery se uznoł, że i tak už nic nie widzi, tóż strzigóń mu nic nie zrobi . Poszoł w nocy na tóm ceste, kany strzigóń dycki gónił. Tyn, jak yny uwidzioł farorza, to hópnół na niego, coby mu wyszkrobać oczy, ale jak se wszynół że jich ni mo, to stanył a nie wiedzioł co mo robić. Wtynczas farorz poloł go świyncónóm wodóm, a strzigóń sie stracił w ziymi. Už wiyncyj ludzi nie napalowoł.**

**Jako baba sie chciała pozbyć chłopa**

**Jedna baba miała przeogrómnie przeciwnego chłopa, tóż fórt myślała, jako sie go pozbyć. Gdosik ji poradził, coby go fest kormić, a wtynczas sie stanie taki bachraty, że nie bydzie widzioł na oczy, a bydzie mógła se z nim robić co bydzie chcieć. Tóż dobre, baba tak zrobiła. Jak už chłop był fest bachraty, to go zakludziła nad stow, a prawi mu: „Stary, widzisz ty ryby we wodzie?". Nic nie widzioł, tóż baba go sturziła do wody. Ón jednako odskoczył, a óna sama wparziła do głymboczyny. Zaczła ryczeć o pómoc, ale chłop ji nie poradził wyciónгnónć, bo przeca nic nie widzioł, tóż ta baba sie utopiła.**

**Jako powstała dziedzina Chybi**

**Hań downij chłopi, kierzi służyli u wielkigo póna na grónтach, kiere terazy sóm tam, kany je dziedzina Chybi, szprajcli sie a nie chcieli už u niego robić. Tóż tyn pón sie nasroł, a chcioł zaloć ty grónty wodóm, tóż kozoł postawić wielkucnóm groble. Jak už ty grónty zaczli zalywać, to chybiło wody, tóż wielki pón nie poradził zaloć tego, co chcioł. A od tego czasu ty grónty ludzie zaczli mianować Chybi, bo tukej kiejsi wielkimu pónowi chybiło wody. Terazy tam je dziedzina.**

**Jako Skoczowianio dostali piónтek**

**Roz do Skoczowa mioł przijechać sóm cysorz, kiery obiecoł, że zrobi dlo nich jednóm wiec, kieróm bydóm chcieć. Tóż óni sie zeszli pospołu a dorzóndzili sie, że bydóm cysorza pytać, coby w każdy pióntek we Skoczowie móg być torg. Napisali to na archu papióru a cysorzowi go mioł dać fojt Skoczowa. Fojt se kupił nowy ancug a bótki, bo przeca mioł stanónć przed cysorzym. Jednako jak już szoł do cysarskij kolasy to zakopnył o kamiyń, chlasnół na ziym, a tyn arch papióru sie cały zamoczoł we wodzie, bo fojt rypsnół do kałuży. Nie było już czasu, coby pisać na nowo na papiórze tego, co Skoczowianio chcieli od cysorza, tóż fojt mu to musioł rzyc. Jak ku niymu prziszoł, to sie fest wylynkoł a prawi: „Nejjaśniejszy Pónie, my Skoczowianio by chcieli mieć w każdym tydniu pióntek…" Cysorz sie zgodził, tóż do dzisia Skoczów mo w każdym tydniu…pióntek.**

**Murzin...**

**Jakosik łóńskigo roku, profesorzi z Rady Jynzyka Polskigo wyszpekulyrowali, że lepszy je nie prawić "murzyn" na chłopa, kiery je czorny jako wóngli od szłapów aż po głowe. Tak samo lepszy nie prawić "murzynka" na babe tego czornego chłopa, bo sie mogóm oba na nas nasmolić. Tóż dobre to na wórszt w buchcie też by sie nie śmiało prawić "murzyn" ale baji: "kiełbasa w cieście". Wiycie rostomili Tustelocy, dobrze że u nas na Cieszyńskij Ziymi ni ma takownej rady, bo by mie fest nasrali, kieby baji wyszpekulyrowali, że tak by sie miało prawić a nie inakszy. Borocy ci, co po polsku rzóndzóm na każdo, bo terazy muszóm na czornego chłopa wymyślić jakisik nowe słowo, a na wórszt w buchcie też. Ci profesorzi z Rady Jynzyka Polskigo co chwile cosik nowego poradzóm nónść. Jo wiym, że każdy jynzyk, każdo rzecz fórt sie zmiynio, ale Pón Bóczku opatruj, coby mi gdosik prawił, jako móm rzóndzić. Ale ci wysztudyrowani panoczkowie isto zapómnieli, że na Cieszyńskij Ziymi żyjóm Tustelocy, kierzi jak uwidzóm czornego chłopa, to prawióm murzin, a jak jedzóm wórszt w buchcie, to też tymu prawióm murzin. Nó, a jak uwidzóm czornóm paniczke, to prawióm murzinka. Widzicie jedna litera nas uchróniła przed Radóm Jynzyka Polskigo. Nic se nie róbcie z tego, co tam we Warszawie na Nowym Świecie wymyślajóm. Dali możecie prawić murzin, a żodyn was za to nie bydzie sekirowoł. Jo bych był w tej radzie, to bych sie raczy staroł, że do polskigo jynzyka sie styrko coroz wiyncyj słów z angielskigo, a nie jakimsikej murzinym. Ale dycki przeca je tak, że lepszy patrzić czegosik, co ludzie wartko chycóm, jako czegosikej, na co ludzie ani sie nie podziwajóm. Czymu sie ci profesorzi nie starajóm, że sie prawi "online" a ni baji dóma, że sie prawi "influencerka" a ni baji: paniczka, kiero prawi inkszym, jako sie co mo robić. Czymu sie nie starajóm, że sie prawi " hejter" a ni baji: gdosik, gdo kómusik ubliżo". Dejcie pokój murzinowi, to je piekne słowo a żodyn sie nie pogniywo, że sie go rzóndzi. Jedna przestawióno litera: i miasto y nas uchróniła przed Warszawiokami, tóż fórt mogymy jeść murzina a aji z murzinym sie kamracić. I wiycie co Wóm rzeknym: tak było, je a bydzie i fertig. Eszcze jedno, nie dowejcie pyty żodnymu z tej Rady Jynzyka Polskigo słownika naszej cieszyńskij rzeczy, bo eszcze wymyślóm jakómsik Rade Cieszyńskij Rzeczy, a tego už naozajst żodyn Tustelok nie zdzier-ży a gor jo. A gdo wyrzóndzo po polsku a mu je żol tego słowa "murzyn" to niech sie uczy naszej cieszyńskij rzeczy, w kierej murzin fórt sie prawi a prawić bydzie. A eszcze Wóm rzeknym takowóm srande už ganc na kóniec, że nie jedyn murzin by murzina zjod, gor we Wielkanoc.**





**Zwiyrze a człowiek**

**Na dziedzinach kole Cieszyna a aji w goraliji ludzie dycki mieli w chałupach a kole nich jakisik zwierzynta. Bo sie przeca prawiło, że swoji je o wiela lepsze, jako to co sie kupi za grejcary w magacynie. Człowiek aspóń wiy, co wciepuje do bachorza. Ale niż sie cosik zjadło, to trzeja było to chować, kole tego drepsić a odbywać. Jak sie miało jakómsik gowiydź abo bydło we chlywie, to człowiek ni mioł od tego orlaubu, bo przeca jako rzyc krowie, abo barónowi, że dzisio nie dostanie pożrać, abo sie go jich nie wykludzi na pole? Myślym, że że by sie na nas dziwały jak na gupieloków. Kupa chałup na Cieszyńskij Ziymi było stawianych tak, że ze siyni, abo z gónku se wlazowało do waszkuchnie, abo do chlywa. Skyrs tego gazda a gaździno nie musiała ani na pole wylazowac, bo wszystko mieli po kupie. A kiejsi zwierzynta sie brało aji do chałupy. Spóminocie se isto, jak sie wykluły kurzóntka, to sie jich brało do kuchynie do papiórzanej kiśniczki a zapolało sie jim żarówke, przi kierej sie grzoły. To samo jak sie ulóngły trusioki, kaczyce, abo liwy. Abo jak sie krowa miała cielić, to gazda se wzión słómy a szoł na noc leżeć do chlywa coby wachować, kieby sie zaczło cosik robić. Tak samo jak sie locha miała prosić, to też nieroz było tak, że sie we chlywie spało. Bo ludzie wiedzieli, że od tych zwierzónt zoleży jejich żywobyci, że jak sie krowa ocieli, to bydzie mieć mlyko, a z cieloka urośnie szumny byk, kierego pójdzie przedać. A babućki jak były szykowne a żrały, to gaździno sie radowała, że do roka zaś bydzie zabijaczka. Dycki człowiek a zwiyrze se cosik dowali jedyn drugimu. Starzik mi wyrzóndzoł, że kiejsi jak było we chlywie fest zima, to sie cieloki a cycoki brało aji do chałupy baji do siyni, coby boroczki nie zmarzły. A nie była to żodno gańba, bo wiela razy było tak, że z tego cieloka urosła krowa a kormiła mlyczkiym całóm familije. Wiela razy było tak, że krowa była jako pies, bo stykło jóm spuścić z kulika a óna uż sama leciała do chlywa, a jak sie ji rzekło "na swe" to wiedziała, kany iść. A baji jak gdosik mioł przi chałupie liwy, to uż nie musioł mieć psa, bo jak uwidziały kogosik cudzego, to narobiły takigo krawalu, że wszyscy wiedzieli co sie robi. Wiela razy było tak, że sie zwiyrze tak skamraciło z gazdóm, abo z gaździnóm, że go było żol zabijać. Tóż pamiyntóm kaczora, kiery żył dziesiynć roków, kure, kiero wlazowała do kuchynie, abo baróna u ciotki, kiery poszoł "na pyndzyj" a też dożył kupa roków, bo drepsił za ujcym jako pies. Zwiyrze a człowiek na Cieszyńskij Ziymi nigdy jedno bez drugigo nie poradziło żyć. Dzisio po dziedzinach uż je mało kur, babuci, abo krów - wiyncyj je psów a kocurów, ale dycki o jednym muszymy pamiyntać - zwiyrze trzeja mieć w zocy, bo go przeca stworził tyn sóm Pón Bóczek, kiery nas ulepił. Małe kurzóntko, lebo wielkucno krowa, były dlo gazdy a gaździnej jednako ważne, bo wajcami a mlykiym sie szło kiejsi wyżywić. Ale ludzie sie nie dziwali na gowiydź a bydło yny jako na jodło. Wiedzieli, że to je dar od Pón Bóczka, a że to sóm żywe stworzynia, kiere muszóm opatrować. Bo przeca, gdo ni mo w zocy zwierzyncia, tyn nie bydzie mioł w zocy ani drugigo człowieka.**



**Patyki w dzichcie**

**Gdo eszcze chodzi na patyki do lasa? Dzisio isto żodyn, bo przeca se wszyscy pokupili takowne piece, z kierych snoci nie wylazuje żodyn dym, a styknie prziciść jedyn knefel, coby mieć dóma ciepło. Hań downij ludzie jak sie rychtowali do zimy, to musieli se narychtować jedyn corek drzewa a drugi corek wónglo. Bo do kachloka a potym do cyntralnioka sie musiało naciepać, coby baji w mrozy szło w izbie wysiedzieć. Ale jak sie kóńczyła zima a zaczynoł pómału jor, to w corku było pore kónsków a na polu fórt było chłódno. Wtynczas gazda, abo gaździno szła zbiyrać patyki kole chałupy. Gdo mioł blisko las, to se nazbiyroł gałynzi, kiere pospadowały ze strómów a przismyczył jich ku chałupie. Stykło jakigosik chebzio nazbiyrać a chynónć to pod blache, coby w całej chałupie było ciepło. Spóminóm se, że jak sie szło po patyki, to sie dycki brało dzichte. Dzichta to był wielkucny kónsek celtu, w kierym sie nosiło siano, słóme, trowe a aji patyki do hajcowanio. Czym wiyncyj sie do takownej dzichty patyków a gałynzi nastyrkało tym lepszy, bo nie trzeja było tela razy drepsić do lasa. Hań downij po lasach nie leżało tela gałynzi jako terazy. Ludie wszystko wyzbiyrali a ciepali pod blache, bo prawili, że nic sie nie śmi zmarnować. Mieli recht, bo dzisio po lasach je tela gałynzi a tela karkoszek, kierych żodyn nie zbiyro a wszystko to kiejsi i tak zgnije miasto by to ludzie ciepli do kachloka. Ale takowny je terazy świat, darmo. Ale eszcze jak se spóminóm, to baji staro ciotka se prziniósła ty patyki z lasa, a potym stary ujec jich na gnotku pociupoł, coby wlazły pod blache. Z tych kónsków szło uwarzić obiod a aji było w izbach ciepło. Z kumina sie fachlowało a wóniało po zogrodzie bo kiejsi sie jodła nie przedowało w plastikach w magacynie, jako terazy, tóż jak sie cosik hajcowało, to yny papiór, drzewo, lebo wóngli. Patyki w lesie zbiyrały gor starsze paniczki, tóż se dycki spóminóm jak żech był mały, że mi Mama straszyli Babóm Jagóm. Dycki my chodzowali przez las do ciotki Malki. Roz jak my do nij szli, to Mama na nas fórt ryczała, bo my byli przeciwni. Naroz my uwidzieli jakómsik starke, kiero zbiyrała w lesie patyki, tóż nas postraszyła, że to je Baba Jaga, kiero dziecka drapie do chałupy a potym jich jy. jak nóm to rzekła, to my uż byli ganc po cichu, a jak my prziszli do ciotki Malki, to ujec uż patykami przikłodoł pod blache, a ogiyń tańcowoł po ścianach. Eszcze do niedowna każdóm karkoszke, każdóm gałynź a patyk sie spoliło w cyntralnioku, lebo pod blachóm. Dzisio sie to biere a miele, abo dowo kómusik, gdo to eszcze poradzi spolić. Jednako coroz miyni je takownych chałup, kany lza wciepać do pieca kónski drzewa, kiere sie nóndzie na zogrodzie, abo w lesie. Ale jak mocie aji w nowych chałupach kóminek, to wylyźcie na pole a podziwejcie sie dokoła, pod strómami, esi nie leżóm jakisi karkoszki. Jak jich chyniecie do ognia, to hned sie nimi ogrzejecie, yny jak bydziecie zbiyrać patyki w lesie to se dowejcie pozór, bo tam może drepsić Baba Jaga...**

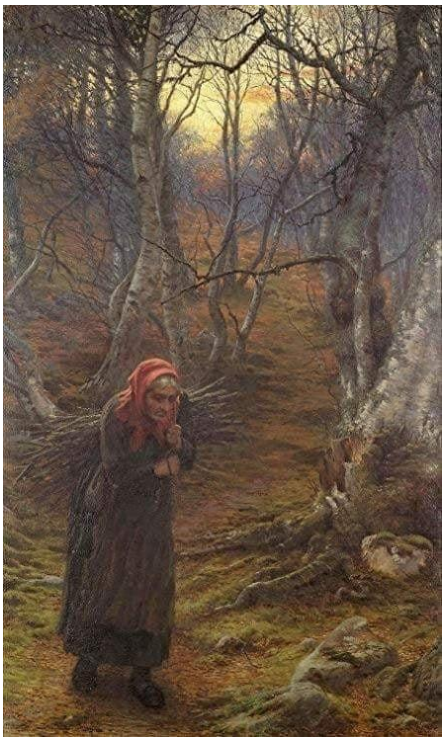

**Połednice**

**Isto każdy kiejsi słyszoł od Starzików o połednicach. Musieli se na nich dować pozór gor ci, kierzi robili na polu przez połednie. Jedni, kierzi jich widzieli, prawili że wyglóndały jak wielkucne chude baby, obleczóne w starucne oblyczki. Ponikiere połednice były snoci tak chude, że na nich były yny kości. Ale inksi prawili, że wyglóndały jak szwarne dziołuchy, kiere zwodzały chłopów, kierzi baji siykli obili przez połednie. Nejwiyncyj połednic wylazowało na świat, jak były źniwa, a poradziły sekirować chłopów, baby a aji dziecka. Dycki sie prawiło, coby nie stoć a nie robić na polu w lecie przez połednie, bo człowiek jak stoji na słónku, to sie mu może baji zatoczyć w głowie, abo może na niego prziść jakosik słabota. Połednie w hycu, to nie był dobry czas na robote, bo jak jako połednica uwidziała, że gdosik robi a sie tropi, leje sie z niego woda, lebo nie dej Boże je ożrały, to hned ku niymu leciała. Jak už na kogosik siadła, to go mógła polić jak pokrziwy, człowiekowi sie zaczło toczyć w głowie, a przichodziły na niego przeogrómne słaboty. Połednica poradziła aji udusić. Skyrs tego dycki sie prawiło, coby przez połednie raczy iść do chałupy, abo do ciyna pod stróm, bo idzie stracić zdrowi a aji żywot. Połednice rade drepsiły po polu przed szuderóm, a toczyły luft dokoła, tóż ludzie jak to widzieli, to prawii, że naozajst połednice na polu tańcujóm. Połednice to były snoci dusze dziołuch, kiere umrziły w tyn dziyń, kiej sie wydowały. Ale połednica to mógła być dusza każdej dziołuchy, kiero umrziła eszcze za swobody. Przed połednicómsie szło uchrónić - nie wylazować na pole na hyc przez połednie. Ponikierzi eszcze wierzili, że połednice poradzóm drapnónć dziecio a wrazić go do biołego miecha. Skyrs tego, trzeja było dować pozór coby dziecka sie nie bawulkały na kraju pola przi linijach. Inksi zaś widzieli jak kole połednic chodziło siedym czornych psów, a óny same miały czyrwióne oczy a dlugi czyrwióny jynzyk. Byli ludzie kierzi z połednicami aji snoci wyrzóndzali, a prawili że sie sie jich pytały o rostomajte wieca a podle tego jak odpowiedzieli, to jim dowała pokój, abo jich dali sekirowała. Na Cieszyńskij Ziymi sie wierziło, że połednice to sóm siostry nocznic. Wiela razy było tak, że połednica pojscała chłopów, kierzi spoczywali przez połednie w ciyniu pod strómym. Baji mój stary ujec mi wyrzóndzoł, że poszoł roz jak był hyc se legnónć pod stróm spocznónć od roboty a obudził sie calućki mokry - na isto go połednica ta beskuryja pojscała.**




**Stróm a chałupa – dwo kamraci**

**Kiejsi hań downij stróm a chałupa to byli kamraci. Dycki jak sie stawiało chałupe to hned kole nij, aji jak eszcze nie była gotowo, sie sadziło młode strómki. Gazda z gaździnóm, abo Starka ze Starzikiym szli a wrazili do ziymie cosik, co potym nieskorzi urosło a całóm chałupe przikryło, ale na to trzeja było czasu. Jak už stróm urosnół wielkucny, to dycki Starka wyrzóndzała wnukóm, że go sadziła jak jejich Mama sie urodziła. Na Cieszyńskij Ziymi dycki było tak, że stróm kole chałupy musioł być. Ludzie prawili, że strómy chrónióm dach prociw wiatróm, a to była prowda, bo małymi**

**strómkami wiater szkuboł jako chcioł, ale wielkimi strómami to uż tak nie poradził gibać. Óny go poradziły zastawić, coby chałupie nie zrobił szkody, choć ogiboł gałynziami, piskoł pomiyndzy liściami, ale strómu nie poradził złómać. Młode strómki kole chałupy sie sadziło aji skyrs tego, coby przeca były jakisik owoce: gruszki, jabka, śliwki, orzechy, abo wiśnie. Kiejsi nie było chałupy, kole kierej by nie nie było strómów, z kierych by sie nie targało jakigo owocu. Ale zoleżało to od miesiónca, bo nejprzód sie zbiyrało a targało jabka, potym gruszki a śliwki a na kóniec orzechy a jabka, kiere były zdrzałe dziepro na jesiyń. Strómy dowały ciyń, bo jak baji był hyc to dycki sie szło tam, kany słónko nie świyciło, a przez liści óno nie poradziło grzoć, bo ty liści go przeca zastawiały. Jak kiery mioł wielkucny stróm kole chałupy, to se pod nim postawił ławke, kole nij stół a poradziła se tukej siednónć cało familija. Niejedyn wieczór pospołu przerzóndzili. Pod stromym kansik za chałupóm dziołucho dała pusy synkowi, abo fantazyrowała kiery chłapiec ji bydzie przoł. Po strómach hópkały dycki małe ptoszki a sumnie śpiywały gazdowi a gaździnej jak prziszli urobióni z pola. Każdy stróm kole chałupy to była radość jak sie na nim puściły kwiotki, bo pszczoły miały z czego zbiyrać na miód, a jak cały sie zazielynił a kwiotkami obsuł, to każdy wiedzioł, że prziszoł jor. Chałupa we strómach przez lato żyła a pospołu z nimi. Óny jóm chrónily prociw sumeryjóm, a familija, kiero w nij bywała miała jich dycki w zocy. Na jesiyń, jak liści zaczły spadować na ziym, to ludzie jich grabili, zbiyrali a ścielili nimi bydłu we chlywie. Kaj jako gałynź była sucho, abo sie fest rozrosła, to sie jóm rzazało, coby jednako nie ubliżyć strómowi. Kany jako karkoszka leżała na ziymi, to sie jóm brało a łómało. Wiela razy było jadnako tak, że stróm był uż tak stary, że go trzeja było ganc urzazać bo baji zaczón schnónć. Wtynczas nejbar-ży wystoł tyn, gdo go sadził - Starzik, abo Starka, bo przeca tyn stróm sadzili jako młody strómek a terazy leży na ziymi , jako kónsek drzewa. Ale strómy kole chałupy rosły coroz wiynksze, tóż każdy wiedzioł, że każdy kónsek kiery sie z niego pociupie trefi pod blache, abo do kachloka. Jak w chałupie z tego kónska orzecha było ciepło a z poru gałónzek uherki z wyndzoka wyloz dym, to wóniało po całej dziedzinie. Stróm sie na was a na waszóm familije fórt dziwo. Wiela razy sie prawiło, że jabłónka, abo orzech nóm zaglóndo do okiyn, a to je prowda. Stróm a chałupa to sóm kamraci, dycki o tym pamiyntejcie. Jak stawiocie chałupe, to posodźcie aji strómy. Bydóm sie Wóm do okiyn dziwać, ale to co uwidzóm, kiejsi bydóm rzóndzić a szuszkać Waszym wnukóm. Yny óny muszóm chieć jich posłuchać. Stróm to je takowny nasz przociel, ale to je gor kamrat naszej chałupy, bo óna bez strómów je sago, stoji sama a dziwo sie na strómy w lesie. Bez stróma je kole chałupy przeogrómnie otympnie.**



**Skiyl sie biere prowdziwe mlyko**

**Dzisio mało gdo wiy, co to je mlyko, bo przeca to, kiere kupujymy w magacynie to je na isto jakosik pobiylóno woda, kiero wydzier-ży w szachtli fest długo, jak jóm wrazicie do lodówki. To kole tego prowdziwego mlyka naozajst ani nie stoło. To mlyko, na kiere idzie rzyc że to je naozajst mlyko, strziko z krowskigo wymiynio, ale o tym uż mało gdo pamiynto. Jako sie robiło to mlyko kiejsi hań downij? Tóż nejprzód sie krowa musiała czegosik nażrać. Na jor, w lecie, abo na jesiyń sie pasła na miedzy, ale jak yny jóm gazda przikludził do chlywa, to ji eszcze pod pysk doł liścio ze rzepy, abo aji jabłek, kiere miała fest rada. Yny z tymi jabkami trzeja se było dowac pozór, coby sie jich nie dało za kupa, bo wtynczas krowe mógło odymać. Dycki sie ji dowało amper z wodóm, coby sie napiła, wiela chciała. Spóminóm se, że w lecie poradziła wypić aji sześć, siedym amprów z wodóm a w zimie sie ji dowało ku tym eszcze obilo ze szrócioka. Rada wypiła aji pumyje, kiere sie zlywało w kuchyni jak sie myło garce. Choć były masne, to poradziła amper wylizać a eszcze chciała, taki to było fajnacki. Jak krowa sie uż nażrała a napiła, to sie za siebie dziwała, esi jóm gdosik przidzie podojić. Bo z telownego żranio a picio, sie zrobiło tela mlyka, że wiymiyń było pełne. Gaździno dycki wiedziała, kiej mo iść krowe podojić, ale musiała sie do tego przirychtować. Oblykła se ku tymu takowne oblyczki, coby jóm krowa poznała, bo wiela razy było tak, że miała na sobie jakisik dziwoki galoty, abo kabot a wtynczas krowa, sie na nióm szpatnie dziwała. Abo nie dej Boże, jakby sie popyrskała jakimsik perfumym, to też jak jóm krowa powóniała a yny forskła. Prawiło sie, ale nie wiym esi to je prowda, że krowa poradziła mlyko zastawić, jak uczuła cudzego człowieka. Tóż gaździno se oblykła kabot, abo jakle kieróm krowa znała, na głowe szatke a jakisik stare bótki. We chlywie w kóntku dycki miała jakómsik staróm ryczke, na kierej se mógła siednyć. Ale niż zaczła krowe dojić, to musiała odciepać krowińce, a dać krowie słómy. Dziepro wtynczas sie mógła chycić dojynio, choć wiela razy było tak, że jedna gaździno pytało drugóm, coby ji krowe podojiła, a z tym uż były kurowody, bo krowa uczuła cudzego. Ale jak sie ji pod pysk ciepło rzepe, abo baji liścio ze rzepy, to na tyn czas, kiej sie krowe dojiło, to baji stykło. Ale jednako fórt sie chwostym oganiała, bo wiedziała, że cosik tukej ni ma ganc tak, jako mo być.**

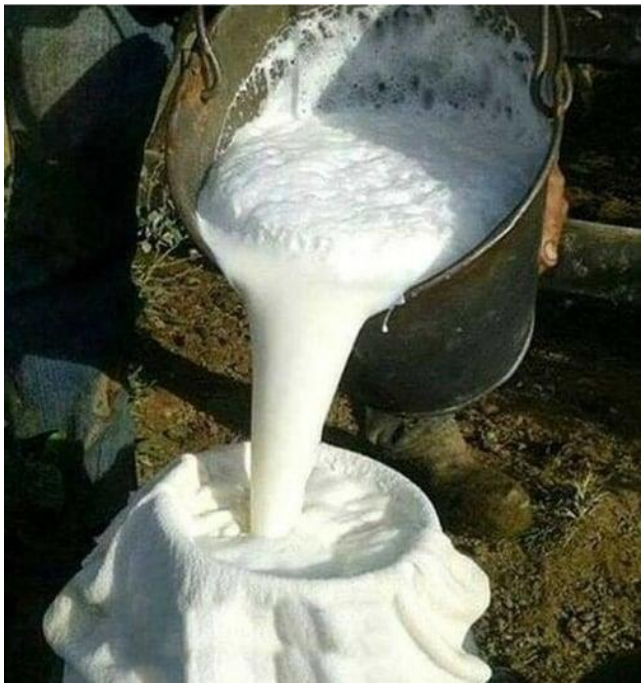

**Gażdzino, kieróm krowa znała też se musiała dycki oblyc szatke na glowe, bo zwiyrze odganiało chwostym muchy baji w lecie, jak jóm fest napalowały. Mlyko strzikało do ampra z cycków, kierych krowa mo sztyry. Z tego sie robiła na mlyku piana, kiero tak szuściła, jak szła dołu. Tyn go dojił kowe musioł se eszcze dować pozór, coby mu krowa nie wraziła rać do ampra, bo wiela razy było tak, że wtynczas całe mlyko poradziła wyloć. Jak sie krowe podojiło, to dycki se rada lygła, tóż trzeja było dować pozór, coby miała pod sobóm słóme, bo inakszy by se zamarasiła wymióna a**

**przeca zaś rano jóm trzeja podojić. Jak gdosik mioł cycoki, to jim cyrknół kapke mlyka do żranio. Przeca dycki sie prawiło, że babuć lepszy rośnie na krowskim mlyku. Amper ze świyżym mlykiym gaździno zaniósła do kuchyni, wziyna czystóm uciyrke a przecedziła go do wiynkszego garca. Taki mlyko sie wiela razy piło, bo przeca to nejprowdzisze je hned podojóne od krowy. Tóż tak to było. Krowe podojić to nigdy nie była żodno sranda, ale jak sie to uż podarziło, to dziecka go piły a każde miało bioły fus pod kinolym. A eszcze mlyczko od krowy musi wóniać krowóm, tóż jak se kupicie jakómsik biołóm wode, kiero przi mlyku ani nie stoła, a prawicie, że pijecie mlyko, to se to musicie powóniać esi to nie czuć krowóm. Ale coby wiedzieć, jako wónio krowa, to niech se każdy wlezie do chlywa. A esi mlyko, kiere pijecie wónio tym chlywym, to znaczy że naozajst pijecie prowdziwe mlyko a nie zabiylónóm wode.**

**Matka Ziymia**

**Dzisio na całym wielkucnym Świecie je świynto Matki Ziymi. Aspóń roz w roku se na nióm spóminómy, bo ji na każdo uż wubec ni mómy w zocy. A przeca kieby nie óna, to by nas nie było, ni mieli by my co jeść, kany spać a bywać. Ale o tym nie rozmyślómy, bo sie nóm zdo, że nóm to wszystko patrzi, że my sóm tukej Pónami na tym małym kónsku kamiynio, kiery wandruje po wielkucnym wszechświecie. Ale człowiek ni mo Ziymi w zocy, skyrs tego że uż z nióm stracił kóntakt. Gor w miastach kany sie ludzie odgrodzili od nij betónami. Ale na dziedzinach ni ma moc lepszy, bo uż mało gdo na zogródkach przi chałupie kopie, a miasto kopaczek mómy traktory - darmo, technologije idóm do przodku. Człowiek sie nie chce od ziymi zmazać, choć ze ziymie je wszystko jodło, kiere wciepuje do garca. Nauczyli my sie aji, że se mogymy z Matkóm Ziymióm nagrować, bo óna wszystko wydzier-ży, ale to ni ma prowda, bo kiejsi nas może pokorać, jako swoji przeciwne dziecka. Ale hań downij było ganc inakszy. Ludzie mieli ziymeczke fest w zocy, bo wiedzieli że óna jich żywi a dowo jim wszystko, co potrzebowali do żywobycio. Gazdowie jak szli sioć, to rzykali, coby uroda była szumno, a ponikierzi aji na nij lygali na posiote pole. Jak ziymeczka wóniała, kiej sie jóm orało, to cało familija wiedziała, że hned sie bydzie sioć zorka, z kierych urośnie obili a z niego bydzie chlyb. Wszystko było z tej ziymi od kierej gazda a gaździno mieli umazane rynce.**



**Ludzie wierzili, że Ziymia to je baba a w niebie bywo chłop. Ta baba sie mianowała Mokosz, abo Łada, a w niebie siedzioł Perun. Jak gazda oroł ziymie, a potym do nij suł zorka obilo, to sie prawiło, że to je tak, jak chłop z babóm legnie do legiera a potym sie urodzi dziecio. Ziymia je jak baba, bo**

**rodzi a dowo żywot. Słowianie jóm mieli fest w zocy, bo se nie poradzili wystawić żywota bez nij. Czym wiyncyj człowiek mo maszyn, a czym miyni sie od ziymeczki zamaże, tym bar-ży do nij mo reszpektu. Ludzie sie dzisio nie bojóm uż niczego, ani Pón Bóczka, kiery siedzi w niebie, ani naszej Matki Ziymi, ani aji tego co je pod ziymióm - diodłów a rostomajtych inkszych podciepów. Starzi ludzie dycki prawii, że eszcze przidóm takowne czasy, że ludzie se spómnóm na tóm ziymie, kiero wónio, jak sie do nij rynkóm pożgo. Spómnóm se na swojóm drugóm Matke, kiero jich opatruje, dowo jim wszystko, co mo nejlepsze, yny óni tego widzóm. Ze ziymie my sóm, a do ziymie idymy. Tóż dycki tego dwacatego drugigo kwietnia se muszymy spómnieć gdo my sóm na tej ziymi, kiero musi nóm wszystkim styknóć.**

**Wałasze na Cieszyńskij Ziymi**

**Piyrszy roz o tym, że Wałasze przidrepsili do Beskidów gdosik napisoł w szesnostym wieku, ale naozajst byli uż tukej w patnostym, abo we szternostym wieku. Byli to pastyrze, kierzi fórt wandrowali a jejich cały żywot sie toczył fórt dokoła kole owiec a kozów. Wszystko co umieli robić nejlepszy, to było chowali tych zwierząt, od hań downych czasów. Kany przyszli, to hned stawiali sałasze, tóż sie o nich prawiło, że majóm kulturym sałaśniczóm. Ale nie yny skyrs tego, sie tak prawiło, ale aji zwóli tego, że paśli przeogrómnie moc owiec na gróniach od jora aż do jesiynie. Na zime zwierzynta gnali do szopek, kiere stawiali z kamiyni abo z drzewa na gróniach, a prawili na nich, że to sóm zimarki. Wałasze przez zime bywali w chałupach, kiere stawiali w dolinach. Ale przeca ni mógli zapómnieć o swojich owcach, tóż każdy dziyń szli do zimarek a odbywali zwierzynta – dowali jim żrać suchej trowy, liści lebo smrekowe gałónzki. Z owiec mieli jodło – miynso, mlyko, syry, z wełny robili oblyczki a ze skóry bótki, na kiere sie prawi kyrpce. Wałaski deki a sztofy zaczły sie moc podobać ludzióm na Cieszyńskij Ziymi, tóż każdy jich chcioł mieć w chałupie. Wałasze mieli u siebie ludzi, kierzi nimi regirowali – wojewodów. Wojewoda dycki prawił, jako a kany sie majóm paść owce, tajlowoł ludzi do roboty a sóndził, jak sie Wałasze powadzili. Wojewoda dycki wszystko wyrzóndzoł za tych, kierymi regirowoł. Chodził do fojtów, grofów, burmistrzów a wszystko z nimi wyrzóndzoł. Wojewodowie na Cieszyńskij Ziymi siedzieli we Wiśle, Jabłónkowie a Ligotce Kameralnej. Wałasze, kierzi postawili swoji chałupy kole Cieszyna, hned poszli na torg a tam przedowali swoji wieca. Zaczli aji z Tustelokami sie coroz bar-ży kamracić a robić z nimi kszefty, bo baji pod kóniec szesnostego wieku przedowało sie uż na cieszyńskim torgu wałaski syry a w 1576 roku Zofija cera Słowika, Cieszynioczka se wziyna Wałacha. Grofowie z Cieszyna byli radzi, że Wałasze fórt szli na Cieszyńskóm Ziymie, bo stawiali swoji chałupy na takownych gróntach w goraliji kany żodyn nie chcioł bywać. Pokiyl Wałach se nie postawił chałupy a nie przirychtowoł gróntu, to nie musioł płacić grofowi żodnej dowki, ale jak uż zaczón gospodarzić to musioł płacić. A ty dowki były ganc wielki, bo baji w 1621 roku Wałasze, kierzi bywali w Brynnej dali grofowi godnie owiec a syrów. W połówce siedymnostego wieku w Beskidach było snoci dziesiynć tysiyncy wałaskich owiec a kole tysiónca krów. Wałasze sie nieskorzij pómału zaczli miyszać z Tustelokami. Stawiali chałupy, zaczli sioć obili, rzóndzić po naszymu a kupa z nich było wanielikami. A jacy byli Wałasze na każdo? Jak eszcze wandrowali po gróniach to w lecie pili gor żyntyce. Byli to fest silni ludzie, a poradzili kupa wydzier-żeć. Fórt jim wiater fukoł do gymby, słónko sie na nich opiyrało, a dycki żywobyciu mieli do kopca, bo żywot w goraliji nie ma lachki. Żyli blisko przyrody, tóż poradzili wiyncyj widzieć a słyszeć, jako inksi ludzie. Mało kiej byli nimocni, do szkoły nie chodzowali, ale poradzili dycki se jakosik pómóc a wiedzieli, że mogóm sie dziwać yny na siebie. Wszystkich ludzi mieli za rownych, dycki byli radzi, że gdosik przyszoł na nawszczywe. Poradzili sie chycić każdej roboty a nie mamrali jak żywot jim ciepoł kamiynie pod szłapy. Wiela Wałaszy je w nas, kierzi bywómy na Cieszyńskij Ziymi a tykej mómy jakisik swoji korzynie? Myślym, że w każdym cosik mało wiela a byłoby dobre, coby my naszli aspóń kapke Wałacha w samym sobie. Muszymy fórt pamiyntać, że Wałasze tukej bywali, a niechali nóm wielkucny kónsek swoji kultury, kieróm ze sobóm niyśli przez calućki Karpaty. Dzisio jak jakisi beskidzki górol zagro na gajdach, abo na trómbicie, to jego muzyka wandruje po gróniach a duchy Wałaszy zaczynajóm tańcować owiynzioka. Do dzisia owce sie pasóm na gróniach a pastyrze**

**robióm syry w sałaszach. Ci baczowie fórt dzier-żóm tóm wałaskóm materialnóm tradycyj, tóż jich miyjcie w zocy. Kupa wiecy do Beskidów przyniośli Wałasze, o kierych pamiyntejmy, bo bez nich by nie było naszej tustelańskij, bogatej kultury.**



**Alkoholik**

**Jozefowi dycki szmakowała gorzołka a piwo. Uż jak był młodym synkiym, to był rod jak mu Foter dali kapke warzónki do sztamperla polizać. Jako chłapiec jednako wubec nie chacharził, pómogoł Fotrowi przi gospodarce, wyuczył sie jako ślosorz a wszystko poradził sprawić. Yny fórt do tej gorzołki a do piwa go ciónglo, tóż jego Matka prawiła, że sie z tym podoł na Starzika. Ale nigdzi ostudy po dziedzinie nie robił, chodzowoł na muzyki z kamratami, ale dycki szoł spadki do chałupy krajuszkiym cesty, nigdy po przikopach. Potym zaczón mówić a galanić sie z Hankóm, kiero bywała na kopcu na drugij strónie dziedziny. Ożynili sie a Jozef sie do nij przekludził. Chycił dobróm robote we werku w Trzińcu a tam choćby chcioł to by sie napił, bo chłopi patrzili swoji roboty, ale po szychcie w gospodzie każdy wypił po dwa krygle piwa, gymbe utrził a drepsił ku chałupie. Jozef jako ślosorz był fest zrynczny chłop, poradził sprawować takowne wieca, kiere inksi nie umieli. Tóż ludzie go pytali po całej dziedzinie, coby sprawił baji zómek we dwiyrzach, jakómsik maszynke, abo baji szróciok. Za to mu wrazili do kapsy dycki jakisik grejcar, a eszcze mu pololi pore sztamperli gorzołki, bo sie prawiło że trzeja wypić jak sie cosik sprawi, coby sie to nie zrympoliło. Tóż Jozefek wiela razy prziszoł do chałupy uż pochytany, a jego baba Hanka uż na niego czakała ze smiatokiym we dwiyrzach, a nieroz mu aji wyr-żazała. Przed babóm mioł reszpekt, tóż jak baji dostoł od kogosik pół litra, to go musioł schować kansik do garaży, abo do szopki, tam kany Hanka nie wlazowała. Tak szły roki, dziecka uż kapke podrosły od ziymie a chłop fórt se cyckoł tóm gorzołke a piwo. Nie żeby moc, ale każdy dziyń musioł aspóń ty dwa piwa wypić a ku tymu ze trzi sztamperle. Uż to mioł tak wszystko wyszpekulyrowane, że Hanka nic nie wiedziała, ale dycki go wóniała wieczór a wiedziała że zaś mo nabrane na szłapy, ale uż na to nic nie prawiła. Wypłate ji całóm do chałupy przyniós, a to co se zarobił po chałupach to mu zustało w kapsie. Ni miała sie przi niymu źle. Ale jednego razu fojt na gminie wyszpekulyrowoł, że sie musi chycić za tych ożralców, co bywajóm po całej gminie. Każdo baba, kierej chłop chlastoł mógła prziść do becyrku a potym do chaupy prziszło pismo, że tyn a tyn sie mo zgłosić tam a tam do psychologa. Tóż Hanka też tam zaszła a za pore dni prziszoł dopis, że Jozef mo iść na becyrk, kany bydzie jakosik paniczka, kiero go snoci bydzie pytać, coby uż nie chlastoł. Chłop sie kapke boł, bo ta paniczka to była jakosik psycholog z Cieszyna, tóż nie wiedzioł co po nim bydzie chcieć. Tóż dobre zaszoł tam a tam sie dozwiedzioł od paniczki że je alkoholik. Jozef sie podropoł po głowie, a zaczón szpekulyrować, dyć przeca w piwie je alkoholu ze 6 procynt a w gorzołce 40, aji we szpyrytusie je**

**96, a to je wszystko alkohol pospołu z wodóm. Samego alkoholu naozajst nigdy nie pił. Jak se to wszystko do porzóndku w głowie poukłodoł, to tej paniczce psycholog prawi: "Wiycie co, jo alkoholu nie pijym, bo by mi pysk wyżrało, jo yny pijym gorzołke a piwo..".**

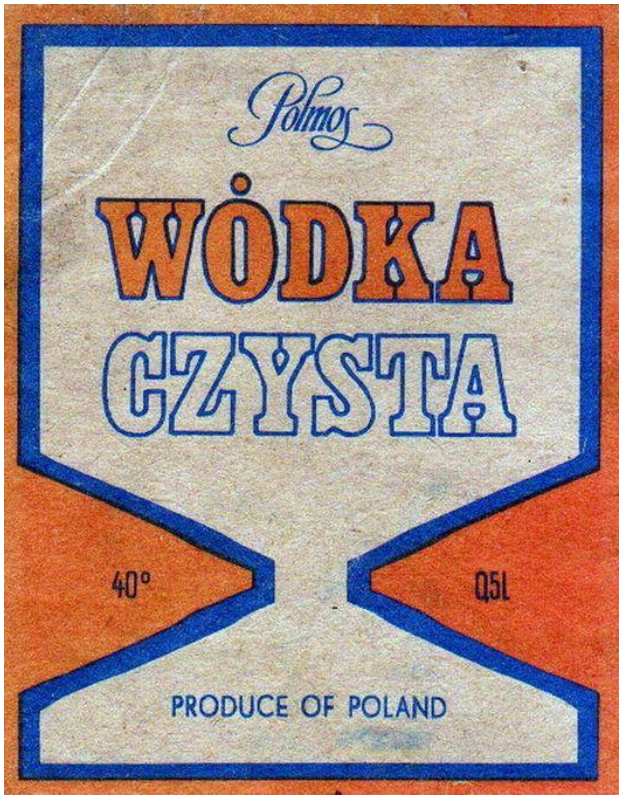


**Moj**

**Dzisio už mało gdo pamiynto, jako sie stawiało moja. Bo moj, to ni ma yny miano miesiónca, ale aji starucny zwyk, kiery pokazowoł ludzióm jak wyglóndo Świat, a młodym wielkucnóm miłość. Tóż ale jako to było od poczóntku. Dycki w ostatni dziyń kwietnia, nieskoro wieczór swobodni chłapcy sie zeszli pospołu a dziwali sie po dziedzinie, kany je jako chałupa, w kierej bywo swobodno dziołucha na wydaniu. Potym szli a zaczli rychtować moja. Móg to być baji szumny wielkucny, smrek, ale aji inkszy stróm, kierymu sie obrzazało gałynzie a niechało yny zielóny wyrszczek. Z tego stróma trzeja było ściepać kore a na sóm wyrch sie wiónzało farbiste maszki z pozgrzibacónego papióru, abo takowne, kiere sie kupiło w magacynie. Pod sóm wyrszczek sie eszcze dowało winiec, kiery sie robiło ze smrekowych gałónzek, zdrutowanych do kupy. Na tyn winiec sie też wiónzało rostomajte maszki, kiere wisiały dołu. Chłapcy nióśli tego moja przed chałupe swobodnej dziołuchy, kopali tam dziure a styrkali go do nij, coby stoł a sie nie obalił. Dycki było tak, że moja chcioł postawić przed chałupóm swoji galanki jeji galan, kiery chodzi ku nij na zolyty, bo to miało znaczyć, że ji fest przeje. Mógło sie aji stać, że jakimusik synkowi sie dzioucha spodobała, bo z nióm tańcowoł całóm muzyke, a chcioł z nióm zaczónć mówić a potym galanić. Dziołucha, kiero uwidziała rano moja przed chałupóm musiała dycki była fest rada, ale mógło sie aji tak stać, że jakisik synek postawił dziołusze moja, ale óna go nie chciała, wtynczas darmo, yny tela ze sie z kamratami fest narobili, coby stróm narychtować. Tóż dycki było lepszy, kiej sie postawiło moja przed chałupóm dziołuchy, do kierej sie už chodzowało na zolyty. Galanka była wtynczas rada jak fazol, bo wiedziała, że synek o nij fórt myśli, a że sie z nióm naozajst ożyni. Moj musioł stoć cały miesiónc, a trzeja go było wachować, coby sie nie obalił, abo coby go gdosik zbuloł. Bo wiela razy było tak, że jedna dziołucha sie spodobała inkszymu chłapcowi, a tym móg baji świedrym nawiertać dziure przez cały mój, a to znaczyło, że gdosk se robi srande z dziołuchy, a to nie było moc dobre. Takowny zowiśnik móg aji moja obalić, a wtynczas dziołucha už nie wiedziała gdo ji przeje. Jedyn moj sie stawiało dycki w postrzodku dziedziny – to był stróm dlo wszystkich dziołuch, kiere bywały po całej dziedzinie. Moj to był symbol żywota, kiery przichodzi**

**pospołu z jorym. Był to aji symbol postrzodka świata, w kiery wierzili Słowianie. Hań downij każdy, gdo postawi moja wierził, że tukej a terazy je postrzodek wszystkigo, a wszystko sie kole tego kulo. A synek, kiery stawioł szumny stróm z maszkami wierził, że uż hned cały jego żywot sie bydzie kuloł kole wielkucnej dziołuszynej miłości.**




**Świynto Roboty**

**Wczora, piyrszego moja było świynto roboty. Eszcze trzicet roków tymu to był dziyń, w kierym na hólice wylazowało kupa ludzi a szli pospołu z hawiyrzami a tymi kierzi robili w rostomajtych werkach. Ale szli tam aji pszczelorze, fajermóni a siedlocy, bo przeca ni ma lepszej, lebo gorszej roboty - za każdóm sie dostowo grejcary, wiynksze, lebo mniyjsze, ale dycki cosik. Ludzie, kierzi bywali na Cieszyńskij Ziymi a robili gor na gospodarce, mieli świynto roboty na każdo. Gaździno z gazdóm uż od rana musiei robić, a nasztymować se cały dziyń, bo kupa wiecy było przed nimi do wieczora. Robota dlo Tusteloków dycki była świynto, żodyn na nióm nigdy nie nadowoł, bo każdy wiedzioł, że kieby nie óna to by nie było chleba a ani czegosik, coby go pomazać. Starzi ludzie prawili, że: "kómu sie nie lyni, tymu sie zielyni". Wiela razy od roboty sie robiły plynskiyrze na rynkach, ale jak siano sie skudziło do stodoły, hołda drzewa była w szopce a ziymnioki w corku, to rynce a klepeta jakosik przestowały boleć a gymba sie smioła. Ale robota roz szła a roz ni. Dyć przeca wiela razy do siana napadało, krowa gaździnej wyloła amper z mlykiym, gazdowi sie nie podarziło zapuścić traktora, abo gdosik chlasnół rzicióm na ziym, bo klejznół przi kidaniu gnoja. Ale dobrze wiycie, że przi robocie było aji kupa srandy, bo nigdy nie było tak, że ludzie robili ganc po cichu. Dycki sie przi robocie rzóndziło a po robocie aji zaśpiywało choć były takowne roboty, przi kierych sie kupa śpiywało - baji przi szkubaczkach, abo łuskaczkach. Lepszy sie robiło, jak szło do kogosik przerzóndzić. Ludzie byli nauczyni robić a robili pokiel poradzili klepetami przebiyrać. Aji Starki a Starzicy, choć uż chodzili z loskóm, abo z krziwakiym, to musieli aspóń mało wiela do roboty dziubnónć, a wszyscy jich miei w zocy, bo wiedzieli jako sie co robi. Od małego każdy Tustelok musioł pómogać Fotróm, óni uczyli dziecka roboty, coby wiedziały, że nic sie nie biere z niczego, że jak człowiek cosik chce mieć, to musi sie kapke potropić. Robota z każdego poradzi zrobić dobrego człowieka. Moja Starka dycki prawiła, że jak gdosik mo ciynżki chlyb, to bydzie mioł aji w zocy inkszych ludzi. Siłe do roboty dowoł dycki Pón Bóczek, tóż nigdy sie nie szło do roboty bez niego. Wiela razy było tak, że sie przed robotóm porzykało, coby sie**

**darziło. Bo przeca człowiek orze, sieje, podlywo a dziepro skyrs Pón Bóczka to wszystko rośnie. Na Cieszyńskij Ziymi świynto roboty było na każdo, od rana do wieczora, bo dycki było co robić, a jak se gdosik siod coby spocznónć, to potym hned se robote naszoł. Yny bicwóniów robota musiała hledać. Wiela razy było tak, że jak baji młody synek drepsił po placu a kopoł do kamiyni to sie mu prawiło: „Zaś ci sie cni, na chyć sie jakisi roboty! Tustelok jak sie chycił grabek, wideł, abo łopaty to yny wszystko kole niego furgało. Coby mieć siłe do roboty, to se trzeja było porzóndnie pojeść. A jako szło poznać, esi gdosik je robotny? Podle tego jak wartko jod, bo sie prawiło: „jaki do jodła, taki do roboty". Dzisio robota je rostomajto, bo coroz wiyncyj ludzi siedzi przed kómputerami a óni też robióm, yny bar-ży rynkami, jako klepetami. Wszystkim, kierzi do roboty chodzóm, a kierzi majóm co robić kole chałupy niech sie darzi, niech na Cieszyńskiej Ziymi świynto roboty bydzie cały rok.**



Jan WAŁACH, Kopanie skib, drzeworyt (355 × 265)

**Buboki...**

**Pamiyntocie czym sie kiejsi straszyło dziecka, jak były nieposłeszne a przeciwne? Kiej góniły jak podciepy a nie chciały żodnego posłuchać? Wtynczas jak już jim nie było rady, jak sie ani poska na rzici nie boły, a aji Fotra, kiery ryczoł, że sie chałupa trzepała, przyszła Starka a stykło że jich postraszyła czymsikej, czego sie na isto boły. Gor jak było już na polu ćma, to jich szło postraszyć baji bubokiym. Rostomajcie sie na niego prawiło, bo sie go mianowało aji bubok abo bebok, ale dycki dziecka miały z niego strach. Kaj bywoł tyn bubok? Na móg siedzieć baji pod oknym, abo za dwiyrzami a ponikiedy w odmaryji, pomiyndzy kabotami. Móg aji hópnónć do piwnice a czympieć w corku pomiyndzy ziymniokami. Wszyndzi móg wlyźć a siedzieć - w podstolu, za stołkiym a aji wielkucnym garcu. Choć żodyn nie wiedzioł jako wyglóndo, to wszystki dziecka miały z niego fest strach. A potym dycki jak już leżały w legierze a cosik klupło, abo zazgrzipiało, to naozajst to był tyn bubok, o kierym Starka wyrzóndzali. Inkszy roz jak dziecka były przeciwne, to sie jim prawiło, że przidzie baba jaga. Óna dycki bywała w lesie, ganc w postrzodku a miała takóm chałupe - drzewiónke. Starka wiela razy widziała takóm starucnóm babe, kiero zbiyrała patyki do dzichty a hned sie straciła pomiyndzy strómami, jak kogosik uczuła. Baba jaga mógła jednako i prziść do dziedziny ku chałupóm a drapnóć jakisik przeciwne dziecio - wiela razy tak bywało, aspóń Starka tak rzóndzili, a dziecka hned były posłószne, jak to słyszały. Po spórne dziecka móg prziść aji chłop, kiery drepsił po dziedzinie z miechym na plecach. Starka straszyli dziecka, że ón chodzi po chałupach, a do tego miecha wciepuje wszystki dziecka, kiere ni majóm w zocy Fotrów a Starzików. W ponikierych dziedzinach straszyło sie dziecka, że po nich przidzie he-he. To he-he, to był takowny bubok a też żodyn ganc nie wiedzioł jako wyglóndo, ale choć dziecka sie tymu śmioły, to potym sie pierzinóm przikrywały, jak cosik za dwiyrzami szkrobało. A pamiyntocie diobły? Dyć ty podciepy chodzowały aji z Mikołojym, a szczyrkały lańcuchami, ale przez rok bywały w lesie abo**

**w jakisik jamach kansik w ziymi. Óny też poradziły spórne dziecka drapnónć, a diobły po Świecie chodzowały jak baji wiater duchoł na polu, tóż też nieposłeszne podciepy se musiały dować pozór, gor w nocy, kiej sie gałynzie za oknym gibały. Ale dziecka sie straszyło aji skyrs tego, coby nie chodziły tam, kany mógło sie jim cosik szpatnego przitrefić. Baji do stodoły, kany mógły jakigosik pierónstwa narobić. Tóż we stodole bywały pajónki, myszy, a aji gody a dziecka sie boły tam wlazować. W lesie też bywały rostomajte podciepy, a wszyndzi daleko od chałupy, tóż nejlepszy jak dziecio nie wylazowało poza rajczule. Skyrs tego sie jim prawiło, że muszóm być raczy blisko chałupy, bo jak od nij odyndóm, to jich może cosik postraszyć. Eszcze Wóm na kóniec rzeknym, że każdo Starka, kiero straszy dziecka bubokiym, na isto go kiejsi widziała a jak wyglóndo, to lepszy sie ani nie wiedzieć. Tóż lepszy bydźcie szykowni, bo po Was przidzie jakisik he-ehe, jak bydziecie przeciwni.**



**Mojiczki**

**Jak sie terazy w moju podziwocie na miedze kole chałupy, to uwidzicie szumne żółte mojiczki, kiere wylazujóm ze ziymi. To je takowny kwiotek, kiery sie poradzi odewrzić a zawrzić, podle tego, jaki je czas. Jak na niego świyci słónko, to sie odewrzre a do niego śmieje. Rade na niego siodajóm pszczoły, ćmiyle a inksze maluczki zwierzóntka. Ale jak yny słónko sie schowie za chmorami, abo zabydzie zima, to sie mojiczek zawrze. Yny terazy w moju ty kwiotki kwitnóm, tóż dziwejcie sie na nich, bo zaś bydziecie musieć czakać do przisłego jora aż wylezóm. Na takóm miedze, na kierej je kupa mojiczków to sie idzie dziwać aji godzine. Spóminóm se, że dycki sie zbiyrało mojiczki królóm a ciepało do króliczoka ale mało do wiy, że z mojiczków lza zrobić przeogrómnie dobry syrop prociw kuckaniu a krzipotóm. Gor terazy by sie go miało robić, a niewiela trzeja coby go mieć. Styknie natargać trzista do piyncet mojiczków ale bez tego zielónego a niechać to w laworze ze trzi godziny, coby wszystki chroboki z tego wylazły, Potym kwiotki trzeja wrazić do garca, zaloć wodóm a warzić dwacet minut. Jak to ochłódnie, to trzeja to dać do szpajski na cały dziyń a całóm noc. Potym to eszcze roz trzeja uwarzić a jak wszystko ochłódnie, to przecedzić a niechać odstoć. Do tego sie dowo cukier a cytróne. Potym to trzeja fórt miyszać aż to zgynstnie. Na kóniec sie to leje wrzawe do szklónek a naozajst to wydzier-ży rok. Nasze starki tym lyczyły, jak gdosik w chałupie zaczón kuckać a nigdy sie nie kupowało żodnych cetli. Tóż widzicie, że mojiczek to ni ma yny kwiotek, kiery se rośnie na miedzy, ale to je aji lyk. Terazy przisły taki czasy, że każdy mo w garaży maszyne, kiero sama siecze trowe. Na ludzie, pyty niechejcie ty mojiczki kole chałupy aspóń ze dwa tydnie, coby se pszczółki mogły z nich pozlizować jodło. Zróbcie se z nich syrop prociw kuckaniu, dziwejcie sie na nich, bo óny przeca to je tyn żywot, tyn jor, kiery wylazuje ze ziymi po zimie. Z każdego mojiczka sie zrobi bioło kula, kieróm wiater rozfuko po całej dziedzinie. Spóminocie se, wiela było uciechy jak sie w to duchało a lotało to wszyndzi dokoła? Dejcie mojiczkóm pokój aż sie z nich ty kule porobióm a pokożcie dzieckóm wiela z tego je draki. Z mojiczków idzie aji zrobić szumny wiónek. Kiejsi se jich plótły młode dziołuchy, kiere sie chciały**

**sie synkóm podobać, choć same były szwarne jako miedza na jor. Dziołucha stela z wiónkiym z mojiczków na głowie to je przeca kwiotek, kierego nie nóndziecie nigdzi na miedzy. Mojiczek, szumny żółty kwiotek, kiery rośnie wszyndzi kany poradzi a wyrzóndzo całymu Światu, że jor uż tukej je. Jak uż se wszymniecie jaki je szumny, to go iechejcie aż dozdrzeje a na rok bydziecie mieć mojiczków kole chałupy eszcze wiyncyj.**



**A Wy uż mocie w zogródce posiote?**

**Bo przeca dobrze wiycie, że swoji je dycki swoji a idzicie, coście do ziymi wrazili. Ziymeczka spoczywała całóm zime ale w kwietniu sie obudziła a uż chciała coby do nij kapke kopaczkóm dziubnónć. Bo ziym po zimie je fest twardawo, tóż jóm trzeja ryjoczkóm przekopać. Hań downij, jak gdosik mioł kónsek zogródki kole chałupy, to nie poradził jóm orać płógiym, bo by tam ani kóń nie wloz, ani by traktór nie wjechoł. Tóż ludzie se sami ty pore metrów przekopali, coby narychtować swój kónsek ziymi na sioci a na sadzyni. Dycki było tak, że chłop szoł z ryjoczkóm a baba z dzieckami z kopaczkami, coby pecyny rozkopać. Ponikerzi na ziymie suli pruszek, ale jak yny gdo mioł w chałupie kury, babucia abo krowe, to kidoł gnój. Na zogródke stykło pore karów, ale trzeja było jednako zebrać widły do gnoja, kierymi go szło rozciepać kany gaździno chciała. Potym sie to grabkami porownało a szło uż robić raje, do kierych sie suło zorka pietruzeli, marekwi, a wraziło sie tam aji cebule, knobloch a sznytloch. Ale raje trzeja było kopać rowno, bo przeca na wszystko sie dziwała Starka a jak cosik było krziwo posiote, to prawiła że to je skopane a nasute jakby byk najscoł. A miała recht, to przeca krziwe raje jarzin to była ostuda, gor jak sie na to dziwały baby z chałup, kiere były dokoła. Ale przeca mało kiery chłop robił raje a sioł podle porwózka. Dycki szło o to, coby zorka wrazić do ziymi, choćby była sucho, ale gnój tam uż musioł być. Co sie z zorkami potym robiło? Toż gdosik sioł, gdosik podloł wodziczkóm ale dziepro Pón Bóczek swojóm mocóm to zrobił, że wylazły ze ziymi. Jak uż wszystki zorka poszły do ziymie to trzeja było zogródke zagrodzić. A skyrs tego sie isto na zogródke tak prawi, bo to je przeca zogrodzóny plac kole chałupy. Takowny mały a wiela było z niego radości. Jak uż sie wszystko posioło, to yny sie uż potym czakało, aż to bydzie schodzić. Ale przeca sama zogródka a w nij posiote zorka, to uż dlo gaździnej było cosik. Bydzie mieć cosik swojigo. Pójdzie sie tam dycki podziwać, esi wszystko szumnie rośnie. Je przi tymu robota od jora do jesiyni, ale je to dycki fest dobre dlo oka, jak farbisto zogródka rośnie kole chałupy – nejprzód je zielono a potym żółto, brónzowo a czyrwióno. Kiejsi hań downij zogródka była przi każdej chałupie. Ponikiere jarziny, kiere w nij rosły szło hned urznónć, lebo utargać, baji sznytloch. Ni ma nic lepszego jako młode ziymnioczki z zielónóm cebulkóm a kiszkóm. Kiu kóńcu lata a na jesiyń , wszystko inksze familija wydobywała ze ziymi a suło sie to do corka, abo kopcowało. Jak zogródka sie zielyni, to to gaździno je fest rada, bo przeca ni ma nic lepszego, jako kónsek swoji jarziny w garcu. Ale zogródka je dobro eszcze skyrs tego,**

**że ludzie sie gibajóm. Bo kopani, sioci a potym podlywani a targani trowy to je fajnacko gimnastyka. Spóminóm se, że starzi ludzie pokiel mogli to kole chałupy kopali, bo tak byli nauczóni. Potym stareczka se siedli na ławce pod ścianóm a dziwała sie jako ji zielóne jarziny schodzóm. Ludzióm na dziedzinie sie uż coroz miyni chce w ziymi kutać. Ale wiyrzcie mi, że eszcze przidóm takowne czasy, że bydymy wszyscy radzi, jak nóm cosik mało wiela w zogródkach urośnie.**



**Zofija**

**Dzisio je Zofije, tóż wszystkim winszujym wszystkigo nejlepszego. Hań downij to było miano, kiere sie dowało dziołuchóm w co drugij chałupie, tóż na dziedzinie było moc Zofek, Zofiji a Zofijek. Ganc podobnie było baji z Jozefami, Franckami a Hynkami. Zofia z jynzyka greckigo znaczy móndro, tóż isto skyrs tego tela Zofijek było dycki na Cieszyńskij Ziymi, bo Fotrowie chcieli, coby jejich dziołucha była chytro a umiała se w żywobyciu wszystko do porzóndku zrobić. A tako Zofija, jak uż była starkóm, to uż była ganc móndro a jak zaczła wnukóm pogodki a bojki wyrzóndzać, to yny otwiyrały gymby a oczy wyblyszczały. Ale była eszcze takowno Zofija, na kieróm sie prawiło, że je pojscano. Mo miano dzisio - patnostego moja, a spóminómy se na nióm dycki, jak z chmor zaczyno kapać deszcz. Bo ludzie sie dziwali od dowiyn downa na czas, a wyszpekulyrowali, że dycki w połówce pióntego miesiónca padze. A było aji tak, że miasto deszcza padoł śniyg. A kie patnostego moja je Zofije, tóż ludzie zaczli rzóndzić, że sie pojscała, tóz skyrs tego z nieba kapie woda. Ale deszcza terazy trzeja, bo przeca oto niedowno gaździno posadziła flancki, zorka pietruzieli, marekwie a cebule. Tóż niech Zofija pore dni jszczy, bo ziymeczka terazy rada wode wypije. Ale sóm takowne roki, że Zofija tej wody wyleje za moc, a wtynczas rzyki topióm chałupy a piwnice. Mało wody jak je to je źle, a kupa też ni ma dobre, tóż lepszy coby Zofija jscała tak, coby sie na zogróde zazielyniło. Ale na Zofije sie prawiło aji że je zimno, bo dycki tak bywało że w połówce moja sie na polu wyziómbiło a trzeja było drzewa przyniyść ku blasze a zahajcować. Gor Starka góniła Starzika, coby do kachloka wciepoł wónglo, bo jóm przeca rewma krynci. Zofija to je szumne starucne miano. Jak sie Wóm urodzi dziouszka, to ji dejcie Zofijka a uwidzicie jako bydzie chytro a szykowno. A z pojscanej Zofiji se nic nie róbcie, bo dycki po nij przidzie szumny czas ze słóneczkiym a bydziecie widzieć, jak sie Wóm na zogrodzie wszystko zazielyni.**

**Rajczula, zorymba, zoruba**

**Hań downij na Cieszynskij Ziymi, jak yny gdosik chowoł barány, kozy, kónie, lebo krowy, to se robił kole chałupy rajczule. W ponikierych dziedzinach sie na nióm prawiło zorymba, lebo zoruba. Jako sie jóm robiło? Na, nabiło sie na miedzy hrubych palików, wziyno sie jakisik żerdzie, zbiło sie to do kupy gwoździami a zrobiło sie wrótke, coby zwierzynta poradziły wlazować do postrzodka a aji wylazować. Rajczule sie robiło dycki tam, kany były strómy, coby bydło sie mógło schrónić przed słónkiym, jak był hyc. Do roga sie dało jakisik żber z wodóm, a czasym aji postawiło takownóm sarnióm bude, do kierej gazda dowoł siano, abo aji trowe. Dziury pomiyndzy żerdziami ni mógły być jednako za wielki, bo wtynczas wszystko by z rajczule lachko pouciekało. W rajczuli zwierzynta mógły być aji do jesiynie, jak uż nie było moc trowy, ale trzeja było jim dować żrać. Jak yny sie trowka na jor zazielyniła, to sie do rajczule puściło barány, kozy a czasym aji krowy a kónie. Wszystki zwierzynta były fest rade, jak mógły po długij zimie se pogónić na lufcie, a gor młode barónki a kózki, kiere dorobiały a wiyr-zgały wiela wlezie. Przi takij rajczuli szło stoć pół dnia a sie dziwać, jak wyglóndo żywobyci zwierzónt a wiyrzcie mi, że je fest dziwoki a czasym aji lepsze, jako w zogrodzie zoologicznej. Od jora do jesiyni sie fórt cosik w rajczuli robi, baji barány a capy sie klupióm rogami o owce a o kozy, lebo młode barónki a capki gónióm jak podciepki – bez uroku! A wiela razy było tak, że sie na rajczuli owca, lebo koza okociła. Gaździno przidzie naloć wody do żbera a tukej młody capek, lebo barónek drepsi kole mamy. Ku rajczuli dycki idzie gazda, jak je utropióny po robocie. Podeprze sie o żerdź, weźnie se piwo, abo żbónek, kapke se dychnie a podziwo sie na swoji zwierzynta, jaki sóm szykowne. Wiela razy było tak, że przi rajczuli gazdowie sie oprzili a szpekulyrowali, co bydóm na rok sioć, jako bydzie uroda, czas a dorzóndzali sie za wiela jedyn drugimu przedo kónia, abo szumnego kormika. A eszcze była aji tak, że przi rajczuli starzik oprzity o żerdzie spóminioł wnukowi jako sie kiejsi gospodarziło a jako sie wszystko robiło w hań downych czasach. Kurowody były wtynczas, kiej baji barány abo kozy se naszły jakómsik dziure w rajczuli a pouciekały. Jak wlazły sómsiadowi do zogrody a zeżrały flancki, abo podeptały gaździnej kwiotki przed chaupóm, wtynczas gazda dostoł po uszach a musioł hned zwierzynta zaganiać spadki a sprawować żerdzie. Bogaci siedlocy mieli dycki pore rajczul – baji jak w jednej trowa była wypasióno, to sie zwierzynta przeganiało do tej drugi. Gdo mioł yny jednóm rajczule, to musioł jakisi czas zwierzynta paść na kulikach, a przi tymu było wiyncyj roboty, bo przeja było jich przemykać. Potym nieskorzij, aji jak sie rajczul przi chałupach uż nie robiło, to sie jednako prawiło że gdosik idzie na rajczule, kiej szoł na miedze baji za stodołe. Dzisio rajczule przi chałupach uż lza yny ledzy kany uwidzieć, bo ludzie se pokupowali eletryczne pastyrze. Yny wiycie, przi takim pastyrzu sie nie oprzicie, jako przi zerdzi na starej rajczuli. To uż ni ma to.**



**Dziyń pszczół**

**Wczora był dziyń pszczół. Na każdo mało gdo se na nich spómino, możne wtynczas jak jich uwidzymy na kwiotku, jak jich usłyszymy kansik bzuczeć, abo jak nas dziubnóm. Ale mało gdo z nas wiy, że od tych maluczkich pszczółek zoleży całe żywobyci wszystkich ludzi na ziymi. Kiejsi gdosik chytry wyszpekulyrowoł, że kieby pszczoły durch wymrziły, to ludzie by powymiyrali do sztyrech roków. Ale człowiek pszczół wubec ni mo w zocy, bo baji strziko obili, lebo raps rostomajtymi pierónstwami, skyrs kierych pszczoły umiyrajóm. A potym eszcze to pierónstwo sóm jy. A przeca my sami pszczółkóm bierymy jodło, kiej hned na jor sieczymy trowe przed chałupami, jak yny sie óna kapke zazielyni. A przeca tela sie prawi, coby niechać miydzke z kwiotkami, coby se pszczoły pojadły tego nektaru, kierego przeca fest potrzebujóm. Bo z tego nektaru pszczółki poradzóm zrobić kupa dobrych wiecy: propolis, pierzge, pyłek, abo pszczeli mlyczko. To wszystko je dobre dlo naszego zdrowio, ale z nektaru pszczoły robióm jednóm wiec, kiero je fest zdrowo a kieróm wszyscy majóm radzi – miód. Miód je dobry na krzipoty, kuckani, jak kogosik biere grypa, abo aji na skóre. A jako pszczoły robióm miód? Jak nazbiyrajóm nektaru z kwiotków a wyfyrknóm do hóla, to už w gymbie z tego nektaru zaczynajóm robić cukier. Potym jak už przifurgnóm do hóla, to wyciepujóm tyn nektar do takij szpajski z wosku. W tych szpajskach inksze pszczoły tyn nektar oblizujóm a dowajóm do niego rostomajte ynzymy a kapki z tego niechajóm na flostrze, coby uschły. Jak už widzóm, że miód je gotowy, to go dowajóm spadki do tych szpajzek a lepióm z wyrchu woskiym. Na Cieszyńskij Ziymi hóle z pszczołami były dycki od hań downych czasów. W każdej dziedzinie je pasieka, w kierej bzuczóm ty małe robotne zwierzóntka. Pszczelorze uczyli dycki swoji dziecka jako sie przi hólach mo robić a ta tradycyj fórt je żywo. Jednako je aji kupa takownych pszczelorzi, kierzi sie tego nauczyli na rostomajtych kursach a robióm fest dobry miód nie yny na pomazani na chlyb, ale aji do sztamperli. Jak pszczółki bzuczóm we strómach, abo w krzokach to znaczy, że zapylajóm kwiotki, z kierych bydóm jabka, gruszki, maliny a uherki. Coroz wiyncyj ludzi przed chałupami robi se miedze, na kierych sieje kwiotki. Takóm miedze nie trzeja siyc każdy tydziyń, ale dziepro wtynczas, kiej wszystki kwiotki wysujóm nasiónka, a cały jor a aji lato sie bydziecie dziwać na farbiste kwiotuszki, kiere sie bydóm do Was śmioć. Miyjcie w zocy pszczoły a dejcie jim pokój , coby robiły, bo pokiel bzuczóm kansik we kwiotkach to aspóń wiymy, że kóniec świata eszcze tak wartko nie bydzie.**



**Na torg pieszo do Cieszyna**

**Hań downij, jak gdosik mioł wiyncyj jodła, kierego familija nie poradziła zjeść, to sie to chodziło przedować na torg do miasta. Tak aspóń mi wyrzóndzali moja Starka, kiero drepsiła z taszkami z Małych Kóńczyc do Cieszyna. A to jednako je konsek . Jak zbyło masła, śmietónki, lebo wajec, to se to Stareczka wrazili do taszek a wczas rano, aji o sztwortej wylyźli z chałupy a szli ku cysarskij**

**ceście, kiero kludziła do Wielkich Kóńczyc, Hażlacha a potym przez Parchowczok do Cieszyna. Wiela razy było tak, że padało, lebo do gymby fukoł wiater, ale darmo trzeja było iść. Jak Starke zabolały rynce to se siadła kansik na pnioku, abo na ławce, jak jako stoła przi ceście. Wiela razy było tak, że brała mojóm Mame, a obie pospołu drepsiły wczas rano, coby cosik mało wiela przedać. A na torgu uż od rana było kupa ludzi, bo nejlepsze mlyko, wajca, śmietónke, abo syr szło dostać dycki wczas, tóż ludzie gor z miasta, kierzi ni mieli swojigo gróntu, radzi chodzowali na torg kupować. Wszyscy wiedzieli, że tam je zdrowe jodło, kiere urosło na ziymeczce, kieróm sie pognojiło, bez pruszków a bez żodnej chemiji. A ludzie z dziedziny za to nie chcieli moc grejcarów, byli radzi że to przedali, bo przeca dycki cosik sie pokulało do geldtaszki. Było tak, że ludzie kupowali fórt od tych samych gaździnek, bo mieli wyprógowane, że majóm fest dobre jodło, tóż hned jak zezdrzili baji mojóm Starke w zielónej szatce z kwiotkami na głowie, to hned ku nij szli. To co sie przedowało, zoleżało od tego, co na zogrodzie urosło a co było we szpajsce. Dycki, cały rok szło przedać wajca, mlyko, maślónke, bioły syr a masło. W lecie: maliny, ostrynżnice, lebo trześnie a na jesiyń orzechy, pietruzieli a marekwie. Stareczka jak wszystko przedali, to poszli do magacynu a kupili dycki Mamie jakisik bómbón, a sobie też jakigosik sztolwerka, coby mieli co cyckać jak szli spadki do chałupy. We mieście było kupa magacynów, ludzie byli też jakosik lepszy pooblykani, tóż dycki było sie na co dziwać. Mama musiała drepsić za Starkóm a dzier-żeć sie ji za rynke gor na torgu, bo tukej było tela ludzi, że sie szło lachko stracić. Starka sie dycki śpiychali na spadek, bo przeca trzeja było dóma obiod uwarzić a kapke cosik kole chałupy porobić, tóż spadki uż drepsili warciejszy, bo ni mieli ciynżkich taszek. Mieli za to w kapsie pore malcoków a w geldtaszce zwóniły grejcary, tóż choć nogi jich fest bolały, to puse mieli wyśmiotóm. Dzisio jak sie to dzieckóm wyrzóndzo, to tymu ani nie uwierzóm, że sie szło do Cieszyna pieszo. Terazy każdy rzić wrazi do auta a jedzie, a kiejsi ludzie drepsili panost, dwacet kilometrów a nie narzykali. Dycki jak jadym cysarskóm cestóm ku Cieszynu, to sie dziwóm esi nie uwidzym Stareczki jak drepce ku Cieszynu, ale nigdzi ji nie poradzym zezdrzić, bo przeca tych czasów uż ni ma.**



**Zielóne Świóntki**

**Na Cieszyńskij Ziymi do dzisia na Zielóne Świóntki Wanielicy smażóm wajecznice, a to je takowny zwyk, kiery dotrwoł do naszych czasów. Sóm dziedziny, w kierych sie poradzi zynść pospołu aji sto ludzi, a usmażić wajecznice we wielkucnej patelni. Dycki sie to robi na polu, aji jak padze – wtynczas sie trzeja kansik schrónić. Ku tymu trzeja rozhajcować porzóndny fajer, coby szło aji dwiesta wajec usmażić. Ale eszcze ledzy kany na Zielóne Świóntki sie styrko do dwiyrzi, za okna, lebo aji na dach zielóne gałónzki brzozy, ale aji utargane z inkszych strómów: jesiónu, klónu, lipy, lebo tatarczoku. Prawiło sie na to, że sie moji chałupe. Godnie zielónych gałónzek trzeja było postyrkać gor tam, kany sie wlazowało do chałupy – do dwiyrzi a do gónku. Ludzie hań downij**

**wierzili, że brzoza to je takowny stróm, kiery mo wielkucnóm moc – przinosi jor a chróni przed nimocami. Ludzie poradzili posadzić przed chałupóm całe młode brzozy, bo wierzili że to jich uchróni przed rostomajtymi podciepami, kiere bywajóm we wodzie – utopcami a jejich babami. Ledzy kany ponikierzi gazdowie mojili aji krowy. Dowało sie jim pomiyndzy rogi pukety kwiotków, lebo wińce a cackało sie jich zielónymi gałónzkami. Ponikiedy aji sie krowy smyndziło zielinami, wszystko skyrs tego, coby krowa dowała kupa mlyka, szczynśliwie sie ocieliła, a coby sie ji nie chytały nimoce. Ponikierzi prawióm, że Zielóne Świóntki sie wziyny ze starucnego świynta, kiere sie mianowało Stado. Słowianie go świyntowali jak było pół jora a skłodali rostomajte ofiary swojim bogóm: Jarowitowi, Mokoszy, Ładzie a Rodowi. Zbiyrała sie wtynczas cało dziedzina, wszyscy balandrowali a byli radzi, że wszyndzi je zielóno, a aji lato uż hned zaklupie do dwiyrzi. Na Zielóne Świóntki dycki sie ukludzało chałupe, chlyw, masztale a stodołe. Po połedniu uż sie nic ciynżkigo w polu, ani na gróncie nie robiło. Hań downij w tyn dziyń ludzie polili na kopcach fajery a pastyrze obchodzili z fachlami miedze, na kierych paśli swoji owce. Grónty a pola obchodzili aji gazdowie a siedlocy pospołu z całymi familijami. Było aji tak, że sie sie zeszli ze swojimi sómsiadami a wyrzóndzali jako bydzie uroda, jaki bydzie czas a esi Pón Bóczek tynu wszystkimu pómoże a to pobłogosławi.**



**Jako Pón Bóczek stworził Matke**

**Pón Bóczek sie fest tropił uż szósty dziyń. Cosik fórt szpekulyrowoł, dropoł sie po głowie, klupoł, rzazoł, wiertoł a odciepowoł precz na bok jakisik**
**wieca. W całym niebie żodyn nie poradził spać, bo tak ramplowoł dziyń a noc. Anniołowe sie uż zaczli starać, co zaś tyn starucny Panoczek wywodzo. Ale przeca wszyscy wiedzieli, że naozajst wiy, co robi, bo przeca stworził wszystko dokoła. Ale najważniejszy annioł nie wydzier-żoł a sie opowożył prziść ku Pón Bóczkowi a sie go pyto:**
**- Cóż tela ramplujecie? Słychać Was po cały niebie a we wszystkich galaktykach.**
**- Robiym cosik, bez czego nie bydzie Świata.**
**- Ale dyć przeca uż żeś Świat stworził, a sóm żeś rzyk, że to wszystko je dobre. Stworził żeś aji ludzi, kierzi Cie nie posłuchali a żeś jich wygnoł z Edynu.**
**- Ja, stworził żech to wszystko, ale chybio mi eszcze gdosik.**
**Annioł sie dziwo, co Pón Bóczek robi, a Ón lepi z gliny jakómsik babe, kiero mo sztyry rynce.**
**- Czymu aż sztyry rynce?**
**- Na bo bydzie musieć robić kupa wiecy - kole dziecek, w chałupie, kole chałupy a aji kole chłopa. Jednóm rynkóm bydzie kolybać dziecio w kolybce, drugóm bydzie ciść ku sobie synka, bo se strzaskoł kolano, trzecióm bydzie pisać ze starszym zadani a sztwortóm bydzie głoskać cere po licach, bo jóm Foter oryczoł.**
**- A czymu trzi oczy?**
**- Na bo musi mieć dwoje z przodku a jedno ze zadku głowy, coby fórt dziecka wachować, aji kiej warzi obiod, lebo bigluje.**

**Annioł sie dziwo dali, co Pón Bóczek robi, a Ón ulepił gymbe, kieróm ni miała eszcze ani żodno annielica, tako była piekno.**
**- Na co ji tako szumno pusa?**
**- Na, bo jak bydzie dziecio husiać, coby óno hned usnyło, bo se bydzie myśleć, że widzi annioła.**
**- Tóż dobre Pón Bóczku, pyty idźcie uż spać, jutro też je dziyń.**
**- Eszcze ni, eszcze cosik muszym wrazić.**
**Annioł sie dziwo, a starucny panoczek wzión serce, nejwiynksze jaki widzioł a wraził go do piersi tej baby, kieróm ulepił.**
**- To serce bydzie bić dlo dziecek, a dlo wszystkich ludzi we familiji, tóż musi być taki wielkucne - rzyk Pón Bóczek.**
**Annioł sie podziwoł na tóm babe, przejechoł ji palcym po licu a prawi:**
**- Tukej cosik ciecze, isto je dziurawo.**
**- Nic nie ciecze - rzyk Pón Bóczek - to je łza.**
**- A do czego je ta łza?**
**- Ciecze dycki jak boli, jak je strach, radość, lebo smutek.**
**- Pón Bóczku tyś je jednako wielkucny!**
**- Wiysz, ale jo tej łzy tukej nie doł...**
**Tak Pón Bóczek stworził Matke. Pokiel jóm eszcze mocie, to bydźcie radzi, bo to je wielkucne błogosławiyństwo, a esi uż ji ni ma z Wami, to se na nióm dycki spómnijcie, nie yny dzisio. Pón Bóczek wiedzioł, że nie poradzi być wszyndzi, tóż musioł stworzić eszcze jednego annioła.**



**Co dziecka robiły z trowóm, z kwiotkami a z pokrziwami**

**Choć mómy zimny moj, to jednako jedna wiec je dobro - wszyndzi dokoła je zielóno a rośnie szumno trowa. Kiejsi jak żech był małym chłapcym, to my dycki byli radzi, jak na miedzy trowka urosła, bo baji jak my naszli kany jaki kopiec, to sie szło w tej trowie pokulać a aji skulać. Jak trowa uż była wiynkszo, to sie w nij góniło a szło aji sie chować, yny trzeja było czympnónć. Jak sie gdosik obalił, to sie mu nic nie stało, bo przeca trwa ni ma twardo. Jedynie co, to móg trefić na**

**kopiec z murowcami. Z trowy szło robić rostomajte bawidełka. Baji jak sie ściónglo tyn wyrch a niechało pomiyndzy palcami, to roz wyszoł kokot a roz kura. Abo sie brało kónsek trowy, robiło sie z niego rómek a polizało, coby sie z tego zrobiło takowne małe zdrzadło. Ponikierzi poradzili na trowie aji zapiskać, ale to uż trzeja było umieć. Polizało sie dwa wielkucne palce, dało sie pomiyndzy nich trowe, dało sie ty palce do kupy a fest fukło. Szło na tym zaryczeć, jako na trómpecie. Dziołuchy rade plótły z trowy, ale bar-ży z kwiotków, wiónki a dowały se jich na głowe. Nejlepsze na to były mojiczki. Z mojiczków szło zrobić aji rułke, z kierej sie puszczało bańki. Trzeja było na tej rułce na kóńcu zrobić sztyry poski a odgiónć. Jak sie to wraziło do wody z mydłym a do tego fukło, to wylazowały szumne bańki, kiere furgały po całej miedzy. A Spóminocie se, jako sie brało kwiotek, baji gynsi pympek a targało sie mu płatki, coby sie dozwiedzieć jaki bydzie czas? Roz sie prawiło pogoda, a roz deszcz a podle tego, co sie rzekło, jak sie utargało ostatni płatek, taki był czas. Gdo mioł kole chałupy rzyke abo stow, to targoł trowe a ciepoł na wode. Dziecka rade tak robióm a potym sie dziwajóm jak to płynie precz. A kany sie nejlepszy kopało w balón? Tóż przeca, że kansik na równej miedzy. Stykło wrazić do ziymie dwa patyki na bramke, skopać bótkiym plac, z kierego sie strzylało karne a uż szło grać mecz, przi kierym było fest uciechy a srandy. Syncy jak szli kansik do lasa to każdy mioł w rynce jakisik patyk. Na co? Dyć przeca trzeja było rostomajte trowska a pokrziwy przeganiać, coby przyńść. Prawili my sami na siebie, że my sóm wojokami a to trowsko a pokrziwy, to były podciepy z lasa. Jak sie gdo zmazoł od trowy, to potym go mama wytargała za uszy, bo tego nie szło wyprać, a wiela razy było tak, że oblyczki eszcze długi czas były zielóne. Trowe sie aji targało dlo zwierzónt. Foter siyk trowe dlo bydła, a dziecka jóm targały dlo króli, lebo dlo małych barónków a dowały jim, coby se pożrały czegosik świyżego, zielónego. Bo przeca dziecka sie kiejsi łod małego uczyło odbywać a kole zwierzónt pómogać, bo Fotrowie wszystkigo nie poradzili sami porobić. Trowka z nami dzieckami była od jora aż do jesiynie. Na trowie my sie wychowali a kieby nie óna, to by sie nóm isto fest mier-zło. Zamazane na zielóno galaty to był znak, że dziecka majóm nejlepszy czas we swojim żywobyciu – bez starości a bez żodnych kurowodów.**



**Boże Ciało**

**Na Cieszyńskij Ziymi eszcze długo po tym, jak tukej przyszło krześcijaństwo, ludzie wierzili w rotomajte wieca a odprawiali tradycyje, kiere dostali od swojich słowiańskich prastarzików. Baji dzisio, kiej kupa ludzi świynci Boże Ciało, worce sie podziwać, co nóm zustało z tej słowiańskij, starucnej tradycyji. Boże Ciało je blisko nejdługszego dnia, a nejkrótszej nocy, skyrs tego ludzie o tym długo pamiyntali a do dzisia sie to kansik fórt odzywo. Podle starucnej tradycyji od Bożego Ciała szło sie uż kómpać w rzykach, we stawach a ludzie nie byli skyrs tego nimocni. Prawiło sie aji: „Na Boże Ciało, buch do wody śmiało". Hań downij na Całej Ziymi Cieszyńskij był takowny zwyk, że sie świynciło na nieszpory maluczki wióneczki, kiere plótły baby a dziołuchy z rostomajtych kwiotków a zielin, kiere naszły na miedzy, lebo w zogrodzie, baji z rozchodnika, macierzanki, miynty, czornego bzu, lubczyku, liści jagody, czyrwiónej kóńczyny a eszcze inkszych,**

**kierych kupa rosło kole chałup. Ty wióneczki sie wieszało na dwiyrzach, kierymi sie wlazowało do chałupy, pod okapym, w kumorze, we szpajsce, we chlywie, w masztali a we stodole. Musiały tam wisieć cały rok, bo miały chrónić ludzi, coby hróm nie rypnół do chałupy. Poliło sie jich, coby sie smyndziły, dycki kiej gdosik był nimocny, a gazda nimi smyndził zwierzynta, gowiydź a bydło, coby sie dobrze chowały a przeganioł tak złe uroki. Dym z tych wiónków był dobry aji wtynczas, kiej sie krowa ocieliła, bo sie wierziło, że je dobry na zapolóne wymie. Jak ty wiónki uschły, to sie jich zaloło dycki wrzawóm wodóm a piło na rostomajte nimoce. Robiło sie tym aji okłady na skóre, baji tam, kany była oszkapióno a ponikierzi w tym aji kómpali małe, lebo nimocne dziecka. Ty wióneczki, abo yny zieliny, kiere sie z nich wyciónгło, dowało sie pod głowym umrzika. Wióneczek sie dowało dycki pod piyrszy snopek obilo, kiery gazda swióz z pola do stodoły, coby uchronić urode prociw myszóm a inszym zwierzyntóm, kiere go mógły zrymplować. Do obilo, kiere sie sioło gazda dycki nadrobili listków z ususzónego wióneczka, coby ziymeczka dała szumnóm urode. Eszcze dzisio po procesyji, kupa ludzi biere do chałupy gałónzki, lebo kwiotki, kierymi były przistrojóne ołtorze, a suszóm jich cały rok, aż do nastympnego Bożego Ciała. Tóż widzicie, że w tej naszej tradycyji je fest kupa magije. Fórt jakosik w postrzodku wierzymy, że nóm pómoże, jakosik wielkucno siła – dlo jedych to sóm starucni sowiańscy bogowie, dlo inkszych Pón Bóczek.**



**Siano**

**Wiycie jako wónio siano? Spóminocie se to eszcze? To je takowno wóń, kieróm sie nie zapómni do kónca żywota, a jak jóm człowiek poczuje, to sie hned wracajóm starucne czasy, kiej przi każdej chałupie stoły orstwie, abo aspóń kopki. Dycki pod kóniec moja, abo hned na poczóntku czerwca trowa na miedzy była uż tak wielkucno, że lza było jóm siyc. Foter zazwónili do kółka, napytali traktór z kosiarkóm, a do tydnia trowka uż była zesieczóno, leżała pieknie w rajach a blyszczała sie, jako zielóne strzybło. Jak yny słónko sie o to kapke oprziło, to trzeja było tóm zesieczónóm trowke rozciepać, tóż se każdy wzión widły a szoł do pola. Jednako rozciepać trowe, to nie była lachko wiec, bo nie śmiało sie niechać żodnego placu na miedzy, na kierym by trowy nie było. Na drugi dziyń sie szło zaś do pola, a trzeja było siano poruszać. Ruszało sie go grabiami, lebo widłami, jako gdo poradził. Stykło yny kapke tóm pierzinke ze siana poruszać, coby luft sie dostoł aji do spodku, tak kany siano leżało ganc przi ziymi.**

**Mógło sie stać, że do siana napadało, wtynczas sie go ruszało aji pore dni, ale jak słónko świyciło a było ciepło, to siano lza było zagrabić w raje, z kierych sie go dowało na ostropce. Dycki nejwiyncyj o sianie, a jako sie co robi wiedziała Starka ze Starzikiym. Jak gdo nie poradził czego przi sianie zrobić, to óni mu to hned pokozali. Jak uż siano było pograbióne na raje, to Foter zapuścili dzika a prziwióźli na prziczepie ostropce. Potym wziyni świeder a co kónsek wywiertali dziure, do kierej wrazili ostropiec a ziymie kole niego eszcze ubili hrubym kónskiym drzewa, coby sie tyn ostropiec nie obalił. Nie każdy poradził dować siano na ostropce. Nejlepszy to robiła Mama, ale dycki sie przi tymu powadziła z Fotrym, tak jako kiejsi hań downij sie przi tymu wadzili moja Starka ze Starzikiym. Jedyn stawioł ostropce, a reszta zazgrabowała siano, abo kulała go ku ostropcu. Każdy ostropiec musioł mieć czopke, tóż na wyrch sie mu dowało na roz na widły siana. Starka prawili, że by było dobre, coby siano na ostropcu popadało, bo wtynczas snoci długszy wydzier-ży we stodole. Siano sie zwożało dycki jak uż szuściło. Ściepało sie go z ostropców na ziym a długimi widłami sie dowało ma prziczepe. Jedyn musioł na nij być, bo hned sie z tego siana zrobiła fura, tóż deptoł a nij to siano a ukłodoł roz z przodku, roz ze zadku a aji na bok. Jak uż fura była tak wielucno, że sie zaczła kolybać, to sie jóm przewiónzało lańcuchym a jechało do stodoły. Prziczepóm sie cofało zadkiym, tóż se trzeja było trefić. Siano sie dowało do sómsieka a na piyntro - cisło sie go wiela wlezie, bo przeca musiało styknónć na całóm zime aż do jora. Siano wóniało nejbarży, kiej sie przi niymu robiło a sie go ruszało, bo przeca w nim była trowa, ale były aji rostomajte zieliny. Potym baji w zimie, jak gazda nim futrowoł bydło, a se go powónioł, to sie mu spómniało lato a ostropce. Jak terazy czujym wóń siana, to styknie że yny zawrzym oczy a uż zaś widzym ostropce na kopcu kole chałupy.**



**Straszok**

**Każdy gdo mo zogródke, tyn wiy, że trzeja wachować to, co sie posieje abo posadzi, bo inakszy przidzie zwiyrz a wszystko może zeżrać. Myszy a nornice idóm na jarziny ze spodku a mycki, lebo sarnioki z wyrchu na wszystko, co je zielóne. Na ty piyrszie styknie mieć snoci dobrego a robotnego kocura, ale na ty drugi nejlepszy je straszok. Terazy uż yny ledzy kany lza uwidzieć na polu straszoki, ale kiejsi hań downij było jich tela, że jedyn sie poradził dziwać na drugigo. Gazda z gaździnóm wiedzieli, ze nie poradzóm fórt na stołku przi marekwi siedzieć a jóm wachować, tóż musieli zrobić chłopa, kiery bydzie stoł dziyń a noc a odganioł zwierzynka, kiere by chciały młode jarzinki zrymplować. Taki chłop nie musi spać ani jeść , nie kwiańczy, że mu je zima, lebo że padze deszcz. Gazda wzión dwie listewki jednóm krótszóm a drugóm delszóm a zbił jich gwoździami w krziż. Na to gaździno oblykła staróm jakle  a galoty, rynce a klepeta nafilowała słómóm a kónce zwiónzała porwozym. Eszcze na kóniec gazda zrobił głowe z kónska handry a kapki siana, na nióm doł starucny starzików kłobuk a straszok był gotowy. Terazy go yny stykło wrazić do ziymie a wbić**

**kładziwym, coby sarnioki a mycki przeganioł. Nejlepszy jak ty lónty, kiere wisiały na straszoku były postrzigane, bo jak fuknół wiater, to pospołu z nim furgały. Straszok we dnie wyglóndo srandownie, ale w nocy szło sie go na isto wylynkać. Niejedyn chłop, kiery szoł z gospody ku chałupie sie podciepa tak wylynkoł, że uż na drugi dziyń nie chlastoł. Jak dziecka były przeciwne, to też sie jich straszokiym straszyło, że przidzie a sie podziwo do okna, lebo na niego zaburzi. Jak straszok był do porzóndku zrobióny, to go szło postawić eszcze aji za rok, ale zwierzynta też nie były głupi, tóż trzeja było umieć straszoka zrobić tak, coby sie go aji człowiek wlynkoł, jak go uwidzioł. Straszoki sie robiło aji prociw szpokóm a kosóm, kiere żrały trześnie ze strómów. Takimu straszokowi trzeja było przziwiónzać farbiste maszki, coby furgały na wietrze, bo ptoki to ni majóm rade. Ale szpoki też nie sóm głupi. Wiela razy było tak, że wszystki trześnie na strómie zeżrały, potym se eszcze siadły na straszoku a gazdowi sie śmioły do gymby. Ale przeca dycki straszok musioł być przi marekwi a sałocie, bo kieby go nie było, to by gaździno musiała aji spać na zogrodzie. Dycki cosik sarnioki a inksze zwierzynta zeżrały, ale przeca óny też chcóm se cosik dobrego pomaszkiecić. A straszok se stoji a bydzie zwierzynta przeganioł yny wtynczas, jak go gazda do porzóndku zrobi a oblecze. Jak na niego chynie yny jakisik szróciska, to bydzie raczy społ a wysro sie na całóm te marekwie.**



**Szudera**

**Dzisio nad dziedzinóm przeszła szudera, na kieróm sie aji prawiło sumeryja, tóż spómnioł żech se, co ludzie prawili, jak po niebie sie zaczły kulać chmory a pieróny leciały na ziymie. Baji mój Starzik dycki prawili, że na ozajst sie na ludzi Pón Bóczek gniywo, bo zaś godnie nagrzyszyli. Jak jaki dziecka były przeciwne a przizła szudera, to sie jich straszyło, że isto skyrs nich sie blysko a wiater ducho na strómy. Wtynczas dziecka sie chowały pod pierzine, pod legier, abo do szpajski, bo sie fest boły. Starzi ludzie prawili, że jak grzmi to w niebie kulajóm drzywka z wodóm, abo że zaś jadóm wozami z wodóm. Jak yny sie zaczón zmiyniać czas, wiater giboł strómami a psy sie zaczły chować do budy, to ludzie wiedzieli, że zaś cosik przidzie. A skiyl to szło, kany sie mroczyło to sie dycki dziwoł gazda, bo prawił, że dycki jak sie czorni tam, kany słónko zachodzi to na isto bydzie padać. Gaździno sie starała esi to ku nij przidzie, lebo to obyndzie bokiym, bo przeca**

**posadziła flancki tóż lepszy, coby jich jakosik sumeryja nie zmarasiła. Jak už zaczło grzmieć a błyskać sie, to Starka zaświycili grómnice a postawili jóm do okna, bo wierzili, że óna uchróni chałupe przed hrómami. Jak była posucha, to ludzie byli radzi, że popadało, ale jak szudera pobulała strómy, abo pościepowała z chałupy dachówki, to už była yny starość. Bo deszcza dycki trzeja, ale jak przidzie z hrómami a wielkucnym wiatrym, to už sie poradzi poboć aji najwiynkszy odważniok. A wiela razy było tak, że pierón do kogosik strzelił. Jak go nie zabił, to go oszkapił, tak że wiela razy z niego był borok. A przeca wiela razy hróm pozabijoł bydło, bo baji gazda nie ścignół skludzić krów, kiere były na lańcuchach. Hań downij ludzie eszcze wierzili, że jak je nad światym sumeryja, to zło ucieko do chałup, bo sie boji hrómów a blyskanio. Jak sie taki zło schowie za człowiekiym, to do niego może strzelić pierón. Słowianie mieli fest w zocy ludzie, kierych trefił pierón a ci, kieych zabił, szli snoci prosto do nieba. Stróm, do kierego gruchło też był świynty – poradził lyczyć ludzi a odganiać złe moce. Pierónami strzyloł bóg Perun, kiereg potym krześcijaństwo zmiyniło na Eliasza. Tóż ludzie wierzili, że tyn Elijasz jedzie po chmorach w kolasie jak je sumeryja, a skyrs tego grzmi, a blysko sie, bo spod kół lecóm iskry. Słowianie jak widzieli czorne chmory na niebie, to prawili, że to sóm taki demony, na kiere sie prawiło chmurniki, obłoczniki, lebo płanetniki. Ludzie se jich wystawiali, jako starucnych chłopów w kłobukach, kierzi porwozami dzier-żeli chmory. Chmirniki to też mógły być demony, kiere wyglóndały jako chmory, abo jako jakisik straszydła, kiere cióngły chmory za sobóm. Wierziło sie, że chmurniki to sóm duchy ludzi, do kierych strzelił pierón a jich zabił. Inkszymi słowiańskimi demónami, kiere furgały przi szuderze były latawce a latawice. Słowianie eszcze wierzili, że pieróny to sóm takowne kamiynie z ognia, kiere spadujóm z nieba. Jak sie naszło taki kamiyń, to sie go brało do chałupy, dowało dzieckóm do kolybki, abo szmyrało wymióna krowóm. Grómnica miała chrónić prociw pierónóm, ale eszcze jedna wiec chróniła prociw ognia a hrómami, to była rozeta, kieróm sie rzazało kiejsi w górolskich chałupach w całych Karpatach a aji na Cieszyńskij Ziymi. Dycki, jak idzie szudera, to se jednako spómnijcie na Pón Bóczka, kiery sie na tyn Świat dziwo a jak sie fest pogniywo, to chce ludzióm przipómnieć, że ón tam kansik za chmorami siedzi a sie na nich fórt dziwo.**



**Dziedzina z wyrchu.**

**Kiejsi hań downij yny ptoki poradziły sie dziwać na Świat z wysoka, jak furgały baji nad jakómsik dziedzinóm, abo nad miastym. Dzisio už mómy takownóm technologije, że każdy se poradzi kupić takigo eletrycznego ptoka, kierym Iza regirować a dziwo sie na Świat jako kiejsi to robiły yny ptoszki. Rzeknym Wóm, że to je fajnacko wiec, bo przeca dycki sie dziwómy na chałupy, grónty a zogrody, kiere sóm kole nas, ale yny z cesty. Idzie wylyźć na jakisik kopiec, abo gore, ale wtynczas uwidzymy dziedzine z wyrchu a z daleka. Jako dziecka my wylazowali na strómy, ale wtynczas my**

**sie dziwali gor kómusikej do okna, abo jak sie baji dziołucha przeblykała. Ale terazy, mogymy drónami nad dziedzinóm furgać, a to uż je cosi. Ale tyn, gdo mo takigo eletrycznego ptoka, to se musi jednako dować pozór kany furgo a na co sie dziwo. A idzie naozajst pooglóndać kupa wiecy, baji hned człowiek wiy, gdo mo kole chałupy bajzel, abo co gdo mo na zogródkach. Ale to sie nie śmi robić. Nejlepszy, jak gdosik puści dróna wysoko pod chmory a pokameruje Świat z wyrchu, wtynczas dziepro jak sie człowiek podziwo na ty fotografije, to se wszymnie w jakij pieknej dziedzinie bywo. Worce sie na to podziwać. Worce sie podziwać na naszóm Cieszyńskóm Ziymie, o kierej gdosik kiejsi napisoł, że je jak młodo dziołucha, kiero sie śmieje, bo rozmyślo o piyrszej miłości. Dycki nasze Starki prawiły, że przeca tak pieknie jako tukej, przi tej chałupie a w tym kóntku dziedziny ni ma na całym Świecie. A Starzicy ku tymu eszcze prawili, że kany by jim było tak dobrze jako pod tym kopcym, przi tym lesie a w tej pasiece. Jak óni tak prawili a nie widzieli dziedziny z wyrchu, to co my mómy rzyc? Jo jak sie dziwóm na ty fotografije dziedziny z drónów, to uż wiym jedno na isto, że bywóm na ziymi, na kierej sie Pón Bóczek musioł kiejsi zastawić. Ale widzym eszcze cosik inkszego. Bo tam hanej w tej chałupie pod tym lasym bywała Staro Ciotka Malka. Tam na drugij strónie dziedziny my chodzili do Ciotki Chmiylki. A tam oto, stoji eszcze ta chałupa kieróm postawił mój prastarzik Bijok. Na jednej fotografiji dziedziny z wyrchu, je tela spóminanio. Tóm cestóm sie szło ku szkole, tukej miedzom sie szło ku chałupie. Na tej miedzy my kopali balón a tam w tych krzokach była naszo baza. Dziedzina z wyrchu, to je kónsek Świata tu stela. Kónsek żywobycio ludzi, kierzi majóm tyn swój kónszczek fest radzi. Tóm fotografije, na kieróm sie dziwocie zrobił Mariusz, mój sómsiod.**



**Hyc**

**Uż pore dni nóm Pón Bóczek hajcuje z nieba. Przez dziyń sie człowiek chowie w chałupie a wylazuje abo wczas rano, abo dziepro wieczór. Bydło a gowiydź też hledo ciynia a żberów z wodóm, bo przeca wodziczka je terazy najważniejszo. Ae hań downij jak był hyc, to ludzie ni mógli siedzieć w po całych dniach w ciyniu, bo na polu była robota. Baji przi sianie. Chłopi szli w krótkich galotach a bez koszule z czopkami, abo kłobukami na głowach. Baby też a wiela razy był takowny gorónc, że były yny w spodkach a w lajbikach. Ludzie jakosik bar-ży poradzili wydzier-żeć na słónku, kiere jim świyciło przi robocie, kiero na ozajst nie była lahko. Ale dycki sie brało ze sobóm jakómsik wode, abo aji cały garniec kómpotu, kiery sie dowało do ciynia, a gdo chcioł móg se go chochlóm nabrać a sie napić. Dzisio ludzie majóm kole chałupy wielkucne basyny z pómpami a wciepujóm do tego rostomajtóm chemije. A my jako dziecka mieli szaflik, do kierego nóm Mama naloli wody, postawiła o na słónku a hned te wode słónko ogrzoło, tóż my sie mógli w nij wyczochrać. Wiela**

**razy było tak, że w jednym szafliku nas było dwóch, lebo trzech. A gdo mioł dóma wielkucny garniec na prodło, to też dzieckóm do niego naloł wody a było kupa uciechy. Dzisio mómy klimatyzacyj, a kiejsi ludzie se sami musieli robić wiater. Jako? Na stykła gazeta, abo kónsek jakigo papyndekli a gazdowi kłobuk, lebo czopka. Ale Starzik był nejmóndrzejszy, ón wiedzioł kany wlyźć, tóż dycki szoł se siednónć do piwnice. Tam przi corkach, kany sie suło ziymnioki było nejlepszy a kiejsi w piwnicy ludzie mieli pómpy, kierymi ciónglі wode ze studni, tóż było tam aji wilgno. A stare chałupy miały hrube mury z cegły, tóż dycki niż jich słónko nagrzoło to było trzeja kupa czasu. Starka dycki prawili, coby nie otwiyrać okiyn ani dwiyrzi, bo sie puści hyc do chałupy, a mieli recht. Dzisio mómy czorne okulory prociw słónku a kiejsi sie ludzie na słónko dziwali a yny mrużyli oczy, bo wiedzieli że kieby nie óno, to by nic nie rosło a z trowy by nie było siana. Nó a eszcze, terazy przi chałupie sie ludzie chowajóm przed słónkiym, ale jadóm na wczasy a tam sie na piosku przi morzu skwarzóm, jako wyrzoski ku strykóm, coby sie opolić. A kiejsi sie ludzie opolili przi robocie. Wiela razy było tak, że jim skóra zlazowała a byli pómału jak murziny, ale siano było skludzóne, na gróncie w rzepie trowa była wypleto a obili ze słómóm były tam, kaj patrzóm. Hyc, gorónc, gor. Ni ma sie co tego boć. Niech sie na nas kapke słónko oprze, nejlepszy przi robocie, bo przeca hned bydzie jesiyń a zima, a bydzie nóm teschno za tym wrzawym latym.**



**Kiej ptok żyje… żere mrowce. Kiej ptok umrze… mrowce zeżeróm ptoka. Z jednego strómu lza zrobić milijón maszynek, ale jedna maszynka poradzi spolić milijóm strómów. Żywot sie może zmiynić hned, w jednej sekundzie. Nie myśl se o sobie za kupa. Ni miyj w sobie wielkucnej hyry, bo dzisio żeś tukej je, a jutro możesz leżeć na kierchowie. Dzisio jedziesz w szumnym aucie a za tydziyń możesz spać pod mostym. To co mosz w żywobyciu żeś od kogosik dostoł, a tyn gdosi ci to może zebrać. Możne mosz kupa grejcarów, ale za nich nie kupisz ani czasu, ani miłości ani tego, coby inksi cie mieli w zocy. Czujesz, żeś dzisio je mocny, ale pamiyntej że czas sie z każdego człowieka śmieje a robi se z nas błozna, bo sie na nas dziwo a widzi, że każdy dziyń my sóm bliży śmierci. Człowiekowi sie zdo, że wszystko poradzi, że wszystko zoleży od niego, ale dziepro, jak przidzie nimoc, lebo jak zustanie sóm a podziwo sie za siebie, to se wszymnie, że to jego żywobyci było prózne. Dzisio jymy jakisik zwiyrze, a za miesiónc mogóm nas żrać chroboki w ziymi. Dzisio poradzymy regirować ludziami, a za tydziyń możne nie bydymy poradzili odewrzić gymby. Wszystkich ludzi miyj w zocy a szanuj, żodnymu nie rób krziwdy. Dzisio sie czujesz, żeś je norymny, ale czas je mocniejszy od ciebie.**

**Studnia**

**Terazy przez ty hyca sie mi spómniało, skiyl ludzie kiejsi hań downij brali wode do picio. Bo przeca takóm, baji do podlywanio jarzin w zogródce, se poradzili nachytać do banioków, abo do amprów, jak padało. Ale dycki, jak sie stawiało chałupe, to trzeja było mieć przi nij studnie, bo naozajst bez**

**wodziczki ni ma żywota. Wiela razy było tak, że stawiało sie chałupe tam, kany szła pod ziymióm żyła z wodóm a choć gróntu było kupa, to jednako z chlywa musiało być blisko do wody. Studnie kopali studniorze, kierych wszyscy mieli w zocy, bo to nie była lahko robota. Kiejsi studnie sie murowało, dziepro nieskorzi sie uż kupowało gotowe betónowe kryngi a spuszczało do ziymie. Studniorz jechoł dołu na amprze, kiery wisioł na lańcuchu. Tyn lańcuch był nawinióny na rympole, przi kierym dycki stoło dwóch chłopów. Studniorz mioł ze sobóm baterke, ale musioł mieć aji świyczke, bo tam na dole mógło nie być dość luftu, tóż jak świyczka zgasła, to studniorza trzeba było wartko wyciónga ć na wyrch. Chłop, kiery kopoł studnie regirowoł tych dwóch, kierzi stoli przi rympole a prawił jim kiej majóm kryncić dołu a kiej do wyrchu. Wielkucno radość była dycki wtynczas, kiej studniorz drepsił we wodziczce, bo gazda wiedzioł, że trefił na żyłe. A jako tóm żyłe sie hledało? To uż nie każdy poradził. Starzik mi yny tela prawili, że jak óni kopali studnie to przijechoł chłop z kónskiym ur-zniónej gałynzi, z kieróm drepsił kole chałupy. Naroz sie ta gałónzka ugiyła, tóż tam studniorz zaczón kopać a wode naszeł. Prawiło sie, że gałynzie do hledanio wody sóm nejlepsze z lyski, wiyrby, wiśni, jałowca lebo jemioły. Rzazać sie jóm mo dycki, kiej miesiónczek je w pełni, bo wtynczas strómy majóm snoci nejwiyncyj soków. Jak uż we studni była woda, to dziepro studniorz z gazdóm se móg wypić po sztamperlu gorzołki a wszyscy byli fest radzi, bo woda przi chałupie to było wiyncyj, jako złoto. Na każdej studni był rympoł, na kiery był nawinióny lańcuch a na kóńcu lańcucha amper. Jak sie chciało mieć wode, to jóm trzeja było naciógnónć, a coby obracać rympołym to trzeja było mieć jednako kapke siły. Naciógniónóm wodziczke sie potym nosiło w amprach do chałupy a brało sie jóm na jodło, abo na myci. Dziepro nieskorzi sie zaczło móntować pómpy a rułki. Dycki jak sie wode ciógło, to gazda odganioł od studni dziecka, coby do nij nie wparziły. Nie śmiały ku nij iść ani wtynczas, kiej była zawrzito. Straszyło sie jich, że we studni bywajóm diobły, abo jakisik straszydła, a my jako dziecka w to wierzili. Studnie poradziły być głymboki aji na trzicet metrów, a aji stary ujec wyrzóndzoł, że lepszy do studni nie zaglóndać, bo sie człowiekowi zatoczy w głowie a idzie do nij wpolić. Dycki ludzie mieli studnie w zocy a gor w taki hyca, jako mómy terazy. We studni je żywot - woda, bez kierej nie ma gospodarki, ni ma bydła a ni ma nas. Kole starszych chałup eszcze je kupa studni, ale godnie z nich sie zasuło. Lepszy se jednako takownóm studnie niechać, bo eszcze nie wiymy jako bydzie. Dzisio o wode je coroz bar-ży biyda, tóż jak mocie studnie kole chałupy, to se jóm niechejcie, bo możne przidóm eszcze taki czasy, że bydymy wode rympołym ciógnónć w amprach.**



**Gdo to je Foter?**

**Foter to je taki chłop, kiery mo pod swojimi skrzidłami całóm familije - babe a dziecka. Musi na tóm familije zarobić, coby gaździno miała dycki co wrazić do garca. Foter je nejsilniejszy w chałupie a isto aji w calućkij dziedzinie, bo baji zawarzóne szklónki poradzi lahko odewrzić, choć inksi sie z**

**tym tropióm. Poradzi aji siykiyrkóm pociupać kaj jaki drzewo na pnioku a na stodolnioki biere tela siana, że sie wszyscy na piyntrze bulajóm. Jak gdosik ubliżo dzieckóm, to poradzi każdego przegónić, styknie że zebere jakisik kulik. Foter poradzi aji wszystko sprawić, choć mo wielkucne urobióne rynce. Kiej sie baji zrympoli jaki bawidełko, to hned biere kładziwko a śrubokrynt a zaś wszystko funguje do porzóndku. Styknie mu pore gwozdków, jakisik śrubki a wszystko w chałupie je sprawióne. Foter chodzi każdy dziyń do roboty a przidzie dycki jakisik utropióny, ale mo dlo dziecek czas, bo hned ku niymu lecóm a chcóm, coby jim powyrzóndzoł jako było na szychcie, kogo dzisio widzioł po chodniku a kiej jich zebiere pokozać, jako je na szachcie. Foter mało kiej mo czas, coby se siednyć, bo jak przidzie ze szychty, cosi pojy to hned idzie do pola. Cało gowiydź a bydło go mo rade, bo zwierzynta wiedzóm, że jich poodbywo a do jim pożrać. Foter poradzi wszystko porobić kole chałupy. Wszystki wieca poradzi dźwignónć - tela mo siły, wszystko poradzi na tragaczu przewiyźć, aji dziecka, kiere majóm przi tymu godnie uciechy. Ale jak sie nasro, to lepszy uciekać. Dziecka o tym wiedzóm, bo wiela razy było tak, że jak dorobiały, to Foter sie na nich yny szpatnie podziwoł, a jak dali były przeciwne, to uż aji musioł ściepać posek z galot. Nauczył dziecka robić, bo sóm robił od małego. Syncy musieli mu pómogać przi gospodarce, w garaży a w masztali. Dziołuszki dycki Fotrowi przyniósły w gorczku kómpotu, jak widziały że je utropióny. Matke mo w zocy a widać, że sie majóm pospołu radzi, choć wiela razy sie powadzóm a nie rzóndzóm do siebie cały dziyń, to potym jednako jak legnóm do legiera to uż sie śmiejóm a srandujóm. Gorzołki a piwa moc nie pije, yny wtynczas jak je ku tymu jakosik przileżytość, baji na wiesielu, abo jak na spyndzie kupuje babućki. Potym je wesioły a my mómy z nim kupa srandy, bo nóm śpiywo starodowne pieśniczki a wyrzóndzo niestworzóne bojki. Takowny tyn nasz Foter je, ale przeca ni, był, bo go uż tukej z nami ni ma. Roz go wziyno pogotowi do szpitola a uż sie na spadek nie wrócił ku nóm do chałupy. Fotrze, fórt Cie móm w pamiynci a wiela razy se na Ciebie spóminóm. Kupa bych doł, cobyś sie podziwoł na swoji wnuki, kierych żeś nigdy nie widzioł. Pokazujym jim starucne fotografije, na kierych żeś je, coby wiedziały, że majóm Starzika, kiery sie na nich kansik z wyrchu dziwo. Dziynkujym Ci za to, coś mi doł a czego żeś mi nauczył. Kiejsi sie naozajst zaś kansik uwidzymy, dómy se po piwie a wiyrz mi, że bydymy mieć o czym wyrzóndzać do rana.**



**We starej chałupie**

**Eszcze dzisio, jak sie stawio nowóm chałupe a kole nij je ta starucno, to sie jóm nie bulo, ale ludzie se jóm niechajóm, bo tak sie hań downij robiło. Dycki sie prawiło nowo chałupa a staro chałupa. Wiela razy było tak, że w tej starej bywali eszcze Starka ze Starzikiym a jak sie stracili, to staro chałupa sie eszcze dycki przidała. Jednako pokiel w nij bywali starzicy, to w oknach były firangi, z kumina szoł dym a na płocie wisiały jakisik starczyne handry. Starzik dycki ciupali drzewo na pnioku, drepsili po zogródce, lebo zamiatali przed chłupóm mietłóm, kieróm zrobili ze starej brzozy. Starka też o krziwaku fórt robiła wiela poradziła. Potym nieskorzi, jak poumiyrali, to we starej chałupie uż żodyn nie chcioł bywać, bo nie było w nij żodnych wygód a okna, dwiyrze a dłaszki zgrzipiały jak hróm. Bo we starej chałupie wszystko było stare, czuć w nij było starziskiym a po kóntach góniły myszy. W izbach, w kierych kiejsi bywała familija, potym nieskorzij sie zrobiło plac na obili a na roztomajte ździorba, kierych uż gazda z gaździnóm nie potrzebowali. Ponikiedy sie ty izby pogrodziło a były tam kurzynta, trusioczki, abo małe kaczyce. kuchyni sie zrobiło waszkuchnie w kierej sie warziło ziymnioki a rzepe babucióm a do starczynej szpajski gazda naciepoł miechy na obili. Starucny legier pómału żeróm chroboki, tóż isto eszcze latoś sie go porzeże na kónski a chynie pod blache. Żywot przemijo, chałupa jak sie w nij bywo, to żyje pospołu z ludziami, ale jak zustanie stoć prózno, to wtynczas zaczyno pómału umiyrać. Fórt do nij gazda zaglóndo, ale yny roz za czas, kiej potrzebuje do nij wciepać jakisik hoba, abo we waszkuchni cosik uwarzić we starych garcach. To wiyncyj tak wlazujó kury, jak idóm z wajcym na gniozdo. Yny roz w roku we starej chałupie je wiesioło, jak je zabijaczka, wtynczas od samiućkigo rana trzaskajóm dwiyrze, zgrzipi dłaszki a z kumina idzie dym, bo we starym kachloku gazda zahajcowoł, coby masorz mioł wrzawóm wode. Tyn kachlok sie uż też pómału suje a blacha r-zowi, ale stawioł go kachlorz Wawrziczek, kierego uż downo ni ma a piece, kiere robił fórt eszcze stojóm. Wiela sie pod tóm blachóm drzewa a wónglo spoliło, wiela jodła starka uwarzili a wiela kocurów sie na kachloku grzoło, to uż dzisio żodyn nie zrachuje ani nie pamiynto. Ale gazda, kiery sie w tej chałupie we wielkij izbie urodził, fórt se spómino jak był mały , jak gónił po izbach a bawulkoł sie na dłaszce. Wiela razy jednako było tak, że Starzicy szli do nowej chałupy, ku młodym. Wtynczas całe dnie bywali we starej chałupie, wachowali, coby tam był porzóndek a coby dycki firangi były w oknach. Dzisio eszcze kupa starych chałup stoji, przi tych nowych. Jak Wóm gdosik rzeknie: „na, zóndź tam do starej chałupy a przyniyś to a to", to sie podziwejcie esi baji w odmaryji nie wisi starczyn żywotek a na rechli starzików mantel. Po izbach mogóm być pochowane skarby, o kierych ani nie wiycie. Ty wieca gdosik możne to wrazi do muzeum. we kierym sie na nich bydóm dziwać ludzie, co jich bydóm mieć bar-ży w zocy,jako niejedyn gazda. We starej chałupie je ćma a zima, ale możne kiejsi gdosik przidzie, powykludzo z nij ździorba, zahajcuje pod blachóm, wybiyli ściany a pomyje dłaszki. Potym se siednie po cichu na stołku a posłucho, co szuszkajóm stare obrozki, kiere mu możne wyrzóndzóm, jako sie kiejsi żyło we starej chałupie.**



**Do lasa**

**Hań downij ludzie radzi stawiali chałupy blisko lasa, bo przeca szło w nim nónść kupa dobrych wiecy, kierych potrzebowali. Nejwiyncyj sie chodzowało do lasa na patyki a na hebzi, kiere sie nosiło w koszu, a jak gdosik tego potrzebowoł wiyncyj , to aji w dzichcie. Kiejsi hań downij po lasach trzeja było sie kapke nadrepsić, coby nazbiyrać patyków, bo wszyscy a gor starzi ludzie radzi jich zbiyrali a nosili ku chałupie. Takowne kónski drzewa były potym dobre, coby jich wciepać pod blache, baji na jesiyń jak trzeja było kapke zahajcować. W lesie sie zbiyrało liści, kiej chybiało słómy a słało sie bydłu. Ale do lasa sie chodziło aji na wiynksze karkoszki, kiere sie smykało do szopki a potym ciupało na pnioku, lebo rzazało. W lesie miasto drzewa, szło nónść aji jodło. Starzi ludzie prawili, że jak była biyda, to sie szło z lasa kapke wyżywić, bo w lecie sie zbiyrało ostrzynżnice, maliny, jagody, na jesiyń grziby a przez cały rok szło chytać bażanty, mycki a sarnioki, ale to uż trzeja było umieć. Kiejsi, jak sie stawiało chałupy z drzewa, to z lasa sie smykało urzazane strómy, a potym tesorze z nich robili biyrwióna, bóntramy a krokwie. Tako drzewiónka eszcze długo wóniała lasym, bo pomiyndzy belki sie styrkało mech. Chałupa postawióno ze strómów, była kapke jako las, z kierego ludzie wziyni na nióm materyjał. Wlyźć do lasa, to prziść do inkszego świata, w kierym se trzeja było dować pozór. Pomiyndzy strómami góniły rostomajte zwierzynta, ale aji złe a dobre duchy. W lesie bywała baba jaga, ale siedzioł w nim demón, na kierego Słowianie prawili Leszy. Ón wachowoł wszystki strómy, zieliny a wszystkigo, co było w lesie. Tyn Leszy wyglóndo, jak wielkucny chłop. Ci co go widzieli, jedni prawili że mo biołóm, szpatnóm gymbe, inksi że wyglóndo jako stróm a eszcze inksi prawili że poradzi sie wartko przemiynić w niedźwiedzia, lebo w sarnioka. Leszy przeganioł tych, kierzi oszkapili strómy, abo chcieli  Gor jak były hyca a gorónc sie loł z nieba, to do lasa sie szło kapke dychnónć od ciynżkij roboty w polu. Na liściach a mchach sie leżało, jako na legierze, kiery człowieka ziómbił a strómy Po lesie dziecka góniły a stawiały se rostomajte chałupki z patyków a z liści, ale nie śmiały iść daleko, bo przeca pomiyndzy strómami mógła drepsić baba jaga, abo aji dioboł, kiery wyloz kansikej z dziury. Jak dziecka były przeciwne, to sie jim prawiło, że cosik przidzie z lasa – wilk, bubok, abo jakisik inksze he – he, ale cosik w tym musiało być, bo przeca człowiek jak wlezie pomiyndzy strómy, to nigdy nie wiy co spoza nich hópnie. Jak gdosik mo nerwy, abo je nasrany to nima nic lepszego, jako wlyźć do lasa a posłuchać, jako śpiywajóm ptoszki a odzywajóm sie strómy, kiere roz szuszkajóm a roz hóczóm. Jak sie człowiek przipuczy do stróma, to snoci to lyczy wszystki nimoce. Dycki jednako Pamiyntejcie, że w lesie my sóm yny na nawszczywie, tóż nie ciepejcie do niego żodnych zdziorbów. Jak nasi Starzicy wlazowali do lasa pomiyndzy strómy, to dycki cosik z niego wynoszali, ale nic w nim nie niechali, bo dycki las mieli w zocy. Takigo, kiery harapuci wyciepuje do lasa, to naozajst postraszy Leszy, kiery tego ni mo rod.**



**Gnotek**

**Kiejsi jak sie urzazało jakisik stróm, baji buka abo dymba, to nejprzód sie ociupało gałynzie a potym dziepro szło rzazać piyń. Wiela razy było tak, że sie niechało z tego pnia jakisik kónsek, na kiery sie prawiło gnotek. Gazda se go przikuloł na plac, doł go stoć a potym szło na nim robić rostomajte wieca. Nejbar-ży rod był Starzik, bo na gnotku sie dobrze siodowało a zdrowo, bo dycki od drzewa idzie dlo człowieka wszystko, co nejlepsze. Siodowała na niego aji Starka, gaździno a gazda, kiej był utropióny po robocie na polu. Skokały po nim dziecka, a wiela razy było tak, że złómały klepeto, abo se oszkapiły kolano, to eszcze potym dostały po rzici od Fotra, że fórt cosik dorobiajóm. Jednako dlo Starzika siednyć se na gnotku, pod strómym a posłuchać, jako ptoszki wieczór śpiywajóm, to była jedna z nejlepszych wiecy na świecie. Nó, ale gnotek nie był yny do siedzynio. Nejwiyncyj sie na nim ciupało drzewo, rostomajte karkoszki a aji wiyksze kónski, do kierych było trzeja prać siykiyrkóm. Ciupani gałónzek, to uż była robota dlo Starzika. Poradził pół dnia znosić kónski drzewana kupke ku gnotku. Dycki se ku tymu siednył na stołku, lebo na inkszym, miyńszym gnotku a nabruszónóm siykiyreczkóm se pómału ciupoł. Wiela razy ku niymu przyszły wnuki, to broł delszy kónsek drzewa, zaczón go ciupać a prawił:**

**Ciu-pała-siykiy-reczka-naciu-pała-szes-nost-gdonie-wierzi-niechto-zmierzi-żete-goje-szes-nost**

**Kiery z wnuków uż chodził do szkoły, to hned broł, rachowoł ty naciupane kónski a dziecka yny gymby otwiyrały, bo ganc nie wiedziały, esi tym Starziczek to je jaki czarodziej, abo co. A Starzik sie yny uśmiychnyli na gymbie pod fusym, bo se spómnieli jak kiejsi ich Starzik im to dycki przi gnotku prawił. Na gnotku jednako sie ciupało nie yny drzewo, ale aji sie zabijało kury, kokoty, kaczyce a trusioki. Gnotek to był kóniec jejich żywobycio a gaździno dycki jak chciała ciachnónć hyrtóń baji kurczokowi, to nejprzód musiała przegónić dziecka, coby sie na to nie dziwały. Hań downij na placu przi chałupie dycki było wiyncyj gnotków -wszystki były taki same, a to skyrs tego, że jak sie przikulało dwa a dało na nich forszt, to uż była ława, na kierej szło siednónć, baji jak gdosik robił dóma wiesieli. Jednako jedyn wiynkszy gnotek był dycki na to ciupani. Wiela razy było tak, że gazda na niego przibił babke a na nij se klepoł kose. Po rokach, jak postoł na deszczu a fórt sie po nim buchało siykiyrkóm, to sie zrobił ćmawy a wlazły do niego chroboki, ale fórt pokiel eszcze był twardy to szło na nim cosik porobić. Dycki ja trzeja było piłóm ur-znónć kónsek deski, to nejlepszy było sie oprzić na gnotku. A kość z babucia ze zabijaczki kany Starzik ciupali psóm? Tóż przeca, że na gnotku. Gnotek przi chałupie poradził stoć aji dwacet roków. Dzisio uż tego starucnego gnotka ni ma, bo sie go porzazało hned po tym, jak Starzik umrzili. Jo jednako dycki jak porzeżym jakisik wiynkszy stróm, to se niechóm nejhrubszy kónsek a przikulóm na plac. Dycki je co ciupać a kurczoka na obiod przeca kansik trzeja zabić.**



**Gróman z Pasieki, Hanzel Kokot, Tómica Świnkorz**

**Jak sie podziwocie kole siebie po dziedzinie, to se hned wszymniecie, że każdy jakosik mo na miano a ku tymu mianu mo eszcze nazwisko, kiere dostoł po Fotrowi. Tóż każdy sie inakszy mianuje, choć sóm taki dziedziny, w kierych je kupa ludzi, kierzi majóm taki same nazwiska. Hań downij to było eszcze inakszy, bo cudzych ludzi sie na dziedzine przikludzało mało, tóż baji w Małych Kóńczyc było kupa Wawrziczków, Brachaczków, Tómiców, Kulów a Machejów. A baji we Wiśle było kupa Cieślarów, Bujoków, Poloczków a Szarzców, dali w Istebnej Kawulokw, Michałków, Haratyków a Kohutów. Było tak, że we Wielkich Kóńczyc było trzech Jozefów Matuszków a w Małych Kóńczyc trzech Francków Tómiców. Skyrs tego ludzie jim zaczli dować okróm miana a nazwiska eszcze przidómek. Bo jak na dziedzinie było siedym gazdów, kierzi mieli taki samo nazwisko, to jak gdosik przijechoł a spytoł sie o Tómice, to ludzie nie wiedzieli o kierego. Ale jak rzyk, że jedzie to Tómice Świnkorza, to uż każdy wiedzioł, kany go pokludzić. Ludzie dowali gazdóm przidómki podle tego, co robili, abo kany bywali. Baji na mojigo starzika Adolfa prawili, że to je Gróman z Pasieki. A za lasym bywoł Jozef Hanzel, na kierego wszyscy prawili Kokot. Jak jakisik Kula miyszkoł przi lesie, to prawili na niego Kula spod Lasa, a na Wawrziczka, kiery groł na trómpecie wszyscy prawili Wawrziczek Tralala. Machej, kiery miyszkoł kole wielkucnej miedzy to był Machej Miedzosz a Pala miyszkoł na kopcu, tóż sie na niego prawiło Pala z Kopca a aji na tyn kopiec sie prawiło Palowy Kopiec. Na Chmiyla wszyscy prawili Chmiyl ze Zogrodników, a na mojóm Ciotke Malke, że to je Wiewiórka, bo se wziyna Rudolfa Wiewióre. Machej z Gróntu to był tyn, co mioł kupa gróntu, a Foltyn zza Rzyki miyszkoł za Piotrówkóm. Jasiu Ślusarczyk z Młyna, to był chłop kiery bywoł we starucnym młynie, we kierym mleł obili na mółke eszcze jego starzik a Brachaczek ze Sztreki sie tak mianowoł, bo chałupe przi sztrece postawił jego foter. Hań downij, jak gdosik cudzy chcioł kogosik nónść na dziedzinie a znoł miano a nazwisko, to wiela razy było tak, że pojechoł do trzech chałup, pod trzi numera niż naszeł tego, kogo hledoł. Do dzisia na dziedzinie gor starzi ludzie prawióm, że tam hanej bywoł tyn a tyn. Nó, ale terazy po dziedzinach na Cieszyńskij Ziymi je kupa ludzi, kierzi nie sóm stela, tóż aji tych cudzych nazwisk je kupa. Fórt jednako my Tustelocy sie dziwómy po dziedzinie, kany gdo miyszko, jako mo na miano a na nazwisko. Fórt sie stawio kupa nowych chałup, w kierych bywajóm ci, co majóm nazwisko stela a aji ci cudzi. Możne jich worce pomianować - ze Sztreki, z Kopca, abo z Gróntu, bo jak baji waryjot GPS zgupnie, to hned bydymy wiedzieć, kany kogo na dziedzinie hledać.**



**Na kole ku dziedzinie**

**Jak jakosik baba, abo chłop chce pojechać na dziedzine to najlepszy jak se siednie na koło. Yny że kiejsi hań downij przi chałupie stoło yny koło, lebo jakisik mały motorek a terazy okróm bicygla sóm auta, motory a koła bez pedajli. Ale przeca fórt zustała ta radość, że sie człowiek zwiezie do dziedziny a na czym to uż je jedno. Nó, nejlepszy by było piechty, ale to zoleżało jako była ta dziedzina wielko, bo baji Brynnóm przynść to tak oto ze dwie godziny a Kóńczyce Małe z pół godziny. Ale gaździno, kiero sie chciała zwiyść do dziedziny to siadła rzicióm na zic, szłapy dała na pedajle a uż ji wiater piskoł w uszach. Hań downij takownych gaździnek na kołach rajzowało po dziedzinach godnie. Baji jak trzeja było do kónzumu zajechać cosik kupić, to sie na wolant koła powiesiło dwie taszki a jechało z takowym ciynżorym ku chałupie. Jak było z kopca tóż pół biydy ale do kopca to uż było gorszy, bo trzeja było bicygiel kludzić a ciść. Jednako tako gaździno niż przijechała do kónzómu a cosik do taszek wraziła, to po chodniku eszcze sie musiała podziwać na tabule z drzewa gdo umrził a aji kiej bydóm młode kurki przedować. Uwidziała kamratke, kiero na kole jechała po drugij strónie cesty tóż na nióm zawołała, przekludziła koło a z pół godziny z nióm wyrzóndzała. Potym jechała dali a se wszymła, że tam hanej idzie tyn ożralec z tej chałupy pod lasym a tam drepsi staro ciotka do kościoła na rzykani. Dycki baba na kole jak jechała po dziedzinie to głowóm krynciła a sie dziwała, co sie kany robi. Jak potym kupiła w kónzumie to co chciała, to uż koło kludziła, gor jak bywała za kopcym. Kiejsi po dziedzinie sie drepsiło piechty, abo jeździło na kole, nie tak jako terazy że sie siednie rzicióm do auta, pozawiyro dwiyrze, szyby a sie jedzie ku miastu - żodnego sie wtynczas nie widzi. Chłopi też kiejsi godnie rajzowali na kołach a gdo mioł wiyncyj grejcarów, to se móg kupić motór a dziepro potym auto. Jak sie zeszli dwo, trze kamracio na bicyglach a gor przi gospodzie, to uż potym mógli yny kludzić koła aż do chałupy. Wiyncyj na koła siodywały jednako gaździnki, baji jak uż miały poodbywane a w chałupie wszystko porobióne. Pamiyntóm, że mój Starzik dycki na szychte jechoł na bicyglu, w kierym roz na tydziyń mazoł kete a dziwoł sie esi mo dość luftu w kecie. Kiejsi hań downij jak synek ku dziołusze do drugij dziedziny zajechoł na kole a eszcze jóm wzión na rułke kansik nad stow - to uż z tej mółki móg jakisik chlyb potym być. Niż gdosik na kole kansik zajechoł, to sie na nim musioł nauczyć rajzować, a to nie było lachki. Wiela razy było tak, że ludzie sie uczyli jeździć na kołach dziepro jak uż byli starsi, bo jako dziecka ani żodnego bicygla ni mieli. Tóż potym takóm ciotke trzeja było spuścić z kopca, coby jóm nauczyć na kole jeździć. Ale jak uż wszyscy sie tego nauczyli, to sie puszczali na kole ku dziedzinie, ale kiejsi nie było tela aut jako terazy, kiere zawadzały gor na cysarskij ceście, wiyncyj było kóni a drabinioków. Kiejsi jechać na kole ku dziedzinie, to było ganc cosik inkszego jako terazy. Ludzie jechali na kole a byli radzi, że sie zyndóm z inkszymi – terazy to je rostomajte, ale fórt koła sóm a bydóm, bo przeca ni ma jak sie spuścić z kopca.**



**Tragacz**

**O tragaczu by na isto szło napisac ksiónżke, abo aji dwie, bo tych pore desek, kiere jechały na jednym kółku, to było cosik takownego, bez czego na dziedzinie robota by była ciynżko. Było też z tragaczym kupa srandy, ale o tym nieskorzij. Hań downij stoł przi każdej chałupie. Ponikierzi mieli aji dwa, trzi tragacze na placu. Nejprzód sie go robiło z drzewa a potym nieskorzij aji z oceli. Kieby kiejsi ludzie mieli tóm technolologije co my terazy, to by se poradzili zmierzić wiela kilometrów każdy gazda a gaździno przejechała tragaczym za dziyń. Jak yny cosik trzeja było warto przewiyźć z jednego placu na drugi, to przeca nie było nic lepszego. Jak gazda szoł na miedze nakosić trowy bydłu, to se doł kose na tragacz, osełke do kapsy a jechoł. Wiela razy było tak, że sie jechało tragaczym daleko, bo miedza była kansik za gróntym, tóż niż gazda zwióz trowe, to se pore razy musioł dychnónć. Na tragacz sie dowało dycki co nejwiyncyj wszystkigo a wiónzało sie to porwozym. Skyrs tego trzeja było mieć godnie siły, coby tragacz ciść a wiela razy było tak, że było do kopca. Jak sie nie namazało kółka, to tragacz uż z daleka zgrzipioł jak pierón a wszyscy hned wiedzieli, że gdosik cosik na nim wiezie. Jak gazda ni mioł kónia, traktora, woza, lebo przyczepy to musioł wszystko z gróntu skludzać ku chałupie na tragaczu. Siana sie na niego dycki nawaliło całóm kope a cosik sie nosiło do stodoły w dzichtach. Tak samo słóme a obili w miyszach - tragacz uwióz wszystko. Na jesiyń sie zaś na nim woziło jarziny a ziymnioki w miechach ku okiynku w piwnicy a w lecie liści ze rzepy krowóm ku pysku. Jak sie porzazało stróm, to hebzi sie wiózło na tragaczu ku gnotku, coby jich potym starzik pociupali. Co było na placu ciynżkigo a czego nie lza było dźwignónć, to sie wkulało na tragacz a lahko przewiózło kany człowiek chcioł. Ale tragacz nie był yny do roboty, bo przeca nie było wiynkszej uciechy, jak dziecka na niego siadły a foter jich przewióz po placu, lebo po miedzy. Dycki jak sie jechało tragaczym po próznu, to gor chłapcy ale aji dziołuszki na niego hópkały, bo sie chciały przewiyźć. Na tragaczu syncy udowali, że jadóm traktorym, abo autym - jedyn mioł wolant a reszta siedziała a buczała jak motór. Coby tragacz jeździł, woził wszystko, co gazda potrzebowoł, to sie go nie śmiało zdziadować. Gazda mu dycki namazoł kółko, a jak sie tragacz rozhórdoł to go trzeja było zaś dać do kupy a sprawić, bo przeca bez niego na gospodarce by było trzeja fest chamać. Tragacz był eszcze dobry na ożralców, bo wiela razy było tak że baba musiała tragaczym po chłopa jechać do aryndy a podciepa wiyźć spadki ku chałupie. Niż go przywiózła, to uż kapke wykrzyźbioł a potym dziepro dostoł po pysku, bo zaś narobił ostudy a śmiychu na całej dziedzinie. Hań downij bez tragacza nie było na dziedzinie żywota. Dzisio uż je yny w muzeum, ponikiedy stoji na zogródce a na nim sóm nastawiane kwiotki. Jak mocie kansik we stodole stary tragacz, to go nie wyciepujcie. Pyty, mamazejcie mu kółko, polyjcie go wodóm, bo sie mu naozajst drzewo rozeschło a smiatokiym obmiyćcie pajynczyny. Kapke go posprawujcie, coby sie kuloł a uwidzicie że dziecka same na niego pohópkajóm. A jak jich potym tragaczym przewieziecie, to bydóm mieć kupa uciechy. Możne że sie wóm bydzie eszcze na co godził, bo przeca dycki trzeja cosik przi chałupie przewiyźć.**



**Jako sie kiejsi grało fazolami**

**Hań downij na dziedzinie dziecka ni miały kómputerów ani chytrych telefónów, tóż ni mógły se pograć jako ty nasze terazy. Skyrs tego wiela razy było tak, że musiały se same wymyślać gry z tych wiecy, kiere miały kole siebie na polu a w chałupie. Mało gdo už dzisio pamiynto, jako sie grało we fazole. Ani żodyn už nie wiy, gdo, kiej a kany to wymyślił. Jo se myślym, że to wynalazły dziecka hned po łuskaczkach, jak sie po dłaszce kulały fazole, biołe, czyrwióne a pstrokate. Wziyny se arch papióru, blajsztyf a narysowały rostomajte linije, po kierych zaczły ciść fazole. dziepro potym starzik jim rzekli, że ty linije trzeja narysować tak, coby z nich wyszeł krziż. Potym z każdej stróny doł po sześć fazoli a už dziecka mógły grać. Ale baji staro ciotka jak to uwidziała, to blajsztyftym kapke tych liniji dorysowała tóż dziecka zaczły zaś grać kapke inakszy. Potym jak sie to rozeszło po dziedzinie a po Cieszyńskij Ziymi, to už se każdy ty linije rysowoł jako chcioł. A jako sie na kónsku papióru narysowało ty linije to už zoleżało od tego, gdo dziecka uczy grać we fazole. Jedno było fórt taki same - lza było ciść fazole yny po linijach a dycki do przodku. Jedyn mioł biołe a drugi pstrokate, lebo czyrwióne. Jak fazol stanył na ceście inkszego fazola, to tyn fazol móg stanónć na jego placu a go ściepać z papióru. Wygrywoł dycki tyn, kómu sie piyrszymu podarziło przynść fazolami do kónca planszy. Linije se może narysować każdy jako chce, bo hań downij w każdej dziedzinie sie inakszy growało we fazole. Zorka fazoli idzie lahko przerzazać na poły, coby sie nimi lepszy grało. Nejwiyncyj sie fazolami grało we wilki a owce. Na takownym krziżu, jako widzicie na fotografili sie poukłodało dwacet biołych fazoli (owce) a dwa pstrokate (wilki). Trzeja było przekludzić owce na drugóm stróne tak, coby jich co nejmiyni stracić. Wilki mógły zeżrać owce yny wtynczas, jak jich przeskoczyły. Widzicie jak kiejsi dziecka se musiały same wymyślać gry a stykło mieć kole siebie kónsek papióru, blajsztyft abo wóngli a pore zorek fazoli. Jak sie už Waszym dzieckóm zmier-znóm gry na kómputerze, lebo na chytrym telefónie, to z nimi zagrejcie we fazole, yny musicie mieć biołe a pstrokate. Graliście we fazole, pamiyntocie to eszcze, esi ja, tóż cosik o tym napiszcie.**

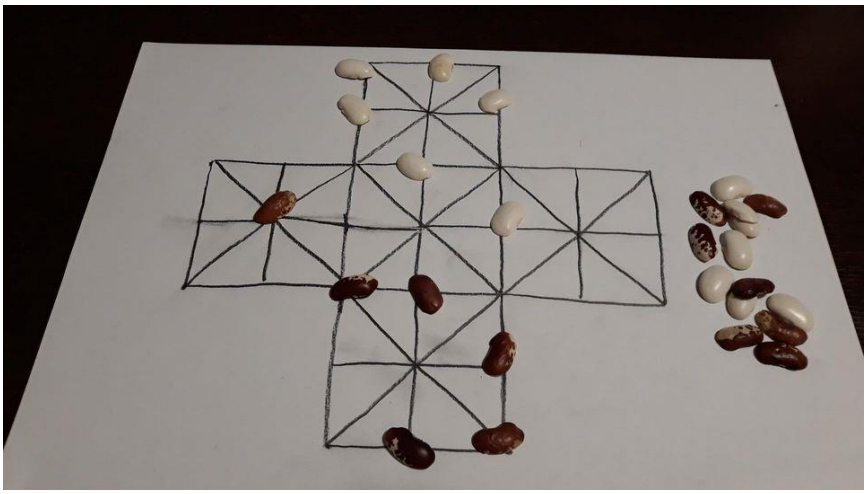

**Kosa**

**"Nejlepszy z rosóm, siyc trowkym kosóm" śpiywało sie hań downij na Cieszyńskij Ziymi a to była ganc prowda, bo żodyn gazda nie szoł z kosóm na miedze w połednie, jak chcioł cosik usiyc dlo bydła. Trowa jak sie jóm siykło, musiała być aspóń kapke nawilgło. Suchóm trowe sie siykło yny na siano, ale też nie przez połednie, bo przeca wtynczas po świecie drepciły połednice. A coby usiyc młodóm, zielónóm trowke, to trzeja było mieć do porzóndku naklepanóm kose. Trzeja było jóm umieć nabrusić osełkóm a umieć siyc, bo to nie była tako ajnfachowo robota. Nejlepszy siykli starzi gazdowie. Spóminóm se, że mój Starzik hrómoł a chodził o losce ale jak my mu dali kose, to poradził wysiyc kaj co a wszystko było pieknie, rowno wysieczóne tak, jak sie patrzi. Kiejsi jak młody synek piyrszy roz chycił do pacek kose, to nie wiedzioł, co mo z nióm robić. Dziwoł sie na**

**Fotra a prógowoł siyc ale mu to nie szło. Co wjechoł do trowy to dziubnół szpicym do ziymie, tóż mu Foter prawili, że mo siyc przi ziymi, pómału a szpic musi dzier-żeć lahko do wyrchu. Synek musioł poszkubać kónsek miedzy, niż sie nauczył siyc, ale dycki przeca je tak, że gdo nie próguje, tyn sie nic nie nauczy robić. Jak sie uż nauczył siyc, to se jednako hned wszymnył, że kosa po czasie jakosik przestowo siyc. Foter, jak sie mu tak stało to dycki wycióngnył z kapsy osełke a kose nabrusił. Synek prziszoł ku Fotrowi, coby mu też jego kose nabrusił, ale potym nieskorzij Foter doł synkowi osełke a tyn musioł se kose uż brusić sóm. Wiela razy było tak, że se pazury porzazoł niż sie tego nauczył. A Foter mu przeca dycki wykłodoł, że se mo chycić osełke do prawej packi co nejwiyncyj dołu, lewóm packóm kosym za kosisko a osełkóm pieknie a pómału jechać po kosie ze zadku do przodku, roz z jednej, roz z drugij stróny, jakby chalkoł galanke po rzici. Jak sie synek nauczył siyc młodóm trowke to uż potym poradził siyc tóm wyrośniónóm, yny do tego trzeja było uż wiyncyj siły. Kiejsi hań downij kosa wisiała na stodole, lebo jóm gazdowie dowali na stróm a choć jóm popadało to nigdy nie zar-zowiała bo była zrobióno z porzóndnej oceli. Eszcze do dzisia ledzy kany kole chałup sóm kosy, kiere majóm po szejdziesiónt roków a fórt by siykły, yny ni mo gdo siyc. Przez zime jak kosa była baji we stodole, to na jor jóm gazda musioł wrazić do wody, tóm strónóm, kany był klinek, bo drzewo sie dycki rade rozeschło. Jak kosa przestowała siyc aji jak sie jóm nabrusiło, to gazda wiedzioł co z nióm trzeja zrobić. Wybił klinek, wycióngnół kose z kosiska, wzión jóm ku gnotku, na kierym była babka, prziniós ze szopki kładziwko a zaczón jóm klepać. Wiela razy było tak, że sie kose klepało aji godzine, bo trzeja było tóm ocel kany kosa siecze trowym zrobić tak, coby była ciyńszo. Nie każdy to poradził, tóż szło kose zrympolić, jak sie tego chycił baji młody synek. Ale Starzik mu to pokozoł, chycił mu packe we kierej synek mioł kładziwo a pokozoł mu jako sie to robi - pómału a coby sie nigdzi nie śpiychoł, aji jak go Mama zawoło na obiod. Kosy sie musiało chować gor przed dzieckami, bo wiela razy było tak, że sie oszkapiły, tóż gazda jak jich wieszoł to dycki na isto. Dzisio sieczóm maszyny, kosy jak kaj sóm to po muzeach, skansynach a eszcze po starych stodołach. Jak mocie kaj kose to jóm wycióngcie, wroźcie klinkiym do wody, potym jak mocie Starzika to mu jóm dejcie, coby jóm naklepoł. Starzik was nauczy jako sie siecze, choć mocie kosiarki, yny chciyjcie sie podziwać sie jako mu to idzie. Choć drepsi o losce, to trowkym bydzie siyk, bo se spómni jako mu jego Starzik prawił, że jak siecze to trzeja pómału iść do przodku. Pamiyntejcie eszcze, że gdo sie nauczy kosić, tyn schudnie, bo koszyni to je ciynżko robota, a choć ni mocie bydła, to przeca cosik uszporujecie na bynzynie, lebo na sztrómie. A jak Was Starzik eszcze nauczy tóm starucnóm kose klepać a brusić osełkóm, to nie bydziecie potrzebować żodnych kosiarek, kiere yny robióm krawal po dziedzinie.**



**Szłapać boskym**

**Spóminóm se kiej mój starzik wyrzóndzoł, jak mu jedyn stary dochtór dycki prawił, że ludzie sóm nimocni skyrs tego, że chodzóm w bótkach. Że pokiel chodzili boskym, to byli zdrowsi, bo snoci na szłapach sóm rostomajte receptory, kiere potym idóm do ciała, do każdej jednej czyńści a dycki jak sie jich przyciśnie, to baji serce lepszy funguje, abo strzewa, abo aji cycha. Kiejsi hań downij ludzie isto to wiedzieli, bo wiyncyj drepsili boskym od jora aż do jesiyni. A bótki przeca mieli dóma, ale jich było szkoda, bo jak sie zedrziły to przeca zaś trzeja było iść, pieknie pytać szwieca coby jich sprawił a eszcze mu było trzeja zapłacić jakisik grejcar. Bótków sie nie wyciepowało jako terazy, bo jak sie ze szumnych trzewików zrobiły uż chrampy, to jich przeca dycki szło obuć baji jak sie szło odbywać do chlywa. Ale jak yny było na polu ciepło, to gor starzi ludzie radzi drepsili boskym. Stareczka se wziyna krziwak a bosu szła do zogródki. Szłapy mieli tak twarde, że ani nie czuli kamiyni a jak szli po zielónej trowce, to jakby po jakimsik nejdrogszym tepichu. Starziczek też szoł boskym na plac ciupać hebzi na gnotku, yny musioł dować pozór coby nie szłapnónć na jakisik szkło. Jo se eszcze też spóminóm, że my jako dziecka radzi gónili bez bótków. Wieczór my mieli szłapy czorne jak wóngli, tóż hned jak my przyszli do chałupy to nas mama wrazili do wanny. Jak my gónili po polu, to my musieli se yny dować pozór na pszczoły a mrowce, coby na nie pogryzły. A po deszczu jak sie fajnie góniło bez bótków - nogawki sie wysukało a czochrali my sie w kałużach jak kaczyce. A potym nieskorzi ludzie zaczli kupować coroz wiyncyj bótków, tóż coroz miyni szłapy drepsiły po ziymi bo miały na sobie eszcze fusekle. Kiejsi hań downij ludzie chodzili do kościoła, abo do urzyndu bosu, bótki dzier-żeli w rynkach a obuwali sie niż wlyźli do dwiyrzi - bo przeca bótków było szkoda - każdy wiedzioł, że sóm drogi. Inakszy sie miało w zocy bótki a oblyczki jako terazy, bo ludzie wiedzieli, że to stoji kupa piniyndzy. Synek jak jechoł do miasta do strzednij szkoły na jakisik pryfóng, obleczóny w ancug, to potym jak szoł spadki ze sztacyjónu a padało, to seblyk tyn ancug, sebuł bótki a niós to w rynkach aż ku chałupie, coby sie to fest nie zamoczało, bo wiedzioł że mu żodyn nowego nie kupi. Dzisio jak sie to dzieckóm wyrzóndzo, to tego ani nie uwierzóm. Szłapy trzeja dać do luftu, trzeja jim dać dychać a gor coby se podrepsiły po ziymi. Prawiło sie przeca kiejsi, że ziymia wycióngo wszystki nimoce, a co cosik w tym je. Jak yny możecie to sebujcie trzewiki a kole chałupy se podreptejcie boskym. Serce, a wszystko co mocie w postrzodku Wóm za to bydzie dziynkować. A najlepszo dlo tych receptorów, kiere sóm a szłapach je robota przi sianie, abo przi słómie we żniwa, bo szłapy sóm wtynczas nejlepszy podziubane.**



**Szpajska**

**Kiejsi w każdej chałupie musiała być takowno malućko izbeczka, aspóń meter na meter, do kierej nejwiyncyj zaglóndała gaździno, bo w nij były same dobre wieca na jodło a na obiod. Szpajske sie dycki robiło blisko kuchynie, coby baby nie musiały daleko drepsić, jak chciały po cosikej wartko siyngnónć. We starych chałupach szpajske sie robiło miyndzy izbami a dwiyrze do nij były dycki ze siynie. W postrzodku były porobióne wielkucne półki z desek, na kierych lza było poukłodać jodło, kiere musiało być w chłódku a leżeć po ćmoku. Szpajske sie robiło w postrzodku chałupy, coby w lecie hyc nie nagrzoł tego jodła, kiere sie do nij naukłodało. Stare chałupy miały hrube ściany z cegły, tóż we szpajsce był dycki chłódek, aji jak sie w zimie zahajcowało w kachloku. Kiejsi hań downij nie było lodówek, tóż we chłódku do szpajski szło schować syr, masło, lebo śmietónke. Ale nejwyncyj w nij było dycki zawarzelin we szklónkach, kiere sie robiło gor w lecie a na jesiyń a poradziły tam stoć aji do jora przisłego roku. Inksze jodło tam stoło yny pore dni, baji taki kołocz na plechu, kiery gaździno wraziła do szpajski, przikryła go kónskiym myjki a co chwile gdosik szoł z nożym coby se kónsek urzazać. Jak gaździno do bóncloka naloła kiszki abo śmietónki, to dycki sie też to dowało do szpajski. Kiejsi to tam dłógo nie postoło, bo przeca sie jodało kupa fazoli, ziymnioków a krupów. Gdo se spómino tyn wiy, że ku tymu nejwiyncyj szmakowało cosik z mlyka. Długszy tam mógło być masło we sztwertce, lebo bioły syr, z kierego gaździno odcedziła kapołke do ocelowego garca. Jednako nejszumniejszy we szpajsce wóniało, wtynczas, kiej gazda do nij wraził to, co uwyndził we wyndzoku. Wtynczas wóniało po wszystkich izbach jak yny sie odewrziło dwiyrze do szpajski. Tego wyndzónego hned ubywało, choć to mógło wisieć na hokach długszy czas. Ale przeca wiycie jako to je, gaździno jak cosik smażiła to yny na szpyrkach, gazda se rod ukroł szynki ku chlebie na śniodani a starzik, tyn szpyrki se kroł na chlyb a choć uż mioł mało zynbów, to se to jakisik pómału poradził pogryźć. We szpajsce wisioł knobloch, we skrzinkach cebula a wajca we wielkucnej misce. Wszystko yny czakało aż gdosik po to siyngnie. A kany sie dziecka chowały jak foter był na nich nasrany? Tóż przeca we szpajsce a jak uż uczuły, że go ni ma to wylazowały a sie cisły ku mamie. Jak szpajska była pełno, to familija wiedziała, że głodu nie bydzie a wszyscy byli radzi. Fest rade z tej szpajski były aji myszy, na kiere gaździno musiała fórt robić paści, choć wiedziała, że wszystkigo przeca nie zeżeróm. Kiejsi wszyscy wiedzieli, że jak zgrzipióm dwiyrze do szpajski, to gażdzino rychtuje jakisi jodło, a jak yny zawóniało szpyrkóm, to starzik se spómnioł, że se musi zaś ukroć kónszczek szpyrki na chlyb.**



**Jako sie kiejsi szporowało wode**

**Wszyndy dokoła wszyscy prawióm, że chybio wody, choć sie leje z nieba, to snoci potym sie kansik traci w ziymi a chytrzi wysztudyrowani ludzie na to prawióm, że to je jakosik posucha hydrologiczno. Kiejsi ludzióm nie trzeja było prawić a wykłodać, że wody chybio, bo óni o tym fórt wiedzieli, szporowali jóm a chytali, jak leciała z nieba. Hań downij, coby mieć wode w chałupie to se jóm trzeja było naciógnónć rympołym ze studni a przyniyść w amprach. Dziepro potym, nieskorzij po chałupach sie zaczło móntować pómpy, a woda uż szła do kuchynie a do łaziynki rułkami. Ale fórt ludzie jóm szporowali, bo wiedzieli, że woda to je dar od Pón Bóczka, skyrs kierego na świecie je żywot. Jak sie myło garce po obiedzie to sie nagrzoło wrzawej wody w garcu, doloło sie kapke zimnej a wloło sie to do lawora. W drugim laworze była ciepło woda, w kierej sie garce, talyrze a szklónki wyżbluchało a dowało sie jich na półke, coby uschły. Nie dowało sie do wody żodnej chemije. Ta woda z mycio garców to były pumyje, kiere potym gaździno wloła do ampra a dała pić krowóm, kiere to miały fest rade. Pomyje sie dowało aji babucióm do żranio. Nejbarży pumyje szmakowały bydłu w niedziele, bo wtynczas gaździno robiła dycki nejlepszy obiod. Rano familija sie myła w laworze. Każdy se naloł zimnej wody a umył se gymbe, rynce a kark. Moja starka dycki prawili - "myj sie zimnóm wodóm, a bydziesz pieknóm a młodóm". Wode z tego lawora sie niechało, coby wloć do hażla, jak uż tam gdosik zrobił, to co mioł zrobić. Każdóm kapke wody, jak szło jóm eszcze do czegosik użyć, to ludzie jóm niechali. A przeca kupa z Was se eszcze spómino jak sie kiejsi familija myła we wannie. Naloło sie do nij ciepłej wody, nejprzód sie w nij umyły dziecka a potym eszce Fotrowie, aspóń szłapy, a wiela razy było tak że gazda cały skoczył a sie w tej wodzie ożbluchoł bo był zamazany od prochu, lebo od słómy. Jak padało, to wode trzeja było chytać, bo sie nieskorzij przidała, baji do podlywanio kwiotków a jarzin na zogrodzie. Do dzisia ludzie tóm wode chytajóm, bo przeca do czegosik sie dycki przido. A hań downij jak yny z muru tyrczałą rynna, to sie pod nióm postawiło drzywko, ocelowóm beczke, abo aspóń stary wielkucny garniec. Gdo mioł przi chałupie stow, abo rzyke tyn se móg dycki w amprach wody przyniyść ku chałupie, gor jak była posucha. Dycki sie na Cieszyńskij Ziymi szporowało wodziczke, bo jóm ludzie mieli w zocy. Wiedzieli, że jak jim jóm Pón Bóczek nie spuści z wyrchu, to bydóm z tego yny same kurowody. Dziepro potym nieskorzij, jak ludzióm puścili wodziczke w rułkach do chałup a do bytów w miastach, to sie jim zdało, że óna przeca dycki bydzie, ale to ni ma prowda. Przidzie eszcze taki czas, że zaś sie zacznie wode szporować.**



**Świyrszcze**

**Ni ma lata bez świyrszczy a bez jejich granio. Jak idziecie cestóm kole obilo, to słyszycie jak szumnie gro cało orkiestra takownych malućkich chroboków, kierych nie widać ale za to fest słychać. Każdy mały świyrszczek, kiery sie odzywo pomiyndzy ździebłami mo taki malućki hośle, kiere fórt nosi przi sobie. Tych muzykantów w obilu je tela, że żodyn by jich isto nie poradził porachować, ale ni ma tak, że jedyn gro przez drugigo. Naozajst w każdym kónsku obilo je jedyn świyrszcz, kiery tym wszystkim regiruje. Jak se posłuchocie tej szumnej muzyki, to se wszymniecie, że roz gro lewo stróna, potym prawo, potym postrzodek a czasym wszystki pospołu – to uż wszystko zoleży od tego świyrszcza, kiery swojim kamratóm pokazuje, jako majóm grać. Hań downij świyrszcze grały aji na miedzach, ale ludzie se pokupili maszynki do sieczynio trowy, tóż jak yny óna kapke od ziymie odrośnie, to jóm ciachajóm. Spóminóm se jak świyrszcze grały po miedzach, na kierych sie pasły krowy a na tych, kany trowa była wielkucno, bo jóm gazda niechoł, coby rosła na siano. Terazy mogóm źnieć yny w obilu, kiere traktorami fest strzikajóm chemijóm, tóż sie kapke dziywiym, że eszcze sie jim w tym smrodzie chce grać. Nó, a sóm aji taki świyrszcze, kiere grajóm za oknym, w trowie, lebo na strómie. To sóm muzykancio, kierzi nie poradzóm grać w tej orkiestrze w obilu a nie chcóm, coby jich gdosik regirowoł. Świyrszcz za oknym se gro swojóm włośnóm melodyje, inakszy jak je w nocy hyc a eszcze inakszy kiej padze deszcz. O czym gro, to żodyn ganc nie wiy, ale jo se myślym że o źniwach, kiere uż hned bydóm, tóż gazda by mioł pómału rychtować a mazać maszyny. Gro aji o tym, jak szumnie słónko przez dziyń świyciło a suszyło siano, tóż rano trzeja bydzie stawiać ostropce. Ale jak baji padze deszcz, to taki świyrszcz za oknym też gro, ale jakosik pómału, bo isto borok mo hośle a skrzidła mokre, bo sie schrónił kansik pod dziurawym liściym. Gor pod kóniec lata jak słyszcie za oknym świyrszcza, to odewrzcie okno, coby wloz do chałupy a siod se za kachlokiym. Nó, yny kachloków po chałupach uż ni ma, tóż niech se siednie kansik w kóntku, abo aspóń w kuminie. Kiejsi sie prawiło, że jak świyrszcz zacznie grać w chałupie, to sie gaździnej a gazdowi bydzie darzić, bydóm mieć godnie grejcarów a możne i dziecek. Każdy świyrszcz za oknym mo swojóm melodyje a swojóm muzyke. Inakszy gro tyn we Strumiyniu, inakszy w Cieszynie a eszcze inakszy w Kóniokowie. A wiycie od tych świyrszczy sie wziyno kupa melodyji na Cieszyńskij Ziymi, bo taki muzykant jak se siod pod chałupóm, bo chcioł wymyślić jakisik nowe grani na hóślach, to jak usłyszoł świyrszcza to uż wiedzioł co mo jutro na muzyce zagrać. Jak padało, to melodyje takóm pómału, ale jak był hyc, to warkóm, coby wszyscy zwyrtali. A eszcze Wóm rzeknym, że jak gdosik nie poradzi spać a usłyszy świyrszcza, kiery gro, to niech se odewrze okno do korzón. Wiyrzcie mi, że tyn świyrszcz wiy, jako mo zagrać, coby sie Wóm dobrze spało.**



**Bździna…**

**Jak sie cosik pisze a prawi o jodle a piciu, to trzeja aji cosik mało wiela rzyc o tym, co sie z człowiekiym robi potym. Wiela razy je tak, że jak se gdosik do porzóndku pojy, to nieskorzij se musi drzisnónć. A to ni ma nic szpatnego, yny trzeja wiedzieć kiej a kany idzie ze siebie spuścić luft, coby żodyn nie słyszoł a nic nie uczuł. Nie śmi sie bździeć jak sie siedzi przi stole u jodła, a jak uż człowiek nie poradzi wydzier-żeć to trzeja iść do drugi izby, lebo na pole. Znoł żech takich, kierzi walili do stołków, ale potym musieli siedzieć a nie śmieli sie moc gibać, coby bździna nie wyleciała z galot. Jednako wiela razy było tak, że jak sie siedziało przi stole a wyrzóndzało, baji przi kawie, to starzik dźwignył rzić, stołkiym zaruszało a wtynczas sie dycki mie pytoł: „coś to prawił?". Ale wtynczas naozajst musiało być okno odewrzite a nejlepszy eszcze dwiyrze do pola, coby to wszystko wywioło. Śmiychu przi tymu było, bo przeca wszyscy my dóma wiedzieli, co sie stało. Starzi ludzie prawili, że ni ma co dzier-żeć tego luftu w sobie, bo to ni ma moc dobre. Jedyn stary ujec dycki jak se drziśli to prawili: „tóż co, mioł żech se dziure zrobić w bachorzu?". Tóż wiycie, to je ganc prowda, bo jak uż gdosik zabździł, to w ponikierych chałupach sie prawiło: „na zdrowi" . Tóż ale przeca żodyn jedyn drugimu nie suł ganc pod nosym. Jedynie wtynczas jak sie baji gaździno powadziła z gazdóm a chciała mu zrobić na złość, to popuściła przi niymu, a ón borok uciekoł do pola. Nóm dzieckóm sie prawiło dycki, że w kuchyni może suć yny gaździno, jak gdo zabździ w chałupie, to dostanie po rzici, pod dachyn ze strachym a na polu móg uż suć gdo chcioł a wiela chcioł. Dycki też wszyscy dóma wiedzieli, kiej bydzie chałupóm ruszać a w nij smerdzieć – jak gaździno uwarzi na obiod fazole, kapuste, lebo ziymnioki z kiszkóm. To ście mógli słyszeć, co sie potym robiło – sómsiadóm sie zdało, że grzmi. Kiejsi sie eszcze prawiło, że każdo zdrowo baba a chłop se musi pore razy za dnia drzisnónć, jak gdosik przestanie suć to na isto je nimocny. Bździny sóm rostomajte a nejgorsze sóm snoci ty, co wylazujóm z człowieka ganc po cichu – poradzóm zasmrodzić aji cały kościół. Dyć wiea razy było tak, że gdosik w ławce sie zesuł a wtynczas ludzie sie po sobie dziwali gdo to był. Ty bździny, kiere wylazujóm a jich fest słychać tak nie smerdzóm. Ponikiere jodo robiło w chałupie cuda, baji jak gaździno se pojadła na wieczór fazoli z kiszkóm, to musiała potym dować pozór w legierze bo jak se drzisła, to pierzina furgała a gazda jak se pojod na obiod babraczki, to jak potym zasuł to poradził zgasić petryolke w izbie. Dycki trzeja jednako wiedzieć, kiej a kany lza bździeć, bo przeca żodyn ni mo rod tego wóniać. Ale przeca żodyn se nie poradzi zrobić dziury w bachorzu, tóż jak was ciśnie to uciekejcie na pole a esi nie poradzicie to aspóń odewrzcie dwiyrze a okna do korzónt, coby cug wygnoł bździne na pole.**

**Jak my byli dzieckami, to starzi ludzie mieli po trzicet roków,**
**kałuża na ceście to był ocean a śmierci podle nas nie było wubec.**
**Jak my kapke podrośli a było nóm patnost, to starzi ludzie mieli**
**po pindziesiónt roków, ocean to był stow przi chałupie a śmierć**
**była kansik, ale my ji wubec nie widzieli.**
**Jak my sie żynili a wydowali, to starzi ludzie mieli po szejdziesiónt roków, jezioro to był ocean a śmierć my widzieli, ale yny u inkszych ludzi.**
**Jak nóm było sztyrycet, to starzi ludzie mieli po osimdziesióntce,**
**morze to był ocean, a śmierć jak przisźła, to przeca nie po nas.**
**Musieli my sie zestarzić, coby my uwidzieli jak wyglóndo tyn ocean, a śmierć, kiero przeca przi nas dycki była, ale terazy jóm dziepro widzymy.**

**Anna, Hanka, Haniczka**

**Kiejsi hań downij w każdej chałupie na dziedzinie była jakosik dziołucha, kiero miała na miano Anna. A esi nie w każdej, to na isto w co drugij. Na Anne sie prawiło aji Hanka lebo Haniczka, gor jak to była młodo dziołucha, lebo dziewczóntko. Wczora wszystki Anny miły miano, tóż trzeja o nich tukej kapke powyrzóndzać. Kiejsi ludzie radzi dowali dziołusze na miano Anna, gor katolicy,**

**bo przeca Anna to była starka Jezusa. Kupa dziołuchóm, kiere sie urodziło dwacatego szóstego lipca, sie dowało na miano Haniczka, bo ludzie wierzili, że miano mo wielkucnóm moc. A miano Anna pochodzi od hebrajskigo Channach, je to baba libeźno, snano a przijymno. Mo rada familije a żywot bez długu z grejcarami dycki w geldtaszce. Raczy bydzie robić przi chałupie, niż pujdzie kansik do roboty, a hledo se dycki chłopa, kiery mo dobróm robote, coby poradził zarobić na nióm a na dziecka. Hanka mało kiej se weźnie jakigosik ożralca, choćby był szumny jak świyczka, bo dobrze wiy, że z malowanego, próznego talyrza sie żodyn nie najy. Hanke wszyscy majóm radzi, bo poradzi dycki cosik ciekawego powyrzóndzać, baji na szkubaczkach a żodnego tym nie dziubnie. Wiela razy je tak, że Anna poradzi planetować. Wyrzóndzo wieca, kiere dziepro bydóm, żodyn o nich eszcze nie wiy, a potym jak sie to stanie, to inksi yny gymby otwiyrajóm, że to przeca je prowda. Anna rada sztrykuje, szyje, sztrajchuje obrozki a jak uż wysztudyruje jakómsik wysokóm szkołe, to potym nejradszy idzie dziecka uczyć, jako rechtorka. Tóż wszystki Haniczki podle tego coch kansik wyczytoł by miały być szykowne. Ale przeca naozajst były a sóm pomiyndzy nimi aji takowne, kiere by sie miały mianować inakszy, bo to miano Anna do nich jakosik nie pasuje, ale zaś żech kansik wyczytoł że człowiek sie zmiynio co siedym roków, tóż możne jim trzeja dać kapke czasu. Inakszo je przeca mało Haniczka a inakszo Anna, kiero uż je baji wydano. Kiejsi hań downij Haniczek po dziedzinie na Cieszyńskij Ziymi było godnie, tóż isto skyrs tego sie ludzióm tu stela dość dobrze darziło a mnożiło. Dejcie cerze na miano Anna, bo to je przeca szumne starucne miano, a wiycie że óno mo przeogrómnie wielkucnóm siłe. Tak prawili a w to wierzili nasi Starzicy. Ni ma co, wymyślać jakisich cudzych mian. Lepszy bydzie, kiej zaś jako hań downij, aspóń w co drugij chałupie na Cieszyńskij Ziymi bydzie jakosik szykowno Haniczka. Wszystkim Annóm, Hankóm, Haniczkóm na to jejich miano, winszujym wszystkigo nejlepszego, coby sie Wóm Rostomiłe paniczki darziło, a coby Wóm Pón Bóczek błogosławił. Wyboczcie, że tak kapke nieskoro, ale dycki szczyrze.**



**Czyrwióno Hacka**

**Bywała se roz w dziedzinie na Cieszyńskij Ziymi dziołuszka, kieróm wszyscy dokoła mieli fest radzi. Miała na miano Hanka. Gdo jóm uwidzioł, to hned ji przoł, ale nejbar-ży ji przała jeja starka, kiero by ji dała co yny miała. Roz jak dziywczóntko nawszczywiło starke, to óna mu dała czyrwiónóm hacke, kieróm Haniczka uż terazy nosiła wszyndzi, kany poszła. W tej hacce była szumnie**

**wypyrczóno, tóż wszyscy na dziedzinie sie na nióm dziwali a zaczli na Hanke prawić „Czyrwióno Hacka". Roz też matka zawołała ku sobie Haniczke a ji prawi:**
**- Czyrwióno Hacko, na oto mosz kónsek buchty a flaszke wina. Zaniyś to pyty stareczce bo óna uż je słabo a nimocno. Yny idź hned rano niż przidzie hyc, dreptej po ceście a nie chodź z nij nigdzi na bok, bo inakszy se noge złómiesz na wielkucnych korzyńskach strómów a starka nic nie dostanóm. A jak wleziesz do starczynej izby to nie zapómnij rzyc: Witejcie Starko a porzóndnie sie podziwej po wszystkich kóntach w izbie.**
**- Na dyć rostomiło matko wszystko bydzie dobrze – rzekła Czyrwióno Hacka.**



**Starka bywali w lesie za dziedzinóm jakisik pół godziny cesty. Jednako w tych lasach były wilki, z kierych ludzie mieli fest strach, a z jedyn z nich Haniczce wloz na chodnik. Dziołuszka sie go wubec nie boła, bo nie wiedziała jaki wilk to może być podciep.Wilk do nij rzyk:**
**- Witóm Cie pieknie Czyrwióno Hacko**
**- Pieknie Wóm dziynkujym wilku – prawi Czyrwióno Hacka**
**- Kany tak wczas drepsisz?**
**- Na, do stareczki.**
**- A cóż tam mosz pod tóm hackóm?**
**- Na, buchte a wino . Wczora my piykły buchte z matkóm a na isto nimocnej starce bydzie szmakować a wino ji do wiyncyj siły**
**- A kany bywo Twoja starka?**
**- Na, tam na kraju lasa pod tymi trzema dymbami, w chałupce kiero mo płot zrobiony z lyskowego drzewa. To je jakisik sztwierć godziny cesty, naozajst wiysz kany to je.**
**Wilk se hned wyszpekulyrowoł, że ta mało dziołuszka bydzie o wiela lepszy szmakować, jako staro paniczka a że musi to jakosik tak zrobić, coby jednako obie zeżroł. Wilk drepsił na chwile z Czyrwiónóm Hackóm, a potym ji prawi:**
**- Podziwej ie jaki szumne kwiotki tukej rosnóm kole nas. Czymu sie nie porozglóndosz? Nie wiym, esi słyszysz jak pieknie śpiywajóm ptoszki. Drepsisz tak, jakbyś szła do szkoły a przeca w lesie je tak wiesioło.**
**Czyrwióno Hacka odewrziła oczy a uwidziała, jak słónko tańcuje pomiyndzy liściami strómów a że wszyndzi je kupa szumnych kwiotuszków. Pomyślała se wtynczas, że starka bydzie rada, jakby ji**

**przyniósła takóm małóm pukiete. Przeca eszcze je wczas, tóż może sie tukej kapke zastawić. Tóż zlazła z cesty a zaczła po lesie hledać kwiotków. A jak utargała jednego, to se pomyślała, że przeca kapke dalij rośnie eszcze szumniejszy tóż leciała ku niymu a wlazoława coroz bar-ży do lasa. A wilk poszeł do starczynej chałupki a zaklupoł do dwiyrzi.**

**- Gdo to je? – spytała sie stareczka.**

**- Czyrwióno Hacka z buchtóm a winnym, odewrz – prawi wilk.**

**- Tóż wciś klamke a wlyź. Jeżech tako słabo, że nie poradzym stanónć.**

**Wilk wcis klamke a dwiyrze sie odewrziły do korzónt. Nic nie prawił, yny poszeł ku legierze a zeżroł starke. Potym se oblyk jeji lónty, zaciónгnył firangi a wloz do starczynego legiera. A Czyrwióno Hacka fórt góniła za kwiotkami. Jak już jich uzbiyrała całóm pukiete, to dziołuszka se dziepro spómniała na starke tóż wartko poszła ku jeji chałupie. Dwiyrze chałupki były odewrzite a jak dziołucha wlazła do izby, to sie kapke poboła, bo dycki rada chodziła do starki, ale terazy tukej je jakosik strasznie. Hanka zaryczała:**

**- Witejcie starko!**

**Ale żodyn ji na to nic nie rzyk. Dała na bok firangi a poszła ku legierze, w kierym leżała stareczka a na głowie miała czapiec, ale była jakosik inakszo jako dycki.**

**- Stareczko, czymu mocie takowne wielkucne uszy?**

**- Cobych cie mógła lepszy słyszeć.**

**- A czymu mocie takowne wielkucne oczy?**

**- Cobych cie mógła lepszy widzieć.**

**- A czymu mocie takowne wielkucne packi?**

**- Cobych cie mógła lepszy dzier-żeć.**

**- Nó ale starko, czymu mocie takownóm wielkucnóm gymbe?**

**- Cobych cie móg lepszy zeżrać!**

**Jak yny wilk to rzyk,hópnół z legiera a połknył boroczke Czyrwiónóm Hacke. Kiej wilk sie uż nażroł to poszoł spadki do legiera, przykrył sie pierzinóm a usnył ale zaczón przeogrómnie charczeć. Kole chałupy przelazowoł wtynczas flintkorz a pomyśloł se:**

**- Jezeryna, ale ta staro paniczka charczy. Muszym sie podziwać, czy ji co ni ma.**

**Wloz do izby a jak stanył nad legierym. to uwidzioł w nim podciepa wilka.**

**- Tu żeś je stary pierónie, n isto żech cie długo chledoł.**

**Uż chcioł wyciónгnónć flinte coby go zabić, ale potym se wszymnył, że przeca wilk móg zeżrać starke a szło by jóm eszcze uratować. Tóż nie peknół, ale wzión nóż a pómału rozrzazoł bachórz wilkowi, kiery fórt społ. Piyrszo z niego hópła Czyrwióno Hacka a zaryczała:**

**- Lo krysta boga! Tam było tak ćma w tym bachorzu!**

**Potym flintkorz rzazoł dalij a wylazła starka. Żyła, ale nie poradziła dychać, tóż Czyrwióno Hacka jóm wykludziła na pole a flintkorz ji kozoł, coby nazbiyrała kamiyni a mu przyniósła do izby.Fintkorz nafilowoł tymi kamiyniami bachórz wilka, tóż jak sie obudził a chcioł uciyc z chałupy, to prasnół mortwy na ziym.**

**Tóż wszyscy byli radzi. Flintkorz ściepoł z wilka skóre a poszoł z nióm do chałupy. Starka zjadła buchte a wypiła wino, kiere ji Czyrwióno Hacka przyniósła, a hned była zdrowo. A Hanka se w duchu pomyślała:**

**- Uż nigdy nie zyndym sama z cesty a nie bydym gónić po lesie, jak mi mama zabrónióm.**

**Ludzie prawili, że eszcze kiejsi, jak Czyrwióno Hacka zaś niósła starce buchty, to przerzóndził do niji inkszy wilk a prugowoł go skludzić z cesty. Czyrwióno Hacka se jednako dowała fest pozór, szła po ceście do starczynej chałupki a rzyk ji, że natrefiła na wilka, co ji winszowoł wszystkigo dobrego, ale mioł szpatne oczy.**

**- Kieby to nie było na postrzodku cesty, to by mie zeżroł – rzekła Czyrwióno Hacka.**

**- Pódź haw – prawi starka – pozawiyrómy dwiyrze, coby tukej nie wloz.**

**Hned potym wilk zaklupoł do dwiyrzi a zaryczoł:**

**- Odewrz starko, to je jo, Czyrwióno Hacka, przyniósła żech ci buchte.**

**Ale starka z Hankóm siedziały po cichu a nie otwiyrały dwiyrzi. Wtynczas wilk obeszeł po cichu pore razy chałupe dokoła a potym hópnół na dach. Chcioł tam czakać do wieczora, kiej Czyrwióno**

**Hacka pójdzie spadki do chałupy, coby po cichu za nióm drepsić a potym po ćmoku go zeżrać. Ale starka wiedziała co tyn podciep szpekulyruje, Przed chałupóm stoł wielkucny wasztrok. Starka rzekła do dziołuszki:**
**- Weź amper, Czyrwióno Hacko. We wielkucny garcu je woda, w kierej żech wczora warziła wórszt a zaniyś jóm do tego wasztroka.**
**Dziołucha nosiła wode, pokiel wasztrok nie był pełny. Wtynczas zawóniało wszyndzi dokoła wórsztym a poczuł to aji wilk, kiery zaczón chledać skiyl to idzie, a tak kark wygiboł, że spod z dachu do wastroka a sie utopił. Czyrwióno Hacka podrepsiła do chałupy a żodyn wilk ji uż potym nie dopalowoł.**

**Kómbajny a traktory**

**Posłuchejcie moji rostomili, idóm żniwa. Uż ledzy kany kombajny młócóm raps, kłóska obilo hned zacznóm srzylać a wtynczas na gróntach a po cestach zacznóm jeździć traktory a rostomajte maszyny. Żniwa to je takowny czas, kiej gazdowie zbiyrajóm z pola to, z czego potym cały rok wszyscy mómy na stole – chlebiczek, żymły, buchty a kołocze. Żniwa to sóm nejwyżyj dwa tydnie, kiej aji na cestach uwidzicie kombajny – terazy je jich czas. Cały rok spióm w garażach, coby przez tych szternost dni wszystki zorka pozbiyrać z pola a zawiyźć do wielkucnych banioków. Wiela razy je tak, że gazdowie na kombajnach robióm w nocy, bo sie śpiychajóm przed deszczym, lebo gradym, kiery by móg zmarasić to, co óni cały rok opatrowali. Bo przeca robota na gróncie dycki zoleżała a fórt zoleży od tego jaki je czas. Kupa ludzióm , kierzi sie przekludzili z miasta na dziedzine, to zawadzo, że cosik po polu jeździ, ale muszóm to wydzier-żeć, darmo. Dycki tak było na dziedzinach przez żniwa, że kombajny po polach ramplowały a sie kurziło. Wy, ludzie z miasta żeście sie tukej do nas przekludzili, przisliście ku nóm na nawszczywe a esi bydziecie mieć zocy to nasze dziedziński żywobyci, to uwidzicie jaki je piekne. Kiej uwidzicie kombajn, lebo traktór na ceście a jedziecie autym, to doczkejcie aż przejedzie, abo skrynci kansik w bocznóm ceste. Nie trómbcie, nie bydźcie nasrani, bo óni jadóm pozbiyrać to, co Wy potym bydziecie jeść. Miyjcie jich w zocy, bo kieby nie jich robota, to by naozajst nie było co do garca wrazić.**




**Gdo sie przekludził z miasta na dziedzine, musi sie aspóń kapke nauczyć tego, co sie tukej robi a jako sie żyje. Gdosik kiejsi pisoł: dziedzino spokojno, dziedziono wiesioło, ale to tak ganc ni ma, bo tukej u nas na dziedzinie je fórt robota, gor u siedloków a gazdów, kierych żywot sie fórt toczy podle tego co sie w przirodzie robi a jaki je czas. Zawadzo ci, że smerdzi gnój, że ryczy krowa, że kokot ci zaryczy o szóstej rano? Tóż dobre, ale miynsko rod jysz na obiod a na śniodani wajco. Myślicie, że z czego to je, że sie po to idzie kansik do lasa, abo gotowe zbiyro na miedzy? Bez tego smrodu a tego krawalu ni ma jodła. Jak krowa, lebo babuć nie nasro na słóme to ni ma**

**ekologicznego miynska. A jak kokot kury nie posiodło, to je miyni tych zdrowych wajec, z kierych wszyscy robióm rano wajecznice. A krowa nie bydzie po cichu, bo ryczy coby jóm gazda uż zawrził a podojił, cobyście potym mieli mlyczko, masło, śmietónke a syr. Sóm takowni ludzie, że zwónióm do policajtów, że po dziesióntej wieczór na polu je krawal, że cosik smerdzi a zwierzynta robióm rajwach. Dobre, gazdowie nie bydóm kombajnami młócić, zwierzynta pozabijajóm a gnój zakopióm kansik do dziury. Yny pamiyntejcie, że wtynczas jodło, se bydziecie musieć robić sami, bo w magacynie bydzie yny pieprz, ocet a zynft. Pieknie se wtynczas kupicie krowe, babućka, kury a kokota. Zasiejecie se obilo, jarzin, rzepy a na miedzy budziecie suszyć siano w kopkach. Miyjcie pyty w zocy tych, kierzi dwa tydnie w roku kapke kombajnami a traktorami bantujóm. Óni tego nie robióm żodnymu na złość, ale zbiyrajóm to, co cały rok opatrowali a kole czego robili, a z czego Wy bydziecie mieć jodło na każdo – chlebiczek a eszcze cosik dobrego ku niymu.**

**Zawarzeliny**

**Kiejsi hań downij, ale przeca eszcze dzisio, każdo dobro gaździno przez lato robi zawarzeliny. Bo każdy wiy, że ni ma w zimie nic lepszego, jako taki zawarzóne jabka, treśnie a brzoskwinie ze szklónki. Jak za oknym padze śniyg, a ludzie sie cisnóm ku kachloku, to Mama dycki przyniesóm po obedzie we szklónce jakómsik zawarzeline a wszyscy we familiji se hned spóminajóm lato a tyn zielóny strómek, na kierym rosły owoce, kiere terazy sie do nich śmiejóm spod wyrszczka. Bo przeca w tej szklónce gaździno zawrziła kónszczek tych ciepłych dni, kiej słónko wszystkich łechtało po licach, a owocóm dowało siłe a zdrowi. Nejprzód dycki dozdrziły treśnie a wiśnie. Trzeja sie było śpiychać a jich obrać, bo szpoki jak przileciały, to poradziły w pore godzin odziubać treśnie na całym strómie. Jak jich uz gazda, abo synek pozbiyroł z drabiny do ampra, to gaździno musiała narychtować szklónki na zawarzeliny. naloła do wielkucnego szaflika ciepłej wody, dała tam pore kapek płynu do garców a wszystki szklónki musiała porzóndnie umyć. Ku tymu aji pucowała wyrszczki, kiere też dycki były zalezióne. Potym w drugim szafliku, abo pod kranym sie szklónki wyszpluchało w zimnej wodzie a dało sie jich na stół coby okapały. Treśnie, wiśnie, brzoskwinie, jabka, śliwki a gruszki – wszystko to sie ciepało do szklónek a zalywało sie wodóm. Nie dowało sie do zawarzelin cukru, bo przeca owoce miały słodycz w sobie, choć ponikierzi mieli radzi eszcze słodsze, tóż go tam nasuli po łyżce.**



**Hań downij w każdej chałupie był takowny wielkucny garniec na prodło, w kierym sie aji warziło preswórszt przi zabijaczce. Tyn garniec był fest dobry do warzynio zawarzelin. Wloło sie do niego wody, a na spodek sie dało kónsek jakisik handry, coby sie szklónki nie potrzaskały jak sie jich warziło. Szklónki z owocami sie warziło ze dwie godziny. Ale niż sie jich eszcze wraziło do tego wielkucnego garca, to trzeja było do porzóndku przikryncić wyrszczki. Przeważnie to robił gazda, kiery mioł w rynkach wiyncyj siły. Jak jaki wyrszczek przeskakowoł, to darmo trzeja było zebrać**

**inkszy, bo szklónka musiała być do porzóndku zawrzito. Zawarzeliny sie dowało dycki do szpajski, lebo do piwnice, kansik do chłódnego. Jak były porzóndnie zrobione, to poradziły wydzier-żeć aji do przisłego lata. Gaździno jak w zimie odewrzila takóm szklónke, to zloła tyn sok, kiery puściły owoce, jak sie warziły w garcu a wymiyszała go z wodóm. W zimie a na wiosne to był taki wartki kómpot ze szpajski. Owoce dycki zjadły dziecka, a wiśnie sie moczało w cukrze, bo były kwaśne. Ponikiere zawarzeliny sie dowało do kołoczy, baji ty wiśnie, kiere były fórt kwaśne, choć sie warziły a stoły pół roku we szklónce. W każdej zawarzelinie było kapke letnigo słónka, kiere zaś wiesioło zaświyciło w izbie, kiej w postrzodku zimy sie odewrziło szklónke z owocami. Szklónki a wyrszczki sie chowało zaś na prziszły rok, nigdy sie jich nie wyciepowało, jedynie kieby sie potrzaskały. Ponikiere zawarzeliny poradziły wydzier-żeć aji dwa roki a fórt były dobre. Choć na nich było kapke prochu, to jednako jak sie po nich szmyrło palcym, to sie ze szklónki zaśmioły treśnie, lebo jabka kiere eszcze nieboszczyk starzik zbiyroł do ampra.**

**Szwoczka Jankula**

**Spóminocie se, jako sie chodzowało kiejsi hań downij do szwoczki? Gor Wy, paniczki bo chłopi se na siebie jakisik galoty a ancug dycki kupili w magacynie z oblyczkami w mieście a przeca wszystki óny były takućki, tóż jak sie chłopi zeszli na wiesielu, to byli obleczóni tak, jakby jim to szyli kansik we werku. Ale paniczki, jak wiedziały że pójdóm na wiesieli, lebo na jakómsik wiynkszóm impreze, to se kozały uszyć oblyczki u szwoczki. Nejprzód jednako se musiały same kupić na to materiał, tóż jechały do miasta do takownego magacynu, kany były wielkucne archy szmot – czyrwióne, modre, zielóne a pstrokate - podle tego jaki spodek a jakóm suknie se baby chciały uszyć. Nó, ale szyła to szwoczka a kiejsi na dziedzinie ludzie jóm mieli fest w zocy, bo poradziła uszyć takowne oblyczki z kónska materiału, że wszystki paniczki były rade jak fazole a chłopi sie na nich yny dziwali, jaki sóm szykowne. Nejprzód jednako szwoczka musiała takownóm babe pomierzić, tóż se wziyna meter a pisała se wiela mo w rzici, w pasie a w cyckach, bo przeca suknia musi pasować a nie śmi jóm ciść przi tańcowaniu. Potym eszcze mierziła rynce, klepeta, pleca, wszystki miary se musiała pozbiyrać, coby z kónska materiału uszyć cosik, w co sie paniczka wypyrczy. Jak już suknia, lebo spodek były uszyte to szwoczka skozała, coby baba prziszła, coby przimierzić jako ty oblyczki leżóm przi ciele. Baba w sukni musiała wyglóndać pieknie – suknia nie śmiała na nij wisieć jako na ostropcu, lebo jóm ciść tak, że nie poradziła dychać. Darmo aji jak jako paniczka była hrubszo to trzeja było na nióm wiyncyj materiału. Na chudóm wyszło miyni, ale szwoczka se kozała dycki tela samo, bo przeca rostomajte sóm baby, podle tego jako jich Pón Bóczek stworził. Wiela razy było tak, że sie chodziło do szwoczki pore razy, niż uszyła suknie mamie wiesielowej, lebo młodusze. Szwoczka wiedziała, że dycki lepszy dziesiynć razy zmierzić niż sie cosik ur-znie. Było tak, że szwoczka cosik szpatnie poszyła, tóż musiała to potym urzazać, przeszyć ale dycki tak, coby babie było w tym dobrze. A przeca było aji tak, że takownóm suknie, kieróm se baji starościno kozała uszyć na wiesieli, wraziła na siebie yny pore razy. Potym całe roki se wisiała w odmaryji a wiela razy było tak, że starościno stłósła a už do nij nie wlazła. Ale na wiesielu, musiała być wypyrczóno. Hań downij jak sie oblykało wałaszki, to dycki szło tyn żywotek jakosik wciść aji po rokach, ale suknie kieróm uszyła szwoczka, to yny szło przeszyć. A to szwoczka poradziła zrobić. Yny se musiała za jakisik czas paniczke pomierzić, a oblyczki kiere miała małe, abo za wielki jegłóm a niciami na maszynie przerobiła tak, że były zaś dobre a przi ciele leżały. Suknie, kiere szyła szwoczka musiały fest wydzier-żeć, bo kiejsi wiesiela były dycki na dwa dni a babe, kiero wydowała cere wszyscy chcieli wytańcować a fest wyzwyrtać. Jaki materiał se paniczki kupowały na suknie, to už była jejich wiec. Szwoczka jim yny prawiła, że jak suknia bydzie czyrwióno, abo fest pstrokato to to ni ma moc dobre, bo ludzie sie na wszystko dziwajóm a radzi aji oblyczki obrzóndzóm. Spóminóm se, że jako kupa paniczek z Małych Kóńczyc, aji moja mama jeździło do szwoczki Jankule z Kaczyc. To była tako szykowno paniczka w okulorach, kiero wszystko poradziła uszyć. A jak kiero baba ji przyniósła materiał z kierego chciała uszyć suknie a Jankuli sie nie uzdoł bo by jóm widziała w inkszym, to ji to rzekła. Bo przeca każdej babie pasuje w inkszej sukni a szwoczka,**

**kiero uszyła godnie oblyczek yny sie podziwo na babe a uż wiy, w czym bydzie wyglóndać jako straszok, w czym słusznie a w czym jako pstrokato trusia. Dzisio chybio na dziedzinie szwoczek, kiere poradziły z kónska materiału tak oblyc mame wiesielowóm, że wszyscy chłopi jóm potym yny targali do tańcowanio.**



**Pół litra, sztwiertka, achtlik, sztamperla**

**Rostomili, o gorzołce by szło kupa napisać, a nie yny napisać, bo przeca sie o nij aji śpiywo pieśniczki. Snoci dycki je dobro, bo gazdowie jóm pijóm a przedujóm za nióm obili, a ponikierzi o nij śpiywali jako o ciotce, a że ji nie pili jako wczora. Dycki sie jóm piło, roz z głowóm a wiela razy ni, ale dyć wszystko snoci je dlo ludzi, yny trzeja umieć to używać. Kiejsi hań downij, ale eszcze terazy za gorzołke na dziedzinie człowiek poradził dostać kupa wiecy, dorzóndzić pómoc, lebo posprawować kaj co. Nie trzeja było ani grejcarów, ale trzeja było mieć flaszke, a ty były rostomajte. Jak gazda szoł do sómsiada po pómoc, abo cosik pojczać, baji jakómsik maszyne, to musioł mieć pół litra. Ta flaszka była jak porzóndny grejcar, gor kiej w nij był samogón z uherek, rozolka, lebo dobro rężno. Pół litra trzeja było jednako schować za posek, lebo do wielkucnej kapsy w mantlu, coby baba nie widziała, bo dycki jojczała. Jak gdosik szoł z pół litrym, to dycki sie szło dorzóndzić, bo to uż było cosik. A na dziedzinie wiela razy było tak, że jak jedyn drugimu pómóg, to choć flaszke przyniós, a sie jóm hned wypiło, to potym zaś tyn drugi przyniós pół litra, bo sóm czegosik potrzebowoł a tak sie to kulało dycki od chałupy do chałupy. Na wiesielu też starosta na stoły dowoł yny flaszki po pół litra, a wiela razy było tak że nie postarczył jich nosić. Na pół litra sie każdy dziwoł jak na cosik słusznego, za co szło kupa wiecy na dziedzinie wyrzóndzić. Nó, ale przeca były eszcze sztwiertki. Sztwiertka gorzołki to była połówka z pół litra. Wiycie, takownóm flaszkóm do sómsiada po pómoc sie nie szło, ale była dobro baji jak gazda ze starzikiym chcieli se zimie w szopce wypić a ni mieli moc czasu, bo jich baby góniły. Tóż z takiji sztwiertki było oto po sztyry sztamperle – nic moc, ale zagrzoć sie kapke szło. Ze sztwiertkóm gorzołki było tela dobrze, że jóm szło lahko schować do kapsy. Dycki z nij szło wloć kapke gorołeczki do teju, abo se popić jak**

**żodyn nie widzioł. Sztwiertka była naozajst nejlepszo dlo dwóch chłopów, jak se chcieli wartko wypić przi robocie. Był eszcze achtlik, to była połówka ze sztwiertki, tóż uż takowne ganc nic. Achtliczek był nejlepszy dlo starzika, kiery na niego prawił, że to je kohótek. Do achtlika nie było trzeja ani sztamperli, bo sie go lizało po kapce, a przeca achtliczek był pram do kapsy aji do tej a galotach, tóż starzik mógli z nim drepsić a starka se myśleli, że to je cosik inkszego…Tóż dobre, ale do czego sie gorzołke loło? Nejwiyncyj do sztamperli, na kieróm sie eszcze prawiło półka, sztacheta, kieluszek, lebo półkwaretka – zoleżało z jakigo szkła była zrobióno. Wiela razy gorzołke sie piło stojmo, tóż stykła jedna sztamperla. Byli aji tacy, kierzi gorzołe pili z kwaretki, do kierej sie loło sztwierć litra. Nó ale aji baby piły gorzołke. Baji na szkubaczkach, gaździno postawiła na stół sztamperle a pół litra warzónki. Wiela razy jednako było tak, że baby miały bar-ży rade kminkule, ksiónżyncóm, sztelówke, tatarczówke, lebo zozworówke. Ponikiedy jednóm sztamperle lizały pół godziny, ale aji tak było fest wiesioło. Nó, a nie dej Boże, coby gdosik kómusik przyniós pół litra gorzołki, kierej nie lza było wypić, baji jakisik slywki, wtynczas długo żodnej pómocy od sómsiadów nie dostoł, pokiej nie przidrepsił z czymsikej, co szło wypić. Gorzołka snoci je dlo ludzi, ale trzeja ji rozumieć. Kupa nieszczynścio skyrs nij było na dziedzinie, ale wiycie wiela z nij wylazło radości, pieśniczek a srandy? To yny wiy prózno pół litrowo flaszka, kiero stoji we szpajsce.**



**Lepszy sprawić, jako wyciepać**

**Wiycie, dzisio jak sie cosik zrympoli, to sie to wyciepuje, idzie do magacynu a kupuje nowe. Mało gdo to próguje sprawić, bo przeca lepszy stare hned wyciepać a se kupić nowe. Tóż ale ludzie sóm tak nauczóni, bo terazy je kupa takownych maszynek na eletryke, kiere ani żodyn nie poradzi sprawować, ale wiyrzcie mi, że czasym styknie jakisik drótki dać do kupy, wymiynić knefel, abo cykocz, a zaś to funguje. Nó ale mało kómu sie to chce robić, bo przeca może se hned kupić nowe za niewiela grejcarów. A tak je ze wszystkim, baji jak sie złómie smiatok, stołek, abo stół zacznie zgrzipieć, to sie to wyciepuje a wartko sie jedzie do obchodu po nowe. Hań downij jednako było ganc inakszy. Fakt, że nie było takownych chytrych maszynek jako terazy, ale przeca ponikiere wieca fórt sóm taki same – smiatok fórt je smiatokiym, a stołek stołkiym. Kładziwo eszcze nie bucho same, bo go trzeja dzier-żeć, a siykiyrka też nie bydzie ciupać, pokiel ji nie chycymy do gorści. Kiejsi jak sie cosik zrympoliło, to sie z tym szło do starzika. Ón poradził sprawić kupa wiecy, bo uż jich w żywocie zrychtowoł przeogrómnie moc. A wiycie, starzik uż był na pyndzyji, tóż sie mu wiela razy mier-zło a starka mu wiela razy dopalowała, tóż był rod jak sie móg na cosik w szopce, lebo w garaży podziwać. Dycki mioł zetrwani a czas, coby sprawić to, co sie złómało, skrzywiło, nie chciało iść, abo sie kulać. Hań downij ludzie wiedzieli, że wszystko stoji grejcary, tóż lepszy przibić dwa gwozdki, przidrótować, lebo zwiónzać porwozym, jako hned kupić nowe a stare wyciepać. Były jednako takowne wieca, kiere ani starzik nie poradził sprawić, baji godziny, kiere sie musiało zawiyść do godziniorza, lebo bótki kiere poradził sprawić yny szewiec. Pokiel szło co**

**sprawić, potyl sie tym robiło, lebo w tym drepsiło. A jak uż sie tego nie dało dali sprawować, to sie to na kóniec wyciepało a szło sie kupić nowe, kiere sie dycki szanowało, coby sie to nie zrympoliło. Choć borok starzik fórt drepsił kole chałupy a fórt by cosik sprawowoł. Chytoł sie roboty, coby yny nie musieć siedzieć dóma przi stareczce, kiero fest dudrała. Potym, jak sie zaczło kupować wiyncyj tych wiecy na eletryke, to starzik uż tego miyni sprawowali, bo przeca elektryce moc nie rozumieli. Ale jak baji w radiu mysz przeżrała kabel, to go poradził zaś dać do kupy, abo jak pralka zaczła rómplować to ji poradził sprawić noge, coby nie tańcowała po całej waszkuchni. Jak czego nie szło sprawić dóma, to sie szło za tym, gdo wiedzioł, co z tym trzeja zrobić. To mocie baji tak, jak z dochtorym – boli was noga, to ji przeca nie ur-zniecie, ale wóm dochtor napisze cetle, po kierych przestanie boleć. Starzi ludzie wierzili, że wszystko idzie sprawić, dzisio je tak że kupa tych elektrycznych maszynek jak sie zrympoli, to trzeja jich wymiynić za nowe. Ale przeca je kupa takowych wiecy, kiere styknie przilepić, przibić gwozdkiym, przidrótować, abo załotać kónskiym plechu a zaś fungujóm. Przedtym, niż cosik wyciepiecie, spómnijcie se na starzika, kiery by to na isto sprógowoł sprawić. A esi to robił, bo mioł zmier-złóm babe, lebo skyrs tego bo sie mu mier-zło, to uż je inkszo wiec.**

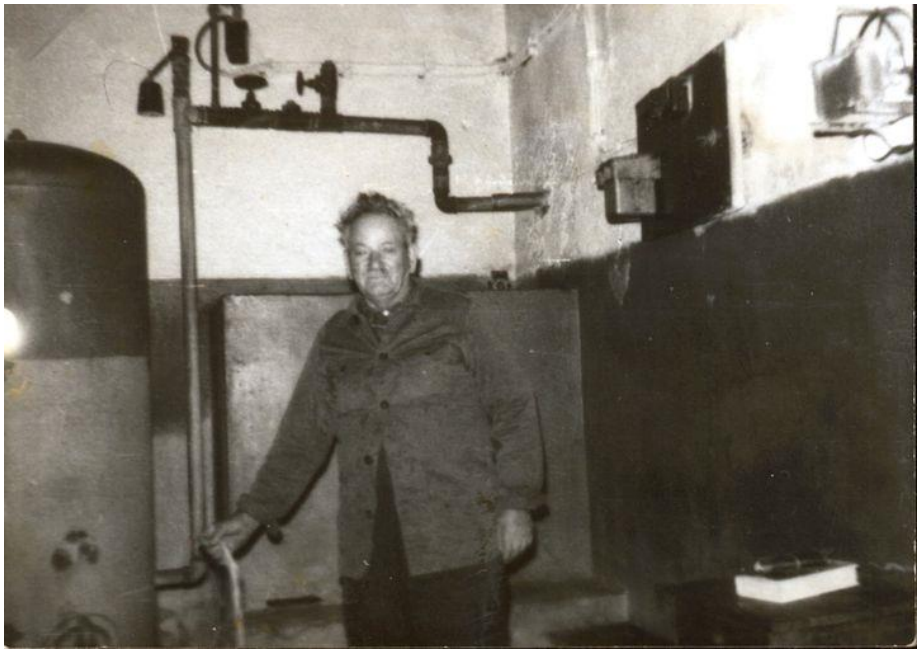

**Polok**

**Dycki sie na Cieszyńskij Ziymi prawiło, że gdosik je tu stela a inszy je tam stela. Ale gdosik tam stela, to móg być jakisik chłop, kiery bywoł baji dwie dziedziny dali a sprawowoł auta, a tam stela to mógła być baji paniczka, kiero przedowała na torgu w Cieszynie a była aż ze Strumiynio. Tam stela, znaczyło że gdosik ni ma stela, ale bywo kansik indzi na Cieszyńskij Ziymi. A jak gdosik przidrepsił baji z Rybnika? To przeca był Hanys, lebo Prusok. Godoł a nie rzóndził, ale ta jego rzecz była ganc podobno do naszej, tóż my Cysarocy go mieli jako za sómsiada. Tóż dobre jak se Cysaroczka wziyna Prusoka, lebo Cysarok Prusoczke to jakosik sie familije pospołu poradziły dorzóndzić, lebo dogodać. Eszcze zoleżało czy sie dziołucha wydała, do chłopa, abo chłop sie ożynił do dziołuchy, bo potym dziecka bar-ży rzóndziy, abo wiyncyj godały. Nó, ale sie stało wiela razy tak, że na Cieszyńskóm Ziymie prziwandrowoł Polok, abo Polka, wiela razy za robotóm a na muzyce zaczli mówić z Cysaroczkóm, abo z Cysarokiym. Wiycie hań downij z tego były kapke kurowody. Bo przeca sie prawiło dycki tak, że dziołucha by sie miała wydać za synka stela a synek by se mioł zebrać dziołuche, kiero też je stela. Ale po wojnie we werkach a na szachtach robiło kupa ludzi, kierzi prziszli z Polski – dziołuch a synków. Było tukej aji godnie wojoków, kierych wziyni na asynt, coby służyli na Cieszyńskij Ziymi. Óni byli cudzi, nie byli tu stela ani aji tam stela – óni byli z Polski. Wiyncyj jednako było synków jako dziołuch, tóż taki Polok – baji wojok, szoł na muzyke na dziedzine, ale nigdy nie był sóm. Dycki musioł mieć jakisich kamratów kole siebie, bo**

**inakszy by mu syncy stela na isto wchynyli. Wiela razy było tak, że Polokowi sie spodobała na muzyce jakosik dziołucha stela, tóż jóm pore razy wytańcowoł, wyzwyrtoł a syncy z dziedziny sie na niego yny dziwali, ale mioł kamratów tóż mu dali pokój. Ón gadał a óna rzóndziła, ale czym wiyncyj mówił z dziołuchóm tym wiyncyj prógowoł rzóndzić. Fotróm sie to moc nie podobało, że dziołucha mo galana Poloka, ale darmo, jakosik to musieli zdzier-żeć, przeca Polok choć je cudzy, to też może być szykowny. Na wiesieli przijechała familija kansik z Polski, z dziedziny kiero je daleko aż od Rzeszowa. Nejprzód gadali, a potym jak sie wszyscy napili gorzołki to uż nie było poznać gdo je stela a gdo tam hanej daleko z Polski. Polok mioł robote na szachcie, tóż dycki godnie grejcarów babie do chałupy nosił. Po szychcie eszcze robił w polu a na gospodarce, tóż go miała rada od baby matka, a foter miyni, bo wiycie że w chałupie nigdy ni mogóm być dwa kokoty. Polok coroz wiyncyj wyrzóndzoł po naszymu, ale swoji rzeczy nie zapómnioł, bo jak babe a dziecka zawióz do swoji dziedziny skiyl prziszoł, to tam wszyscy wyrzóndzali po swojimu – ganc inakszy jako my. Polok był szykowny, choć familija prawiła dziołusze, coby se go nie brała, że ji narobi dziecek a bydzie z niego lómp. Wiycie, kiejsi hań downij sie na Poloków tak prawiło, skyrs tego, że óni byli cudzi a nie byli tu stela, a co je cudze, czego ludzie tu stela nie znali to na to se trzeja było dować pozór. Polok, dziecka z babóm wychowoł, óny go miały fest w zocy, choć czasym jako każdy foter jim po rzici wyrzazoł, ale to matka Cysaroczka dziecka uczyła Pón Bóczka znać a rzóndzić po naszymu. Polok jak umiyroł to uż był ganc Tustelok, ale jak oczy zawiyroł to se eszcze spómnioł tóm dziedzine kansik w Polsce kole Rzeszowa, w kierej go matka kolybała a cisła ku sercu.**



**Petryolka**

**Niż po dziedzinie a do chałup pociónglі eletryke, to ludzie świycili petryolkami. Dzisio uż mało gdo wubec wiy, co to je, a kiejsi hań downij była w każdej chałupie. Tóż to była takowno ocelowo lampa, kiero miała dołu baniok, w postrzodku była ta czyńść, do kierej sie styrkało knut a sie sztelowało światło a na wyrchu był taki dekiel ze szkła, kiery był szyrszy ze spodku a czym bar-ży do wyrchu to był wónżejszy. Do petryolki sie loło petryol, na kiery sie prawiło aji nafta. Petryol był żółty a wónioł kapke jak oliwa do mazanio maszyn. Starka go dycki miała we szklónce zawrzitej szpóntym we szpajsce. Petryolkami sie kiejsi hań downij świyciło wieczór po całej chałupie po ćmoku, gor na jesiyń a w zimie, kiej noc była delszo jako dziyń. Jak uż słónko zaszło, to dycki sie rożło petryolke, aji jak uż w chałupie była eletryka, bo starzi ludzie radzi wszystko szporowali a przeca flaszka petryolu stykła na długo a za światło ze żarówki dycki roz za miesiónc pocztorz przyniós papiór do płacynio. Ale aji jak potym eletryka była łacniejszo, to eszcze dycki przeca przi tej petryolce jakosik sie lepszy siedziało. Starzik jóm postawili na stole, odkryncili knut, kiery był fórt zamoczany w petryolu, zapolił go a hned ogiyń zaczón tańcować w deklu ze szkła. Jak sie odkrynciło wiyncyj, to po izbie było widno a światło było widać na licach dziecek, kiere sie dziwały**

**jako ogiyń w petryolce tańcuje. A to światło było nejzdrowsze, nie jak terazy, kiej wszyscy siedzóm przi eletryce a se psujóm oczy. Przi petryolce szło wszystko poczytać a długo – cajtóng, ksiónżke, lebo Biblije. Przi nij starzik wyrzóndzoł wnukóm jako to hań downij było, jako był przi wojsku za Austryje a co tam wszystko uwidzioł. Stareczka przi petryolce zaś wyrzóndzała rostomajte pogodki o diobłach, nocznicach a utopcach. Nie było przeca nic lepszego jak se jóm rożnónć, postawić na stole a pospóminać jaki był dziyń, tydziyń, miesiónc a rok. Światło z petryolki sie oprziło na każdej gymbie a poradziło pokozać gdo mo jakóm starość, abo że je rod. Na tych gymbach to światło poradziło nónść każdy dobry a gorszy dziyń. Petryolka widziała, że dziołucha sie śmieje na swojich gładkich licach, bo rozmyślo o chłapcu, kiery sie ji podobo. Widziała aji zgrzibacóne czoło starki, kiero kupa w żywocie widziała a była rada, że eszcze małe wnuki ji gónióm po kuchyni. Ogiyń w petryolce roz tańcowoł a inkszy roz sie polił pómału – to wszystko zoleżało od tego, jako starzik sztelowoł knut. A wiycie, niż w chałupach sie zaczło świycić baterkami, to wszyndzi – do szpajski, do piwnice a aji do waszkuchni sie brało petryolke. Była dycki lepszo jako świyczka, bo choć duchoł wiater, to nie zgasła a jak sie jóm postawiło baji na placu, to szło okrować rzepe aji do północy. Wiela razy było tak, że z pertyolkóm sie drepsiło kole chałupy, do zogródki, do chlywa a aji do szopki. Dycki jednako nejlepszy sie przi nij siedziało dóma, bo przeca choć dóma była eletryka, to jednako nie było nic lepszego jako starczyne abo starzikowe wyrzóndzani przed spanim przi petryolce. Dzisio eszcze sóm lecy kany petryolki po chałupach, lza jich aji kupić w magacynie. Rożnijcie se jóm, zagaście telewizory, telefóny a eletryke. Niech sie tyn ogiyń oprze na waszych gymbach, z kierych poczyto całe wasze żywobyci.**



**Odmaryja**

**W każdej chałupie na Cieszyńskij Ziymi stała hań downij odmaryja. Yny, że była odmaryja – szafa a odmaryja – kredyns. Do tej piyrszej sie styrkało oblyczki, do drugij garce, gorki a talyrze. Odmaryja – szafa stoła dycki w nejszumniejszej izbie w chałupie. Robili jóm tesorze z dymbowego, lebo bukowego drzewa. Stoła na nogach, co sie pod nich styrkało gazety, abo kónski drzewa, bo nigdy nie było tak, coby dlaszka była ganc równo. Skyrs tego, że sie odmaryje robiło z drzewa, to była fest ciynżko. Było tak, że musieli jóm niyść sztyrze chłopi. Odmaryja – szafa mógła mieć aji trzi dwiyrze, tóż było co niyść. W postrzodku były oblyczki – jedne poukłodane, a inksze**

**powieszane na rechlach. Dycki jich gaździno dowała tak, że w jednej czyńsci były lónty na każdo a w drugij na niedziele, na odpust abo na jakisik świynto. Wiela razy było tak, że na dwiyrzach było eszcze zdrzadło, co sie przed nim starzik golili brzytwióm, a starka se styrkała do włosów hornadle. Staro odmaryja choć miała ze siedymdziesión roków, to fórt sie dzier-żała kupy. Ni, jako takowne zdziorba, co terazy kupujymy w magacynie, co oto pore roków postojóm a potym sie bulajóm. Dwiyrze ji zgrzipiały, ale snoci tak musiało być, bo sie prawiło, że aspóń gaździno wiy gdo sie próguje dostać do postrzodka. Nó, a sami pamiyntocie, że jak żeście sie bawulkali we skrywki, to nejlepszy było chópnónć do odmaryje, yny wtynczas trzeja było pytać starzika, coby kapke banty szmyrym namazoł. Odmaryja szafa, była zrobiono naozajst do porzóndku. Wiela razy było, tak że jak jóm už chroboki zaczły żrać, a miała ze sto roków, to chłopi w nióm fest buchali wielkimi kładziwami, lebo siykiyrkami a óna sie eszcze bróniła. Ale niż sie jóm po kónsku spoliło pod blachóm w kachloku, to starucno odmaryja stoła długi roki we waszkuchni. Tam sie do nij dowało starucne mantle, żywotki, suknie, bótki, lebo inksze zdziorba. Odmaryja – kredyns stoła w kuchyni a dźwiyrka sie ji fórt yny zawiyrały a otwiyrały, bo gaździno tam do nij styrkała a wycióngała talyrze, gorki, garce, mółke, cukier, sól, maryjónek a wszystko inksze, co było trzeja, coby uwarzić obiod, pośniodać a powieczerzać. Tako odmaryja była dycki posztrajchowano biołóm farbóm, coby jóm szło lachko umyć, choć wiela razy było tak, że gazda jóm sztrajchowoł co pore roków. W takownej odmaryji dycki były szuflody - jedna od gaździnej a drugo od gazdy. Obo mieli swój plac w postrzodku, kany dowali swoji wieca, aji cosik we flaszce, gazda – pół litra a gaździno warzónke. Staróm odmaryje se wiela razy gazda wzión do garaży, kany w nim mioł wercajg, bo przeca nigdy sie nie wyciepowało z chałupy czegosik, co sie eszcze mógło na co godzić. Dzisio už yny lecy kany po chałupach stojóm odmaryje. Pamiyntajóm każde wiesieli, krzciny, pogrzyb a odpust, bo przeca wiela razy gdosik odewrził jim dwiyrze, to sie obykoł. A ty, co stojóm eszcze kansik w kuchyni, wiedzóm o każdym jodle, co sie rychtowało a każde szkubaczki, co robiła gaździno, jak wydowała dziołuchy. Starka prawili, że jak sie przyciśnie ucho starucnej odmaryji, to óna snoci cosik szuszko, tóż sprógujcie.**



**Wojok**

**Dzisio wojocy majóm swoji świynto. Na Cieszyńskij Ziymi wojoków było dycki kupa a słożyli roz Piastóm roz Hasburgóm inkszy roz Rakuszanóm a na kóniec Polokóm. Dzisio wojok idzie na słożbe, jak do roboty, bo mu za to płacóm, ale eszcze baji trzicet roków tymu młodzi syncy szli na**

**stowke, oddowke, na asynt, lebo na asyntyrunek. Tak sie prawiło jak chłapiec dostoł skoz baji z becyrku, a musioł iść z chałupy na dwa roki na słóżbe. Hań downij aji długszy, to zoleżało esi była wojna, abo ni. Matka chłapcowi narychtowała kuferek, w kierym mioł jakisik jodło na chodnik, pore grejcarów a pore oblyczeki, dała mu pusy w czoło, a go pożegnała. Foter go yny chycił za ramie a potym przyciś ku sobie – wiedzioł, że we wojsku ze synka mu zrobióm chłopa. Jak chłapiec mioł dziołuche to sie eszcze poszoł z nióm rozłónczyć. Nieroz było tak, że obo płakali a uciyrai se gymbulki, ale darmo taki je żywot – synek musioł iść na słóżbe. Narukowoł jak mu było oto dwacet roków, eszcze niedowno gónił z chłapcami za balónym po dziedzinie a tu naroz mu dali do rynki flinte, oblyczki, czopke, posek a bótki, kiere hned nafasowoł a musioł posłuchać wszystko, co mu kozali robić. Na każdo mioł egzecyrke, społ na legierze, na kierym deka musiała być równo jak szyba w starczynym oknie a po jodło chodzowoł do kantyny. Dycki jak hornist zatrómbił to musioł lecieć na wielkucny plac, stoć jak świyczka, abo maszyrować. Teschno mu było za chałupóm, pisoł listy do Fotrów, że sie uż ni może doczkać aż ich uwidzi, a całóm fmilije. A do galanki zaś pisoł, coby na niego czakała a że ji fest przeje. Jak poszoł strzylać na wojne, to wiela razy uż do chałupy nie przyszoł spadki, a pochowali go kansik pod biołóm brzozóm na cudzej ziymi, ale kupa razy było tak, że go oszkapili, tóż leżoł potym w lazarecie. Ale dycki czy była wojna, czy ni poznoł inkszych chłapców, z kierymi sie fest skamracił, bo przeca wszyscy spali w ocelowych legierach, mieli takućki oblyczki a jedli czorny chlyb – kómisiok. Wiela razy było tak, że kamrat z wojska to był potym kamrat do kónca żywota. Tóż synek jak przyszoł do chałupy spadki z kasarni, to uż był chłop. Foter wiedzioł, że wojsko je potrzebne , coby chłapiec zaczón inakszy myśleć, a inakszy sie dziwać na świat. Hań downij jak synek przyszoł z wojska, to nejprzód całowoł próg chałupy. Przy tej przileżytości spóminóm se mojigo Fotra, Starzika a jego Fotra. Mój Prastarzik był we wojsku przez piyrszóm wojne, słóżył pod Rakuszanami, ale skyrs tego, że mioł uż babe a dziecka, to go puścili rychlij do chałupy, a zaczón robić na szachcie. Mój Starzik słóżył we wojsku za Starej Polski w altyleryji, jako kapral. Na jakisich manebrach spod z kónia a potym uż skyrs tego do kónca żywota chrómoł. Mój Foter był we wojsku we Wyngierskij Górce, kany stawioł mosty a cesty. Tam poznoł kamrata, kiery go wzión do Małych Kónczyc na muzyke, kany sie zeszeł z mojóm Mamóm. Jo żech przi wojsku nie był, choć żech chcioł, ale mie nie wziyni, bo jakisikej paniczce minister sie uburdało, że sztudynci nie śmióm iść do wojska. Wszystkim wojokóm winszujym wszystkigo nejlepszego, a coby nigdy nie musieli do żodnego strzylać, bo wojna to je straszno wiec…**



**Dziesiynć wiecy, kiere naporynczył profesor Sławek. Wyboczóm profesorze , żech to napisoł po naszymu, ale musiołech, bo Wasze słowa móm fest rod.**

**1. Wszymnij se, że musisz cosik zrobić, ale nie yny kole siebie, ale gor kole inkszych.**
**2. Nie śmisz rupieć. Jak sie spytosz: „co mogym zrobić, coby pómóc?" to sie pytosz samego siebie. Coby wiedzieć, kómu pómóc , musisz sie fest dziwać na świat.**
**3. Nie śmiymy wierzić, że jak sie nóm ścigo to bydymy jacysi lepsi a bydymy wiedzieć, co je dobre a co złe. Skyrs tego muszymy fórt żyć tak, coby co nejmiyni ubliżyć wszystkimu, co żyje.**
**4. Dycki bydź rod jak Cie gdosik nawszczywi. Pamiyntej, co prawił Kant, że ziymia mo swój kóniec, tóż terazy, lebo nieskorzij bydymy musieć jakosik kole siebie żyć, a jedni drugich zdzier-żeć.**
**5. Nie wiyrz tym,kierzi Ci prawióm, że każdy cudzy to je podciep, kiery Cie chce zabić, wyobracać Ci babe, abo Ci zrobić cosik szpatnego. Ci, kierzi nami regirujóm chcóm, cobyś tymu uwierzył, bo ludziami, kierzi z czegosik majóm strach, sie lahko regiruje.**
**6. Nie śmisz sie boć. Gdo sie boji, tyn lahko sie poddowo, kiej słyszy rzecz inkszych ludzi a jego żywot uż mu przestowo szmakować.**
**7. Dycki bydź pospołu z inkszymi. Bo przeca wtynczas jich bydziesz opatrowoł, bydziesz se robił swoji wieca, bydziesz se myśloł po swojimu o świecie, kiery je kole Ciebie. Jak tak bydziesz robił, to se hned wszymniesz, co możesz zrobić dlo inkszych.**
**8. Jak żeś je młody, to idź do szkoły, miyj do nij reszpekt a miyj jóm w zocy. Ale nie dziwej sie na wszystko co w nij je, jakbyś mioł zawrzite oczy. Szkoła, lekcyje, programy ani żodne nowe programy Cie nic nowego nie nauczóm. Nauczyć Cie może yny rechtorka a rechtór, a dlo chytrego rechtora programy, ksiónżki kiere trzeja poczytać, to co gdosik napisoł, że trzeja nauczyć to je jako pobulane strómy w lesie, przez kiere trzeja umieć skokać do przodku. Rechtór cie aji bez tego nauczy jako żyć, tóż porzykej o hytrych rechtorów a jim podziynkuj.**
**9. Dziynkuj za wszystko, za każdóm aji nejmiyńszóm wiec. Je kupa wiecy, skyrs kierych możesz dziynkować. Baji to, że jeżeś, że żyjesz na tym świecie, a przeca mógło Cie tukej wubec nie być. Świat by se tego nie wszymnół a fórt by był szumny, aji bez Ciebie.**
**10. Pyty, śmiyj sie. Twoja szczyro a wyśmioto gymba, je wiyncyj worto jako złoto, a Twoji srandowani wiela razy opatrzi skyrs czego je żywot. Podziwej sie na tych, kierzi Tobóm z wyrchu regirujóm: im sie pusa nigdy nie śmieje. Sóm słuszni, jakby mieli lygać do trówły. Tóż skyrs tego sie śmiyj eszce wiyncyj. Jak sie jim bydziesz śmioł do gymby, to dycki bydziesz kimsikej, gdo jim ni ma posłuszny, choć óni fórt na Ciebie prawióm: „obywatel".**

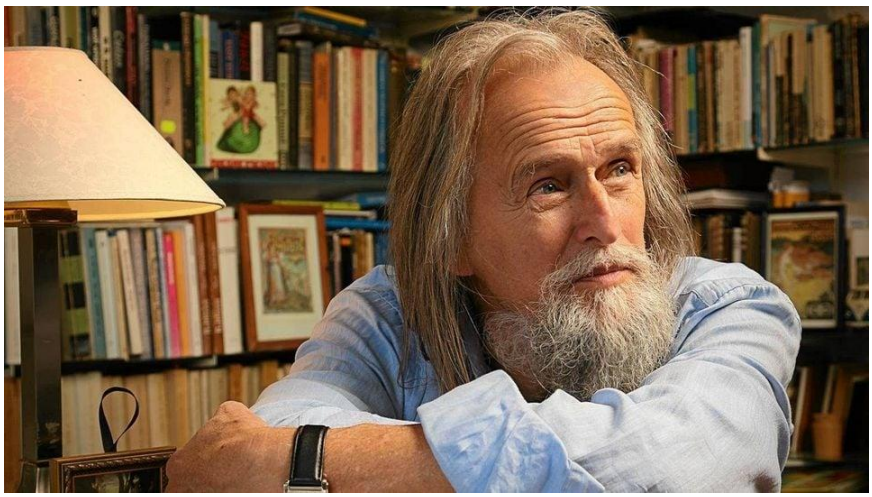

**Gnój, gnojówka a jodło „EKO"**

**Hań downij ludzie to wiedzieli na isto, że wszystko rośnie na gnoju, a kieby nie guwno to by nie było urody na gróncie. Dzisio sie godnie rzóndzi o jodle, kiere je „EKO" a kupa chytrych ludzi prawi, że by sie nie śmiało tela pruszkować a strzikać chemie na obili, kukurzice, lebo na jarziny. Tóż przeca słusznie prawióm, nó ale jak nie chemija to co? Muszymy sie isto wrócić spadki o sto**

**roków, abo aspóń se spómnieć, jako to było eszcze baji trzicet roków tymu, niż nas zaczli truć. Kiejsi przi każdej chałupie, za chlywym był plac, do kierego sie wciepowało gnójj. Bo przeca zwierzynta jak żrały, to musiały aji srać, jscać a wszystko sie to miyszało ze słómóm - to był tyn gnój. Jo to piszym tak, coby aji ci młodsi spokopili, że bez guwna ni ma dobrego „EKO" jodła. Tyn plac, kany sie wciepowało gnój, to była takowno welkucno dziura w ziymi, obłożóno hrubymi forsztami. W każdym chlywie przez postrzodek szoł ryńsztok, kierym gnojówka ciykła do zyngruby. Jak sie odkidowało gnój od krów, to dycki tyn ryńsztok musioł być prózny, bo inakszy gnojówka stoła w postrzodku chlywa. Babucióm sie gnój wyciepowało roz na pore dni a tragaczym sie go woziło do dziury, w kierej se leżoł, gnił a fermyntowoł cały rok. Dycki na jesiyń niż sie eszcze orało w polu, trzeja było gnój wywiyźć na grónt. Każdy se wzión gumocze, jakisik stare oblyczki, porzóndne widły a cało familija szła kidać gnój. Nakidało sie go na gnojorke, na kieróm sie prawiło aji gnojnica – to był wóz na kierym sie woziło gnój do pola. Przi kidaniu gnoja fest smerdziało a potym smerdzieli wszyscy, ale wiyrzcie mi, że lepszy taki smród jako ty wszystki chemikalija, kierymi nas trujóm. Z gnojorki gnój trzeja było pieknie rozciepać po polu, coby wszyndzi go było po kapce – nie śmioł być na kupie. Pod jarziny do zogródki nejlepsze snoci sóm kurzińce, tóż tam kany gaździno sioła na jor jarziny, gazda w toczkach nawióz kurskigo gnoja a go potym widłami rozciepoł. Starki robiły eszcze tak, że jak uż jarziny rosły, to wciepowały kurzińce do ampra z wodóm, niechały to na pore dni a potym loły to pod marekwie, pietruzieli, lebo sałot. Gnojówka z ryńsztoka, o kierym żech uż pisoł, ciykła do zyngruby, lebo do gnojówczoka. W zyngrubie była aji aportowina. Aspóń roz za rok, gor na jor, trzeja było ze zyngruby wszystko wyloć na miedze, coby trowa lepszy rosła. Zyngruba była głymboko, tóż coby gnojówke z nij wydostać trzeja było mieć przi chałupie szufke, kieróm sie gnojówke loło do wielkucnej ocelowej beczki. Potym nieskorzij każdy uż mioł przi chałupie pómpe, kieróm sie aportowine, lebo gnojówke loło do tej ocelowej beczki a tóm beczke sie potym traktorym zasmyczyło na miedze, kany sie to pieknie a równo loło, coby urosła szumno trowka. Widzicie, że bez guwna ni ma jodła „EKO", ale mało gdo o tym wiy. Jak na dziedzinie zasmerdzi gnój, lebo gnojówka, to kupa ludzi sie dzier-ży za nos, ale jak potym na obiod zjedzóm ziymnioka , lebo marekwie, kiero urosła na samych guwnach to sie jim yny uszy trzepióm.**



**Na co kómu były widły.**

**Na widły eszcze dziosio lza natrefić, gor przi starych chałupach, we stodołach a po chlywach. Bo choć technika poszła fest do przodku, to jednako fórt sóm takowne wieca, bez kierych gazda sie nie zobyndzie. Hań downij bez wideł nie było roboty. Podle tego wiela miały zymbóm, to sie jich brało do inkszej roboty. We chlywie do odkidowanio gnoja musiały stoć taki, kiere miały sztyry zymby a fest mocny sztyl, bo przeca musiały wydzier-żeć wielkucny ciynżor. We stodole były widły,**

**kiere miały dwa, lebo trzi zymby a długi sztyl, coby szło nimi ciepać siano na piyntro, abo do sómsieka. Taki widły sie brało aji jak sie skludzało siano z pola. Moja starka na widły, kiere miały dwa zymby prawili, że to sóm diobły, bo miały ty zymby jako dioboł rogi – lahko skrziwióne. Jak we widłach zaczón lotać sztyl, to wtynczas stykło go zaś przibić gwozdkiym, lebo wrazić do wody bo możne sie tyn sztyn wysuszył. Ale baji mój starzik prawił, że wiecy, kierymi sie robi, trzeja fórt sprawować a jak sie jich nie sprawuje, to znaczy że sie nimi nie robi. Widłami szło eszcze robić kupa wiecy. Jak gazda jechoł siyc trowe, to na prziczepe ciepoł widłami trowe do bydła, a baji na jesiyń jak na placu naspadowało godnie gałynzi a hebzio ze strómów, to sie to zgrabiło na kupe a potym wciepało do piwnice, kany to wszystko starzik polił w cyntralnioku, jak było zima. Dzisio widły dlo młodych, to je takowno wiec, na kieróm lza natrefić w jakimsik skansynie, lebo w muzeum, ale przeca gdo jich ni mioł w rynkach, a nie dostoł od nich plynskiyrzi, tyn se nie bydzie wożył żodnej roboty. Bo robić widłami, to nie była lahko wiec. Kiery jich mioł na każdo w rynkach, wiedzioł wiela sie trzeja narobić, coby mieć jodło na stole dlo siebie a dlo całej familiji. Moja Mama dycki prawiła, że robota widłami, gor przi sianie to była nejlepszo gimnastyka a Ciotka Chmiylka wyrzóndzala, że człowiek by mioł roz za rok złómać widły przi robocie – to znaczy, że cosik robi. Jak jich nie złómie, to sie yny belóncko. Ale wiycie, widły sie nie brało yny ku robocie. Wiela razy było tak, że jak sie dwo gazdowie powadzili, baji o miedze, to jak uż byli fest nasrani chytali sie wideł a chcieli sie nimi dziubać. Ich baby hned ku nim przileciały a jich oprzezywały, że sóm przigupi, ale wiycie ty widły to była dycki lepszo wiec, jako flinta. Widły w packach gazdy, były jako maszyngwer u wojoka. Jak chłop przyszoł ożrały z aryndy a był przeciwny, to baba dycki miała na niego na pozoryndziu widły a wiela razy było tak, że mu nimi aji wyrzazała. Tóż widzicie, takowno ajnfachowo wiec – widły, kiere se stojóm kansik w kóntku chlywa, abo stodoły a tela idzie o nich napisać. Każde widły majóm swój żywot a swojóm historyje, a uż terazy żodyn nie poradzi porachować, wiela porobiły plynskiyrzi na rynkach, kiere jich dzier-żały.**



**Jedna baba drugij babie…**

**Tóż dobre, było cosik o widłach, to terazy trzeja kapke napisać o grabiach. Oba stoły przeważnie kole siebie, gor we stodole, bo przeca jak sie woziło siano z pola, to jedno bez drugigo nie poradziło być. To, co spadło na ziym, co nie poradziły na fure wciepać widły, to musiały pieknie pozbiyrać grabie. Nic nie śmiało zustać, bo przeca robota kiejsi była procno, a ludzie se dowali pozór, coby co nejwiyncyj z pola skludzić. A takimi grabiami to szło eszcze ze sztwierć fury ze ziymie pozbiyrać. Kiejsi hań downij całe grabie – zymby a grabisko były robione z drzewa. Jak sie zrobiły szczyrbate, to szło lahko zómb wrazić – stykło go ustrugać z kónska patyka. Dziepro potym sie zaczło robić ty zymby z plastiku. Grabiami sie garbało liści na jesiyń, kiere spadły ze strómów, hebzi a aji drobne patyki. Gdo mioł za kupa siły, to móg grabie złómać, ale wiela razy było tak, że jich połómoł ze złości, bo był nasrany. Gor gaździnki jak sie powadziły to jedna drugij poradziła ubliżyć, bo grabiami dostać przez pleca to na isto fest bolało. Ale wiycie o grabiach była aji**

**pieśniczka. Kapke szpatno, bo sie śpywało, że jedna baba drugij babie wraziła do rzici grabie. Jako to zrobiła to nie wiym, ale snoci tam wlazły. Grabie pospołu z kosóm kupa razy jechały na drabiniokach na dożynkach. Sóm aji w herbach dziedzin na Cieszyńskij Ziymi, baji w gminie Hażlach w sóm herbach Brzezówki a Pogwizdowa. Grabie sie dycki musiało kansik powiesić, bo nie dej Boże jak sie jich niechało leżeć zymbami do wyrchu, to wtynczas gdo jich przitłoczył, to dostoł grabiskiym po gymbie. Na drugi roz już grabie pieknie wieszoł na hoku pod stodołóm. Dzisio sie kole chałupy grabi małymi ocelowymi grabkami, abo takownymi, kiere majóm pazury z plastiku. Grabie całe z drzewa wiszóm już isto już yny po skansynach. Ale wiela siana sie nimi przismyczyło ku stodole, to wiedzóm yny starzi ludzie, kierzi eszcze ty czasy pamiyntajóm. Grabie na Cieszyńskij Ziymi to był takowny symbol tego, jako sie mo szporować. Bo przeca bez jednej suchej trowki nie ma kopy siana, a w żywobyciu bez grosza ni ma w geltaszce tysiónca. Wiela razy sie ludzie dziwali na pole sómsiada a jak tam jako kapka siano była niechano, to potym poradzili jedyn drugigo obrzóndzić. Hań downij grabiami sie godnie robiło aji przez żniwa. Toczyło sie nimi krótko pokoszóne obili na okłocki a grabiło sie zagrabki słómy do stodoły. We stodole dycki były stodolnioki – taki grabie, kiere miały yny pore zymbów. Stodolniokami sie grabiło siano przi młócyniu obilo. Stare grabie miały grabisko już ganc gładki, bo przeca przez kupa roków po nim szmyrały rynce, na kierych sie od tego wiela razy porobiły plynskiyrze.**



**Szaufla**

**Jak se gdosik myśli, że szaufla hań downij była yny do kopanio w ziymi, to ni mo ganc recht, bo przeca szauflów dóma a przi chałupie było kupa a każdo była do czegosik inkszego. Były szaufle drzewiane a ocelowe, takowne, co kopały, kidały, lebo przeciepowały. Baji na polu a w zogródce sie godnie robiło ryjoczkóm, co nióm gazda dycki na jor skopoł gaździnej ziymeczke pod jarziny. Ryjoczkóm lza było przesadzić młode strómki, wykopać dziure na kopiec a studniorze nióm przeca kopali głymbokucne studnie. Ryjoczke trzeja było co jakisik czas nabrusić, coby do porzóndku rzazała ziymeczke a pucować jóm od ziymie, bo inakszy sie nióm szpatnie kopało. Kiejsi hań downij - to już dzisio żodyn ani nie pamiynto - do pranio oblyczek paniczki se brały kijónke. To była takowno mało plasko szaufla cało z drzewa, co sie nióm prało biołe oblyczki na kamiyniach w rzyce. Nejprzód było trzeja namoczać prodło, hned go dać na kamiyń a klepać tóm kijónkóm. Potym zaś sie go moczało, klepało a tak eszcze wiela razy aż prodło było ganc biołe. Kapke podobno do kijónki była kopyść, co jóm każdo gaździno miała w kuchyni. Tóm kopyścióm sie miyszało jodło na blasze we wielkucnym garcu, abo baji zarobiało ciasto na chlyb. Kopyść była dobro dycki wtynczas, kiej sie warziło kupa jodła, baji przi zabijaczce preswórszty w pyrdelónce, lebo bigus dlo wielkucnej familiji. Nó, a jak prziwiózli wóngli pod okiynko do piwnice, to gazda ze synkami chytali do pacek szaufle, na kiere sie prawiło szafle, a do godziny mieli wszystko skludzóne. Szafla to była tako**

**wiynkszo szaufla, coby na nióm szło wiyncyj nabrać, bo przeca żodyn nie chcioł przi skludzaniu wónglo siedzieć pół dnia. Jak sie wioło obili w burdaku przez żniwa, to trzeja było mieć na pozoryndziu szaufle, kiero miała wykrziwióne brzegi, na kieróm sie prawiło wiejaczka. Wiejaczkóm lachko szło ciepać zorka obilo tam, kany człowiek chcioł a dycki sie trefiło. A była eszcze jedna szaufla, cało z drzewa, kiero była w kuchyni przi kachloku. Na nióm sie dowało ciasto na chlebiczek, styrkało do trómby a potym sie nióm zaś wyciónгało upieczóny chlebiczek. Ta szaufla nigdy nie stoła na ziymi, dycki leżała kansik na stole, abo wisiała na gwozdku na ścianie, bo óna była yny do chleba, a chlyb przeca to je dar od Pón Bóczka. Ale wiycie, były aji takowne szaufle, kiere kidały gnój. Stoły boroki we chlywie, całe olepióne a yny czakały kiej jich gazda chyci a wysmyczy na pole, bo we chlywie fest smerdziało. Kieby ni szaufla, to by nie szło kole chałupy nic zrobić- przeciepać, wykopać, przekopać, lebo wykidać. Jak jóm mocie przi chałupie, to se o nióm dbejcie, bo inacyl zar-zowi a bydzie na nic. A mój Foter dycki prawił, że jak człowiek mo w zocy szaufle, to bydzie mioł aji w zocy ciynżkóm robote, kieróm tóm szauflóm robi. Wiela razy było tak, że baji Starzik mieli jednóm szaufle przez cały żywot, ale yny skyrs tego, że za młodu porachowoł na packach wszystki plynskiyrze.**



**Stary rechtór**

**Uż hned zaś dziecka sie wrócóm spadki do szkoły, tóż chciołbych Wóm rzyc takóm jednóm pogodke o starym rechtorze. Nó, tóż było tak, jedyn starszy panoczek se siedzi na ławce pod strómami. Podeszeł ku niymu jakisik chłop a sie go pyto:**
**- Spóminocie se mnie?**
**Starszy panoczek sie na niego podziwoł a rzyk, że ni. Wtynczas chłop mu prawi, że kiejsi hań downij był we szkole jego rechtorym, tóż dziepro potym starszy panoczek sie go pyto:**
**- Tóż co porobiosz w żywocie, czym żeś je?**
**Chłop mu na to prawi:**
**- Tóż wiycie, jeżech rechtorym.**
**- Ja? Tóż pieknie, ganc tak samo jako jo, no ni? – pyto sie starszy panoczek.**
**- Ja, tak jako Wy. Ale wiycie zustołech rechtorym skyrs Was, bo to Wyście mi pokozali samym sobóm, jakóm cestóm w żywocie móm drepsić.**
**Starszy panoczek był fest ciekawy, kiej se chłop uwożił, że bydzie rechtorym, tóż wyrzóndził mu jednóm historyje:**
**- roz mój kamrat przyniós do szkoły nowe, przeogrómnie drogi, szumne godzinki, co żech fest chcioł mieć. Tóż ukrodech mu ty godzinki, tak oto – wraziłech mu rynke do kapsy a uż żech jich**

**mioł. Mój kamrat se hned wszymnół, że sie mu ty godzinki straciły, tóż to szpalowoł naszymu rechtorowi, a tyn rechtor to żeście byli Wy. Wtynczas Panoczku żeście rzekli całej klasie:**
**- Dzisio gdosik grajfnył godzinki waszymu kamratowi, tóż gdo to zrobił, niech jich mu hned wróci spadki.**
**Ale jo tych godzinek nie wrócił, bo żech tego nie chcioł zrobić. Wtynczas żeście zawrzili dwiyrze a kozaliście wszystkim stanónć we wielkucnym kole. Chcieliście przehledać wszystki nasze kapsy, jednón po drugij aż ty godzinki sie nóndóm. Kozaliście nóm eszcze pozawiyrać oczy, bo inakszy nie bydziecie tych godzinek hledać. Tóż tak my zrobili jako żeście chcieli. Drepsiliście od kapsy do kapsy, od jednego szkolnika do drugigo. Kiej żeście prziszli ku mnie a naszliście godzinki, toście jich wyciónglі ale dalij żeście hledali po kapsach aż żeście doszli do kónca. Jak żeście skónczyli to żeście nóm rzekli:**
**- Godzinki sie naszły, możecie odewrzić oczy.**
**Nikómu żeście o tym nie prawili. Nigdy żeście o tym potym nieskorzij ani nie spóminali. Żodyn sie nigdy nie dozwiedzioł, gdo grajfnół ty godzinki. W tyn dziyń żeście uratowali mój mores, ale nigdy w żywocie mie nie było tak gańba, jako wtynczas. Ale to był tyn dziyń, kiej żech spokopił, że nie chcym być złodziejym, ani chacharym. Nigdy żeście mie nie wziyni na bok do kónta, coby mie bótować, wykłodać, że sie tak nie robi, lebo mi dać jakómsik kore za to co żech zrobił. Nigdy. W tyn dziyń dostołech od żywota a od Was przeogrómnie ważnóm wiec. Spokopił żech, jako mo robić prowdziwy rechtór. Pamiyntocie to Panoczku Profesorze?**
**Starzik kiwnył głowóm a rzyk:**
**- Ja pamiyntóm to jak dzisio, jak żech hledoł godzinek po kapsach szkolników, yny wiysz Ciebie nie pamiyntóm, bo kiej żech ty kapsy macoł, to żech mioł wtynczas zawrzite oczy..**
**Tyn starszy panoczek, kiery siedzi na ławce pod strómami, to je na ozajst prowdziwy rechtór, bo ón swojich szkolników uczył żywota.**



**"Śpiychejmy sie" po naszymu, podle farorza Jóna Twardowskigo**

**Śpiychejmy sie przać ludzióm, tak wartko poradzóm pónść**
**Niechajóm po siebie yny bótki a telefón, kiery fórt zwóni**
**yny to, co ni ma płatne, to sie smyczy jako krowa**
**Nejbar-ży płatne je tak wartki, że sie naroz stowo**
**potym uż je cicho, obyczajnie, tóż tak ganc pierónsko**
**jako cosik czystego, co sie urodziło, tak oto ajnfachowo z jankuryje**
**kiej se myślymy o kimsikej a uż my sóm bez niego**

**Nie bydź isty, że mosz czas, bo cosik istne, ni na iste**
**biere nóm to, że my sóm hakliwi, tak jako każde szczynści**
**przidzie wroz jako cosik słósznego a srandownego**
**jako dwie wiecy, kiere fest chcymy, fórt słabsze, jako jedna**
**tak wartko tu stela poradzóm pónść, jako drozd przestowajóm śpiywać w lipcu**
**jako cosik co źni kapke nieszykownie, lebo jako suche prziwitani**
**coby widzieć na ozajst zawiyrajóm oczy**
**choć wiyncyj reskiruje tym gdo sie urodził, jako tyn, gdo umrził**
**przejymy róntym za mało a fórt nieskoro**

**Nie pisz o tym uramyntnie ale pisz roz a na zowdy,**
**a bydziesz jako delfin snany a norymny**

**Śpiychejmy sie przać ludzióm, tak wartko poradzóm pónść**
**a ci kierzi nie póndóm nie zawdy przidóm spadki**
**a nigdy człowiek nie wiy, kiej prawi o miłości,**
**czy piyrszo je ostatnio, abo ta ostatnio je piyrszo.**

**Skrómnie przełożył Tómek Sochacki**



**Dłaszka**

**Dzisio w każdej chałupie je dłaszka, ale wiycie kiejsi hań downij dłaszka była yny w kuchyni a w izbie a w siyni, abo baji w gónku była ziym. We starucnych chałupach dłaszke robili tesorze z dymbowych, lebo z bukowych desek, na kiere sie prawiło deliny. Jak pod chałupóm była piwnica, to dłaszke sie dowało na betóndeke, ale jak ji nie było to sie pod dłaszke dowało szlake, ale deliny za jakisik czas było trzeja targać a wymiyniać, bo zaczły gnić. Ale ty dłaszki, kiere były na betóndekach, sóm eszcze w chałupach do dzisia. Kiejsi sie dłaszki nie sztrajchowało żodnymi lakierami, ani chemijóm a poradziły wydzier-żeć kupa roków. Potym nieskorzi sie jich szmyrało szmyrglym a malowało, coby sie świyciły. Hań downij sie też nie dowało żodnych tepichów na dłaszke, bo były fest drogi. Dziepro potym na deliny sie dowało hrube tepichy, bo sie prawiło że czym hrubszy, tym lepszy, bo stoł kupa grejcarów. Ale dłaszka to było gor cosik, po czym sie drepsiło, tóż pamiyntała każdy krok, każdy bótek a każdóm szłape, kiero na nióm wlazła. Stare**

**dłaszki dycki zgrzipiały. Każdy dóma wiedzioł gdo chodzi po chałupie a tómpkorzi po delinach, bo dłaszka poradziła inakszy zgrzipieć, jak gazda po nij wartko szoł, bo zapómnioł grejcarów na babućki jak jechoł na spynd, a inakszy jak baji starziczek szli lygać wieczór do legiera. W nocy jak już wszyscy spali, to było gorszy bo jak dłaszka zazgrzipiała, to poradziła ludzi w chałupie pobudzić. Tóż każdy už wiedzioł, kany drepsić po delinach coby nie robiły krawalu. Wiycie, to była kapke sranda, bo wiela razy było tak, że trzeja było izbe obynść dokoła, coby dłaszka była po cichu. Ale przeca drzewo, z kierego dłaszke zrobili tesorze óno fórt żyło pospołu z familijóm. Tyn dómb, lebo buk, z kierych zrobili deliny sie odzywoł dycki jak dłaszka zazgrzipiała. A póminocie kany sie Wóm nejlepszy dóma bawulkało? Tóż przeca, że na dłaszce. Tam chłapcy rajzowali autkami a dziołuszki uczyły laliczki, jako sie drepsi. Po dłaszcze my sie uczyli chodzić, nejprzód po piesku a potym už nas Mama, lebo Foter kludzili. A kany sie nejlepszy leżało? Tóż przeca że na dłaszcze, gor jak se oto człowiek poobwiadwoł, legnył se na delinach, podziwoł na powoł a wtynczas se poradził poukłodać cały dziyń aż do wieczora. A na starych delinach sie fajnacko leżało a jak kogo bolało w krziżu, to mu drzewo snoci poradziło hned tóm boleść wyciógnónć. Nó, ale dłaszka musiała być dycki wypucowano. Roz na tydziyń sie drziło deliny kartaczym a pore razy za dnia sie jóm zamiatało smiatokiym, a kiejsi aji mietłóm. Potym, nieskorzij deliny sie pucowało handróm, kieróm sie moczało w ciepłej wodzie z pruszkiym do pranio. Jak sie handre dało na smiatok, to dłaszke szło wypucować ganc wartko. Hań downij w siyni, lebo w gónku nie było dłaszek, ale była ziym. Ziym sie robiło z betonu, abo z kamiynio a ponikierzi też na to prawili dłaszka, ale to było už cosik inkszego, bo baji na ziymi nie śmiały siedzieć dziecka, bo mógły dostać wilka. Od ziymie szła zima, tóż dycki lepszy było se siednónć na dłaszcze, gor jak sie w chałupie hajcowało. Na dłaszcze rade siodały dziecka, kiej jim stareczka wyrzóndzała pogodki a bojki o babie jadze, diobłach a o utopcach. Jak eszcze kaj w chałupie mocie starucnóm dłaszke, to niż przyndziecie przez izbe, óna zazgrzipi pore razy. To yny starzik ze starkóm wiedzieli kany na kieróm deline trzeja stanónć, coby nie narobić krawalu. Lepszy se na starucnóm dłaszke legnónć a podziwać sie na powoł – uwidzicie, że hned sie Wóm cały dziyń poukłodo do kupy, a możne że aji cały żywot.**



**Szatka**

**Pómału idzie jesiyń, na polu baji przez ostatni dni je kapke zima, tóż kupa ludzi, gor tych starych se už cosik oblyko na głowe. Bo przeca starki dycki prawiły, że nejwiyncyj nimocy idzie od głowy a od szłapów – a to je ganc prowda. Hań downij jak yny wiater fuknył za dwiyrzami, to żodno paniczka nie wylazła do pola bez szatki na głowie. Szatka chróniła prociw zimnu głowe, uszy a aji kark, tóż była o wiela lepszo, jako czopka. Każdo baba miała pore szatek. Jedne były szumne, w kwiotki – ty miały do kościoła a jak szły pomiyndzy ludzi, baji cosik wyrzóndzić na gmine. Inksze oblykały do magacynu a jak szły do kamratki. Stare, znoszóne szatki sie obykało do chlywa, jak sie**

**szło doić krowy, bo chróniły głowe, jak sie gwiazdula oganiała chwostym. Ale każdo wydano paniczka miała dycki jednóm takownóm nejszumniejszóm szatke, co pod nióm nosiła czepiec. Takóm szatke sie wiónzało na kwosek – kónce musiały tyrczeć każdy z jednej strony. Młode wydane baby oblykały biołe szatki z powyszywanymi kwiotkami. Taki szatki sie wiónzało za dwa kónce, co były wedle siebie a dwa były spuszczóne na pleca. Ale na każdo szatki se wiónzało obyczajnie a wartko pod brodóm, jak było zima, lebo ze zadku głowy. Gorolki rade nosiły hacki – taki wielkucne szatki, co oblykały na głowe a na pleca. Chłopi w zimie nosili rostomajte czopki, ale też zoleżało kaj szli a po co. Jak było fest zima to gor górole oblykali baranice , kiej baji spuszczali drzewa na byka. Starzik na każdo kole chałupy nosili czopke, co na nióm prawił kłapocz, bo była ajnfachowo a fest staro, bo przeca wisiała na rechli uż ze trzicet roków. Masorze a ci, co chodzili po chałupach cosik sprawować oblykali magiyrki – kulate, szyroki czopki, co jich na Cieszyńskóm Ziymie skludzili snoci Madziarzi. A w zimie, jak przyszoł mróz a zimny wiater to uż wszyscy młodzi a starzi hneda oblykali mycki z futra. Ale kiej chłop szoł do kościoła, lebo baji na wiesieli, to musioł mieć przeca czopke jak sie patrzi. W goraliji chłopi oblykali kłobuki a strzechocze. Strzechocze sie nosiło aji kole Cieszyna, ale potym nieskorzij chłopi na cieszyńskich dziedzinach nejradszy oblykali czopki podobne jako ty, co nosili ajzybanerzi. Eszcze dzisio ledzy kany po dziedzinach lza uwidzieć paniczki w szatkach. Starszo paniczka w szatce dycki miała reszpekt, baji jak dziecka dorobiały w chałupie a na nawszczywe przyszła staro ciotka w szatce, to hneda wszytki siadły na rzici. Wiycie, ta szatka a tyn kłobuk to je wielkucny kónsek historyji Cieszyńskij Ziymi. Dyć przeca kieby nie szatka, to by ani nie było w kościele porzykane, ani krowa by nie była podojóno. A kieby nie kłobuk, to by na isto nie było owiynzioka a fajnackigo buncu z owczego mlyka.**



**Na złodziejke**

**Kiejsi hań downij na dziedzinach, przi chałupach dycki było kupa strómów. Dozdrzywały na nich rostomajte owoce, jedne na jor, inksze na lato a kupa na jesiyni, baji jabka. Jednako mało gdo mioł kole chałupy strómy, z kierych se móg naobiyrać, abo strzepać wszeli owoce, jaki yny chcioł. Skyrs tego, wiela razy było tak, że sie chodzowało na złodziejke. Nejwiyncyj sie kómusik ze stróma targało jabka, bo przeca jich było na dziedzinie nejwiyncyj. Na złodziejke chodzowały gor dziecka, a to nie było ganc tak, że sie kómusikej cosik kradło, abo uczyło kogosik kraść, bo każdy gazda a gaździno wiedziała, że jak na strómie na zogrodzie je godnie owoców, to jakisik gizdy przilecóm a cosik z tego utargajóm. A czynsto gynso było tak, że sie na złodziejke szło do ujca, do starki, lebo do starej ciotki, kiero dobrze wiedziała gdo ji uherki, lebo lyskowe orzechy spod płota pozbiyroł. Na złodziejke sie nejlepszy szło dycki pod wieczór, jak sie uż zaczło ćmić. Jak baji staro ciotka miała fajnacki jabka, to oto trzi dziecka szły pod jeji płot – jedyn wachowoł a dwo targali, abo**

**zbiyrali ze ziymie. Wiela razy było tak, że starszo paniczka se dowała pozór a uwachowała ty małe podciepy, ale kupa razy sie yny dziwała spoza firangi a sie śmioła, bo przeca tych wszystkich owoców by i tak nie poradziła pozbiyrać. Ale baji oto stary ujec, kiery był przeciwny, poradził dziecka pogónić z kijym a przi tymu ryczoł jak podciep. Nejlepszy, kiej sie do chałupy przyniósło owoce a żodyn dziecek nie ścignół, to wtynczas były rade jak fazole, że sie jim podarziło. Gorszy, jak na złodziejke szli starzi, to uż mógła być ostuda, bo se przedstowcie starke, kiero sie zgibo pod płotym swoji siostry – starej ciotki a do kapsy ciśnie zielóne gruszki. Wiela razy było tak, że staro ciotka jak szła kole płota swoji sómsiadki yny sie podziwała esi żodnego ni ma na placu a uż miała w kapsach szumne orzechy. Ale wiycie jako to prawióm: oliwa dycki wylezie na wyrch. Pore razy sie podarzi a roz kiejsi gdosik jóm ścignół a była sumeryja. Wszyscy wiedzieli, że ludzie na dziedzinie chodzóm na złodziejke. Ale nie było w tym nic szpatnego, bo przeca wiela razy było tak, że kupa owoców zgniło w trowie, bo sie żodnymu po nich nie chciało zgibać. A dziecka przeca miały frajde, bo uciekały z kapsami nafilowanymi orzechami przed przeciwnym starym ujcym. Gorszy ze staróm ciotkóm, bo jak jóm roz sómsiadka ścigła, że sie zgibo po gruszki, to potym jak szła kole płota to uż na nióm wszyscy w chałupie wyzyzowali. Ale przeca potym nieskorzij jak sómsiadka ku nij przyszła sie cosik nowego dozwiedzieć, to staro ciotka ji naloła do gorka kómpotu z tych gruszek, co jich pod potym naszła. A wiycie co? Lepszego snoci w żywocie ta sómsiadka nie piła…**



**Niech bydzie pochwolóny...**

**Wiycie, kiejsi hań downij na Cieszyńskij Ziymi sie musiało pozdrowić każdego, na kogo sie trefiło na ceście, na miedzy, lebo na gróncie. A jak sie trefiło na kogosik, kogo sie znało, to nie stykło yny rzyc: „Witejcie”, abo „Dobry”, ale trzeja było z tym kimsikej eszcze przerzóndzić . Tyn gdo tak nie robił, nie był stela – musioł być cudzy, kie nie wiedzioł jaki sóm tustelański zwyki. Mógło sie jednako stać, że gdosik mo kupa kurowodów a fórt o nich myśli, bo kiej szoł kole płota sómsiada to ani nic nie rzyk, jak go uwidzioł. A co sie prawiło, kiej człowiek uwidzioł ludzi, kierzi robióm na gróncie? Tóż przeca, że: „Niech bydzie pochwolóny”. Óni prawili dycki: „Na wieki, wieków”. Dziepro potym sie prawiło: „Witejcie” a szło rzóndzić dali. Jak sie zeszli dwo kamraci, to se prawili: „Witej” a zaczli drzistać, ale kiej sie trefiło baji na Staróm Ciotke, to sie prawiło: „Witejcie Ciotko” a dalij uż trzeja było rzóndzić słusznie – jako sie majóm, esi sóm zdrowi a jako sie mo Ujec. Kupa razy sie spóminało Pón Bóczka, jak sie na kogosik natrefiło, bo baji sie prawiło: „Dej Boże dobry dziyń” a ludzióm kierzi robili w polu: „Boże dopómóż” a óni na to prawili: „Boże usłysz”, lebo: „Dej Panie Boże”. Pozdrowiało sie swojich a aji cudzych. Hań downij po cestach drepsiło kupa wandroków, kierzi potym stoli pod kościołami a chcieli, coby jim dać kónsek chleba, lebo grejcar. Ich trzeja było dycki pozdrowić, bo hań downij jak było blisko do świynta umrzików (Dziadów) to**

**sie wierziło, że óni poradzóm wyrzóndzać z duchami a może że aji ze samym Pón Bóczkiym. Ale przeca pozdrowiało sie ludzi z inkszej dziedziny, a aji tych co bywali dwie, trzi dziedziny dali jak sie na nich trefiło na ceście. Przeca gymby żodnymu nie ubyło, jak rzyk: „Dobry", lebo „Witejcie". Moja Starka dycki prawili, że dobre słowo mało stoji a kupa pómogo. Jak sie przeszło kole sómsiada, z kierym sie człowiek powadził, to sie go nie pozdrowiło roz drugi, trzeci, lebo aji dwacaty, ale potym przeca zaś sie z nim ujednało, a dycki sie na niego hókło, jak stoł na zogrodzie. Przyńść kole kogosik a nic mu nie rzyc, to było tak, kieby człowiek przeszoł kołe krziża a sie nie przeżegnoł. Nie dej Boże jak sie kogosik nie pozdrowiło, to hned po calućkij dziedzinie ludzie rzóndzili, że oto taki sopóń szoł a ani gymby nie odewrził. A gor jak młodszy nie pozdrowił starszego, to uż była ostuda. Ludzie wierzili, że jak jedyn do drugigo rzeknie choćby jedno dobre słowo na ceście, na miedzy lebo na gróncie, to takowne słowo mo przeogrómnóm moc. Może pómóc w kurowodach, w nimocy, lebo w oto w żywobyciu. Tóż jak kogosik uwidzicie na ceście to mu piyrsi rzeknijcie aspóń „Dobry". To jedno słowo może kupa, a jak eszcze sie obo zastawicie a zacznicie pospołu wyrzóndzać, to uwidzicie, że sie Wóm bydzie potym lepszy drepsić dali.**



**Sto roków za opicami**

**Był z gdo z Was kiej sto roków za opicami? Jo eszcze ni, ale myślym se że to kiejsi przidzie, bo przeca nowe technologije tak warto idóm do przodku, że człowiek nie poradzi jich dogónić. Ale wiycie, być sto roków za opicami to czasym je ganc fajno wiec, bo przeca nie muszymy fórt za tym światym gónić a mieć wszystko, co je nejnowsze. Trzeja sie aji wiela razy zastawić podziwać sie za siebie, a zaś iść dalij, bo przeca, kieby nie było tego, co było hań downij, to by nie było tego co je terazy. Nó, a sto roków za opicami może być aji tyn, kiery zno wszystki nowe technologije a sie śmieje ze starki, że nie poradzi moc na kómórce palcami szmyrać. Bo baji taki młody gizd naozajst nie poradzi puścić a nastawić starego radija w kuchyni, a przeca kieby nie było tego radija, to by nie było telewizora, tego starucnego, co sie na nim smiatokiym zmiyniało programy. A kieby nie było tego starucnego telewizora, to by nie było komputerów, bo spóminocie se, że ty piyrsze sie musiało podłónczyć sznóróm do telewizora, dziepro potym były mónitory, ale to fórt były takowne malućki telewizorki na kierych sie grało a aji cosik pisało. A kieby nie było komputerów, nie było by telefonów, jaki sóm terazy, co jich starki nie poradzóm obsługować. Tóż widzicie, że starka by też mógła rzyc wnukowi, że je sto, dwiesta roków za opicami, bo nie poradzi nastawić starego radija, co musiało kiejsi być, coby terazy my mógli cykać na komórkach. Jak nasze starki były młode, to też isto kapke po cichu sie śmioły ze swojich starzików, że nie poradzóm radija nastawić. Ale ci starzicy, zaś prawili, że to óny sóm ganc sto roków za opicami, bo przeca radija gdosik wymyślił, coby baby, gor ty klebetnice siadły w chałupie a raczy posłuchały tej kisiyńki, jako góniły**

**po dziedzinie a wszystkich obrzóndzały. Widzicie, że bez tego co było kiejsi hań downij, ni ma tych wiecy, kiere sóm terazy. Tóż możecie kómusik rzyc, że je aji tysiónc roków za opicami, ale ón może umieć cosik, czego nie poradzicie robić wy. Bo dycki trzeja robić tak, że jak sie gdosik nauczy palcami szmyrać po telefónie, to musi umieć smiatokiym starzikowi zmiyniać programy na telewizorze a starce nastawić radijo. Inakszy to nie idzie. Kupa było takich sopóni na dziedzinie, kierym sie zdało, że wszystko poradzóm zrobić, bo bywali we wielkim mieście, a potym jak przyszli spadki do chałupy, to se nie poradzili ani chleba ukroć. Nie starejcie sie rostomili, każdy z nas bydzie sto roków za opicami, ale wtynczas se spómnijcie wiela wiecy żeście poradzili zrobić, jak Wóm było tela, co tym wszystkim młodym, co sie jim zdo, że sóm chytrzi jako radija. Wiyrzcie mi, że starzik ze starkóm, co ledwa szmyrajóm palcami po telefónie, umióm zrobić kupa rostomajtych wiecy a obo znajóm tela pogodek, że byście musieli yny fórt ładować kómórke, coby jich mógła posłuchać a nagrywać, co rzóndzóm.**




**Trówła, tróhła, tróchła...**

**Kiejsi hań downij w każdej chałupie, na Cieszyńskij Ziymi w izbie, stoła trówła. To była takowno drzewiano kiśnia, cało sztrajchowano, gor z przodku. Były na nij kwiotki, zieliny, ptoszki a aji strómy – bo trówła to była bar-ży babsko skrzinia, choć chłopi też do nij czasym zoziyrali. Dycki była procnie zrobióno a szumnie pomalowano. Z przodku był napisany rok, co jóm tesorz zrobił, sóm też tam czasym pisoł swoji miano a miano tego, dlo kogo tróhłe zrobił. Na co sie jóm robiło? Tóż, kiejsi każdo dziołucha, co sie chciała wydać musiała mieć wiano. Skyrs tego, jeji fotrowie chcieli, coby jejich cera miała pieknóm tróhłe, zogłowek a pierzine. Coby ji chłop nie wyczytoł, że przyszła ze sagóm rzicióm. Ty chudobne, co były baji na służbie też dostowały trówły, ale taki ajnfachowe, bez żodnego malowanio. Dziołucha nie musiała być piekno, ale tróhła z wianym uż ja, bo sie na to przeca dziwali fotrowie od synka. Tako tróhła jak stanyła w izbie, to uż tam potym stoła długi roki. Wiela razy było tak, że po chałupach były eszcze trówły prastarek, a wszyscy jich mieli w zocy. A choć z nich uż zeszła barwa a żrały jóm chroboki, to jednako żodyn jich nie wyciepowoł, bo to była wielkucno pamiónтka w każdej familiji. Starsze paniczki wiela razy miały dwie aji trzi skrzinie, bo se jich nieskorzij dały zrobić, abo miały ty starucne po matce, abo po starce. Do trówły sie dowało rostomajte wieca. Młoducha w nij miała pierzine a zogłowek, co ji matka usuła hned po szkubaczkach. Potym sie tam do postrzodka styrkało rostomajte oblyczki, paradne suknie, żywotki, szumne szpangi, lańcuszki, hoczki, szatki, lebo hacki. Muzykancio tam chowali hóśle, basy a gajdy. Wiela razy było tak, że w trówle był eszcze przyskrzinek, co sie do niego chowało drobne wieca. Kupa było tak, że przyskrzinki były dwa – jedyn na wyrchu a drugi dołu. W tym na wyrchu gaździno miała schowane maszki, kancynoł, Biblije, pisma. Do tego na dole styrkała grejcary, oryngle, lebo strzybne lańcuszki. Trówły sie robiło eszcze za Starej Polski, nejdługszy w goraliji, ale potym uż sie robiło yny taki kiśnie, co sie nie sztrajchowało – wciepowało sie do nich pierziny a zogłowki. Stare tróhły ludzie wyciepali z izbów, lebo jich dali na strych, kany leżały eszcze długi roki. Ponikiere sie wciepało do waszkuchni a gazda w nich mioł wercajg, abo stare**

**bótki. Jak gdo naszeł trówłe kansik na piyntrze a jóm odewrził, to poradził w nij nónść prowdziwe skarby. Ale to nie były wieca, co stoły moc grejcarów, yny cosik, co kiejsi było skarbym w każdej familiji. Tróhła dlo paniczki to był plac, kany miała swoji babski wieca a nie dej boże, coby tam gdosik sznupoł – hned dostoł po pazurach. Trówła, to był aji kónsek historyji każdej chałupy, bo wiela razy było tak, że stoła w kóncie kupa roków. Każdy roz jak sie jóm odewrziło, to żywot kapke uciekoł do przodku. Ale jak uż ji banty nie zgrzipiały, to żywot sie skóńczył. Sóm eszcze starucne tróhły, ale gor w muzeum. Jak jóm odewrzicie, powóniejcie to starucne drzewo, poszmyrejcie palcami po szumnych kwiotkach a potym posłuchejcie jóm w postrzodku. Możne ta tróhła poszuszko, jako muszla nad morzym o starucnych czasach naszych starek a prastarek. O jakimsik kónszczku naszej przeszumnej Cieszyńskij Ziymeczki.**



**Jako sie Starka wadziła ze Starzikiym (tekst mo w sobie szpatne słowa – yny dlo ludzi, co majóm norymne nerwy)**

**Starka w kuchyni, nasrano, cosik fórt mamrze, dudrze…**
**- Pierón, gupi stary, wszystko mi biere, wszystko z kuchyni wynoszo do pola.**
**- Nic, coby mi pómóg, yny przidzie a sznupie, a wynoszo w pieróny wszystko.**
**- Taki garniec żech miała, eszcze w nim szło warzić. Nó ni, bo go musioł pierón wyniyść.**
**- Tela mo rostomajtych garców na placu, wszyndzi pociepane, w piwnicy, w szopce, ni, tyn mi musioł zebrać.**
**Starzik wlazuje do kuchyni – terazy dziepro bydzie…**
**- Jozef, kaj je tyn garniec?**
**- Jaki garniec, cóż po mie chcesz?**
**- Na tyn takowny piekny w kwiotki, Jezus Maryja jo go miała tukej dycki na blasze postawióny, warziłach se w nim tej z pokrzyw.**
**- Dej mi pokój, nic żech ci nie wzión, garce stawiosz ledzy kany, wszyndy, kocury ci do nich wlazujóm a jich liżóm, wiysz co Zofija byś se jich raczy chowała do odmaryje.**
**- Ty, co widzisz to bieresz, nie spytosz sie, na co je jaki garniec, a potym sie babo starej, w czym mosz obiod warzić.**
**- Mosz Zofija garców pochowanych dość a w takich starucnych warzisz, co sóm zalezióne marasym a jo to muszym żrać!**
**- Wiysz co podciepie, guwno ci uwarzym, nie bydziesz nic żroł!**

**- Nie worz, stworo jedna, se sóm uwarzym myślisz, że nie poradzym?**
**- Bydziesz se warził w tych garcach, co sie kulajóm po waszkuchni, bo tych z kuchyni ci nie dóm!**
**- Toć że bydym, bo ty se wymyślosz, że ci cosik bierym a už sama nie wiysz kany co mosz! Grejcary ci sie tracóm, knefle, szpangi a za wszystko mogym jo!**
**- Tóż toć, że ty, bo co wysznupiesz to zebieresz!**
**- Wiysz co Zofija, w rzić mie ugryż!**
**- A ty mie sto razy a nie roz!**
**- Už sie z tobóm tropiym pindziesiónt roków, ukoż mi chłopa, co by to wydzier-żoł?**
**- Na żodyn, idź w pieróny, tam do tej Hanki coś z nióm galanił przedy mnóm, możne ci nawarzi!**
**- Ja nawarzi, wysro! Už nie wiysz co rzyc, to wycióngosz stare pieczki, tóż możne być sie miała lepszy z Jónkiym, coś z nim tak rada zwyrtała na muzykach!**
**- To wiysz że ja! Lepszy bych sie z nim miała!**
**- Ja, tóż idź! Už na isto na ciebie czako!**
**- Wyliż mi rzić!**
**- Dobre idym, bo už cie nie poradzym zdzier-żeć!**
**- Idź pierónie stary, bo jo skyrs ciebie umrym!**
**- Umiyrej! Lygej do legiera a zazwóniym po farorza!**
**Gazda wyloz na pole fest nasrany. To už je drugi roz z tym tydniu, co sie powadził z babóm. Ale se pomyśloł, że skyrs tego garca? Wzión go, pozbiyroł wszystki a postawił babie pod dwiyrze, na niech pieróna staro mo. Wieczór starka a starzik pospołu už nic nie rzóndzili. Polygali do legiera, każdy na swojóm stróne. Za to rano, hned hópli z pierzin, bo sie krowa ocieliła, tóż už trzeja było pospołu rzóndzić a ty garce postawiane przi dwiyrzach to už je za nimi. Jutro sie powadzóm o cosik inkszego.**





**Jesiyń**

**Dzisio snoci przziszła jesiyń. O kierej, to żodyn nie wiy. Rzóndzili to bezmala w radiu a w telewizorze, ale gdo posłucho a sie dziwo do pudła, kiej świat sie dokoła robi coroz szumniejszy. Piyrszy jóm uwidzioł Jozef, jak zamiatoł liści pod wielkucnóm trześnióm. Wiater zaczón fukać a wszystko, co było na ziymi, hned zaczło tańcować, zwyrtać a sie kulać na wszystki stróny. Z tymi liściami tańcowała ta paniczka, kiero jich uż pore dni szumnie sztajchowała strzybnóm, złotóm a czyrwiónóm farbóm. Jozef, jak yny uwidzioł jesiyń, to mietłe postawił pod stodołóm a poszoł raczy rychtować kónski drzewa, bo naozajst jego babie hned bydzie zima. Potym jesiyń uwidziała Zofija, jak drepsiła po polu a pod bótkiym poczuła cosik twardego. Kamiyń to nie był, ale przeca orzech. Wziyna go, odewrziła a w postrzodku była szumno gymbulka młodej dziołuchy – to je ta jesiyń – pomyślała se Zofijka a nazbiyrała tych orzechów pół dzichty. Potym Hyniek, kiery siedzioł pod jabłónkóm dostoł jabkiym po głowie. Synek sie ganc nasroł, podziwoł sie do wyrchu a doł by se aji packe urzazać, że widzioł jesiyń w zielónym spodku, pomiyndzy liściami, jak trzepie szumne czyrwióne jabuszka. Nieskorzij jesiyń uwidziała aji Hanka, bo zaszła do zogródki a wszymła se, że knobloch, cebule a aji banie eszcze oto pore dni tymu były zielóne, a terazy sóm zdrzałe, jakby gdosik zrobił to, że godziny idóm warciejszy. Potym jak to wszystko targała, to poczuła że cosik wónio, a to była ta paniczka jesiyń, kiero se nakroła tej cebule a knoblocha, bo dostała rymy z chłódnego wiatru, kierym fukała po gróntach. Jesiyń uwidziały dziecka, kiej targały maliny w starczynej zogrodzie. Na każdóm jednóm, co styrkały do gymby sie dziwały a ty maliny sie do nich śmioły, jako orzechy do Zofije, yny że ty maliny były tak słodki, że dziecka yny zawiyrały oczy, jak jich jadły a jesiyń każdymu jedymu zza listków pokazowała ty nejszumniejsze a zdrzałe. Nó a jesiyń uwidzioł aji gazda, bo krowa gwiazdula sie zaczła biegać a zielónej trowki, kieróm żrała je coroz miyni. Prawił, że jak wykludzoł gwiazdule hned rano, to była mgła jako mlyko a jakosik baba lygała na trowe, a kulała sie, coby uż nie rosła - to snosi była ta paniczka jesiyń. Starka nie musiała ani radija posłuchać, że tam rzóndzóm o piyrszym dniu jesiyni, stykło że zawrziła oczy a słónko jóm połechtało po licu przez listki, kiere giboł wiaterek. Podle tego, jak to słónko jóm grzeje, hned wiedziała kiery je miesiónc, a że uż lata ni ma. Miała stareczka takownóm ławke w zogrodze, na kierej siodywała na każdo a hned wiedziała, esi rok sie zaczyno, je w postrzodku, abo na kóńcu. Inakszy jóm tp słónko kapke pogrzoło pod kóniec września a óna hned wiedziała, że paniczka jesiyń przziszła. Tóż dobre a co ze starzikiym, widzioł jesiyń? Tóż toć, bo jak yny starce na ławce zabyło zima, to przziszła do chałupy a kozała mu zahajcować w kachloku. Podziwoł sie chłop za okno a uwidzioł jesiyń, co zbiyro patyki ze ziymie, jszczy deszczym a ducho chłódnym wiatrym. Ale to nie była młodo dziołucha ani żodno paniczka, to była jakosik staro zadudrano baba. Musi sie każdy podziwać dokoła a uwidzi tóm jesiyń, kiero szumnie świat sztrajchuje, ale óna poradzi aji fuknónć chłódnym luftym.**

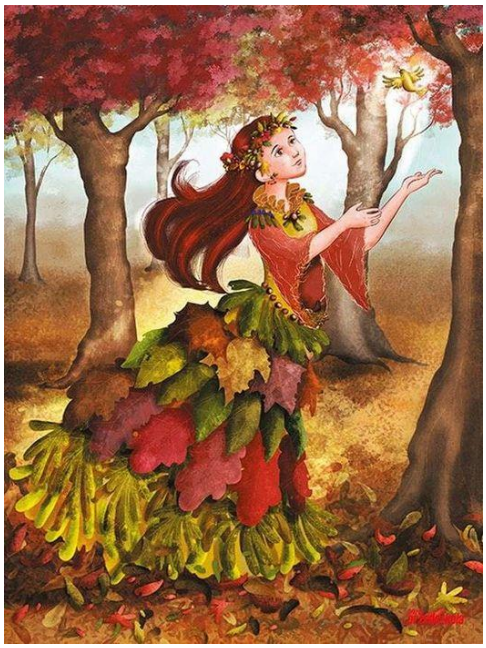

**Liści**

**Wiycie z liściami je kapke tak, jako z ludziami. Jak sie kóńczy zima, to sie rodzóm na strómie, nejprzód maluczki, takowne zielóne, lebo brónzowe małe cosik, co ani nie widać. Potym nieskorzij z tego rośnie malurny listeczek, kiery sie dzier-ży strómu jako dziecio matki, jednako jak yny bar-ży słónko zacznie grzoć, to sie listek robi coroz wiynkszy, szumny zielóny, ale fórt cycko wszystko jodło z tego stróma, co na na nim wyrosnół. Tóż ale przidzie taki czas, że słónko słabszy świyci, ni ma już tak ciepło, listek schnie a robi sie coroz bar-ży skowarszczóny. Na kóniec już w nim je mało żywota a wiater go utargo dołu na ziymie, kany legnie a sie wróci do ziymie, co jóm tyn stróm cyckoł, co na nim tyn listek wisioł. Jednako sóm takowne liści, co eszcze cosik żyjóm, po tym jak spadnóm na ziym. Baji kupa z tych, co spadły z orzecha szuści eszcze długo pod bótkami, bo gaździno hledo pomiyndzy liściami orzechów, kiere sie mógły pod każdym jednym listkiym schować. A przeca dycki lepszy pożgać w liściach, jako niechać orzechy coby zgniły. Cosik trzeja niechać wiewiórce, ale cało reszta musi iść do szpajski, abo ku kachloku, coby uschły. Ganc podobnie majóm liści, co spadnóm z dymba, bo dziecka w nich dycki hledały żołyndzie, co potym w miechu smykały do szkoły, szkoła ty żołyndzie dowała gojnymu, a ón nimi w zimie kormił dziwoki świnie. Liści, kiere spadnóm z jabłonki, ty majóm kapke lepszy, bo przeca jabka sóm wiynksze a mało kiery listek jich przikryje. Leżóm se całe dnie a noce na trowce a czakajóm, że sie po nich możne gdosik zegnie. A jak już sie zegnie, to co sie z liściami kiejsi hań downij robiło? Na Starzik z nich rod zrobił fajer. Stykło, że mioł w kapsie maszynki a już hned wóniało po całej dziedzinie. Dzisio sie prawi, że to ni ma ekologiczne, ale sami mi rzeknijcie, co je lepszy spolić liści, lebo plastikowóm flaszke? Dym z liścio wandrowoł po chałupach a żodyn nie nadowoł, że cosik smerdzi, bo o miało smerdzieć, kie wónało. Gazda liści broł na ściyl a ciepoł jich na grónt, kiery sie potym orało. Liści a gnój były o wiela lepsze jako pruszki, kiere sie zaczło suć na ziymeczke nieskorzij. Ale liści sie dowało aji do chlywa bydłu miasto słómy, coby krowy lygały a miały sucho a coby sie jim wymie nie zapoliło. A ty liści, co jich żodyn nie zebroł, co zustały leżeć na ziymi, to do tej ziymeczki trefiły. Óna jich rada ku sobie wziyna a potym z nich rosły nowe strómy, na kierych zaś młode zielóne listki rosły a to je rostomili całe koło żywota, co sie nie zawiyro, ale fórt sie toczy. Liści sóm jako ludzie, bo dycki trefióm do ziymeczki. Tóż pokiel my sóm zielóni a wiater nami gibo, to bydźmy radzi. Jak już spadnymy dołu na ziym, to isto możne eszcze kapke pożyjymy, ale hned nas ziymia zebiere. Ale każdy listek, każdy człowiek cosik niesie ze sobóm. Listek ze słónka, z wiatru a człowiek z tego co mioł w głowie a co w żywobyciu przeżył. Nie wszystko idzie do ziymi, bo cosik z nas zustanie, ganc cali nigdy nie umiyrómy.**



**Loska, krziwok, kryka.**

**Prawi sie, że człowiek jak je dzieciym, to drepsi po piesku, po sztyrech. Potym długi czas na dwóch szłapach, a kiej sie zestarzi, to mo trzi klepeta, a ta trzecio to je loska. Ale loske Starka brała dycki do kościoła, lebo kiej szła na wiesieli. Stoła se ta loska w kóntu izby, wiela razy sie jóm wieszało na stole, ale o losce Stareczka ani Starziczek nigdy nie szli do pola, bo jóm przeca było szkoda zamarasić. Strugali jóm tesorze, z kónska drzewa, a wiela razy było tak, że jóm sztrajchowali lakierym a nożym na nij eszcze szkrobali kwiotki, liści, abo inksze wieca. Na spodku loska miała kónsek gumy, coby sie Starce lepszy drepsiło a coby nie klupałą po chałupe po dłaszkach, ale wiela razy było tak, że tej gumy wubec nie było, tóż dycki było klup, klup, klup, a wszyscy wiedzieli, że Stareczka idóm. Takowno loska eszcze długo wisiała na rechli, choć Starzik umrzili, a potym wiela razy było tak, że zaś sie nióm gdosik podpiyroł, bo nie poradził na klepetach ustoć. Na loske sie eszcze prawiło loga, kryka, abo palica, a tako ganc szumno loska, prziozdobióno to był szpacyrok. Nó, a krziwok, to uż było zaś cosik ganc inkszego, bo se go umioł zrobić każdy Starzik, yny musioł na placu, lebo w lesie nónść kónsek drzewa, kiery był na kóńcu kapke krziwy. Taki krziwok se wiela razy robił aji gazda, stykło że gałónzki z niego ociupoł, kapke go okorowoł a uż szło z krziwokiym drepsić po placu a po miedzy. Takownych krziwoków pod chlywym, przi chałupie a przi stodole było dycki godnie, bo kiej Starka szli do pola, to go mieli hned na pozoryndziu a aji jak stracili jedyn, to drugi dycki kansik naszli, bo przeca Starzik też drepsił o krziwoku kole chałupy. Szło nim zrobić kupa wiecy, ani nie wiycie wiela. Tóż przeca se isto spóminocie, jak żeście byli przeciwni, wiela razy ście dostali od Starki krziwokiym po rzici. A baji jak Starzik hledali a zbiyrali orzechy na jesiyń, to dycki w liściach pożgali, esi sie w nich kiery nie schowoł. Każdo Stareczka a każdy Starziczek, jak uż nie poradzili robić przi bydle a na gróncie, to dycki eszcze mieli aspóń pore kur a kohóta, kiere trzeja było wieczór zegnać do chlywa, a nejlepszy ku tymu był przeca krziwok. Tyn krziwok, co stoł pod chałupóm se każdy móg pojczać, ale potym go tam musioł dać spadki, bo inakszy był krawal a Starka wiela razy nie poradziła przyńść do stodoły a pozbiyrać wajca. Eszcze była kryka. To była starucno loska, lebo ganc anjfachowy rowny kónsek hrubego patyka, kierym gazda zganioł krowy a baróny z rajczuli do chlywa, lebo kury z pola, coby uż szły siedzieć. Kryka wisiała w waszkuchni, a wiela razy Starka se jóm wziyni a dziecka nióm straszyli, kiej były przeciwne. Kryke jednako szło se hned zrobić, yny trzeja było nónść patyk, co sie na nim szło oprzić. Spominóm se, że jako dziecka my se robili srande, a drepsili my o losce, a Starka nóm prawiła: „cobyście sie nie musieli na starość na tej losce podpiyrać." Tóż niby miała recht, ale aji óna, jak była młodo a naszła kryke we waszkuchni, to kury góniła do chlywa. Widzicie jedna loska, krziwok, kryka a wiela wiecy tym idzie zrobić. A na kóniec Wóm eszcze rzeknym, że kryke miała każdo Baba Jaga, a klupała nióm po oknach, po dwiyrzach, jak dziecka były przeciwne. Klup, klup, klup....**



**Żelozko a biglowani**

**Dzisio żech był we szkole w Piyrśćcu na kónferyncyji o naszej cieszyńskij rzeczy, a potym paniczki rechtorki mie zakludziły do szumnej izby regionalnej, co jóm majóm też w tej szkole a uwidzioł żech w nij kupa starucnych wiecy. Były pomiyndzy nimi aji żelozka, tóż żech tym rechtorkóm rzyk, że muszym o biglowaniu cosik napisać. Bo wiycie, hań downij ty lónty, co sie oblykało do kościoła, na wiesieli, aji na muzyke, lebo kiej sie szło na jakómsik impreze, musiały być szumnie wybiglowane. Nie śmiały być skobarszczóne, bo ludzie sie dziwali, gor paniczki a hned by kogosik obrzóndziły, że se oblyczek dóma do porzóndku nie wybiglowoł. Tóż ale jako sie kiejsi biglowało? Na też żelozkiym, ale hań downij nie było eletryki, tóż gaździno to ni miała tak ajnfachowe, jako terazy. Żelozko było podobne do ocelowego garca. Ze spodku było gładki, coby biglowało galoty, spodek a aji fusekle a z boku miało dekiel, kany co jakisik czas sie wraziło cegliczke. Cegliczka to był kónsek oceli, co sie jóm wraziło do rozhajcowanego kachlocza, a jak uż była fest wrzawo, to sie jóm spadki styrkało do żelozka. Jednóm rozgrzotóm cegliczkóm gaździnka poradziła pobiglować kaj co. Były aji takowne żelozka, do kierych sie suło rozhajcowane kónski wónglo, ale z tego sie smyndziło a w chałupie fest smerdziało. Lepszo była ta cegliczka, bo długo dzier-żała ciepło a jak sie jóm roz do porzóndku rozgrzoło, to aji stareczka se eszcze cosik mało wiela pobiglowali. Dziepro potym nieskorzij, jak uż eletryka była po chałupach, to szło dostać żelozka ze sznóróm, co sie jóm styrkało do sztekra. A na biglowani każdo paniczka musiała mieć czas. Kiejsi oblyczki sie bar-ży miało w zocy, jako terazy, bo jich nie szło dostać tak oto w magacynie. Tóż nejprzód sie jich procnie prało a potym biglowało, kónszczek po kónszczku a na kóniec równo skłodało a ukłodało do odmaryje. W gorczku gaździno mieli wodym, co nióm pyrskali po oblyczkach, niż jich szmyrli żelozkiym. A na czym sie biglowało? Na stykła równo ławka, lebo rowny stół, abo cosik z drzewa ale nie śmiało to być chyrpate. Każdo paniczka uczyła biglować swoji cery, bo to była dycki tako babsko robota. Nó, ale wiycie rostomajcie to było, bo wiela razy było tak, że chłop biglowoł, yny dycki kiej gazda mioł żelozko w rynce, to sie prawiło, że na ozajst sie powadził z babóm. Biglować nie poradził, nie wiedzioł bardzo jako sie to robi, tóż wiela razy szoł we skorbaszczónych galotach do kościoła. Ale byli aji tacy chłopi, co wiedzieli, jako sie bigluje, bo sie dziwali swoji babie a potym ganc pieknie se oblyczki równali, yny nie pyrskali wodóm rynkóm, ale jóm brali do gymby a potym nióm forskali. A z tym biglowanim było eszcze tak, że jak chłop poszoł baji na muzyke w skorbaszczónej koszuli, to ludzie obrzóndzili jego babe, bo prawili że je lyniwo, że ani chłopu nie poradzi porzóndnie wybiglować oblyczek. Wiycie, dycki lepszy mieć na sobie wybiglowane oblyczki, a niż sie wlezie pomiyndzy ludzi to lepszy sie raczy eszcze ze dwa razy podziwać do zdrzadła.**



**Jesiynny wiater**

**Wiater fuko cały rok, ale na jesiyń jakosi inakszy, aspóń sie ludzióm tak zdo. Jo uż isto wiym czymu tak, je. Bo wiycie Rostomili, jak je fest wiater na jor, w lecie, abo w zimie to se pogóni po polu, po miedzy, strómami potrzepie i możne pore listków, pore jabłek ściepie na ziym. Nó, ale jak fuknie na jesiyń, to sie dziepro robi – wszystki zdrzałe jabka lecóm z jabłonki na miedze, a trzeja dować pozór coby człowiekowi nie strzaskały głowy, bo to naozajst fest boli. Tyn wiater szkubie strómami, sciepuje orzechy, liści karkoszki a aji całe gałynzie. Wieczór sie gazda podziwo na plac – je pore listków na ziymi, a podziwo sie rano, no kruca namol liści naściepowanych je tela, że trzeja jich grabić do dzichty. Wszystko skyrs tego wiatru, co fuko na jesiyń. Przez dziyń to eszcze pół biydy, idzie go zdzier-żeć, ale w nocy jak buchnie do dwiyrzi, lebo do okna to nie lza spać. Wszyscy dóma majóm nerwy a nie poradzóm usnónć, bo we strómach tyn wiater tańcuje z gałynziami, targo z nich wszystko, potym obali wszystki mietły, smiatoki a krziwaki, co se jich starka nastawiała przi chałupie, nó sumeryja. Fest fuko a potym hned je cicho, a za chwile zaś jakby chcioł chałupe przestawić na miedze. Starzik prawili, że jak wiater ucichnie a potym naroz buchnie z nienazdanio do okna, to sie na isto gdosik powiesił. Starka eszcze prawili, że tyn wiater na jesiyń jak fuko, to wszystki złe moce wyganio na świat, tóż lepszy wtynczas zustać dóma a nigdzi daleko nie drepsić. Ale wiycie tego wiatru trzeja, bo przeca choć duchoł całóm noc, to potym rano gaździno sie podziwo a na placu je cały tepich z liści, ale styknie kapke pożdorać a hned sie kulajóm orzechy, co wiater strzepoł w nocy. Starka idzie se siednónć na ławke pod jabłónke, podziwo sie kole siebie a na trowce leżóm jabka, co yny lica nadstawiajóm, coby jich słónko grzoło. Gazda też je rod, bo mo ściyl, co go może dać krowóm miasto słómy do chlywa. Yny młodo niewiasta je fest nasrano, bo fórt musi mietłóm zamiatać liści przed chałupóm, a co jich zamiecie, to gdosik jak na złość jich zaś spadki jakómsik mietłóm, co ji nie widać przed próg chałupy spadki pozamiato. Tyn wiater na jesiyń musi być, bo inakszy by strómy ściepowały liści a owoce do zimy, a przeca óny chcóm iść spać a se spocznónć, bo sie fest natropiły przez jor a lato. Eszcze pore dni, możne tydziyń, nejwyży dwa a wszystki liści, orzechy a jabka bydóm na ziymi. Jak bydziecie pić w zimie kómpot z pieczek, lebo jeść ciastka na Godni Świynta z orzechami, to se spómnijcie na tyn wiater, co na jesiyń spać w nocy nie dowoł a targoł wszystko ze strómów, jak jakisik podciep. Ale kieby nie było tego wiatru, to by gaździno we śniegu hledała orzechów a starka ze starzikiym by musieli trzepać jabka, coby fórt na strómie wisiały a by były na isto zmar-złe. Pón Bóczek wszystkim regiruje, nie starejcie sie. Ón wiy, kiej na świat co puścić, tóż na jesiyń posyło wiater, co strómy seblyko, coby mógły iść spać na zime a rychtować sie zaś na jor.**



**Trzi małe babućki – pogodka po naszymu**

**Hań downij, w małej annielskij chałupie, co ledwa stoła, bywały z mamóm trzi małe babućki. Były fest hudobne, tóż se uwożiły, że pójdóm do świata pohledać lepszego żywobycio. Piyrszy wraził swoji wieca do taszki, rzyk mamie: „miyj sie mamo" a podrepsił przed siebie. Daleko jednako nie uszeł, bo uwidzioł szumnóm ceste z pieknych kamiyni. „Jako szumno cesta" – rzyk babuciek – „pójdym po nij a uwidzym, kany mie zakludzi a co sie stanie". Hned potym, uwidzioł chłopa, co niós okłocek słómy. „Witóm Was Panoczku" – prawi babuciek – „przedejcie mi pyty tyn okłocek, bydzie sie mi godził, jak bydym stawioł chałupe". „Dobre" – rzyk tyn panoczek. Tóż piyrszy babuciek doł tymu człowiekowi wszystki grejcary, co mioł za tyn jedyn okłocek słómy. Babuciek sie hned chycił roboty - zaczón wiónzać słóme porwózkiym do patyków. Robił to tak długo aż postawił ściane, potym drugóm, aż sie mu podarziło zrobić ze słómy małóm chałupke, a skyrs tego był fest rod. Jednako wieczór jak wieczerzoł w swoji nowej chałupce przziszoł szpatny wilk. Cały dziyń był na gónie we wielkucnym lesie, ale nie naszoł żodnego jodła, tóż mioł fest głód, a jak uwidzioł małóm chałupeczke to se pomyśloł – „nó, naszeł żech wieczerze". Zaklupoł do dwiyrzi a prawi: „mały babućku, odewrz mi, cobych móg wlyźć do postrzodka!" Babuciek wyzdrził przez okno, a kiej uwidzioł wielkucnego, szpatnego wilka, to zaryczoł: „nie odewrzym ci dwiyrzi, boś je szpatny a je z ciebie podciep!". Wilk sie fest nasroł a zaryczoł: „jak fuknym luftym, to ci obalym tóm twojóm chałupke!" Babuciek jednako fórt nie chcioł go puścić do postrzodka, tóż wilk zaczón duchać gymbóm luft przez gymbe a fukoł pokiel sie chałupka ze słómy nie zbulała. Mały babuciek musioł uciekać, bo inakszy by go na ozajst tyn szpatny wilk zeżroł. Hned potym drugi babuciek se uwożył, że pójdzie do świata hledać szczynścio. Rzyk mamie yny tela: „mamo, miyj sie", a podrepsił przed siebie. Wartko przziszoł na szutrowóm ceste."Jako ta cesta je przijymno. Dej Boże, coby mie zakludziła na jakisik plac, kany nóndym swoji szczynści" – pomyśloł se babuciek. Tóż wloz na tóm szutrowóm ceste a naprociw szoł chłop, co niós na plecach kupa patyków. „Witejcie panoczku" – rzyk babuciek – „nie przedalibyście mi pyty tych patyków? Chcioł bych se z nich postawić chałupke". „Tóż toć, że ja" rzyk chłop, a babuciek mu doł wszystki grejcary, co jich mioł w geltaszce. Hned sie chycił stawianio chałupki z patyków – nejprzód jich porzazoł, potym poprzibijoł jich ku sobie a roz, dwa chałupka z patyków stoła przi ceście. Jak yny babuciek powiesił dwiyrze do bantów, przziszoł wielkucny, szpatny wilk. Zaklupoł na dwiyrze a zaryczoł: „Mały babućku, odewrz dwiyrze a puść mie do postrzodka!". Jak mały babuciek wyzdrził przez okno to uwidzioł wilka, a mu rzyk: „nie odewrzym ci dwiyrzi, bo żeś je szpatny a zły." Wilk sie nasroł a zaryczoł: „jak ci tukej fest fuknym luftym, to ci tóm chałupinke zbulóm." Mały babuciek sie fest wylynkoł, ale nie puścił wilka do postrzodka, tóż tyn podciep zaczón tak fukać a duchać, że chałupka sie zaczła gibać. Potym wilk zaczón fukać eszcze bar-ży a bar-ży aż zbuloł tóm chałupke z patyków, co jóm babuciek procnie postawił. Mały babuciek musioł uciekać, bo inakszy by go tyn szpatny wilk zeżroł na wieczerze. Hned potym trzeci babuciek se uwożił, że pójdzie do świata hledać swojigo szczynścio. Wraził jakisik wieca do taszki, rzyk mamie: „miyj sie" a poszoł przed siebie. Za jakisik czas babuciek naszeł wónskóm ceste, „jako cicho cesta" – rzyk se sóm do siebie babuciek – „sóm żech je ciekawy, na co na nij natrefiym". Za jakisik czas uwidzioł chłopa, co szoł naprociw a wióz toczki, co w nich mioł cegły. „Witóm Was Panoczku" – rzyk babuciek – „przedalibyście mi ty cegły? Postawił bych se a nich chałupke". „Tóż toć" rzyk tyn chłop. Babuciek doł mu swoji wszystki grejcary za ty cegły, namiyszoł malte w kajfasie a zaczón układać cegły – jedna po drugij. Za jakisik czas postawił se chałupke, murowanóm, malućkóm, ale dlo niego ganc dobróm. Jak yny babuciek skóńczył jóm stawiać, przziszoł z lasa szpatny wilk, zaklupoł do dwiyrzi a fest zaryczoł: „mały babućku, odewrz dwiyrze a puść mie do postrzodka. babuciek wyzdrził przez okno, uwidzioł wilka a rzyk: „nie odewrzym ci dwiyrzi, boś je podciep". Wilk jak to usłyszoł, to sie fest nasroł a zaczón ryczeć. Potym prawi: „jak ci duchnym na tóm twojóm chałupke, to ci jóm hned obalym". Tóż fuknół luftym z gymby wiela mioł siły, potym eszcze roz a eszcze, ale chałupka fórt stoła. Fukoł ze sztwierć godziny z każdej strony, nó ale nic, mury stojóm a babuciek schowany za nimi. Wilk już ni mioł siły duchać, tóż wloz na dach a wraził łeb do kumina. „Wraził żech już nos do postrzodka" straszył babućka wilk. Ale babuciek sie nie boł a prawi: „wlazuj, jak yny poradzisz".**

**Potym wilk zaryczoł: „wraził żech uż do postrzodka uszy”. „Pódź, pódź uż na ciebie czakóm” – robił se błozna mały babuciek. „Wraził żech uż aji swoji szłapy” ryczoł wilk. „Tóż dobre” – prawi babuciek. „Uż żech je cały w chałupie” prawi wilk a zjechoł dołu do chałupy kuminym, ale jak uż był dołu, to zaczón przeogrómnie ryczeć , bo mały babuciek postawił na fajerze wielkucny garniec z wrzawóm wodóm, tóż wilk uciyk spadki kuminym na dach a daliji do lasa, bo inakszy by sie był uwarził. Kany wilk uciyk, to żodyn nie wiy – snoci tam, kany rośnie pieprz a mały babuciek se bywoł we swoji murowanej chałupce eszcze długi roki.**

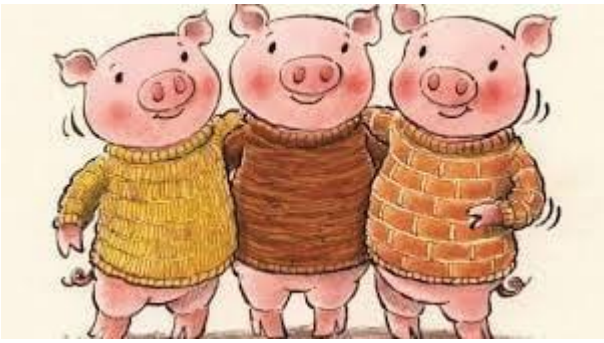

**Orzechy a szupy**

**Terazy na jesiyń je takowny czas, że pod strómami leży kupa orzechów. Kiejsi sie jich zbiyrało do amperka, lebo do kosza a stawiało sie kole kachloka, abo dowało na niego na wyrch, coby sie suszyły. Ty orzechy, co nie chciały zlecieć na ziy sie trzepało długóm żerdzióm. Potym w kuchyni, abo we waszkuchni gor starzi ludzie mieli radzi ty orzechy obiyrać ze szupów a postrzodki dowali zaś suszyć kansik blisko kachloka. Było tak, że baji yny starka se siedzieli na sztokerli, abo na stołku a orzechy obiyrali jedyn za drugim.**



**A to była na ozajst procno robota, bo se trzeja było dować pozór, coby żodno maluczko szupa sie nie dostała do tych obranych postrzodków, bo potym by se gdosik móg złómać zómb, a starzik aji gebis. Orzechy sie dowało gor do ciastek, co sie jich piykło na Godni Świynta, ale orzecha szło oto tak zjeść, bo je snoci dobry na rozum a na pamiynć. Szupy sie poliło pod blachóm, yny trzeja było dować pozór, bo przeogrómnie strzylały. Starzi ludzie dycki radzi obiyrali orzechy ze szupów isto skyrs tego, że mieli czas a gor ciyrpliwość. Nejprzód starzik wzión kładziwo a pobuchoł po orzechach, coby popraskały. Nejlepszy sie po nich klepało na czymsik twardym, baji na hrubszej desce, lebo na stole ale musioł być porzóndnie zrobióny – takowych stołów uż dzisio ni ma. Potym dziepro ty popraskane orzechy sie obiyrało ze szupów a ciepało do kisiyńki. Przi orzechach szło se dycki fajnie powyrzóndzać, choć nie było przi tymu tela ludzi co baji przi szkubaczkach. Starka ze starzikiym, lebo gaździno z gazdóm se siedli pospołu a jedyn drugimu se prawili, jaki był tyn**

**latosi rok a co bydzie na rok, a baji co wszystko eszcze trzeja zrobić na gospodarce. Przi orzechach sie nejlepszy rzóndziło, a nie szło sie ani powadzić, bo trzeja było procnie obiyrać szupy a dować se pozór, tóż wiela razy starzik ani nie wiedzioł co mu starka rzekła, bo prawie sie mu trefił orzech, co sie szpatnie łuskoł. Obiyrani orzechów ze szupów to był nejlepszy czas, coby se pospóminać stare czasy, jako kiejsi było a pospóminać se aji ludzi, co jich uż z nami downo ni ma. Ale tyn jedyn orzech, co go mioł człowiek w rynce, to na chwile był jego calusineczki świat. W tej szupie był schowany skarb, co go trzeja było wydobyć, ale opaternie, coby go nie złómać a nie zrobić mu krziwdy. Ale wiycie, eszcze dzisio po chałupach ludzie łuskajóm orzechy, gor jak jich majóm kole chałupy na strómie. Orzechy sie fórt nejlepszy obiyro ze szupów w kuchyni. Jak kany w chałupie sóm starzik ze starkóm, to jim dejcie robote, uwidzicie jacy bydóm radzi. Siednóm se na stołeczkach ku stole, starzik bydzie orzechy buchoł kładziwkiym a stareczka jich bydzie otwiyrać. Posłuchejcie jako se bydóm przi tymu wyrzóndzać, bo możne sie czegosik dozwiycie o hań downych czasach.**

**Pogodka o pieczokach**

**Hań downij, za kopcym, za rzykóm, za jakimsik stawym a dwiema rajczulami, w piwnicy w corku bywoł se ziymniok, co na niego prawili Franek. Był to nejwiynkszy a nejstarszy ziymniok, co go wykopali na jesiyń, hned po kóńczyckim odpuście. Inksze ziymnioki go rade posłuchały, bo Francek wyrzóndzoł takowe historyje a pogodki, że aji rzepy, marekwie a pietruzieli z corka wedle, yny gymbulki otwiyrały, bo nie poradziły tymu wszystkimu uwierzyć. Roz jim Franek wyrzóndził pogodke o pieczokach, że wszystki ziymnioki okrom drobnioczków gaździno biere na obiod, na babraczke, ku wajcu, ze szpyrkami, ku miynsie z kapustóm a aji na stryki z wyrzoskami, ale nejlepszo wiec, co sie może przitrefić każdymu ziymniokówi, je wtynczas kiej go wciepióm na jesiyń do fajera z liści a z lebod a zrobióm z niego pieczok. Bo ziymniok jak sie go oszkrobie, je sagi a to je kapke ostuda, ale jak sie go upiecze w szupie, to wylazuje jako cysorz a w postrzodku je tak dobry, że nie trzeja ku niym ani wórsztu ani szpyrki ani nejlepszej kapusty.**




**Jak pieczok siedzi pomiyndzy lebiodami, liściami a zielinami z miedzy to do niego wlezie to wszystkim nejlepsze, czym wónio zogródka, miedza a strómy a nie trzeja go ku niymu nic, skrys tego pieczok to je ziymniok, co sie przi nim inksze ziymnioki mogóm schować. Ziymnioki sie zastarały, że uż nigdy nie bydóm pieczokami, ale były rade że aspóń w corku jim ni ma zima a przeca pospołu ze szpyrkami, lebo z wajcym leżeć na szumnym talyrzu, to przeca ni ma żodno gańba. Jednako żodyn w corku nie wiedzioł, że pore dni tymu były pokopki – gazda z gaździnóm hledali na ziymioczysku ziynioczków, co sie pochowały przed kopaczkami, abo jich starka ze starzikiym nie uwidzieli, bo se nie wziyni okulorów. Franek jednako wiedzioł, że pokopki były, bo czuł wczora wieczór jak gazda polił fajer na polu, tóż rzyk eszcze wszystkim ziymniokiym, co były w corku cosik mało wiela o pieczokach. Baji jim prawił, że pieczoki to sóm przeogrómnie hytre**

**ziymnioki. Nie kopie sie jich na wykopkach, ale dziepro nieskorzij na pokopkach, bo óny sie poprzikrywały ziymióm, jako pierzinkóm, coby jich żodyn nie poradził za piyrszym razym z wołka dostać. Ziymnioki, co jich gazda z gaździnóm naszli na ziymioczysku, ty co powylazowały ze ziymie, sie wciepało do miecha a postawiło pod strómym. Uż hned bydzie wielkucne świynto – bydzie sie jeść pieczoki. Lebiody z trowóm, z liściami a ze zielinami uż starzik podpolili, a bioły dym sie smyndzi po dziedzinie. Jak sie zrobiło czyrwióno pod liściami a hyc zaczón iść z fajera, to starzik wciepali do postrzodka pore ziymnioczków. Godzina stykła, coby sie oblykły w czorne mantle a wylazły z fajera, jako cysorze, ganc jako prawił Franek. Tóż widzicie, że coby zrobić przeogrómnie dobre jodło nie trzeja kuchyni, garców, talyrzi a łyżek. Styknie kupa suchych lebiod , kapke słómy, maszynki a pore ziymnioków. W pieczoku, jak go odewrzecie, je wszystko to, co wóm ziymeczka może dać. W corku uż wszystki ziymnioczki spióm, yny Franek nie poradzi spać, bo fórt mu wóniajóm ty zieliny, co z nich dzisio starzik zrobili fajer, co w nim upiykli ziymnioki, co se pooblykały czorne mantle a w postrzodku sóm tak dobre, że uż nic wiyncyj ku nim nie trzeja.**

**Jako sie deptało kapuste**

**Kiejsi sie prawiło, że familija, co mo dóma dymbowóm krowe z kapustóm nie umrze z głodu. A starzi ludzie mieli recht, bo kapusta, jak była porzóndnie ukiszóno w drzywku, to stykło ku nij pore ziymnioków, kónszczek szpyrki a uż był obiod jak sie patrzi. Hań downij ludzie jodali godnie kiszonej kapusty a byli zdrowi a wiesieli, jako annieli w niebie. Bo kapusta, czym kwaśniejszo tym je lepszo a mo w sobie wiyncyj nejlepszych wiecy, co człowiek potrzebuje, gor terazy na jesiyń a w zimie. Nó, ale niż sie kapustka kidała po brodzie, to se jóm trzeja było zrobić, a to była dycki robota dlo całej familiji a roz do roka prowdziwe świynto.**



**Nejprzód gazda musioł z waszkuchnie przismyczyć noże do krónżanio kapusty. Ale pryndzyj gaździno wartko pozamiatała a handróm umyła dłaszke w siyni, a z odmaryje wyciónġła biołóm cyche. Gazda noże postawił w kóntku, starzik przyniós dwa stołki z kuchynie a potym sie ty noże oprziło na tych stołkach tak, coby se szło ku nim siednónć. Kapuste sie targało na zogónach pore dni przedtym, niż sie jóm krónżało. Zielóne liści gaździno ze starkóm obrzazały, wciepały krowóm ku pysku a głómbiczki dały do waszkuchnie. Krónżani kapusty to nie była lahko robota, tóż na jednym stołku se siod gazda a na drugim starzik. Przed sobóm mieli yny noże do krónżanio a biołóm głómbiczke. Pod noże gaździno dała biołóm cyche, co do nij spadowała pokrónżano kapusta. Noże do krónżanio miały z wyrchu taki rómek, co sie do niego dowało głómbiczke, tóż gazda nim jeździł tam a spadki, a starzik cis kapuste, coby jóm noże lepszy krónżały. To była fest procno robota, tóż baby jak uż widziały że na cysze je kopieczek, to naloły chłopóm po półce. Kapke nieskorzij eszcze na drugóm szłape, tóż dziepro potym starziczek zaczli ciść kapuste wiela yny mieli siły. Pokrónżanóm kapuste sie prógowało esi je sucho, lebo zoftowito - podle tego starka wiedzieli, wiela bydzie kapuśniónki. Potym gazda do siyni przismyczył drzywko, co sie na nióm**

**prawiło aji dymbowo krowa, isto skyrs tego, że była zrobióno z dymbowego drzewa. Kiejsi hań downij kapuste sie deptało szłapami a nejlepszy do tego był mały synek, bo poradził w drzywku aji zatańcować. Jak uż szłapy mu mama porzóndnie opucowali, to gazda wsuli do drzywka pore gorści pokrónżanej kapusty a kapke soli. Synek drepsił, przebiyroł klepetami a był rod jak fazol, bo terazy ón był najważniejszy w całej chałupie a możne aji na całej dziedzinie. Pod szłapy mu suli pokrónżanóm kapuste, sól, fynikiel, pokrónżanóm marekwie a ón deptoł aż mu zabyło zima we szłapy. Wtynczas wyloz, kapke sie przi kachloku ogrzoł, chłopi se dali po sztamperlu a hned zaś kapusta sie suła do drzywka a pod szłapami yny strzikoł sok, co go starka odlywała, bo go nie śmiało być za kupa. Czym miyni pokrónżanej kapusty było w cysze, tym wyży był synek, co w nij drepsił. Na kóniec deptanio uż był tak wysoko, że pómału dostoł do powołu a to znaczyło, że kapusta je podeptano. Ale wiela razy było tak, że po kapuście drepsiła młodo dziołucha, co eszcze była swobodno. Jak yny chłapcy sie dozwiedzieli, że szykowno dziołuszka kapuste depce, to przizli pod chałupe a zagrali, coby warciejszy zwyrtała w drzywku. Tak było gor w goraliji, kany jak yny gdo hóśle usłyszoł, to choć był utropióny, to naszeł siły, coby potańcować. Bliży Cieszyna sie barży śpiywało, a dycki ty pieśniczki, co człowiekowi dowały radość, takowne żywsze, srandowne, bo przeca w tej kapuście je żywot. Jak uż kapusta była podeptano, to gazda zasmyczyli drzywko do piwnice, do chłódku, prziciśli kónskiym drzewa, na to dali wielkucny kamiyń a niechali coby se to pómału siadło. Kapuście trzeja było dać kapke czasu, niż sie jóm zakłóciło z mółkóm a ze śmietónkóm. Dziepro potym sie po gymbie każdymu kidała, jak sie baji jóm jadło ze szpyrkami a ze ziymniokami w babraczce.**

**Murzinek Bambo - po naszymu.**

**W Afryce miyszko Bambo, Murzinek,**
**Ganc czorny, mały lokaty synek.**
**Czornóm mo matkym, fotra czornego,**
**Ujca a ciotkym, starzika - każdego.**
**Mo pieknóm chałpym - coby jóm postawić**
**trzeja mieć patyki a do ziymie wrazić,**
**Bo przeca lepszej chałupy nie trzeja**
**Kiej sie rok cały hyc leje s nieba.**
**Skyrs tego sagi sóm Afrykóny,**
**A mało kiery je łobleczóny.**
**Skyrs tego grejcary se uszporujóm**
**Bo lóntow, mantli - nic nie kupujóm.**
**Bambo Murzinek to je móndry synek,**
**Ni mo we szkole żodnych jedynek.**
**Bo se móndre wieca ciepie do głowy**
**W swoji afrykańskij szkole s trowy.**
**We szkole ni ma ławek, stołków ani płota,**
**Ani łokiyn, bo tam je łokropno duchota.**
**Wszyscy afrykańscy rechtorzi,**
**Mają sie od nas troszeczkym gorzij,**
**Ni majóm blajsztyftów ani taszek s ksiónżkami,**
**Tóż muszóm po piosku pisać palcami.**
**Ale skyrs tego też fajnie majóm,**
**Bo im do chałupy nic nie zadowajóm!**
**Jak uż Murzinki we szkole głód majóm,**
**To se pauzym robióm a se śniodajóm.**
**Ale ni majóm taszek s kapsami,**
**Ani żodnego kónzumu s kołoczkami.**
**Głodny Murzinek se do lasa leci,**

**Coby se na strómie kapkym pomaszkecić.**
**Może se utargać figi a daktyle,**
**Lebo po banany na stróm wylyźć.**
**A jak go suszy to miasto Coli**
**Na wielkucnóm palmym sie wgramoli,**
**kany sie kapkym napije zdrowego,**
**Mlyczka z łorzecha kokosowego.**



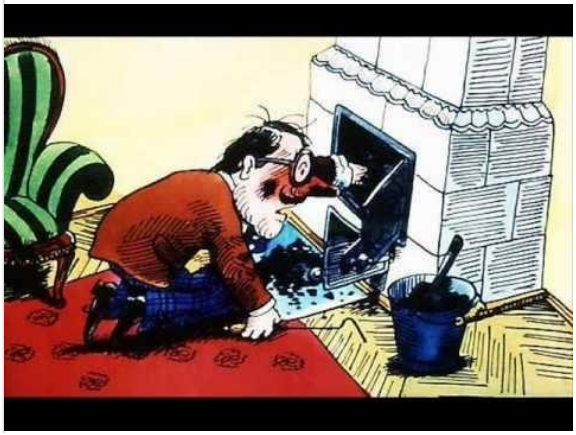

**Cosi o brylach - dowejcie pozór jak jich bydziecie kiej chledać...**

**Góni, wreszczy Pan Hilary, na dekiel mu piere,**
**bo kansikej tyn boroczek, stracił swoji bryle**
**chledo w galotach, kapsy łobmacuje**
**wyciepuje bótki i psinco znajduje**
**bajzel w szpajsce, w odmaryji**
**teraz leci do kuchyni**
**kurde, wreszczy, kurde bele**
**gdosi grajfnół moji bryle**
**wywraco sztokerdle, potym pod nióm lygo,**
**borok się nasrowo, we gnatach mu łygo**
**grzebie w kafloku, maco w nolepie**
**głowa spocóno, cały sie trzepie**
**Sakramyncki bryle, naozajst kansik wcisła**
**Hilarego baba co s gróntu hned przisźła**
**Prawi mu: na cóż robisz ty stary podciepie**
**Wali ci na dekiel, miele ci sie w łepie?**
**Ón do ni: isto żeś mi kansik ty bryle wraziła**
**Chedóm ich łod rana a nigdzi ich ni ma**
**Na polu ćmok, petryolka świyci,**
**Chłop se myśli móm to wszecko w rzici**
**Do zdrzadła sie naroz podziwoł Hilary**
**Aż mu po puklu, przefurgły ciary**
**Dziwo sie na kinol, po łepie sie wali**
**Bo naszły sie bryle – co jich tak chledali**
**Ze zmierzłóm babóm, co go sprzezywała**
**S tej złości mu ani wieczerzi nie dała**
**Czy to ni ma gańba? – powiydzcie wy sami**
**Mieć bryle na kinolu, a chledać pod ryczkami…**

**Po próznu a po chodniku**

**Wiycie dzisio mómy w telefónach a w chytrych godzinkach rostomajte aplikacyje, co poradzóm rachować, wiela razy my zrobili krok ze szłapy na szłape. Tóż jedyn jich poradzi zrobić trzi tysiónce a inkszy aji siedym tysiyncy – wszystko zoleży od tego co robiymy, kany bywómy a jaki je dziyń w tydniu - strzoda, lebo niedziela. Nó, ale wiycie, kiejsi hań downij żodyn ni mioł czasu, coby rachować wiela razy jednóm szłape postawił na ziymi a potym drugóm a zaś a zaś. Ludzie drepsili z jednego placu na drugi, bo potrzebowali cosik prziniyść, kansik zónść, kómusikej pómóc, lebo kansik cosik zaniyść. Dycki sie szło skyrs czegosikej a mało kiej sie drepsiło po próznu. Wiela razy sie kómusikej zdało, że oto stareczka szpacyrujóm po miedzy z rynkami do zadku a tak se yny chodzóm. Ale wiyrzcie mi, że nie chodziła po próznu, bo po chodniku natargała pokrziw, wraziła pore jabłek do kapsy a przymkła krowe, coby nie marasiła trowy na miedzy. A gazda, kiej szoł do stodoły po słóme, to mioł w kapsie pore gwozdków a kładziwko, bo sie jedna deska wyłómała, tóż niż wajca pozbiyroł to jóm eszcze sprawił. A eszcze baji gaździno szła do chlywa krowe podojić, tóż w jednej rynce miała amper a w drugij garniec ze ziymniokami, co zbyły od obiadu, co jich ciepła kuróm. Starzik prawił, że klepeta nie wygroł na loteryji, tóż dycki niż kansik zaszoł, to se pomyśloł ze trzi razy co by mioł zebrać, coby nie drepsić po próznu. Eszcze wiycie galan z galankóm niby po ceście szli po próznu, ale to tak ganc nie było, bo ón jóm odkludzoł do chałupy a po chodniku ji do ucha szuszkoł takowne wieca, że do dwóch tydni były smowy. Dziecka sie też uczyło, coby przi robocie po próznu nie szły, coby baji przi sianie aspóń go wziyny kapke do gorstki. A kapke co inkszego było zebrać cosik po chodniku. Kiejsi ludzie jak szli baji na drugi kóniec dziedziny, to se musieli całóm ceste poplanować, bo po chodniku by szło cosik zebrać, abo kómusik cosik prziniyść. Baji sie szło do stareczki pod las a po chodniku sie wlazło do starej ciotki z kónszczkiym buchty a spadki zaś po chodniku do ujca, co chcioł coby mu prziniyść blotek, co go pojczoł od fotra. Żodyn nigdy nie rachowoł, wiela ludzie hań downij drepsili kroków przez calućki dziyń. Mógło jich być aji dziesiynć tysiyncy, ale wiyrzcie mi, że nigdy żodyn nie szoł po próznu a cosik dycki se wzión po chodniku.**

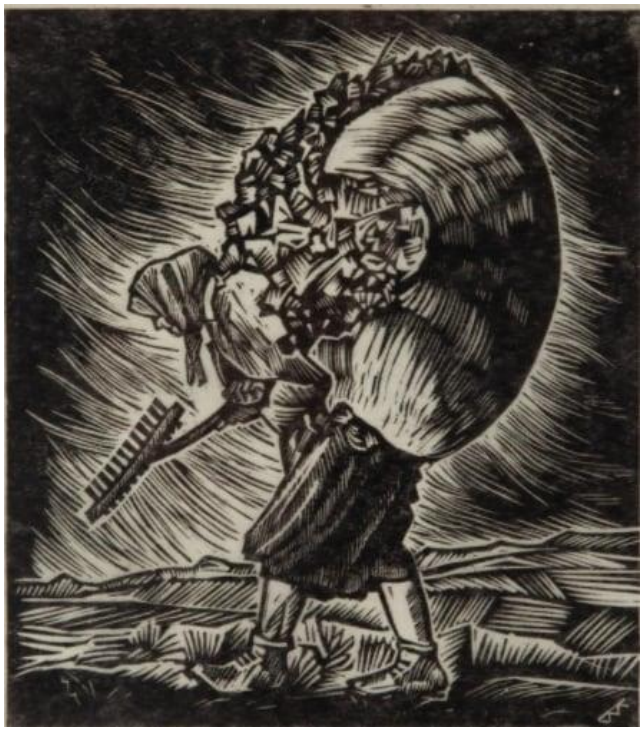

**Bez uroku!**

**Kwuczke my nasadzili, miała dziesiynć wajec, ulóngło sie z nich piynć kurczoczków – sztyry żółte a jedyn murzin – calućki czorny. Eszcze nie lza rzyc, kiere z nich to sóm kurki a kiere kohóty, ale sóm szykowne, nie dziubajóm sie pospołu. Terazy aspóń wiym, że ni móm żodnych rasistów we**

**chlywie, bo aji czorny kurczok sie poradzi skamracić z inkszymi. Ale z tóm kwuczkóm a kurczokami przeogrómne kurowody mo kohót, bo sóm je brónzowy, kwuczka je bioło a jedyn kurczok je czorny. Tóż kohót po nocach nie spi a szpekulyruje, co sie mógło stać. We chlywie sóm czorne kury, tóż gaździno mógła wajca pomylić a jedno wajco wciepać od tej czornej. Ale mógło być aji tak, że kwuczka zaszła kansik, kany je czorny kohót. Borok nie poradził do niczego dónść a w głowie sie mu už od tego wszystkigo fest toczyło. Kury to widziały, tóż idóm do kwuczki, coby jim rzekła o co sie rozchodzi. Bo przeca trzeja sie dorzóndzić, czymu jedyn czorny kurczok sie grzeje pod biołóm kwuczkóm. Czorno kura przeca nie przyszła a swojigo wajca nie wkulała kwuczce do gniozda, choć pierón nie spi. Dziepro za pore dni kury sie dozwiedziały, jako to wszystko było. Bioło kwuczka se nanosiła wajec do gniozda we waszkuchni a na nich siadła. Gazda jednako był kapke wysrany a chcioł, coby sie kurczoków ulóngło wiyncyj, tóż wciepoł kwuczce do gniozda pore wajec, co ich naszeł we stodole. Jedno z nich wysrała czorno kura, tóż skyrs tego pod biołóm kwuczkóm je jedyn murzin. Kohót už terazy spi a nie szpekuyruje, bo przeca kury nigdzi nie chodzóm po chałupach za inkszymi kohótami, a kieby poszły, to by przeca było przeogrómno ostuda. Jo też je rod jak fazol, bo żółte kurczoczki se siedzóm pospołu z tym czornym, nie dziubióm sie a majóm sie rade. Kohót mo kury, co nie chodzóm za inkszymi kohótami a jo ni móm we chlywie żodnych rasistów.**

**Bez uroku!**



**Roboty jako cap na jesiyń…**

**Prawi sie eszcze dzisio, że jak gdosik mo fest pilobe, to mo roboty jako cap na jesiyń. Wiycie cosik prowdy w tym, je bo terazy capki muszóm drzić, ale dlo nich to je ganc fajno robota, bo sie ku nim kludzi wszystki kozy jaki sóm na dziedzinie. Nie poznoł żywota tyn, gdo nigdy nie szoł z kozóm ku capowi. Kiejsi sie szło z kozóm dycki wieczór, bo byli ludzie, co jich było gańba z kozóm drepsić po dziedzinie, ale starki, starzicy aji starzi ujcowie radzi kludzili koziczke na zolyty, a było jim jedno kiej, bo przi tymu było dycki kapke srandy. Kany je cap, to už człowiek wiedzioł z daleko, bo go było czuć. Prawi sie eszcze do dzisia, że gdosik smerdzi jako cap, ale wiycie, kieby kapke nie zasmerdziało, to by nie było na jor nowego żywota – młodych koziczek. Koza jak drepsi ku capowi to yny chwostym zamiato a po cichu porykuje, jakby chciała rzyc: „gazdo chce mi sie…”. Jak sie koze zakludziło ku capowi, to rostomajcie było, bo baji hned jóm poskokoł a dobre, ale było aji tak, że cap był jakisik bulaty, że nie wiedzioł jako sie tej roboty chycić, możne go było aji gańba, tóż sie koziczke z nim niechało na noc, a óni sie tam pospołu we chlywie po swojimu galanili. Dycki jednako cap musioł koze powóniać, doł ji pusy, polizoł kaj trzeja a dziepro potym sie chytoł tej roboty. Za poskokani sie płaciło gazdowi jakisik grejcary, abo dowało oto pół litra gorzołki. Jak to**

**był gdosik z familije, baji ciotka, to nie chciała nic – potym nieskorzij sie ji to odrobiło na gróncie. Jak z kozóm szoł chłop, to dycki se z gazdóm wypił pore sztamperli, na to skokani, coby z tego cosik było. Nó a potym smerdzieli wszyscy – koza, tyn co jóm kludził a aji w całućkim chlywie. Darmo, taki to je na dziedzinie, posmerdzi a potym przestanie. Przi tymu skokaniu dycki była sranda, bo wiycie gor chłopi rzóndzili pospołu, jaki cap mo wajca a jakigo mo ciulika – baby sie dycki śmioły, że niejedyn chłop by chcioł takigo mieć, że capkowi kapke zowiszczóm. Prawiło sie, tak ze srandy, że koza a cap je kapke jako chłop a baba, że sóm rostomajte capy a rostomajte koziczki – jedne idóm hned ku tej robocie a inksze trzeja pytać a kole nich drepsić. Każdo koza a każdy cap mioł swoji miano, tóż sie prawiło, że baji Basia przyszła na zolyty do Kubusia, abo Mania do Jozefa. Gazda, co mioł capa, co skokoł do porzóndku, mioł dycki na jesiyń kapke grejcarów w geltaszce. Potym zaś na rok kupa ludzi do niego kludziło kozy, bo były po nim szumne koziczki a capki. A cap, co był bulaty, abo eszcze młody a nie wiedzioł jako sie chycić tej roboty, tyn mioł gorszy. Gazda nad nim stoł z patykiym a z nim ryczoł, że go zakludzi do takigo baji Kubusia aż sie podziwo jak trzeja kozy skokać.**



**Była jedna, a uż je sztwierć na dwie...**

**Na Cieszyńskij Ziymi, gor po dziedzinach ludzie żyli dycki od rana do rana, od wieczora do wieczora, a aji od jednego połednia do nastympnego. Czas dlo Tusteloków mierziła przyroda a wszystki, wieca co w nij były. Ale przeca, jak sie szło kansik do becyrku cosik wyrzóndzić, porzykać do kościoła, lebo kiej sie posyłało dziecka do szkoły, to sie trzeja było podziwać na godziny. Miały óny dwa wajcery – jedyn miyńszy a drugi delszy. Ta piyrszo pokazowała całe godziny a ta drugo minuty. Dycki gdosik w chałupie musioł wachować, coby zygor był naciógnióny, bo inakszy stanył a były fest kurowody. A jako sie prawiło wiela je godzin? Kapke inakszy jako dzisio, choć eszcze terazy gor ci starzi, rzóndzóm tak, jako kiejsi. Najważniejszo godzina to była 12:00. Prawiło sie na nióm, że to je połednie, abo dwanost. Wszystko, co było przed nióm było dopołednia, a wszystko po nij: popołedniu. W połednie gazda obiadwoł, na polu żodyn nie robił, bo chodziły połednice, a w kościele zwónili na klynkani. Prawiło sie na nióm aji, że terazy je dwanost, abo że cosik je we dwanost. Na pełne godziny sie prawiło że je baji jedna (1:00, 13:00), dwie (2:00,14:00), sześć (6:00,18:00) lebo dziesiynć (10:00,22:00). Gaździno przyszła do ciotki we sztyry, starka rzykali w siedym a starzik zahajcowali pod balchóm we dwie. Trzicet minut po pełnej godzinie to było: pół drugi (1:30, 13:30), pół pióntej (4:30, 16:30), lebo pół dwanostej (11:30,23:30). Hań dwonij sie jednako prawiło eszcze, że je baji dziesiynć trzicet (10:30, 22:30), trzi trzicet (03:30, 15:30), lebo siedyn trzicet (7:30, 19:30). Nó, a jako sie prawiło jak było 14:15? Na, że to je sztwierć na trzi. Gazda we sztwierć na siedym rano (06:15) szoł odbywać. Dziecka stowały z legierów do szkoły we**

**sztwierć na osiym rano (07:15). Ale staro ciotka poszli do chałupy we sztwierć na dziewiynć wieczór (20:15), a ujec przizli do chałupy z aryndy dziepro we sztwierć na dwanost wieczór (23:15). Kapke inakszy sie prawiło jak było baji 12:45. Hań downij wszyscy wiedzieli, że to je trzi sztwierci na jednóm popołedniu. 6:45 to było trzi sztwierci na siedyn rano, a 10:45 to było trzi sztwierci na jedynost dopołednia. Tóż dobre a jak było 12:07, to sie prawiło że je siedyn po dwanostej, lebo dwanost siedym. Cug odjechoł z banhofa w dziesiynć dwanost (10:12) a autobus przijechoł do Skoczowa z Cieszyna osiym po trzecij popołedniu. Zygor w izbie bił co godzine, co pół godziny a czasym aji co sztwierć godziny. Starka ze starzikiym wiedzieli wiela godzin, bo rachowali wiela razy stary zygor wybił. Prawili, że biły sztyry (4:00, 16:00), biło sześć (6:00, 18:00) lebo wybiło jedynost (11:00, 23:00). Ale zygor poradził wybić aji pół dwanostej (11:30), sztewierć na siedym (06:15), lebo trzi sztwierci na osiym (07:45). Dołu mocie napisane jako sie hań downij prawiło, wiela je godzin, tóż aji jak mocie eletryczne godzinki na rynce, to rzóndźcie jako kiejsi, ale yny szkoda, że ty godzinki nie bijóm, jako stary starzików zygor.**




**Je dwanost, je połednie, w połednie, we dwanost (12:00, 00:00)**
**je jedna, o jednej (01:00, 13:00)**
**sóm dwie, we dwie (02.00, 14:00)**
**sóm trzi, we trzi (03:00, 15:00)**
**sóm sztyry, we sztyry (04:00, 16:00)**
**je piynć, w piynć (05:00, 17:00)**
**je sześć, w sześć (06:00, 18:00)**
**je siedym, w siedym (07:00, 19:00)**
**je osiym, w osiym (08:00, 20:00)**
**je dziewiynć, w dziewiynć (09:00, 21:00)**
**je dziesiynć , w dziesiynć (10:00, 22:00)**
**je jedynost, w jedynost (11:00, 23:00)**

**Je sztwierć na jednóm, we sztwierć na jednóm (12:15, 00:15)**
**Je sztwierć na dwie, we sztwierć na dwie (01:15, 13:15)**
**Je sztwierć na trzi, we sztwierć na trzi (02:15, 14:15)**
**Je sztwierć na sztyry, we sztwierć na sztyry (03:15, 15:15)**
**Je sztwierć na piynć, we sztwierć na piynć (04:15, 16:15)**
**Je sztwierć na sześć, we sztwierć na sześć (05:15, 17:15)**
**Je sztwierć na siedym, we sztwierć na siedym (06:15, 18:15)**
**je sztwierć na osiym, we sztwierć na osiym (07:15, 19:15)**

**Je sztwierć na dziewiynć, we sztwierć na dziewiynć (08:15, 20:15)**
**Je sztwierć na dziesiynć, we sztwierć na dziesiynć (09:15, 21:15)**
**Je sztwierć na jedynost, we sztwierć na jedynost (10:15, 22:15)**
**Je sztwierć na dwanost, we sztwierć na dwanost (11:15, 23:15).**

**Sóm (je) trzi sztwierci na jednóm jednóm, we trzi sztwierci na jednóm (12:45, 00:45)**
**Sóm (je) trzi sztwierci na dwie, we trzi sztwierci na dwie (01:45, 13:45)**
**Sóm (je) trzi sztwierci na trzi, we trzi sztwierci na na trzi (02:45, 14:45)**
**Sóm (je) trzi sztwierci na sztyry, we trzi sztwierci na sztyry (03:45, 15:45)**
**Sóm (je) trzi sztwierci na piynć, we trzi sztwierci na piynć (04:45, 16:45)**
**Sóm (je) trzi sztwierci na sześć, we trzi sztwierci na sześć (05:45, 17:45)**
**Sóm (je) trzi sztwierci na siedym, we trzi sztwierci na siedym (06:45, 18:45)**
**Sóm (je) trzi sztwierci na osiym, we trzi sztwierci na osiym (07:45, 19:45)**
**Sóm (je) trzi sztwierci na dziewiynć, we trzi sztwierci na dziewiynć (08:45, 20:45)**
**Sóm (je) trzi sztwierci na dziesiynć, we trzi sztwierci na dziesiynć (09:45, 21:45)**
**Sóm (je) trzi sztwierci na jedynost, we trzi sztwierci na jedynost (10:45, 22:45)**
**Sóm (je) trzi sztwierci na dwanost, we trzi sztwierci na dwanost (11:45, 23:45)**

**Deczka**

**Rostomili, Spóminocie se co wisiało we starczynej kuchyni na ścianie nad ławkóm, nad stołym, lebo pomiyndzy kachlokiym a odmaryjóm? Było to podobne do uciyrki, ale sie tym nie uciyrało garców. Było to sztrajchowane, lebo wyszywane a dycki na tym był jakisik obrozek a cosik mało wiela napisane. Prawiło sie na to deczka.**




**Dycki jak żech był mały a przyszli my z Mamóm do starej ciotki Malki, lebo do ciotki Chmiylki, to óny miały powieszóne deczki w kuchyni a aji w izbie. Na nich było cosik napisane, cosik o Pón Bóczku a o żywobyciu, ale co to se uż nie spómnym. Na deczkach sie wyszywało przeważnie przisłowia, lebo cosik, co miało gaździnej, gazdowi a dzieckóm przipóminać jako człowiek mo żyć a co mo robić, coby sie podobać Pón Bóczkowi a być dobrym dlo ludzi. Była tam baji paniczka, co odbywała gowiydź a kole nij był napis: „Gdo rano stowo, tymu Pón Bóczek dowo". Na inkszej był chłop, co kansik szoł z chałupy a napisane: „Bez Boga ani do proga". Na inkszej był mały Jezusek a wysztrajchowany napis: „Pón Bóczku, błogosław naszóm chałupe a tych co w nij bywajóm". A eszcze na inkszej był gazda, co siyk trowe a napisane: „Kany ochota, tak je robota". Jedni tam pisali rostomajte wieca po polsku a inksi cieszyńskóm rzeczóm – to zoleżało gdo, deczke wyszywoł, lebo sztrajchowoł. Dycki na kraju, dokoła były szumne kwiotki, lebo zieliny – czyrwióne, zielóne a aji modre. Na deczkach mógło nie być nic napisane a yny tam były rostomajte obrozki z**

**pogodek baji o dziołuszce, co szła do starki a na ceście ji stanył wielkucny wilk, abo o inkszej dziołuszce, co pasła liwy na miedzy. Deczka to nie był yny kónsek biołego cajgu, óna miała ozdobić kuchyń, lebo izbe ale aji rzryc tymu, gdo przyszoł na nawszczywe, że w tej chałupie bywajóm słuszni ludzie, robotni a majóm Pón Bóczka fest w zocy. Były eszcze takowne deczki, co sie jich wieszało hned przi dwiyrzach, kany sie wlazowało do chałupy. Nie było na nich żodnych obrozków, ale yny cosik napisane a dokoła tego były kwiotki, listki abo zieliny. Wyszywało sie na nich baji: „Ci co tyn próg przekroczajóm, czego nóm życzóm niech aji sami majóm", abo: „Nawszczywa do chałupy, Pón Bóczek do chałupy". Jak se ludzie postawili nowe chałupy, to uż mało gdo deczki wieszoł, ale fórt wisiały a eszcze do dzisia wiszóm ledzy kany po waszkuchniach. Tóż jak mocie kansik takóm deczke, to jóm wypiercie, wybiglujcie, powieście se w kuchyni, lebo w izbie a uwidzicie, że to co na nij je napisane sie na ozajst stanie. Hań downij ludzie wierzili, że deczka je kapke zaczarowano, że to co sie na nij pisze bydzie chrónić ludzi przed złymi mocami, nimocami, rostomajtymi podciepami, a gazdowi a aji gaździnej do zdrowi a siłe do roboty. To była tako kapke magija, tóż możne worce se samymu deczke zrobić a na nij napisać cosik, co by my chcieli, coby sie stało potym to eszcze szumnie ozdobić kwiotkami. Nejlepszy tam wyszyć, coby Pón Bóczek nas opatrowoł, coby my byli zdrowi a coby my mieli dycki siłe do roboty.**

**Grejcary leżóm na ziymi**

**Eszcze dzisio sie prawi, że grejcary leżóm na ziymi, yny sie trzeja po nich kapke pozgibać. Starzi ludzie na Cieszyńskij Ziymi to wiedzieli, a nie yny óni, ale wszyscy gazdowie a gaździnki. Na ziymi kole chałupy, na gróncie lebo na miedzy leżały same drogi wieca, yny trzeja było chcieć jich uwidzieć a jich grajfnónć. Nejwiyncyj tego leżało pod strómami. Baji takowne orzechy – było grzych do nich bótkiym kopnónć a jich nie pozbiyrać do amperka. Każdo stareczka a starzik radzi jich całe wieczory obiyrali ze szupów. Potym sie to przedało do magacynu, lebo tymu, co piyk buchty a dostowało sie za to grejcary.**



**Pod strómami leżały liści, co sie na nich prawiło ściyl. Ty liści sie grabiło do dzichty a dowało bydłu pod klepeta miasto słómy, coby ji kapke uszporować. Bo przeca liści były ganc za darmo a obili, co z niego słóma zbyła niż urosło to stoło gazde grejcary a moc procnej roboty. Ściyl był ganc dobry, a aji krowy były rade, bo se mógły liści pojeść a nie fórt yny trowe a trowe. Nó a jabka, gruszki, lebo baji uherki to też przeca były grejcary. Szło z tego uwarzić kómpot, zrobić pieczki, nasmażić na blasze marmulady, zrobić zawarzeliny, niechać w laworze na laworówke, lebo wciepać do banioka na wino. Ty wszystki owoce se ludzie wożyli, bo to były ty grejcary, co leżały pod strómami, ale yny ponikierzi o tym wiedzieli. Nó, a baji karkoszki gałynzie, rostomajte patyki a hebzi dyć to też ludzie zbiyrai a zwożali ku cyntralnioku, lebo ku kachloku, bo sie tym hajcowało a uż nie trzeja było tela wóngli suć pod blache – tóż sie zaś uszporowało jakisik grejcary. Po każdóm kapke**

**siana, lebo słómy, co leżały na ziymi sie dziecka zgibały a to skyrs tego, że miały robote Fotrów fest w zocy, bo tak były nauczóne od malućkigo. Nic co sie przido sie nie śmiało niechać leżeć na ziymi. Po wykopkach baby szły z kopaczkami na ziymioczysko a eszcze hledaly, esi tam jaki ziymnioczki nie sóm pochowane w ziymi, a dycki kierysi miech naszły – na dwa tydnie na obiady było dlo całej familije. A niechać jich tam dyć to by był przeca grzych. Hań downij ludzie zbiyrali zieliny na miedzy, potym jich suszyli na piyntrze pod bóntramym a gor w zimie, kiej byli nimocni to jich zaloli wrzawóm wodóm a pili na rostomajte nimoce. Mieli ganc za darmo lyki, co jim urosły na miedzy za stodołóm, miasto sie truć chemijóm od jakigosik maściorza. Grejcary leżóm wszyndzi kole Waszej chałupy, yny jich trzeja dozdrzić. Każdy, co kopnie w lecie bótkiym do jabka, potym na isto se na niego spómni w zimie, jakby szmakowało baji w kómpocie ku obiedzie. A wiycie, kómpoty idzie kupić w magacynie, ale trzeja za nich zapłacić jakisik grejcary.**

**Dzichta**

**Wiycie Rostomili, dzisio jak żech woził liści na toczkach do chlywa na ściyl a potym nieskorzij na gnój, coby zgniły, toch se spómnioł na jednóm wiec, co sie na nióm prawiło a fórt sie eszcze prawi: dzichta. Kiejsi hań downij to był takowny wielkucny kónsek starucnego celtu, starej cychy, co ji uż starka nie potrzebowali, abo baji płachta, co jóm starzik na płot powiesił, bo go snoci dropała po rzici. Dzichta wisiała dycki we stodole na hoku, lebo we waszkuchni na rechli a yny czakała, gdo po nióm przidzie a co do nij do postrzodka wciepie. Tóż nejprzód, na jor jóm grajfnół gazda, bo szoł siyc trowe cielokóm a nie chciało sie mu loć ropy do traktorka, ani kónia wykludzać. Nasiyk se trowki wiela potrzebowoł, potym se rozcióngnół dzichte a doł do postrzodka tela, coby móg sztyry kónce zwiónzać. Wciepoł to na pleca a szoł ku chlywu, choć to było ganc ciynżki, ale chłop mioł siły za kónia, tóż to jakosik zasmyczył.**



**Potym w lecie jak sie siano suszyło to sie dzichte wziyno na miedze, bo przeca szumno fura jechała do stodoły, ale baby a dziecka zazgrabowały to co zbyło a dycki sie z tego jakosik kopka zrobiła, tóż sie to wciepało nejstarszymu synkowi na pleca a drepsił z tym ku stodole. Ale nie yny synkowi, dziołusze też, bo kiejsi hań downij na Cieszyńskij Ziymi gor w goraliji, to było ganc jedno gdo robi chłop, lebo baba – gdo był na pozoryndziu tymu sie wciepało dzichte na pleco a fertig. Potym na jesiyń dzichte wziyna starka a wciapała do nij liści a ściyl. Wziyna se ku tymu starzika, ale na isto sie obo przi tymu powadzili, bo jedyn szpatnie grabił a drugi nie poradził nafilowanej dzichty na pleco dźwignónć. Dycki to jednako ze starzikami tak bywało, że jedyn dzichte dźwigoł a drugi jóm musioł ze zadku grabiami kapke podpiyrać. A wiycie, że kiej Starka ze Starzikiym sie chycóm pospołu jakisikej roboty, to dycki z tego je sumeryja. Ale potym dzichte powieszóm pieknie na rechli we waszkuchni, coby se jóm gdosik zaś móg zebrać. Grajfnie jóm na isto gaździno, bo na polu je ganc zima a wónglo eszcze nie przywiózli z gesesa, tóż trzeja czymsik zahajcować w**

**kachloku, aspóń kapke coby familija sie przez dziyń nie musiała chować pod pierzinóm. Gaździnka zaszła do lasa wciepała do dzichty karkoszki, patyki a hebzi, potym dzichte zwiónzała, ciepła na pleca a szła ku chałupie. W goraiji na gróniach nosić patyki w dzichtach to nie była lachko wiec, bo sie drepsiło z kopca, lebo do kopca z czymsikej, co miało swojóm woge – ale wiyrzcie mi że aji kónsek od Cieszyna dzichte z patykami przyniyść do chałupy baji z lasu Kaczoka, abo z Parchowczoka to było cosik. A eszcze co, wiela razy dziecka chciały, coby jich w dzichcie nosić. Gazda, jak eszcze mioł siły to synka wraził na pleca a szoł ku chałupie. Starzik jak niós w dzichcie pore patyków to dycki eszcze wnuka do nij wraził. Terazy uż wiym, że do dzichty wlazie pore toczek liści, yny trzeja jóm do porzóndku zawiónzać a wiedzieć jak jóm wciepać na pleca. Mocie kole chałupy liści, jabka, karkoszki, gałynzie lebo ściyl a ni mocie na pozoryndziu toczek? Weźcie se staróm płachte a zróbcie se z nij dzichte – uwidzicie wiela do nij wlezie, yny musicie drepsić pómału a opaternie, bo inakszy sie obalicie a dzichta was przyciśnie.**

**Fotografija: Janusz Witowicz**

**Bindfel**

**Kiejsi hań downij, jak sie stawiało chałupe, to mulorze robili hrube mury z cegły, co sie jóm woziło baji z Cieszyna. W takownych hrubych murach w zimie było ciepło a jak był chyc, to zaś był chłódek. A dycki w tych starucnych chałupach w siyni, w piwnicy, lebo aji w kuchyni gaździno se kozała niechać takóm wnynke baji na dwie cegły, co wyglóndała kapke jako zamurowane okno – to był bindfel. Jak uż mulorze maltóm zaciepali ściany a gazda chałupe wybiylili, to gaździnka se wziyni jakómsik małóm firange a powiesili nad bindflym, coby jim tam żodyn nie zaglóndoł.**

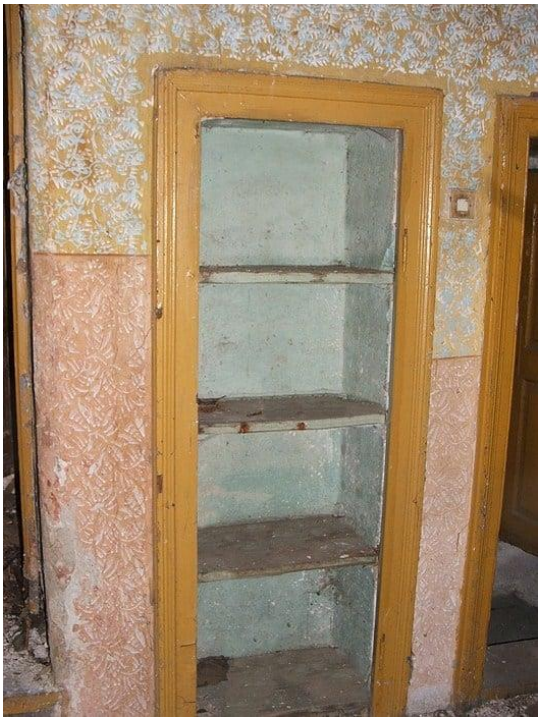

**Nó, a styrkali tam do niego dycki same fajne wieca, a jich wachowali jako prowdziwych skarbów. Dali se tam dycki sól, cukier, kawe, bombóny dlo dziecek, tej, jakisik zocne zawarzeliny z owoców, co jich latoś było mało, miód, flaszke wina, sztwiertke masła a aji przeca pół litra warzónki, co jóm polywali babóm na szkubaczkach. Ale wiela razy było tak, że gazda bindfel przegrodziili, jako corek w piwnicy a baji spodek był jich a wyrch od gaździnki. Gazda se tam wrazili dycki pół litra dobrej gorzołki pospołu ze sztamperlóm, pore piw, kónsek szpyrki, co se go co jakisik czas ur-zli pitfokiym, bago a jak kurziili to aji falfke. Tóż ale wiycie, wiela razy było tak, że w chałupie bywała starka ze starzikiym, tóż jedyn bindfel na całóm familije to było ganc mało. Kupa razy bywalo tak, że sie kozało mulorzóm zrobić pore bindfli – w piwnicy, we waszkuchni, w kuchyni a w siyni.**

**Wtynczas każdy mioł swój, a żodyn drugimu nie zoziyroł, co tam do postrzodka dobrego wraził. Tóż ale wiela razy było tak, że sie zaczło z bindfela cosik tracić – wtynczas sie dziepro zaczły kurowody. W ponikierych chałupach gaździno se kozali zrobić bindfel, co go szło zawrzić, bo przeca jak robili na polu, lebo odbywali to nie poradzili uwachować wiecy, co mieli w bindfelu schowane. Ale wiycie jak baji dziecka sióngały po bómbóny, choć jich už od rana godnie zjadły to stykło jich rznyć po pazurach, ale spóminóm se takowóm srandownóm pogodke, co mi jóm staro ciotka wyrzóndzali, że kiej ji dziecka fórt sióngały po bómbóny do bindfela, to ciotka tam wrazili fotografije starego ujca, co byli fest przeciwni. Dziecka, jak go uwidziały, to už wiyncyj po żodne bómbóny same nie sióngały. W bindfelu był dycki chłódek – w lecie w zimie, na jor lebo na jesiyń, tóż gaździnki to miały hań downij jako dzisio lodówke. Gor w lecie kiej chciały, coby jim jakisik jodło długszy wydzier-żało, to go styrczyły do bindfela. Potym nieskorzij sie do niego už dowało wszystko – wercajg, jakisik drobne wieca, ale aji baji jabka, bo w tym chłódku długszy były czyrwióne a fórt gładki. Dzisio bindfel lza uwidzieć yny w starucnych chałupach kansik w skansynie. Ale jak mocie eszcze jakómsik staróm chałupinke kole siebie, to sie do nij zóndźcie podziwać, bo możne tam nóndziecie bindfel, co do niego hań downij gaździno styrkała swoji skarby.**

**Fotografija: Muzeum Ustróński (www.muzeum.ustron.pl)**

**Wy, Starko, Wy Ujcu...**

**Kiejsi hań downij na Cieszyńskij Ziymi jak sie do kogosik starszego, abo cudzego cosik prawiło, to sie mu dycki wykało. Rzóndziło sie do nich tak, jako dziosio sie prawi do poru ludzi, co jich mómy przed sobóm. Dóma do Fotrów sie prawiło: "Wy Fotrze" a "Wy Matko", do Starzików: "Wy Starko" a "Wy Starziku", ale aji do ciotek a gor tych starych sie rzóndziło: "Wy Ciotko", "Wy Ujcu". A jak sie prawiło o Matce, lebo o Fotrowi, to dycki tak: "Óni (Foter) to zrobili", "Óni (Matka) tam zaszli", lebo "Óni (Starka) wyrzóndzali".**



**Prawiło sie na jednóm osobe tak, jakby tam było pół dziedziny, tóż dlo poniekierych to mógło być kapke srandowne, ale dlo Tusteloków wykani to był cosik świyntego. Jak sie rzekło "Wy Matko", to wszyscy dokoła wiedzieli, że Mame mómy fest w zocy a aji "Wy Starziku", bo oto: "ty Francek", sie rzóndziło do kamrata, co sie go znało už kupa roków. Ale "Wy Ciotko", to už znaczyło że do tej Ciotki mómy reszpekt, a żodyn by sie ani nie opoworził inakszy rzyc – baji: "Ty Ciotka". Jak Ujec przyszoł na zabijaczke to sie mu prawaiło: "witóm Was Ujcu", a jak Starka wlazła do waszkuchni pómóc łuskać fazole, to sie jim przeca prawiło: "Witómy Was Starko". Ludzie stela už jakosik mieli**

**to w głowach popisane, że wiedzieli jako sie rzóndzi do starszych we familiji. Tego sie uczyło dziecek od malućkigo, tóż uż takowny mały gizd choć był przeciwny, ale dycki słusznie prawił: "Wy Stareczko". Aji jak sie gdosik powadził we famiiji, choć garce a talyrze w lufcie furgały, to przeca dycki było to Wy a Óni. Tóż ale hań downij sie tak prawiło nie yny u nas na Cieszyńskij Ziymi, ale aji w Polsce, bo se spóminóm, że mój Foter co był od Rzeszowa też dycki do mojich Starzików – Fotrów od moji Matki fórt prawił: "Wy to, a Wy to". Nó, ale wykało sie aji cudzym ludzióm, co bywali na dziedzinie. Prawiło sie: "Wy Panoczku", "Wy Paniczko", "Wy Dochtorze" lebo "Wy Gaździno". Wykało sie aji paniczkóm a panoczkóm w mieście jak przyszli do magacynu, prawiło sie do nich: "co potrzebujecie paniczko?", lebo: "coście chcioł kupić panoczku?" Ale jak sie kogo znało, to sie uż mu prawiło oto: "ty Francek", lebo: "ty Hanko". Po chałupach eszcze ledzy kany bywajóm starzi ludzie, co do swojich Starzików prawili: "Wy Starko", "Wy Starziku". Aji jo se spóminóm, że ty stare ciotki, co do nas chodziły na nawszczywe jak wyrzóndzały o swojich młodych rokach, baji Ciotka Malka, to dycki prawiły że: "Óni ta moja Starka leżeli osiym roków w legierze, bo byli nimocni", lebo "Tacik Bijok po dziedzinie postawili pore chałup". Kiej żech tego posłuchoł, jako młody synek to żech nie poradził spokopić a porachować wiela tych Tacików, a Starek miała ta Ciotka Malka. Dziepro terazy wiym, że óna prawiła: "Óni Starka", a "Óni Tacik", bo jich miała fest w zocy. Dzisio uż takownego reszpektu starzi ludzi wubec ni majóm, a jak słyszym kiej baji moji dziecka prawióm do Starki: "ty babcia", to sie mi hned posek w galotach sóm otwiyro, tóż ale darmo, przyszły taki czasy. Jak eszcze mocie Starzika lebo Starke, to sprógujcie do nich wykać Uwidzicie, że bydóm radzi a spómnóm sie jim młode roki, kiej Starzik nie ciupoł, ale ciupali, a Starka nie warziła, ale warzili.**

**Nóż**

**Nabruszóny kónsek oceli wrażóny do kónska drzewa, to je przeca nóż. Je to ganc ajnfachowo wiec, ale bez niego by w chałupie a kole nij nie szło zrobić kupa wiecy. Nejwiyncyj noży było dycki w kuchyni, kany gaździno warzili, a aji starka fórt drepsili a cosik fórt robili. Noże jednako miały swoji miana, tóż skyrs tego Wóm to chcym tukej kapke powyrzóndzać. Baji w kuchyni, były noże wiynksze, miyńsze ale nejwiyncyj gaździnka sióngała po szkroboczek. To był takowny mały nóż, co sie nim szkrobało ziymnioki, jabka a wszystko, co miało szupy a skóre. Szkroboczek musioł być dycki na pozoryndziu, bo wiela razy było tak, że baji starzik se chcieli oszkrobać jabko, a potym go eszcze pokroć, na małe kónszczki, bo przeca zymbów uż ni mieli. W piwnicy, przi corku leżoł dycki okrowoczek – mały nóż, co sie nim okrowało ziymnioczki, niż sie jich w moju styrczyło do ziymie. Znoł żech kiejsi jednego szewca, co prawił że mo nóż, co na niego prawi gnyp a rzeże nim skóry, co z nich potym szyje bótki. Kupa noży mioł masorz, jak przyszoł na zabijaczke. Dycki eszcze niż sie zabiło babucia to broł ty noże a musioł jich do porzóndku nabrusić, coby były ostre. Mioł ocylke, co jóm dycki nosił w taszce, lebo gazda mu ty noże nabrusił na brusku – to było taki wielkucne koło z kamiynio, co sie go toczyło dokoła. Nejprzód masorz broł bodok (bodziok), coby babucia poder-znónć a jak zabijoł byka, lebo baróna to wzión do packi oprawioczek, coby ściepać ze zwierzyncio skóre. Hań downij, ale przeca aji escze terazy wiela razy w lecie sie stało że krowe odymało. Wtynczas sie brało taki nóż – troker a musiało sie krowie przebić brzuch a bachoro, bo inakszy by jóm roztargało. Eszcze niedowno ledzy kany sie krónżało kapuste a sóm na to takowne specjalne noże, fest ostre w drzewianym rómku. Ponikiere noże do krónżanio kapusty majóm po sto roków a fórt eszcze sóm dobre. Noże w chałupie jednako sie dycki chowało, coby po nich nie sióngały dziecka, ale aji chłopi, bo wiela razy było tak, że jedyn gazda sie z drugim powadzili a jedyn drugigo przebodnół baji w gorzołce. Ale dycki sie prawiło, że nóż musi być nabruszóny, bo jak sie tympy, to sie nim idzie yny po rzici poszkrobać. Wiela razy było tak, że gazda pajtoł chlyb nożym, bo go zapómnioł nabrusić. Taki borok pajtok leżoł w kuchyni a musioł czakać aż gazda bydzie mioł na niego czas, ale wiela razy było tak, że gaździno sie nasrała a sama go nabrusiła kansik na kamiyniu. Na tympy nóż sie prawiło aji pitfok a baby nim musiały pitfać aż chłop se na niego spómnioł a go do porzóndku nabrusił. A eszcze były pypłoki a szczyrboczki – to uż były**

**takowne fest tympe noże. Takimi nożami stareczka pypłali, lebo szpintali, aż jich starziczek nabrusli. Nó, ale wiycie, tympym nożym sie dycki szło poszkrobać po rzici, lebo po plecach. Ale jak fest kogosk świyżbiało, to uż go na ozajst trzeja było nabrusić.**



**Bulczysz jako babuć w pumyjach**

**Staszek to był słuszny synek, wszyscy go na dziedzinie mieli radzi, choć to był Polok a przyszoł za robotóm kansik z Kieleckigo. Wiycie jako to kiejsi hań downij było, jak dziołucha tu stela se wziyna kogosik ganc cudzego, kansik tam stela. Kurowody były jak se wziyna Prusoka a kiej za nióm zaczón chodzić Polok, to uż ganc miała do kopca óna a aji jeji galan. Tóż tak było ganc, kiej Staszek zaczón mówić z Hankóm od Wawrziczków z Pasieki. Był to wojok, co służył w Zybrzidowic, ale mioł kamrata, też wojoka, co sie galanił z hanczynóm kamratkóm, co go dycki broł na muzyki. Na jednej muzyce Staszek zaczón mówić z Hankóm, potym na drugij, trzecij aż sie zaczli galanić. Tóż dobre, ale Staszek wyrzóndzoł po polsku a Hanka po naszymu, nó a co terazy? Hanka mu baji prawiła: „Podziwej sie jakóm mojóm Stareczka szumnóm odmaryje", a ón borok klynkoł, bo se myśloł, że trzeja rzykać do świyntej Maryji. Prawiła mu eszcze: „Wiysz Staszku, nie rzóndź za kupa przi mojich Fotrach, bo Tacik tego ni majóm radzi", tóż Staszek ani gymby nie odewrził, coby hanczyn foter se nie pomyśloł, że synek chce kimsikej regirować, bo przeca wiycie, że rzóndzić po polsku znaczy kómusikej prawić, co mo robić, a kany mo drepsić. Nó a eszcze Hanka mu prawiła: „Staszku, dzisio na obiod ci zrobiym ziymnioki z kiszkóm", tóż synek był rod, bo kiszka w Polsce to je jelito nafilowane ziymniokami, szpyrkami, cebulóm a miynsym z babucia, ale jak dostoł na talyrz młodych ziymnioczków, ku tymu szpyrek a gornek kiszki, to też sie mu gymbulka śmioła. Staszek sie ożynił z Hankóm, mieli dziecka, zaczón robić w Karwinej na szachcie, tóż grejcarów, zdrowio a szczynścio jim nie chybiało. Chłop coroz wiyncyj zaczón rzóndzić po naszymu, ale wiycie fórt jakisik nowe słowa słyszoł, tóż se jich aji na kartce blajsztyftym pisoł, coby jich nie zapómnieć. A jak zaczón robić na szachcie to wiycie, że chłopi se radzi robióm srande a gor starzi hawiyrze, coby sie jim lepszy jechało dołu w szolu na szychte. Staszek sie jich roz pytoł: „chłopi pyty, rzeknijcie mi co to znaczy, że sie bulczy jako babuć w pumyjach, bo mi to co jakisik czas baba prawi a nie wiym ganc, co to je". A był miyndzy hawiyrzami Jozef Noga ze Suchej Górnej, co se rod robił błozna a gor z takich Polokóm, Czechów a aji Słowoków, co przyszli na Cieszyńskóm Ziymie za robotóm a nie poradzili eszcze moc wyrzóndzać po naszymu. Tóż tyn Jozef Staszkowi prawi tak: „na chłopie, bydź rod, jak ci baba tak prawi, bo to znaczy, żeś je chytry jako radijo a fest słusznie prawisz…" Tóż dobre, Staszek uż wszystko wiedzioł. Po Nowym Roku do staszkowej chałupy przyszoł farorz po kolyndzie. Cało familija porzykała, potym se farorzyczek siod na stołku, a zaczón wyrzóndzać co nowego a jako sie Staszek z Hankóm majóm. Rzóndził po naszymu, bo był z Pruchnej a przeca Wawrziczków znoł fest dobrze. Dycki rod wyrzóndzoł ze Staszkiym, bo w Kieleckim ludzie sie fest katolickij wiary dzier-żóm, a kiejsi był pore roków na jednej dziedzinie na farze kole Kielc, tóż dycki Staszek rod se nim wykłodoł. Latoś jednako farorz mu cosik zaczón rzóndzić o tym jak był w Rzimie, że widzioł Papiyrza a co tam wszystko je postawióne. Na kóniec mu Staszek ganc słusznie**

**prawi: „Farorzyczku, bulczycie jako babuć w pumyjach”. Jezeryna! Hanka sie yny na chłopa podziwała a go sturziła, bo jóm było fest gańba. Ale farorz wiedzioł, że Staszek ni ma stela, tóż sie zaśmioł a prawi: „Staszku, jo żech nie bulczoł jako babuć w pumyjach, ale jako babuć w mydlinach, bo u nas w Pruchnej sie tak dycki prawiło”. Terazy sie už śmioli wszyscy, aji dziecka, co tego posłuchały zza odmaryje. Potym jakosik za tydziyń chłopi jechali dołu w szolu na szychte a Jozef jako dycki wyrzóndzoł ty swoji wieca. Jak skóńczył to mu Staszek prawi: „Jozef bulczysz jako babuć w mydlinach”. Chłopi sie tak zaczli śmioć, że szol sie cały trzepoł a borok Jozef potym eszcze długo szpekupyrowoł, skiyl sie Staszkowi wziyny ty mydliny - kany babucie w mydinach bulczóm? Ale baba Jozefa była z Kaczyc, a jeja Starka z Pruchnej tóż Jozefowi to wszystko wyłożyła: „Na chłopie, dyć żodyn babucióm mydła nie dowo do koryta, a to sie tak prawiło, jak gdosik bulczoł jako babuć w pumyjach…”. Jozefowi sie tak pumyje z mydlinami pomiyszały, że Staszkowi doł pokój. Potym už mu ty wszystki słowa po naszymu wykłodoł jako sie patrzi. Yny farorz sie śmioł jak se spómnioł tóm kolynde u Staszka, bo o tym babuciu co bulczy w pumyjach už downo nie słyszoł.**

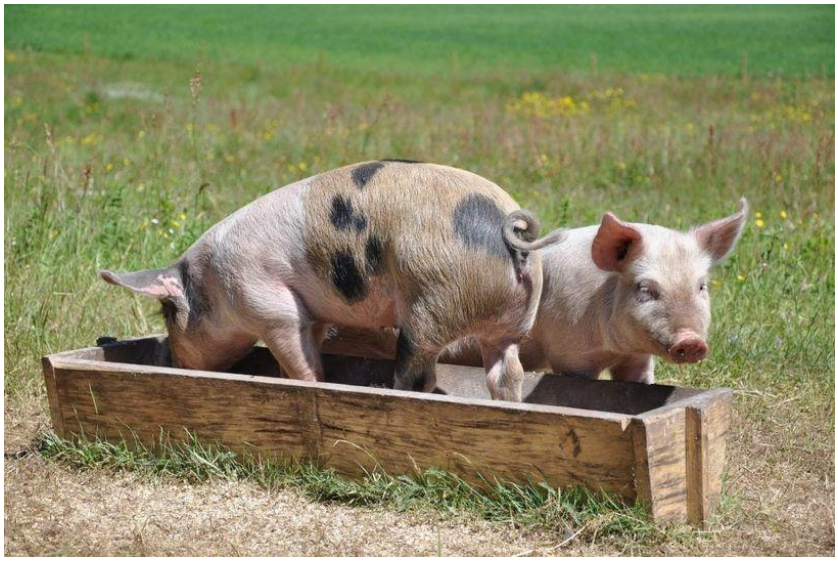

**Tołtowie - wanielicy stela w Serbiji**

**Rostomili, nie yny na Cieszyńskij Ziymi sie rzóndzi po naszymu. Kupa Tusteloków poszło do Świata a tam kany podrepsili zaniośli naszóm szumnóm rzecz. Je aji tak, że do dzisia tam kansik daleko, za gorami, za kopcami a rzykami fórt słychać, jak ludzie wyrzóndzajóm po naszymu. Baji jakisik sto osimdziesiónt roków tymu wanielicy z Wiseł drepsili za robotóm aż do Serbiji, kany kopali sanetre, bo to byli sanetrorze. Szli dycki wczas na jor a wracali sie spadki na jesiyń. Do Wojwodiny, kany robili szli piynć tydni, tóż ponikierzi z nich se uznali, że szkoda tela czasu tracić na chodnik, tóż lepszy bydzie jak už tam zustanóm na fórt. Zaczli bywać w dziedzinie Ostojićewo a piyrszy, co tam zustoł to był Andrija Szalbot, potym rechtor Paweł Bujak, co w 1838 poszoł tam kopać sanetre. Na przyszły rok už skludził swojich przocieli a familije. Wanielicy z Wiseł zaczli bywać po chałupach na fórt w 1846 roku a w 1864 było už patnost chałup, co w nich bywało osimdziesiónt szejść ludzi. Z poczóntku robili byle kany – u Żydów, wachowali babucie na miedzach, lebo robili u siedloków. Potym nieskorzij zaczli mnożić na grónach, ale nie wiedziali bardzo jako, bo przeca w Beskidach mieli yny owce a kole nich robili. Jedni potym poszli robić do werków, inksi robili jako tesorze, mulorze, lebo kolorze. Szli do ziymi, co w nij żodnego nie znali a w taszkach mieli dycki Biblije a wanielicki kancynoły. Niośli swojóm wiare daleko do świata, co nie wiedzieli ganc co w nim na nich czako. Wiślocy tam do Wojwodiny fórt rajzowali aż do trzicatych roków dwacatego wieku a było jich coroz wiyncyj. W połówce siedymdziesiónych roków w Serbiji na becyrkach były takowne miana: Bujak, Czeszlar, Kamneniar, Kantor, Kendziuk, Krak, Pilch, Poliak, Poliaczek, Raszka, Samec, Tychy, Urbanek, Szalbot a Szturc. Wtynczas było 85 chałup, co w nich bywało 298 ludzi –**

**Tołtów. Nó a Toutowie na nich prawili Madziarzi, tóż óni sami potym na siebie prawili, że sóm Tołtowie, lebo Tołcio. Choć už to je kupa roków, jak Wiślocy przyszli do Serbijii, to óni fórt rzóndzóm po naszymu swojóm szumnóm wiślańskóm rzeczóm. A wiycie óni rzóndzóm tak, jako sie we Wiśle rzóndziło sto pindziesiónt roków tymu. Oto Szesnost roków tymu Wiślocy zaczli do nich pisać a zwónić, zaś Tołtowie zaczli sie z Cieszyńskóm Ziymióm kóntaktować. Kupa z nich naszła swojich przocieli we Wiśle a niejedyn sie fest pobeczoł jak na starucnych fotografijach uwidzioł swojóm staróm ciotke, lebo prastarzika. Familje sie zaczły ze sobóm kamracić – jedyn synek Tołt aji se wzión dziołuche z Wiseł a tam bywajóm. Cieślary a Pilchy z Banatu rajzujóm każdy rok na zjazdy familijji Cieślarów a Pilchów we Wiśle. Jednako pómału ta rzecz a kultura Tołtów pómału umiyro, ale może że ty kóntakty z Wisłóm, skiyl hań downij wyszli do Świata jich prastarzicy, tóm szumnóm rzecz a tradycyje uchróni. O Tołtach kupa wiy a o nich pisze Katarzyna Marcol.**

**Fotografije zrobiła Katarzyna Marcol.**



**Słownik polsko – cieszyński**

**Rostomili, kupa je słowników cieszyńsko - polskich, kany podle abeceda sóm poukłodane słowa po naszymu a hned kole nich ty po polsku. Myślym, że už je tyn czas, coby zrobić słownik, co w nim bydóm słowa po polsku podle abeceda a kole nich dziepro słowa po naszymu. Je to fest procno robota, nó ale dzisio żech sie tego chycił tóż uwidzymy, możne do lata mi to jakosik wyndzie. Jak dycki ku wieczoru ku tymu siednym, to po kape to jakosik zrobiym. Wiycie, idzie o to, coby każdy Polok, co nie zno tej naszej szumnej rzeczy, a chciołby sie ji kapke nauczyć, jak se weźnie takowny słownik do packi a zacznie go czytać to nejprzód uwidzi słowa po polsku a potym po naszymu. A bydzie wiedzioł, kany je jaki słowo po polsku bo óny bydóm napisane po sobie, jedno za drugim. Jak už to bydzie fertig, to to wciepiym na mojóm strónke a bydzie to aji w PDF-ie do ściepanio na kómputer. Na Górnym Ślónku gdosik zrobił słownik polsko - ślónski, ale coby go ściepać, to trzeja zapłacić. Ponikierzi sie Pón Bóczka nie bojóm, ale to už sóm jejich kurowody. Jo dycki prawiym - dostoł żech za darmo, to za darmo dowóm dalij. Nó, a dołu mocie taki kónszczek tego słownika polsko - cieszyńskigo, jako to bydzie wyglóndać. Kapke to je porozciepowane, ale wszystko sie to posprawuje a wyrowno.**

| | |
|---|---|
| **1/8 litra alkoholu** | **ACHTLIK** |
| **1/8 litra alkoholu, pieszczotliwie** | **ACHTLICZEK** |
| **abecadło** | **ABECEDA** |

| | |
|---|---|
| adres | ADRESA, ATRESA |
| adwentowy | ADWYNTNI |
| adwokat | ALWOKAT |
| agrest | AGRYZ |
| albo | ABO |
| aluminiowy | ALAMUNIJOWY |
| aluminium | ALAMUNIJUM |
| anioł | ANNIOŁ |
| arkusz | ARCH |
| aż - partykuła | AŻ |
| aż - partykuła | AŻE |
| bilet wstępu | AJNTRYT |
| błazen | AUGUST |
| byle jaki | AJNFACHOWY |
| byle jaki | ODE ZŁEGO AMYN |
| czegoś a czegoś – czegoś jest bardzo dużo | A |
| czy - tylko w zdaniu pytającym | ABO |
| dokładny | AKURATNY |
| dzierżawca | ARYNDATOR |
| gałązka rośliny ozdobnej ucięta do zasadzenia | ABLEGER, ABLEGIER |
| garnitur | ANCUG |
| gospoda | ARYNDA |
| hałaśliwy chłopiec | ANCYKRYST |
| kiepski | ANNIELSKI |
| klown | AUGUST |
| kolejarz | AJZYBANER, AJZYNBANER |
| koniec | AMYN TABAKA |
| koniec nabożeństwa | AMYN |
| korzeń (bulwa) rośliny do zasadzenia | ABLEGER, ABLEGIER |
| krzywica | ANGLICKO CHOROBA |
| kwiecień | APRYL |
| lichy | ANNIELSKI |
| likier kminkowy | ALASZ |
| lub | ABO |
| może | ABO |
| na zawsze | AMYN |
| naleśnik | AMOLET, AMOLETA |
| nawet - w przeczeniu | ANI |
| niech | AŻ |
| niesforny chłopiec | ANCYJOSZ |
| nieskomplikowany | AJNFACHOWY |
| niespokojny chłopiec | ANCYJOSZ |
| niespokojny chłopiec | ANCYKRYST |
| o znanych faktach, w wypowiedziach, | |

| | |
|---|---|
| wyrażenie zastępuje konkretne wydarzenie | A |
| odchody ludzkie używane, jako nawóz. | APORTOWINA |
| okrzyk bólu | AJ WAJ |
| okrzyk bólu | AŁA |
| okrzyk niedowierzania | ALE |
| ołówek kopiowy | ATRAMYNTOWY |
| partykuła nawiązująca do poprzedniej wypowiedzi | A |
| partykuła rozpoczynająca wypowiedź | A |
| partykuła wzmacniająca: ale ja – partykuła wyrażająca zgodę, ale każ tam – wzmocnione przeczenie, ależ skąd. | ALE |
| pieśń adwentowa w kościele ewangelickim | ADWYNTÓWKA |
| po prostu | AJNFACH |
| pobór do wojska | ASYNT |
| pobór do wojska | ASYNTYRUNEK |
| pociąg pracowniczy | ARBAJTER |
| prosty | AJNFACHOWY |
| przepadło | AMYN TABAKA |
| przynajmniej | ASPÓŃ |
| psikus w prima aprilis | POSŁAĆ Z APRYLYM |
| robić z kogoś żarty w prima aprilis | POSŁAĆ Z APRYLYM |
| samochodzik | AUTKO |
| spinać belki klamrami | ANKROWAĆ |
| spójnik łączący | A |
| spójnik przeciwstawny | A |
| sytuacja bez wyjścia | ANI (W TE ANI WE WTE) |
| szybko | AŃ CWAJ |
| ścieżka przez las | ALEJA |
| ubezpieczać | ASEKUROWAĆ |
| ubezpieczenie | ASEKURACYJ |
| ubezpieczenie - opłata | ASEKURACYJ |
| ubikacja | APORT |
| w liczebnikach 21-49, 23 – trzi a dwacet, 37 – siedym a trzicet itp. | A |
| wiadro | AMPER |
| wóz jednokonny | AJNSZPYNER, AJSZPYNER |
| wróżby młodzieży na Św. Andrzeja | ANDREJKI |
| zabawka | AUTKO |
| zaraz | AŃ CWAJ |
| zarządca (młody) we dworze | ADYJÓNK |
| zły | AJNFACHOWY |

**żeby AŻ**

**Legier nie yny do spanio…**

**Uż je noc, dziecka poszły spać do swojich legierów, na internecie siedzóm sami obuci, tóż Wóm cosik napiszym, co przed dzieckami trzeja bydzie jednako schować. A jak to poczytajóm to stejna tego nie spokopióm, bo uż tóm naszóm starucnóm rzeczóm po naszymu mało co wyrzóndzajóm. Wiycie, kiej żech był w Pierśću w izbie regiónalnej, co w nij je kupa wiecy z cieszyńskich dziedzin, to nejprzód żech sie podziwoł na legier. Jakosik tak, po chłopsku, ajnfachowo, nie wiym czymu, ale potym żech wyszpekulyrowoł skyrs czego to tak je. Nó, bo wiycie jako to je, je chłop a baba. Ale nejprzód je dziołucha a synek, spióm se we swojich legierach, przi swojich zogłowkach a pod swojóm pierzinóm. Potym zaczynajóm pospołu mówić, galanióm sie, tańcujóm na muzyce, ón jóm tam kansik chyci, óna go też a na licach sie czyrwiynióm. Potym jedyn drugio odkludzi do chałupy, dajóm se pusy a idóm leżeć każdy do swojigo legiera. A w tych legierach szpekulyrujóm, jako by to było, sami pamiyntocie. Nó a potym je wiesieli a po tym wiesielu, jak sie uż wytańcujóm, pojedzóm a popijóm, to se muszóm legnónć do jednego legiera. Wiela razy tak hań downij było, że dziołucha, lebo synek przismyczyli ze swoji chałupy swój legier coby sie jim lepszy spało. Tóż dobre ale jak sie uż wziyni, to przeca nie bydóm piyrszóm noc spać, yny to trzeja jakosik zrobić. Tóż ale jako, dziołucha je naoblykano, synek też, leżóm pod hrubóm pierzinóm a każdy na swojim zogłowku. Tóż dobre nejprzód synek, bo tak dycki było, że ón był odważniejszy, ściepoł dziołusze bótki, potym sóm sebuł swoji. Potym ji seblyk żywotek, koszułke a spodek. Jak dziołucha była odważniejszo to synkowi ściepała galoty, koszule a kamizele. Tóż dobre obo uż leżóm kole siebe, ón óż ganc sagi a óna yny w lajbiku. Nejprzód ón do nij, potym óna do niego. Nejprzód yny se dowajóm pusy a potym uż cosik wiyncyj. Roz ón je na nij, roz óna na nim, kulajóm sie po legerze jako dziecka po miedzy. Dziepro, kiej se wszymli co tam majóm pomiyndzy nogami, to sie dziepro zaczło. Eszcze dobrze, że majóm hrubóm pierzine, bo by pobudzili całóm chałupe. Ale wiycie, w tóm noc po wiesielu żodyn dóma nie społ, bo Fotrowie a Starzicy wiedzieli, co sie bydzie w izbie wedle robić. Tóż wiela razy było tak, że stoli pod dwiyrzami a posłuchali, esi z tego bydzie jaki wnuk lebo wnuczka. A młodzi sie fórt kulali, dorobiali, ta go sczypała po rzici, ón jóm yny po cyckach, a wszystko pod pierzinóm yny legier sie ogiboł ku ziymi fórt a fórt. Robili to do rana bo jim to było zocne, potym na drugi dziyń zaś a tak cały miesiónc. Do roka z tego był chłapieczek, do dwóch dziołuszka a do sztyrech zaś synek. Kupili se wiynkszy legier, usuli wiynkszóm pierzine a dwa zogłowki. Terazy, kiej to chcóm zrobić to yny wartko a po cichu, coby dziecka nie słyszały. Dziecka uż spióm, ale Starka ze Starzikiym pod dwiyrzami posłuchajóm, potym hned idóm do izby a lygajóm każdy do swojigo kóntka. Ale oto za sztwierć godziny starzik lezie do starczynego legiera ku nij pod pierzine a roz ón je na wyrchu a roz óna. Wiycie co tam robili, to Wóm uż nie bydym pisoł, yny rzeknym tela, że starka była tydziyń wyśmioto a starzik pore dni drepsił bez krziwaka. Prawióm, że jak sie chłop z babóm pokulajóm po legierze to majóm pospołu lepsze żywobyci, a to je ganc prowda.**



**Ekologiczno Starka…**

**W magacynie stoji starszo paniczka. W rynce dzier-ży dwie foliowe taszki, co do nich wciepała jakisik jodło. Widzi jóm baba, co tam w tym magacynie przedowo a ji prawi:**

**- Na starko, mielibyście se przyniyść swoji taszki z chałupy, bo ty z plastiku nie sóm moc ekologiczne!**

**Stareczka sie yny na nióm podziwała a prawi:**

**- Wyboczóm paniczko, ale jak żech była młodo, to mi żodyn nie wyczytoł, że móm plastkowe taszki. Na isto nie było takownych zielónych, ekologicznych ludzi, jako Wy.**

**- Tóż toć że nie było, bo dziepro terazy sie na ozajst dbo o przirode a o świat. Ta waszo staro generacyj wubec sie nie starała o ekologije.**

**Starka sie yny na nióm podziwała, co to drziszcze a prawi:**

**- Mocie paniczko recht. Nasza generacyj możne sie moc o przirode nie starała, ganc jako sie patrzi, ale wiycie, pili my mlyko, śmietónke a zode ze szklónek, co sie jich potym wracało spadki do magacynu a zaś sie brało pełne. Chłopi pili piwo też yny ze szklónek a nie ze żodnych plechowych banioczków. Prózne flaszki szły kansik do fabryki, kany sie jich porzóndnie pucowało a zaś sie do nich loło to, co terazy pijymy w plastiku. Bo nie było plastikowych flaszek ani rostomajtych papiórzanych pudełek z rułkami. Wiycie paniczko, jako my poradzili, to my sie o tyn świat a przirode starali. Baji plynki, co jich dziecka miały na rzici sie prało, bo przeca nie było takich, jako dzisio, że jak sóm pojscane, lebo posrane, to sie jich wyciepuje precz. Plynki my suszyły same na słónku a na wietrze, nie w żodnych maszynach do suszynio. Ty plynki, co jich moji dziecka miały na rzici suszyło słónko a wiater, co na nich fórt fukoł. A prało sie w pralkach, co sie do nich naloło kapke ciepłej wody, wciepało sie kónsek mydła, lebo wsuło jakisik bioły pruszek do prodła a za sztwierć godziny szło prodło wyciógnónć, kapke popłukać wodóm a wieszać na sznórze.Jak nie było pogody, to sie sznóre rozciógło na strychu.**



**A dziosio – pralka pół drugo godziny piere, żblucho, rampluje a potym to prodło wciepujecie eszcze do suszarek, bo wiela razy sie wóm nie chce zónść ku sznórze. Jakech była młodo to my sie starali o przirode a wiela razy my ani my o tym nie wiedzieli. Baji dóma my mieli yny jedyn telewizor a jedno radijo a nie jedyn telewizor w każdej izbie a radija też wszyndzi po całej chałupie aji w ustympie. Nó, a telewizor mioł szternost coli a nie jako terazy, że je wielkucny, jako odmaryja na pół ściany. A jak telewizor, lebo radijo przestało grać, to sie go dowało sprawić, a nie jako terazy że sie to hned wyciepuje a eszcze żodyn nie wiy kaj. W kuchyni żech też wszystko rynkami robiła,**

**bo nie było tych maszynek na eletryke, jako terazy, co wszystko robióm za was. Jak żech posyłała starej ciotce do Ostrawy cosik kruchkigo, baji pociyńć, to sie to dowało do papiórzanej kastliczki a zawinyło do starych gazet a nie do plastiku a styropianu, co sie straci dziepro za piyncet roków. Kiejsi hań downij my ni mieli maszynek na bynzyne, co siykły trowe. Siykło sie kosóm a fest sie trzeba było gibać, coby kónszczek miedzy przemiynić z trowy na siano. Miała żech kole chałupy a na gospodarce tela roboty, żech nie musiała nigdzi chodzić, coby rynce a klepeta rozruszać. Możne mocie recht, że my sie mógli o przirode wiyncyj starać, ale wiycie pili my wode ze studni z garca, z gorka a nie z plastikowych flaszek, co terazy pływajóm po morzach. Jak żech była młodo, to żodyn mi nie musioł prawić, cobych była EKO – jakżech chciała zajechać do Cieszyna toch szła na autobus, do starki – jechała żech na kole, a przeca wszystki dziecka ku szkole szły pieszo, lebo jechały na kołach, nie jako terazy że Fotrowie jich wszyndzi zawiezóm – aji pore metrów od chałupy. Wasza generacyj tela wyrzóndzo o ekologiji, ale żodyn nie chce sie wysmolić aspóń na jednóm z tych modernich wiecy. Wiycie, kiej chcecie paniczko być ekologiczno, to musicie zrobić jedyn krok do zadku a to je przeogrómnie ciynżki. Jo żech poradziła, bo choć żech miała pralke, to wiela razy żech prała we wasztroku, bo mi było szkoda eletryki…**

**Flajszmaszynka**

**W każdej kuchyni, kansik w podstolu, lebo pomiyndzy garcami każdo gaździno miała hań downij schowanóm flajszmaszynke. Prawiło sie tak na nióm z nimieckigo, bo Niymcy szprechali na miynso – flajsz, a gor ci wszyscy wojocy co wandrowali po Cieszyńskij Ziymi. Nó a maszynka, to je mało maszyna, co mo robić swoji, jak sie nióm zwyrce, tóż Tustelocy dali do kupy dwa słowa. Flajszmaszynka była ganc ajnfachowo - ze zadku miała przikryncónóm kurble, w postrzodku ocelowy ślimok z nożym a z przodku sitko, co sie przez niego cisło miynso. Sitko było przikryncóne takownym wielkucnym pierściónkiym. Jak gaździno cosik chciała mleć flajszmaszynkóm, to se jóm dycki fest przikrynciła do stoła, z przodku dała laworek, abo wiynkszy talyrz, a od wyrchu cisła baji miynso na faszyrki. Ale przeca we flajszmaszynce sie mleło kaj co. Jak była zabijaczka to sie mleło szpyrki, miynso, a wóntrobe na leberke. Masorze, co robili wórszt, mieli taki wielkucne flajszmaszynki, co z przodku miały ocelowy kóniec, co sie na niego nastyrkało błany.**



**Gaździno we flajszmaszynce jednako mleła wszystko – mak na zawijoki, syr na kołocze, orzechy na ciastka a aji miynso pospołu z cebulóm a knoblochym na faszyrki. Mleć flajszmaszynkóm to jednako nie była takowno lahko robota, bo trzeja było jednóm rynkóm zwyrtać kurble a drugóm**

**cosik ciść do postrzodka. Nejgorszy, jak sie trefiło jakisik twarde miynso to gaździnka co chwila musiała szmyrać czoło fortuchym a nie dej boże jak sie wraziło palec za fest do ślimoka, to se szło aji krziwde zrobić. Flajszmaszynka chodziła po cichu, ale nie dycki, bo jak sie w nij baji mleło żymły na brezle, to uż był krawal na całóm chałupe. A wiycie nejlepsze było, że choć to była maszynka, to jóm nie trzeja było mazać – stykło w nij zemleć roz za czas baji miynso z babucia, lebo szpyrki a uż była namazano a wubec nie piskała. Nó a przeca roz za rok przi zabijaczce sie jóm dycki tak namazało umastóm, że chodziła zaś jak sie patrzi długi czas. Po każdym mleciu trzeja było flajszmaszynke umyć. Jak sie mleło mak, lebo syr, to stykło jóm yny wyszpluchać we wodzie. Ale jak sie mleło cosik masnego, to uż było trzeja jóm porzóndnie umyć w ciepłej wodzie. A eszcze wiycie co było nejlepsze? To była jedyno maszynka w całej chałupie, co jóm gaździno poradziła poskłodać a sie nie musiała gazdy pytać, jako sie to robi. Gorszy było, jak wiela razy chłop potrzebowoł cosik we flajszmaszynce zemleć, a był tak bulaty, że jóm nie poradził poskłodać do kupy. Wtynczas se yny gańby narobił, bo przyszła jego baba a oto ań-cwaj a uż maszynka była poskłodano. Dzisio eszcze flajszmaszynki sóm po chałupach, idzie jich aji kupić w magacynach a używo sie jich gor przed świyntami, jak trzeja zemleć syr, orzechy, lebo mak. Fórt w nich też masorze mielóm miynso a robióm nimi wórszt. Jako dziecko se spóminóm, żech rod zwyrtoł flajszmaszynkóm a Mama styrkali do postrzodka kónski jakigosik miynsa. To była fest uciecha, bo kónsek miynsa wylazowoł przez sitko pospołu z cebulóm, yny oczy było trzeja zawiyrać, bo fest szczypało w oczy.**

**Cyfry a rachowani**

**Ni ma świata bez cyfer – to je starucno prowda, co o nij wiedzieli uż tysiónce roków przed nami. Wiedzieli o nij aji ludzie na Cieszyńskij Ziymi, bo tóż kieby nie cyfry, to by nie szło nic porachować. Gaździno jak szli zganiać kury, to se jich dycki porachowali, choć podciepy nie chciały do chlywa iść a miyniły sie gaździnej w oczach, to jednako musieli wiedzieć wiela jich je. Dzisio jich je sześć a trzicet a kohót, tóż jutro zaś jich musi tela być. Abo jak gaździnka szli zbiyrać wajca do sómsieka, to se jich też porachowali a hneda wiedzieli, wiela za nich dostanóm grejcarów na torgu, bo esi jich było pindziesiónt a gazda z dzieckami zjedzóm dziesiynć to jim zbydzie sztyrycet a przedajóm jich po złoty dwacet, to bydóm mieć osiym a sztyrycet złotych. Gazda też rachowali grejcary, jak szli z małymi babućkami na spynd, yny óni to rachowali kapke inakszy. Przedali sztyry babućki po dwiesta złotych, to mieli osimset, ale musieli od tego zebrać dwacet na flaszke a eszcze dwacet na drugóm to jim zbyło siedymset szejdziesiónt a tela babie dali do geltaszki. A starka też rachowali, baji jak jim pocztorz przyniós pyndzyj. Ale nejradszy jednako rachowali starzikowóm pyndzyj a wiela razy było tak, że borok starzik ani nie wiedzieli wiela majóm pyndzyji, bo dostali do kapsy sto złotych a to mieli tak oto na jakisik drobne wieca. Za to stareczka mieli wyrachowane kupki grejcarów – w każdej fusekli po dwa tysiónce. Musiało sie aji cyfry dować do kupy. We szpajsce wajec przibywało każdy dziyń, tóż gaździno se musieli pisać wiela uż majóm naszporowane. Gazda musieli porachować wiela orstwi ze sianym sie postawiło a esi to do kupy z tym, co sóm zwiezione wlezie do sómsieka, lebo na piyntro. Nó a stareczka też fórt nowe grejcary ciśli do szklónek a musieli to do porzóndku do kupy porachować, esi uż majóm na cosik naszporowane. A rachowało sie aji wieca, co szły po sobie, baji dni z deszczym – piyrszy, trzeci, dziesiónty, lebo noce z mrozym – sztorto, siódmo a dwanosto. Mulorz, tesorz a aji szwoczka mierzili colsztokiym mur, deske spodek a potym se to kansik pisali, coby wiedzieć jako je miara – pindziesiónt, trzicet, lebo dwacet cyntymetrów. Cyfry sóm wszyndzi kole nas a myślym se, że nasi prastarzicy poradzili lepszy rachować jako my, bo ni mieli elektrycznych maszynek, co za nich rachowały. Nejgorsze było jednako rachowani, kiej czegosik ubywało, baji grejcarów z geltaszki, abo szklónek ze zawarzelinami ze szpajski. Stareczka też rachowali, wiela roków uż żyjóm na tym świecie, a wiela jim eszcze zustało, to wiedzioł yny Pón Bóczek. Jak sie ludzie dziwali na kalyndorz to też prawili: piyrszego, dziesiónteg o, patnostego lebo dwacatego sztwortego. Gdo nie poradził rachować tyn był trómpeta, co go szło lahko we sklepie ocyganić a przeca aji za Franca Jozefa uż dziecka**

**drepsiły ku szkole, coby z nich nie były osły a cyfry musioł umieć każdy, bo przeca świat, co je dokoła to sóm same numera, yny jich trzeja uwidzieć.**
**Dołu mocie, tak yny cobyście se spómnieli, jako sie rzóndzi cyfry po naszymu. Od 21 do 49 sie prawiło neprzród tóm ze zadku a potym tóm z przodku, baji sztyry a trzicet (34).**

**1 – jedyn, piyrszy, piyrszego**
**2 – dwa, drugi, drugigo**
**3 – trzi, trzeci, trzecigo**
**4 – sztyry, sztworty, sztwortego**
**5 – piynć, piónty, pióntego**
**6 – szejś, szósty, szóstego**
**7 – siedym, siódmy, siódmego**
**8 – osiym, ósmy, ósmego**
**9 – dziewiynć, dziewiónty, dziewióntego**
**10 – dziesiynć, dziesiónty, dziesióntego**
**11 – jedynost, jedynosty, jedynostego**
**12 – dwanost, dwanosty, dwanostego**
**13 – trzinost, trzinosty, trzinostego**
**14 – Szternost, szternosty, szternostego**
**15 – patnost, patnosty, patnostego**
**16 – szesnost, szesnosty, szesnostego**
**17 – siedymnost, siedymnosty, siedymnostego**
**18 – Osimnost, osimnosty, osimnostego**
**19 – dewatnost, dewatnosty, dewatnostego**
**20 – dwacet, dwacaty, dwacatego**
**21 – jedyn a dwacet, dwacaty piyrszy, dwacatego piyrszego**
**22 – dwa a dwacet, dwacaty drugi, dwacatego drugigo**
**23 - trzi a dwacet, dwacaty trzeci, dwacatego trzecigo**
**24 - sztyry a dwacet, dwacaty sztworty, dwacatego sztwortego**
**25 - piynć a dwacet, dwacaty piónty, dwacatego pióntego**
**26 - sześć a dwacet, dwacaty szósty, dwacatego szóstego**
**27 - siedym a dwacet, dwacaty siódmy, dwacatego siódmego**
**28 - osiym a dwacet, dwacaty ósmy, dwacatego ósmego**
**29 - dziewiynć a dwacet, dwacaty dziewiónty, dwacatego dziewióntego**
**30 - trzicet, trzicaty, trzicatego**
**31 - jedyn a trzicet, trzicaty piyrszy, trzicatego piyrszego**
**40 - sztyrycet, sztyrycaty**
**50 - pindziesiónt, pindziesiónty**
**60 - szejdziesiónt, szejdziesiónty**
**70 - siedymdziesiónt, siedymdziesiónty**
**80 - osimdziesiónt, osimdziesiónty**
**90 - dziewiyndziesiónt, dziewiyndziesiónt**
**100 - sto**
**200 - dwiesta**
**300 - trzista**
**400 - sztyrysta**
**500 - piyncet**
**600 - szejset**
**700 - siedymset**
**800 - osimset**
**900 - dziewiyncet**
**1000 - tysiónc**

**Jako Ciotka Chmiylka chowali liwy**

**Jako dzisio se spóminóm, że dycki jak my jechali, lebo szli na nawszczywe do ciotki Chmiylki, to przed chałupóm na miedzy drepsiły se liwy. A gor terazy mi to jakosik do głowy lezie, isto skyrs tego, że na Świyntego Marcina a przez cały listopad sie jodało liwy, bo pod kóniec roku uż były szumne, takowne na zabici. U ciotki od jora aż do jesiyni se ty liwy szpacyrowały po miedzach a po zogrodzie. Nejprzód jak były małe to se drepsiły po placu, taki biołe pierónki, bardzo jich od ziymi nie było widać, ale dycki sie dzier-żały kupy, jako wojoki, a uż od malućkigo sie na cudzego szpatnie dziwały. Ciotka prawili na nich pile. Potym nieskorzij, jak uż były wiynksze, to jich ciotka puszczali aji na stow, co był kole chałupy, coby sie kapke wyczochrały. Czym były wiynksze, to robiły wiynkszy krawal a potrzebowały wiyncyj placu na miedzy. Żrać to też fórt chciało, tóż okróm trowy a chroboków na miedzy cisły do siebie eszcze obili a wszystko, co sie jim ciepło na plac, aji ziymnioki, co zbyły z obiadu. Wiycie jak tela biołych, wielkucnych wojoków wlazło na plac, to aji kokot z kaczorym jim musioł z cesty zynść, bo sie kapke boli. A liwy jak uż były wielki, to dycki kany zaszły to ty głowy na hyrtóniach dźwigały do wyrchu a wyrzóndzały se pospołu rzeczóm, co jóm yny óny poradziły spokopić. Wiycie, Ciotka jach chowali liwy, to kupa roków ni mieli psa. Roz żech sie spytoł ujca Chmiyla czymu, to mi to wyłożył a rzyk, że kany sóm liwy kole chałupy tak psa aspóń przez dziyń nie trzeja, bo ty liwy jak cudzego wyczujóm, to robióm takowny krawal, że hned wszyscy dóma wiedzóm, że gdosik ku chałupie idzie. A to była na isto prowda, bo wiela razy my do ciotki przijechali to liwy ku nóm leciały a gor gónsiory skrzidłami nas chciały bić, dziuby otwiyrały a syczały jakby nas chciały po rzici poszczypać. Ha, a wiela razy tak było, że z nienazdanio gónsior przilecioł a poszczypoł kogosik po rzici, abo po nodze a to fes bolało. Potym ciotka se przikludziła psa, ale wiycie ón przez dziyń ni mioł moc roboty, bo chałupy liwy wachowały. Dziepro w nocy, jak uż liwy poszły do chlywa spać, móg wachować całej gospodarki. Tóż ale przyszła jesiyń, liwy uż były wielkucne, to jich trzeja było zabijać. Cosi ciotka zabili, a najszumniejszego gónsiora a dwie liwy co na wajcach siadły se niechała na ty pile. Wiela liwa zeżere obilo, kukurzice a ziymnioków z obiadu, to ciotka nie rachowali. Ale rachowali wiela przez cały rok ty liwy odgóniły cudzych ludzi od chałupy. A spóminóm se, że kieby nie ciotczyne liwy, to by sie kupa dziołuch w Małych Kóńczyc nie wydało, bo przeca piyrzi dowała babóm na szkubaczki, coby miały na jesiyń co robić. A przeca miynso z liwy było tak dobre, że jak my go jedli, to my mieli masne gymby, taki to było dobre. A eszcze jak ciotka liwy zabili to dycki wyrzazali to masne, stopili to, wloli do szklónki a schowali do szpajski. Potym w zimie, jak gdosik kuckoł to sie tym fetym mazało piersi. Dzisio uż ciotki Chmiylki ni ma, liw uż też ni ma kole ciotczynej chałupy, ale jak tam jadym, to se dycki spóminóm na ty biołe wojoki, co maszerowały po groblach a wachowały całej gospodarki.**

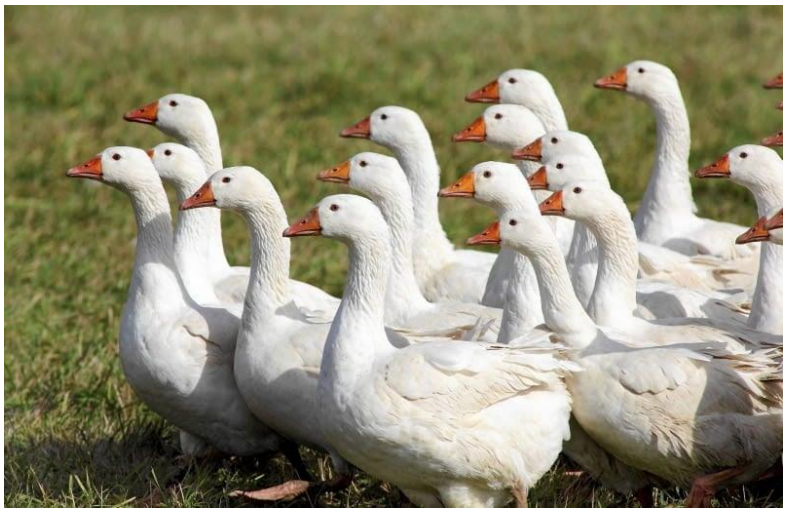

**Stryki**

**Rostomili wiycie, że wczora był dziyń stryka? Żyjymy w takownym dziwokim świecie, że wszystko musi mieć swój dziyń, tóż aji stryk mo swój. Dlo jednych to je yny jakisik jodło ze ziymnioków, ale dlo tych, co tukej żyli a fórt żyjóm na naszej Cieszyńskij Ziymi, stryk to je cosik wiyncyj jak kónsek upieczónych, potrzitych ziymnioków, co sie go styrko do gymby. Kiejsi hań downij stryki sie robiło yny z utrzitych ziymnioków, co sie jich kidało na blache a pore razy zwyrtło, coby sie porzóndnie upiykły. Taki stryki z blachy sie eszcze do dzisia robi a mój kamrat, co ni mioł kachloka robił stryki na kocherku. Jak sie stryk upiykło to sie na niego musiało cosik dać, tóż jedni jich jodali z maślónkóm, lebo z kiszkóm, inksi na niego suli cukier, kidali masło, eszcze inksi dowali śmietónke, ale przeważnie sie stryki jodało a fórt sie eszcze jy z wyrzoskami. Stryki z blachy nie śmióm być suche, tóż jakisim fetym jich trzeja poloć, coby lepszy klejzały do cychy. Nó, ale stryki sie piykło aji na szmolcu. Dowało sie do utrzitych ziymnioków wajco, kapke mółki a kidało sie to do wrzawego fetu. Kiejsi w kuchyni nie było oliwy, bo każdo gaździno miała we szklónkach szmolec, co go stopiła ze szpyrek po zabijaczce. W tym szmolcu ty stryki sie hned upiykły a dycki ty kraje miały strzeszczane a w postrzodku były miynkki, ale skórke musiały mieć brónzowóm. Upiyc do porzóndku stryka, to trzeja było umieć. Szło go spolić, ale móg aji być surowy. Nie śmioł być ani za ciynki ani za hruby, taki ganc akurat. Wiedzieli o tym gor stareczka, óni poradzili nejlepsze stryki piyc, bo mieli czas a poradzili se jich uwachować przi blasze. Wiedzieli, kiej już mogóm utrzite ziymnioki kidać na wrzawy szmolec a kiej stryka zwyrtnónć. A jak już stryk był na talyrzu, to sie go nejlepszy jadło palcami – żodne łyżki, lebo widełki. Gymba musiała być masno a aji lica – wtynczas stareczka wiedzieli że familiji stryki fest szmakujóm. A przi strykach to dycki było tak, że to była robota dlo dwóch – jedyn na tarce utrził ziymnioki a drugi do tego wciepoł wajca, mółke a jich piyk. Ziymnioczki sie trziło na tarle, tóż trzeja było se fest dować pozór, coby se palców nie porzazać. A dycki sie stryki piykło na wielkucnej patelni, a yny fórt jedyn po drugim gónili ku blasze z talyrzami a stareczka sie yny śmioła, bo baji gazda eszcze mieli w gymbie pół stryka a już lecieli po nastympnego. Stryków na blasze szło upiyc aji dziesiynć na roz, bo przeca kachlok był wielkucny. Ku tymu jednako sie musiały już przedtym smażić wyrzoski. Jak gdosik podlecioł z talyrzym, to mu stareczka kidli z tej patelni kapke fetu a ku tymu pore kónsków wyrzosków, co bez nich stryk przeca tak fajnie nie szmakowoł. Ale wiycie baji za Niymców było tak, że ludzie byli radzi, że se mogóm stryki na balsze upiyc a już ku tymu nic nie chcieli, bo była biyda. A jak gdo mioł rod stryki z maślónkóm, lebo z kiszkóm to musioł mieć blisko haziel, bo wiela razy było tak, że z nienazdanio w bachorzu cosik zaczło drelować a już było trzeja derzić na aport. Stryk na Cieszyńskij Ziymi, to było jodło, co se ludzie robili ze swojigo – z tego, co mieli w corku a we szpajsce. Mógło nie być moc miynsa, ani wórsztu, ale jak dziecka widziały, że starzik trze ziymnioki, do wielkucnej miski a stareczka wycióngajóm szpyrke ze szpajski to na ozajst bydóm stryki. A eszcze musicie wiedzieć, że po strykach wóniało po całej chałupie eszcze długo, tóż wiela razy było tak, że sie o strykach baji gazdowi eszcze w nocy śniło, ale rano jak sie obudził, to ni mioł gymby od fetu, ale sie za to fest oblizowoł.**



**Maśniczka**

**Hań downij na Cieszyńskij Ziymi w każdej chałupie sie chowało krowe. Prawiło sie na nióm, że óna poradzi wyżywić całóm familije a to była ganc prowda, bo przeca z krowskigo mlyka szło zrobić śmietónke, kiszke, bioły syr, maślónke a masło. Ku tymu eszcze jak sie upiykło chlebiczek, to už žodyn w chałupie nie jojczoł, że mo głód. Nejwiyncyj roboty było dycki przi maśle, co go gaździno roz za czas robili, bo przeca jak nie było masła w kuchyni, to nie było ani czym pomazać ani na czym usmažić. Nejprzód jednako trzeja było narychtować maśniczke, co dycki stoła we szpajsce, lebo w kansik w kóntku w kuchyni. Pieknie se jóm gaździno porozkłodała, umyła ciepłóm wodziczkóm a potym zaś poskłodała do kupy. Dołu był spodek, na nim wyrchniczek, w postrzodku toporka a na nióm był styrczóny piesek. Pore dni gaździnka zbiyrali śmietónke z mlyka, kidała jóm do bóncloka a jak sie ji už kapke nazbiyrało, to tóm śmietónke wloli do maśniczki a pómału zaczli cackać toporkóm do wyrchu a dołu, fórt a fórt. Toporka miała na kóńcu takownóm deszczułke z dziurami, co przez nich śmietónka gichała a pómału sie z nij robiło masło. Coby śmietónka nie pyrskała po całej kuchyni to był tyn piesek, co sie go wraziło na toporke. Ale aji tak, wiela razy trzeja było mieć jakómsik handre na pozoryndziu, coby śmietónke z dłaszki pouciyrać, a jak dóma był kocur, to dycki przyszoł a wszystko dokoł maśniczki wylizoł.**



**W lecie masło sie zrobiło wartko, aji za dwacet minut, ale w zimie to było gorszy, tóż nejlepszy jak se oto stareczka siedli ku kachloku, to za pół godziny masełko už było na spodku. Nie trzeja było sie ani dziwać do postrzodka do maśniczki esi masełko je gotowe, bo wszystko było widać na piesku. Nejprzód śmietónka była bioło a gynsto, dziepro po tym sie robiła jakosik rzodszo a coroz wiyncyj było na piesku maluczkich kónsków – to było masło. To aji szło usłyszeć, bo nejprzód śmietónka žbluchała a potym nieskorzij toporka už klepała po czymsikej twardym. Jak na piesku kónski były už coroz wiynksze, to dziepro wtynczas stareczka maśniczke odewrzili a uwidzieli na kóńcu toporki žółte kónski masła. Pieknie to wykidali do miski, przepłukali zimnóm wodóm a hned to postyrkali do sztwiertek. Potym z tych sztwiertek to dali na talyrziczek a wrazili do szpajski, kany był chłódek. Ale wiela razy było tak, że przyszły dziecka a stareczka jim chlyb pomazali masłym, co z niego eszcze kapała maślónka. Do tego każdy dostoł po gorku maślónki a to było takowne jodło, co dzisio go už ni ma. To masło dycki było czuć krowóm a pospołu z maślónkóm a chlebiczkiym to było niebo w gymbie. A starzik se wzión oto kónsek chleba, gornek maślónki a w nij se moczoł tyn chlyb – to też było przeogrómnie dobre. Maślónke sie hned wypiło a jak ji cosik zbyło, to jóm gaździno wloła do garca a potym była dobro baji ku ziymniokóm ze szpyrkami, tóż a masłym sie**

**mazało chlyb, smażiło sie na nim, lebo aji sie go dowało do buchty. Tóż a maśniczke sie zaś umyło a styrczyło spadki do szpajski – musiała czakać pore dni aż gaździnka śmietónke pozbiyrała z mlyka. Czakały aji dziecka ze starzikiym na świyże masełko a na maślónke, co wiela razy w bachorzu drelowała, ale przeca dycki haziel był blisko. Ale stareczka, jak se przi maśniczce na stołku siadła a pómału śmietónke cackała, to Pón Bóczkowi w duchu dziynkowała, że taki cuda robi - śmietónke przemiynio na masło a maślónke.**

**Baterka**

**Przyszoł kiejsi taki czas, że w kónzumach szło dostać takowne cosik plaskigo, co miało dwa malućki plechy – jedyn wiynkszy a drugi miynszy, na jednym było napisane plus a na drugim minus. To cosik miało w sobie eletryke, bo jak sie to baji polizało jynzykiym, to było czuć że cosik z tego lezie, na isto jakosik energija. A tak sie to przeca prógowało esi w tym eletryka je, lebo ji tam ni ma. To cosik sie dycki wraziło do baterki, też plaski ale óna uż świyciła, tóż ta eletryka jakosik sie zmiyniała we światło – tak mi to aspóń dycki mój starzik wykłodali. Kiejsi baterka w chałupie musiała być, dzisio też ale hań downij była schowano a yny gazda, lebo starka wiedzieli kany je wrażóno. Bo to nie było jako dzisio że baterka je w każdym telefónie, hań downij coby hned kansik poświycić to sie rozło pertyolke maszynkami, lebo baterke, ale jóm trzeja było mieć hned na pozoryndziu. Baji mój Foter jóm mioł wrażónóm przi licznikach na eletryke. Ty liczniki były w takownym bintfelu z dźwiyrkami, co sie jich zawiyrało na klucz a pod bezpiecznikami była dycki baterka.**



**A w całej chałupie yny Foter poradził hned zrobić światło, kiej eletryka zgasła, a niż Mama rozli świyczke to uż baterka świyciła tam, kany było trzeja. A jak bezpieczniki wybiło, to sie Fotrowi świyciło baterkóm na rynce, coby jich sprawił. W lecie sie baterki tak moc nie używało, bo dziyń był długi a noc krótko, ale na jesiyń na jor, lebo w zimie trzeja było poświycić jak sie szło do pola. Wiela razy gaździno poszli do chlywa, porachowali kury a kierejsi chybiało, tóż hned se wziyna baterke a poświyciła kany ty kury wlazły. Gazda też baterke broł, jak psy szczekały, coby poświycić a podziwać sie esi gdo nie drepsi po placu, lebo jakisi cudzy pies nie góni kole chałupy. Baterke sie brało wszyndzi tam, kany trzeja było poświycić a ty starucne baterki miały takowny wygiynty drót, co sie go odewrziło a szło na nim baterke oprzić. Wtynczas aji na polu po ćmoku szło cosik zrobić, baji drzewo na gnotku pociupać, lebo sie podziwać do wyndzoka, esi ze szpyrek kapie fet. Baterke dycki miała Helka Bartuliczka, co bywała w chałupie wedle nas, jak szła do nas na nawszczywe po ćmoku. Jak pies zaszczekoł, to my sie dziwali do okna a jak cosik świyciło po miedzy to my wiedzieli, że Helka idzie. Baterke też mieli Ciotka Malka, jak drepsili przez las a szli ku nóm miedzóm a potym szutrowóm cestóm. Świycili se pod nogi, coby nie zakopli o kamiyń a baterka jim ceste pokazowała, kany majóm iść. A dycki były kurowody, jak baterka przestowała**

**świycić, bo było trzeja wymiynić to plaski, co miało w sobie eletryke - potym nieskorzij sie na to prawiło bateryjka. Jak sie jóm wraziło do baterki, to zaś dóma a kole chałupy było czym świycić, aji jak było ćma. Dzisio eszcze lza kupić takowne baterki, jako były kiejsi. Sóm se takownóm isto kupiym, bo w telefónie jak mo mało eletryki to baterka nie zaświyci a ty baterki co sóm na ty bateryjki jako palec, to roz świycóm a roz ni, a trzeja do nich wrazić trzi, sztyry bateryjki. A w takownej baterce co sie wrazi jednóm bateryjke to jóm styknie polizać a już hned człowiek wiy wiela eszcze poświyci.**

**Wartki guwno rzić targo**

**Tak dycki prawili starzi, co już jakisik rok tukej na świecie żyli a kupa wiecy widzieli. A rzóndzili tak wtynczas, kiej widzieli, że gdosik, gor młody sie chyto roboty a fest sie śpiycho. Abo prawili tak, jak gdosik chcioł cosik wyrzóndzić wartko, terazy a ganc bez rozumu. U starych wszystko było pómału. Młody synek jak zaczón mówić z dziołuchóm, wzión jón już na dwie muzyki a kapke z nióm pozwyrtoł, to se myśloł że już sie z nióm galani a że hneda bydzie wiesieli – tak ji snoci przoł. Ale Starzik mu rzekli, coby nejprzód z nióm pomówił, podrepsił, wyzwyrtoł jóm eszcze na poru muzykach a dziepro potym możne z tego cosik bydzie. Ale synek ni, ón musi już terazineczko, bo nie wydzier-ży. Tóż mu Starzik potym prawili, że wartki guwno rzić targo. Stareczka jak widzieli gazde, co chcioł we sztwierć godziny siano z całej wielkucnej miedzy zwiyźć do stodoły, bo przeca je niedziela, choć był dobry czas, to se też tak pomyślała o tej rzici. A potym siano stejna spadło na ziym a sie go musiało w dzichtach smyczyć ku sómsieku – robota na nic.**



**Rzić targało, kiej baji młodo gaździno chciała wartko garce pomyć , bo uż była urzóndzóno z kamratkóm na kawe, tóż yny woda gichała z lawora a talyrz ji sklejznół z rynki a sie potrzaskoł .Dłaszke trzeja było handróm utrzić a talyrz przeca też nie stoji złoty ani dwa. Kieby se to robiła pómału, to by możne przisźła klebetować piynć minut nieskorzij a wszystko by było zrobióne jak sie patrzi. A baji ponikiere dziecka, jak dostały jakisik grejcary to jedne se to chowały do szklónki, ale wiynkszo czynść hned pydliła do magacynu po bómbóny, lebo po jakisikej bawidło. A stareczka przeca prawili, coby se niechały grejcary, bo jak sie uszporuje kupka, to se idzie kupić cosik fajnego, ale darmo zaś wartki gówno rzić targało. Ale przeca wiela razy było tak, że aji ponikiere baby a chłopi jak yny mieli grejcary w geltaszce, to hned se musieli cosikej kupić. A potym taszka sie potargała, bo była łacno, a drel, lebo inkszo maszynka sie skićkała, bo nie była kupiono jako nowo, ale kansik od kogosikej. A było aji tak, że młodzi jak sie powadzili z Fotrami od dziołuchy, co u nich bywali to sie przekludzii do Fotrów od synka, a oto tak ze dnia na dziyń. Zdało sie jim, że tam bydzie wszystko z miodym a wiela razy było eszcze gorszy. Nie siedli se, nie rozwożyli se tego, wubec nie przerzóndzili z Fotrami yny ajn, cwaj a uż jich nie było. Nó, a wiela razy ludzie przedali grónt, lebo chałupe a poszli do miasta do bytu, lebo grejcary przefujali a dziepro potym se wszymli, że lepszy było siedzieć na rzici a czakać na lepsze czasy. Starzi ludzie wiedzieli, że lepszy se**

**wszystko robić pómału a jak człowiek už chce cosik zrobić takownego, co mu może zmiynić żywobyci, to by se mioł oto siednónć przi stole a se to wszystko pómału a dokumyntnie poprzemyślać. Wartko to sie yny tańcuje na muzyce a aji tak trzeja to robić opaternie a dować se pozór, coby se nie połómać klepeta. Wartki guwno rzić targo, to je ganc prowda, tóż niż sie cosik zrobi, trzeja se powyrzóndzać samymu ze sobóm, lebo aji z Pón Bóczkiym, co ón na to prawi.**

**Garce**

**W każdej kuchyni dzisio a aji hań downij były garce. Kiejsi jich gaździno chowała do odmaryje, do bintfela, lebo jak nie było w kuchyni na nich moc placu to aji na kachlok. W kuchyni sie warziło w garcach ocelowych, glejtowanych, bo po wyrchu były eszcze we fabryce moczane w glejcie. Były aji garce alumunijowe a ty z gliny, ale wiyncyj było jednako tych glejtowanych. Wiela razy było tak, że garce były eszcze szumnie posztrajchowane. Szło na nich nónść kwiotki, zieliny, liwy, lebo aji chałupe pod lasym. Szkoda było w takownych pieknych garcach warzić, tóż każdo gaździno se jich szanowała, coby wydzier-żały co nejdługszy. A garce były rostomajte. Nejmiyjsze to były taki oto na kapke wody, co sie na nich prawiło półlitrzoki. Kiejsi jak eszcze tak nie było szklónek, to sie z nich piło tej, lebo aji kawe. W takim gorczku szło lahko cosik wartko przigrzoć, baji kapke mlyka, lebo baji stopić kónszczek masła. Z takigo półlitrzoka sie szło napić, gor w lecie, jak był hyc Starzik ze Starkóm rod z niego pili tej, bo inakszy by jim jodło nie szło do cychy. Taki półlitrzok sie namoczało w garcu z kómpotym, wypiło sie a dali sie szło cosik robić. Był eszcze ocelowy garniec, co sie w nim warziło yny kawe – to był kawiok. Nejwiyncyj jednako było blachoczy – były sztrajchowane, ale wiela razy miały yny zielóne, modre, lebo biołe. Nejwiyncyj gaździno sióngała dycki po kastrolek, bo w nim szło wszystko wartko uwarzić a zgrzoć. Garce jak były wrzawe to sie jich chytało za uszy prez jakómsik szmate, coby sie nie popolic. Nejwiynkszy garniec to był tyn, co sie w nim warziło prodło – baji cychy a jak była zabijaczka – preswórszt a perdelónke. W takim garcu sie wiela razy myło dziecka a w lecie sie do niego naloło wody, doczkało sie aż jóm słónko zgrzeje a dziecka miały tela uciechy jakby były nad jakim morzym.**



**Były aji takowne garce, co sie w nich nie warziło, baji uchocz – garniec na smietónke. We szpajsce dycki stoło pore plechowych garców, co w nich gaździno miała kiszke, mlyko a aji kapołke. W garcach glejtowanych jodło sie roz dwa spoliło, tóż trzeja było se dować pozór. Jak sie už jednako cosik w nich przipoliło, to potym tego nie szło wypucować, trzeja było hned to zaloć wodóm a niechać pomoczać aji cały dziyń. Ale jak to nie puściło, to sie brało kapke piosku a fest sie to pucowało, yny że wtynczas glejt móg zlyźć a potym w tym garcu sie už nie warziło tak jako przedtym. Jak už garniec był szpatny a w postrzodku bez glejtu, to sie go brało do waszkuchni – baji grzoć żrani psóm a kocuróm. Taki stare garce sie eszcze dycki przidały kansik kole chałupy. Były aji garce, co sie w nich ani w kuchyni nie warziło, ani nie stoły we szpajsce. Baji był takowny garniec, co mioł dziury ze spodku a prawiło sie na niego fajerka, bo sie w nim przenoszało fajer.**

**Był eszcze kadzok – stary garniec, co go nosili na drucie owczorze na gróniach a też w nim przenoszali fajer, gor na jesiyń. Były eszcze zieleźne garce, co sie na nich prawiło wylywoki, bo kiej sie jich robiło to sie loło zielazo. Każdy garniec uwarził tela polywek, ziymnioków a miynsa, żeby tym szło wykormić armije wojoków. Niejedyn stary garniec, co stoji eszcze kansik we waszkuchni mo fórt na sobie szumne kwiotki, co sie kiejsi śmioły do gaździnki, jak w nim warziła dlo całej familiji.**

**Bóncloki, glinioki a dróciorze**

**Były wszyndy, po całej chałupie – we waszkuchni, w kuchyni, we szpajsce a w siyni, bez bónclokóv gaździno by se fakt nie dali rady. Prawiło sie na nich eszcze aji poncloki, lebo póncloki. Choć były kruchki a szło jich lahko roztrzaskać, to jednako poradziły wydzierżeć sto aji dwiesta roków, bo nie było ocelowe, tóż nie r-zowiały. Robiło sie jich z kamiónki a niż sie jich styrczyło do pieca, to sie jich posuło solóm – tymu sie tak świyciły po wyrchu, bo z tej soli sie robiła w piecu glejta w przeogromnym hycu. A czymu sie na ty garce prawi bóncloki? Na, bo hań downij kupa z nich sie robiło we mieście, co sie terazy mianuje Bolesławiec, ale kiejsi, jak tam byli Niymcy to sie na niego prawiło Bunzlau, tóż ludzie to jakosik chycili a prawili se ty garce z gliny - bóncloki. Choć sie w bónclokach nie warziło jodła, to jednako wiela razy jak sie baji bónclok z mlykiym postawiło blisko blachy, to sie to mlyko zgrzoło a eszcze było fest długo ciepłe. Ale styrkało sie do pónclokóv baji szmolec ze szpyrkami ze zabijaczki, kwasiło sie w nich ogórki, lebo aji kapuste, ale wtynczas ponclok musioł być uż wielkucny. Na taki wielkucny bónclok sie prawiło, że to je czaplok. We szpajsce gaździno do nich loła mlyko, kiszke a kapołke. Na Pónclok na śmietónke sie prawiło śmietnik. W takownym bóncloku, co mioł hrube ściany jodło sie tak wartko nie psuło, tóż baji w zimie we szpajsce, kany był chłódek do bóncloka szło dać aji jakisik miynso na pore dni. Były aji malućki bónccloczki, co sie z nich piło tej, piwo, lebo skiszczóne mlyko ku ziymniokóm. Były eszcze kiejsi takowne małe glinioczki, co miały dziure nad spodkiym, co sie na nich prawiło czepnik, lebo czepniczek. Loło sie do nich mlyko, co sie na nim uż zaczła robić śmietónka, coby jóm szło od tego mlyka dać oswe.**



**Była eszcze łotka – takowny glinioczek do mlyka, co go miały gaździnki gor jak dóma były małe dziecka. Tóż dobre, ale bóncloki były kruchki a jak sie strzaskały? Hań downij sie jich nigdy nie wyciepowało yny sie jich dowało posprawować. Kiejsi po dziedzinach drepsili chłopi, co poradzili każdy strzaskany pónclok dać do kupy – to byli dróciorze. Okróm tego, poradzili z drutu robić rostomajte szumne wieca. Starka mi wyrzóndzali, że jak dróciorz bónclok sprawił, to uż potym to było na kupe roków, a móg zhórczeć na dłaszke a nic mu nie było. Dróciorze to byli gor Słowocy ze Spiszu, Orawy a Kysuc, co wandrowali po miastach a dziedzinach Mónarchiji Rakusko – Madziarskij, tóż aji po Cieszyńskij Ziymi. Po poczóntku dwacatego wieku jich było kole piynć tysiyncy. Dycki sie bar-ży opłaciło dać bónclok sprawić dróciorzowi, jako go wyciepać, bo kiejsi ludzie mieli w zocy wieca a raczy dziesiynć razy jich sprawowali, niż jich ciepli do waszkuchnie.**

**Dzisio bóncloki fórt idzie dostać w magacynach, eszcze w nich gaździnki dzier-żóm stopióny szmolec ze szpyrkami a ponikierzi w nich kiszóm ogórki lebo kapuste. Ponikiere póncloki majóm kupa roków a fórt sóm jak nowe. Jak mocie eszcze jaki starucny pónclok we waszkuchni, to choć je zamaraszóny to umyjcie go ciepłóm wodóm a uwidzicie jak sie mu bydzie glejta po wyrchu świycić. Aji po stu rokach lza do niego wrazić to, co kiejsi dóma gaździnki miały nejlepszego. A przeca kiej był pełny bóncok, to dycki gor Stareczka byli radzi, bo wiedzieli, że w chałupie głodu nie bydzie.**

**Musi Was być widać na ceście**

**Rostomili, wiycie że uż mómy jesiyń a zima pómału bydzie klupać do dwiyrzi, dnie sóm coroz krótsze a wieczory długi, tóż hneda sie na polu ćmi. Policajci fórt o tym rzóndzóm a jo wóm to eszcze też roz napiszym – pyty oblykejcie na siebie jakisi wieca, co odbijajóm światło, lebo weźcie do packi baterke, kiej wylazujecie na cysarskóm ceste. Wszyndzi tam, kaj ni ma latarni, tam Was musi być widać, bo przeca kupa aut po cestach jeździ a wszyndzi nie sóm porobione chodniki. Spómnijcie se kiejsi, jak eszcze nie było tela aut, to dycki Starka, lebo Staro Ciotka jak kaj szli po ćmoku to se wziyni baterke a se świycili przed siebie. A choć byli obleczóni po czornu, to jednako każdy, gdo jechoł na kole, na motorce, lebo autym widzioł że cosik z daleka świyci, że gdosik drepce po ceście. Dzisio je tela aut, a tela wszystkigo na cestach, że jak gdo idzie pieszki krajuszkiym ku chałupie, to nie śmi być obleczóny po czornu a bez tych posków, co odbijajóm światło, lebo bez baterki. Aspóń se to wróćcie na rynke, bo wiycie szoferzi to sóm ludzie a nie sowy, tóż kiej z daleka uwidzóm, że sie cosik z daleka blyszczy, to bydóm wiedzieć, że tam hanej cosik je. Hań downij było tak, że dycki choć sie drepsio po ćmoku kansik miedzóm, to sie brało aspón jakómsik petryolke, lebo baterke, bo przeca wiela razy było tak, że szoł ożralec z gospody a móg na Stareczke wpolić a jóm posturkać. Starka miała krziwak, tóż mu dycki mógła rznónć po głowie, ale jak ożralec widzioł światło to uż sie dzier-żoł jednej stróny, choćby mioł wparzić do przikopy. Wszyndzi aji na szutrowej ceście jak uż było ćma, to lepszy było mieć przi sobie jakisik światło. Bo baji jechoł gazda traktorym z przyczepóm, jedna lampa mu przestała świycić, ale jak widzioł baterke, co nióm staro gaździno świyciła po przikopie, to uż wiedzioł – acha, tam gdosik drepce. Ludzie byli nauczóni, że lepszy se świycić pod klepeta a to światło widzieli ci, co jechali. A terazy wiela razy je tak, że gor młodzi oblykajóm na siebie czorne lónty ni majóm na sobie nic, co światło odbijo, tóż jak wylezóm na ceste po ćmoku, to szoferzi jich nie poradzóm uwidzieć. Jak eszcze oto idóm a sie dziwajóm do telefónu, to sie jim aspóń gymba świyci, choć to też ni ma dobre bo zaś se nie dowajóm pozór co je przed nimi a mogóm, jako tym ożralec wparzić do przikopy. Tóż pyty, jak wlazujecie po ćmoku na cysarskóm ceste oblykejcie se biołe, żółte, lebo baji czyrwióne lónty. Ku tymu se weźcie baji ty poski, co odbijajóm światło. Rostomili, musi Was być widać na ceście, choć wiela razy je tak, że jedzie jakisik szofer waryjot a porazi narobić pierónstwa. Ale dycki jak ci, co jadóm to jak widzóm przed sobóm, że sie cosik świyci, to kupa z nich biere szłape z pedajli a hamuje. Człowiek to ni ma sowa, ani kocur, w nocy nie widzi – wiedziały to nasze Starki a Starzicy, a wiela razy światło po ćmoku na ceście może opatrzić żywot. Tóż, pyty miyjcie to światło dycki przi sobie jak kaj idziecie z wieczora a w nocy.**



**Dzik - dziwoki traktór...**

**Dzisio bydzie cosik bar-ży do chłopów, ale se myślym, że aji niejedna paniczka se to też rada poczyto. Wiycie Rostomili, na dziedzinach na Cieszyńskij Ziymi, ludzie jak yny mógli to se pómogali rostomajtymi maszynami, bo przeca wszystkigo nie lza było zrobić rynkami. Po wojnie, jak uż sie postawiło werki, to zaczło sie w nich robić rostomajte wieca, nejprzód wercajg a potym aji traktory. Były miyndzy nim aji takowne małe traktorki, co sie jich miało używać na zogrodzie, jak gdo mioł oto pore wołków, ale stało sie tak, że ty malućki maszyny robiły taki wieca, co sie o nich inżynieróm ani nie blynsło. Prawiło sie na nich „Dziki", bo tak miały z przodku napisane a po naszymu to je dziwoko świnia. A tyn traktorek był na ozajst dziwoki, bo poradził zrobić kupa wiecy, co o nich Wóm chcym kapke napisać. Dzik mioł yny dwa koła a jednóm ośke. Silnik mioł jedyn cylinder, tóż jak sie go uż zapuściło to puszczoł dym z ruły jako starzik, kiej bynckoł falfke. Nó, ale nejprzód trzeja było sie podziwać na świyczke, wypucować zakryncić jóm spadki, potym sie odewrziło mały kran z bynzynóm, cykło sie cykocz, co puszczoł eletryke o świyczki a dziepro potymsie nastyrczyło rułke na zymbatke, co krynciła silnik. Trzeja było nióm pore razy fest szkubnónć do wyrchu, coby silnik zapuścić, a musiało sie dować pozór, coby ta rułka nie odskoczyła a nie pizła kogosik w pysk. Jak sie uż dzika zapoliło, z ruły szoł dym, to uż było ganc dobrze, szło cosik robić. Cały wercajg, coby przi dziku robić gazda mioł w jednej ocelowej kisiynce, a dowało sie jóm pomiyndzy ty rułki, co sie nimi wciepowało biegi. Dzik ni mioł wolantu, jako inksze traktory – jechało sie nim kapke tak jako na motorce – wciepało sie piyrszy bieg, puściło sie sprzyngło a maszynka pómału jechała do przodku. Wiycie tyn traktorek mioł yny pore kóni, tych maszynowych, ale poradził przismyczyć ku chałupie kaj co. Szło ku niymu zahoczyć baji płóg, bróny a aji przyczepe. Najwiyncyj z tóm przczepóm sie dzik spamracił, bo dycki na dziedzinie było tak, że sie cosik ku chałupie z pola, lebo z lasa smyczyło.**



**Dzik mioł yny pore kóni, ale jak chcioł to szkuboł jakby był z niego ganc wielki traktór. Przi chałupie dycki stoła przyczepa, co miała oje ojko z takownym kóńcym, co go szło wrazić do dzika. A na tej przyczepie szło wszystko ku chałupie przywyźć, aji z daleka, baji siano. Dycki sie naladowalo wielkucnóm fure, co jóm było widać z drugigo kopca dziedziny, ale smyczył jóm maluczki traktorek, co wiela razy do kopca kuckoł, ale jechoł dali. Dzikiym sie woziło okrotóm rzepe z gróntu, ziymnioki ze ziymioczyska a aji gnój, co sie go kidało na polu – yny trzeja było naladować tela, coby to borok poradził uwiyźć. Dzik był szykowny, ale ni dycki, bo przeca z niego była dziwoko świnia. Nie każdy nim umioł a poradził jeździć, bo przeca trzeja było mieć kapke siły, coby go udzier-żeć. Wiela razy było tak, że dzik ściepoł gazde a mu uciyk do lasa, abo jak sie nim wjechało do szagówki to poradził fest rynkami szkubnónć. Jak sie jechało równo to se szło na zicu siednónć, ale dycki jak sie chciało skryncić, abo cofnónć do zadku, to uż trzeja było ze zica zesiednónć a iść pieszki. Jak sie dzika wykludzało baji z garaży to sie też szło za nim pieszki, niż sie go sprzóngło do jakisik maszyny. Potym nieskorzi wiela razy było tak, że sie dzika przerobiało na traktorek, co mioł sztyry koła a wolant. Dzikami sie jeździło aji w goraliji po gróniach, ale tam to uż trzeja było fest umieć nim**

**hewirować. Dzisio už tym maluczkich traktorków po chałupach moc ni ma, ale możne go mocie eszcze kansik we stodołe, przikrytego starucnym starzikowym mantlym. Ani nie wiycie jako to je przigoda go samymu zapolić a ujechać pore metrów – ale to trzeja umieć, tóż sie raczy spytejcie Starzika , bo inakszy Was może tyn traktorek kansik odsmyczyć a uciecze do lasa - dyć to je dziwoko świnia...**

**Szopka**

**Okróm stodoły, co sie do nij dowało słóme a siano, każdy gazda se eszcze stawioł kole chałupy szopke. To była takowno malućko stodoliczka, kany szło cosik wartko schrónić a baji wrazić jakisik wercajg. Szopke sie stawiało ganc ajnfachowo z tego, co zbyło jak sie stawiało stodołe. Brało sie oto pore bierwión, kapke desek, gwoździ, kładziwko a už sie szło chytać roboty. Sztyry bierwióna sie fest wbiło do ziymie barboróm, na nich sie leżmo przibiło zaś sztyry, yny dwie z tych, co były stojmo musiały być dłógsze. Jak už takowno kónstrukcyj była zrobióno, to sie na to poprzibijało deski, a na wyrch sie eszcze dało okróm desek baji plechy, lebo jakómsik pape, coby nie padało do postrzodka. A ty dwa bierwióna na stojmo musiały być dłógsze, coby dach był szregym, coby woda ciykła na ziym a nie stoła. Eszcze z przodku sie zrobiło dwiyrze ze szkoblym a už szło do szopki postyrkać jakisik wieca. Wiela razy było tak, że szopke sie stawiało przi chlywie, tóż nie trzeja było na nióm tela desek. Jak oto gazda chcioł, to se móg potym w szopce, w postrzodku zrobić corki – jedyn na drzewo, inkszy na wóngli a eszcze trzeci na karkoszki a drobne gałynzie. W tych starucnych szopkach był dycki stary stołek a gnotek, co na nim starzik ciupali gałynzie, lebo mieli w nim wbitóm babke, co se na nij klepali kose.**

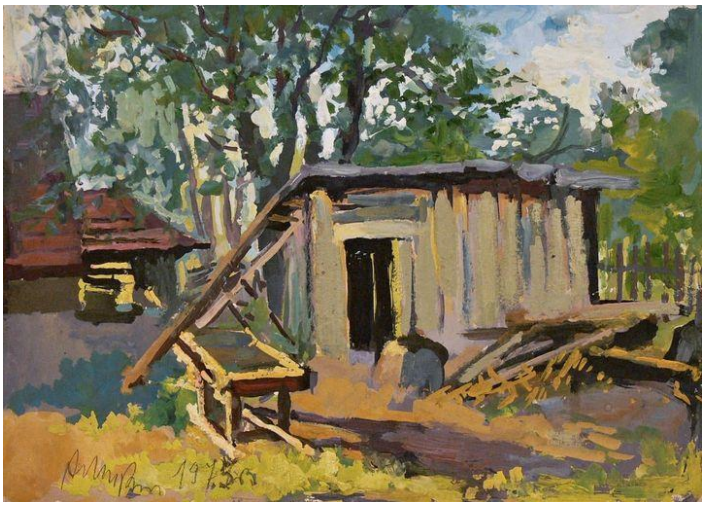

**W szopce dycki wóniało drzewym, bo sie tam przeca fórt cosik z drzewym robiło. Rzazało sie kónski, ciupało sie młode gałynzie, lebo aji drelowało deski jak sie chciało zrobić jakisik ajnfachowy stół. W szopce wiela razy szło nónść wajca, bo gaździno schwalnie tam kansik ciepła kapke słómy do kóntka, bo wiedziała że ponikiere kury rade noszóm tam, kany by se żodyn ani nie pomyśloł. Ale szopka, to był dycki takowny plac bar-ży dlo chłopów. Bo przeca kany mieli iść, jak se jedyn z drugim chcieli wypić w lecie piwo, lebo w zimie szpamperle gorzołki? Jak szopka była zrobióno do porzóndku, kansik w ciyniu a za wiatrym, to w lecie w nij był chłódek a w zimie było cieplejszy jako na polu. Wiycie a w szopce sie robiły eszcze inksze wieca, baji jak młodo gaździno chciała z gazdóm cosik zrobić, to szli po cichu do szopki, bo wiedzieli, ze jich tam żodyn nie ścignie. Jak starka chledali starzika to też dycki na sóm kóniec sie szli podziwać do szopki a wiela razy było tak, że starziczek tam uciykli, jak sie ze starkóm powadzili. A przeca jak my byli mali, to wiela razy my sie do szopki chowali, tam se syncy robili kasarnie dlo wojoków, abo dziołuszki kuchyń a udowały, że cosik warzóm. W szopce był na ścianach powieszany rostomajty wercajg, aji tyn starucny, baji jak jóm postawili eszcze prastarzik, to na hokach wisiały zor-zowiane łańcuchy, starucne podkowy, lebo kosa, co trowy nie widziała ze trzicet roków. Wszystki ty wieca jednako żodyn nie wyciepowoł, bo przeca na ozajst sie eszcze kiejsi przidajóm. Wiycie szopka to**

**była wiela razy chałupa dlo wandrusów, bo kiejsi hań downij po dziedzinach drepsili hadziaje a poniewiyroki. Przespoł sie taki smyk w szopce na hebziu a hned rano, jak go słónko połechtało po gymbie stanył a szoł dali. Nó a eszce przeca w szopce sie dycki okociła koczka a do miesiónca uż małe kocurki góniły po placu, tóż widzicie wiela sie w tej szopce wszystkigo robiło. Dzisio takowne starucne szopki eszcze ledzy kany sóm przi chałupach, a jak sie stawio nowóm chałupe to sie szopke też postawi. Eszcze ze trzicet roków tymu tako szopka stoła długo, niż se gazda postawił murowany garaż. Mieć szopke przi chałupie to je dobro wiec, baji terazy kiej idóm takowne czasy, że hajcowani je coroz drogsze, tóż za chwile bydymy drzewo smykać ku chałupie z lasa a pieknie go w szopce na gnotku ciupać.**

**Trangiel**

**Eszcze do dzisia na Cieszyńskij Ziymi je takowny zwyk, że jak sie kómu cosik prziwiezie, lebo przismyczy ku chałupie, to sie mu za to płaci, ale okróm tego sie eszcze cosik dowo wiyncyj, a o tym bych chcioł tukej kapke napisać. Hań downij, jak baji furmón prziwióz wóngli ku chałupie, to sie mu płaciło tela, wiela se kozoł - cosik za wóngli a cosik za prziwieziyni. Ale jak uż wszystko było w corku, to gazda mu pololi sztamperle gorzołki a gaździno mu wrazili do kapsy eszcze jakisi grejcar a prawiło sie na to, że to je trangiel. Kiejsi sie go musiało dać, bo inakszy taki furmón móg drugi roz nie przijechać, abo przijechać nieskorzij, na sóm kóniec dnia, bo był nasrany. Tóż dycki, jak se cosik gazda z gaździnkóm obsztelowali ku chałupie prziwiyźć, to sie eszcze płaciło trangiel. A eszcze kiejsi hań downij jak sie furmaniło kóniami, to se furmón siod pod strómym, kóniom sie dało pić a niż chłopi ściepali baji drzewo z prziczepy, to uż gaździno mu naloła kómpotu a dała kónsek buchty. Bo wiycie kiejsi były ganc inksze czasy. Ludzie mieli w zocy, że jim gdosik cosik ku chałupie prziwióz, a przeca nic za darmo, bo kóniom żrać było trzeja dać, koła namazać a ajnszpyner przeca fórt sprawować.**



**A hań downij nie było traktorów ani wielkucnych aut, że oto sie zazwóniło a oto za godzine uż wóngli było na placu. Trzeja było se wszystko do przodku objednać a czakać aż furmón ku chałupie z kóniym a wozym ku chałupie przidrepce. Wiycie, tyn trangiel, to uż był dycki taki zwyk po dziedzinach a ludzie go dowali do kapsy tymu, co jim prziwióz drzewa, ziymnioków na jor, jak jim chybiło, lebo aji hebzio z lasa. Nie trzeja było tego smykać z daleka na tragaczu lebo w dzichtach a wszystko na roz było na placu. Ale coby trangiel dostać, to nie trzeja było furmanić, bo se spóminóm że jak Staro Ciotka chcieli cosik z magacynu, to mi wrazili do kapsy jakisik grejcary a dycki prawili: „to co ci zbydzie to se niechej na trangiel". Tóż jako dziecka my radzi gónili do obchodu po jakisik wieca, co jich wartko Starka, Starzik abo aji Stary Ujec potrzebowali, bo my wiedzieli, że dostanymy cosik za chodnik abo za ceste, jak to było kansik dali. A dyć aji Mama jak jim chybiło mółki, to nas po nióm posłali a uż ty drobnioki, tóm wydowke, co my dostali to był tyn**

**trangiel na bómbóny. Nó a pocztorz też dycki mioł dobrze ze starzikami, co jim nosił roz za miesiónc pyndzyj, bo Starka už na niego dycki piyrszego czakali a jak už przijechoł na kole, porachowoł grejcary, to mu Starzeczka dali trangiel, bo dycki był hned rano, a jakby mu nie dali, to by mieli pyndzyj w tyn dziyń yny bar-ży po połedniu. A wiycie to wyglóndani z okna nie stoji za to. Do dzisia sie dowo trangiel a ani o tym człowiek nie wiy. Baji zazwóni sie po wóngli, prziwiezie go za godzine szykowny szofer, tóż sie mu dycki do na piwo, a kożecie se prziwiyźć jakisik jodło to też tymu synkowi docie jakisik grejcar na wiyncyj, na przeca niech mo. Trangiel to ni ma wiela, oto pore złotych, ale dlo tego co wóm cosik prziwiezie to je cosi. Trangiel, to je też takowno tradycyj, co jóm worce fórt dzierżeć, bo wiycie dycki lepszy mieć wóngli na placu rano, jako po połedniu a pyndzyj piyrszego, jako drugigo. Jak zapłacymy tych pore złotych wiyncyj, tymu, co nóm cosik prziwióz ganc na tóm godzine, co my chcieli, to znaczy że mómy w zocy jego robote. Bo przeca na Cieszyńskij Ziymi dycki tak było, że jak sie cosik kozało, to spolegliwy Tustelok to zrobił a jak to nie poradził zrobić, to prawił że nie zrobi, ale wtynczas prziszoł o trangiel.**

**Wóngli**

**Dzisio je Babrory, świynto wszystkich hawiyrzi, tóż chciołbych napisać cosik mało wiela, skyrs czego farajóm w szoli na szachcie – rano, w połednie a w nocy. Dreptajóm kilometry chodnika, coby wydobyć czorne kamiynie, co w nich je przeogrómno siła a dowajóm po chałupach ciepło. Kiejsi hań downij ludzie mieli wóngli fest w zocy, bo każdy młody a stary wiedzioł, że jak sie to czorne cosik wciepie pod blache, to hneda je ciepło w całej kuchyni a do kachloka, jak sie kiejsi dało yny pore kónsków, to też ciepło dzier-żało aż do rana. Jak furmón prziwióz wóngli pod chałupe, to było świynto a wszyscy byli radzi, bo jak sie eszcze okróm tego miało w corku jakisik drzewo, to mógły prziść mrozy a stejna po izbach było ciepło a przijymnie. Ale ludzie mieli fest wóngli w zocy eszcze skyrs tego, że na Cieszyńskij Ziymi było dycki kupa hawiyrzi.**



**Za Austryje a za Starej Polski chłopi robili na szachtach po czeskij strónie a potym za Niymców a po wojnie jak postawiali szachty na Górny Ślónsku, to kupa Tusteloków tam zaczło robić. Były takowne czasy, że nie było familiji, co w nij nie było hawiyrza, a óni dycki radzi wyrzóndzali o tej swoji robocie na szachcie, tóż tym tuplym ludzie jak wciepowali wóngli do pieca to wiedzieli, jaki to je procny chlyb, coby wydobyć ty czorne kamiynie na wyrch. Starzik – hawiyrz, jak zaczón rzóndzić a spóminać swojóm robote na szachcie eszcze za Niymców, to wszyscy to posłuchali jak nejszumniejszóm pogodke, a dziecka yny gymbulki otwiyrały, bo Starziczek wyrzóndzoł o Pusteckim a o rostomajtych wiecach, co sie mu przitrefiły tam, kilometer dołu. Wiela razy, jak wciepoł pod blache kapke wónglo, to se wzión jedyn kónsek do packi, jako kiejsi, kiej za szychte poradził tóne czornego złota posłać na wyrch. A terazy mómy takowne czasy, że sie wszyscy na**

**wóngli zaczynajóm gniywać, że kiej sie nim hajcuje to z kumina smerdzi, że do luftu idzie sama chemija a na Świecie je skyrs niego coroz cieplejszy. Tóż ale przeca sóm terazy piece, co w nich sie wóngli hajcuje tak, że sie z kumina nic nie kurzi, a aji we starym cyntralnioku idzie wónglim hajcować tak, że z kumina idzie yny mały dymek, ale to trzeja umieć. Bo aji hań downij ponikierzi rozpolali wóngli od wyrchu a nie ze spodku a wtynczas z kumina sie nie fachlowało. A wiela szachtów sie pozawiyrało ganc darymnie – baji naszego Morcinka w Kaczyc. Gniywómy sie na wóngli, ale fórt nie poradzymy robić eletryki z czegosik inkszego tak, coby my ji mieli tela, wiela potrzebujymy. Wiycie z wónglo je popiół, nó ale takowne panele na słóńce, lebo powieternioki, co robióm elektryke jak sie kiejsik skućkajóm, to cosik trzeja bydzie z nimi zrobić. A co z tym potym? Zakopać, utopić w morzu, abo posłać rakietom do nieba – to eszcze żodyn nie wyszpekulyrowoł. W Europie sie pogniywali na wóngli a terazy co chwila siedzóm po ćmoku, bo pozawiyrali elektrownie, co z wónglo robiły elektryke a aji ciepłóm wode. Wóngli eszcze z nami bydzie długo, a niech je, bo to je czyńść naszej kultury, ale nie yny to, bo jo se myślym, że kupe wody w Olzie przepłynie niż jakisik hytre głowy wyszpekulyrujóm, jako robić eletryke a nie zrymplować przirody. Jak hajcujecie wónglim, to se dycki spómnijcie na tych, co ciynżko robióm, coby go na słónko wydobyć – na hawiyrzi, co jich dycki na Cieszyńskij Ziymi ludzie mieli fest w zocy. W każdym kónsku wónglo je jejich procno robota.**

**O świyntym Mikołoju z Piyrśćca**

**Jednego razu Jónek Wojnar z dziedziny Górki Małe, przizoł na nawszczywe do swojigo sómsioda. Z kapsy wyciógnył małóm czornóm ksiónżke a prawi:**
**- Na samym spodku trówły leżała, Starzik jóm napisali, możne jóm gdosik eszcze kiejsi poczyto.**
**A wiycie, Wojnar, Skrzipki a Płónki, to były starucne familije, co bywały w Górkach nad Brynnicóm od hań downych czasów. Mieli postawiane starucne chałupy, co niejedno widziały a w tróhłach a odmaryjach same skarby po Prastarkach a Prastarzikach. Każdy zwyk, każdo wiec, co jóm mieli dóma, to było cosik fest zocnego w naszej tustelańskij kulturze. Miyndzy tymi familijami Wojnarowie dycki byli kapke inksi, bo radzi czytali ksiónżki a ich mieli kupa w chałupie. A choć Rakuszanie tego ni mieli moc radzi a w polu przeca dycki była robota, to poczytać ksiónżke Wojnarowie dycki mieli czas, bo byli ciekawi, co sie na Świecie robi. A ta czorno ksiónżka, co jóm Jónek wyciógnół z kapsy, kiejsi była u CK policajta CK habsburskij mónarchiji. W połówce była zapisano instrukcyjami w dwóch jynzykach a jakimsik służbowym pisanim a w drugij połówce jónków Starzik, też Jón pisoł se swoji rostomajte wieca. Pisoł tam pieknie wszystko to, co sie mu zdało, że to je worce tam wrazić. Stary siedlok Jónek mioł snoci rod porzóndek w żywocie a aji w głowie. Fórt pisoł a pisoł, tóż baji by napisoł jakómsik krónike swoji gminy podle tego „co sie kany stało", „kiej gdo umrził", „kiej sie gdo urodził", „o figurach", „o kościołach" a aji „o farorzach". Tam, kany pisoł „o figurach" wraził cosik o historyji figury świyntego Mikołoja z Pierśćca, co do niego fórt dzisio ludzie rzykajóm. Tóż Jónek Wojnar zaczón pisać tak: „…Jedyn owczorz wystrugoł tóm figure z lipowego drzewa, co go wiater obalił na posiónek. Było to kiejsi hań downij w Ksiynstwie Cieszyńskim tam, kany Wisła targo z gor a płynie dołu – z wartkigo potoku zmiynio sie w słusznóm rzyke. Niedaleko je tustyl do żabigo kraju. Nie było tukej wielkucnych strómów, co stojóm na beskidzkich gróniach, ale było tu godnie olszy a gojów co w nich rade siedziały dziwoki świnie. Pod dziedzinóm Strumiyń ziymia była mokro a na jor a na jesiyń to była ganc jaruga. Wiela razy sie ludzie w nij potopili, ja, ja. Miyndzy żabim krajym a gorami był gościniec od ksiyncia. Szoł ón od Cieszyna do Biylska, a z Biylska do Krakowa. Tam, kany wody we Wiśle było mało, to tej cesty wachowoł skoczowski zómek. Na gościńcu od jora aż do do mrozów drepsiło dycki kupa ludzi. Chodzili wojocy, posłowie od jednego ksiyncia piastowkigo do drugigo. Jeździły pómału kolasy z handlyrzami czeskimi, uherskimi a ślónskimi, co jechały do Polski, lebo spadki do Krakowa, coby przez przełyncz jabłónkowskóm dostać sie na Morawe. Po tej ceście drepsiło kupa wandrusów, żebroków, muzykantów Cygónów, a dróciorzy. Na gościńcu chybiało yny ludzi z dziedzin, bo baji siedlocy raczy drepsili po chodnikach w lesie, jako po ceście panów. Ich świat był inkszy, jako tyn pański. Tyn świat był niski, siedzioł po cichu, jako trowa, a tyn pański był**

**wielkucny, bogaty, hyrny a na nic nie czakoł, wszystko chcioł mieć hned. Ludzie po dziedzinach ani tych pónów ni mieli radzi ani jich mieli radzi. Robili se swoji a jak pón jechoł po ceście to óni szli na bok. Jedni żyli swojim żywotym a ci drudzy swojim. Nejwiyncyj sie jednako ludzie boli kasztelana z Grodźca, abo z Grojca – bo mu ksiónże doł moc, coby sóndził całóm dziedzine. A sóndził fest twardo, bo sie prawiło: „Chodzić do Grojca po mores" . Dzisio uż ni ma sóndów w zómku grodzieckim, ale przisłowi se ludzie fórt niechali. Fest ty sóndy musiały ludzióm za skóre wlyźć. Nó a owczorz, co strugoł figury żył trzista roków przed tym, niż gazda górecki pisoł swojóm krónike. Ludzie na tego owczorza prawili Mikoła a po fotrowi był Wałach. Naozajst był z tych pastyrzi wołoskich, co hań downij drepsili po gorach a po gróniach karpackich z owcami a zaszli aż na Ślónsk a tukej zustali. Mikoła był niewydarzóny, zajynkowoł sie a mioł na karku wole. Skyrs tego wola głowe dycki krziwił w lewo. Był na służbie u gazdów za jodło, co nie było ani masne ani dobre. Tyn Wałach mioł yny jedne hyzdy – jak mioł czas to cosik strugoł z drzewa. Okrowoczkiym poradził wytrugać szumnóm łyżke, kopyść, sztwiertke do masła, lebo trzónek do siykiyrki. A skyrs tego jod lepszy jako inksi pastyrze, bo gaździnki były rade że jim gdosik cosik nowego wystrugoł do kuchyni, tóż dycki mu dały chleba, syra a aji kónsek szpyrki. A drzewa na to Mikołowe strugani było kupa, bo przeca na posiónku leżała lipa, co jóm hań downij wiater pobuloł. Choć była starucno, to drzewo miała w postrzodku zdrowe a dobrze sie jóm strugało. Pómału Mikoła przestrugoł na rostomajte wieca wiynksze a miyńsze gałynzie a potym zustoł uż yny sóm piyń, szumny a wielkucny. Synek drepsił kole niego a szpekulyrowoł, co z niego lza wystrugać, ale nie poradził nic wymyślić. Nejbliży Pierśćca były kościoły we Skoczowie, Górkach a w Rudzicy, kany panny miały kościół z kamiynio. Zwóny było słychać w Pierśćcu, gor wtynczas kiej sie mroczyło na deszcz. Jak zaczły zwónić, to Mikoła ściepowoł kłobuk z głowy, ciepoł okrowoczek na bok, klynkoł a buchoł sie packóm w piersi – yny tak poradził rzykać, bo inakszy nie umioł. Roz jak tak po swojimu rzykoł, to mu przisźła chynć, coby se wystrugać swojigo świyntego, co go opatruje. Hań downij jak eszcze żyli jego Fotrowie, to Mikoła był w kościele w Cieszynie tam hanej przi zómku. Na nejwiykszym ołtorzu stoł świynty Mikołoj jako żywy. Chłapiec se zapamiyntoł jego oblyczki a jako wyglóndoł. Dycki jak zawrził oczy, to widzioł tóm figure, jakby to było oto wczora. A takigo samego Mikołoja chcioł wystrugać z tego wielkucnego, lipowego pnia. Tóż roz wzión a procnie go zakuloł do próżnej szopki, co stoła na kraju miedzy, pocis go potym eszcze pod żber, przikrył go trowóm a czakoł na noce z miesiónczkiym, coby go móg strugać. Jak uż miesiónczek zaświycił na niebie a w nocy było widno jako w dziyń, że sie aż złociło, a strzybrziło, to Mikoła zaczón swojóm robote. Figure świyntego mioł w zocy, tóż go dycki wykuloł na postrzodek szopki a do rana go ciupoł siykiyrkóm. Dziepro jak uż słónko zaczło świycić to chowoł swój skarb a szoł po owce, co jich w dnie pos. Dziyń sie mu cióngnół przeogrómnie, a ni móg sie doczkać wieczora. Od tego czasu myśloł yny o tej figurze a nie strugoł uż nic inkszego, choć gaździnki go pytały o nowe łyżki. Nasrane przestowały mu dować lepsze jodło - chlyb a szpyrki, bo kie nic dlo nich nie strugo, to niech żere co chce. Sztyry roki Mikoła dłuboł a tańcowoł kole tej figury swojigo patróna. Rok do roka coroz bar-ży piyń lipowy był podobny do człowieka. Aż przisźoł dziyń, co w nim Mikoła skóńczył dłubać figure. Uż do nij nic nie poradził wiyncyj dać od siebie. Postawił lipowego Mikołoja na postrzodku szopki a miesiónczek, co był w pełni na niego świycił. A synek sie na niego fórt yny dziwoł a dziwoł. Mioł tóm figure fest w zocy, tóż nie kuloł ji pod żber, ale jóm postawił na postrzodku masztali, zawrził wrota a poszoł spać. Obudził go jakisi ryk, tóż hópnół z legiera, bo se myśloł że oto idóm wilki.**

**- Hóncfócie! Łachu! Poniewieroku! – ryczy gazda a piere synka patykiym przez pleca. Spisz chacharze a chlyw gore!**

**- Gore! Gore! – ryczóm wszyscy dokoła.**

**Ludzie lecóm z widłami a z siykiyrkami. Miesiónczek uż sie downo kansik schowoł, je yny ćmawo noc a ze szopki przez dziury świyci cosik fest jasnego. Gazda z inkszymi chłopami uż sóm przi wrotach uż jich szkubióm aż futra zgrzipióm. Ale naroz buchli sobóm na ziym, bo cosik uwidzieli, piyrszy roz w żywocie a fest sie wylynkali. Bo przeca żodnego fajera tukej ni ma. Bydło leży na słómie, krowy ćwiynkujóm a stynkajóm, owce beczóm jako dycki, ale pomiyndzy nimi stoji figura człowieka a od nij idzie fest wielki światło.**

**Cuda! Cuda! – ryczóm a beczóm, buchajóm na ziym a pieróm sie po piersiach. Z dziedziny lecóm baby, dziecka. Mikoła klynczy pospołu z inkszymi a nie poradzi oczy podniyść. Żodnymu nie prawi, że to ón tóm figure wystrugoł, bo tóż na co? nie uwierzóm a dyć majóm recht, bo przeca ón tego światła nie zrobił.**

**Terazy siedlocy wyrzóndzajóm, kany tóm figure dać, bo tóż przeca niebo jóm jim ciepło na ziym. Jedyn prawi tak, tyn drugi zaś inakszy. Aż sie dorzóndzili, że muszóm figure postawić tam kany rosnóm olsze, kany sie cesty rozchodzóm. Był tam mały kopieczek a kole niego bagno. Po ćmoku sie szło stracić a nie lza było chodniki poznać, tóż niejedyn sie tam utopił. Przeklynty to był plac, kany ty cesty sie rozchodziły. Trzeja tam postawić tóm cudownóm figure, coby tyn plac rozświyciła. Chłopów, co figure chciało niyść było kupa, aji z inkszych dziedzin. Farorz też przyszoł do tej masztali, co Mikołoj świycił a hned pobłogosławił gazde, co jóm postawił. Tóż Mikołoja dali na wielkucny, gnotek z dymba a jak sie zaczło ćmić, to zaczón pómału świycić a szumnie blyszczoł w nocy aż słónko zaczło stować, wtynczas przestowoł. Ludzie ze wszystkich dziedzin z Cieszyńskiej Ziymi drepsili do Pierśćca, coby sie podziwać na tego Mikołoja, co świyci, a ponikierzi aji zowiścili tym w Pierśćcu, że ni majóm takij figury u siebie. Nó, a pastyrz Mikoła, co figure wystrugoł fórt yny pod nióm siedzioł, jakby go tyn Mikołoj zaczarowoł. Už nie poradził nic robić ani owiec paść, tóż go z dziedziny gazda wygónił a jednego razu jak była fest zima ze śniegiym, to go naszli mortwego pod tóm figuróm Mikołoja. Potym Mikole pochowali kole tej figury, co jóm z lipowego drzewa wystrugoł. Zaś przeszło ze sto roków, możne aji wiyncyj. W dziedzinie Pierściec sie nic nie zmiyniło. Jedni sie rodzili, inksi umiyrali, ale w tym lepszym świecie pónów sie robiły wieca, co jich ludzie eszcze nie widzieli. Bo na Cieszynskóm Ziymie przyszła nowo wiara – wanielicy a katolicy jich ni mieli moc radzi, bo to było cosik cudzego. Ale wanielików mioł rod ksiónże, tóż sie zaczły wojny, jedni drugim zebrali kościoły, a baji oto dzisio kościół był wanielicki a wieczór už katolicki, nó sumeryja. W Pierśćcu kościoła nie było, tóż nie było co brać, ale była figura a figur wanielicy nie mieli moc radzi, tóż jak uwidzieli lipowego Mikołaja, to go chcieli spolić ale bezmala Mikołoj jakosik nie chcioł zgoreć. Ani nie był czorny od tego fajera, yny se fórt stoł na tym dymbowym gnotku. Potym wanielicy sie už fest nasrali na Mikołoja, tóż go wziyni na wóz a go wywiózli po cichu do Rudzicy, kany były panny a postawili go jim przed dwiyrze – dyć przeca go bydóm wachować. Wszyscy z dziedziny Piyrściec tam przyszli, beczeli, wyciónga li rynce, bo se wszymli że Mikołoj už nigdy do nich sie nie wróci spadki. Ale przeca lepszy mu bydzie w kościele z kamiynio, kaj bywajóm panny, jako w bagnie, kany je rozceści. Tóż dobre, ale oto przyszoł wieczór, potym noc a światła ni ma. Panny, co tego czakały poszły spać a szpekulyrujóm, czymu tak je? Ale dziwejcie sie oto za szwierć godziny Mikołoja na tym kamiyniu ni ma. A skyrs czego tak je? Czymu? Ni mioł paniyn rod? Ni ma go, tóż kaj je? Na isto sie stracił. A tego wieczora Pierśćczanio go uwidzieli zaś u siebie. Mikołoj raczy chcioł być we swoji dziedzinie, jako u paniyn w kościele z kamiynio. Stoł, jako kiejsi na rozceściu, głowe sklupił na bok a zaś świycił. Wiela było takownych ludzi, co go chciało porzazać a chynónć do fajera – jedni bo go nie mieli radzi a inksi ze zowiści, ale sie boli ksiyncia. A ksiónże to był przeca wielki pón z Piastów, co dobrze regirowali, tóż zakozoł ruszać Mikołoja, bo prawił, że ta figura żodnymu nie zawadzała. Ale potym zaczón regirować synek tego ksiyncia, a ón mioł kole siebie ludzi, co mu prawili, że przeca takownych figur nie śmi na jego ziymiach być. Nejwiyncyj prociw Mikołojowi byli dwo panowie: Marklowski z Górek a Piyńclat z Ogrodzónej. Tyn drugi przijechoł do Piyrśćca ze swojimi wojokami a wciepoł Mikołoja na drabiniok, bo go chcioł zawiyźć do Grodźca a zawrzić go w lochach w zómku. Prawili, że tyn Piyńclat sie nie boł ani Pón Bóczka ani diobła. Kasztelan grodziecki, jak sie dozwiedzioł co mu przyszli, to rzyk że lochy sóm dlo żywych a nie dlo figur z drzewa. Tóż Piyńclat pojechoł do Świyntoszówki a Mikołoja wciepoł do snozy, co w nij rosły lyski a był rod, bo se pomyśloł że už figury żodyn nie wysmyczy a tam dołu sie z niego zrobi kónsek tłołki. Piyrśćczanio szli spadki spod Grojca, beczeli a prawili jedyn do drugigo, jako terazy bydóm żyć bez figury, co jich opatruje. Ale naroz ci, co szli z przodku zaryczeli, bo byli fest radzi – pomiyndzy liściami jim zamigało światło. Przilecieli wartko, bo nie poradzili tymu uwierzyć: Mikołoj stoł na swojim placu a zaś szumnie świycił. Zaś je spadki! Ale nie radowali sie długo, bo zaś ci, co chcieli pociupać Mikołoja zaszli do grofa, coby jim powolił figure porzazać a ón nic nie prawił, a to było tak, kieby rzyk – "ja". Tóż zaś tyn Piyńclat pospołu z**

**wojokami wciepali figure na drabiniok a pojechali daleko aż tam, kany Soła ciecze do Wisły. Tyn Piynćlat se pomyśloł, że jak wciepie Mikołoja do rzyki, to popłynie daleko kansik do morza. Ale nejprzód go kozoł pociupać. Tóż ciupali to starucne lipowe drzewo ale naroz hópli na bok a wyciepali siykiyrki we strachu, bo z mikołojowych pacek a klepetów ciecze czyrwióno, jako ze żywego człowieka.**

**- Wciepuj go do rzyki! Zaryczoł jedyn wojok**

**Pón Piynćat stoł na brzegu a był rod, że z Mikołojym zrobił porzóndek.**

**- Umiyrej, stroć sie! – myśloł – darmo z ciebie czyrwióno ciecze! Nie wrócisz sie na spadek uż nigdy!**

**Tóż woda zebrała piyń. Czyrwióno sie pololа. Fale łechtajóm brzyg. Pón z Ogrodzónej sie dziwo na rzyke ale stoł tam za długo, bo uż było ćma, jak szli na spadek. Piynćlat szpekulyrowoł esi nie bydzie lepszy jak sie przespióm w Biylsku, bo przeca do Ogrodzónej eszcze je daleko cesta, ale noc była piekno tóż pojechoł prosto do chałupy. Jadóm se wojocy a za nimi drabiniok. Przijechali do dziedziny Strumiyń a tam sie zrobiła mgła. Żodyn nie wiedzioł skiyl sie wziyna – dyć słónko jak zachodziło to było jasno. Sklejzła z gor, lebo stanyła z moczarziska? Było tak ćma, że nie lza było uwidzieć swoji włośnej rynki.**



**- Gdo mo jakómsikej fachtle to niech jóm rożnie – ryczy pón – bo sie mi zdo że my slyźli z cesty!**

**Ale fachtli ni ma. Jakómsik mioł Jónek Sikora, ale mu spadła do wody, jak wciepowali Mikołoja z brzegu do rzyki. Chebzio też nie lza było nónść , bo skyrs tej mgły wszystko było wilgłe. Hned se wszymli, że zabłóndzili. Kónie ledwo wytargali z tej młaki, bo do nij wlazły do połówki. Idóm spadki po inkszym chodniku – tyn jich na isto dokludzi do chałupy, ale zaś młaka a kónie uż majóm ganc strach bo zaś pod kopytami gicho bagno. Otoczyli sie pore razy, ale uż wubec nie wiedzieli kany sóm. Mgła gynstnie, je coroz bar-ży ćma, yny sie człowiek obróci a ze zadku przidóm wilki. Aji pón Piynćlat czuje strach, piyrszy roz w żywocie a włosy mu stowajóm na głowie z hruzy. Zdo sie mu że drepce a błóndzi uż tukej ze sto roków, że ćmok uż nie odyndzie a z nim nie odyndzie ani ta hruza.**

**- Rostomiły Pónie, światło! – woło za nim wojok na kóniu.**

**To je dobro nowina! Zaś chłopóm sie wróciął siła do klepetów a poradzóm iść dali. Przed rannióm zorzóm hruza kansik ucieko. Nie wiedziali co to je – okno w chałupie, fajer lebo ogiyń pod blachóm, ale choć gdo to rozhajcowoł niech bydzie błogosławióny! Kónie jakosik odżyły a idóm wartko przez**

**las. Światło, co uratowało póna a wojoków je coroz bliży. Przijechali pod sóm kopiec na rozceści, kany sie rozchodzóm cesty a chodniki. Dziwajóm sie a na tym kopcu stoji Mikołoj bez nóg a bez rónk – głowe na bok sklopił a świyci. Piynćlat jak to uwidzioł to przeogrómnie zaryczoł a pojechoł ażdo chałupy. Potym zawrził dwiyrze a nie rzóndził ze żodnym. Potym sie dorzóndzili z grofym, coby żodyn sie o tym nie dozwiedzioł, cestóm na Piyrściec nie jeździć a aji inkszym tam zabronić drepsić. Tóż tak zrobili a Świnty Mikołoj użtam stoł na swojim placu a żodyn go nie ruszoł. Potym nieskorzij na tym kopcu postawili kościół a Mikołoj uż nie stoł na trowie, ale na ołtorzu. Dorobili mu rynce ale klepeta ni, bo na co, przeca nigdzi stela nie póndzie. Ale ludzióm było żoł sie dziwać na oszkapiónóm figure, tóż oblykli Mikołojowi szumnóm zametowóm jakle. Zaczli ludzie chodzić na pónć do tego Mikołoja z Piyrśćca a tak je po dzisio.**
**„…a to – kóńczy Jón Wojnar, co krónike napisoł – prawili mi mój Starzik w roku 1831. A jo to chcioł też wyrzóndzić, bo uż za chwile bydym mioł kwiotki na kierchowie nad głowóm…”**
**Od tego czasu, jak Mikołoja zaniośli do kościoła, to przestoł świycić, ale ludzie wiedzieli skyrs czego tak je – bo przeca Pón Bóczek ni mo rod jak sie gdosik robi feszny yny gwóli tego, coby być feszny. Dzisio przed Mikołojym rożygajóm świyczki, aji ty na eletryke, bo tóż na co by mioł sóm świycić. Ale jak zaś przidóm ciynżki czasy, lebo jakosik sumeryja na Cieszyńskij Ziymi, to Mikołoj zacznie świycić, w to Piyrśćczanio fest do dzisia wierzóm…**

**Zawiyrejcie dwiyrze…**

**Kiejsi hań downij we starucnych chałupach na Cieszyńskij Ziymi, niż sie wlazło baji do kuchynie, to trzeja było odewrzić a zawrzić dwoje, troje dwiyrzi. Spóminóm se baji jak my chodzili na nawszczywe do starej ciotki Malki, to nejprzód sie wlazowało do gónku przez dwiyrze do pola a dziepro potym do siyni, przez drugi dwiyrze. A dycki było tak, że jedne dwiyrze musiały być zawrzite, gor w zimie, coby chłód nie wloz do chałupy. Tóż to dycki było tak, że ciotka odewrzili dwiyrze do pola, ale ty do siyni mieli zawrzite. Wartko my musieli wlazować do gónku a ciotka dwiyrze do pola zawrzili. Dziepro potym otwiyrali dwiyrze z gónku do siyni a jich też zawrzili. A ciotka byli mało tóż miyndzy nami tańcowali a w głowie sie poradziło zatoczyć.**



**W lecie a na jor, jak na polu było ciepło to było inakszy, bo dwiyrze mógły być odewrzite, ale ni ty do pola, bo muchy lotały do postrzodka. Starzi ludzie dycki dowali pozór, coby nie przeziómbnónć, bo przeca nimoc stary człowiek poradzi chycić roz, dwa. Jak yny stareczka uczuli, że jóm po klepetach oziómbo, to hned wiedziała, że gdosik nie zawrził dwiyrzi do pola, tóż ryczała coby zawiyrać, bo idzie chłódek do chałupy. A starzik też dycki wyczuł, że idzie zimny luft z pola, bo mu naroz zabyło zima po głowie. Inkszy ziómb był z dwiyrzi a inkszy z okna a o starzi ludzie poradzili jakosik poznać. A nejwiyncj dycki dwiyrzi nie zawiyrały dziecka, jak góniły do pola a zaś spadki do chałupy. Tóż jedyn by musioł stoć a fórt dwiyrze za nimi zawiyrać a mama prawili, że gdosik mo chwost, bo nie poradzi dwiyrzi do pola zawrzić. Ale ludzie wierzii, że dwiyrze do chałupy aji w lecie**

**by miały być raczy zawrzite, bo dóma a na polu, to sóm dwa światy a przeca z pola może hneda prziść jakisik zły duch, co bydzie tych co bywajóm dóma fest napalować. Nó, ale dwiyrze musiały być zawrzite w zimie a gor jak w chałupie bywała starka, lebo starzik, co mieli pyndzyj. Bo sie prawiło, tak ze srandy, że trzeja dwiyrze do pola zawiyrać, coby stareczka nóm nie przeziómbli, bo majóm wielkucnóm pyndzyj. Ale przeca aji jak ni mieli pyndzyje, to lepszy coby nie byli nimocni, bo to nigdy nie było nic dobrego. Ale wiela razy było tak, że starka sie nasrali, oblykli sie a szli se podrepsić kole chałupy a do chlywa a na spadek. Nie chcieli fórt siedzieć w izbie, ale dycki zawiyrali za sbóm dwiyrze, aji kiej szli po cosikej do szopki. A starzi ludzie uż tak mieli, że poradzii wyczuć jak yny cosik ciónglo z pola, tóż sie dziwali co kaj je odewrzite. Ale óni wachowali zawrzitych dwiyrzi eszcze aji skyrs tego, że wiedzieli wiela drzewa a wónglo trzeja mieć w szopce a do kachloka wciepać, coby było w izbie ciepło. Prawiło sie, że jak gdosik niecho aspóń na chwile dwiyrze do pola w zimie odewrzite, tak jakby chajcowoł a ciepło puszczoł do Pón Bóczka. Lepszy jak uż dwiyrze do chałupy były dycki zawrzite, bo nigdy człowiek nie wiy co puści okróm chłodu do postrzodka. A wiycie, ta starka co majóm szumnóm pyndzyj, lepszy coby nie przeziómbła, bo przeca nimoc to ni ma nic z miodym ale grejcar w kapsie sie dycki przido.**

**Woga, gewichta a myncyrz**

**W chałupie dycki było cosik, co trzeja było zwożyć, bo przeca jedna wiec było mieć cosik we szpajsce, lebo w bintfelu a ganc cosik inkszego było, wiela to woży. Jak gaździno ciepała kónsek owiynziny do garca, coby uwarzić polywke, to nie musiała wiedzieć wiela yn mo, bo go wziyna do packi a uznała se, że to styknie. Ale jak cosik kómusikej przedowała, to uż musiała wysmyczyć ze szpajski woge. Nejwiyncyj sie jóm używało jak sie zabijało cieloka, ale aji przi zabijaczce jak sie zabiło babucia, choć przeważnie miynso z babucia sie niechało dóma a po owiynzine sie zeszło dycki pół dziedziny, bo to było bar-ży zocne miynso. A jak sie zabijało byka to sie skozało dycki sómsiadóm a przocielóm, że wtynczas, tego a tego dnia bydzie sie zabijać cieloka. Nó, a jak uż miynso leżało w laworach a było poukłodane w siyni na wypucowanym stole to eszcze sie na tyn stół postawiło woge a wedle nij gewichta. Terazy dziepro gazda z gaździnóm mógli miyso przedować. W tych starucnych wogach sie dowało na jednóm stróne miynso a na drugóm gewichta a trzeja było tak jich poukłodać, coby woga pokazowała tóm kryske w postrzodku. Ale eszcze był tyn gewich, co sie go posuwało od zera do tysiónca gramów, bo gewichta były sztwierć kilowe, pół kilowe, kilowe, lebo dwu kilowe, a przeca coby nie tyn gewicht, co sie go posuwało, toby gaździno musieli fórt tyn kónsek miynsa rzazać a tak, esi ón wożył baji dwa kilo a trzi sztwierci, to se postawiła dwa gewichta po kilu a to trzi sztwierci se nasztelowała tym gewichtym na wodze. Tak musieli kómbinować, coby kryska była w postrzodku, bo prziszli staro ciotka, chcieli kilo miynsa z kity, a dziwali sie jako gaździnka woży. Nie dej Boże, jak było cosik pod kryskóm, tóż gaździno uż raczy dała ciotce kapke wiyncyj, niech mo. Ale jak prziszoł sómsiod, co gaździnóm nasroł, bo fórt radijo puszczo na całego, to mu odwożyła miasto trzi kila, dwa kilo a trzi sztwierci a ón se tego ani nie wszymnył, bo rzóndził z gazdóm o jakisikej maszynie. Ale dycki było tak, że gaździno wożyła kapke miyni, bo przeca wszyscy po chałupach mieli wogi a każdo była inakszy nasztelowano, tóż o tych pore deka mógły wożyć inakszy. Woga, coby dobrze wożyła, musiała stoć we szpajsce a nic na nij nie śmiało być, bo sie poradziła hned rozsztelować. A przeca gaździnka jak chcieli upiyc jakómsik buchte podle recepisu, to musieli odwożyć ganc tela mołki, cukru, syra a maku, wiela poczytali. A przisźła sómsiadka kupić kilo syra, to też woga musiała wożyć dobrze a nejlepszy jak zwożyła kapke wiyncyj, bo gaździno wiedziała, że to je klebetnica a by jóm hned obszczekała po całej dziedzinie. Inakszy było z myncyrzym. bo to uż była tako chłopsko woga. Jak przijechoł kamrat a chcioł oto kapke obilo, bo mu chybiło to sie miech powiesiło na myncyrzu a esi pokozoł dziewiynć kilo miasto jedynost na dyć to se chłopi pospołu jakosik wyrzóndzóm. Myncyrz to była tako woga, co sie na nij wożyło wiela cosik woży tak baji oko. Jak sie oto przedowało królika, kaczyce, liwe, lebo kurczoka, to sie jich wciepała do miecha a powiesiło na myncyrzu . Gaździno wiedziała wiela co woży, bo na każdo kurczoki chytała a w packach miała woge, to samo z kaczycami a trusiokami, tóż myncyrz jóm mało kiej ocyganił. Ale kiej przedowała wypitfanego**

**kurczoka, lebo kaczyce, to se jóm už musiała zwożyć na wodze w kuchyni. Dzisio už ty starucne wogi sóm yny ledzy kany po chałupach, bo gaździnki se pokupiły taki ty na baterki. Ale dycki jak idziecie do magacynu ku miynsie a jak sie was spyto paniczka esi może zustać wiyncyj na wodze, to se spómnijcie, że jak nasi Fotrowie przedowali miynso w chałupie to też tak było a prawiło sie wtynczas a aji dzisio sie eszcze prawi – na dyć niechejcie to tak. A dycki jak tak sie rzekło to gaździno niechała kapke wiyncyj owiynziny a porachowała jóm za miyni, a aji ta paniczka przi miynsie też bydzie rada, bo nie bydzie musieć kónszczki obrzazować. Wszystko cosik woży, ale lepszy dycki na tej wodze, lebo na myncyrzu dać kapke wiyncyj a porachować miyni, gor że woga może być rozsztelowano.**




**Jako Francek z Palowego Kopca zustoł prorokiym**

**Dzisio już żodyn, ani nejstarszy Tustelok se nie poradzi spómnieć, kiej sie na Cieszyńskij Ziymi zaczło pisać jaki bydzie czas na rok, podle tego, jaki je czas od Łucyje do Wilije. Gdosik mi kiejsi prawił, że to był snoci Francek z Palowego Kopca, co je w Małych Kóńczyc. A było to przeogrómnie downo tymu, tóż ludzie tóm pogodke tak pozwyrtali, że w nij už je yny malućki zorko prowdy. A to było tak. Hań downij, jak dziedzin na cieszyńskij Ziymi było oto pore, tak ze trzista roków tymu, bywoł se w małej chałupce na kopcu, co na niego terazy prawióm „Palowy" – bo tam Pale bywali – jedyn gazda, co na niego prawili Francek. A wiycie, że jak na naszóm ziymie przyszli farorze a biskupi, to zakozali tych wszystkich słowiańskich zwyków a tradycyji. A niż óni przyszli to miasto Łucuje było świynto słónka ni trzinostego grudnia ale trzi a dwacatego, bo wtynczas był kalyndorz juliański a dziepro potym gregoriański. Tóż na Łucyje sie snoci słónko rodziło, a skyrs tego, że sie kalydorz zmiynił, to od trzinostego do sztyry a dwacatego grudnia było dwanost dni – tela wiela je miesiyncy. Tóż jak se Francek siedzioł jednego roka na ławce pod chałupkóm na Łucyje, to szpekulyrowoł, czymu do Wilije je dwanost dni - esi to gdosik nie zrobił schwalnie. Nó, a potym przyszoł na to, że przeca rok mo dwanost miesiyncy, tóż wymyślił, że bydzie pamiyntoł jaki je czas w ty dni a stejny czas bydzie w każdym miesióncu na rok. Jako wyszpekulyrowoł tak zrobił, a przyszoł nowy rok, tóż styczyń a ludzie wyrzóndzali pospołu jaki też bydzie czas w tym styczniu a Francek jim rzyk, że bydzie fest mróz, a wszyndzi godnie lodu a trzeja bydzie wiyncyj drzewa z lasa nasmykać na hajcowani. Było tak jako France rzyk. Potym luty, gazda rzyk, że bydzie zaś z mrozym a że eszce śniega dopadze, tóż lepszy už terazy se narychtować szaufle do odkidowanio śniega – Jezeryna zaś chłop mioł recht. Potym marzec, zaś Fracek rzyk, że bydzie ciepły, że śniyg staje a rzyki zacznóm płynónć a aji trowka sie budzie zielynić. Jak to ludzie na dziedzinie usłyszeli, to zaszli do farorza, że na isto na dziedzinie je prorok, co wiy jaki bydzie czas do przodku a to na cały rok. Farorz jak to usłyszoł to był kapke wylynkany, ale dobre wyloz na kopiec, kany Francek bywoł,**

**siod se przi niymu na ławce a chcioł coby mu gazda wszystko powyrzóndzoł, jako to było. Jak uż to usłyszoł to nic nie prawił, yny jak sie wrócił na fare, to klynknył przed figurkóm świyntej Łucyji a podziynkowoł za proroka, co go óna do Małych Kóńczyc posłała. A Francek to był słuszny chłop a nigdy nie był łapczywy. Ludzie mu nosili jodło, obili a aji grejcary za to, że wiedzioł jaki bydzie czas przez cały rok, ale ón tego nie chcioł. Trzinostego grudnia aż do śmierci, siodowoł na ławce pod chałupkóm, a dycki po połedniu słónko go łechtało po gymbie, jakby mu chciało podziynkować, za to że chłop o nim pamiynto, bo dzisio je przeca świynto słónka, co o nim ludzie zapómnieli. Potym jednako chłop porzykoł do świyntej Łucyji a tóm tradycyj, że sie dziwo jaki je czas od Łucyje do Wilije przekozoł wszystkim dokoła. Óni to potym rzekli wszystkim z inkszych dziedzin a wiycie co sie stało? W każdej chałupie na Cieszyńskij Ziymi był dycki jedyn prorok, co se pisoł jaki je czas od Łucyje do Wilije. Dzisio czas widzicie w telewizorze na każdo a do przodku, ale naozajst dzisio je tyn dziyń, kapke zaczarowany, co sie w nim słowiański słónko rodzi a Łucyja sie mu dziwo. Ci, co od dzisia dwanost dni bydóm pisać czas, mogóm być na rok prorokami, bo wiyrzcie, że ani telewizor nie poradzi rzyc, jaki czas bydzie za pół roku. A moja Starka dycki prawili: „Kieby był człowiek prorok, to by nie był borok".**




**Wiycie skiyl sie wziyny miana miesiyncy? Jak ni, to Wóm to niży spróguјym wyłożyć.**

**Styczyń – bo sie styko z grudniym a z łóńskim rokiym. Ale możne sie tak na niego prawi od słowa „styki" – to w jynzyku starucnej Polski sóm kónski drzewa, hebzi, co jich gazda zbiyroł dycki hned na poczóntku roku. Tyki sie potym dowało na zogrode, baji ku pomidoróm, lebo fazolóm, coby pieknie równo stoły a miały sie o co podeprzić. Kiejsi w jynzyku starucnej Polski sie prawiło aji tyczyń miasto styczyń. A eszcze inksi prawióm, że styczyń je od słowa „siekać", bo dycki na poczóntku roku sie godnie siykło (rzazało) drzewa a aji siyk mróz po gymbie. Skyrs tego sie na styczyń prawiło aji siyczyń.**
**Luty – w jynzyku starucnej Polski znaczy ostry, nieprzijymny a dyć przeca w lutym sóm dycki nejwiynksze mrozy. Na luty sie kiejsi eszcze prawiło grómnicznik – od grómnice, a aji miynsopustnik – od miynsopustu. A ganc hań downij sie na niego prawiło strómpacz, lebo sieczyń.**
**Marzec – Kiejsi sie prawiło, że je od słowa marznónć, abo marzanna, ale to snoci ni ma prowda. Marzec je bezmala z łacińskigo słowa martius – poświyncóny Marsowi, bogowi wojny. W marcu Mars lza uwidzieć na niebie, bo świyci jasno a pieknie. W starucnej Polsce na marzec sie eszcze prawiło brzeziyń, bo sie zaczły dycki zielynić brzozy.**

**Kwieciyń – bo wszyndzi dokoła zaczynajóm kwiść kwiotki, aji ty na strómach. W jynzyku starucnej Polski sie na niego prawiło łżekwiat, łzykwiat, lebo łudzikwiat, bo sie wierziło, że tyn miesiónc wycióngo kwiotki ze ziymie, ale eszcze dycki sie może wrócić zima. A przeca w kwietniu je Apryla, tóż ón se też z ludzi kapke robi błozna, bo ich wiela razy cygani, że uż je jor.**
**Moj – zaś z łacińskigo, bo Moia, to była rzymsko bogini. Maius po łacinie znaczy przijymny, lebo radość. W jynzyku starucnej Polski na mój sie prawiło trawiyń, bo wszyndzi było kupa trowy.**
**Czerwiec – miesiónc czyrwiónego chroboka – czerwca polskigo. Kiejsi Słowianie go zbiyrali, potym suszyli a trzili na czyrwióny pruszek. Słowianie na czerwiec prawili czyrwiyń, ugornik, lebo zok.**
**Lipiec – bo wszyndzi kwitły lipy. Na lipiec sie prawiło aji lipiyń.**
**Siyrpiyń – od siyrpa, co sie nim rzazało obili na polu. W jynzyku starucnej Polski na siyrpiyń sie eszcze prawiło sirzpiyń, lebo sirpiyń. Słowianie na niego prawili stojynczyń, stojónczyń, lebo stojaczka, bo prziroda w siyrpniu była uż tak bogato, że dalij nie rosła, tóż stanyła.**
**Wrzesiyń – wszyndzi było kupa wrzosów, co szumnie kwitły w tym miesióncu. W jynzyku starucnej Polski na wrzesiyń sie prawiło pajyncznik, bo wszyndzi było babi lato.**
**Październik – od październierzi, to sóm taki twarde kónski lnu, co odpadowały jak sie robiło troczki. W jynzyku starucnej Polski na październik sie prawiło winnik, bo sie skludzało kistki winogron a zaczło sie robić wino. Na dziesiónty miesiónc sie eszcze prawiło pościyrnik, bo na ściyrniu leżały ledzy kany zbytki obilo.**
**Listopad – bo liści spadujóm ze strómów.**
**Grudziyń – bo mróz robił na gróncie grudy – twarde kónski, co jich nie lza było roztrzepać a człowiekowi były ganc na nic. W jynzyku starucnej Polski na grudziyń sie prawiło prosiyń, lebo prosinek. A skyrs tego, że w grudniu był adwynt, to sie na niego prawiło jadwynt, lebo jadwiynt a eszcze aji gódnik, bo w dwanostym miesióncu były Godni Świynta.**

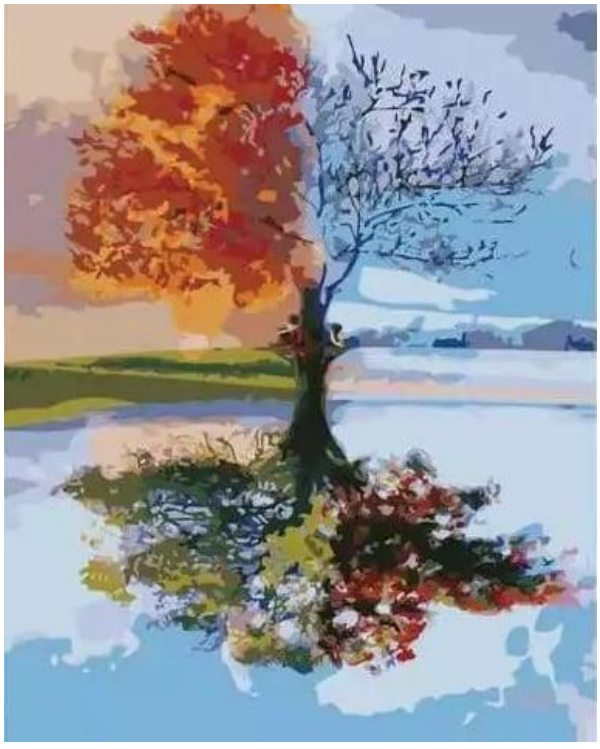

**10 naporzóndzyń gaździnki na czas przed Godnimi Świyntami, coby nie była moc nerwowo:**

**1. Nie pucujym okiyn, bo móm rada ptoki a nie chcym coby jakisik buchnół do wypucowanej szyby a sie potrzaskoł, bo se borok myśloł że tam szyby ni ma.**
**2. Nie pucujym dłaszki pruszkiym, bo sie bojym że jakisik przociel klejznie a buchnie do wypucowanej szyby a se ubliży.**
**3. Takowne kocury z prochu sóm ganc fajne, bo aspóń żech ni ma sama, każdymu żech uż dała miana a óny po cichu posłuchajóm wszystko, co jim rzeknym.**

**4. Pajynczynóm dycki dowóm pokój, bo wierzym tymu, że każde małe stworzónko musi mieć swojóm chałupke – aji pajónk.**
**5. Nie ukludzóm chałupy przed Godnimi Świyntami, bo móm rada wszystki sztyry pory roku a nie chcym, coby sie skyrs zimy na mnie pogniwały jor, lato a jesiyń.**
**6. Nie chowiym wiecy, coch jich wyciónгła, bo żodyn jich potym w żywocie nie nóndzie.**
**7. Nie biglujym, bo wierzym tymu, co je napisane na tych metkach a na nich żech poczytała: „Nie trzeja biglować".**
**8. Nie rychtujym żodnego lepszego jodła, bo nie chcym, coby przociele, co mie nawszczywióm byli w nerwach, bo zacznóm szpekulyrować, co mi kidnónć na talyrz jak do nich potym przidym.**
**9. Wubec se nic z niczego nie robiym bo ci, co żyjóm w nerwach umiyrajóm za młodu a jo sie eszcze chcym kapke na tym Świecie pożyć, aż sie sy mnie zrobi tako starka co fórt mamrze a dudro.**
**10. Chledóm kamratki a kamratów na tyn czas przed Godnimi Świyntami, bo wtynczas sie na isto na nich narychtujymy a wszyscy bydymy radzi jako jako fazole.**

**Jako sie kiejsi wyrzóndzało ze zwiyrzyntami**

**Na Cieszyńskij Ziymi gaździnki a gazdowie, co mieli we chlywie jakisi bydło, lebo gowiydź, to musieli umieć z nim wyrzóndzać. Krowa, barón, lebo kaczyca od malućkigo były uczóne, że jak sie na nich cosik hókne, to znaczy że gaździno, lebo gazda po nich cosik chce. Stykło jedno słowo a uż zwiyrze wiedziało, co mo robić. Nejhytrzejsze były dycki psy a kocury. Psóm sie dowało miana, kocuróm też a jak sie jich zawołało, to leciały ku człowiekowi – psy dycki a kocury, yny jak miały głód. Pies z gazdóm dycki wszyndzi chodził, a jak sie do niego rzóndziło, to sie wszystkim zdało, że wszystko spokopił. A z kocurami było tak, że wiela razy ni miały miana, tóż jak jich gaździno wołała na mlyko, to dycki hókała: „kuć, kuć, kuć, kucia". Gazda, co mioł kónie, musioł zaś go uczyć, kany mo drepsić, jak sie go założy do woza. Dycki furmón a kóń mieli takownóm swojóm rzecz, ale było tak że gazda cosik kóniowi prawił a kóń mu nigdy nic na to nie rzyk. Baji „cihi" to było w prawo, „heta", coby drepsił w lewo, a „prrr", coby sie zastawił.**



**Krowy, gor ty co sie pasły na miedzy na łańcuchach przi kulikach, wiela razy same szły ku chałupie a smyczyły za sobóm lańcuchy. Yny jim trzeja było rzyc: „na swe", coby szły każdo na swój plac. Krowy też wiela razy miały swoji miana, tóż „Krasula", „Malina", "Gorolka", lebo „Gwiazdula" wiedziały, że kiej gazda cosik po nich chce, to jich pomianuje. Yny na cieloka sie wołało „ciczka", bo mało cićka eszcze przeca miana ni miała. Inakszy było z gowiydźióm, bo dycki tego było kole chałupy kupa, tóż nie lza było tego wszystkigo pomianować. Ale takowne kury wiedziały, że jak jich gaździno zacznie wołać: „pi, pi, pi, pi, piiiii", to na isto mo cosik dobrego w amperku – baji ziymnioki, co zbyły od obiadu, lebo obili. Małe kurczoczki sie wołało: „cip, cip, cip. Ale kiej sie na**

**kury hókło: „siedzieć, siedzieć”, to gor kohót wiedzioł, że trzeja iść ku chlywu pómału spać. Pomiyndzy kurami yny kokot mioł czasym miano, bo tóż przeca to ón kurami regirowoł. Liwy też poradziły poznać, kiej jich gaździno woło, bo jak zahókała: „liwa,liwa”, „pila, pila’, lebo: „hyla, hyla, hyla, hóć”, to musiały przynść baji z miedzy do zogrody. Nó a eszcze babuć, bo przeca dycki, kiej gazda mu wyciepowoł gnój, to go puścił na zogrode a potym na niego hókoł: „nuśka, nuśka”. Ale jo se myślym, że okróm zwierzónt gazda a gaździno wyrzóndzali eszcze aji z tym, co rosło na zogródce a na gróncie. Gazda, jak szoł po miedzy, to prawił obilu, coby se pómału rosło, a gaździnka jak podlywała jarzinóm w zogródce, to jich głoskała a prawiła, coby sie nie boły sarnioków a nornic, bo óna sie na nich co chwila dziwo z okna. Zwiyrze potrzebuje, coby z nim przerzóndzić. Dyć aji tako kura, wiela razy za gaździnóm chodziła jako pies za gazdóm a gaździnka ji dała miano. Baji u nas moji dziecka dały jednej na miano „Kasia”. Każde zwiyrze mo rade, jak sie do niego wyrzóndzo, a esi spokopi tóm naszóm rzecz, lebo ni, to uż uwidzicie za tydziyń we Wilije.**

**Robota z rybami**

**Całuśki rok jakosik nie było o nich słychać, żodyn o nich nie wyrzóndzoł, bo se pływały kansik w rzykach a we stawach. Yny rybiorze jich opatrowali a dowali żrać, coby urosły na kóniec roku. Ryby, dziepro przed Godnimi Świyntami se ludzie o nich spóminali. Bo ryb sie kiejsi tak kupa na Cieszyńskij Ziymi nie jodało – ja rybiorze, abo oto gdosi mioł stowek, to se lecy kiedy rybe chycił a baba mu jóm upiyła, ale nejwiyncyj ryb sie jadało na kóniec grudnia każdego roku. My po ryby jeździli dycki do Ciotki Chmiylki na „Góreckówke”. Óna miała pospołu s Ujcym dwa stowki a w nim chowała kapry. Dycki przed Wilijóm sie brało amper a jechało sie do Ciotki na ryby. Spóminóm se, żech sie tych kaprów dycki boł, bo miały odewrzite oczy aji wtynczas, jak jich Ujec poder-zli. Ale wiela razy było tak, że sie brało żywe ryby do chałupy, napuściło sie wody do jakigosik szaflika, lebo aji do wanny, a óny se tam eszcze pore dni pływały.**



**Aż przijechoł Starzik, bo óni dycki byli od zabijanio ryb a tóm robote mieli fest radzi. Siedli se we stodole, tam był takowny mały stół ze stołkiym, dali se na ty stół stary foliowy obrus a staróm deske na miynso z waszkuchni. Ale najważniejszy był do porzóndku nabruszóny nóż, tóż niż sie chycili zabijanio to zaszli do garażu za Fotrym, coby mu nóż nabrusił na brusku. Mama przinióśli eszcze Starzikowi lawór a stary amper na strzewa, tóż uż mieli wszystko na pozoryndziu, co potrzebowali. Najprzód trzeja było kapra buchnónć kładziwym nad oczami, poder-znónć a urzazać mu głowe, co z nij potym we Wilije sie warziło polywke. Potym Starzik zeszkrobali wszystki łuski a jednóm se dycki niechali a wrazili do szrajtofla. Potym ur-zli chwost, płetwy a ciepli do kibla na strzewa a na zbytki. Jak Starzik ryby zabijali, to nigdy nie byli sami. Piyrsze dycki przi niymu były kocury, co mu fórt yny drepsiły kole bótków a jak yny cosi na ziym spadło, to hned to wóniały esi lza zeżrać. Ale nejlepsze dycki z tych ryb były strzewa – o nich sie poradziły pospołu pobić. Na tóm zabijaczke sie przyszoł podziwać aji pies, ale jakosik mu ty ryby moc fajnie nie wóniały. Jak ryba była prózno w postrzodku, to starzik broł a rozrzazoł jóm na poły. Potym dycki z każdej połówki eszcze pieknie ur-znół kónsek - nożym jechoł po tych nejwiynkszych ościach. Na kóniec ty połówki**

**ryby porzazoł tak, coby z każdej były oto trzi, sztyry kónski a fertik. Jak Starziczek ryby zabijali a pitfali, to sie tymu przyszły podziwać aji kury z kohótym. Wiela razy było tak, że jedna kura chyciła strzewo a góniła z nim po cajej zogródzie a za nióm inksze kury, co ji to chciały zebrać – dycki to było fest srandowne a jako dziecka my sie tymu śmioli. Jak uż Starzik skóńczyli tóm robote z rybami, to pieknie umyli lawór, utrzili handróm stół, deske a wszystko dali tam, kany to patrziło. We stodole eszcze jakisik czas wóniało rybami, tym stowkiym, co w nim Ciotka chowali kapry. Niż sie kónski ryby wraziło zamrozić, to było dobrze jak poleżały kansik we chłódku, baji we waszkuchni. Ale kiejsi hań downij, jak ludzie ni mieli lodówek, to sie dowało kónski kapra na pole, yny sie to przykryło, coby to kocury nie poroznoszały. Dzisio jak na Wilije jym kapra, co mi go baba usmaży, to widzym Starzika jak siedzóm na tym stołku a pómału se pitfajóm ryby a kole nich je godnie gowiydzi. Roz za jakisi czas była ta robota z rybami, tóż skyrs tego to było fest zocne. Na ozajst kocury na to czakały cały rok, bo przeca chycić rybe, co pływie we wodzie, to nima lahko wiec.**

**O Marysi a Jozefie**

**Moji rostomili, jak bydziecie czytać przed Wilijóm Biblije, to odewrzicie jóm na Ewangeliji tam, kany je napisane, jako a kiej sie urodził Jezus. Nó, ale wiycie, je eszcze tako pogodka, co mi jóm kiejsi wyrzóndziła moja staro ciotka, o dzieciónтku, co sie urodziło na Cieszyńskij Ziymi, a było jako mały Jezusek. A to był hań downij, jak eszcze nie było eletryki po chałupach a ludzie żyli blisko przirody a Pón Bóczka, bo go w tej przirodzie poradzili uwidzieć. Żyła se w Małych Kóńczyc dziołucha, co ji było na miano Marysia a była od Warziczków. Przeogrómnie jóm wszyscy mieli w zocy, bo opatrowała swojich Starzików a pómogała Fotróm w każdej robocie w chałupie a kole nij.**



**A kansik w goraliji w Istebnej był synek, co mu było na miano Jozef, tyn od Michałków. Też był szykowny, wyuczył sie jako tesorz, a poradził kaj co z drzewa zrobić, tóż ludzie za nim drepsili, jak co potrzebowali a ón z tego mioł dość grejcarów dlo siebie, a eszcze aji coby swojim starym Fotróm pómóc. Mioł kamrata Wałasza, co pos owce a wiycie pastyrze kiejsi chodzili z owcami aż za Cieszyn. Tyn Wałasz go wzión ze sobóm, bo mu chcioł ukozać, jako ludzie bywajóm po dolinach. A Marysia se pasła liwy na miedzy, słónko jóm łechtało po licach a włosy miała spuszczóne przez pleco. Była z nij przeogrómnie szwarno dziołucha, tóż jak jóm Jozef uwidzioł to ji zaczón przać, a że sóm był synek, co mu gany nie było, szwarny, czorny, tóż sie Marysi spodoboł a też mu zaczła przać. Długo rzóndzili przi kóńczyckij grobli a Jozef ji obiecoł, że za nióm przidzie do chałupy a jóm weźnie na muzyke. Marysia tymu nie wierziła, ale jako prawił tak zrobił. Nie musioł drepsić z Istebnej, bo wynajón se izbe z chałupce kole Cieszyna, tóż do Małych Kóńczyc mioł oto godzine**

**cesty. Pore razy wzión Marysie na muzyke, ale yny tańcowali, a dycki se dali na kóniec pusy, nic wiyncyj, bo przeca kiejsi to by była ostuda. Potym jak już z pół roku tak chodził do Marysi na zolyty, to przijechali na smowy Fotrowie od Jozefa a dorzóndzili z Fotrami od Marysi, że wiesieli bydzie do pół roku. A Fotrowie od Marysi go mieli fest radzi, bo jim porobił z drzewa kaj co w chałupie – legier, odmaryje, ryczki, sztokerle, stół a stołki. Jednako jednego razu Marysia przisźła do Mamy a ji rzekła że zustała nie sama, że pod sercym nosi dzieciónko. A Jozef jak sie o tym dozwiedzioł, to od nij chcioł odynść, bo wiedzioł że przeca pospołu eszcze nie spali. Ale roz jak szoł ze zolytów, to go zastawiła marysina prastarka, co o nij ludzie prawili, że poradzi ponikiere wieca widzieć do przodku. A óna mu rzekła, coby se Marysie wzión, że óna ze żodnym chłopym nie spała, a to co nosi pod sercym, to je dar od Pón Bóczka. Tóż dobre Jozef zrobił tak, jak mu naporynczyła prastarka, wiesieli było za trzi miesiónce, hned potym Marysia urodziła syneczka a dała mu na miano Jónek. Był to tak piekny chłapieczek, że ludzie z całej dziedziny przisźli do Marysi z nowiydzkóm. A o Jónku sie dozwiedzioł sóm ksiónże, co bywoł na Zómku w Cieszynie a fest sie nasroł, bo to był Rakuszan a kozoł wszystkim Fotróm, coby dowali synkóm yny nimiecki miana. Tóż posłoł swojich wojoków, coby Jozefa przikludzili do Cieszyna a wrazili do haresztu. Ale marysina prastarka, zaś to jakosik wiedziała do przodku a rzekła Jozefowi, coby założył kónia do woza, wzión Marysie, malućkigo Jónka a coby pojechoł do Frysztota do marysinej starej ciotki a óna jich tam schowie przed wojokami. Jako mu prastarka prawiła tak zrobił a bywali we Frysztocie pół roku aż ksiónże w Cieszynie umrził, dziepro po tym sie wrócili na spadek do Małych Kóńczyc. A Jónek ros a był z niego móndry a szykowny syneczek. O wszystkim poradził wyrzóndzać a ganc słusznie, tóż aji rechtorzi we szkole sie dziwowali, skiyl to wszystko wiy. Rostomili, nie wiym esi ta pogodka je prowdziwo, ale takich Jozefów a Marysi je na świecie kupa a każde dzieciónko to je dar od Pón Bóczka. Chłopi, bydźcie dycki jako Jozef, a paniczki, jako Marysia. Už jutro sie zacznie tyn czas, co sie urodzi dobro, miłość a wszystko, co na tym świecie mómy nejlepszego. Podziwejcie sie kole siebie, wiela je dokoła Marysi, Jozefów a Jónków. A możne jich nóndziecie w was samych a we waszych dzieckach.**

**Wiesiołych Godnich Świónt!**

**Rostomili, pómału tyn rok sie kóńczy, jutro už bydzie Wilija a kupa z nas sie samych siebie pyto, kiej to uciykło, dyć eszcze oto był styczyń a už zaś bydzie grudziyń. Wiycie, muszymy sie aspóń roz do roka zastawić a podziwać sie za siebie, co my przez tych dwanost miesiyncy zrobili dobrego, lebo złego. Jutro sie zaczyno taki czas, kiej bydzie ku tymu przileżytość. Niż siedniecie do Wilije, to se spómnijcie esi ście nie sóm z kimsikej powadzóni a jak ja, to hned za nim idźcie, lebo aspóń mu zazwóncie a pogódźcie sie z nim. Jak widzicie, że gdosik je borok sóm, bez familije a przocieli, to aspóń za nim zóndźcie a przerzóndźcie z nim – bydzie rod, uwidzicie. Talyrz, co go niechómy prózny na stole, to ni ma yny symbol – musicie być na isto narychtowani, że możne jakisi wandrok, co idzie z daleka bydzie sie chcioł u Was aspóń ogrzoć. Zagoście telewizory, kómputery a telefóny, niech ty Godni Świynta bydóm jako kiejsi, kiej ludzie nie potrzebowali nic, coby pospołu być a pospołu sie sobóm cieszyć. Pamiyntejcie o tym, że pojutru sie urodzi mały człowiek, co uratowoł świat a Słowianie, świyntowali Szczodre Gody, bo wierzili, że sie rodzi słóńce. Jak se bydziecie pospołu łómać opłatek, to se bydziecie aji winszować zdrowio, szczynścio a co yny. A jak to bydziecie rzóndzić, to musicie w to wierzić, że tak mo być a musi to wszystko być szczyre, jako rzykani do Pón Bóczka. Dostanecie rostomajte prezynta jedni od drugich, ale pamiyntejcie, że ni ma lepszego prezyntu, jako jedyn człowiek dlo drugigo człowieka, jako zdrowi, życi a to że my tukej wszyscy sóm. Rożnijcie świyczke za tych, co ich už z nami ni ma. Słowianie, wierzili, że we świynto Szczodrych Godów umrzicy sie wracajóm do swojich chałup. Niech ci Wasi przociele, co umrzili sie wrócóm do waszych serc a spómnijcie se jich. Niech w ty Godni Świynta tyn malućki Jezusek bydzie u Was w chałupie w postrzodku, bo wiela razy je tak, że go dowómy kapke na bok a starómy sie o wszystko inksze. Strómek, co go mocie w izbie, to je żywot – to je symbol, że sie rodzi cosik nowego. Zielónego smreka, lebo jedle też nasi prastarzicy smykali z lasa, bo wierzili tymu, że tyn strómek ożywi całóm chałupe. Rostomili, niech ty Godni Świynta bydóm dlo Was błogosławióne.**

**Niech tyn czas z familijóm bydzie dlo Was fest wiesioły a o zdrowi to uż musicie każdy rzykać do Pón Bóczka.**

**Niech sie Wóm darzi, dobrych, wiesiołych Godnich Świónt!**

